

I. GONTŠAROV
OBLOMOV

I. GONTŠAROV

OBLOMOV

Målestuners 28. XII 55. Mandø.

Atsilt.

I. GONTŠAROV

OBLOMOV

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1953

Originaali tiitel:

И. А. Гончаров
ОБЛОМОВ.

Государственное издательство
художественной литературы,
Москва 1949.

*

Tõlkinud F. Kauba.

Kunstiliselt kujundanud
R. Aarela.

И. А. Гончаров

ESIMENE JAGU

I

Gorohhovaja¹ uulitsa ühes suures majas, mille elanikest jätkuks tervele maakonnalinnale, lamas hommikul oma korteris asemel Ilja Iljitš Oblomov.

See oli umbes kolmekümnekahe-kolmeaastane keskmist kasvu, meeldiva välimusega, tumehallide silmadega mees, kelle näojoontes aga puudus igasugune kindel mõte, igasugune keskendus. Mõte uitas vaba linnuna näol, lendles silmis, istus poolavatud huultele, peitus lauba kurdudesse, kadus seejärel hoopis, ja siis hõõgus kogu tema näos ühtlane muretuse helk. Näolt valgus muretus kogu keha asendisse, isegi öökuue voltidesse.

Mõnikord tumestas tema pilku nagu väsimuse või igavuse ilme; kuid ei väsimus ega igavus suutnud hetkekski peletada näolt pehmust, mis oli nii tema näo kui kogu tema hinge valitsevaks põhiilmeks; hing säras avameelselt ja selgelt nii silmis, naeratuses kui igas pea ja käe liigutuses. Ning pealiskaudselt vaatlev, külm inimene, heitnud möödaminnes pilgu Oblomovile, oleks öelnud: «On nähtavasti heasüdamlik, lihtsameelne inimene.» Põhjalikum ja sümpaatsem inimene, silmitsenud kaua tema nägu, oleks temast eemaldunud mõnuses mõtiskluses ja naeratades.

Näovärvilt ei olnud Ilja Iljitš ei punapalgeline, ei tõmmu ega ka päris kahvatu, vaid ebamäärane; võib-olla näis ta sellisena seepärast, et Oblomov oli kuidagi enneaegselt haiglaselt rasvunud: kas liikumise või õhu puudusest, võib-olla nii ühest kui teisest. Tema läiketu, liiga valge kaela, väikeste pondunud käte ja pehmete õlgade järgi otsustades tundus tema keha mehe kohta liiga hellitatuna.

¹ Gorohhovaja — üks Peterburi kesklinna uulitsaid. (Tõlk.)

Pehmus ja omapärane armastusväärne laiskus ohjeldasid tema liigutusi isegi siis, kui ta oli erutatud. Kuigi hingest jooksis näole murepilv, ähmus pilk, ilmusid laubale kortsud, algas kurbuse, hirmu ja kahtluste mäng, siiski harva tardus see ärevus kindlaks mõtteks, veel harvemini muutus see kavatseks. Kogu ärevus lahendus ohkega ja vaibus apaatias või suikumises.

Kui hästi sobis Oblomovi kodune ülikond tema rahulikude näojoonte ja hellitatud kehaga! Tal oli seljas pärsia riidest öökuub, ehtne idamaine halatt, vähimagi vihjeta Euroopale, topsudeta, sametita, pihalõiketa, väga mahukas, nii et isegi Oblomov oleks võinud end sellesse kahekordselt sisse mässida. Käised läksid, vastavalt aasia muutumatu moele, sõrmede juurest õla poole ikka laiemaks ja laiemaks. Kuigi see halatt oli kaotanud oma esialgse värskuse ja oli kohati asendanud oma esialgse loomuliku läike teise, uuesti omandatuga, ikkagi säilitas ta veel idamaiste värvide eredust ja riide tugevust.

Oblomovi silmis oli halatil musttuhat hindamatut väärtust: ta on pehme, painduv; ta ei vaeva keha; ta on kui sõnakulelik ori, kes alistub vähimalegi kehaliigutusele.

Kodus käis Oblomov alati kaelasidemeta ja vestita, sest ta armastas avarust ja lahedust. Toakingad olid tal pikad, pehmed ja laiad; kui ta jalad voodist põrandale laskis, sattusid need ilma vaatamata tingimata kohe kingadesse.

Lamamine ei olnud Ilja Iljitšil vajaduseks nagu haigel või inimesel, kes tahab magada, ega juhuslikkuseks nagu väsinul, ega naudinguks nagu laiskvorstil: see oli tema loomulik olek. Kui ta oli kodus — ja kodus oli ta peaaegu alati —, siis lamas ta alati, ja ikka samas toas, kus me ta leidsime, mis oli talle ühtlasi magamistoaks, kabinetiks ja vastuvõturuumiks. Tal oli veel kolm tuba, kuid sinna astus ta harva, vahest ainult hommikuti, ja sedagi mitte iga päev, vaid siis, kui teener pühkis tema kabinetti, kuid kabinetti ei pühitud iga päev. Neis tubades seisis mööbel katteis ja akende eesriided olid alla lastud.

Tuba, kus Ilja Iljitš lamas, näis esimesel silmapilgul ülihästi sisustatuna. Seal seisis punasest puust kirjutuspult, kaks siidriidega pealistatud diivanit, ilusad, looduses seni olematute lindude ja puuvilja kujutustega tikitud sirmid. Seal olid

siidist kardinad, vaibad, mõned pildid, pronks- ja portselan-esemed ning hulk ilusaid pisiasju.

Kõigest siinleiduvast oleks aga puhta maitsega inimese kogenud silm ainsa põgusa pilguga lugenud välja ainult soovi kuidagiviisi paratamatult viisakuse *decorumidest*¹ kinni pidada, ja need siis unustada. Ehtides oma kabinetti, hoolitseski Oblomov peamiselt ainult selle eest. Peen maitse ei oleks kuidagi rahuldunud nende raskete, ebagraatsiliste punasest puust toolidega, kõikuvate riulitega. Teise diivani seljatagune oli upakile vajunud, pealeliimitud puukate oli paiguti lahti.

Sama nägu oli ka piltidel ja vaasidel ja pisiasjadel.

Peremees ise aga vaatas oma kabineti sisustusele nii külmalt ja hajameelselt, nagu tahaksid ta silmad küsida: «Kes on selle siia kõik kokku kandnud ja kohale seadnud?» Oblomovi sellise külma suhtumise tõttu oma omandisse, ja võib-olla tema teenri Zahhari veel külmema suhtumise tõttu sellesse, üllataski kabineti välimus tähelepanelikumal vaatlusel oma lohakuse ning hooletussejätusega.

Seintel, piltide ümber kleepus vanikutena tolmust läbiimunud ämblikuvõrke; peeglid, selle asemel et peegeldada endas esemeid, võisid olla pigemini tahvliteks, millede tolmukihile võis kirjutada mitmesuguseid märkmeid meelepidamiseks. Vaibad olid plekilised. Diivanil vedeles sinna unustatud käterätt; harva juhtus, et hommikul ei seisnud laual eilsest õhtusöögist koristamata taldrik, soolatoos ja puhtaks näritud kont, ei vedelnud leivaraasuke.

Kui mitte see taldrik ja see vastu aset toetatud just praegu lõpuni suitsetatud piip või voodil lamav peremees ise, siis oleks võinud arvata, et siin ei ela keegi — niivõrd oli kõik tolmunud, luitunud ja puudusid üldse elava inimese juuresoleku jäljed. Tõsi, riulitel leidis kaks-kolm avatud raamatut, vedeles ajaleht, kirjutuspuldil seisis tindipott ja suled; kuid raamatute avatud leheküljed olid kattunud tolmuga ja koltunud; ja näis, nagu oleksid need juba ammu seal seisnud; ajalehenumber oli möödunud aastast, ja tindipotist, kui sinna aulg kasta, lendaks võib-olla pirinal välja hirmunud kärbes.

Ilja Iljitš ärkas vastu harjumust väga vara, umbes kell kaheksa. Miski tegi talle palju muret. Tema näole ilmus

¹ *Decorum* (lad. k.) — väline viisakus. (Tõlk.)

vaheldumisi midagi nagu hirmu, igatsuse või tusa taolist. Oli näha, et teda valdas sisemine võitlus, mõistus aga ei ilmunud veel appi.

Asi seisis selles, et Oblomov sai eelmisel päeval külast, oma külavanemalt ebameeldiva sisuga kirja. On teada, mis ebameeldivustest võib kirjutada külavanem: viljaikaldus, maksuvõlad, tulude vähenemine jne. Kuigi külavanem kirjutas juba möödunud ja ülemöödunudki aastal oma härrale samasuguseid kirju, mõjus see viimane niisama tugevasti nagu iga halb üllatus ikka.

On see siis kerge? Tuli mõelda mingisuguste abinõude tarvituselevõtmisele. Muide, tuleb õiglaselt tunnistada, et Ilja Iljitš oma asjade eest hoolitses. Ta hakkas juba peale esimest, külavanemalt mitme aasta eest saadud ebameeldivat kirja mõttes koostama mitmesuguste muudatuste ja paranduste plaani oma mõisa majapidamise juhtimiseks.

Selle plaani järgi olid kavatsusel mitmesugused uued majanduslikud, poliitilised ja muud üritused. Kuid plaan ei olnud veel kaugeltki tervena läbi mõeldud, külavanema ebameeldivad kirjad aga kordusid iga aasta, ergutasid teda tegevusele ja häirisid järelkult tema rahu. Oblomov mõistis, et enne plaani lõplikku valmimist on vaja ette võtta midagi otsustavat.

Niipea kui ta oli ärganud, võttis ta kohe nõuks üles tõusta, pesta silmad, ja pärast teejoomist tublisti mõelda, midagi läbi kaaluda, üles kirjutada ja üldse see töö käsile võtta nagu kord ja kohus.

Ta lamas aga juba pool tundi, piineldes selle kavatsusega, kuid otsustas siis, et jõuab seda teha veel peale teejoomistki, teed aga võib juua nagu harilikult voodis, seda enam, et miski ei takista mõtlemast ka lamades.

Nõnda ta tegigi. Pärast teed ta juba kergitas end oma asemelt ja oleks peaaegu üles tõusnud; silmitsedes toakingi, hakkas ta juba voodist üht jalga sennapoole alla libistama, kuid tõmbas jala jälle kohe tagasi.

Kell lõi pool kümme; Ilja Iljitš võpatas.

«Mis see siis tõepoolest on?» ütles ta valjusti ja tuseselt, «häbi peaks mul olema: aeg on tööle hakata! Kui annad endale vähegi voli, kohe muudkui...»

«Zahhar!» hüüdis ta.

Toas, mis oli Ilja Iljitši kabinetist lahutatud ainult väi-

kese koridoriga, kuuldus esiteks nagu ketikoera urisemist, siis kusagilt allahüpanud jalgade kompsatust. See oli Zahhar, kes hüppas maha ahjupealselt, kus ta veetis harilikult aega istukil tukkudes.

Tuppa astus elatanud mees vasknööpidega hallis vestis ja hallis pikk-kuues, mis oli kaenla alt lõhki, kust paistis välja tükk särki. Ta kolp oli paljas nagu põlv, ja ta ääretu laia ning tiheda ruuge, kuid halliks tõmbuva põskhabeme ühest poolest oleks jätkunud kolmeks habemeks.

Zahhar ei püüdnudki muuta ei temale jumalast antud kuju ega ka ülikonda, mida ta oli kandnud maal. Tema rõivad õmmeldi maalt kaasatoodud moe järgi. Hall pikk-kuub ja vest meeldisid talle veel seepärast, et see pool-vormiriietus meenutas talle livreed, mida ta oli kunagi kandnud, saates härraseid-kadunuid kas kirikusse või võõrusele; livree oli tema mälestustes ainsaks Oblomovite suguvõsa esindajaks.

Mitte miski muu ei tuletanud vanamehele meelde isandate laia ja rahulikku elu maakolkas. Vanad härrased surid, nende perekonnapildid jäid maale ja vedelevad arvatavasti kusagil pööningul; suust suhu edasiantud mälestused vanaaegsest elust-olust ja sugukonna tähtsusest vaibuvad üha enam, või elutsevad ainult väheste külla jäänud vanakeste mälestustes. Seepärast oligi hall pikk-kuub Zahharile kallis: selles ja veel mõningates märkides, mis olid säilinud isanda näos ja maneerides ja mis meenutasid Oblomovi vanemaid, samuti tema kapriisides, mille üle Zahhar küll urises nii oma ette kui ka kuuldavalt, mida aga sisemiselt austas kui härra meelevalla, kui härrasõiguse väljendust, — kõiges selles nägi ta nõrku vihjeid kadunud suursugususele.

Ilma nende kapriisideta ta nagu ei oleks tundnudki, et isand on temast kõrgem; nendeta ei oleks miski elustanud tema noorust ja küla, kust nad olid lahkunud ammu, ja muistelugusid sellest vanaaegsest suguvõsast, seda ainsat kroonikat, mida pidasid vanad teenrid, lapsehoidjad ning ammed ja mida jutustati edasi põlvest põlve.

Oblomovite suguvõsa oli kunagi olnud omas nurgas rikas ning kuulus, kuid hiljem, jumal teab miks, jäi see üha vaesemaks, väiksemaks ja kadus lõpuks märkamatu nooremate mõisnike perekondade keskele. Ainult perekonna halliks läinud teenrid säilitasid ja andsid üksteisele edasi õigeid mälestusi möödunust, pidades seda kalliks kui pühadust.

Ja seepärast armastaski Zahhar nii väga oma halli pikkuube. Võib-olla pidas ta oma põskhabetki seepärast kalliks, et oli näinud oma lapsepõlves palju vanu teenreid selle vanaaegse aristokraatliku ehtega.

Olles mõtteisse vajunud, ei pannud Ilja Iljitš Zahhari kaua tähele. Zahhar seisis tema ees vaikides. Lõpuks kõhatas.

«Mis sulle vaja?» küsis Ilja Iljitš.

«Te ju kutsusite?»

«Kutsusin? Milleks ma siis kutsusin — ei mäleta!» vastas ta ringutades. «Mine seniks oma tuppa, ma tuletan meelde.»

Zahhar läks, Ilja Iljitš aga jätkas lamamist ja mõlemist neetud kirja üle.

Möödus vahest veerand tundi.

«Noh, küllalt lamamisest!» ütles ta. «Vaja ometi kord tõusta... Kuid loen õige veel kord tähelepanelikult läbi külavanema kirja, ja siis tõusen. Zahhar!»

Jälle seesama hüpe ja tugevam urin. Zahhar astus sisse, Oblomov aga oli uuesti vajunud mõtisklusse. Zahhar seisis minutit kaks, vaatas pisut viltu ning etteheitvalt härrale otsa ja hakkas lõpuks ukse poole minema.

«Kuhu sa nüüd lähed?» küsis Oblomov äkki.

«Te ei räägi ju midagi, milleks siis siin asjata seista,» kähises Zahhar teise, parema hääle puudumisel, mille ta oma sõnade järgi oli kaotanud jahil koertega, kus ta viibis koos vana härraga ja kus nagu oleks talle tookord vali tuul kõrisse puhunud.

Zahhar seisis keset tuba küljega Oblomovi poole ja silmitses Oblomovit üle õla.

«Ons sul jalad ära kuivanud, et sa ei suuda seista? Sa näed, et mul on mure, — oota siis! Kas sul ei ole veel küllalt seal lamamisest? Otsi üles kiri, mille ma eile külavanemalt sain. Kuhu selle panid?»

«Missugune kiri? Ma ei ole mingit kirja näinud,» ütles Zahhar.

«Sa võtsid ju selle kirjakandjalt vastu: see oli niisugune määrdunud!»

«Kust võin mina teada, kuhu te selle panite?» ütles Zahhar, patsutades käega laual olevaid pabereid ja mitmesuguseid asju.

«Kunagi ei tea sa midagi. Vaata õige sinna korvil! Või on kukkunud diivani taha? Näe, diivani seljatagune on ikka

veel parandamata; kutsuksid ometi kord tisleri ja laseksid ära parandada. Sina ju lõhkusid selle. Mitte millelegi sa ei mõtle!»

«Mina pole lõhkunud,» vastas Zahhar, «see läks ise lõhki; ega asi igavene ole: ükskord peab ikkagi purunema.»

Ilja Iljitš ei pidanud vajalikuks tõendada vastupidist.

«Kas leidsid või?» küsis ta ainult.

«Näete, siin on mingisugused kirjad.»

«Mitte need.»

«Noh, rohkem ei ole,» ütles Zahhar.

«Noh, hea küll, minel!» ütles Ilja Iljitš kannatamatult. «Tõusen üles, leian ise.»

Zahhar läks oma tuppa, kuid vaevalt jõudis ta toetuda kätega ahjulavale, et hüpata sellele, kui juba jälle kuuldus lähematu hüüe:

«Zahhar, Zahhar!»

«Oh sa issand küll!» urises Zahhar, minnes jällegi kabinetti. «Küll on igavene häda! Kui ometi surmgi rutem tuleks!»

«Mida te soovite?» küsis ta, hoides ühe käega kabineti uksest ja vaadates Oblomovit oma pahameele märgiks seevõrra üle õla, et nägi härrat ainult silmanurgast, härra aga nägi vaid määratu suurt põskhabet, kust vaata et iga silmapilk võib välja lennata kaks-kolm lindu.

«Ninarätik, ruttu! Isegi oleksid võinud taibata: kas sa ei näel?» tähendas karmilt Ilja Iljitš.

Zahhar ei ilmutanud mingit erilist rahulolematust või imestust härra selle käsu ja etteheite puhul, leides arvatavasti omalt poolt nii ühe kui ka teise üsna loomuliku olevat.

«Kes seda teab, kus see rätik võiks olla?» urises Zahhar, käies toas ringi ja kombates iga tooli, kuigi selletagi võis näha, et toolidel midagi ei ole.

«Kõik kaotate ära!» tähendas ta, avades ukse võõraste-tuppa, et vaadata, kas mitte seal ei ole.

«Kuhu sa lähed? Otsi siit! Ma ei ole seal käinud tunaeilsest saadik. Ja rutemini ometi!» rääkis Ilja Iljitš.

«Kus on rätik? Rätikut ei ole!» rääkis Zahhar, laiutades käsi ja vahtides kõikidesse nurkadesse. «Näe, kus teine,» kähises ta äkki kurjalt, «teie endi all! Vaadake, ots paistab! Ise lamate peal, ja küsite, kus!»

Ja ootamata vastust, tahtis Zahhar väljuda. Oblomovil oli

pisut piinlik oma eksituse pärast. Ruttu leidis ta uue põhjuse Zahhari süüdistamiseks.

«Missugune puhtus sul igal pool valitseb: jumal hoidku, küll tolmu, küll mustust! Näe, näe, vaata nurki! Mitte midagi sa ei tee!»

«Kuidas siis nii, et mina mitte midagi ei tee...» lausus Zahhar solvunud häälel. «Püüan, nii et endalegi ei anna armu! Küll pühin tolmu, ja pühin põrandat peaaegu iga päev...»

Ta näitas põrandale keset tuba ja lauale, millel Oblomov tavaliselt lõunastas.

«Vaadake,» rääkis Zahhar, «kõik on puhtaks puhitud, kraamitud, nagu pulmadeks... Mis siis veel?»

«Aga mis see on?» katkestas Ilja Iljitš, näidates seintele ja lakke. «Ja see? Ja see?»

Ta õsutas eilsest saadik vedelema jäetud käterätile ja lauale unustatud taldrikule leivatükiga.

«Noh, selle koristan ka ära,» ütles Zahhar, võttes leebelt taldriku.

«Ainult selle! Aga tolm seintel, aga ämblikuvõrgud?...» rääkis Oblomov seintele näidates.

«Seinad koristan lihavõttepühadeks: siis puhastan pühakute pildid ja võtan maha ämblikuvõrgud...»

«Aga raamatute, maalide pühkimine?...»

«Raamatud ja maalid seame korda enne jõulusid: siis vaatame koos Anisjaga kõikapid läbi. Millal's nüüd koristadagi? Istute ju ise alati kodus...»

«Ma käin mõnikord teatris ja võõrsil: vaat siis...»

«Mis koristamine see öösel on?»

Oblomov vaatas talle etteheitvalt otsa, vangutas pead ja ohkas, Zahhar aga vaatas ükskõikselt aknast välja ja ohkas samuti. Isand arvatavasti mõtles: «Noh, va vennas, sa oled veel suurem Oblomov kui ma ise.» Zahhar pidi ka peaaegu mõtlema: «Luiskad! Sa oled meister ainult tarku ja haledaid sõnu rääkima, tolmu ja ämblikuvõrkudega pole sul asja.»

«Kas sa seda mõistad,» ütles Ilja Iljitš, «et tolmust tekiavad koid? Ma näen mõnikord isegi lutikat seinall!»

«Minul on kirpegi!» vastas Zahhar ükskõikselt.

«On see siis hea? See on ju jätkus!» tähendas Oblomov.

Zahhar naeratas kogu näoga, nii et see naeratus haaras kaasa isegi silmakulmud ja põskhabeme, habe nihkus laiali, ning üle kogu näo valgus kuni laubani punane laik.

«Olen's mina süüdi selles, et maailmas on lutikaid?» küsis ta naiivse imestusega. «Kas olen mina nad välja mõelnud?»

«See on mustusest,» rääkis Oblomov vahele. «Mis sa luiskad alatasal!»

«Ka mustust ei ole mina välja mõelnud.»

«Sinu juures, vaata, seal jooksevad öösiti hiired — ma kuulen.»

«Ka hiiri ei ole mina välja mõelnud. Neid lojuseid, nagu hiiri, kasse, lutikaid, on kõikjal palju.»

«Kuidas siis teistel ei ole koisid ega lutikaid?»

Zahhari näole ilmus umbusklikkus, või õigemini öelda — rahulik veendumus, et see ei või õige olla.

«Minul on kõike palju,» ütles ta kangekaelselt, «ei jõua ometi valvata iga lutikat, prakku tema juurde pugeda ei saa.»

Kuid ise arvatavasti mõtles: «Mis magamine see ongi lutikata?»

«Sina pühi, korista nurgad prügist puhtaks, siis ei tule midagi,» õpetas Oblomov.

«Koristad küll, aga homme koguneb jällegi,» rääkis Zahhar.

«Ei kogune,» rääkis isand vahele, «ei tohi koguneda.»

«Koguneb, ma tean,» kinnitas teener.

«Aga kui koguneb, siis pühi jälle välja.»

«Kuidas siis nii? Iga päev korista kõik nurgad?» küsis Zahhar. «Aga mis elu see siis on? Paremini siis juba surra.»

«Miks siis teistel on puhas,» väitis Oblomov. «Vaata, vastas klaverihäälestaja juures: armas on vaadata, kuid ainult üks tüdruk...»

«Aga kust võtavad sakslased prügi,» vastas Zahhar äkki. «Te vaadake, kuidas nad elavad! Kogu pere närib nädal otsa ühte konti. Pikk-kuub käib isa seljast poja selga ja poja seljast jälle isa selga. Naisel ja tütaridel on seljas lühikesed kleidikesed: ikka tõmbavad jalad enda alla nagu emahaned... Kust peaksid nad prügi võtma? Neil ei ole seda, vaat, nagu meil, et kappides vedeleks aastaid hunnik vanu ärakantud rõivaid või koguneks talve jooksul kogu nurk leivakoorukesi täis... Neil ei vedele ükski kooruke asjatult: teevad kuivikuid ja söövad õlle kõrvale!»

Zahhar sülitas isegi läbi hammaste, arutledes niisugust kitsipunga elu.

«Ei maksa sõnu tehal» vastas Ilja Iljitš. «Sa korista paremini.»

«Mõnikord koristaksingi, kuid teie ise ju ei luba,» ütles Zahhar.

«Ikka oma jorul! Ikka mina, näe, segan.»

«Muidugi teie; istute alati kodus: kuidas siis teie juuresolekul koristama hakata? Minge kogu päevaks ära, küll ma siis koristan.»

«Näe, mida ta veel välja mõtles: ära minnal! Mine juba parem oma tuppa.»

«Ei, tõesti!» käis peale Zahhar. «Vaata, läheksite kas või täna kuhugi, meie Anisjaga koristaksime puhtaks. Ja ega me kahekesi toime tulegi: tuleb palgata veel eitesid ja kõik üle pesta.»

«Ehee! Missugused kavatsused: eitesid! Hakka juba minema,» rääkis Ilja Iljitš.

Ta juba kahetses, et oli Zahhariga seda juttu alustanud. Ta unustas ikka ära, et kui veidi puudutada seda delikaatset küsimust, siis ei pääse ebameeldivustest.

Oblomov soovis küll, et oleks puhas, kuid ta tahtis, et see teostuks kuidagiviisi tähelepanematult, iseendast; Zahhar aga hakkas alati protsessima, niipea kui temalt hakati nõudma tolmu pühkimist, põrandate pesemist jne. Niisugusel juhul hakkas ta tõestama hiiglasuure askeldamise vajadust majas, teades väga hästi, et ainuüksi mõte sellest ajab isandale hirmu peale.

Zahhar läks ära ja Oblomov vajus mõttesse. Mõne minuti pärast lõi kell veel pool tundi.

«Mis see on?» ütles Ilja Iljitš peaaegu hirmuga. «Varsti on kell üksteist, kuid mina ei ole veel üles tõusnud, ei ole veel seni silmi pesnud? Zahhar, Zahhar!»

«Oh mu jumal! Noh!» kuuldus esikust ja seejärel tuntud hüpe.

«Kas pesemiseks on valmis?» küsis Oblomov.

«Ammu valmis!» vastas Zahhar. «Miks te üles ei tõuse?»

«Miks sa siis ei ütle, et on valmis? Ma oleksin siis juba ammu üles tõusnud. Mine, ma tulen sulle kohe järele. Ma pean töötama, ma hakkan kirjutama.»

Zahhar läks ära, kuid tuli minuti pärast tagasi täiskirjutatud ja võidunud vihiku ning paberilipakatega.

«Vaata, kui hakkate kirjutama, siis suvatsege ühtlasi ka need arved läbi vaadata: peab raha ära maksma.»

«Mis arved? Mis raha?» küsis Ilja Iljitš pahaselt.

«Lihunikult, juurviljakaupmehelt, pesunaiselt, leivategijalt — kõik tahavad raha.»

«Ainuke mure on sul raha!» torises Ilja Iljitš. «Aga miks sa ei esita arveid vähehaaval, vaid kõik korraga?»

«Te ajasite ju alati ise mind minema: ikka homme ja homme...»

«Noh, kas nüüdki ei saa jätta homseks?»

«Eil juba liialt käivad peale: võlgu enam ei anna. Täna on esimene kuupäev.»

«Ah!» ütles Oblomov tusaselt. «Uus mure! Noh, mis sa saad? Aseta lauale. Ma tõusen kohe üles, pesen ennast ja vaatan läbi,» ütles Ilja Iljitš. «Kas pesemiseks on valmis?»

«Valmis,» kostis Zahhar.

«Noh, nüüd...»

Ta hakkas juba ägisedes end voodis kergitama, et üles tõusta.

«Ma unustasin teile öelda,» algas Zahhar, «enne, siis kui te veel puhkasite, saatis valitseja kojamehe: ütles, et tuleb tingimata välja kolida... korterit olevat vaja.»

«Noh, mis siis? Kui on vaja, siis mõistagi kolime välja. Mis sa norid minuga? Sa räägid mulle sellest juba kolmandat korda.»

«Ka minu kallal noritakse.»

«Ütle, et kolime välja.»

«Nemad ütlevad: te lubasite juba kuu aja eest välja kolida, kuid ikkagi veel ei koli; meie, ütlevad, teatame politseile.»

«Las teatavad!» ütles Oblomov otsustavalt. «Me kolime isegi ümber, kui läheb soojemaks, nädala kolme pärast.»

«Kus seda, kolme nädala pärast! Valitseja ütleb, et tööliised tulevad kahe nädala pärast: hakkavad kõike lammutama... Kolige välja, ütleb, homme või ülehommeks...»

«Ehee! Kui kärmelt! Vaata aga? Võib-olla käsitate isegi kohe? Kuid sina ei tohi mulle korterit meelde tuletada. Kord juba ütlesin sulle, kuid sina jälle. Vaata sa!»

«Mida pean ma siis tegema?» küsis Zahhar.

«Mida teha? Vaata, millega ta püüab minust lahti saada!» rääkis Ilja Iljitš. «Tema küsib minult! Aga mis läheb see

mulle korda? Sina ära tülita mind, vaid korralda nii, nagu tahad, kuid nõnda, et ei tuleks kolida. Sa ei taha isanda heaks oma jõudu pingutada.»

«Aga kuidas siis, isake Ilja Iljitš, ma seda korraldan?» algas Zahhar maheda kähinaga. «Maja ei ole ju minu oma: kuidas siis võõrast majast mitte välja kolida, kui aetakse? Oleks see minu maja, siis ma suurima lahkusega...»

«Kas ei saaks neid kuidagi veenda... Meie elame nii-õelda siin juba ammu, maksame korralikult.»

«Olen rääkinud,» ütles Zahhar.

«Noh, kuid mis siis nemad?»

«Mis! Ajavad ikka oma juttu: «Kolige aga ära,» ütlevad, «meil on tarvis korter ümber ehitada.» Tahavad sellest ja doktori korterist teha kokku ühe suure korteri peremehe poja pulmadeks.»

«Oh sa mu jumal!» ütles Oblomov tuseselt. «On kah niisuguseid eesleid, kes abielluvad!»

Ta pöördus seljale.

«Kui teie, härra, kirjutaksite peremehele,» ütles Zahhar, «siis võib-olla ta teid ei puutuks, vaid käsiks hakata lõhkuma enne, vaat, seda teist korterit.»

Seejuures viipas Zahhar käega kuhugi paremale.

«Noh, hästi, kui üles tõusen, siis kirjutan... Sina mine oma tuppa, kuid mina mõtlen. Mitte midagi ei oska sa teha,» lisas ta juurde, «ka selle tühja rämpsü pärast pean ise vaeva nägema.»

Zahhar läks ära ja Oblomov jäi mõttesse.

Ta sattus päris kimbatusse, teadmata, mille üle mõelda: kas külavanema kirja üle või kolimisest uude korterisse, või hakata arveid kokku võtma. Ta sattus segadusse elumurede juurdevoolust ning lamas ikka veel, pöörates end ühelt küljelt teisele. Aeg-ajalt kostsid ainult katkendlikud hüüded: «Oh mu jumal! Küll see elu aga tuuseldab, kõikjal saab ta sind kätte...»

Ei ole teada, kui kaua ta oleks veel viibinud selles kõhk-luses, kuid esikus kostis kell.

«Juba tuligi keegi!» ütles Oblomov, mässides end halatti. «Kuid mina ei ole veel üles tõusnud — häbi ja muud midagi. Kes see võiks olla nii vara?»

Ja ta jäi lamades uudishimulikult uksele vahtima.

Siis astus umbes kahekümneviie-aastane tervisest särav noormees, naervate põskede, huulte ja silmadega. Teda vaadates haaras sind otse kadedus.

Ta oli laitmatult kammitud ja rõivastatud, pimestades nii näo, pesu kui ka kinnaste ja fraki värskusega. Vestil rip-pus elegantne kett arvukate tillukeste ripatsitega. Ta võttis taskust peenimast batistist rätiku, hingas sisse idamaa aroome, tõmbas siis sellega hooletult üle näo, läikiva kübara ja lõi ka lakksaabastelt tolmu maha.

«Aa, Volkov, tere!» sõnas Ilja Iljitš.

«Tere, Oblomov,» lausus hiilgav härra Oblomovi juurde astudes.

«Ärge tulge ligi, ärge tulge ligi, te tulete külma käest!» ütles too.

«Oo hellitatu, logeleja!» sõnas Volkov, vaadates, kuhu võika kübara asetada, ning nähes kõikjal tolmu, ei pannud seda kuhugi; lükkas aga laiali fraki mõlemad hõlmad, et istuda, kuid vaadanud tähelepanelikult tugitoolile, jäi seisma.

«Teie ei ole veel tõusnudki! Mis öökuub see teil seljas on? Niisuguseid ei kanta ammu enam,» häbistas ta Oblomovit.

«See ei ole öökuub, vaid halatt,» ütles Oblomov, mässides end armastusega öökuue laiadesse hõlmadesse.

«Kas olete terve?» küsis Volkov.

«Mis tervis see on?» ütles Oblomov haigutades. «Halb! Vererõhk on ära kurnanud. Aga kuidas käib teie käsi?»

«Mina? Pole viga: terve ja rõõmus — väga rõõmus!» lisas noormees tundmusega juurde.

«Kust te nii vara?» küsis Oblomov.

«Rätsepa juurest. Vaadake, kas frakk on hea?» rääkis ta end Oblomovi ees keerates.

«Haruldane! Väga maitsekalt õmmeldud,» lausus Ilja Iljitš. «Ainult miks on ta tagant nii lai?»

«See on reit-frakk. Ratsutamiseks.»

«Ahah! Vaat kuidas! Kas te siis ratsutate?»

«Kuidas siis! Seepärast ma tänaseks fraki tellisingi. Täna on ju esimene mai: sõidame Gorjunoviga Jekaterinhofi. Ah! Teie ei tea? Gorjunovi Mišat edutati — seepärast me täna torelda tembu teemegi,» lisas Volkov vaimustuses.

«Või nii!» lausus Oblomov.

«Tal on raudjas hobune,» jätkas Volkov. «Neil polgus on raudjad, aga minul on must. Kuidas teie tulete: jalgsi või kalessis?»

«Aga mitte kuidagi,» ütles Oblomov.

«Esimesel mail Jekaterinhofi mitte tulla! Mis te räägite, Ilja Iljitš!» hüüdis Volkov hämmastunult. «Sinna tulevad ju kõik!»

«Kuidas kõik! Kindlasti mitte kõik!» mainis Oblomov laisalt.

«Sõitke, Ilja Iljitš, kullake! Sofja Nikolajevna koos Lidiaga sõidavad ainult kahekesi kalessis, kalessis on vastas pingike: kui siis ka teie koos meiega...»

«Ei, pingikesele ma ei mahu. Ja mida hakkan ma seal tegema?»

«No nii, kas tahate, Miša annab teile teise hobuse?»

«Jumal teab, mida välja mõtle!» ütles Oblomov peaaegu endamisi. «Mis sihted on teil nende Gorjunovidega?»

«Ah!» lausus Volkov punastades. «Kas öelda?»

«Õelge!»

«Teie ei räägi sellest kellelegi — ausõna?» jätkas Volkov Oblomovi juurde diivanile istudes.

«Võib ka.»

«Ma olen Lidiasse armunud,» sosistas Volkov.

«Tore! Kas juba ammu? Ta näib nii kenakene.»

«Juba kolme nädala eest!» ütles Volkov sügava ohkega.

«Aga Miša on armunud Dašenkasse.»

«Missugusesse Dašenkasse?»

«Kust te küll pärit olete, Oblomov? Ei tunne Dašenkat! Terve linn on tema tantsust meelel! Täna lähen ma Mišaga balletile, Miša kavatseb lillekimbu visata. Peab teda seltskonda viima: ta on arg, alles algaja... Ah, on vaja sõita kameeliaid hankima...»

«Kuhu veel? Aitab juba, sõitke parem minu juurde lõunat sööma: räägiksime. Mul on kaks õnnetust...»

«Ei saa: ma lõunastan vürst Tjumenevi juures: sinna tulevad kõik Gorjunovid ja ka tema, tema... Lidinka,» lisas ta sosinal. «Miks olete te vürsti maha jätnud? Missugune elurõõmus maja! Kui laialt seal elatakse! Ja suvila! Upub lilledesse! Rõdu on juurde ehitatud, *gotique*¹. Suvel, räägi-

¹ *Gotique* (loe: gotik) — gooti stiilis (pr. k.).

takse, hakatakse korraldama tantse, elavaid pilte. Kas tulete ka sinna?»

«Ei, ma arvan, et ei tule.»

«Ah, missugune maja! Tänavu talvel kesknädalati alla viiekümne inimese ei olnud, kuid mõnikord kogunes isegi sada...»

«Sa mu jumal! Vaat kus oli arvatavasti põrgulik igavus!»

«Kuidas on see võimalik? Igavus! Sest mida rohkem, seda lõbusam. Lidiagi käis seal, ent mina ei pannud teda tähele, kuid äkki...»

Asjatult ma teda unustada tahan
ja kirge mõistusega võita püüan...

hakkas ta laulma ja end unustades istus tugitooli, kuid kargas äkki püsti ja hakkas rõivastelt tolmu maha pühkima.

«Missugune tolmu teil siin kõikjal on?» ütles ta.

«Kõik Zahhari süü!» kaebas Oblomov.

«Noh, mul ongi aeg minna!» ütles Volkov. «Kameeliate järele, Mišale kimbu jaoks. *Au revoir*¹.»

«Sõitke õhtul teed jooma, pärast balletti: jutustate, kuidas seal oli,» kutsus Oblomov.

«Ei saa, andsin sõna Mussinskitele: täna on nende päev. Tulge ka teie. Tahate, ma esitlen teid?»

«Ei, mida seal peale hakata?»

«Mussinskite juures? Armas aeg, seal on ju pool linna koos. Kuidas, mida peale hakata? See on niisugune maja, kus kõigist asjust räägitakse...»

«See p see igav ongi, et kõigist asjust,» ütles Oblomov.

«Noh, külastage Mezdrovisid,» rääkis Volkov vahele.

«Seal räägitakse ikka ühest ja samast — kunstist; muud ei kuulegi: Veneetsia kool, Beethoven ning Bach, Leonardo da Vinci...»

«Igavesti ühest ja samast — missugune igavus! Küllap vist pedandid!» ütles Oblomov haigutades.

«Teie tahtmist ei rahulda. Kas on vähe perekondi! Nüüd on kõigil vastuvõtupäevad: Šavinovide juures süüakse lõunat neljapäeviti, Maklašinide juures on vastuvõtt reedeti, Vjasnikovidel — pühapäeviti, vürst Tjumenevil — kesknädalati. Minul on kõik päevad kinni!» lõpetas Volkov säravail silmil.

¹ *Au revoir* (loe: orvuaar) — nägemiseni (pr. k.).

«Kuidas teie viitsite nii päevast päeva ringi kolada?»

«Kuidas viitsin! Miks ei viitsi? Üliilõbus!» rääkis Volkov muretult. «Hommiikul loed, peab olema *au courant*¹ kõigea, teadma uudiseid. Jumal tänatud, mul on niisugune teenistus, et ei ole vaja tööl käia. Ainult kaks korda nädalas istun natuke aega ja sünn lõunat kindrali juures, siis sõidan visiite tegema sinna, kus kaua pole käinud; noh aga seal... uus näitlejanna, kord vene, kord prantsuse teatris. Noh, tuleb ooper, võtan hooajapileti. Kuid praegu olen armunud... Suvi on algamas; Mišale lubati anda puhkust: sõidame vahelduseks kuuks ajaks nende poole külasse. Seal on küttimisvõimalusi. Neil on suurepärased naabrid, korraldavad *bals champêtres*². Jalutame Lidiaga metsasalus, sõidame paadis, nopime lilli... Ah!» ja ta pöördus rõõmu pärast ümber. «Paraku on aeg minna... Hüvasti,» ütles ta püüdes end tolmuses peeglis asjatult eest ja tagant vaadelda.

«Oodake,» peatas teda Oblomov, «ma tahaksin teiega rääkida tähtsais asjus.»

«*Pardon*³, ei ole aega,» ruttas Volkov, «teine kord! Kuid kas teie ei tahaks minuga austreid süüa? Siis ka jutustate. Sõidame, Miša kostitab.»

«Ei, jumal teiega!» lausus Oblomov.

«Hüvasti siis!»

Volkov läks ja tuli tagasi.

«Olete seda näinud?» küsis ta, näidates kätt, mis oli nagu kindasse valatud.

«Mis see on?» küsis Oblomov.

«Aga uued *lacets*⁴! Näete, kui hästi kokku tõmbab: ei ole vaja nõõbi kallal kahte tundi jannata; tõmbasid nõõrikesest — ja valmis. Just äsja Pariisist saadud. Tahate, toon teile ühe paari prooviks?»

«Hea küll, tooge!» ütles Oblomov.

«Aga vaadake seda; kas ei ole tõesti kena?» lausus Volkov, otsides ripatsite kuhjast välja ühe. «Murtud nurgaga nimekaart.»

«Ei saa aru, mis siia on kirjutatud.»

¹ *Au courant* (loe: o kurant) — kursis (pr. k.).

² *Bals champêtres* (loe: bal šampetr) — vabaõhupeod (pr. k.).

³ *Pardon* — vabandage (pr. k.).

⁴ *Lacets* (loe: lasee) — nõõrid, paelad (pr. k.).

«*Pr. prince M. Michel*¹,» lausus Volkov, «kuid perekonnanimi Tjumenev ei mahtunud enam; selle kinkis ta mulle lihavõtteks munakese asemel. Noh hüvasti, *au revoir*! Ma pean veel kümnes kohas ära käima. Mu jumal, küll on maailmas lõbus!»

«Kümnesse kohta ühel päeval — õnnetul!» mõtles Oblomov. «Ja see on elu!» Ta kehtas tugevasti õlgu. «Kus on sinu inimene? Milleks ta küll end killustab ja laiali puistab? Muidugi, pole halb heita pilku teatrisse ja mõnesse Lidiasse armuda... ta on kenakenel! Tema seltsis maal lilli noppida, paadiga sõita — on ka hea; kuid kümnesse kohta ühel päeval — õnnetul!» otsustas Oblomov, pööras end seljale ja rõõmustas, et tal ei ole niisuguseid tühje soove ja mõtteid, et ta ei randa ringi, vaid lamab just siin, säilitades oma inimlikku väärikust ja rahu.

Uus kellahelin katkestas tema mõtiskluse.

Sisse astus uus külaline.

See oli vapistatud nõõpidega tumerohelises frakis härra, alledaks aetud lõuaga, tumeda, tema nägu ühtlaselt piirava põskhabemega, tööst väsinud, kuid rahulikult-teadliku ilmega silmades, tublisti kulunud näoga ja mõtliku naeratusega.

«Tere, Sudbinskil!» teretas Oblomov rõõmsalt. «Võtsid lõpuks vaevaks, astusid vana kaasametniku juurde sisse! Ära tule ligi, ära tule ligi! Sa tuled külma käest.»

«Tere, Ilja Iljitš. Juba ammu võtsin hoogu sinu juurde tulemiseks,» rääkis külaline, «kuid sa ju tead, missugune vilets töö meil on! Näe vaata, terve kohvritäie pabereid vean aruandmiseks; ja ka praegu, kui seal peaks midagi küsitama, käskisin käskjalal siia kapata. Mitte minutitki pole sa enda paralt.»

«Sa alles lähed teenistusse? Miks nii hilja?» küsis Oblomov. «Enne olid sa kohal juba kella kümneks...»

«Enne — jah; kuid nüüd on teine asi: kell kaksteist sõidan.»

Ta rõhutas viimast sõna.

«Ahah! Hakkan taipama!» ütles Oblomov. «Osakonna-ülem! Kas juba ammu?»

Sudbinski noogutas korra tähendusrikkalt peaga.

¹ ... vürst M. Michel (pr. k.).

«Lihavõtteks,» ütles ta. «Aga kui palju tööd — kole! Kella kaheksast kaheteistkümneni kodus, kaheteistkümnest viieni kantseleis, ja ka õhtuti tuleb töötada. Olen inimestest täiesti võõrdunud.»

«Hm! Osakonnaülem — vaat kuidas!» lausus Oblomov. «Õnnitlen! Eks sa näe! Kuid enne teenisime kantseleiametnikena koos. Mõtlen, et tuleval aastal hüppad riiginõunikuks.»

«Kuidas nii! Jumal sinuga! Veel käesoleval aastal on vaja kroon¹ saada; mõtlesin, et mind esitatakse autasustamiseks eeskujuliku töö eest, kuid nüüd asusin uuele ametikohale: kaks aastat järjest ei ole võimalik...»

«Tule lõunat sööma, joome edutamise puhul!» ütles Oblomov.

«Ei, täna lõunastan abidirektori juures. Neljapäevaks tuleb ettekanne lõpetada — pörgulik töö! Kubermangude aruandeid ei või usaldada. Tuleb endal nimekirju kontrollida. Foma Fomitš on niisugune umbusklik: kõik tahab ise teha. Noh, pärast lõunat asumägi koos tööle.»

«Kas tõesti ka pärast lõunat?» küsis Oblomov umbusklikult.

«Ja mida sina siis arvasid? On veel hea, kui saan varem lahti ja jõuan Jekaterinhofi sõita... Jah, ma tulin sisse, et küsida, kas sa ei sõidaks minuga koos vabaõhupeole? Ma sõidaksin siis sinu juurest läbi...»

«Olen pisut haiglane, ei saa!» ütles Oblomov nagu krimp-
sutades. «Ja ka tegemist on palju... ei, ei saa!»

«Kahju!» ütles Sudbinski. «Aga päev on ilus. Ainult täna loodangi hinge tagasi tõmmata.»

«Noh, mis teie pool ka uudist on?» küsis Oblomov.

«Päris palju: kirjades ei tarvitata enam «alandlikum teen-
ner», kirjutatakse «kõige austusega». Formulaarnimekirju ei kästnud esitada enam mitte kahes eksemplaris. Meile antakse juurde kolm lauda ja kaks käsundusametnikku. Meie komis-
jon pandi kinni... Palju!»

«Noh, aga meie endised seltsimehed?»

«Seni pole viga; Svinkin kaotas toimiku ära!»

«Kas tõesti? Noh, aga direktor?» küsis Oblomov väriseval häälel.

¹ Püha Stanislavi II järgu ordu täht, mis oli kaunistatud keisri-
krooniga. (Tõlk.)

Vanade mälestuste mõjul hakkas tal hirm.

«Käskis pühaderahasid seni välja mitte maksta, kuni lei-
takse... Tähtis toimik: «sissenõudmisele kuuluvad asjad». Direktor arvab,» lisas Sudbinski peaaegu sosinal juurde, «et
ta kaotas selle meelega.»

«Ei või olla!» ütles Oblomov.

«Ei, ei! See on asjatu,» kinnitas Sudbinski tähtsalt ja soo-
sivalt. «Svinkin on tuulepea. Mõnikord teeb sulle kurat teab
missugused lõppkokkuvõtted, ajab kõik andmed segamini. Ma
olen enda temaga ära piinanud; kuid ei, midagi niisugust ei
ole tema juures tähele pandud... tema ei ole seda teinud, ei,
ei! Toimik on kuhugi vedelema jäänud; küllap leitakse
üles.»

«Tähendab siis, et muudkui rabeled tööd teha!» lausus
Oblomov. «Töötad.»

«Kole, kole! Noh, muidugi, niisuguse inimesega nagu
Foma Fomitš on meeldiv koos töötada: pühaderahata ei jäta;
ka neid ei unusta, kes midagi ei tee. Niipea kui aeg saab täis
— nii esitabki hoolsuse eest; kellel ei ole aeg auastmeks täis,
seda esitab risti saamiseks, — muretseb raha.»

«Kui palju sina saad?»

«Palju siis ikka: 1200 rubla palka, eraldi söögiraha 750,
korteriraha 600, abiraha 900, sõiduraha 500 ja pühaderaha-
sid kuni 1000 rubla.»

«Tohoh! Kurat võtku!» ütles Oblomov asemelt üles kara-
tea. «On sul siis nii hea hää? Nagu itaalia lauljal või!»

«See ei ole veel midagi! Näe, Peresvetov saab lisarahasid,
kuid tööd teeb ju minust vähem ja aru ei saa millestki. Noh,
muidugi, tal ei ole niisugust reputatsiooni. Mind hinnatakse
väga,» lisas ta langetatud silmil. «Minister olevat hiljuti
minu kohta öelnud, et ma olevat «ministeeriumi ehe».»

«Tubli poiss!» ütles Oblomov. «Kuid siiski — töötada
kella kaheksast kaheteistkümneni, kaheteistkümnest viieni ja
veel kodus — oi, oi!»

Ta vangutas pead.

«Kuid mida ma peaksin siis tegema, kui ma ei teeniks?»
küsis Sudbinski.

«Palju mis! Loeksid, kirjutaksid...» lausus Oblomov.

«Ka nüüd ei tee ma muud midagi kui ainult loen ja kirju-
tan.»

«Kuid see pole ju see; sa laseksid trükkida...»

«Ega's kõik ei saa olla kirjanikud. Noh, sina ju ka ei kirjuta,» vastas Sudbinski.

«Selle eest on mul mõis kaelas,» ütles Oblomov ohates. «Ma kaalutlen uut plaani; tahan sisse viia mitmesuguseid uuendusi. Vaevlen, vaevlen... Sina aga teed ju võõrast tööd, mitte oma.»

«Mis seal parata! Kui raha vastu võtad, tuleb ka tööd teha. Suvel puhkan: Foma Fomitš lubab eriti minu jaoks komanderingu välja mõelda... Noh, siis saan sõiduraha viie posthobuse jaoks, päevaraha umbes kolm rubla öö-päeva kohta ja peale selle kingituse...»

«Küll murravad!» ütles Oblomov kadedusega, ohkas siis ja jäi mõttesse.

«Raha on vaja: sügisel võtan naise,» lisas Sudbinski.

«Mis sa räägid! Kas tõesti? Kelle?» küsis Oblomov osavõtlukult.

«Ilma naljata, Murašina. Mäletad, elasid minu kõrval suvilas? Sa jõid minu juures teed ja vist nägid teda.»

«Ei, ei mäleta! On ta kena?» küsis Oblomov.

«Jah, armas. Sõidame, kui tahad, nende juurde lõunastama...»

Oblomov kohmetas.

«Jah... hästi, ainult...»

«Tuleval nädalal,» ütles Sudbinski.

«Jah, jah, tuleval nädalal,» rõõmustas Oblomov, «mul ei ole veel ülikond valmis. Kas on ka hea partii?»

«Jah, isa on tõeline riiginõunik, annab kaasa kümme tuhat, korter on kroonu oma. Meile andis ta terve poole korterist — kaksteist tuba; kroonu mööbel, küte ning valgustus samuti kroonu poolt: võib elada...»

«Jah, võib! Või veel! Eks vaadake Sudbinskit!» lisas Oblomov mitte ilma kadeduseta.

«Pulma, Ilja Iljitš, kutsun sind peiupoisiks, vaata et sa...»

«Kuidas siis, tingimata!» ütles Oblomov. «Noh, aga kuidas elavad Kuznetsov, Vassiljev, Mahhov?»

«Kuznetsov on ammu naisemees. Mahhov asus minu kohale. Vassiljev aga viidi üle Poolasse. Ivan Petrovitšile anti Vladimiri orden. Oleškin on nüüd ekstsellents.»

«Ta on tubli mees!» ütles Oblomov.

«Tubli, tubli — ta on seda väärt.»

«Väga tubli, iseloomult pehme, tasane,» rääkis Oblomov.

«Niisugune abivalmis,» lisas Sudbinski, «ja ei ole seda tead, et teeniks kannuseid, teeks sigadust, paneks jalga taha, püüaks ette jõuda... teeb kõik, mis võimalik.»

«Suurepärane inimesel! Juhtub, et teed paberis vea, jätad midagi kahe silma vahele, ei rakenda kokkuvõttes õiget arvamust või seadust — pole viga: käsib ainult teisel ümber teha. Väga tubli inimesel!» lõpetas Oblomov.

«Kuid näe, meie Semjon Semjonovitš on parandamatu,» ütles Sudbinski. «On ainult meister puru silma ajama. Mis ta hiljuti tegi: kubermangust tuli kirjalik esitis, et meie keskasutusele kuuluvate hoonete juurde ehitataks kroonu vara kaitsesa varaste eest koeraputkad; meie arhitekt, teadmistega ja aus inimese, koostas väga mõõduka eelarve; Semjon Semjonovitšile näis see äkki suurena ja ta hakkas järele pärima, mida võib koeraputka ehitamise eest maksta. Leidis kuskil kolmkümmend kopikat odavamalt — kohe märgukiri...»

Kostis uus kellahelin.

«Hüvasti,» ütles ametnik, «ma jäin lobisema, äkki on seal midagi vaja...»

«Istu veel,» hoidis Oblomov teda tagasi. «Ühtlasi peaksin sinuga nõu: mul on kaks õnnetust...»

«Ei, ei, ma parem astun neil päevil uuesti sisse,» ütles ta lahkudes.

«Oled sees, armas sõber, kõrvuni sees,» mõtles Oblomov, saatdes teda silmadega. «Ja pime ja kurt ja tumm kõigele muule maailmas. Pääseb aga haljale oksale, hakkab aja jooksul tööd juhtima ja kraabib kokku aunimesid... Meil nimetatakse seda ka karjääriks! Ja kui vähe on siin vaja inimest: tema mõistust, tahet, tundeid — milleks see? Luksaus! Ja elab ära oma ea ja paljugi, paljugi ei liiguta end temas... Aga seejuures töötab ta kella kaheteistkümnest viieni kantseleis, kaheksast kaheteistkümmeni kodus — õnnetu!»

Ta tundis rahulikku rõõmu, et tema võib viibida üheksast kolmeni, kaheksast üheksani kodus diivanil, ja oli uhke, et ei ole vaja esineda ettekandega, kirjutada pabereid, et tema tunnete ettekujutuse avarus on piiritu.

Oblomov filosoferis ega märganud, et tema aseme juures seisais väga kõhn mustaverd isand, üleni põskhabemesse ja vurrudesse kasvanud ning karvatutiga alumisel huulel. Rõivas-
tatud oli ta tahtliku lohakusega.

«Tere, Ilja Iljitš.»

«Tere, Penkin, ärge tulge ligi, ärge tulge ligi: te tulete külma käest,» lausus Oblomov.

«Ah teid, veidrikku!» ütles too. «Ikka sama parandamatu, muretu laiskvorst!»

«Jah, muretu!» ütles Oblomov. «Oot ma näitan teile kohe külavanema kirja: murren, murren pead, teie aga ütlete — muretu! Kust te tulete?»

«Raamatukauplusest: käisin küsimas, kas ajakirjad ei ole veel ilmunud. Kas olete minu artiklit lugenud?»

«Ei.»

«Ma saadan teile, lugege läbi.»

«Millest see on?» küsis Oblomov läbi tugeva haigutuse.

«Kaubandusest, naiste emantsipatsioonist, suurepärastest ilusatest aprilli-ilmadest, mis on meile osaks saanud, ning äsja leiutatud koostisest kahjutulede vastu. Kuidas siis teie seda ei loe? Siin on ju meie igapäevane elu. Kuid kõige rohkem võitlen ma realistliku suuna eest kirjanduses.»

«On teil palju tööd?» küsis Oblomov.

«Jah, küllalt. Iga nädal kaks artiklit ajalehele, peale selle kirjutan arvustusi ilukirjanduse kohta ja siis kirjutasin jutustuse...»

«Millest?»

«Sellest, kuidas ühes linnas politseiülem kodanikke vastu hambaid peksab...»

«Jah, see on tõepoolest realistlik suund,» ütles Oblomov.

«Eks ole?» kinnitas rõõmustatud kirjanik. «Ma esitan seal niisuguse mõtte ja tean, et see on uus ning julge. Keegi läbisõitja oli nende peksmist pealtnägijaks ja kuberneriga kokku saades kaebas sellele. Kuberner käskis sinna juurdlesele sõitval ametnikul möödaminnes ka peksmise asjas selgusele jõuda ning üldse koguda andmeid politseiülemale isiku ja käitumise kohta. Ametnik kutsus linnakodanikud kokku, nagu tahaks saada andmeid kaubanduse kohta, kuid sealjuures hakkas ka küsitlema politseiülemale suhtes. Ja mida tegid kodanikud? Kummardavad ja naeravad ning ülistavad politseiülemat. Ametnik hakkas ääri-veeri asja uurima ja talle öeldi, et linnakodanikud on kohutavad kelmid, müüvad mädanenud kaupa, petavad kaalu ja mõõduga isegi kroonut, kõik on kõlbeliselt langenud, nii et need peksud on õiglane karistus...»

«Täheandab, et see politseiülemale peks on novellis nagu muistsete traagikute *fatum*¹⁾» lausus Oblomov.

«Nimelt,» haaras kinni Penkin. «Teil on palju taktitunnet, Ilja Iljitš, teie peaksite kirjutama! Kuid sealjuures õnnestus mul näidata politseiülemale omavoli ja lihtrahva kõlbelist langust, alluvate ametnike tegevuse halba organiseerimist ja karmide, kuid seaduslike abinõude vajadust... Kas pole tõsi, see mõte... on üsna uus?»

«Jah, eriti mulle,» sõnas Oblomov. «Ma loen nii vähe...»

«Tõepoolest, teil pole raamatuid näha!» ütles Penkin. «Kuid ma annan teid, lugege läbi üks asi; on valmimas suurepärane, võib öelda, poeem: «Altkäemaksuvõtja armastus langenud naisterahva vastu». Ma ei või teile öelda, kes on autor: see on alles saladus.»

«Mis seal siis niisugust on?»

«Meie ühiskondliku suhtlemise kogu mehhanism on paljastatud, ja seda kõik luulelistes värvides. Kõiki vedrusid on puudutatud, kõik ühiskonnaredeli astmed on läbi võetud. Nagu kohtusse, on siia autori poolt kokku kutsutud küll nõrk, kuid paheline suurherra ja terve mesilaspere teda petvaid altkäemaksuvõtjaid; on läbi sõelatud iga liiki langenud naisi... prantslannasid, sakslannasid, soomlannasid, ja kõiki, kõiki... hämmastava loomutruu tõepärasusega... Ma kuulsin katkendeid — autor on suur! Temast hoovab kord Dantet, kord — Shakespeare'i...»

«Mis te nüüd! Liialdate!» hüüatas Oblomov hämmeldunult, piat tõustes.

Penkin vaikis äkki, nähes, et ta tõesti on sattunud liialdusse.

«Noh, te lugege läbi, näete ise,» lisas ta juba kireta juurde.

«Ei, Penkin, ma ei hakka lugema.»

«Miks siis? See tekitab kõmu, sellest räägitakse...»

«Räägitagu! Mõnel pole ju muud teha kui ainult rääkida. On niisugune elukutse.»

«Lugege läbi kas või uudishimust.»

«Mida ma seal ikka leian?» rääkis Oblomov. «Milleks nad seda kirjutavad: lõbustavad ainult iseendid...»

¹⁾ *Fatum* — saatus (ld. k.).

«Kuidas iseendid: kuid tõepärasus, missugune tõepärasus... Nii sarnane, et lausa naera. Nagu elavad portreed. Kes aga ette võetakse, olgu see siis kaupmees, ametnik, ohvitser, linnavalitsus, — see ka nagu elusana ära trükitakse.»

«Milleks nad siis rabelevad: kas nalja pärast, et näe, ükskõik keda käsile võtame, kuid välja tuleb õige? Elu aga pole olemaski: pole elust arusaamist ega kaastunnet, pole seda, mida seal teie juures humaansuseks nimetatakse. Ainult enese-armastus. Vargaid, langenud naisi kujutatakse nii, nagu püüaksid nad neid uulitsalt ja viiksid vanglasse. Nende jutustuses ei ole «nägematuid pisaraid», vaid ainult silmale nähtav toores naer, õelus...»

«Mida siis veel vaja on? Ongi suurepärane, te ise ju avaldasite arvamust: see keev viha, pahede sapine tagakiusamine, põlglik naer langenud inimese üle... see on kõik!»

«Ei, ei ole kõik!» ütles Oblomov äkki süttides. «Kujuta varast, langenud naist, täispuhutud lolli, kuid ära seejuures inimest unusta. Kus on siis inimlikkus? Te tahate ainult peaga kirjutada!» peaaegu sisises Oblomov. «Te arvate, et mõttele pole südant vajagi? Ei, armastus viljastab mõtte. Ulatage langenud inimesele käsi, et teda üles tõsta, või nutke kibedasti ta pärast, kui ta hukkub, kuid ärge irvitage tema üle. Armastage teda, meenutage temas iseennast ja käituge temaga nagu iseendaga, siis ma hakkan teid lugema ja langetan teie ees pea...» ütles ta, heites jälle mugavalt diivanile. «Nad kujutavad varast või langenud naist,» rääkis ta edasi, «kuid unustavad inimese, või ei oska teda kujutada. Mis kunst see on, milliseid poetilisi värve te olete leidnud? Paljastage kombelõtvust, mustust, ainult, palun, pretensioonideta luulele.»

«Mis siis, kas käsitate loodust kujutada: roose, õõbikut või pakast hommikut, sellal kui ümberringi kõik keeb, liigub? Me vajame ainult ühiskonna alasti füsioloogiat; meil pole aega lauludeks...»

«Inimest, inimest andke mulle!» hüüdis Oblomov. «Armastage teda...»

«Armastada liigkasuvõtjat, silmakirjateenrit, varastavat või nürimeelset ametnikku — kas kuulete? Mis te räägite? On näha, et teie ei tegele kirjandusega!» ägestus Penkin. «Ei, neid peab karistama, kodanike seast kui ka seltskonnast välja heitma...»

«Kodanike seast välja heitma!» hakkas Oblomov äkki innustunult rääkima, tõustes Penkini ees püsti. «See tähendab, ära unustada seda, et selles kõlbmatust astjas oli hea algus; et see on rikutud inimene, kuid ometi inimene, see tähendab — teie ise. Välja heita. Aga kuidas te heidate ta välja inimkonnast, looduse rüpest, jumala halastusest?» peaaegu karjus ta leegitsevaid silmi.

«Küll liialdate!» ütles Penkin omakorda hämmastunult.

Oblomov nägi, et ta on läinud liiale. Ta vaikis äkki, seisis umbes minuti ja heitis pikkamööda diivanile.

Mõlemad vajusid vaikusesse.

«Mida te siis loete?» küsis Penkin.

«Mina... enamasti ikka reisikirjeldusi.»

Jälle vaikus.

«Loete ehk läbi selle poemi, kui ilmub? Ma tootsin teile...» küsis Penkin.

Oblomov tegi peaga eitava liigutuse.

«Noh, ma saadan teile oma jutustuse?»

Oblomov noogutas nõus olles.

«Kuid mul on aeg trükikotta minna!» ütles Penkin. «Teate, milleks ma teie juurde tuln? Ma tahtsin teha teile ettepaneku sõltu Jekaterinhofi, mul on kaless. Ma pean homme kirjutama artikli rahvapeost, vaatleksime kahekesi koos: mida mina ei märka — sellele juhiks teie minu tähelepanu; oleks lõbusam. Sõidame...»

«Ei, ma ei ole päris terve,» ütles Oblomov nagu krimpsutades ja end tekiga kattes, «kardan niiskust, väljas ei ole veel tahenenud. Aga kui te tuleksite täna lõunastama: vestleksime... Mul on kaks ebameeldivust...»

«Ei, kogu meie toimetuse on täna Saint-George'is, sealt sõidamegi rahvapeole. Aga öösel asume kirjutama ja kui hakkab valgenema, saadame trükikotta. Nägemiseni.»

«Nägemiseni, Penkin.»

«Öösel kirjutada,» mõtles Oblomov. «Millal siis magada? Kuid küllap teenib oma viis tuhat aastat! See on leib! Kuid ikka kirjutada, raisata oma mõtet ja hinge pisiasjadele, vahetada oma veendumusi, kaubitseda mõistuse ja mõttelennuga, vägistada oma loomust, erutada, põleda, teadmata, mis on rahu, ja ikka kuhugi minna... Ja muudkui kirjutada, kirjutada nagu ratas, nagu masin: kirjuta homme, ülehomm;

tuleb püha, saabub suvi — kuid tema muudkui kirjutab! Mil-lal siis peatuda ja puhata? Õnnetul!»

Ta pööras pea laua poole, kus kõik oli sile, tint ära kui-vanud ja sulge polnud näha, ning rõõmustas, et ta lamab muretult nagu vastsündinud laps, et ta end ei killusta ega müü...

«Aga külavanema kiri, aga korter?» meenus talle äkki ja ta jäi mõtteisse.

Kuid juba jälle helistatakse.

«Mis seltskondlik koosviibimine see täna minu juures on?» lausus Oblomov ja ootas, kes astub sisse.

Sisse astus ebamäärastes aastates, ebamäärase näoga mees, selles elueas, kus on raske kindlaks määrata vanust; mitte ilus ega inetu, mitte kõrget ega lühikest kasvu, mitte valget ega musta verd. Loodus ei olnud talle andnud ühtki teravat, väljapaistvat joont, ei halba, ei head. Paliud nimetasid teda Ivan Ivanõtšiks, teised — Ivan Vassiljõtšiks, kolmandad — Ivan Mihhailõtšiks...

Ka perekonnanime-pidi hüüti teda mitutviisi: ühed nime-tasid teda Ivanoviks, teised kutsusid Vassiljeviks või Andre-jeviks, kolmandad arvasid, et ta on Aleksejev. Kui võõrale, kes näeb teda esimest korda, öeldakse tema nimi, unustab ta selle kohe ja unustab ka tema näo. Mida ta ütleb, ei panda tähele. Tema juuresolek ei anna seltskonnale midagi juurde, nagu tema puudumine sellelt midagi ära ei võta. Teravamõtte-lisust, omapära ja teisi iseärasusi tal ei ole, ta kehal kui ka mõistusel puuduvad erilised tunnusmärgid.

Võib-olla oskaks ta ehk vähemalt jutustada kõike, mida ta on näinud ja kuulnud, et vähemalt sellegagi teistele huvi pak-kuda, kuid ta ei ole kuskil käinud: nii nagu Peterburis sün-dis, nii ei ole kuhugi välja saanud; järelkult on näinud ja kuulnud seda, mida teadsid ka teised.

Kas niisugune inimene on sümpaatne? Kas ta armastab, vihkab, kannatab? Näib, et peaks nagu armastama ja ka mitte armastama, peaks nagu kannatama, sest ükski ei ole sellest vabastatud. Kuid tema tuli kuidagi toime sellega, et armastas kõiki. On niisuguseid inimesi, kelles, vaeva end kui-das tahes, sa ei suuda äratada mingit vaenu, kättemaksu ega midagi taolist. Käitu nendega kuidas tahes, ikka on nad libitsevad. Muide, peab tõele au andma, et ka nende armas-tus on niisugune, ja kui jagada see pügalatesse, ei tõuse see

ilalgi kuumuseni. Kuigi niisuguste inimeste kohta öeldakse, et nad armastavad kõiki ja on seepärast head, ei armasta nad tegelikult kedagi ning head on nad ainult seetõttu, et nad pole õelad.

Kui selle inimese juuresolekul teised annavad kerjusele almust — viskab ka tema sandile oma krossi, kui aga sõimatakse, kihutatakse minema või naerdakse kerjuse üle — siis ka tema sõimab ja naerab koos teistega. Rikkaks teda nimetada ei saa, sest ta ei ole rikas, vaid pigemini vaene; kuid ka päris vaeseks ei saa teda pidada, ja seda ainult seepärast, et on palju temast vaesemaid.

Tal on mingisugune sissetulek, umbes kolmsada rubla aas-tas, ja peale selle teenib ta mingisuguses tähtsusetus ametis ja saab viletsat palka; puudust ta ei kannata ja raha kelleltki ei laena, kuid temalt laenata ei tule kellelegi mõttesse.

Ametis ei ole tal mingit erilist alalist tööd, sest ei tema ülemus ega ka kaasteenijad ei ole osanud tähele panna, mida ta teeb halvemini ja mida paremini, nii et kindlaks saaks määrata, milleks ta on võimeline. Kui talle antakse üks või teine ülesanne, täidab ta selle nii, et ülemusel on raske aval-dada oma arvamust tema töö kohta — vaatab, vaatab, loeb, loeb ja ütleb ainult: «Jätke siia, ma pärast vaatan... jah, kõik on vist omal kohal.»

Ilalgi ei taba sa tema näol mure või unistuse märki, mis näitaks, et ta sel hetkel iseendaga vestleks, kunagi ei näe sa ka, et ta suunaks uuriva pilgu mingisugusele välisesemele, mida ta tahaks oma korraldusse saada.

Kohtab teda tuttav uulitsal. «Kuhu lähed?» küsib. «Aga vaat, lähen teenistusse, või magasin, või kedagi külastama.» — «Tule parem minuga,» ütleb too, «postile, või astume rätsepa juurde sisse, või jalutame.» Ning ta läheb temaga, astub koos teisega rätsepa juurde, ja postile, ning jalutab otse vastupidises suunas sellele, kuhu ta algul kavatses minna.

Vaevalt et keegi peale ema märkas tema ilmaletulekut. Väga vähesed panevad teda tähele tema elu vältel ja arvata-vasti ei märka keegi, kui ta maailmast kaob: keegi ei küsi, kellelgi ei ole temast kahju, ja keegi ei rõõmusta tema surma üle. Tal ei ole vaenlasi ega sõpru, kuid tuttavaid on suur hulk. Võib-olla, et ainult matuserong äratub möödamineja tähelepanu, kes austab seda ebamäärast isikut esmakordselt temale osakssaava austusega — sügava kummardusega; võib-

olla jookseb mõni uudishimulik isegi matuserongi ette, et saada teada surnu nime, ning unustab selle siinsamas.

Kogu see Aleksejev, Vassiljev, Andrejev, või kuidas soovite, on mingi puudulik isikupäratu vihje rahvamassile, tema tume vastukaja, tema ähmane peegeldus.

Isegi Zahhar, kes otsekohestes jutuajamistes kohtumistel värava juures või poes iseloomustas kõiki külalisi, kes käisid tema isanda juures, jõudes selle, noh, ütleme Aleksejevini, sattus raskustesse. Ta mõtles kaua, kaua püüdis tabada mõnd nurgelist joont selle isiku välimuses, eluviisides ja iseloomus, millest oleks parem kinni haarata, kuid lõpuks, lüües käega, väljendas end nii: «Pole sellel ei nägu ega tegu ega olemist!»

«Aa!» võttis Oblomov teda vastu. «Tere. Kust tulete? Ärge tulge ligi, ärge tulge ligi, mina teile kätt ei ulata: te tulete külma käest!»

«Mis te räägite, mis külm! Ma ei mõelnudki täna teie poole tulla,» ütles Aleksejev, «kuid Ovtšinini tuli vastu ja sõidutas end juurde. Ma tulin teile järele, Ilja Iljitš.»

«Kuhu siis?»

«Sõidame õige Ovtšinini poole. Seal on Matvei Andreitš Aljanov, Kasimir Albertovitš Phailo, Vassili Sevastjanovitš Kolõmjagin.»

«Miks nad sinna kogunesid ja mida nad minust tahavad?»

«Ovtšinini kutsub teid lõunastama.»

«Hm! Lõunastama...» kordas Oblomov monotoonselt.

«Aga pärast lähevad kõik Jekaterinhofi: nad käskisid ütelda, et teie üüriksite kalessi.»

«Kuid mida seal teha?»

«Kuidas mida! Täna on seal rahvapidu. Kas teie siis ei tea? Täna on esimene mai.»

«Istuge pisut, ma mõtlen...» ütles Oblomov.

«Tõuske ometi üles! On aeg rõivastuda.»

«Oodake pisut: on veel vara.»

«Mis vara see on! Nad palusid kella kaheteistkümneks: lõunat sööme varem, umbes kella kahe ajal, ja siis rahva-people. Sõidame ometi rutem! Kas käskida, et teile rõivad valmis pandaks?»

«Miks rõivad? Ma ei ole veel silmigi pesnud.»

«Siis peske.»

Aleksejev hakkas mööda tuba edasi-tagasi käima, jäi seisma pildi ette, mida oli varem tuhat korda näinud, vaatas

siis korraks aknast välja, võttis riiulilt mingisuguse iluasja, keerutas seda käes, vaatles igast küljest ja asetaski jälle tagasi, ja hakkas siis jälle käima, vilistades tasa, — ainult selleks, et Oblomovit ülestõusmise ja pesemise juures mitte segada. Nii möödus umbkaudu kümme minutit.

«Mida te siis mõtlete?» küsis ta Ilja Iljitšilt äkki.

«Kuidas mida?»

«Ikka veel lamate?»

«Kas on siis tarvis üles tõusta?»

«Kuidas muidu! Meid oodatakse. Te tahtsite sõita.»

«Kuhu sõita? Ma ei tahtnud kuhugi sõita...»

«Aga, Ilja Iljitš, praegu ju rääkisime, et sõidame Ovtšinini poole lõunastama ja pärast Jekaterinhofi...»

«Et mina sõidaksin selle niiske ilmagal! Ja mida ma seal siis näinud ei ole? Näe, kisub vihmalegi, väljas on sombune,» rääkis Oblomov laisalt.

«Pole pilvekestki taevas, teie aga mõtlesite välja vihma. Sombune on seepärast, et teie aknad on ei tea mis ajast pesemata! On aga nende peal mustust, kui palju mustust! Issanda valguse raasugi ei paista läbi, pealegi üks kardin pole veel täiesti üles tõstetud.»

«Seda küll, aga minge õige piiksatage sellest Zahharile, ta pakub kohe eitesid ja ajab terveks päevaks kodunt välja.»

Oblomov jäi mõttesse ja Aleksejev trummeldas sõrmedega vastu lauda, mille juures istudes laskis silmadel hajameelselt mööda seinu ja lage rännata.

«Noh, kuidas jääb siis? Mida me teeme? Kas hakkate rõivastuma, või jääte nagu olete?» küsis ta mõne minuti pärast.

«Mis asja?»

«Aga Jekaterinhofi?...»

«Miks see Jekaterinhofi teil nõnda kipitab, tõepoolest!» kostis Oblomov tusaselt. «Või pole teil püsi istuda? On toas külm, või on siin paha õhk, et te siit nii väga välja kipute?»

«Ei, teie juures on mul ikka hea olnud; ma olen rahul,» ütles Aleksejev.

«Aga kui siin hea on, milleks siis teise kohta kippuda? Jääge parem minu poole terveks päevaks, sööme lõunat ja siis õhtul — jumal teiega!... Jah, ma unustasin ära: ma ju ei saagi täna kuhugi sõita! Tarantjev tuleb lõunale: täna on laupäev.»

«Aga kui see nõnda on... minugi poolest... kuidas teie...» rääkis Aleksejev.

«Kas ma teile oma asjust ei rääkinud?» küsis Oblomov elavalt.

«Missuguseist oma asjust? Ei tea,» ütles Aleksejev talle pärani silmi otsa vaadates.

«Miks ma nii kaua üles ei tõuse? Ma ju lamen siin ja aina mõtlen ja mõtlen, kuidas hädast välja rabelda.»

«Mis siis on?» küsis Aleksejev, püüdes ehmunud nägu teha.

«Kaks õnnetust! Ei tea, mis peale hakata.»

«Missugused need siis on?»

«Korterist tahetakse välja ajada; kujutage ette — tuleb välja kolida: hakatakse lammutama, askeldama, — kole on mõelda! Olen ju kaheksa aastat selles korteris elanud. Nüüd on aga peremees mulle vembu mänginud. «Kolige,» ütleb, «kiiresti välja.»»

«Ja veel kiiresti! Kiirustab takka, tähendab, on vaja. See on väga paha — kolida; kolimisega on alati palju tüli,» ütles Aleksejev. «Kaotatakse ja purustatakse asju — väga igav! Ja teil on nii kena korter... kui palju te selle eest makstate?»

«Ja kas leiad teise niisuguse,» rääkis Oblomov, «ja veel ülepeakaela? Korter on kuiv, soe; majas on vaikne: varastati ainult üks kord! Näed sa, lagi näikse olevat korrast ära: krohv on täiesti lahti läinud, kuid maha siiski ei kuku.»

«Vaata hullu!» lausus Aleksejev pead vangutades.

«Kuidas saaks seda nii korraldada, et... et ei tuleks kolida?» arutles Oblomov nagu endamisi mõtiskledes.

«Kas teil korteri peale üürileping on tehtud?» küsis Aleksejev, silmitsedes tuba laest põrandani.

«Jah, kuid üürilepingu tähtaeg lõppes; ma maksan nüüd kogu aeg kuukaupa... ainult ei mäleta, mis ajast peale.»

«Mis te's nüüd mõtlete teha,» küsis Aleksejev mõneajalise vaikimise järel, «välja kolida või jääda?»

«Ma ei ole veel midagi mõelnud,» ütles Oblomov, «ma ei taha sellele mõeldagi. Ehk Zahhar mõtleb midagi välja.»

«Kuid mõned isegi armastavad kolida,» ütles Aleksejev, «leiavad selles mõnugi, et saaks korterit vahetada...»

«Noh, las need «mõned» kolivad siis. Kuid mina ei või mingisuguseid muutusi sallida! See ei ole veel midagi, korter!» hakkas Oblomov rääkima. «Kuid vaadake, mis mulle

külavanem kirjutab. Ma näitan teile kohe kirja... kus see on? Zahhar, Zahhar!»

«Ah sa taevane valitsejanna!» hakkas Zahhar oma toas ahjult maha hüpates kägisema. «Millal küll jumal mu siit ära koristab.»

Ta astus sisse ja vaatas segaselt härrale otsa.

«Miks sa kirja üles ei otsinud?»

«Aga kust ma seda otsin? Kas mina tean, missugust kirja teil vaja on? Mina lugeda ju ei oska.»

«Ükskõik, otsi,» ütles Oblomov.

«Teie ise lugesite eile õhtul mingisugust kirja,» rääkis Zahhar, «kuid pärast ma ei ole seda näinud.»

«Kus ta siis on?» sõnas Ilja Iljitš pahaselt. «Alla ma seda ei neelanud. Ma mäletan väga hästi, et sa selle minult võtsid ja kuhugi siia panid. Olgu kuidas tahes, vaata, kus ta on!»

Oblomov raputas voodi vaipa: selle voltidest kukkus välja kiri.

«Näete nüüd, nii te ajate kõik minu süüks!»

«Noh, noh, olgu, olgu!» hakkasid Oblomov ja Zahhar üheaegselt teineteise peale karjuma.

Zahhar lahkus ja Oblomov hakkas lugema kirja, mis oli kirjutatud nagu kaljaga hallile paberile ja pruunist lakist pitseriga. Tohtu suured, kahvatud tähed venisid pidulikus rongkäigus, üksteist riivamata püstloodis ülemise nurga juurest alumise poole. Rongkäiku katkestas vahel suur kahvatu tindilaik.

«Armuline härra,» alustas Oblomov lugemist, «teie ausus, meie isa ja toitja Ilja Iljitš...»

Siin jättis Oblomov mõned tervitused ning tervisesoovimised vahele ja jätkas keskelt:

«Kannan armulisele härrale ette, et sinul pärusmõisas, meie toitja, on kõik heas korras. Viimendat nädalat pole vihma sadanud; nähtavasti oleme issanda jumala ära vihastanud, et vihma ei ole. Sihukest põuda ei mäleta vanadki: suvivilja kõrvetab nii nagu leegiga. Talivilja rikkus paiguti uss, mõnes kohas hävitasid varajased külmad; kündsime küll ümber suviviljade alla, kuid ei ole täada, kas saab mingit saaki? Võib-olla halastaja issand halastab armulisele härrale, kuid enne pärast meie ei muretse: las kärvame. Ja jaanipäeva õhtul veel kolm meest läksid ära: Laptev, Balotšov ja eraldi veel läks Vaska, sepa poeg. Ma ajasin naisi mehi tagasi

tooma; naised tagasi ei tulnud, vaid elavad, nagu kuulda, Tšolkis, aga Tšolkisse sõitis minu vader Verhljovost: valitseja saatis ta sinna, — sinna, tead, toodi meretagune ader, ja valitseja saatis vaderi Tšolkisse toda atra kaema. Ma palusin vaderit põgenenud meeste suhtes; ispravnikut kummardasin, tema ütles: «Anna paber sisse ja siis saab tarvitusele võetud kõik abinõud talupoegade taludesse, elukohta tagasitoomiseks.» Ja peale selle ei öelnud midagi, ja mina langesin temale jalge ette ja palusin pisarsilmil; aga tema hakkas kõigest kõrist karjuma: «Kasi minema, kasi minema! Sulle on öeldud, et saab täidetud, — anna paber sisse!» Aga paberit mina sisse ei andnud. Aga palgata pole siit kedagi: kõik läksid ära Volgale, pargastele tööle — tänapäeval on siin nii rumal rahvas, meie toitja, isake Ilja Iljitš! Lõuendit me sel aastal laadale ei vii; kuivatise ja pleekaia ma panin lukku ja panin Sõtšugi õöl ja päeval valvama: tema on kaine mees; aga et ta midagi härraste oma ei näppaks, valvan mina päeval ja ööl. Teised joovad kõvasti ja paluvad obrokile lasta. Maksuvõlad pole kõik kätte saadud: tänavu aasta saame sissetulekut, sa meie isake, heategija, umbes kaks tuhat vähem kui mineval aastal, ainult kui pöud meid lõplikult ei laostaks, siis saadame kõik, millest sinule, armuline härra, ka ette kanname.»

Sellele järgnesid truuduseavaldused ja allkiri: «Sinu külavanem, kõige alandlikum õri Prokofi Võtjaguškin pani omaenda käega alla.» Kirjaoskamatuset tõttu oli tehtud rist. «Aga kirjutas tolle külavanema sõnade järgi tema naise vend Djomka Krivoi.»

Oblomov heitis pilgu kirja lõpule.

«Kuud ja aastat ei ole,» ütles ta, «arvatavasti on kiri vedelnud külavanema juures möödunud aastast saadik; siin on küll jaanipäev, küll pöud! Alles nüüd siis tuli mõistus pähe!»

Ta vajus mõttesse.

«Noh?» jätkas ta. «Kuidas see teile meeldib: pakub «umbes kaks tuhat vähem»! Kui palju siis järele jääb? Kui palju ma siis möödunud aastal sain?» küsis ta Aleksejevile vaadates. «Kas ma teile tookord ei rääkinud?»

Aleksejev tõstis silmad lakke ja jäi mõtlema.

«Peab Stolzilt küsima, kui ta tuleb,» jätkas Oblomov. «Vist umbes seitse-kaheksa tuhat... paha, kui üles ei kir-

juta! Nüüd ta paneb mind istuma kuuele. Ma suren ju nälga! Millest siin elada?»

«Milleks siis nii ärevusse sattuda, Ilja Iljitš,» ütles Aleksejev. «Iialgi ei maksa meelt heita: jumala veskid jahvatavad pikkamisi, kuid põhjalikult.»

«Teie ju kuulete, mis ta kirjutab? Selle asemel et saata raha, kuidagi lohutada, tema aga nagu pilkeks teeb ainult muret! Ja iga aasta! See ärritab mind äärmiselt! «Umbes kaks tuhat vähem!»»

«Jah, suur kahju!» ütles Aleksejev. «Kaks tuhat ei ole paljaasil! Räägitakse, et ka Aleksei Login saab tänavu ainult kaksteist tuhat seitsmeteistkümnelt asemel!»

«Ikkagi kaksteist ja mitte kuus,» katkestas teda Oblomov. «Külavanem rikkus täiesti mu tuju. Kui see ka töepoolest nii oleks — ikaldus ja pöud, milleks siis enneaegu meelehärmi valmistada?»

«Jah... töepoolest...» algas Aleksejev. «Ei oleks pidanud, kuid mis delikaatsust võib maamatsilt oodata? See rahvas ei saa ju millestki aru.»

«Noh, mida oleksite teie minu asemel teinud?» küsis Oblomov, vaadates küsivalt Aleksejevile otsa, magusas lootuses, et võib-olla mõtleb Aleksejev midagi välja, millega teda lohutada.

«Peab mõtlema, Ilja Iljitš, ei saa äkki otsustada,» sõnas Aleksejev.

«Kui kirjutaks õige kubernerile!» rääkis Ilja Iljitš mõtiskledes.

«Aga kes on teil kuberneriks?» küsis Aleksejev.

Ilja Iljitš ei vastanud, jäi mõttesse. Aleksejev vaikis ja mõtles samuti millegi üle.

Oblomov kagardas käes kirja, toetas pea kätele ja surus küünarnukid vastu põlvi ning nii ta istuski mõne aja, piinatud kasutute mõtete voolust.

«Kui ometi Stolz kiiremini kohale jõuaks!» ütles ta. «Kirjutab, et saabub varsti, aga ise kolab kurat teab kus ümber! Tema ajaks asjad joonde.»

Ta muutus jälle nukraks. Mõlemad vaikisid kaua. Viimaks virgus Oblomov esimesena.

«Siin tuleb vaat mis teha!» ütles ta otsustavalt ja oleks enneaegu asemelt üles tõusnud. «Ja teha tuleb võimalikult kiiresti, viivitada ei maksa... Esiteks...»

Samal ajal kostis esikus meeleheitlik kellahelin, nii et Oblomov ja Aleksejev võpatasid, Zahhar aga ahjupingilt silmapilkselt maha kargas.

III

«Kodus?» küsis keegi esikus valjult ja jõhkralt.

«Kuhu siis sel ajal minna?» vastas Zahhar veel jõhkramalt.

Sisse astus umbes neljakümne-aastane mees, kes kuulus kogukate tõugu, pikk, õlgadest ja tervest kehast rühikas, jämedate näojoontega, suure peaga, tugeva lühikese kaelaga, suurte pungis silmadega, paksuhuuline. Pealiskaudne pilk sellele inimesele sünnitas mõtte millestki toorest ja kasimatust. Oli näha, et ta rõivastusega peenust taga ei ajanud. Sageli oli ta isegi raseerimata. Kuid talle oli see nähtavasti ükskõik: ta ei häbenenud oma rõivaid ja kandis neid mingisuguse küünilise väärikusena.

See oli Mihhei Andrejevitš Tarantjev, Oblomovi ühenurgamees.

Tarantjev vaatas kõige peale süngelt, pooleldi põlglikult, ilmse pahatahtlikkusega kõige ümbritseva suhtes, valmis kõike ja kõiki maailmas sõimama, nagu oleks talle ebaõiglaselt tehtud ülekohut või ei oleks tunnistanud mingit tema väärtust, lõpuks nagu saatusest tagakiusatud tugev iseloom, kes sunnitud, kuid mitte norgus päi alistub saatusele.

Tema liigutused olid julged ja laiakaarelised; ta rääkis valjusti, kräbedalt ja peaaegu alati kurjalt; veidi eemalt kuulates kostis, nagu oleks kolm tühja vankrit kolistanud mööda silda. Kellegi juuresolekut ta ei häbenenud, ta ei olnud ka suu peale kukkunud, ja üldse oli alati käitumises kõigiga toores, ka sõpradele erandit tegemata, nagu oleks andnud sellega mõista, et hakates inimesega rääkima, isegi tema juures lõunat või õhtust süües, ta osutab talle suurt au.

Tarantjev oli vilka ja kavala mõistusega inimene; mitte keegi ei suutnud temast paremini arutada mõnda üldist igapäevast küsimust või segast juriidilist asja: nii ühel kui ka teisel juhul ehitab ta kohe tegevuskava, sobitab väga peenelt tõestused ja lõpuks ütleb peaaegu alati jämedusi sellele, kes temalt nõu küsima tulnud.

Ise aga, olles saanud kakskümmend viis aastat tagasi kirju-

taja koha kuhugi kantseleisse, teenis selles ametis hallide juusteni. Ei temale enesele ega kellelegi teisele tulnud pähe, et teda edutada.

Asi seisis selles, et Tarantjev oli meister ainult rääkima. Sõnades lahendas ta kõik selgelt ja kergelt, eriti mis puutus võõrastesse asjadesse; kui aga oli vaja ainult kas või sõrmegi liigutada, paigalt nihkuda — ühe sõnaga rakendada ellu tema enda poolt loodud kavasid ja anda neile praktiline käik, avaldada toimekust, kiirust — siis oli ta hoopis teine inimene: siis ei olnud temast asja — kõik muutus talle äkki raskeks, küll oli ta haiglane, küll oli tal piinlik, või juhtus ette mõni teine asi, mille kallale ta samuti ei mõelnudki asuda, ja kuigi asub, siis hoidku jumal, mis sellest välja tuleb. Nagu laps: seal jätab midagi kahe silma vahele, siin ei tea mingisugust tühja-tühja, seal hilineb ja lõpetab sellega, et jätab asja pooleli, või algab sellega jälle uuesti otsast peale ning rikub kõik niivõrd ära, et parandadagi enam midagi pole, ja hakkab veel pealegi sõimama.

Tema isa, endise aja provintsilinna kohtusekretäri abi, oleks tahtnud pojale pärandada võõraste asjade ajamise kunsti ja osavust, millega ta oli saavutanud eduka teenistuskõrgi ametiasutuses; kuid saatus korraldas teisiti. Isa, kes kunagi oli õppinud vene keelt vaskkopikate eest, ei tahtnud, et tema poeg ajast maha jääks, tahtis talle peale keerukate võõraste asjade ajamise õpetada veel midagi muud. Ta laskis pojalt umbes kolm aastat preestri juures ladina keelt õppida.

Iseloomult andekas poisike võttis ladina keele grammatika ja süntaksi kolme aastaga läbi ning hakkas juba aru saama Cornelius Neposest, kui isa otsustas, et ka sellest, mida poeg juba teab, piisab, et isegi need teadmised annavad talle lohutu suure eelise vana põlve ees ja lõpuks võib edaspidine õppimine isegi võib-olla kahiustada teenistust riigiasutustes.

Kuueteistkümne-aastane Mihhei, teadmata, mida peale hakata ladina keelega, hakkas vanemate majas õpitut unustama; kuid samal ajal, oodates, millal talle langeb osaks au võtta osa maa- või kreisikohtu istungeist, võttis seni osa kõigist isa poolt korraldatud pidustustest, ja just selles koolis, keset avameelseid jutte, arenes noormehe mõistus peensuseni.

Ta kuulas nooruki vastuvõtlikkusega teraselt isa ja tema sõprade jutustusi mitmesuguseist tsiviil- ja kriminaalkohtu-

pidamise asjust, huvitavatest juhtumustest, mis kõikide nende endise aja kohtusekretäri-abide kätest olid läbi käinud.

Kuid sellest kõigest polnud palju kasu. Mihheist ei kujunenud välja ei ettevõtlikku ärim meest ega seadusevääranajat, kuigi isa kõik püüded kaldusid sinnapoole, ja muidugi oleksid need edukalt lõppenud, kui saatus poleks vanamehe kavatsustest kriipsu läbi tõmmanud. Mihhei õppis tõepoolest ära isa vestluste kogu teooria; jäi üle ainult seda ellu rakendama hakata, kuid isa surma tõttu ei jõudnud ta veel kohtu teenistusse astuda, kui keegi heategija viis ta ära Peterburi, leidis talle kirjutaja koha kuhugi departemangu ja unustaski ta hiljem sootuks.

Nii jäigi Tarantjev terveks eluajaks ainult teoreetikuks. Peterburi teenistuses polnud tal oma ladina keelega midagi teha ja peene teooriaga ei saanud ta ka omavoliliselt asju õigeks või valeks keerata. Kuid ometi kandis ja tundis ta endas uinuvat jõudu, mille olid temasse igaveseks sulgenud vaenulikud asjaolud — ühegi lootuseta selle jõu avaldamisele, nagu muinasjuttudes suleti kitsaste, nõiutud seinte vahele kurjad vaimud, kellelt oli ära võetud kahjutegemise võimalus. Võib olla, et selle kasutu jõu tajumisest oligi Tarantjev käitumises jöhker, pahasoovalik, alati tige ja tülinoriv.

Ta vaatas kibeduse ja põlastusega oma praegusele tööle: paberite ümberkirjutamisele, aktide õmblemisele jne. Kaugel naeratas talle ainult üks, viimane lootus: minna üle teenima viinarendi-ametisse. Seal nägi ta ainsat kasulikku tegevusala, mis suutis asendada isa poolt pärandatut ja tema poolt saavutatut. Ja selles lootuses leidis see isa poolt tema jaoks loodud tegevuse- ja eluteooria, altkäemaksude ja kavaluse teooria, jätnud kõrvale teooria peamise ja seda vääriva tegevusala provintsis, leidis Tarantjevi poolt rakendamist Peterburis kiratsemise kõigis pisiasjus ning ametlike suhete puudumisel hiilis kõigisse tema sõprusvahekordadesse.

Hingelt oli ta altkäemaksuvõtja, kuid oma teooria kohaselt võttis asjaajamise ja hagejate puudumisel altkäemakse kaasteenijatelt ja sõpradelt, jumal teab kuidas ja mille eest — sundis, keda ja kus aga sai, küll kavalusega, küll pealetükivusega end kostitama, nõudis kõigilt ärateenimata austust, oli noriv. Ta ei häbenenud iialgi kantud ülikonda, kuid talle polnud võõras ka mure, kui ta päevaplaanis ei olnud ette näha hiilgavat lõunat viisaka veini- ja viinahulgaga.

Sellest tingituna mängis ta oma tuttavate ringkonnas suure kastiõera osa, kes haugub kõigi peale, ei lase kellelgi end puudutada, kuid kes samaaegselt haarab tingimata lennult lihtsasti, kust ja kuhu see ka lendaks.

Niisugused olid Oblomovi kaks kõige agaramat külastajat.

Milleks käisid need kaks vene proletaarlast Oblomovi pool? Nad teadsid väga hästi, milleks: tulid jooma, sööma, häid sigareid suitsetama. Nad leidsid siin sooja, mugava peavarju ja ikka ühesuguse kui mitte sõbraliku, siis leige vastuvõtu.

Miks aga Oblomov laskis neid enda juurde — vaevalt ta sellest endale aru andiski. Kuid nähtavasti seepärast, et meie kaugetes Oblomovkates tungleb veel tänini igas rikkas majas terve parv niisuguseid inimesi mõlemast soost, leivata, elukutseta, töökäteta ja ainult seediva kõhuga; kuid peaaegu alati seisuse ning auastmega.

On veel sübariite, kes vajavad niisuguseid elutäiendusi: neil on ilma selleta maailmas igav. Kes ulatab teadmata kuhu kadunud tubakatoosi või tõstab üles mahakukkunud taskurätiku? Kellele saab kurta peavalu üle, lootes õigustatult kaastundele, jutustada halvast unenäost ja nõuda selle seletamist? Kes loeb enne uinumist raamatut ette ja aitab magama jääda? Mõnikord saadetakse niisugune proletaarlane isegi lähimasse linna midagi ostma, aitab majapidamises — milleks ise vaeva näha!

Tarantjev tegi palju kära, aitas Oblomovi välja liikumatusast ja igavusest. Ta karjus, vaidles, mängis otsekui näiden-dit, vabastas laiska isandat rääkimise ja tegutsemise vajadusest. Tuppa, kus valitses uni ja rahu, tõi Tarantjev kaasa elu, liikumist ja mõnikord ka teateid väljastpoolt. Oblomov võis sõrme liigutamata kuulata, vaadata sellele vilkusele, mis liikus ja rääkis ta ees. Pealegi uskus ta oma lihtsameelsuses, et Tarantjev on tõepoolest suuteline andma talle mingisugust mõistlikku nõu.

Aleksejevi külastusi sallis Oblomov teisel, mitte vähem tähtsal põhjusel. Kui ta tahtis elada omamoodi, see on vaikida ja lamada, tukkuda või käia mööda tuba, Aleksejevit nagu poleks olnudki siin: ta vaikis samuti või vaatas raamatut, silmitses pilte ning asjakesi ja haigutas laisalt pisarateni. Ta võis viibida nii kas või kolm ööd-päeva. Sai aga Oblomovil üksindusest villand ja tal tekkis vajadus end väljendada, rääkida, lugeda, arutleda, erutust avaldada, — siin

oli tal alati alandlik ja valmisolev kuulaja ning osavõtja, kes ühtviisi nõusolevalt jagas nii tema vaikimist kui juttu ja erutust ning vaateid, ükskõik millised need olid.

Teised külalised, nagu kolm esimest, astusid sisse harva, ainult mõneks minutiks; nende kõikidega üha rohkem ja rohkem katkesid elavad suhted. Oblomovit huvitas vahel mõni uudis, viieminutiline vestlus; pärast, olles end rahuldanud, vaikis ta jälle. Neile tuli tasuda sellesamaga, võtta osa sellest, mis neid huvitas. Nad elasid rahva hulgas, igaüks mõistis elu omal viisil, nii, nagu ei tahtnud seda mõista Oblomov, ja nad kiskusid sellesse ellu ka Oblomovit; see kõik ei meeldinud talle, tõukas teda eemale, oli vastumeelt.

Meeltemööda oli talle ainult üks inimene, kuid seegi ei andnud talle rahu: too inimene armastas uudiseid, seltskonda, teadust ja tervet elu, aga kuidagi sügavamalt, siiramalt — ja kuigi Oblomov oli lahke kõigi vastu, armastas ta siiralt ainult teda, uskus ainult teda, võib-olla sellepärast, et oli kasvanud, õppinud ja elanud koos temaga. See oli Andrei Karlovitš Stolz.

Stolz oli ära sõitnud, kuid Oblomov ootas teda tagasi iga tund.

IV

«Tere, 'omanurgamees,» ütles Tarantjev katkendlikult, ulatades Oblomovile karvase käe. «Mis sa lamad nagu puupakk poole lõunani?»

«Ära tule ligi, ära tule ligi: sa tuled külma käest,» rääkis Oblomov end vaibaga kattes.

«Mis sa küll välja ei mõtle, külma käest!» hakkas Tarantjev ulguma. «Noh, noh, võta käsi, kui antakse! Varsti on kell kaksteist, tema aga vedeleb!»

Ta tahtis Oblomovit asemelt üles tõsta, kuid see jõudis temast ette, laskis kiiresti jalad alla, ja sattus nendega otse toakingadesse.

«Ma tahtsin ise juba üles tõusta,» sõnas ta haigutades.

«Tean küll, kuidas sa üles tõused: sa oleksid siin lõunani vedelnud. Hei, Zahhar! Kus sa seal oled, vana tola? Pane isand ruttu riidesse.»

«Te muretsge endale enne oma Zahhar, siis haukuge!» hakkas pahandama Zahhar, astudes tuppa ja heites Tarant-

jevit vihaseid pilke. «Näe, kuidas põranda olete ära tallanud, nagu mõni harjusk!» lisas ta juurde.

«Või sa veel seletad, lõust!» hüüdis Tarantjev ja tõstis jala, et sellega lüüa tagant mööduvat Zahhari; kuid Zahhar jäi seisma, pöördus ümber ning ajas end turri.

«Katsuge ainult puutuda!» kähises ta raevuselt. «Mis see's on? Ma lähen ära...» ütles ta ukse juurde jõudes.

«Lase olla, Mihhei Andreitš, küll oled sa aga püsimatul Noh, miks sa teda puutud?» ütles Oblomov. «Anna, Zahhar, mis vajal!»

Zahhar tuli tagasi ja, vaadates kõõrdi Tarantjevi poole, liipas temast kiiresti mööda.

Oblomov, toetudes Zahharile, kergitas end asemelt vastumeelselt nagu väga väsinud inimene üles, liikus vastu tahtmist suure tugitooli juurde, laskus sellesse ja nii nagu istus, jäigi liikumatult istuma.

Zahhar võttis väikeselt laualt pumati, kammi ja harjad, määris Oblomovil pead pumatiga, ajas lahu juustesse ja harjas siis siledaks.

«Nüüd ehk hakkate end pesema?» küsis ta.

«Ootan veel veidikese,» vastas Oblomov, «sina aga võid minna.»

«Ah, ka teie olete siin!» ütles äkki Tarantjev, pöördudes Aleksejevi poole aial, mil Zahhar Oblomovit suges. «Ma ei näinudki teid. Milleks te siin olete? Miks see teie sugulane niisugune siga on? Ma juba ammu tahtsin teilt küsida...»

«Missugune sugulane? Minul pole mingit sugulast,» vastas kohmetunud Aleksejev aralt, Tarantjevi poole silmi jõllitades.

«Noh, vaat see, kes teenib veel seal, kuidas ta nüüd on? ... Afanasjev on ta nimi. Kuidas siis mitte sugulane? — On ju sugulane.»

«Kuid mina ei ole ju mitte Afanasjev, vaid Aleksejev,» vastas Aleksejev, «mul ei ole niisugust sugulast.»

«Sooh, või ei ole! Niisamasugune ilmetu nagu teiegi ja nimi samuti, kutsutakse Vassili Nikolajevitšiks.»

«Jumala eest, ei ole sugulane; mind hüütakse Ivan Aleksejeviks.»

«Noh, ükskõik, ta on väga teie sarnane. Ainult ta on siga; kui te temaga kohtute, siis öelge talle see edasi.»

«Ma ei tunne teda, ei ole iialgi näinud,» rääkis Aleksejev tubakatoosi avades.

«Andke õige tubakat!» ütles Tarantjev. «Kuid teil on ju lihtne, mitte prantsuse tubakas? Nii see ongi,» ütles ta nuusutades. «Miks siis mitte prantsuse tubakas?» lisas ta karmilt juurde. «Jah, sellist siga pole ma veel näinud, nagu too teie sugulane on,» jätkas Tarantjev. «Ma võtsin kord, juba kaks aastat tagasi, temalt viiskümmend rubla võlgu. Noh, egas viiskümmend rubla ei tea mis suur raha ei olegi. Näib, et selle aja peale peaks küll unustamal! Ei, mäletab: iga kuu küsib, kus ka kohtab: «Aga kuidas on võlakesega?» On ära tüüdanud! Vähe veel sellest, eile tuli meile departemangu: «Arvatavasti saite te täna palka, nüüd saate tagasi maksta.» Hakkan ma talle palgast tagasi maksuma: hakkasin teda kõigi kuuldud häbistama, nii et ta vaevalt ukse üles leidis. «Vaene inimene, enesel vaja!» ütleb. Nagu minul ei oleks vaja! Ja mis rikas minagi olen, et ma võin talle viiekümne rubla viisi pilduda! Anna õige üks sigar, omakandimees.»

«Sigarid on, näed, seal karbis,» vastas Oblomov, osutades riiuli poole.

Oblomov istus mõtlikult tugitoolis, laisas-ilusas poosis, tähele panemata, mis tema ümber sünnib, kuulamata, mida räägitakse. Ta silmitses ja silitas armastavalt oma väikesi valgeid käsi.

«Ehee! Need on ju ikka needsamad?» küsis Tarantjev karmilt, võttes sigari ja heites pilke Oblomovile.

«Jah, needsamad,» vastas Oblomov masinlikult.

«Aga ma ütlesin sulle, et sa ostaksid teisi, välismaa omi? Nii see sul meeles ongi, mida sulle räägitakse! Vaata, et sa järgmiseks laupäevaks tingimata muretsed, sest muidu ma ei tule kaua siia. Näed ju, missugune rämps!» jätkas ta, süüdates sigari ja lastes ühe suitsupilve õhku, teist aga endasse tõmmates. «Võimatu suitsetada.»

«Sa tulid täna vara, Mihhei Andreitš,» ütles Oblomov haigutades.

«Noh, kas oled minust tüdinenud või?»

«Ei, ma laususin seda niisama: sa tuled tavaliselt otse lõunaks, ja praegu on kell alles ühe peal.»

«Ma tulin meelega varem, et teada saada, mis sul täna lõunaks on. Sa söödad mind ainult rämpsuga, nüüd ma saan teada, mida sa käskisid tänaseks keeta.»

«Küsi sealt, köögist järele,» ütles Oblomov.

Tarantjev väljus.

«Armas aegl!» ütles ta tagasi tulles. «Looma- ja vasikaliha! Eh, vennas Oblomov, ei oska sa elada. Aga ise oled mõisnik, mis isand sa ka oled? Elad nagu väikekodanlane; ei oska sõpra kostitada! Noh, kas madeirat ostsid?»

«Ei tea, küsi Zahharilt,» ütles Oblomov teda peaaegu kuulamata, «seal vist veini on.»

«Seda endist või, sakslase juurest? Ei, suvatse ikka osta inglise magasinist.»

«Noh, aitab sellestki,» ütles Oblomov. «Hakka nüüd veel järele saatma!»

«Aga pea, anna raha, ma lähen sealt mööda ja toon ära. Mul on tarvis veel kuskil käia.»

Oblomov soris laekas ja võttis sealt selleaegse punase kümnerubla paberraha.

«Madeira maksab seitse,» ütles Oblomov, «siin on aga kümme rubla.»

«Anna kõik: seal antakse tagasi, ära karda!»

Ta tõmbas raha Oblomovil käest ja peitis selle kärmesti tasku.

«Noh, ma lähen,» ütles Tarantjev kübarat pähe pannes, «kuid kella viieks olen tagasi; mul on tarvis veel kuhugi äsja astuda: lubati koht aktsiisikontoris, kästi käia kuulamas. Ilja Iljitš, vaat mis: kas sa ei üüriks täna kalessi Jekaterinhofi sõiduks? Võtaksid ka mind kaasa.»

Oblomov vangutas eitavalt pead.

«Mis, kas laiskus, või rahast kahju? Ah sina, kott!» ütles Tarantjev. «Noh, seniks hüvasti...»

«Oota, Mihhei Andreitš,» katkestas teda Oblomov, «mul on vaja sinuga millegi üle nõu pidada.»

«Mis seal siis veel? Räägi rutemini: mul pole aega.»

«Mind tabas äkki kaks õnnetust. Korterist aetakse välja.»

«Nähtavasti sa ei maksa: see on paras!» ütles Tarantjev ja tahtis minna.

«Mine ikka! Ma maksan alati ette. Ei, see tahetakse teie korteriks ehitada ümber... Aga peal! Kuhu sa lähed? Opeta, mida teha: kiirustavad takka, et nädala pärast välja koliksime...»

«Mis nõuandja mina sulle olen?... Asjata kujutad ette...»

«Mina ei kujuta midagi ette,» ütles Oblomov, «ära lärma ja ära karju, vaid mõtle parem, mida teha. Sina oled praktiline inimene...»

Tarantjev enam ei kuulanudki teda, vaid mõtles millegi üle.

«Noh, olgu siis pealegi, sa tänad mind,» ütles ta kübarat maha võttes ja istudes, «ja käsi lõunaks vahuveini lauale tuua: sinu asi on tehtud.»

«Kuidas tehtud?» küsis Oblomov.

«Kas vahuveini saab?»

«Võib-olla, kui nõuanne seda väärt on...»

«Ei, vaid sina ise ei ole nõuannet väärt. Ega ma sulle muidu hakka nõu andma? Näe, küsi temalt,» lisas ta juurde, näidates Aleksejevi peale, «või tema sugulaselt.»

«Noh, noh, aitab juba, räägi!» palus Oblomov.

«Kuula siis: homme päev suvatse üle kolida...»

«Eheh! Vaat mida välja mõtles! Seda teadsin ma isegi...»

«Pea, ära räägi vahele!» hakkas Tarantjev karjuma. «Homme kolid üle korterisse minu vaderi juurde, Viiburi poolele...»

«Mis uudis see veel on? Viiburi poolele! Seal ju, räägitakse, luusivad talvel hundid.»

«Juhtub, et tulevad saartelt, kuid mis see sinusse puutub?»

«Seal on igavus, tühjus, seal pole kedagi.»

«Valetad! Seal elab minu vader: tal on oma maja ühes suurte köögiviljaaedadega. Ta on suursugune naine, lesk kahe lapsega; temaga koos elab vallaline vend: tal on pea, mitte niisugune kui sellel, kes siin nurgas istub,» ütles ta Aleksejeville osutades, «meid mõlemaid sinuga trumpab üle!»

«Kuid mis on minul selle kõigega asja?» küsis Oblomov kannatamatult. «Mina sinna üle ei koli.»

«No küll ma vaatan, kas kolid või ei koli. Ei, kui juba küsisid nõu, siis ka kuula, mida sulle räägitakse.»

«Ma ei koli üle,» ütles Oblomov otsustavalt.

«Noh, siis kurat sinuga!» vastas Tarantjev, vajutas kübara silmle ja astus ukse poole.

«Oled va veidrik niisugune!» ütles Tarantjev tagasi pöördudes. «Mis sulle siin siis nii magus näib?»

«Kuidas mis? Kõik on lähedal,» rääkis Oblomov, «siin on magasinid ja teater ja tuttavad... kesklinn, kõik...»

«Mi-is?» rääkis Tarantjev vahele. «Ütle, millal sa viimast

korda kodust väljas käisid? Millal teatris olid? Missuguseid tuttavaid külastad? Mis kuradi päralt on sulle kesklinna vaja, luba küsida?»

«Noh, kuidas milleks. Paljugi milleks!...»

«Näe, sa isegi ei tea seda! Kuid seal, kujuta ette: sa hakkad elama minu vaderi, suursuguse naise juures, rahus, vaikusel, keegi ei sega sind; ei kära ega müra, puhas, korralik elamine. Aga vaata siin: elad ju nagu sissesõiduhuovis, ise veel isand, mõisnik! Seal on puhtus, vaikus; on, kellega sõnake juttu ajada, kui igavaks läheb. Peale minu ei hakka sind seal keegi tülitama. Kaks last — mängi nendega nii palju kui soovid! Mis sa veel tahad? Kuid kokkuvõttes, milline kokkuvõtte. Kui palju sa siin maksad?»

«Poolteist tuhat.»

«Seal aga tuhat peaaegu terve maja eest! Ja missugused valged, kenad toad! Ta otsib juba ammu vaikset korralikku ümbrust — nüüd määrab ma siis sinu...»

Oblomov vangutas hajameelselt eitades pead.

«Valetad, küll kolid!» ütles Tarantjev. «Sa mõtle järele. Eht tuleb poole odavam: üksi korteri pealt võidada viissada rubla. Toit on sul poole parem ja puhtam; köögitüdruk ja Zahhar ei saa sind enam varastada...»

Esikust kostis torinat.

«Ja korda on rohkem,» jätkas Tarantjev. «Praegu on päris piisalik sinu juures lauda istuda! Hakkad võtma pipart — ei ole, äädikat ei ole ostetud, noad puhastamata; sa räägid, sul kaob pesu, igal pool on tolm — noh, otse jälkus. Kuid seal peab maja naine: ei sinul ega sinu vanal tolal Zahharil...»

Torin esikust kostis valjemini.

«Sellel vanal penil pole tarvis enam millelegi mõelda: saab elama täielikult kostil. Mis siin veel? Koli üle ja lõpp...»

«Kuidas ma siis nii äkki, asja ees teist taga, ja Viiburi poolele...»

«Katsu nüüd temaga hakkama saada!» rääkis Tarantjev näost higi pühkides. «Praegu on suvi: seal on ju niisama hea kui suvilas. Mis asja sa siin, Gorohhovajal, suvel mädanenud?... Seal on Bezborodkini aed, Ohta on külje all, Neeva kahe sammu kaugusel, oma köögiviljaaed — ei tolmu ega lämmatavat palavust! Pole siin midagi mõelda. Ma lippan jalamaid, veel enne lõunat vaderi poole — sina anna mulle voorimeheraha — ja kohe homme kolime...»

«Mis inimene see küll on!» ütles Oblomov. «Äkki mõtleb kurat teab mida välja: Viiburi poolele!... Seda pole raske välja mõelda. Ei, sa mõtle välja midagi kavalat, nii et saaks siia jääda. Ma elan siin juba kaheksa aastat, ei taha vahetada...»

«Lõpp sellega: sa kolid üle. Ma sõidan kohe vaderi juurde, kohta lähen kuulama mõni teine kord...»

Ta peaaegu juba hakkas minema.

«Pea, pea, kuhu sa lähed?» peatas teda Oblomov. «Mul on veel tähtsam asi. Kuula, missuguse kirja ma sain külavanemalt, ja otsusta, mis teha.»

«Vaata nüüd ise, missugune sa oled,» väitis Tarantjev. «Mitte midagi ei oska sa ise teha. Kõik ikka mina ja min! Noh, kuhu sa kõlbad? Sa pole inimene: lihtsalt põhk!»

«Kus on kiri? Zahhar, Zahhar! Jälle on ta selle kuhugi toppinud,» pahandas Oblomov.

«Külavanema kiri on siin,» ütles Aleksejev, ulatades kokkukärgardatud kirja.

«Jah, siin ta on,» kordas Oblomov ja hakkas valjusti lugema.

«Mis sa ütled? Mida pean ma nüüd tegema?» küsis Ilja Iljitš peale kirja läbilugemist. «Põud, maksuvõlad...»

«Kadunud, täiesti kadunud inimesel!» lausus Tarantjev.

«Aga miks siis kadunud?»

«Kuidas siis mitte kadunud?»

«Noh, kui kadunud, siis ütle, mida teha?»

«Kuid mis ma selle eest saan?»

«On ju öeldud, et saad vahuveini: mis sul siis veel vaja on?»

«Vahuvein on korteri otsimise eest; ma tegin ju sulle head, kuid sina ei tunne seda, vaidled vastu; sa oled tänamatu! Mine leia ise korter! Ja mis korter? Peaasi, missugune rahu sul seal saab olema: nagu lihase õe juures. Kaks last, vallaline vend, ma astun iga päev sinu juurde sisse...»

«Noh, hea küll, hea küll,» rääkis Oblomov vahele, «sa ütle, mida ma külavanemaga tegema pean?»

«Ei, too lõunaks ka porterit, siis ütlen.»

«Nüüd ka porterit! On sul siis vähe...»

«Noh, hüvasti siis,» ütles Tarantjev kübarat jälle pähe pannes.

«Ah sa mu jumal! Siin kirjutab külavanem, et sissetulekut

on sümbe kaks tuhandt vähem», tema aga paneb veel porterit juurde Noh, hea küll, osta ka porterit.»

«Anna veel raha!» ütles Tarantjev.

«Sulle ju jääb see, mis kümnest rublast tagasi antakse.»

«Aga voorimeheraha Viiburi poolele?» vastas Tarantjev. Oblomov võttis veel ühe rublase ja pistis talle pahaselt pihku.

«Sinu külavanem on kelm, vaat mis ma sulle ütlen,» algas Tarantjev rublat tasku pistes, «sina aga usud teda ammuli. Kuula aina, missugust laulu laulab! Põud, ikaldus, laekumata jäänud maksud ja ärajooksnud talupojad. Valetab, puha valetab. Ma olen kuulnud, et meie pool kandis, Šumilovi pärusmõisas maksti möödunud aasta saagiga kinni kõik võlad, kuid sinu juures on äkki põud ja ikaldus. Šumilovski on ju sinust ainult viiekümne versta kaugusel: miks siis seal viljad ei kõrbenud? Vaata mida kõik välja mõtles — laekumata maksud! Ja mida tema siis passis? Miks jättis lahakile? Kust tekkisid laekumata jäänud maksud? Kas on meie nurgas tööst puudus või pole kaubal minekut? Küll on rõõv! Küll mina teda õpetaksin. Talupojad aga läksid talali seepärast, et küllap ta ise neid kuidagi nõõris ja ülekäte minna laskis, ispravnikule aga ei mõelnudki kaevata.»

«Ei või olla,» rääkis Oblomov. «Isegi ispravniku vastuse annab ta kirjas nii loomutruult edasi.»

«Eh, sina! Mitte midagi sa ei tea. Kõik kelmid kirjutavad loomutruult — usu mind. Vaata näiteks,» jätkas ta Aleksejeville osutades, «istub aus hing, lammas mis lammas, kuid kas ta kirjutab loomutruult? Iialgi. Tema sugulane aga, olgu et on siga ja tõbras, too kirjutab loomutruult. Ja ka sina ei kirjuta loomutruult! Tähendab, sinu külavanem on puha seepärast tõbras, et ta kirjutas osavalt ja loomutruult. Näed sa, kuidas ta on sõna sõna kõrvale lükinud: «elukoha tagastamiseks»...»

«Aga mida siis temaga teha?» küsis Oblomov.

«Jalamaid asendada ta uuega.»

«Aga kelle ma võtan? Kust tunnen ma talupoegi? Teine on võib-olla veel halvem. Ma ei ole kaksteist aastat seal käinud.»

«Käi ise külas ära: selleta ei saa; oled suve seal ja sügisel tuleb otse uude korterisse. Küll ma siin hoolitsen selle eest, et ta selleks ajaks valmis saab.»

«Uude korterisse, külasse, ise! Missuguseid pööraseid abinõusid sa pakud!» ütles Oblomov rahulolematult. «Ei, tuleb toimida nii, et vältida äärmusi ja keskteest kinni pidada...»

«Noh, vennas Ilja Iljitš, sa hukkud tõesti. Mina oleksin sinu asemel mõisa juba ammu panti pannud ja ostnud teise, või maja siia, heasse kohta: selle väärtus on sama mis sinu külal. Ja siis pandiksin maja ja ostaksin kolmanda... Anna mulle õige oma mõis, küll siis minust veel kuuldakse.»

«Jäta hooplemine ja mõtle parem, kuidas saaks nii, et ei oleks vaja korterist välja kolida, külasse sõita, ning et asi läheks joonde...» tähendas Oblomov.

«Kunas sa küll paigast liikuma hakkad?» küsis Tarantjev. «Sa vaata ometi ennast: kuhu sa kõlbad? Mis kasu on sinust isamaal? Ei suuda külasse sõita!»

«Mul on praegu veel vara sõita,» vastas Ilja Iljitš, «enne lase mul lõpetada uuenduste plaan, mida ma kavatsen mõisas läbi viima hakata... Kuid tead mis, Mihhei Andreitš?» sõnas äkki Oblomov. «Sõida õige sina. Asja sa tunned, koht on sul teada; kuludega poleks ma kitsi.»

«Olen ma su valitseja või?» vastas Tarantjev kõrgilt. «Ja pealegi olen ma võõrdunud talupoegadega tegelemisest...»

«Mis teha?» ütles Oblomov mõtlikult. «Tõesti, ei tea.»

«Noh, kirjuta ispravnikule: küsi temalt, kas külavanem talle jooksusolevatest talupoegadest rääkis,» andis Tarantjev nõu, «ja palu teda kohale sõita; siis kirjuta kubernerile, et tehku ispravnikule korraldus, et see külavanema käitumisviisist ette kannaks. «Osutage, teie ekstsellents, isalikku osavõttu ja vaadake halastava pilguga vältimatule, mind ähvardavale kohutavale õnnetusele, mis sünnib külavanema metsikutest tegudest, ja äärmisele laostumisele, millesse möödapääsematult satume mina, mu naine ja kaksteist alaealist last, kes jäävad ühegi peavarjuta ja leivapalata»...»

Oblomov hakkas naerma.

«Kust korjan ma kokku nii palju mudilasi, kui tahetakse lapsi näha?» ütles ta.

«Lora, kirjuta: kaksteist last — see jääb kahe silma vahele, järele pärima ei hakata, selle eest on aga «loomustruu»... Kuberner annab kirja sekretärile, sina aga kirjutad samaaegselt ka sekretärile, iseendast mõista lisa aga, — too teebki korralduse. Ja palu naabreid; kes sul seal on?»

«Dobronin on seal lähedal,» ütles Oblomov, «ma olen temaga sageli siin kokku saanud, ta elab nüüd seal.»

«Kirjuta ka temale, palu ilusti: «Sellega osutate mulle niisuguse tohutu suure teene, mille eest saan teile võlgnema kui kristlane, kui sõber ja naaber.» Ja kirjale lisa juurde mingisugust Peterburi külakosti... kas või sigareid. Näed sa, kuidas on vaja toimida, sina aga ei oska midagi. Kadunud inimesel Küll saaks külavanem minu käes tantsida: mina talle näitaksin! Millal sinna post läheb?»

«Olehomme,» vastas Oblomov.

«Siis istu ja kirjuta kohe.»

«Olehomme, milleks siis kohe?» tähendas Oblomov. «Võib ka homme. Aga kuule, Mihhei Andreitš,» lisas ta juurde, «siis juba oma «heateod» lõpuni, ma lisan lõunale veel kala või mingisuguse linnu.»

«Mis siis veel?» küsis Tarantjev.

«Istu ja kirjuta. Kui palju aega sul siis läheb kolme kirja valmiskirjutamiseks? Sa jutustad ju nii «loomustruu»...» lisas ta juurde, püüdes varjata naeratust, «ja vaat Ivan Alekseitš kirjutaks ümber...»

«Eheh! Mida sa küll välja ei mõtle!» vastas Tarantjev. «Et mina hakkaksin kirjutama! Ma juba kolmandat päeva ei kirjuta teenistuseski: nii kui istun, nii hakkab vasak silm vett jooksuma; nähtavasti olen külma saanud, ning veri valgub pähe, kui kummardan. Laiskvorst oled sa, laiskvorst! Hukkud, vennas Ilja Iljitš, hukkud jumalamuidu.»

«Ah, kui ometi Andrei kiiremini siia sõidaks!» ütles Oblomov. «Tema ajaks kõik korda...»

«Vaata, kus leidis heategija!» katkestas teda Tarantjev. «Neetud sakslane, kaval kelm!»

Tarantjevile oli mingi instinktiivne vastikustunne välismaalaste vastu. Tema silmis olid prantslane, sakslane, inglase — kelmid, petised, kavalpea ja röövli sünonüümideks. Ta ei teinud vahet isegi rahvuste vahel: tema silmis olid nad kõik ühesugused.

«Kuule, Mihhei Andreitš,» hakkas Oblomov karmilt rääkima, «ma olen sind palunud valida sõnu, eriti mulle lähedase inimese suhtes.»

«Lähedase inimese suhtes!» vastas Tarantjev vihkavalt. «Mis sugulane ta sulle on? Sakslane — teadagi.»

«Igast sugulasest lähedasem: ma olen koos temaga kasvanud, õppinud ja ei luba häbematusi...»

Tarantjev läks vihast punaseks.

«Ah! Kui sina mind sakslase vastu vahetad,» ütles ta, «siis ei tõsta ma oma jalga üle sinu läve.»

Ta pani kübara pähe ja läks ukse poole. Oblomov leebus silmapilkselt.

«Sa peaksid temas austama minu sõpra ja oma arvamust tema kohta avaldama ettevaatlikumalt — see on kõik, mida ma nõuan! Mulle näib, see ei ole eriti suur teene,» ütles ta.

«Sakslast austada?» ütles Tarantjev suurima põlgusega. «Mis eest seda?»

«Ma juba ütlesin sulle: kas või sellepärast, et ta on koos minuga üles kasvanud ja õppinud.»

«Ennäe mul asja! Paljugi, kes kellega koos on õppinud!»

«Jah, kui ta siin oleks, oleks ta mind ammugi vabastanud igasugustest muredest, porterit ja vahuveini küsimata.»

«Ahah! Sa heidad mulle ette! Siis kurat sinuga ja sinu porteri ja vahuveiniga! Säh, võta oma raha! Kuhu ma nüüd selle panin? Täiesti meelest läinud, kuhu ma ta neetu pistsin!»

Ta võttis välja mingisuguse võidunud, täiskirjutatud paberi.

«Ei, ei ole see!» rääkis ta. «Kuhu ma küll selle? ...»

Ta tuhnis mööda taskuid.

«Ära näe vaeva, ära otsi!» ütles Oblomov. «Mina ei heida sulle ette, ainult palun viisakamalt avaldada arvamust inimese kohta, kes on mulle lähedane ja kes on teinud nii palju minu heaks...»

«Palju!» vastas Tarantjev õelalt. «Oota veel, ta teeb rohkemgi — sa ainult kuula teda!»

«Milleks sa seda mulle räägid?» küsis Oblomov.

«Aga selleks, et kui see sakslane su paljaks koorib, siis saad näha, mida tähendab vahetada omanurgamees — vene inimene — mingisuguse hulguse vastu...»

«Kuule, Mihhei Andreitš...» algas Oblomov.

«Ei maksa kuulatagi, ma olen palju kuulanud, olen sinu pärast palju vaeva näinud! Jumal näeb, kui palju solvamisi talunud... Küllap ta isa oli Saksimaal leivata, siia aga tuli nina püsti ajama.»

«Milleks häirid sa surnute rahu? Milles on isa süüdi?»

«Süüdi on mõlemad: nii isa kui poeg,» ütles Tarantjev süngelt, lüües käega. «Mitte asjata ei soovitanud minu isa heida end nende sakslaste eest, aga kas ta oma eluajal veel vähe oli igasuguseid inimesi näinud!»

«Mille poolest siis näiteks isa ei meeldi?» küsis Ilja Iljitš.

«Selle poolest, et tuli meie kubermangu septembris ainult kuues ja kingades, aga pojale jättis äkki pärandi — mis see tähendab?»

«Pojale jättis ta pärandit kõigest umbes nelikümmend tuhat. Uht-teist sai naise kaasavarana, ülejäänu soetas aga sellega, et õpetas lapsi ja valitses mõisa: ta sai head palka. Näed, et isa ei ole süüdi. Kuid milles siis nüüd poeg süüdi on?»

«Hea poiss küll! Tegi äkki isa neljakümnest tuhandest umbes kolmesaja-tuhandelise kapitali, teenistuses on juba õuenõunikust kaugemale jõudnud, ja õpetlane... ka praegu on reisil Võllaroog, jõuab kõikjale! Kas hakkab päris hea vene inimene seda nõnda tegema? Vene inimene valib millegi ühe, ja sedagi mitte rutates, tasa ja targu, kuidagiviisi, aga mine, võta! Oleks veel astunud riiklike maksude sissenõudjaks — noh, on arusaadav, millest rikkaks läks; kuid ei midagi, niisamuti, ainult uih-ai! Ei ole puhas! Mina annaksin niisugused kohtu alla! Näe, nüüdki longib kurat teab kus!» jätkas Tarantjev. «Milleks ta longib mööda võõraid maid?»

«Tahab õppida, kõike näha, teada!»

«Oppida! Kas teda on veel vähe õpetatud? Mida õppida? Ta valetab, ära teda usu: ta petab sind otse silmade ees nagu väikest last. Kas siis täiskasvanud õpivad midagi? Kas kuulete, mis ta seletab? Kas hakkab õuenõunik õppima? Mina, noh, õppisid koolis, kas sa nüüd õpid? Ja kas tema (ta näitas Aleksejevile) õpib? Kas tema sugulane õpib? Kas headest inimestest õpib? Või istub temagi seal, saksa koolis ja õpib? Valetab! Ma kuulsin, ta olevat sõitnud mingisugust masinat vaatama ja tellima: vististi pressi vene raha jaoks! Mina pistaksin ta vanglasse... Mingisugused aktid... Oh neid aktsiaid, hinge panevad iiveldama!»

Oblomov hakkas laginal naerma.

«Mis sa irvitad? Kas ma ei räägi tõtt või?» küsis Tarantjev.

«Noh, jätame selle!» katkestas teda Ilja Iljitš. «Sina mine kuhu sul vaja, jumal kaasa, aga mina koos Ivan Alekseje-

viitšiga kirjutat kõik need kirjad ja püüan oma plaani kiiremini paberile visata: on üks töö ja tegemine...

Tarantjev oleks peaaegu esikusse läinud, kuid tuli jälle tagasi.

«Unustasin täiesti ära! Tulin hommikul sinu juurde asja pärast,» algas ta sugugi mitte toorelt. «Homseks kutsuti mind pulma: Rokotov abiellub. Anna, omanurgamees, mulle selleks oma frakk; minu oma, näed sa, on veidi kulunud...»

«Kuidas siis nõnda!» ütles Oblomov selle uue nõudmise juures nagu krimpsutades. «Minu frakk ei ole sulle paras...»

«On paras küll, näe, või ei ole paras!» katkestas teda Tarantjev. «Kas sa ei mäleta, ma passisin sinu pikk-kuube selga, nagu mulle ömmeldud! Zahhar, Zahhar! Tule siia, vana lojus!» karjus Tarantjev.

Zahhar hakkas urisema nagu karu, kuid ei tulnud.

«Kutsu teda, Ilja Iljitš. Miks ta sul niisugune tõrges on?» kaebas Tarantjev.

«Zahhar!» hüüdis Oblomov.

«Oh, et teid seall!» kostis esikust koos hüppega ahjulavalt.

«Noh, mida te tahate?» küsis ta Tarantjevi poole pöördudes.

«Too mu must frakk siia!» ütles Ilja Iljitš. «Näe, Mihhei Andreitš tahab passida, ehk on talle paras: homme on tal pulmaminek...»

«Ei anna frakki,» ütles Zahhar otsustavalt.

«Kuidas sa tohid, kui härra käsib?» hakkas Tarantjev karjuma. «Miks sa, Ilja Iljitš, teda hullumajja ei saada?»

«See veel puudus: vanameest hullumajja saata!» sõnas Oblomov. «Zahhar, anna frakk, ära jonna!»

«Ei anna!» vastas Zahhar külmalt. «Las toovad enne tagasi vesti ja meie sargi: juba viiendat kuud tema käes. Võtsid kah nimepäevale minekuks, pole aga midagi tagasi toonud; vest oli ju sametist, särk kah peen, hollandi oma: kakskümmend viis rubla maksis. Frakki ei anna!»

«Noh, hüvasti! Seniks kurat teiega!» lõpetas Tarantjev südametäiega ja lahkus Zahhari rusikaga ähvardades. «Tead, Ilja Iljitš, ma üürin sulle korteri, kas kuuled?» lisas ta juurde.

«Noh, hea küll, hea küll!» vastas Oblomov kannatamatult, et temast ainult lahti saada.

«Mina ise kirjuta aga kõik mis vaja,» jätkas Tarantjev, «ja ära unusta kubernerile kirjutada, et sul on kaksteist last: ühe teisest väiksem...» Ja kell viis olgu supp laual! Ja miks sa ei käskinud pirukat küpsetada?»

Oblomov vaikis, ta juba ammu ei kuulanud Tarantjevit ning sulgenud silmad, mõtles millestki muust.

Tarantjevi lahkumisega asus tupp umbes kümneks minutiks häirimata vaikus. Oblomovi tuju oli rikutud külavanema kirja läbi, samuti eelseisva uude korterisse kolimisega ja üldiselt oli ta väsinud Tarantjevi latramisest. Lõpuks ta ühkas.

«Miks te ei kirjuta?» küsis Aleksejev tasa. «Mina võiksin teile sulle teritada.»

«Teritage, ja jumal teiega, minge kuhugi,» ütles Oblomov. «Ma hakkam nüüd üksi tööle, teie aga kirjutate peale laulat ümber.»

«Väga hea,» vastas Aleksejev. «Tõepoolest, ma võib-olla segan kuidagi... Lähem seni ütlema, et meid Jekaterinhofi ei oodataks. Hüvasti, Ilja Iljitš.»

Kuid Ilja Iljitš ei kuulnudki teda: tõmmanud jalad enda alla, heitis ta tugitooli peaaegu pikali ja jäädes nukraks, vajus nagu unelusse või mõttesse.

V

Oblomov, sünnilt mõisnik, kolleegiumi sekretär, elab juba kaheistkümnendat aastat paigalt liikumata Peterburis.

Alguses, vanemate eluajal, elas ta kitsamalt, asus kahe toa ja leppis ainult külast toodud teenri Zahhariga; kuid pärast isa ja ema surma sai ta kolmesaja viiekümne hinge ainsaks omanikuks, mis langesid talle pärandiks ja mis olid ühes kaugemas, peaaegu Aasias asuvas kubermangus.

Ta sai nüüd viie tuhande asemel juba seitse kuni kaheksa tuhat sissetulekut paberrahas; ja ka elu võttis teised, suuremad mõõdud. Ta üüris suurema korteri, lisas oma teenijakonnale juurde koka ja soetas isegi paari hobuseid.

Ta oli siis veel noor ja kuigi ei saa öelda, et ta oleks elanud elav, kuid vähemalt elavam kui praegu; ta oli alles täismitmesuguseid tunge, lootis ikka midagi, ootas saatusele ja laendalt paljugi; valmistus elukutsele, enda osale — kõige-

pealt muidugi teenistuses, mis oli ka tema Peterburisse sõidu sihiks. Pärast mõtles ta, millist osa ta võiks etendada seltskonnas; lõpuks käänakul noorusest küpsetesse aastatesse vilkus ja naeratas kauges perspektiivis tema mõttelennule vastu perekonnaõnn.

Kuid päevad möödusid päevade järel, aastad vahetusid aastatega, karvaudemed muutusid karedaks habemeks, silmade sära asendus kahe tuhmi punktiga, piht muutus ümmargusemaks, juuksed hakkasid halastamatult välja langema, ta sai kolmkümmend aastat täis, kuid ei olnud ühelgi tööpõllul edasi nihkunud sammugi ja seisis ikka veel oma elu areeni lävel, sealsamas, kus oli seismas kümme aastat tagasi.

Kuid Oblomov ikka veel kavatses ja valmistus elu algama, ikka joonistas mõtteis oma tulevikuperspektiivi mustrit; kuid iga oma kiiresti mööduva aastaga pidi ta selles mustris midagi muutma ja välja jätma.

Elu jagunes tema silmis kaheks pooleks: üks pool koosnes tööst ja igavusest — need olid talle sünonüümid; teine rahust ja vaiksest lõbust. Seepärast kimbutas teda teenistus — tema peamine tegevusala — esialgu kõige ebameeldivamalt.

Kasvanud üles kaugel provintsis, ümbritsetud kodukandi vagadest ja südamlikest kommetest ning tavadest, liikudes kahekümne aasta jooksul sugulaste, sõprade ja tuttavate embusest embusse, oli ta perekondlikust suhtlemisviisist sedavõrd läbi imbunud, et ka oma tulevast teenistust kujutles ta mingi perekondliku asjatalitusena, umbes nagu sissetuleku ja väljamineku hooletut sissekandmist vihikusse, nagu seda oli teinud tema isa.

Ta arvas, et ühe asutuse ametnikud moodustavad omavahel sõbraliku, lähedase perekonna, kes väsimatult hoolitsevad vastastikuse rahu ja mõnu eest, et ametiskäimine ei ole sugugi kohustuslik tegevus, millest tuleb iga päev kinni pidada, ja et halb ilm, kuumus või lihtsalt vastava tuju puudumine võib olla põhjuseks ning küllaldaseks ametisse mitteilmumise ettekäändeks.

Kuid ta muutus kurvaks, kui nägi, et on vaja vähemalt maavärisemist selleks, et terve ametnik ei tarvitseks teenistusse tulla: kuid maavärisemisi Peterburis õnnetuseks ei ole; muidugi võiks ka veeuputus olla takistuseks, kuid ka seda juhtub harva.

Oblomov jäi veel mõtlikumaks, kui tema silmade ees hakkasid vilksatama ametlikud kirjad märkustega «v a j a l i k» ja «v ä g a v a j a l i k», kui teda sunniti koostama mitmesuguseid öiendeid, tegema väljavõtteid, sorima toimikutes, kirjutama kahe sõrme paksusi kaustikuid, mida nagu pilkeks nimetati m ä r k m e i k s; seal nõuti kõike kiirelt, kõik ruttasid kuhugi, mitte millelgi ei peatatud; ei jõua veel ühe asjaga valmis saada, kui juba haaravad ägedalt teise järele, nagu oleks selles asja tuum, ja lõpetanud selle, unustavad ja tormavad kolmanda kallale — ning lõppu ei tule sellele ilalgi!

Paar korda aeti teda öösel üles ja pandi kirjutama «märkmeks», mitu korda otsis käskjalg teda võõruselt üles — ikka nendesamade «märkmete» pärast. Kõik see ajas talle hirmu peale ja tekitas suurt tuskat.

«Millal siis elada? Millal elada?» kordas ta.

Ülema kohta oli ta kodus kuulnud, et see on alluvate isa, ja seepärast kujunes Oblomovil sellest isikust kõige rõõmutuhtavam, kõige perekondlikum kujutlus. Ta nägi ülemas midagi oma teise isa taolist, kelle ainsaks mureks on, kuidas alluvaid ärateenitult ja teenimata, sagedamini autasustada ning hoolitseda mitte ainult nende vajaduste, vaid ka lõbude eest.

Ilja Iljitš arvas, et ülem võtab väga lähedalt osa oma alluva elust ja pärib temalt hoolitsevalt järele — kuidas ta öösel magas, miks on ta silmad tuhmid ja kas tal ei valuta pea?

Kuid juba esimesel teenistuspäeval pettus ta rängasti. Ülema tulekuga algas jooksmine, askeldamine, kõik sattusid segadusse, jooksid üksteist jalust maha, mõned silusid rõivaid, kartes, et sel viisil nad pole küllalt kenad ülema ette ilmutamiseks.

Nagu Oblomov hiljem tähele pani, sündis see selleks, et on ülemaid, kes neile vasturuttava alluva sõgeduseni ehmunud näos näevad mitte ainult austust enda vastu, vaid usinust ja mõnikord ka ametialast andekust.

Ilja Iljitš ei tarvitsenud nii väga karta oma ülemat — kohtlemises head ja meeldivat inimest: ta ei teinud iialgi kellegi halba, alluvad olid temaga täielikult rahul ega soovitudki paremat. Keegi ei olnud temalt iialgi kuulnud ebameeldivat sõna, ei karjumist, ei käratsemist; ta ei nõua iialgi

midagi, ainult palub. On vaja asju ajada — palub, kutsub enda poole külla — palub, paneb sind aresti istuma — palub. Ta ei öelnud iialgi kellelegi s i n a, kõigile — t e i e : nii igale üksikule ametnikule kui ka kõigile kokku.

Kuid kõik alluvad muutusid ülema juuresolekul kuidagi araks, tema lahkele küsimusele vastasid nad mitte omal, vaid mingisugusel võõral häälel, millel nad teistega ei rääkinud.

Ka Ilja Iljitš muutus äkki araks, teadmata isegi miks, kui ülem astus tuppa, ja temalgi hakkas kaduma oma hääling ning ilmus teine, peenike ja vastik, niipea kui ülem teda kõnetas.

Ilja Iljitš oli hirmust ja tusatujust nõrkemas isegi hea ja armuliku ülema puhul. Jumal teab, mis oleks temaga juhtunud, kui ta oleks sattunud range ning nõudliku juurde!

Oblomov teenis kuidagi aastat kaks; võib-olla oleks ta ka kolmandale vaeveldes vastu pannud — auastme saamiseni, kuid isesugune juhtum sundis teda teenistusest varem lahkuma.

Ta saatis kord mingisuguse vajaliku paberi Astrahani asemel Arhangelskisse. Asi tuli välja; hakati otsima süüdlast.

Kõik teised ootasid uudishimuga, kuidas ülem Oblomovi enda juurde kutsub, kuidas külmalt ja rahulikult küsib, «kas tema on paberi Arhangelskisse saatnud», ja keegi ei suutnud aimata, missugusel häälel Ilja Iljitš talle vastab.

Mõned arvasid, et ta üldse ei vasta: ei suuda.

Vaadeldes teisi, kokkus ka Ilja Iljitš ise ära, kuigi nii tema kui ka kõik teised teadsid, et ülem piirdub ainult märkusega; kuid tema oma südametunnistus oli noomitusest palju karmim.

Oblomov ei hakanud teenitud karistust ära ootama, läks koju ja saatis arstitunnistuse.

Selles tunnistuses oli öeldud: «Mina, allakirjutanu, tunnistatan oma pitseriga, et kolleegiumi sekretär Ilja Oblomov põeb südame laienemist koos selle vasaku vatsakese laienemisega (*Hypertrophia cordis cum dilatatione ejus ventriculi sinistri*), samuti ka kroonilisi valusid maksas (*hepatis*), mis hädaohtliku arenemise puhul ähvardavad haige elu ning tervist ja mille hood, nagu arvata võib, tulevad igapäevasest teenistuseskäämisest. Seepärast, et haigushoogude kordumist ja tugevnemist ära hoida, pean ma tarvilikuks ajutiselt katkestada härra Oblomovi teenistuses-

käämise ning üldse kirjutan ette vaimutööst ja igasugusest tegevusest hoidumise.»

Kuid see abi oli ainult ajutine: oli ju vaja terveks saada, — seetõttel aga seisis ees jälle igapäevane ametiskäämine. Oblomov ei kannatanud seda välja ja esitas lahkumispalve. Nii lõppes ega alanudki pärast enam uuesti tema riiklik tegevus.

Oma osa etendamine seltskonnas õnnestus tal peaaegu paremini.

Esimestel Peterburis viibimise aastatel, oma nooruse aastatel elavnesid ta näo rahulikud jooned sagedamini, silmad särasid kauem elutules, nendest hoovas valguse, lootuse, jõu kiiri. Ta erutus nagu teisedki, lootis, rõõmustas kõige tühise üle ja ka kannatas tühise pärast.

Kuid see kõik oli ammu, noil nooruse aegadel, kui inimene näeb igas teises inimeses siirast sõpra ja armub peaaegu igasse naisesse ning on valmis pakkuma igahäle neist sõltant ja kätt, mis ka mõnedel korda läheb sageli suureks kurvastuseks kogu pärastisele elule.

Neil õndsail päevil langes ka Ilja Iljitši osaks kaunitaride hulgast küllaltki mahedaid, sametisi, isegi kirglikke pilke, arvutul hulgal paljutootavaid naeratusi, kaks-kolm eelõigutamata suudlust ja pisarateni valusaid sõbralikke käepigistusi veelgi enam.

Muide, ta ei andnud end iialgi kaunitaride küttesse, polnud iialgi nende ori, isegi mitte nende usin austaja, juba sellepärast, et lähenemised naistele tekitavad suuri askeldusi. Oblomov piirdus enamasti austamisega eemalt, aupaklikust kaugusest.

Harva viis saatus teda seltskonnas naisega sel määral kokku, et ta oleks võinud süttida mõneks päevaks ja pidada ennast armunuks. Seepärast ei arenenud tema armuintrigid romaanideks: need peatusid üsna alguses ning oma süütuse, lihtsuse ja puhtusega ei jäänud maha mõne täisealiseks saava pansioni-naiskasvandiku armuloost.

Kõige enam kartis ta neid kahvatuid, nukraid neiusid, enamalt jaolt mustade silmadega, milledest helgivad vastu «piinavad päevad ja patused ööd», kartis neiusid, kelle muresid ja rõõme pole kellelegi avaldatud, kellel on alati midagi saladada, ütelda, ja kui on vaja ütelda, siis hakkavad nad värisevama, puhkevad äkki ootamatult nutma, põimivad käed ümber sõbra kaela, vaatavad kaua silmadesse, siis taevasse,

räägivad, et nende elu on määratud needmisele, ja mõnikord langevad minestusse. Ta läks kartlikult niisugustest neiudest kaugelt mööda. Tema hing oli alles puhas ja neitsilik; võib-olla ootas ta oma armastust, oma tuge, oma pateetilist kirge, kuid pärast — aastate jooksul lakkas ootamast ja muutus kalgiks.

Veel külmemalt jättis Ilja Iljitš hüvasti oma sõprade hulgaga. Otsekohe peale esimest külavanema kirja, kus oli juttu laekumata maksudest ja ikaldusest, asendas ta oma esimese sõbra — koka — köögitüdrukuga, müüs ära hobused ja lõpuks vallandas ka ülejäänud «sõbrad».

Peaaegu miski ei kiskunud teda kodunt välja, ja iga päevaga jäi ta üha tugevamini ja püsivamalt oma korteri külge.

Alguses tundus talle raskena olla terve päev rõivastatult, pärast ei viitsinud ta ka võõrsil lõunastamas käia peale lähedaste tuttavate, enamasti poissmeeste kodude, kus võis kaelsideme kaelast võtta, vesti lahti nõõpida ja kus võis isegi «pisut pikutada» või tunnikese tukastada.

Varsti tüdines ta ka peoõhtutest: selleks pidi frakki riietuma, ja iga päev habet ajama.

Kuskilt oli ta lugenud, et ainult hommikused maa-aurud on kasulikud, õhtused aga kahjulikud, ja ta hakkas niiskust kartma.

Hoolimata kõigist neist veidrustest õnnestus tema sõbral Stolzil siiski teda vägisi inimeste hulka viia; kuid Stolz sõitis sageli Peterburist Moskvasse, Nižnisse, Krimmi, pärast ka välismaale ja temata langes Oblomov jälle lootusetult oma üksildusse ning eraklusse, millest võis teda välja kiskuda ainult midagi iseäralikku, igapäevastest elunähtustest erinevat; kuid midagi sarnast ei juhtunud ega olnud ka tulevikus ette näha.

Kõigele sellele lisandus aastate vältel mingisugune lapsik argus, hädaohu ja kurja ootus kõigest, mis ei kuulunud tema igapäevase elu-olu sfääri, — see oli igasugustest välistest nähtustest võõrdumise tagajärg.

Teda ei heidutanud näiteks pragu tema magamistoa laes: ta oli sellega harjunud; ei tulnud talle ka pähe, et toa iga-vesti umbne õhk ja alatine suletult istumine on tervisele peaaegu hukutavam kui õine niiskus; et igapäevane kõhu ülemäära täissöömine on omamoodi aeglane enesetapmine: ta oli sellega harjunud ega kartnud.

Ta ei olnud harjunud liikumisega, eluga, rahvarohkusega, raheldustega.

Lühedast rahvahulgas mattis tal hinge, paati istus ta kindla lootusega õnnelikult teisele kaldale jõuda, tõllas sõites ootas, et hobused pistavad lõhkuma ja purustavad kõik.

Vahel haaras teda närviline hirm: ta kartis ümbritsevat vaiksust, ta lihtsalt ei teadnud isegi, mida ta kartis, — kananahk või ihule. Ta vaatab mõnikord kartlikult kõõrdi pimedasse nurga, ootab, et ta kujutlus mängib vembu ja ilmutab talle alatoonulikkust.

Nii lõppeski tema osa seltskonnas. Ta lõi viitsimatult kõigele noorusea lootustele, mis olid teda petnud või millesid tema oli petnud, kõigile õrn-kurbadele, helgetele mälestustele, millest mõnedel veel vanaski eas süda kiiremini põksuma hakkab.

VI

Mida ta siis tegi kodus? Luges? Kirjutas? Õppis?

Jah! kui raamat, ajaleht kätte satub, ta loeb selle läbi.

Kuuldes mõnest tähelepanuväärivast teosest, tekib tal soov sellega tutvuda; ta otsib, palub raamatut ja kui see talle peatselt tuuakse, asub selle juurde, tal hakkab kujunema asjast arusaamine, veel üks samm — ja ta oleks selle omandanud, kuid vaatad, juba ta lamab, vahtides apaatselt lakke, ning raamat lebab tema kõrval lõpuni lugemata ja lõpuni mõistamata.

Jahenemine valdas teda veel kiiremini kui innustus; ta ei pöördunud enam kunagi mahajäetud raamatu juurde tagasi.

Muide, ta oli õppinud nagu teised, nagu kõik, viieteistkümnenda eluaastani pansionis. Pärast seda otsustasid vanad Oblomovid Iljuša pikema kõhklemise järel saata Moskvasse, kus tal tahes-tahtmata tuli õppekursus lõpuni läbi võtta.

Arg, apaatne iseloom takistas tal oma laiskust ja kapriise koolis võõraste inimeste seas ilmutada, kus ei tehtud erandit ka hellitatud pojukestele. Häda sunnil istus ta klassis sirgelt, kuulas, mida rääkisid õpetajad, sest et midagi muud ei tohtunud teha, ning õppis vaevaga, higistades ja ohates oma ülesandeid.

Teda kõike pidas ta karistuseks, mida taevast meile pattude pärast läkitab.

Tollest reast, mille alla õpetaja ülesannet andes küünega joone tõmbas, ta kaugemale ei vaadanud, mingisuguseid küsimusi õpetajale ei esitanud ja seletusi ei nõudnud. Ta oli rahul sellega, mis oli vihikusse kirjutatud, ning tüütavat uudishimu ei ilmutanud kunagi, isegi siis, kui kõigest, mida kuulas ja õppis, aru ei saanud.

Kui tal kuidagi õnnestus jagu saada raamatust, mida nimetati statistikaks, ajalooks, poliitiliseks ökonoomiaks, oli ta endaga täiesti rahul.

Kui aga Stolz tõi talle raamatuid, mida oli vaja veel peale õpitute läbi lugeda, vaatas Oblomov talle kaua vaikides otsa.

«Ka sina, Brutus, oled minu vastu!» ütles ta ohates ja asus raamatute kallale.

Niisugune piiripidamatu lugemine tundus talle raskena ja ebalooslikuna.

Milleks kõik need vihikud, mille peale raiskad määratu hulga paberit, aega ja tinti? Milleks õpikud? Milleks lõpuks kuus-seitse aastat mungaelu ja kõik valjused, karistused ning ülesannete kallal pusimine ja vaevlemine, jooksmine, vallatlemine, lõbutsemise keeld, kuni veel kõik pole lõpetatud?

«Millal siis elada?» küsis ta jälle iseendalt. «Millal siis lõpuks lasta käiku see teaduste kapital, millest pealegi suurem osa elus mitte millekski ei kõlba? Näiteks poliitiline ökonoomia, algebra, geomeetria — mida hakkan ma nendega Oblomovkas peale?»

Ja isegi ajalugu ajab nukruse peale: õpid, loed, seal näed, algas viletsuste aasta, inimene on õnnetu; ta võtab oma jõu kokku, töötab, rähkleb, kannatab hirmsasti ja näeb vaeva, muudkui valmistab ette helgeid päevi. Ja need tulid — siin võiks ka ajalugu ise nüüd puhata: ei, jälle ilmusid pilved, jälle varises hoone kokku, jälle tuleb töötada, rähelda... Helged päevad ei peatu, lendavad — ja elu aina voolab, aina voolab, muudkui murrang murrangu järel.

Tõsine lugemine väsis teda. Filosoofidel ei õnnestunud äratada temas huvi vaimsete tõdede vastu.

Seevastu riivasid luuletajad teda valusasti; temast sai noor-mehe nagu kõik ja ka temale saabus õnnelik, mitte kedagi reetev, kõigile naeratav elu, jõu õitselepuhkemise, elulootuste, hüvangu, mehisuse, tegutsemise soovi hetk; südame tugeva põksamise, värina, vaimustatud kõnede ning magusate pisa-

te ajajärk. Mõistus ja süda kirkastusid; ta raputas maha unisuse, hing hakkas tegevust nõudma.

Stolz aitas tal seda hetke pikendada niipalju, kui vähegi võimalik niisugusele loomusele, nagu oli tema sõbra loomus. Ta tabas Oblomovi luuletuste lugemiselt ning pidas teda umbes poolteist aastat mõtte ja teaduse käpa all.

Kasutades noore unistuse vaimustatud lendu, põimis ta luuletuste lugemisse ka teisi eesmärke, näitas peale naudingut Oblomovile tõsisemalt nii enda kui ka tema elutee perspektiivi ja kiskus kaasa tulevikku. Mõlemad erutusid, nutsid, andsid teineteisele pühalikke lubadusi käia mõistlikku ja puhas elurada.

Stolzi nooruslik õhin nakatas Oblomovit ja temagi põles selle kaugelt, kuid veetleva eesmärgi janus.

Kuid elu õis puhkes õitsele, ei kandnud aga vilja. Oblomov kainenenes, kuid ainult harva, Stolzi näpunäitel luges võib-olla ühe või teise raamatu läbi, kuid mitte kohe, ruttamata, ahnusteta, lastes silmadel laisalt käia üle ridade.

Kui huvitav oligi koht, millel ta peatus, aga kui sel ajal algas lõuna või magamisaeg, pani ta raamatu kaantega ülespoole ja läks lõunat sööma või kustutas küünla ning heitis magama.

Kui talle anti esimene köide, siis pärast selle läbilugemist ei küsinud ta teist, kui aga see toodi — luges ta sellegi pikkamisi läbi.

Hiljem ei saanud ta jagu esimesestki köitest ja suurema osa vabast ajast veetis, asetanud küünarnuki lauale ning küünarnukile pea; mõnikord kasutas aga küünarnuki asemel seda raamatut, mille talle Stolz oli lugemiseks kaela määrinud.

Nii lõpetas Oblomov oma hariduse. Kuupäev, mil ta kuulas viimast loengut, saigi tema hariduse herkulese sambaks. Nagu varem õpetaja küünega raamatusse märgi tegi, tõmbas nüüd õppeasutuse ülem oma allkirjaga lõputunnistusele joone, mille taha meie kangelane ei pidanud vajalikuks sirutada oma teadusehimu.

Tema pea kujutas surnud asjade, inimeste, ajastute, numbrite, usundite, ei millegagi seotud poliitökonoomiliste, matemaatiliste ja muude tõdede, ülesannete, määruste ja nii edasi keerukat arhiivi.

See oli nagu raamatukogu, mis koosneb ainult mitmesuguste teadusharudesse kuuluvatest, osaliselt puuduvatest köidetest.

Õppimine mõjus Ilja Iljitšile kummaliselt: teaduse ja elu vahel oli tal terve kuristik, millest ta ei püüdnudki üle astuda. Elu oli talle eraldi omaette, ja teadus omaette.

Ta õppis olevaid ja ammuolematuid õigusi, võttis läbi ka praktilise kohtupidamise kursuse, kui aga mingisuguse varguse pärast majas oli vaja kirjutada paber politseisse, võttis ta paberilehe, sule, mõtles, mõtles ja saatis kirjutaja järele.

Arveid võttis külas kokku külavanem. «Mis on siin teha teadusel?» arutles Oblomov nõutuses.

Ja ta pöördus tagasi oma üksildusse ilma teadmiste koor-mata, mis oleks võinud anda suuna tema peas vabalt uitavale või tegevusetult tukkuvale mõttele.

Mis ta siis tegi? Jätkas omaenda elu mustri joonistamist. Selles leidis ta, ja mitte aluseta, nii palju ülimalt tarkust ja lüüet, et seda ka raamatuteta ja teaduseta iialgi ära ammu-tada ei suuda.

Pööranud teenistusele ja seltskonnale selja, hakkas ta elu ülesannet teisiti lahendama, süvenes oma kutsumusse ja avas-tas lõpuks, et tema elu-olu ja tegevuse silmapiir peitub temas endas.

Ta sai aru, et talle on osaks määratud perekonnaõnn ja hoolitsemine mõisa eest. Seni ta oma asju korralikult ei aja-nud: tema asemel hoolitses mõnikord Stolz. Ta ei teadnud hästi ei oma sissetulekuid ega väljaminekuid, iialgi ei koos-tanud ta ise eelarvet — üldse mitte midagi.

Vana Oblomov andis mõisa pojale üle nii, nagu ta oli selle kord oma isalt vastu võtnud. Kuigi ta elas terve eluaja külas, ei targutanud ta, ei murdnud pead igasuguste kavat-suste kallal, nagu seda teevad praeguse aja mehed: kuidas avastada maaviljakuse uusi allikaid või laiendada ja tugev-dada vanu jne. Kuidas ja mida külvati põldudele vanaisa ajal, missugused olid põllusaaduste turustamise võimalused siis, niisugusteks jäid need ka tema ajal.

Muide, vanamees oli väga rahul, kui hea viljasaak või kõr-gendatud hind andsid eelmisest aastast suurema sissetuleku: ta nimetas seda jumala õnnistuseks. Ta ainult ei armastanud väljamõeldisi ega pingutusi raha hankimiseks.

«Isad ja vanaisad polnud meist rumalamad,» vastas ta mõnedele tema arvates kahjulikele nõuannetele, «kuid elasid ometi oma elua õnnelikult, küllap ka meie elame: annab jumal, saame kõhud täis.»

Ta sai ilma ühegi kurja kavaluseta mõisast niipalju sisse-tulekut, kui talle oli vaja, et iga päev perekonna ning mitme-suguste külalistega mõõtu pidamata lõunat ja õhtust süüa, ta tänas jumalat ning rohkemat soetada pidas patuks.

Kui valitseja tõi talle ainult kaks tuhat, kolmanda aga oma taskusse peitis ja pisarsilmil seda rahe, põua ning ihaldusega põhjendas, lõi vana Oblomov samuti risti ette ja näkja samuti pisarsilmil:

«Jumala tahtmine; jumalaga vaidlema ei hakata! Peab isandad tänama sellegi eest, mis on.»

Majanduslikud olud külas vanade surmast saadik ei para-nud, vaid, nagu külavanema kirjast näha, halvenesid. Oli selge, et Ilja Iljitš oleks pidanud ise sinna sõitma ja selgi-tama sissetulekute aastast aastasse vähenemise põhjusi.

Ta kavatseski seda teha, kuid lükkas sõitmise alati edasi, malt seepärast, et reis oli talle peaaegu uueks ja tundmatuks väiteks.

Ta oli elus sooritanud ainult ühe reisi: reisi tõllas, keset sulgkotte, kastikesi, kohvreid, sinke, saiu, igasugust praetud ja keedetud looma- ja linnuliha ning mitme teenri saatel.

Ta sooritas selle ainukese reisi Oblomovka külast Mosk-vasse ja pidas seda üldse kõikide reiside normiks. Aga nüüd kuulis ta, et nii ei reisita, peab aina ülepeakaela kihutama!

Ilja Iljitš lükkas oma reisi edasi veel sellepärast, et ta ei leidnud end oma asjade korraldamisega nagu kord ja kohus ette valmistanud.

Ta ei elanud enam ei isa ega vanaisa moodi. Ta õppis, viibis seltskonnas: see kõik juhtis kaalutlustele, mis olid isa-dele võõrad. Ta sai aru, et omandamine ei ole mitte patt, ja et iga kodaniku kohus on ausa tööga üldist jõukust toetada.

Seepärast võttiski suurema osa üksilduses joonistatud elu-mustri enda alla küsimus, kuidas aga mõisa majapidamise juhtimiseks ja talupoegade üle valitsemiseks uut, värsket, aja-nõuete kohast plaani koostada. Plaani peaidee, selle asetus, peamised küsimused — kõik oli tal ammu valmis mõeldud; jäid üle veel ainult üksikasjad, eelarved ja arvud.

Ta töötab mitu aastat väsimatult plaani kallal, mõtiskleb nii käes, lamades, kui ka võõrsil olles; kord täiendab, kord muudab mitmesuguseid osi, siis kordab mälus eile väljamõel-dut ja öösel unustatud; mõnikord sähvatab äkki välguna uus, mõtamatü mõte ja hakkab peas pulbitsema ning ta asub tööle.

Ta ei ole mingisugune vööra, valmismööeldud mõtte tähtsusetu teostaja; ta on ise oma ideede looja ja täideviija.

Hommikul, tõusnud voodist, heidab ta peale teejoomist otsekohe diivanile, paneb käe pea alla ja arutleb jõudu säästmata, kuni pea lõpuks raskest tööst väsib ja südametunnistus ütleb: täna on küllalt üldiseks hüvanguks tehtud.

Alles siis sõandab ta tööst puhata ning vahetada hooleküllase poosi teise vastu — vähem asjaliku ja nõudliku ning unistustele ja mõnulemisele kohasema vastu.

Askelduse muredest vabanedes armastas Oblomov süveneda endasse ja elada tema enda poolt loodud maailmas.

Ta oli võimeline nautima ülevate mõtiskluste mõnu; üldine inimlik kurbus polnud talle tundmatu. Ta nuttis mõnikord kibedasti hinge põhjas inimkonna viletsuste üle; tundis teadmatuid, nimetuid kannatusi, ning igatsust ja tungi kuhugi kaugemale minna, arvatavasti sinna, sellesse maailma, kuhu teda mõnikord kiskus kaasa Stolz.

Magusad pisarad hakkavad voolama mööda tema palgeid...

Juhtub ka, et teda valdab sügav põlgus inimlikkude pahede, vale, laimu, maailmas levinud kurja vastu, kus süttib soov inimesele tema paiseid näidata, ja äkki löövad temas lõkkele mõtted, need käivad ning uitavad peas nagu lained meres, kasvavad kavatsusteks, ajavad tas keema terve vere, tema lihased hakkavad liikuma, sooned tõmbuvad pingule, kavatsused muutuvad püüdlusteks; kõlblast jõust aetuna muudab ta minuti vältel kiirelt kaks-kolm poosi, tõuseb säravate silmadega asemelt pooleldi üles, sirutab käe välja ja vaatab vaimustatult ringi. Nüüd kohe teostub püüdlus, see muutub kangelasteoks... ning siis, oh issand! Missuguseid imesid, missuguseid õndsustavaid tulemusi oleks võinud oodata nissugusest rängast pingutusest!...

Kuid vaatad, vilksatab mööda hommik, päev kaldub juba õhtusse ja koos temaga kalduvad puhkama ka Oblomovi väsinud jõud: hinges vaibuvad tormid ja erutused, pea kaibeneb mõtteist, veri liigub aeglasemalt soontes. Oblomov pöörab end vaikselt, mõtteisse süvenenult seljale ja, suunanud kurva pilgu aknast välja, taevasse, saadab nukral pilgul kuhugi neljakordse maja taha kaunilt loojenevat päikest.

Kui palju, palju kordi oli ta sedaviisi päikese loojaku jälginud!

Hommikul jällegi elu, jälle erutused, unistused! Ta armastab end vahel kujutada mingi võitmatu väejuhina, kelle ees mitte ükski Napoleon, vaid ka Jeruslan Lazarevitš¹ midagi ei maksa; mõtleb välja sõja ning selle põhjuse: näiteks paiskuvad Aafrikast rahvad Euroopasse, või korraldab uued ristisõjad ja sõdib, otsustab rahvaste saatuse üle, purustab linnu, annab armu, nuhtleb surmaga, saadab korda headuse ja suutsemisuse vägitegusid.

Või ta valib mõttetarga või suure kunstniku elutee: kõik kummardavad tema ees; ta löikab loorbereid; rahvamurd jookseb talle järele, hüüdes:

„Vaadake, vaadake, seal läheb Oblomov, meie kuulus Ilja Iljitš!“

Kibedatel silmapilkudel kannatab ta murede käes, pöörleb kätelt küljele, heidab näoli maha, on vahel isegi päris nõutu; siis aga tõuseb asemel põlvili ja hakkab palavalt, innukalt palvetama, anudes, et taevas ähvardava tormi ära hoiaks.

Siis, andes oma saatuse taeva hooleks, muutub rahulikuks ja üksikõikseks kõige vastu maailmas, torm aga mässaku kuidas heaks arvab.

Nii laskis ta käiku oma moraalse jõu, nii närvitses terveid päevi, ja ärkas alles siis sügavalt ohtes hurmavast unistusest või piinavast murest, kui päev kaldus juba õhtusse ja päike hakkas tohutu suure hiilgava kerana neljakordse maja taha vajuma.

Ta saadab jälle päikest mõtlikul pilgul ja kurva naeratuksa ning uinub pärast erutusi rahulikult.

Keegi ei teadnud ega näinud seda Ilja Iljitši sisemist elu; kõik arvasid, et Oblomov ainult lamab ja sööb enda kosutust, et rohkemat temast oodata ei maksa; et vaevalt mõttedki ta peas seostuvad. Nii arutati temast igal pool, kus teda tunti.

Tema vaimuannetest, selle ägeda pea, humanse südame vulkaanilisest tööst teadis üksikasjalisemalt ja võis tunnistust anda Stolz, kuid Stolzi polnud peaaegu iialgi Peterburis.

Ainult Zahhar, kes oli liikunud terve eluea oma isanda ümber, tundis tema sisemist elu veel üksikasjalisemalt; kuid ta oli veendunud, et tema koos isandaga teevad üldkasulikku tööd ja elavad normaalselt ning teisiti elada ei tohigi.

¹ Jeruslan Lazarevitš — vene populaarse muinasjutu kangelane. (Tõlk.)

Zahhar oli üle viiekümne. Ta ei olnud enam nende vene Kaalepide, kartmatute ja laitmatute teener-rüütlite järglane, kes olid eneseunustusest ustavad oma härrastele, kel olid kõik voorused, kuid puudusid kõik pahed.

See rüütel oli niihästi kartlik kui ka laitust vääriv. Ta kuulus kahte ajajärku ja mõlemad olid jätnud talle oma pitseri. Ühelt oli ta pärinud piiramatu kiindumuse Oblomovite perekonda, teiselt — hilisemalt: peenuse ja kombelõtvuse.

Kuigi ta kogu hingest isandale ustav oli, valetas ta temale siiski peaaegu iga päev. Vana aja teener hoidis oma isandat vahel tagasi pillamisest ja ebamõõdukusest, Zahhar aga armastab ise koos sõpradega isanda kulul juua; vana aja teener oli eluviisilt karske nagu kohimees, see aga muudkui jookseb kahtlast laadi vaderi vahet. Too hoidis isanda raha kindlamini kui ükski laegas, Zahhar aga püüab iga väljamineku juures isandalt kümme kopikat oma taskusse pista ja võtab ka laual vedeleva kümne- või viiekopikalise vaskraha tingimata endale. Kui Ilja Iljitšil meelde ei tule ülejäänud raha tagasi küsida, ei satu see enam kunagi peremehe taskusse.

Suuremaid summasid Zahhar ei varastanud, võib-olla seepärast, et mõotis oma tarvidusi kümnekopikaliste vask- või hõberahadega või kartis, et teda tähele pannakse, kuid igal juhul mitte liigsest aususest.

Vanaaegne teener sureb ennem, nagu hästi dresseeritud jahikoer tema hoolde usaldatud söögipoolise juures, kui et seda puudutab, aga see aina vahib, kuidas ära süüa ja ära juua ka seda, mida tema hoolde ei jäetagi; too hoolitses ainult selle eest, et isand sööks rohkem, ja oli nukker, kui isand ei söönud; see aga nukrutseb, kui isand viimseni kõik ära sööb, mis taldrikule pannakse.

Pealegi on Zahhar veel keelepeksja. Köögis, poes, kokkutulekuil värava juures, iga päev kirub ta, et pole mingit elu, et niisugust halba isandat ei ole kuulnudki: ta olevat tujukas ja ihnus ja kuri, ühegi asjaga ei saa talle meeltmööda olla, ning et ühe sõnaga oleks parem surra kui tema juures elada.

Zahhar tegi seda mitte õelusest ja ka mitte soovist isandale kahju teha, vaid harjumusest, mille ta oli pärinud oma vanaisalt ja isalt — isandat igal parajal juhul sarjata.

Vahel laskis ta kas igavusest või kõneaine puudusel või talle pealtkuulava publiku huvi äratamiseks isandast päris usumatuid jutte lendu.

«Minu oma on harjunud, näe, ikka tolle lesknaise juures käima,» kähises ta asjasse pühendatuna tasakesi, «eile kirjutas talle sedelikese.»

Või kuulutab, et tema isand on niisugune kaardimängija ning joomar, millist enne maailmas nähtud pole; et kõik ööd läbi vihub ta hommikuni kaarte mängida ja kaanib viina.

Kuid midagi selletaolist polnud. Ilja Iljitš lesknaise juures ei käinud, öösiti magas rahulikult, kaarte ei võtnud kätt.

Zahhar on kasimatu, habet ajab harva ja kuigi peseb käsi ja nägu, siis näib, et ainult teeskleb pesemist; pealegi ükski napp ei pese teda puhtaks. Saunas muutuvad tema käed paariks tunniks mustadest punasteks, hiljem aga jälle mustadeks.

Ta on väga kohmakas: hakkab väravat või uksi avama, — avab ühe poole, sulgub teine, jookseb selle juurde, sulgub esimene.

Mahakukkunud rätikut või mõnda muud eset ei tõsta ta itaigi ühe korraga maast, vaid kummardub alati korda kolm, nagu püüaks ta seda, ja kui siis võib-olla neljandal korral tõstabki üles, siis pillab ta selle teinekord uuesti maha.

Kui ta sööginõude või teiste asjade virnaga üle toa läheb, siis juba esimesel sammul hakkavad pealmised nõud põrandale varisema. Esiteks hakkab kukkuma üks; Zahhar teeb akki hilinevad ning kasutu liigutuse, et takistada selle kukkumist, ja laseb veel kahel kukkuda. Ta vaatab, suu imestusest ammuli, langevatele asjadele, kuid mitte neile, mis on veel kätte jäänud, seetõttu hoiab ta kandmikku viltu, asjad aga varisevad edasi ja nii toob ta mõnikord toa teise otsa ainult ühe viinaklaasi või taldriku, kuid vahel viskab kirudes ja needes ka viimase kättejäänud maha.

Üle toa minnes riivab ta kord jalaga, kord küljega lauda, tooli, mitte alati ei satu ta otse avatud uksepoolest sisse, vaid pörkab olaga vastu teist poolt ja kirub seejuures mõlemaid pooli, või majaperemeest, või puuseppa, kes ukse teinud.

Oblomovi kabinetis on peaaegu kõik asjad vigastatud või puruks pekstud, eriti väikesed, mis nõuavad ettevaatlikku kohtlemist, — ja see kõik on Zahhari armust. Ta rakendab

oma annet kõikide asjade suhtes ühtemoodi, ei tee mingit vahet ühe või teise asjaga ümberkäimises.

Kästakse näiteks küünlal tahti lõigata või klaasi vett valada: ta tarvitab selleks niisama palju jõudu, kui palju on vaja värava avamiseks.

Jumal hoidku, kui Zahhar süttib innust isandale meelepärane olla ja võtab nõuks kõike koristada, puhastada, kohale asetada, kärmelt kõik sedamaid korda seada! Hädadel ja kahjudel pole siis lõppu. Vaevalt teeb majja tunginud vaenlase sõdur seal nii palju kurja. Algab murdumine, mitmesuguste asjade kukkumine, nõude purustamine, toolide ümberlukkamine; lõpeb sellega, et Zahhar tuleb toast välja ajada või läheb ta ise kirudes ja needes minema.

Õnneks süttis temas niisugune ind harva.

Kõik see olenes muidugi sellest, et ta oli saanud oma kasvatusel ja omandanud kombed mitte kitsaste, toredate, eriskummaliselt sisustatud kabinetide ja buduaaride hämaruses, kuhu on tont teab mis asju üles seatud, vaid külas, rahus, avaruses ja vabas õhus.

Ta oli seal harjunud teenima massiivsete asjade keskel, oma liigutusi milleski kitsendamata: tegi tegemist tervete ja soliidsete riistadega nagu labidaga, kangiga, ukse raudse käepidemega ja niisuguste toolidega, mida oli raske paigast liigutada.

Mõni asi seisab kolm-neli aastat omal kohal, nagu küünlajalg, lamp, transparent või kirjapress, ei mingit viga; aga niipea kui Zahhar seda puudutas, vaatad: ongi katki.

«Ah,» ütles ta mõnikord seejuures imestunud Oblomovile. «Vaadake ometi, isand, missugune imeasi: võtsin selle viguri ainult kätte, ja see lagunes koost.»

Või ei ütle üldse midagi ning paneb asja kärmesti salaja oma kohale tagasi ja kinnitab hiljem isandale, et isand olevat ise selle katki teinud; teinekord aga vabandab end sellega, nagu nägime jutu alguses, et igal asjal peab olema lõpp, olgu see kas või rauast, miski ei või olla igavene.

Kahel esimesel juhul võis temaga veel vaielda, aga kui ta äärmisel juhul relvastus oma viimase argumendiga, siis oli igasugune vasturääkimine asjatu ja talle jäi apellatsioonita õigus.

Zahhar oli endale kord juba alaliseks kindlaks määranud teatud tegevuspiiri, millest iialgi vabatahtlikult üle ei astunud.

Ta pani hommikul samovari keema, puhastas saapad ja need rõivad, mida isand oli küsinud, kuid kunagi mitte neid, mis ei küsitud, rippugu need kas või kümme aastat.

Ta pühkis siis — mitte aga iga päev — toa keskpaika, miski ei puudutanud, ja pühkis tolmu ainult sellelt laualt, kus midagi peal ei olnud, et asju mitte maha tõsta.

Seejärel arvas ta endal õiguse olevat ahjulaval muretult kukkumiseks ja Anisjaga köögis või teenijatega väraval lobimiseks.

Kui tal kästi veel midagi teha peale selle, siis täitis ta seda käsku vastumeelselt, pärast vaidlust ja veenmist, et see kõik on kasutu ja et seda on võimatu täita.

Mitte mingite abinõudega polnud võimalik teda sundida tema poolt määratud tööde ringi võtma veel mõnda uut tööd.

Kui tal kästakse puhastada või puhtaks pesta mõni asi, ära üht või tuua teist, täidab ta harjunud kombe järgi torimise käsu; kuid kui keegi oleks tahtnud, et ta hiljem teeks sedasama alaliselt, siis seda saavutada oli juba võimatu.

Teisel, kolmandal jne. päeval oleks tulnud sedasama uuesti kordada ja uuesti temaga laskuda ebameeldivatesse seletustesse.

Kõigele sellele vaatamata, et Zahhar armastas juua, keelt peksta, et ta võttis Oblomovi tagant viie- ja kümnekopikalisi, teki katki ja purustas mitmesuguseid asju ning laiskles, ilmnas siiski, et ta oli oma isandale sügavalt truu teener.

Ta oleks oma isanda eest kõhklematult tulles läinud või appunud, pidamata seda mingiks imestust- või autasuväärikaks kangelasteoks. Ta vaatas sellele kui loomulikule nähtusele, mis ei võinud teisiti ollagi, või õigemini öelda, ta ei vaadanudki sellele, vaid toimis nii ilma igasuguse targutamiseta.

Teooriaid ei olnud tal selle asja kohta mingisuguseid. Tal ei tulnud iialgi pähe analüüsida oma tundeid ja suhteid Ilja Iljitsi vastu; ta ei olnud neid ise välja mõelnud; ta oli nad pärinud isalt, vanaisalt, vendadelt, mõisaperelt, kelle keskel ta sündis ja üles kasvas, ning need olid muutunud temas lihaks ja vereks.

Zahhar oleks isanda eest surnud, pidades seda oma paratamatuks ja loomulikuks kohuseks, või isegi mitte millekski; ta oleks lihtsalt tormanud surma nagu koer, kes kohtab metsas kiskjat ja tormab selle kallale arutlemata, miks peab kallale sõõstma tema, aga mitte tema isand.

Kuid teisest küljest, kui oleks vaja olnud näiteks istuda õõ läbi silmi sulgemata isanda voodi ees, ja sellest oleks sõltunud isanda tervis või isegi elu, oleks Zahhar tingimata magama jäänud.

Väliselt ei näidanud ta isanda suhtes üles orjameelsust, ta oli isegi toorevõitu, käitumises temaga familiaarne, vihastas tõsiselt iga pisi asja üle ja isegi, nagu öeldud, laimas teda värava juures; kuid see nähtus oli ainult ajutine ega vähen- danud põrmugi tema veres olevat sugulaslikku ustavus- tunnet mitte ainult Ilja Iljitši, vaid kõige vastu, mis kannab Oblomovi nime, mis on talle lähedane, armas, kallis.

Võib olla, et see tunne on isegi vastuolus Zahhari vaatega Oblomovi isiku kohta, võib-olla isanda iseloomu uurimine sisendas Zahharile teisi veendumusi. Tõenäoliselt oleks Zahhar vastu hakanud vaidlema, kui talle oleks selgeks teh- tud, kuivõrd ta on kiindunud Ilja Iljitšisse.

Zahhar armastas Oblomovkat nagu kass oma pööningut, hobune tallilattrit, koer kuuti, kus ta on sündinud ja üles kas- vanud. Selles kiindumuse sfääris kujunesid tal välja omad erilised, isiklikud muljed.

Näiteks Oblomovi kutsarit armastas ta rohkem kui kokka, karjanaist Varvarat neist mõlemaist rohkem, kuid Ilja Iljitši kõigist vähem; kuid ikkagi oli Oblomovi kokk talle kõigist teistest parem ja kõrgemalseisev kokk maailmas ja Ilja Iljitši mõisnikest kõige tähtsam.

Taraskat, puhveteenijat, ei sallinud ta silma otsaski; kuid seda Taraskat poleks ta vahetanud ka kõige parema inimese vastu terves maailmas ainult seepärast, et Taraska kuulus Oblomovitele.

Ta käitus Oblomoviga familiaarselt ja toorelt, niisama kui šamaan oma ebajumalaga: ta ajab talle prügi peale ja pillab maha, mõnikord võib-olla lööbki teda meelepahas, kuid ikkagi elab tema hinges alati teadmine selle ebajumala loo- muse üleolekust tema omast.

Jätkus kõige vähemast tõukest, et seda tunnet Zahhari hinge põhjast välja kutsuda ja teda sundida isandale hardalt vaatama, mõnikord isegi heldimusest pisaraid valama. Jumal hoidku, et tema peaks mõnda teist isandat paremaks, isegi võrdseks! Jumal hoidku, kui seda pähe tuleks teha mõnel teiselgi!

Kõigile teistele härrastele ja külalistele, kes tulid Oblomovi

juures, vaatas ta mõnevõrra üleolevalt, ja teenis neid, pakkus neid ja muud nagu mingisuguse armu poolest, nagu andes neile tunda, millise au osaliseks nad saavad, viibides tema isanda juures. Keeldus neid vastu võtmast toorelt:

„Isand puhkab veel,“ ütles ta ja vaatas tulnukat kõrgilt jalatallani.

Mõnikord hakkas ta keelepeksu ja laimu asemel poodides ning kokkutulekuil värava juures Ilja Iljitši ülemäära ülis- tama ja siis ei olnud vaimustusel otsa. Ta hakkas äkki isanda väärtuslike omadusi üles lugema: mõistus, osavus, heldus, headus; ja kui neid häid omadusi ta isandal ei jätkunud tema kiidukõneks, siis laenas ta neid teistelt ning lisas talle nende nii suursugusust, rikkust kui ka harukordset võimu.

Kui oli vaja hirmutada kojameest, majavalitsejat või isegi majaperemeest ennast, siis ähvardas ta neid ikka isandaga: „Oota aga, oota sa, ma ütlen isandale,“ rääkis ta kurjusta- des, „küll sa saad veel!“ Isandast suuremat autoriteeti maa- lmas ta ei tundnud.

Kuid Oblomovi ja Zahhari väline suhtlemine oli alati kui- dagi vaenulik. Elades kahekesi koos, olid nad teineteise ära tundnud. Kahe inimese päevast-päevane lähedane kokkupuu- mine ei jäta mõju avaldamata ei ühele ega teisele: nii ühelt kui ka teiselt poolt on vaja suuri elukogemusi, loogikat ja andamlikku soojust, et nautida ainult väärtuslike omadusi ja mitte torkida ega olla torgitud teineteise vastastikuste viga- dega.

Ilja Iljitš tundis juba üht Zahhari piiritult head omadust — ustavust, ta harjus sellega ning leidis ka omalt poolt, et see ei saa ega tohigi teisiti olla. Kuid sellega kord harjunud, ei tundnud ta sellest enam heameelt, ei suutnud aga samuti, loomata oma ükskõiksusest kõige vastu, Zahhari kõiki arvu- tud piisavusi kannatlikult taluda.

Kui Zahhar, kandes hinge põhjas oma isanda vastu vana- aegsetele teenritele omast truudust, erines neist kaasaegsete poolest, siis ka Ilja Iljitš omalt poolt, hinnates sisimas Zahhari truudust, ei omanud tema vastu enam seda sõbra- likku, peaaegu sugulaslikku poolehoidu, mis oli endise aja isandatel oma teenrite vastu. Ta lubas endal mõnikord Zahhari käredate söimata.

Ka tema oli Zahhari ära tüüdanud. Zahhar, olles noores põlves härrastemajas toapoisi ameti läbi teinud, nimetati Ilja

Iljitši juurde teenriks-lapsehoidjaks — ning sellest ajast peale hakkas ta ennast pidama luksusesemeks, aristokraatse maja manuseks, mis määratud vanaaegse suguvõsa täiuse ning hiilguse toeks, kuid mitte tarbeasjaks. Sellest tingituna ei teinud ta terve päeva jooksul vähematki, rõivastas vaid hommikul noorhärat ja võttis ta õhtul rõivaist lahti.

Olles loomu poolest laisk, oli ta ühtlasi laisk ka oma toa- poisiliku kasvatuses poolest. Ta tegi ennast mõisapere hulgas tähtsaks, ei võtnud vaevaks endale teemasinatki üles panna ega põrandaid pühkida. Ta kas tukkus esikus, või läks lobisema kööki või peretuppa, või seisis tundide viisi väravas, käed vaheliti rinnal, ja vahtis unises mõtlikkuses ringi.

Ja peale niisugust elu veeretati tema õlgadele terve maja teenindamise raske koorem! Ta pidi küll isandat teenima, küll pühkima, küll puhastama ja peale selle veel ka jooksupoisiks olema! Sellest kõigest asuski tema hinge süngus, ühtlasi ka toorus ja kalkus; seepärast torises ta igakord, kui isanda hääle teda ahjulavatsilt maha tulema sundis.

Ometi oli Zahharil välisest süngusest ja metsikusest hoolimata küllaltki pehme ja hea süda. Ta armastas isegi lastega aega veeta. Teda nähti sageli hoovil, värava juures lastekarjaga, kus ta neid lepitaski, narris, korraldas mängu või lihtsalt istus koos nendega, võttes ühe ühele põlvele, teise teisele, tagant aga võtab tal mõni võrukael kaela ümbert kinni või sakutab teda põskhabemest.

Niisiis segas Oblomov Zahhari elu sellega, et ta nõudis temalt iga minut teenimist ja enese juures viibimist, samal ajal kui Zahhari süda, ta seltsiv iseloom, armastus tegevusest oleku vastu ja igavene, iialgi vaibumatu näsimisvajadus kiskusid teda kas vaderi juurde, kööki, poodi või värava ette.

Nad tundsid teineteist ammu ja elasid ammu koos. Zahhar oli väikest Oblomovit kädel hoidnud ja Oblomov mäletas teda noore, karme, õgida armastava ning kavala poisina.

Muistne side nende vahel oli purustamatu. Nagu Ilja Iljitš Zahharita ei osanud üles tõusta ega magama minna, juukseid kammida ega kingi jalga panna või lõunat süüa, nii ei osanud Zahhar endale ette kujutada teist isandat peale Ilja Iljitši, teist olemist kui teda rõivastada, sööta, talle toorust öelda, kavaldada, valetada ja samal ajal sisemiselt temasse harda aupaklikkusega suhtuda.

VIII

Kutsunud Tarantjevi ja Aleksejevi järel pärast nende lahkumist ukse, ei istunud Zahhar ahjulavatsile, et ootama istuda, kunas isand teda kutsub, sest ta oli kuulnud, et isand tuleb kirjutama. Ja Oblomovi kabinetis oli vaikne nagu kunas.

Zahhar piilus läbi ukseprao — ja mis ta nägi? Ilja Iljitš lamaski diivanil, pea peopesale toetatud; tema ees aga oli raamat. Zahhar avas ukse.

«Mis te siis jälle lamate?» küsis ta.

«Ara sega; näed, et loen!» vastas Oblomov katkendlikult.

«Aga on end pesta ja kirjutama hakata,» rääkis Zahhar pealetükkivalt.

«Jah, tööpoolest on aeg,» virgus Ilja Iljitš. «Sa mine nüüd ära. Ma mõtlen pisut.»

«Müllal ta küll jõudis jälle pikali heita!» torises Zahhar ahjule hüpates. «On aga karmas teine!»

Kuid Oblomov oli siiski läbi lugeda jõudnud ajast koltunud lehekülje, millel ta umbes kuu aja eest oli peatuma jäänud. Ta pani raamatu oma kohale tagasi ja haigutas, siis vajus ta oma pealetükkivaisse mõtteisse «kahest õnnetusest».

«Missugune igavus,» sosistas ta jalgu kord välja sirutades, kui enese alla tõmmates.

Ta kaldus hellusele ja unistusele; ta tõstis silmad taeva poole, otsis oma armastatud valguseallikat, kuid see oli juba juba seniidid ning aina ujutas silmipimestava helgiga üle maja lubjatud seina, mille taha ta Oblomovi nähes iga õhtu lausub. «Ei, kõigepealt töö,» mõtles Oblomov rangelt, «pärast aga...»

Külas oli hommik juba ammu möödas. Peterburis oli see lõppema. Ilja Iljitšini tungis hoovilt inimeste ja muude hääte segu: see oli rändartistide laul, mida enamasti saatis kooride haukumine. Käidi näitamas ka mereelukat, toodi ja pakuti mitmesugustel häältel igasuguseid toiduaineid.

Oblomov heitis seljale ja asetaski mõlemad käed pea alla. Ilja Iljitš alustas tööd mõisa uue plaani kallal. Ta laskis kiirelt peast läbi käia mõned tõsised põhipunktid obroki ja maaharimise kohta, mõtles välja uue, rangema abinõu talupidajate laiskuse ja hulkumise vastu, ning asus iseenda elu korraldamise juurde külas.

Teda huvitas maa-härrastemaja ehitus; mõnuga peatus ta mõne minuti tubade asetusel, määras kindlaks söögi- ja pildituba pikkuse ning laiuse, mõtles ka selle üle, kuhupoole peaksid avanema tema kabineti aknad; tulid meelde isegi mööbel ja vaibad.

Seejärel asetas paigale tiibhooned, kaalunud enne külaliste arvu, keda ta kavatses vastu võtta, määras koha tallide, kuuride, peretubade ja mitmesuguste teiste hoonete jaoks.

Lõpuks pöördus ta aia juurde: ta otsustas jätta kõik vanad pärna- ja tammepuud nii nagu nad on, kuid õuna- ja pini- puud hävitada ning istutada nende asemele aktaatsiad; ta mõtles ka pargist, kuid teinud mõttes kulude umbkaudse eelarve, leidis selle kalliks minevat, ja lükanud selle teiseks koraks, asus lillepeenarde ning kasvumajade plaanitamisele.

Siin välgatas tal peas ahvatlev mõte tulevastest puuviljadest sellise elavusega, et ta end mitme aasta võrra ette kandudes maalt leidis, kus mõis oli juba ta plaani järgi korda seatud ja kus ta ise juba alaliselt elas.

Ta nägi vaimus, kuidas ta istub suveõhtul terrassil, teelaua juures, päikesele läbipääsematu puudelehestiku all, pikk piip suus, ja laisalt suitsu imeb, unistavalt nautides puude tagant avanevat vaadet, jahedust, vaikust. Kauguses aga kollendavad põllud, päike laskub tuttava kaasiku taha ja paneb punetama peegelsileda tiigi; põldudelt tõuseb aur, tundub jahedust, algab videvik; talupojad lähevad salkadena koju.

Tegevuseta mõisapere istub värava juures; sealt kostab rõõmsaid hääli, naerulaginat, balalaikat, tüdrukud mängivad viimast paari; tema enda ümber hullavad ta mudilased, ronivad talle põlvedele, ripuvad kaelas; teemasina juures istub... kogu ümbruse kuninganna, tema jumalus... naine! Kaasal ja samal ajal löövad heledalt vilkuma sõbralikud tulukesed peene lihtsusega sisustatud söögitoas, kus kaetakse suuri ümmargust lauda; majordoomuseks ülendatud Zahhar, kelle põskhabe on juba täiesti hall, asetab lauale meeldivalt helisevat kristalli ja hõbedat, pillates iga hetk põrandale kord klaasi, kord kahvli; asutakse rikkalikku õhtulauda; siin istub ka tema lapsepõlve-kaaslane, ta truu sõber Stolz, ja teisedki tuttavad näod; siis minnakse magama...

Oblomovi nägu kattus äkki õnnepunaga: unistus oli nüüd võrd selge, elav ja luuleline, et ta silmapilkselt näo vastu

nägi pööras. Äkki tundis ta segast soovi armastuse, vaikselt järele, hakkas janunema järsku oma sünnikoha põldude ja kirkude, oma maja, naise ning laste järele...

Lamanud minutit viis silmili, pööras ta end aeglaselt jälle selja peale. Ta nägu säras mahedast, liigutavast tundest: ta oli õnnelik.

Mõnutundega sirutas ta jalad pikkamisi välja, millest ta märkamatult veidi ülespoole kerkisid, kuid seda väikest korrast ei pannud ta tähelegi. Abivalmis unistus kandis teda kergelt ja vabalt kaugele tulevikku.

Nüüd haaras teda armastatud mõte: ta mõtles väikesest külast kolooniast, kes asuvad külakestes ja farmidesse, kümnest või kahekümnest versta kaugusele tema külast. Kuidas nad kordamisi hakkavad üksteise juurde kokku tulema iga päev lõunat ja õhtust sööma, tantsima; ta näeb ainult selgeid päevi, selgeid, muredeta ja kortsudeta, naervaid, ümmargusi, kahekordse lõuaga ja kustumatu isuga nägusid; ta näeb olema igavene suvi, igavene lõbu, maitsev toit ning magus laiskus...

«Jumal, jumal!» lausus ta oma õnne täiuses ja virgus.

Seal aga kostis hoovilt viiel häälel: «Kartuleid! Liiva, liiva kas pole vaja? Süsi! Süsi! Annetage, helled härrased, maanda templi ehitamiseks!» Ka uuest ehitatavast naabermaast kostis kirveste kopsimist ja tööliste hüüdeid.

«Ahl!» ohkas Ilja Iljitš kurvalt. «Mis elu see on! Missugune jõledus on see pealinna müra! Millal küll algab paradüümlik, soovitud elu? Millal saab põldudele, kodusaludesse?» mõtles ta. «Kui võiks nüüd lamada murul puu all ja vaadata läbi okste päikesele ning loendada, kui palju linnukesi hingub okstel. Seal toob sulle murule kas lõuna või eine mõni punapalgeline teenija, paljaste, ümmarguste ning pehmete kümmenakkidega ning päevitanud kaelaga; langetab kelmil pilgu ja naeratab... Millal saabub küll see aeg?...»

«Aga plaan! Aga külavanem, aga korter?» välgatas korraga tal peas.

«Jah, jah!» hakkas Ilja Iljitš rutakalt rääkima. «Kohe, silmapilk!»

Oblomov ajas enda kiirelt üles ja istus diivanile, laskis siis jalad põrandale, tabas kummagi jalaga korraga mõlemaid laakingi ja istus veidi aega niimoodi, tõusis siis täiesti püsti ja seisis mõttes minutit kaks.

«Zahhar, Zahhar!» hüüdis ta valjusti, heites pilgu lauale ja tindipotile.

«Mis seal veel vaja?» kostis koos hüppega. «Kuidas need jalad mind veel kannavad?» lisas Zahhar kähiseval sosinal juurde.

«Zahhar!» kordas Ilja Iljitš mõtlikult, silmi laualt pöörata. «Vaata mis, vennas...» algas ta osutades tindipotile, kuid langes lauset lõpetamata jälle mõtisklusesse.

Siis hakkasid ta käed sirutuma ülespoole, põlved nõtkuma, ta hakkas ennast välja sirutama, haigutama...

«Seal jäi meil,» hakkas ta aeglaselt sirutades rääkima, «juustu järele ja... anna madeirat: lõunani on veel aega, ma einestan veidi...»

«Kus see järele jäi?» ütles Zahhar. «Ei jäänud mitte midagi...»

«Kuidas ei jäänud?» lausus Ilja Iljitš vahele. «Ma mäletan väga hästi: vaat umbes niisugune tükk oli...»

«Ei ole, ei ole! Mingit tükki ei olnud,» kinnitas Zahhar kangekaelselt.

«Olil!» ütles Ilja Iljitš.

«Ei olnud,» vastas Zahhar.

«Noh, siis osta.»

«Andke raha.»

«Näe, seal on peenraha, võta.»

«Seal on ainult rubla nelikümmend, aga vaja on rubla kuuskümmend.»

«Seal oli ka veel vaskrahasid.»

«Mina pole näinud!» ütles Zahhar, jalalt jalale tammudes.

«Hõbe oli, näe siin ta ongi, aga vaskseid ei olnud!»

«Olid: eile andis tänavkaupleja mulle endale pihku.»

«Ta andis minu juuresolekul,» ütles Zahhar, «ma nägin, et ta peenraha andis, aga vaske ei näinud...»

«Ega ometi Tarantjev ei võtnud?» mõtles Ilja Iljitš kaheldes. «Aga ei, tema oleks võtnud kõik peenraha.»

«Mida seal siis veel on?» küsis ta.

«Midagi ei ole. Vaja Anisjalt küsida, võib-olla on eilset sinki järele jäänud,» ütles Zahhar. «Kas tuua või?»

«Too, mis on. Kuidas siis midagi ei ole?»

«Noh, ei ole!» ütles Zahhar ja läks. Ilja Iljitš kõndis aga aeglaselt ja mõttes kabinetis edasi-tagasi.

«Jah, on palju tüli,» rääkis ta vaikselt. «Võta kas või lõpmata palju on veel tööd!... Aga juustu jäi järele,» lisas ta mõttes juurde. «Zahhar sõi selle ära ja sööb, et ei olnud! Ja kuhu küll kadus see vaskraha?» rääkis ja käega laual kobades.

Veerand tunni pärast lükkas Zahhar ukse lahti kandmikuga, mida hoidis kahe käega, ning astunud tuppa, tahtis ust jalaga tühjendada, kuid sattus mööda ja lõi tühja kohta: veiniklaas kukkus maha ning koos sellega veel karavini punn ja...

«Mitte sammugi selleta!» ütles Ilja Iljitš. «Noh, tõsta vähemalt üles, mis sa maha pillasid; tema aga seisab veel jalale ja imetleb!»

Kandmikku käte vahel hoides pidi Zahhar juba kummarduma, et saia üles võtta, kuid laskunud pisut kükakile, märkas ta äkki, et mõlemad käed on kinni ja saia võtta pole millegagi.

«Noh, võta üles!» rääkis Ilja Iljitš pilgates. «Mis on? Mille taha see pidama jäi?»

«Oo, et teid susi söögu, neetud,» pahvatas Zahhar raevu-
kalt, pöördudes mahapillatud asjade poole. «Kus on seda saiaid — einestada otse lõuna eel?»

Ja pannud kandmiku käest, tõstis ta mahapillatu põrandalt; võttis saia, puhus sellele peale ning pani lauale.

Ilja Iljitš asus einestama, Zahhar aga jäi temast veidi eemale seisma, silmitsedes teda kõõrdi ning kavatsedes nähtavasti midagi öelda.

Kuid Oblomov einestas temale vähimatki tähelepanu pööramata.

Zahhar kõhatas paar korda.

Oblomov ei teinud väljagi.

«Majavalitseja saatis jällegi praegu mehi,» hakkas Zahhar lõpuks aralt rääkima, «podrätšik oli nendega, ütles: kas ei saaks pilku heita teie korterisse? See kõik on ümberehituse jaoks...»

Ilja Iljitš sõi sõnagi lausumata.

«Ilja Iljitš,» ütles Zahhar pärast väikest vaikimist, veel tasemini.

Ilja Iljitš tegi, nagu ei kuulekski.

«Tuleval nädalal käsivad välja kolida,» kähistas Zahhar.

Oblomov jõi klaasi veini ja vaikis.
«Mis nüüd siis teha, Ilja Iljitš?» küsis Zahhar peaaegu sosinal.

«Aga ma olen sul ära keelanud sellest rääkida,» ütles Ilja Iljitš karmilt, tõusis üles ja astus Zahhari juurde.

Zahhar taandus.

«Missugune mürgine inimene sa oled, Zahhar!» lausus Oblomov tundmusega.

Zahhar haavus.

«Näe,» ütles ta, «või mürgine! Mis mürgine ma olen? Ma ei ole kedagi tapnud.»

«Kuidas siis mitte mürgine!» kordas Ilja Iljitš. «Sa mürgitad minu elu.»

«Mina ei ole mürgine!» raius vastu Zahhar.

«Mis sa siis mulle peale käid selle korteriga?»

«Aga mida ma siis pean tegema?»

«Aga mida pean mina siin tegema?»

«Teie tahtsite ju majaperemehele kirjutada.»

«Noh, ja kirjutangi; oota: ei saa ju nii äkki!»

«Näe, nüüd kirjutaksitegi.»

«Nüüd, nüüd! Mul on veel tähtsamatki teha. Sa mõtled, et see on puulõhkumine? Kolks ja halg? Vaata,» rääkis Oblomov kuiva sulge tindipotis pöörates, «tinti pole! Kuidas ma hakkan kirjutama?»

«Aga ma lahustan kohe kaljaga,» ütles Zahhar, võttis tindipoti ja läks kärmesti esikusse, kuna Oblomov hakkas otsima paberit.

«Kuid paberit nähtavasti polegi!» rääkis ta endamisi, otsides sahtlist ja kobades laual. «Nii see on, ei ole! Ah, see Zahhar: tema pärast pole mingit elu!»

«Noh, kuidas sa siis ei ole mürgine inimene?» ütles Ilja Iljitš sisseastunud Zahharile. «Mitte midagi sa tähele ei pane. Kuidas saab majas paberita elada?»

«Noh, mis nuhtlus see küll on, Ilja Iljitš! Ma olen kristlane: miks te mind aina mürgiseks sõimate? Muudkui mürgine. Me oleme vana isanda ajal sündinud ja üles kasvanud, ta suvatses sõimata kutsikaks ja sakutas kõrvust, kuid niisugust sõna me ei kuulnud, väljamõeldisi ei olnud! Pea's häda ei või juhtuda! Siin on paber, olge head.»

Ta võttis riiulilt ja ulatas Ilja Iljitšile pool lehte halli paberit.

«Kas siis sellele võib kirjutada?» küsis Oblomov paberit kõrvale visates. «Ma katsin sellega ööseks klaasi, et sinna ei jääks midagi... mürgist.»

Zahhar pöördus kõrvale ja vaatas seinale.

«Noh, pole viga: ulata siia, ma kirjutan mustalt, küll Ahhasejev ümber kirjutab.»

Ilja Iljitš istus laua juurde ja vedas kärmesti: «Armuline häda!»

«Küll on vilets tint!» lausus Oblomov. «Teinekord ole mul ettevaatlikum, Zahhar, ja tee oma tööd nagu kord ja kord.»

Ta mõttes veidi ja hakkas kirjutama.

Korter, kus ma teisel korral elan ja kus Teie kavatsete teha mõningaid ümberehitusi, vastab täiesti minu eluviisile ja kauaaegsele selles majas elamise tagajärjel omandatud harjumustele. Teada saades minu pärisorja Zahhar Trofimovi laudu, et Teie käskisite mulle teatada, et minu käes olev kor-

Oblomov peatus ja luges kirjutatu läbi.

«Ei ole sorav,» ütles ta. «Siin on kaks korda kõrvuti et, ja seal kaks korda k u s.»

Ta sosistas veidi ja asetas sõnad ümber. Tuli välja — kus käis majakorra kohta, jällegi kohmakas. Parandas kuidagi ära ja hakkas mõtlema, kuidas vältida kahte et'i.

Juba tõmbas ta sõna maha, juba kirjutas jälle. Korda kolm asetas ümber sõna et, kuid välja tuli mõttetus, või sat- sus ühe et teise kõrvale.

«Ei saagi lahti sellest teisest et'ist!» ütles ta kannatama-

hult. «Eh! Kurat temaga, selle kirjaga! Murda pead süüguuste tühiste asjade pärast! Ma olen võõrdunud asja- likkude kirjade kirjutamisest. Ja näe, kell on ligemale kolm.»

Zahhar, säh sulle.»

Ta rebis kirja neljaks ja viskas põrandale.

«Kas nägid?» küsis ta.

«Nägin,» vastas Zahhar paberilipakaid üles korjates.

«Siis jäta mind korteriga rahule. Aga mis see sul on?»

«Aga arved ju.»

«Ah sa mu jumal! Sa piinad mu päriselt ära! Noh, mis sul on, räägi ruttu!»

«Näe, lihunikule on 86 rubla 54 kopikat.»

Ilja Iljitš lõi käsi kokku.

«Sa oled hulluks läinud? Ainult lihunikule niisugune hull raha?»

«Ei ole kolm kuud makstud, siis saabki hulk! Näe, siin on kirja pandud, egas pole varastatud!»

«Noh, kuidas sa siis mürgine pole?» ütles Oblomov. «Oled miljoni eest loomaliha ostnud! Milleks seda sinule vaja oli? Oleks see sulle veel kasuks olnud?»

«Mitte mina pole seda nahka pannud!» sähvas Zahhar vastu.

«Ei ole või! Sa ei söönud?»

«Miks te mulle söögi pärast etteheiteid teete? Näe, vaa dake!»

Ja ta toppis Oblomovile arveid ette.

«Noh, kellele veel?» küsis Ilja Iljitš, lükates pahaselt võidunud vihikuid eemale.

«Veel 121 rubla 18 kopikat leivamehele ja aedviljamüüjale.»

«See on laostamine! See ei kõlba mitte kuhugi,» hüüdis Oblomov, kaotades enesevalitsemise. «Oled sa lehm või, et nii palju rohelist näsid...»

«Ei, mina olen mürgine inimene!» tähendas Zahhar kibestusega ja pöördus täiesti küljega isanda poole. «Kui teie Mihhei Andreitšit sisse ei laseks, tuleksime odavamalt välja» lisas ta juurde.

«Noh, kui palju see kõik kokku teeb, arvesta välja!» lausis Ilja Iljitš ja hakkas ise arvestama.

Zahhar tegi sedasama arvestust sõrmedel.

«Kurat teab, mis lollus see tuleb: iga kord ise moodi,» ütles Oblomov. «Noh, kui palju tuli sinul? Kas kakssada või?»

«Oodake'nd, andke aega,» rääkis Zahhar, silmi kinni pigistades ja torisedes. «Kaheksa kümnet ja kümme kümnet — kaheksateist ja kaks kümnet...»

«Noh, nõnda ei jõua sa iialgi lõpuni,» ütles Ilja Iljitš. «Mine õige oma tuppa, arved aga anna mulle homme ning muretse paberit ja tinti... Niisugune hunnik raha! Rääkisin, et vähehaaval maksta, — ei, püüab kõike korraga... on aga rahvas!»

«Kakssada viis rubla seitsekümmend kaks kopikat,» ütles Zahhar, olles kokku arvanud. «Lubage raha.»

«Kuidas siis kohe! Oota veel: ma homme kontrollin.»

«Kuidas soovite, Ilja Iljitš, nemad paluvad...»

«Noh, noh, jäta rahule! Ütlesin — homme, siis ka homme saad. Mine oma tuppa, mina aga hakkan tööle: mul on töisemaidki muresid.»

Ilja Iljitš istus toolile, tõmbas jalad enda alla ega jõudnud veel mõtisklema hakatagi, kui esikust kostis kell.

Ilmus lühikest kasvu mees, mõõduka kõhuga, valge näo, punaste põskede ja palja pealaega, mida kukla tagant piiratud narmastena tihedad mustad juuksed. Paljäs pealagi oli tummargune, puhas ja läikis, nagu oleks ta elevandiluust välja trükitud. Külalise nägu torkas silma sellega, et kõige vastu, mida ta ka vaatas, oli ta hoolitsevalt tähelepanelik, ta pilk oli tagasihoidlik, naeratus mõõdukas ning viisakus tagasihoidlikult ametlik.

Ta oli rõivastatud lahedasse frakki, mis avanes laialt ja hõlpsalt peaaegu ainsast puudutusest nagu värav. Tema pesu oli nii valge, et otse hiilgas, ja sobis väga tema pealaega. Parema käe nimetissõrmes oli suur massiivne sõrmus mingisuguse tumeda kiviga.

«Doktor! Kuidas olete teie siia sattunud?» hüüatas Oblomov, ulatades üht kätt külalisele ja lükates teisega tooli lähemale.

«Mul hakkas igav, et te kõik olete terved ega kutsu, astusin ise sisse,» vastas arst naljatades. «Ei,» lisas ta pärast mõneminutilise juurde, «ma käisin üleval, teie naabri juures ja tulin ka teid vaatama.»

«Täna. Ja kuidas on naabriga?»

«Kuidas: nii. Nädalat kolm, neli, kuid võib-olla venitab mõneminutiliseks välja, aga siis... veetõbi on rinnas: lõpp on teada. Noh, kuidas teie?»

Oblomov raputas korraldaks kurvalt pead.

«Halvasti, doktor. Ma ise mõtlesin teiega nõu pidada. Ei tea, mida ma peaksin tegema. Kõht peaaegu ei seedi, rinde all valutab, kõrvetised on ära piinanud, hingata on raske,» rääkis Oblomov haledal näol.

«Andke käsi,» ütles arst, katsus pulssi ja sulges hetkeks silmad. «Kas kõha on?» küsis ta.

«Õõsiti, eriti siis, kui olen õhtust söönud.»

«Hm! Kas süda klopib vahel? Pea valutab?»

Arst esitas veel mõned selletaolised küsimused, langetas siis oma palja pealae ja jäi sügavalt mõttesse. Kahe minuti pärast tõstis ta äkki pea ning ütles resoluutsel häälel:

«Kui te veel kaks-kolm aastat selles kliimas elate ja aina lamate ning sööte rasket ja rasvast — teie surete rabadusse.»

«Mida pean ma siis tegema? Õpetage, jumala pärast!» küsis Ilja Iljitš.

«Sama, mida teised teevad: sõitke välismaale.»

«Välismaale!» kordas Oblomov hämmastunult.

«Jah, aga mis siis?»

«Halastage, doktor, välismaale! Kuidas seda saab?»

«Miks siis ei saa?»

Oblomov libistas vaikides pilgu üle enese, siis üle oma kabineti ja kordas masinlikult:

«Välismaale!»

«Mis teid siis takistab?»

«Kuidas mis? Kõik...»

«Mis kõik? Kas raha ei ole?»

«Jah, jah, näe raha ei ole tõepoolest,» hakkas Oblomov elavalt rääkima, tundes rõõmu selle kõige loomulikuma takistuse üle, mille taha ta võis täiesti pageda. «Te kuulake, mida kirjutab mulle külavanem... kus on kiri, kuhu ma selle panin? Zahhar!»

«Hea küll, hea küll,» ütles arst, «see ei ole minu asi; minu kohus on teile öelda, et teie peate muutma eluviisi, kohta, õhku, tegevust — kõik, kõik.»

«Hea küll, ma mõtlen järele,» ütles Oblomov. «Kuhu ma peaksin siis sõitma ja mida tegema?» küsis ta.

«Sõitke Kissingeni või Emsi,» algas arst, «seal elate juuni- ja juulikuu: jooge tervisevett; siirduge siis Šveitsi või Tiroomi: viinamarja-ravile. Seal elate septembri- ja oktoobrikuu...»

«Kurat teab mis, Tiroomi!» sosistas Ilja Iljitš vaevalt kuuldavalt.

«Siis kuhugi kuiva kohta, kas või Egiptusesse...»

«Ennäe,» mõtles Oblomov.

«Kõrvaldage mured ja kurvastused...»

«Teil on hea rääkida,» tähendas Oblomov, «teile külavanem niisuguseid kirju ei saada...»

«Peab vältima ka mõtteid,» jätkas arst.

«Mõtteid?»

«Jah, mõttepingutust.»

«Aga mõisa korraldamise plaan? Halastage, ma ei ole ju laavapakki.»

«Noh, kuidas ise arvate. Minu asi on teid ainult hoiatada. Ja kirgede eest peab hoiduma: nad kahjustavad paranemist. Peab püüdma meelt lahutada ratsutamisega, tantsuga, mõõduka liikumisega värskes õhus, meeldivate vestlustega, eriti naistega, et süda kergesti tuksuks, ning seda ainult meeldivate tunnete ajal.»

Oblomov kuulas teda norgus päi.

«Ja siis?» küsis ta.

«Siis lugemine ja kirjutamine — jumal hoidku teid sellest! Üürige villa akendega lõunasse, et oleks rohkem lilli, et muusikas oleks rohkem muusikat ja naisi...»

«Ja missugune toit?»

«Lihatoidust ja üldse animaalsest hoiduge, jahutoidust ja tarretistest samuti. Võite süüa kerget puljongit, aedvilja; ainult hoidke end: praegu on peaaegu igal pool koolerat, see pärast tuleb olla ettevaatlik... Käia võite kaheksa tundi ööajal. Muretsege püss...»

«Lasand,» oigas Oblomov.

«Lõpuks,» lõpetas arst, «sõitke talveks Pariisi ja lõbutsege seal elu keerises, ärge kõhelge: teatrist ballile, maskeraadile, linna taha visiitidega, et teie ümber oleksid sõbrad, müra, naer...»

«Ehk on veel midagi vaja?» küsis Oblomov halvasti varjatud pahameelega.

Arst jäi mõttesse...

«Võiksite ehk veel mereõhku kasutada: istuge Inglismaal laevale ja sõitke Ameerikasse...»

Ta tõusis üles ja hakkas jumalaga jätma.

«Kui teie seda täpselt täidate...» rääkis ta.

«Hea küll, hea küll, täidan tingimata,» vastas Oblomov teda saates teravalt.

Arst läks ära, jättes Oblomovi kõige armetumasse seisukorda. Oblomov sulges silmad, asetaski mõlemad käed pea peale, tõmbus toolil kõssi ja istus nõnda kuhugi vaatamata, midagi tundmata.

Tema selja taga kuuldus arglik hüüe:

«Ilja Iljitš!»

«Noh?» vastas ta.

«Mida pean ma majavalitsejale ütlema?»

«Mille kohta?»

«Aga selle ümberkolimise kohta?»

«Sa jälle sellesamaga?» küsis Oblomov imestades.

«Aga mida ma siis pean tegema, isake Ilja Iljitš? Mõelge ise: selletagi on minu elu juba kibe, olen juba ühe jalaga hauas...»

«Ei, on näha, et sa tahad mind oma ümberkolimisega hauda ajada,» ütles Oblomov. «Kuula ometi, mida arst räägib!»

Zahhar ei osanud midagi öelda, vaid ohkas nii, et ta kaelaräti otsad hakkasid rinnal värisema.

«Kas sa oled otsustanud mind surnuks piinata, mis?» küsis Oblomov jälle. «Kas oled minust tüdinenud, mis? Noh, räägi ometi!»

«Issake, mis teil pähe tuleb! Olge terve! Kes soovib teile halba?» torises Zahhar, täiesti kohmetanud traagilisest pöördest, mida jutt kippus omandama.

«Sina!» ütles Ilja Iljitš. «Ma keelasin sul ümberkolimisest piiksatadagi, kuid sina — ei möödu ühtegi päeva, mil sa mulle viis korda seda meelde ei tuleta; see häirib minu meeleolu, saa aru. Niikuinii ei kõlba mu tervis kuhugi.»

«Mina mõtlesin, isand, et... miks, näe, mõtlesin, mitte ümber kolida?» rääkis Zahhar hingelisest ärevusest väriseval häälel.

«Miks mitte kolida! Sa otsustad selle üle nii kergelt!» rääkis Oblomov, pöörates end koos tugitooliga Zahhari poole.

«Kas sa oled aga sellesse küsimusse hästi süvenenud, mida tähendab ümberkolimine, ah? Vist ei ole süvenenud?»

«Nii et ei ole süvenenud,» vastas alandlikult Zahhar, kes oli valmis isandaga kõiges nõustuma, ainult et mitte viia asja pateetiliste stseenideni, mis olid talle vastumeelsemad kui kibe rõigas.

«Ei ole süvenenud, siis kuula ja aruta läbi, kas võib ümber kolida või mitte. Mis tähendab kolida? See tähendab: isand mingi välja kogu päevaks, siis käi juba hommikust peale rõivastatult...»

«Noh, mis siis sellest, võiks ju väljagi minna,» tähendas Zahhar. «Miks siis mitte välja minna kogu päevaks? Kodus istuda on ju tervisele kahjulik. Näete, missuguseks inetuks te

iste muutunud! Enne te olite kui kurgike, kuid nüüd, kui istute, sarnanete jumal teab millega. Jalutaksite uulitsatel, vaataksite rahvast või midagi muud...»

«Jätkub juba rumaluste rääkimisest, vaid kuula!» ütles Oblomov. «Jalutada uulitsatel!»

«Jah, tõepoolest,» jätkas Zahhar innukalt. «Vaata, räägiks, et on toodud mingi ennekuulmatu imeelukas, vaataksite seda. Läheksite teatrisse, maskeraadile, seal aga koliksite meie ilma teieta üle...»

«Ara lobise rumalusi! Küll hoolitsed sina hästi isanda rahu eest. Sinu arvates longi kogu päev. Pole sinu mure, et mina pean lõunastama mine tea kus ja kuidas, ei pikuta peale lõunat... Nemad veavad siin ilma minuta kõik kohale! Ei valva aga küllaldaselt järele, siis veetakse kohale ainult pilpad. Küll ma juba tean,» rääkis Oblomov kasvava veendumusega, «mida tähendab ümbervedamine! See tähendab lõhutust, müra; kõik asjad aetakse põrandale kuhja: seal on kuhver ja diivani seljatugi ja pildid ja piibud ja raamatud ja mingid rohupudelid, mida muidu pole nähagi, kuid siis ilmuvad kurat teab kust välja! Valva kõige järele, et ära ei kaotataks ega lõhutaks... pool on siin, pool koormal või uues korteris: tahad suitsetada, võtad piibu, tubakas aga on juba ära sõitnud... Tahad istuda, kuid pole, millele; vaevalt oled mõnda asja puudutanud, kui oled end juba ära määrinud; kõik on tolmune, ei ole end millegagi pesta ja käi siis niisuguste kätega nagu, näed, sinul!...»

«Minu käed on puhtad,» tähendas Zahhar, näidates käte asemel kaht mingisugust tallaalust.

«Noh, parem ära näitagi!» ütles Ilja Iljitš, pöördudes kõrvale. «Aga tahad juua,» jätkas Oblomov, «võtad karavini, kuid klaasi ei ole...»

«Kä karavinist saab janu kustutada,» tähendas Zahhar heatahtlikult.

«Vaata, teil on kõik nii: võib jätta põrandagi pühkimata, tolmu puhastamata, vaibad kloppimata. Ja uues korteris,» jätkas Ilja Iljitš, ise innustatud talle elavalt silme ette ilmunud kolimise-pildist, «päeva kolm ei saa korda majja, ükski asi ei ole omal kohal: pildid mööda seinte ääri põrandal, kalossid voodi peal, saapad ühes pakis tee ja pumatiga. Vaatad, tugitoolil juba jalg katki murtud, juba on pildil klaas puruks lõdud või on diivaniriie ära määritud. Ja kui küsid midagi:

ei ole, keegi ei tea, kus on, või on ära kaotatud või unustatud vanasse korterisse; jookse sinna...»

«Mõnikord jooksed korda kümme sinna ja tagasi,» rääkis Zahhar vahele.

«Noh, näed nüüd!» jätkas Oblomov. «Ja kui hommikul uues korteris tõused, missugune igavus! Ei ole vett ega süsi, ka talvel saad istuda külmas, toad lähevad jahedaks, kuid puid ei ole; mine jookse, laena...»

«Kes teab veel, missugused naabrid jumal annab,» tähendas jälle Zahhar. «Mõnelt ei saa mangumise peale isegi kopikutäit vett, seljataiest puudest rääkimata.»

«Noh, see'p see on!» ütles Ilja Iljitš. «Koliks õhtuks üle ja olekski lõpp askeldustel; kus sellega, jändad veel nädalat kaks. Näib, et kõik on kohale paigutatud... vaatad, ikka on veel midagi teha: aknaeesriided üles panna, pildid üles riputada — hinge sööb seest, elutahe kaob... Ja kulusid, kulusid...»

«Eelmine kord, kaheksa aastat tagasi, läks maksma rublat kakssada, nagu praegu mäletan,» kinnitas Zahhar.

«Noh, näed sa nüüd, on's nalil!» rääkis Ilja Iljitš. «Ja kui vastik on alguses elada uues korteris! Ja kas siis ruttu sellega kodunebki? Mina ei saa uues kohas viiel ööl magama jääda; igatsus närib surnuks, kui tõusen ja näen, et vastas selle treiali sildi asemel on midagi muud, või kui sealt aknast ei vaata enne lõunat välja põetud peaga vanaeit, siis on mul igav... Kas näed nüüd ka ise, kui kaugele sa viisid oma isanda, mis?» küsis Ilja Iljitš etteheitvalt.

«Näen,» sosistas Zahhar alandlikult.

«Milleks sa siis soovitasid mul ümber kolida? Kas jätkub inimlikku jõudu selle kõige talumiseks?»

«Ma arvasin, et teised ei ole meist ju halvemad ja kolivad, siis võime ka meie...» ütles Zahhar.

«Mis? Mis?» küsis äkki Ilja Iljitš imestusega, kergitades end tugitoolis. «Mis sa ütlesid?»

Zahhar kohmetas äkki, teadmata, millega ta oli põhjustanud isanda pateetilise hüüatuse ja žesti. Ta vaikis.

«Teised ei ole halvemad!» kordas Ilja Iljitš hirmuga.

«Vaata, kui kaugele oma jutuga jõudsid! Nüüd ma tean, et ma olen sulle seesama, mis mõni «teine»!»

Oblomov kummardas Zahharile irooniliselt ja tegi äärmiselt haavunud näo.

«Halastage, Ilja Iljitš, kuidas ma's pean teid võrdseks kellegi teisega? ...»

«Kao mu silmist!» ütles Oblomov käskivalt, viidates käega uksele. «Ma ei või sind näha. Ahah! «Teised»? Hea küll!» Sügava ohkega läks Zahhar oma tuppa.

«Küll on elu, mõtelge ometi!» urises ta, istudes ahjulavale.

«Mu jumal!» oigas ka Oblomov. «Tahtsin tänase hommiku pühendada asjalikule tööle, kuid siin ärritati üles kogu päevaks! Ja kes veel? Omaenda truud, proovitud teener, ja vaat, mis ütles! Kuidas ta seda suutis?»

Oblomov ei suutnud kaua rahuneda; ta heitis pikali, tõusis üles, käis mööda tuba ja heitis jälle pikali. Selles, et Zahhar teda alandas võrdlusega teistega, nägi ta oma õiguste rikumist Zahhari poolt, kes pidi eelistama härra isikut kõigile ja igatsele.

Ta süvenes selle võrdluse sügavusse ja arutles, kes on teised ja kes on ta ise, mis määral on võimalik ja õiglane see kõrvutamise ja kui rängalt ta peab võtma Zahhari solvamist; lõpuks kas solvas Zahhar teda teadlikult, s. o. kas ta oli veendunud, et Ilja Iljitš on seesama mis teised, või püüas see tema keelelt lahti ilma mõtlemata. Kõik see riivas Oblomovi enesearmastust ja ta otsustas näidata Zahharile vahet enda ja nende vahel, keda Zahhar mõistis teiste nime all, ja anda talle tunda tema teo jätkust.

«Zahhar!» hõikas ta venitades ja pidulikult.

Seda kutset kuuldes ei hüpanud Zahhar ahjulavalt nagu tavaliselt jalgadega kolistades, ei hakanud ka urisema, ta laskus pikkamööda ahjult alla ja läks, riivates kõiki esemeid küll käte, küll külgedega, vaikselt, vastumeelselt nagu koer, kes tunneb isanda häälest, et ta vemp on avastatud ja et teda kutsutakse nüüd arvete õiendamisele.

Zahhar avas ukse paokile, kuid sisse astuda ei sõandanud.

«Tule sisse!» ütles Ilja Iljitš.

Kuigi uks avanes vabalt, avas Zahhar siiski seda nõnda, nagu oleks sealt raske läbi pugeda, ja seepärast jäigi ta paotatud uksele peatuma ega astunud sisse.

Oblomov istus voodi serval.

«Tule siia!» ütles ta tungivalt.

Zahhar vabastas end vaevaga ukse vahelt ja tõmbas selle kohe enda järel kinni ning surus selja tihedalt vastu ust.

«Siia!» ütles Ilja Iljitš, osutades sõrmega kohale enda kõrval.

Zahhar astus pool sammu, kuid jäi seisma kaks silda näidatud kohast eemal.

«Veel!» sõnas Oblomov.

Zahhar tegi nii, nagu oleks astunud sammu, kuid ise ainult võngutas keha, kopsas jalaga ja jäi seisma samale kohale.

Ilja Iljitš nägi, et seekord ei õnnestu mingil viisil Zahhari lähemale meelitada, jättis ta sinna, kus ta seisis, ja vaatas Zahharile mõne aja vaikides etteheitvalt otsa.

Zahhar tundis piinlikkust enda isiku tummast vaatlemisest, tegi näo, nagu ei paneks ta härrat tähelegi, ja seisis enam kui kunagi varem küljetsi isanda poole ega heitnud sel silmapilgul isegi riivavat pilku Ilja Iljitšile.

Ta hakkas jonnakalt vahtima vasakule, teisele poole, kus nägi juba vanu tuttavaid esemeid — ämblikuvõrgu narmastikku piltide ümber ja ämblikku — elavat etteheidet tema hooletusele.

«Zahhar!» lausus Ilja Iljitš tasa ja väarikalt.

Zahhar ei vastanud; nähtavasti mõtles ta: «Noh, mis sa siis tahad? Kas teist Zahhari või? Ma seisan ju siin,» ja suunas oma pilgu isandast mööda vasakult paremale; ka seal nägi ta enda hooletuse jälgi, peeglit, mis oli kaetud paksu tolmuga nagu tülliga, kust nagu läbi udu vaatas talle kummaliselt altkulmu otsa ta oma morn ja inetu nägu.

Pahaselt pööras ta pilgu kõrvale sellelt kurvalt, talle liiga hästi tuntud esemelt ja otsustas pilgu hetkeks peatada Ilja Iljitšil. Nende pilgud kohtusid.

Zahhar ei talunud etteheidet, mis oli kirjutatud isanda silmades, ja langetas oma pilgu jalgade ette: ja siingi, selles vaibas, mis oli läbi imbunud tolmust ja täis plekke, luges ta kurba tunnistust oma usinuse kohta sakste teenimisel.

«Zahhar!» kordas Ilja Iljitš tunderõhuga.

«Mida soovite?» sosistas Zahhar vaevalt kuuldavalt ja võpatas veidi, aimates ette pateetilist kõnet.

«Anna mulle kalja!» ütles Ilja Iljitš.

Zahharil nagu veeres kivi südamest, ta sööstis rõõmsalt ja kärmelt nagu poisike puhvetiruumi ning tõi kalja.

«Noh, kuidas on su enesetunne?» küsis Ilja Iljitš mahe-
dalt, joonud klaasist ja hoides seda käes. «Ei ole ju hea?»

Metsik ilme Zahhari näos pehmenes silmapilkselt, seal vilk-

saas kahetsusekiireke. Zahhar tundis rinnas ärganud ja südamesse tungivat esimest hardust isanda vastu ja suunas oma pilgu otse selle näole.

«Kas sa tunned ka oma eksimust?» küsis Ilja Iljitš.

«Mia «eksimus» see küll niisugune on?» mõtles Zahhar ahastusega. «Jälle midagi haledat; hakkad ju päris tahtmatult nutma, kui ta sind niimoodi noomima hakkab.»

«Mia siis, Ilja Iljitš,» algas Zahhar oma diapasooni kõige madalama noodiga, «ma ei öelnud midagi peale selle, et

«Ei, sa oota pisut!» rääkis Oblomov vahele. «Kas sa saad sellest aru, mis sa teinud oled? Säh võta, pane klaas lauale ja vastal!»

Zahhar ei vastanud midagi ega saanud põrmugi aru, mida ta on teinud, kuid see ei takistanud teda hardumusega isandale vaatamast; ta langetas isegi veidi pea, olles teadlik oma süü.

«Kuidas sa siis ei ole mürgine inimene?» rääkis Oblomov.

Zahhar vaikis ikka veel, ainult pilgutas kolm korda raskelt silmi.

«Sa ju kurvastasid isandat,» lausus Ilja Iljitš aeglaselt ja vaatas teraselt Zahharile, nautides selle kohmetust.

Zahhar ei teadnud, kuhu ahastuse pärast kaduda.

«Kurvastasid ju?» küsis Ilja Iljitš.

«Kurvastasin,» sosistas täiesti hämmeldunud Zahhar selle ühe haleda sõna mõjul.

Otsides pääsemist, heitis ta pilke vasakule, paremale ja otse ning jälle hakkasid ta ees vilksatama küll ämblikuvõrk, küll tolm, küll iseenda peeglipilt ja isanda nägu.

«Vajuks, kas või maa alla! Et surm ka ei tule!» mõtles ta nähes, et pööra ennast kuidas tahes, kuid pateetilisest stseenist ikkagi ei pääse.

Ja siis tundis ta, et ta pilgutab silmi üha sagedamini ning sagedamini ja vaat, et äkki ei purska pisarad.

Lõpuks vastas ta isandale tuntud laulusõnadega, ainult proosas.

«Millega ma teid's kurvastasin, Ilja Iljitš?» küsis ta pea-
aegu nuttes.

«Millega?» kordas Oblomov. «Kas oled sa kunagi mõel-
nud, kes on teine?»

Ta peatus, vaadates endiselt Zahharile otsa.

«Kas öelda sulle, kes see on?»

Zahhar pöördus nagu karu koopas ja ohkas üle kogu toa.

«Teine — see, keda sina mõtled — on neetud kehvik, toores harimatu inimene, kes elab räpaselt, vaeselt pööningul; ta magab enda välja kuskil hoovis vilditukil. Mis juhtub niisugusega? Mitte midagi. Pistab teine kartuleid ja heeringat. Puudus pillub teda nurgast nurka ja ta jookseb päevad läbi. Tema vahest kolib uude korterissegi. Näiteks Ljagajev võtab joonlaua kaenla alla, paneb kaks särki ninarätiku sisse ja läheb... «Kuhu siis sina?» — «Kolin ümber,» ütleb. Vaat, see ongi teine! Ja mina olen sinu meelest teine — mis?»

Zahhar heitis pilgu härrale, tammus ühelt jalalt teisele ja vaikis.

«Mis on teine?» jätkas Oblomov. «Teine on niisugune inimene, kes ise puhastab oma saapad, riietub ise, kuigi on mõnikord isanda välimusega, ja valetab, sest ta ei teagi, mis on teenija; tal ei ole kedagi kuhugi saata — lippab ise vajaliku järele; ise segab puid ahjus, mõnikord pühib tolmu...»

«Sakslaste seas on palju niisuguseid,» ütles Zahhar mõnelt.

«See'p see on! Aga mina? Mis sa mõtled, kas mina olen teine?»

«Teie olete hoopis teistsugune!» ütles haledalt Zahhar, kes ikka veel aru ei saanud, mida isand tahab öelda. «Jumal teab, mis teil küll pähe on tulnud...»

«Mina olen hoopis teistsugune — mis? Oota, sa vaata, mida sa räägid! Sa mõtle ometi, kuidas see teine elab? Teine töötab väsimatult, jookseb, askeldab,» jätkas Oblomov. «Sest kui ta ei tööta, siis ta ka ei söö. Teine kummardab, teine palub, alandab ennast... Kuid mina? Noh, otsusta: mis sa arvad, kas mina olen teine — mis?»

«Aitab juba, isake, minu piinamisest haledate sõnadega!» palus Zahhar. «Oh sa mu jumal!»

«Mina olevat teine! Kas mina rabelen, kas ma töotan? Söön ma vähe, mis? Olen ma välimuselt kõhetu ja armetu? Puudub mul midagi? Mul on, kes kätte ulatab, teeb! Ma ei ole kordagi oma elu vältel endale ise sukki jalga tõmmanud, jumalale tänu! Või hakkab ma muretsema? Milleks? Ja kellele ma seda räägin? Kas ei ole sina mind talitanud minu lapsepõlvest alates? Sa tead seda kõike, oled näinud, et mind

on kasvatatud hellalt, et ma ei ole iialgi kannatanud ei külma ega nälga, ei ole tundnud puudust, ei ole ise endale leiba teeninud ja üldse tegelnud musta tööga. Ja kuidas sul küll jätkus julgust võrdsustada mind teistega? Kas mul on niisugune tervis nagu neil teistel? Kas suudan ma seda kõike teha ja taluda?»

Zahhar kaotas täielikult igasuguse võime Oblomovi kõne talpamiseks, kuid ta huuled pundusid seesmisest ärevusest; pateetiline stseen mürises pilvena tema pea kohal. Ta vaikis.

«Zahhar!» kordas Ilja Iljitš.

«Mida soovite?» kähises Zahhar vaevalt kuuldavalt.

«Anna veel kalja.»

Zahhar tõi kalja ja kui Ilja Iljitš selle oli ära joonud ja talle klaasi tagasi ulatas, tahtis ta kärmesti oma tuppä lipsata.

«Ei, ei, oota!» hakkas Oblomov rääkima. «Ma küsin sinult: kuidas sa suutsid nii rängalt solvata oma isandat, keda sa oled kätel kandnud, kui ta oli veel laps, keda sa teenid oma eluaja ja kes suhtub sinusse hästi?»

Zahhar ei kannatanud välja: sõnad: suhtub sinusse hästi andsid talle lõpuhoobil. Ta hakkas ikka sagedamini ja sagedamini silmi pilgutama. Mida vähem ta taipas, mida rohkem talle oma pateetilises kõnes Ilja Iljitš, seda haledama muutus ta meel.

«Olen süüdi, Ilja Iljitš,» hakkas ta kahetsedes kähiseb. «Mida tegin ma rumalast peast, tõesti rumalast peast...»

Ja Zahhar, taipamata, mida ta on teinud, ei teadnud, misuguse sõnaga oma juttu lõpetada.

«Kuid mina,» jätkas Oblomov solvatud ja alahinnatud inimese häälega, «hoolitsen ööd ja päevad, näen vaeva, mõnikord pea huugab otsas, süda jääb seisma, öid ei maga, visken asemel, ikka mõtlen, kuidas oleks parem... Kellele... Kellele oleks parem? Ikka kõigil teil, talupoegadel; tähendab sinule. Nähes, kuidas ma mõnikord end üle pea tekiga katan, arvad sa võib-olla, et ma lamen kui känd ja magan; ei, ma ei maga, vaid mõtlen sügavasti, et talupojad ei kannataks millestki puudust, et ei kadetseks teisi, et ei haliseks minu peale viimisel päeval issandale jumalale, vaid palvetaksid ja peaksid mind heas mõttes mees. Tänamatud!» lõpetas Oblomov kibeda etteheitega.

Zahhar heldis lõplikult viimastest haledatest sõnadest. Ta hakkas tasapisi nuuksuma; kähin ja norin sulasid

seekord kokku üheks noodiks, mida ei saa tekitada ükski mänguriist, välja arvatud vahest mõni hiina gong või india tam-tam.

«Isake Ilja Iljitš!» palus ta härdalt. «Küllalt! Issand olgu teiega, mis hullu juttu te ajate? Oh sa kõige püham jumalama! Missugune häda on tabanud ootamata-aimamata!...»

«Sina aga,» jätkas Oblomov Zahhari kuulamata, «sa oleksid pidanud häbenema seda öelda! Näe, missugust madu ma olen oma rinnal soojendanud!»

«Madul!» lausus Zahhar käsi kokku lüües ja nuttu lahti lastes niisuguse hooga, nagu oleks tuppa sisse lennanud paar-kümmend sitikat ja hakanud põrisema. «Millal olen ma mõtet kandnud madu?» rääkis ta ulgudes. «Ma ei näe teda, roojast, isegi unes!»

Kumbki ei mõistnud enam teist, lõpuks enam mitte iseenastki.

«Ja kuidas sa ometi sõandasid seda öelda?» jätkas Ilja Iljitš. «Ja mina, määrasin sulle veel oma plaanis eraldi maja, juurviljaaia, teravilja, määrasin isegi palga! Sa oled mul nii valitsejaks kui majordoomuseks ja asjaajajaks. Talupojad kummardavad sügavalt sinu ees: Zahhar Trofimõtš ja Zahhar Trofimõtš! Kuid tema ei ole ikka veel rahul, ülendab mind teiseks! Vaat, see on tasu! Teotab toredasti härrat solvavate sõnadega!»

Zahhar, luksus edasi ja ka Ilja Iljitš ise oli liigutatud. Zahhari manitsedes sai ta sel hetkel sügavalt teadlikuks oma heategudest talupoegade vastu, ja viimased etteheited ütles ta väriselva häälel, pisarad silmis:

«Noh, mine nüüd jumala nimel!» ütles ta lepitaval häälel Zahharile. «Kuid oota, anna veel kalja! Kurk on sootuks kuivanud, oleksid võinud isegi taibata: kuuled ju, et isand kähiseb? Vaat, kui kaugele sa oled mind viinud!»

«Loodan, et sa oma eksimusest aru said,» ütles Ilja Iljitš Zahharilt kalja vastu võttes, «ia tulevikus ei hakka enam oma isandat teistega võrdlema. Et oma süüd hüvitada, selleks aja asjad peremehega nõnda joonde, et mul ei oleks tarvis ümber kolida. Nõnda kaitses sa oma isanda rahu: ärritasid mind täiesti üles ja võtsid mul nii mõnegi kasuliku mõtte. Ja kellelt sa seda võtsid? Iseendalt; ma olen enda tervelt pühendanud teile, teie pärast läksin erru, istun luku taga... Noh, jumal sinuga! Näed, kell lööb kolm! Lõunani

ainult kaks tundi, mis sa suudad veel kahe tunniga teha? Mitte midagi. Kuid tööd on terve kuhi. Olgu peale, kirja lukkan edasi järgmise postini, plaani aga visandan homme. Noh, nüüd pikutan veidi: olen täiesti kurnatud; sa lase aknaaasriided alla ja sule ukse kindlamini, et mind ei segataks; võib-olla jään tunnikeseks magama, pool viis ärata üles.»

Zahhar hakkas oma isandat kabinetti sulgema: kõigepealt kattis isandat ennast ja lukkas vaiba ääred tema alla, siis laskis alla aknaaasriided, sulges tihedalt kõik ukse ja läks oma tuppa.

«Et sa kärvaksid, kurat niisugune!» torises ta, pühkides pisarate jälgi ja ronides ahjulavale. «Tõesti kurat! Eraldi maja, juurviljaaed, rahapalk!» rääkis Zahhar, kes oli aru saanud ainult viimastest sõnadest. «Küll on aga meister haledad sõnu rääkima; löikab kui noaga südamesse... Vaat, mis on mu maja ja juurviljaaed ja siia ma ka suren!» rääkis ta raevukalt vastu ahjulava lüües. «Palk! Kui ei korjaks kunni ja viiekopikalisi, siis ei oleks, millega tubakat osta, ja oleks millegagi vaderit kostitada! Et susi sind söögu!... Mõelda, et ka surm ei tule!»

Ilja Iljitš heitis selili, kuid ei jäänud kohe magama. Ta mõtles, mõtles, närvitses, närvitses...

«Kaks õnnetust korraga!» rääkis ta end üle pea teki sisse mässides. «Palun vastu pidada!»

Kuid tegelikult need kaks õnnetust, see on külavanema pahaendeline kiri ja kolimine uude korterisse, ei häirinud enam tõeliselt Oblomovit ja nihkusid juba ärevate mälestuste valda.

«Hädad, millega ähvardab külavanem, on veel kaugel,» mõtles ta. «Selle ajani võib paljugi veel muutuda: võib-olla parandab vihm viljasaagi; võib-olla korjab külavanem veel kokku võlguolevad maksud; ärakaranud talupojad «paigutatakse jälle nende elukohtadesse», nagu kirjutab külavanem.»

«Ja kuhu nad kõik läksid, need talupojad?» mõtles ta ja süvenes rohkem selle asjaolu kunstilisse vaatlusse. «Arvata-vasti läksid minema öösel, niiskuses, leivata. Kus nad siis magavad? Kas tõesti metsas? Ei suuda paigal püsida! Kuigi talumajas on halb lehk, kuid on vähemalt soe...»

«Ja milleks muutuda rahutuks?» mõtles ta. «Varsti saab plaan valmis — milleks siis enneaegu kohkuda? Ah, mis...»

Ümberkolimise mõte häiris teda mõnevõrra rohkem. See oli värskem, hilisem õnnetus; kuid ka see fakt oli Oblomovi rahustavas hinges läinud juba ajalukku. Kuigi ta nägi ähmast ette ümberkolimise vältimatust, seda enam, et siia segas end vahele Tarantjev, lükkas ta mõttes selle oma elu häiriva sündmuse edasi kas või üheks nädalaks ja sellega oli terveks nädalaks võidetud rahu.

«Ja võib-olla katsub Zahhar veel korraldada nii, et ei tule üldse kolida, vahest ehk saavad läbi! Lükkavad edasi tuleva suveni või loobuvad koguni ümberhitamisest: noh, tulevad kuidagi viisi toime! Võimatu on ju tööpoolest ümber kolida!...»

Nii ta närvises ja rahunes vaheldumisi ja lõpuks leidis Oblomov ka seekord, nagu leidis seda ikka nendes lepitavates ja rahustavates sõnades: vahest siiski, võib-olla ja kuidagi viisi — terve reliikviaste kasti täie lootusi ning lohutusi nagu vana testamendi pühaduse laeka, ja käesoleval momendil suutis ta end nendega kaitsta kahe õnnetuse eest.

Kerge, meeldiv uim läbis tema liikmeid ja uni hakkas juba vaevu-vaevu ähmastama tema tundeid, nagu esimesed arad kerged külmad udustavad veepinda; veel üks minut — ja teadvus oleks lennanud jumal teab kuhu, kui äkki Ilja Iljitš poleks ärganud ja silmi avanud.

«Kuid ma ei ole ju veel end pesnud! Kuidas siis nii? Ja ma pole mitte midagi teinud,» sosistas ta. «Tahtsin plaani paberile panna, ja ei pannud, ispravnikule, samuti ka kuberneriile jäi kirjutamata, hakkasin majaperemehele kirja kirjutama, kuid ei lõpetanud, arveid ei kontrollinud ja raha ei andnud — nii läkski hommik kaduma!»

Ta vajus mõtteisse...

«Mis see siis on? Aga mõni teine oleks selle kõik teinud?» vilksatas ta peas. «Teine, teine... mis on see teine?»

Ta süvenes enda ja teise võrdlusesse. Ta hakkas mõtlema, mõtlema, ja nüüd kujunes tal mõte, mis oli otse vastupidine sellele, millega ta iseloomustas teist Zahharile.

Ta pidi tunnistama, et teine oleks jõudnud kirjutada kõik kirjad nii, et kus ja et ei oleks kordagi teineteisega kokku põrganud, teine oleks kolinud ka uude korterisse ja oleks valmistanud plaani ning käinud ära külaski...

«Ka mina suudaksin seda kõike...» mõtiskles ta. «Ometi uskan ma vististi ka kirjutada; olen kirjutanud, ja mitte ainult kirju, vaid sellest palju raskemat! Kuhu see kõik on läinud? Ja ümberkolimine ei ole ju ka mingi vigur. Maksab ainult tahtl! Teine ei pane kunagi selga hommikukuube,» lausub ta teise iseloomustusele. «Teine...» ta haigustas... «ei maga peaaegu sugugi... teine tunneb elust rõõmu, käib igal pool, näeb kõike, kõigega on tal asja... Aga minnal Mina... ei ole teine!» ütles ta juba nukralt ja vajus sügavasse mõtiskellu. Ja vabastas isegi pea vaiba alt. Saabus üks selgetest, teadlikkudest minutitest Oblomovi elus.

Tal hakkas hirm, kui ta hinges ärkas äkki elav ja selge kujutelm inimese saatusest ja ülesannetest ja kui mõttes väljendas nende ülesannete ja ta enda isikliku elu võrdlus, kui peaaegu üksteise järel ärkasid mitmesugused eluküsimused, nad tõmmasid korratult, arglikult nagu linnud, keda ootamatu päikesekiir on äratanud tukkuvates varemetes.

Ta tundis kurbust ja valu oma arenematuses pärast, moraalse jõu kängumise pärast, kõike takistava raskuse pärast; teda närvis kadedus, et teised elavad nii sisukalt ja avaralt, kuid talle nagu oleks visatud raske kivi tema olemasolu kitsale ja viletsale eluteele.

Ta aras hinges valmis piinav teadvus sellest, et mitmed tema iseloomuomadused ei ole üldse ärganud, teisi on vaevalt-vaevalt riivatud ja mitte ühegi arengut ei ole lõpule viidud.

Kuid seejuures tundis ta haiglaselt, et temasse on maetud nagu hauda midagi head, mingi helge algus, mis nüüd võib-olla on juba surnud või lamab seal nagu kuld mäepõues, kuid juba ammugi oleks sellel kullal aeg muutuda käibelolevaks rahaks.

Kuid aare on sügavalt ja raskelt maetud rämpsukihiga, kaetud leetprügiga. Nagu oleks keegi varastanud ja tema oma hinge matnud need aarded, mida elu ja maailm olid talle annetanud. Mingi asi on takistanud teda eluteele sõõstmaast ning piki seda lendamast kõigil mõistuse ja tahte purjedel. Mingi salavaenlane on juba elutee algul vajutanud talle oma raske käe ja visanud ta kaugele inimese õigetest ülesannetest...

Ja näib, et ta ei suuda enam padrikust ja kolkast välja pääseda sirgele teerajale. Ta ümber on mets ja ta hinges muu-

tub ikka tihedamaks ja pimedamaks: jalgrada rohtub üha rohkem ja rohkem; selge teadvus ärkab ikka harvemini, et ainult viivuks äratada magavad jõud. Mõistus ja tahe on ammu halvatud ja tundub, et jäädavalt.

Ta elusündmused on muutunud pisitillukesteks kuni mikrokoopiliste mõõtudeni, kuid ta ei tule toime nendegi sündmustega; ta ei lähe ühe sündmuse juurest üle teise juurde, vaid teda pillutakse nendest nagu lainelt lainele; tal ei ole jõudu ühele vastu panna tahtesitkust või lasta end mõistusest kaasa kiskuda teise kannul.

See salajane pihtimus iseendale oli talle kibe. Nõelana tor kisid teda viljatud kahetsused möödunust, solvasid südametun nistuse põletavad etteheited; ta püüdis kõigest jõust endalt maha paisata nende etteheidete koormat, leida süüdlast väl jaspool ennast ja suunata sellele etteheidete astel ... Kuid kellele?

«See kõik on ... Zahhari süü!» sosistas ta.

Talle meenusid Zahhariga sõnelemise üksikasjad ja ta nägu kattus häbipunaga.

«Kui keegi oleks seda kuulnud!» mõtles ta sellest mõttest tardudes. «Jumalale tänu, et Zahhar ei oska seda kellelegi edasi jutustada; ja pealegi ei usutaks teda; jumalale tänu!»

Ta ohkas, needis ennast, viskles küljelt küljele, otsides süüdlast ega leidnud. Ta kaebed ja ohked ulatusid isegi Zahhari kõrvu.

«Eh, kuidas teda kali puhutustele ajab!» torises Zahhar südameäiega.

«Miks olen ma aga niisugune?» küsis Oblomov endalt peaaegu pisarsilmi ja peitis pea uuesti vaiba alla. «Tõepoo lest miks?»

Otsinud asjata vaenulikku alust, mis takistab tal elada nagu kord ja kohus, nagu elavad teised, ohkas ta, sulges silmad ja peagi hakkas jälle uni tema tundeid rammestama.

«Ka mina ... tahaksin ...» rääkis ta, pilgutades vaevu silmi, «midagi niisugust ... Kas siis tõesti on loodus mulle teinud nii suurt ülekohut ... Kuid ei, jumalale tänu ... ei saa kurta ...»

Seejärel kostis lepitav ohe. Tema erutus muutus jälle nor maalseks — rahuks ja apaatiaks.

«Nähtavasti on see minu saatus. Mis saan ma sinna parata? ...» sosistas ta unerammestuses.

«Et on tulu paar tuhandt vähemb,» ütles ta äkki valjult unides. «Kohe, kohe, oota ...» ja virgus pooleldi.

«Siiski ... oleks huvitav teada ... miks mina ... olen nii sugune?» ütles ta uuesti sosinal. Ta silmalaud sulgusid täiesti. «Jah, miks? ... Vististi ... on see sellest ...» pin gutas ta jõudu ütlemiseks, kuid ei öelnud.

Nii ei jõudnudki ta mõttes põhjuseni; keel ja huuled tar dusid silmapilkselt poolel sõnal ja jäid, nagu olid, poolavali. Tema asemel oli kuulda veel ohet ja seejärel hakkas kostma muretult magava inimese ühtlane norskamine.

Uni pani seisma ta mõtete aeglase ja laisa voolu ning kan dis ta silmapilkselt teise ajajärku, teiste inimeste juurde, teise kohta, kuhu siirdume ka meie koos lugejaga järgmises pea tükis.

IX

Oblomovi unenägu

Kas me oleme? Missugusesse õnnistatud maanurka on meid kandnud Oblomovi unenägu? Missugune imeline maa nurk!

Tõsi, seal pole ei merd, ei kõrgeid mägesid, kaljusid ega kuristikke, ei pimedaid metsi — pole midagi suurepärast, metsikut ega sünet.

Ja milleks ongi seda vaja, seda metsikut ja suurepärast? Näiteks meri? Jumal temaga! Ta sisendab inimesse ainult nukrust: merele vaadates tahaks nutta. Süda satub piiritu vee riü ees argusest segadusse ja lõpmatu pildi üksluisusest ära püüatud pilgul pole millelgi puhata.

Kõrglainete möirgamine ja metsikud raksatused ei hellita kaudmist; nad kordavad maailma algusest peale ikka üht ja sama sünge ning mõistmatu sisuga laulu; ning selles kostab üha üks ja sama oigamine, mingisugused ühed ja samad pii nadele määratud koletise kaebed ning kellegi läbilõikavad, pahaendelised hääled. Linnud ei sädista ümberringi; ainult kajakad lendavad nukralt ja vaikides nagu hukkamõistetud kalda ääres ja tiirlevad vee kohal.

Metslooma möirgamine on nende looduse kaevete kõrval jõuetu, tühine on ka inimese hääl ning inimene ise on nii väike, nõrk ja kaob nii märkamatuult avara pildi väikeste

üksikasjade hulka! Seepärast võib-olla ongi tal nii raske vaadata merele.

Ei, jumal temaga — merega! Tema vaikus ja liikumatus ei tekita hinges mingit rõõmustavat tunnet; veemassi vaevalt-märgatavas õõtsumises näeb inimene ikka sama piiritut, kuigi magavat jõudu, mis mõnikord irvitab nii mürgiselt tema uhke tahte üle ning matab nii sügavale tema julged kavatsused, kõik tema taotlused ja vaevad.

Ka mäed ja kuristikud pole loodud inimese lõbustamiseks. Nad on hirmuäratavad, hirmsad nagu tema poole sirutatud ning temale suunatud metslooma küüned ja hambad; nad tuletavad meile liiga elavalt meelde meie kõdunevat olemust ning hoiavad meid hirmus ja ahastuses elu pärast. Isegi taevast paistab seal, kaljude ja kuristikude kohal, nii kaugena ning kättesaamatuna, nagu oleks ta inimestest lahti öelnud.

Mitte niisugune pole see rahulik nurgake, kuhu sattus meie kangelane.

Taevast näib seal vastupidiselt nagu maa külge liibuvat, kuid mitte selleks, et rängemini pilduda nooli, vaid võib-olla selleks, et maad tugevamini armastusega emmata: nagu isamaja ustav katus laotab ta end madalale maa kohale, nähtavasti selleks, et kaitsta valitud nurgakest igasuguse õnnetuse eest.

Päike paistab seal umbes pool aastat heledalt ning kuumalt ja eemaldub sealt mitte järsku, vaid nagu vastu tahtmist, nagu ümber pöördudes, et veel kord või kaks tagasi vaadata armsale paigale ning kinkida talle sügisel, keset vihmast ilma, selge soe päev.

Mäed on seal nagu ainult mudelid nendest kohutavatest, mujal kerkivatest, ettekujutust hirmutavatest mägedest. Siin on rida veerjaid kinke, kust on meeldiv vallatledes, selili liugu lasta, või istuda neil ja mõttesse süvenenult vaadelda loojuvat päikest.

Jõgi voolab rõõmsalt, vallatledes ja mängeldes; kord valgub ta laiali avaraks tiigiks, kord tõttab ta kärke niidina, kord rahuneb nagu mõtiskledes ja roomab vaevu-vaevu mööda kive, saates endast välja kahele poole vallatuid ojakesi, mille vulina saatel on hea tukkuda.

Terve maanurk viieteistkümnepäevase-versta ulatuses kujutab endast vaid rida maalilisi etüüde, rõõmsaid naerata-vaid maastikke. Selge jõekese liivased ja libajad kaldad,

tingult vee juurde laskuv madal põõsastik, kõver jäärak ojakesse põhjas ja kasesalu — kõik oleks nagu meelega üksikult kõrvale asetatud ning meisterlikult joonistatud.

Erutusest piinatud või erutusi üldse mitte tundnud süda kipub end peitma sellesse kõigi poolt unustatud maanurka ja elama läätset õnnes. Kõik töötab seal rahulikku, pikka elu kuni juuste koltumiseni ja märkamatu, unele sarnanevat surma.

Aasta ringleb seal reeglipäraselt ja segamatult.

Nagu näitab kalender, algab märtsis kevad, kinkudelt hakkavad voolama mudased ojakesed, maa sulab ja hakkab sooja auru levitama. Talupoeg heidab seljast poolkasuka, astub särgiväel välja õhu kätte ja varjates käega silmi imetleb kaua päikest, kehitab heast meelest õlgu, siis proovib kummulilamavat vankrit küll ühest, küll teisest aisast või vaatab üle ja tõukab jalaga katuse all tegevusetat seisvat atra, ja valmistub harilikkudele töödele.

Akilised tuisud kevadel tagasi ei pöördu, ei kata põlde, ei murra puid lume all.

Talv, nagu ligipääsematu külm kaunitar, jääb ustavaks oma iseloomule kuni üsna kohustusliku sooja aja alguseni; ei hari ootamatu sulaga ega keera sind kõveraks ennekuulmatu pakasega; kõik läheb harilikku, looduse poolt ettekirjutatud üldist rada.

Novembris tuleb lumi ja pakane, mis kolmekuningaks muutub nii kõvaks, et talupoeg, hetkeks tarest välja läinud, tuleb tagasi tingimata härmatanud habemega, veebruaris aga tunneb terane nina juba õhus lähedase kevade õrna hõngu.

Aga suvi — suvi on siin maanurgas eriti hurmav. Siit tuleb otsida värsket, kuiva õhku, mis ei ole immutatud sidruni või loorberi lõhnaga, vaid lihtsalt koirohu, männi ja toominga lõhnaga; siit tuleb otsida selgeid päevi, veidi kuumi, kuid mitte kõrvetavaid päiksekiiri, ja peaaegu kolm kuud püsivat pilvitut taevast.

Niipea kui selged ilmad algavad, nii nad ka püsivad aadalat kolm-neli; ja õhtu on siin soe ja öö lämmatav. Tähed vilguvad taevast lahkelt ja sõbralikult.

Tuleb vihma — niisugust kosutavat suvist vihma! Valab rahedalt, rikkalikult, piisad hüplevad lustakalt nagu ootamatult rõõmustatud inimese jämedad ja palavad pisarad, ning niipea kui lakkab — vaatab jälle päike armastuse selgel nae-

ratusel ning kuivatab põlde ja kinke, ja terve maa naeratab uuesti täis armastust päikesele vastu.

Talupoeg tervitab vihma suure rõõmuga. «Vihmake niisutab, päike kuivatab!» ütleb ta mõnuga nägu, õlgu ja selga sooja vihmavalingu alla seades.

Äike pole siin kohutav, vaid ainult headtegev: ilmub alati ühel ja samal määratud ajal, ning ei unusta peaaegu kunagi eeliapäeva, et teatud legendi rahvahulgas alal hoida. Ka raksatuste arvult ja jõult on äike iga aasta võrdne, nagu antaks kroonu poolt terve maanurga jaoks iga aasta ühesugune hulk elektrit.

Ei ole siin maanurgas kuulda ei hirmsaid torme ega hävitusi.

Ajalehtedest pole kellelgi kunagi õnnestunud lugeda midagi paha selle jumalast-õnnistatud maanurgakese kohta. Ei olekski midagi trükitud ning polekski sellest maanurgast midagi kuulnud, kui mitte talunaine, lesk Marina Kulkova, 28 aastat vana, poleks sünnitanud korraga nelikuid, mida juba surnuks vaikida ei saadud.

Ei nuhelnud issand seda maanurka ei egiptuse ega lihtsamate nuhtlustega! Ükski elanikest ei olnud näinud ega mäletanud mingisuguseid hirmsaid taevamärke, ei tulekerasid ega äkilist pimedust; siin ei ole mürgiseid madusid; siia ei lenda rohutirtsud; ei ole siin ka mõirgavaid lõvisid ega kurje tiigreid, isegi mitte karusid ja hunte, sest puuduvad metsad. Mööda põlde ja külasid longib ainult suurel hulgal mäletse- vaid lehmi, määgivaid lambaid ja kaagutavaid kanu.

Jumal teab, kas luuletaja või unistaja oleks rahuldunud selle vaikse nurgakese loodusega. Nagu teada, armastavad need isandad innustatult kuud vahtida ja ööbikute laksutamist kuulata. Nad armastavad edvistajat-kuud, kui see ehib end kahkjate pilvedega, paistes saladuslikult läbi puude okste, puistates hõbedaste kiirte vihke oma austajatele silmi.

Siin aga rahvas ei teadnudki, kuidas poeedid kirjakeeles kuud nimetavad. Siin vaatas kuu kuidagi heasüdamlikult, pärani silmi nii küladele kui põllule ning sarnanes väga läiki- manühitud vasksele moosikeetmise kastrulile.

Asjatult vaatleks luuletaja teda vaimustatud silmadega: ta vaataks luuletajale otsa niisama lihtsameelselt, nagu ümara näoga külakaunitar vastab linna naisteküti kirglikele ja ilme- katele pilkudele.

Ka ööbikuid pole selles maanurgas kuulda ja vist seepärast, et seal ei ole varjukaidsid salusid ega roose; kuid missugune vuttide küllus! Suvel, viljakoristamise ajal, püüavad poisikesed neid paljaste kätega.

Kuid muide ärgu arvatagu, et vutid on seal gastronoomiliseks luksuseks — ei, niivõrd rikutud selle maanurga elanike kumbad ei ole: vutt on lind, mida elureeglid toiduks tarvitada ei luba. Ta lõbustab inimese kuulmist lauluga: see- muna ripub peaaegu igas majas katuseräästa all võrkpuuris vut.

Lauletaja ja unistaja ei rahulduks samuti selle koha tagasi- loodliku ning lihtsa üldise välisilmega. Neil ei õnnestuks seal leida ühtegi šveitsi või šoti maitsele vastavat õhtut, kus kogu loodus — nii mets kui vesi ja onnide seinad ja liivased kin- gad — kõik punetavad nagu purpurses kumas, kus selle pur- puse kuma tagaseinal torkab silma mööda liivast looklevat üs- sed ratsutav meestesalk, kes on saatnud mingisugust leedit jahutuskäigul sünge vareme juurde, ning ratsutavad nüüd tagasi tugevasse lossi, kus neid ootab vana äti poolt jutusta- tav lugu Roosiojast ja metskits ohtusöögiks ja lauto saatel suure missi poolt lauldav ballaad — pildid, millega Walter Scott'i sulg on nii ohtralt meie kujutelma täitnud.

Ei, siin maanurgas ei ole midagi taolist.

Kui vaiksed, unised on need kolm-neli külakest, millest koosneb see nurgake! Need külakesed asetsevad üksteise lähedal, nad on nagu hiiglakäega juhuslikult siia visatud, laiali pillatud ning tollest ajast nii jäänudki.

Üks tare oli sattunud jääraaku äärele, nii ta seal ripub igi- vanadest aegadest peale, seistes ühe poolega õhus, toetudes kolmele postile. Kolm-neli põlve on selles vaikselt ja õnneli- kult ära elanud.

Näib, et kanalgi oleks hirm sellisesse übrikusse sisse minna, kuid seal elab koos naisega Onissim Suslov, tugev mees, kes oma tares ei mahu püstigi seisma.

Mitte igaüks ei oska Onissimi tarre sisse astuda; ehk olgu siis, kui külastaja paluks taret, et see pöörduks tagaküljega metsa ja esiküljega tema poole.

Välistrepp ripub kuristiku kohal ning selleks, et astuda jalaga trepile, tuli ühe käega haarata kinni rohutukast, teisega tare katusest ja siis otse trepile hüpata.

Teine tare on kleepunud mäeveerule nagu pääsukese pesa. Seal eemal on kolm taret sattunud juhuslikult kõrvuti, kaks aga asuvad üsna jääraku põhjas.

Külas on kõikjal vaikne ja unine. Tummad tared on päran lahti; pole näha elavat hingegi; ainult kärbsed lendlevad pilvedena ja sumisevad umbses õhus.

Tarre astudes on asjata valjusti hüüda: ainult surmavaikus on vastuseks; harvas tares vastab haiglasel oigel või kumeda kõhimisega ahjul oma elu lõppu elav vanaeit, või ilmub vahe-seina tagant paljasjalgne, pikajuukseline kolmeaastane laps, seljas ainult särk, vaatab vaikides teraselt sisseastunule otsa ja peidab enda jälle aralt ära.

Sama sügav vaikus ja rahu on ka põldudel; ainult harva kus kohmitseb sipelgana kündja kõrvetavas kuumuses mustal põllul, vajutades adrale ja nõretades higist.

Vaikus ja häirimatu rahu valitsevad selle maanurga inimeste meelelaadiski. Ei ole seal ette tulnud ei röövimisi, ei tapmisi, ei mingisuguseid kohutavaid juhtumusi; ei erutanud neid ei tugevad kired ega julged ettevõtted.

Ja missugused kired või ettevõtted võisidki neid erutada? Seal tundis igaüks vaid iseennast. Selle maanurga elanikud elasid kaugel teistest inimestest. Lähimad külad ja kreisilinn olid kahekümne viie ja kolmekümne versta kaugusel.

Teatud aegadel vedasid talunikud vilja lähimasse sadamasse Volgal, mis oli nende Kolhiidaks ja Herkulese samasteks, ning kord aastas sõitsid mõned neist aastalaadale ja peale selle polnud kellelgi mingit suhtlemist.

Nende huvid olid koondunud neile endile, need ei ristelnud ega puutunud kokku teiste huvidega.

Nad teadsid, et kaheksakümmend versta neist eemal oli «kubermang», teise sõnaga kubermangulinn, kuid vähesed olid seal käinud; nad teadsid, et seal kaugemal on Saraatov või Nižni; olid kuulnud, et on olemas Moskva ja Piiter, et Piiteri taga elavad prantslased või sakslased, ning kaugemal algas nende jaoks, nagu muistsetel inimestel, tume maailm, tundmatud maad, kus elutsesid koletised, kahe peaga inimesed, hiiglased; sellele järgnes pilkane pimedus, mis lõppes lõpuks selle kalaga, kes kannab endal kogu maailma.

Ja et nende nurgake oli kõrval käidavatest teedest, siis polnud ka kuskilt ammutada uudiseid selle kohta, mis sünnib maailmas: puunõudega kauplejad elasid ainult kaksikümmend

versta eemal, kuid nemadki ei teadnud teistest rohkem. Ei teadnud ka millegagi võrrelda oma elu-olu: kas elavad nad hästi või halvasti, on nad rikkad või vaesed, kas võrreldes teistega ei ole neil millestki puudu?

Õnnelikud inimesed elasid arvates, et nii peab see olema ning teistsiti olla ei võigi, olles veendunud, et ka kõik teised elavad täpselt samuti ja et teisiti elada oleks patt.

Nad ei oleks uskunud, kui neile oleks öeldud, et teised kannavad, külvavad, lõikavad ja müüvad kuidagi teisiti. Missugused kired või erutused võisidki neid segada?

Nagu kõigil inimestel, nii olid neilgi omad mured ja nõrkused, rügemaksud või obrokid, laiskus ja uni; kuid kõige sellega tulid nad kergelt toime, see verd keema ei ajanud.

Viimase viie aasta jooksul polnud kaheksajast hingest surnud ükski ei vägivaldselt ega ka mitte loomulikku surma.

Ja kui uinuskis keegi vanaduse või mingisuguse sügavale jäänud haiguse tagajärjel igavesele unele, siis imestati seal veel kaua tagantjärele niisuguse ebahariliku sündmuse puhul.

Kuid keegi ei imestanud põrmugi, kui näiteks sepp Tarass enda muldonnis peaaegu surnuks vihtles, nii et teda tuli külma veega ellu äratada.

Kuritegudest oli moes ainult üks ja nimelt: herneste, porandite ja naeriste vargus juurviljaaedadest; kord läksid äkki kaduma kaks põrsast ja kana — sündmus, mis tekitas terves nõiakonnas meelepaha ja mis ühehäälselt pandi süüks juba eelmisel õhtul laadale läbisõitnud puunõudevoorile. Kuid muidu olid igasugused sündmused siin väga haruldased.

Kord leiti siiski külavärava tagant kraavist, silla juurest lamav mees, kes oli nähtavasti linna minevast artellist maha jäänud.

Teda märkasid esimestena poisikesed ning jooksid hirmuga kalla, tuues sõnumi mingisugusest koledast maost või libahundist, kes lamab kraavis, ning lisasid veel juurde, et ta elavat neid taga ajanud ja Kuska peaaegu ära söönud.

Julgemad mehed, relvastatud hangude ja kirvestega, läksid karjas kraavi juurde vaatama.

«Kuhu te lipute?» keelasid vanad mehed. «Või on kael nii kõva? Mida teil sealt vaja on? Ärge puutuge: teid ju ei sunnita.»

Kuid mehed läksid ja sülda viiskümmend «koletisest» eemal hakkasid teda mitmehäälselt hüüdma; vastust ei saadud, nad seisisid ja hakkasid siis jälle edasi liikuma.

Kraavis lamas mees, toetanud pea mättale; tema kõrval vedelesid kott ja kepp, mille külge oli riputatud kaks paari viiske.

Mehed ei julgenud juurde minna ega ka teda puudutada.

«Hei, sina, vennas!» karjusid nad kordamööda, sügades kukalt või selga. «Kes sa oled? Hei sina! Mida sa siit tahad?»

Teekäija tegi liigutuse, et tõsta pead, kuid ei jõudnud; ta oli nähtavasti kas haige või väga väsinud.

Üks julges teda hanguga peaaegu puudutada.

«Ära puutu, ära puutu!» karjusid teised. «Kes teab, kes ta on: näed, ei räägi midagi; võib-olla on mingisugune niisugune... Ärga puutuge temasse, mehed!»

«Lähme,» rääkisid mõned, «tõsijutt, lähme ära: on's ta meile onu või? Ainult hädasse jääd temaga!»

Ja kõik läksid tagasi külla, jutustasid vanadele inimestele, et kraavis lamavat keegi mitte siitkandi inimene, kes midagi ei rääkivat ja jumal teab mida ta seal...

«Kui ei ole siitkandi mehi, siis ärge puutuge!» rääkisid vanad inimesed, istudes muldril ja toetanud küünarnukid põlvedele. «Las ta olla! Ja poleks vaja olnud üldse minna!»

Niisugune oli see nurgake, kus Oblomov unes viibis.

Seal kolmest või neljast laialipillatud külast oli üks Sosnovka, teine Vavilovka — asetsedes teineteisest versta kaugusel.

Sosnovka ja Vavilovka olid Oblomovite suguvõsa pärusvaraks ja seepärast tunti neid ühise nime all Oblomovka.

Sosnovkas oli härrastemaja ja mõisaomanike residents. Sosnovkast viie versta kaugusel oli väike kirikuküla Verhljovo, mis kunagi oli samuti kuulunud Oblomovite perekonnale, oli aga juba ammu üle läinud teistesse kättesse, ja veel mõned sellesama kirikuküla juurde kuuluvad, siin-seal laialipillatud talumajad.

Kirikuküla kuulus rikkale mõisnikule, kes ise mõisas elanud: mõisa juhtis sakslasest valitseja.

Niisugune olekski selle maanurga kogu geograafia.

Ilja Iljitš ärkas hommikul oma väikeses voodis. Ta on ainult seitsme-aastane. Tal on kerge, lõbus olla.

Kui kena, roosa ja priske ta on! Põsed on nii ümmargused, et teine vallatu poisike ka nimme põski punni ajades niisuguseid endale ei saa.

Lapsehoidja ootab ta ärkamist. Ta hakkab Ilja Iljitšile sukki jalga tõmbama; kuid Ilja ei lase, vallatleb, sibab jalga tagasi; lapsehoidja püüab teda ja nad mõlemad naeravad lainal.

Lõpuks õnnestub hoidjal teda jalule saada: ta peseb teda, mehi pea ja viib ema juurde.

Oblomov, nähes ammu surnud ema, hakkas uneski värisema rõõmust, palavast armastusest ema vastu; magajal ujusid lakkamatult riipsmete alt välja kaks sooja pisarat ning jäid lakkamatult seisma.

Ena külvab ta üle kirklike suudlustega, vaatas teda helge, hoolitseval pilgul, kas ei ole ehk silmad segased, küsis, kas midagi ei valuta, päris lapsehoidjalt, kas poeg magas rahulikult, kas öösel ärkas, kas viskles unes, kas tal ei ole palavikku, võttis siis pojalt käest kinni ja viis ta pühapildile.

Seal, laskunud põlvili ja emmanud teda ühe käega, ütles talle ette palvesõnu.

Poisikordas neid hajameelselt, vahtis aknast välja, kust tuuvas tuppa jahedust ja sireli lõhna.

«Mammake, kas me täna jalutama läheme?» küsis ta äkki kätt palvet.

«Läheme, kullake,» vastas ema rutakalt, silmi pühapildilt pööramata, ja püüdis kiiresti palvesõnadega lõpule jõuda.

Poisike kordas neid loiult, ema aga pani nendesse kogu oma hinge.

Seejärel mindi isa juurde ja siis teed jooma.

Teelauas nägi Oblomov nende juures elavat kaheksakümneaastast puruvana tädi, kes lakkamatult torises oma plika poegade, kellel enesel vanadusest tudises juba pea ning kes seisid tädi tooli taga ja teenis teda. Seal oli veel kolm elatanud pilgat, isa kauged sugulased, ja ema veidi lollakas küdi ning veel võõrsilolev Tšekmenev, mõisnik, seitsme hinge peremees, ja veel mingisugused vanaeidekesed ning -taadikesed.

Kogu see Oblomovite maja koda- ja saatjaskond võttis Ilja Iljitši käsile ja hakkas teda õrnuste ning kiitustega üle külvama: ta jõudis vaevalt palumata suudluste jälgi näolt puhkida.

Seejärel algas tema söötmine sarakestega, kuivikutega, koorega.

Siis ema, olles teda veel kallistanud, lubas tal minna jalutama aeda, õue, aasale, kinnitades hoidjale rangelt, et last ei jäetaks üksi ja et teda ei lastaks hobuste, koerte ja siku lähedale ega mindaks kaugele maja juurest ja peaasi, et ei lastaks lapsel minna jäärakusse, mis oli kõige kohutavam koht ümbruskonnas ja millel oli halb kuulsus.

Sealt leiti kord koer, kes tunnistati marutõbiseks ainult see pärast, et ta põgenes inimeste eest, kui need tulid hulgana ta kallale hangude ja kirvestega, ning kadus kuhugi mäe taha; jäärakusse veeti kokku lõpnud loomi; oletati, et jäärakus elutseb röövleid, hunte ja mitmesuguseid teisi olevusi, milliseid ei olnud ei siin maanurgas ega ka üldse terves maailmas olemas.

Laps ei oodanud ära ema hoiatust: ta oli juba ammugi õues.

Rõõmsas imestuses, nagu näeks ta seda esimest korda, jooksis ta ümber vanemate maja, mis seisis viltuvajunud väravaga, keskelt nõkku vajunud puukatusega, millel kasvas õrn roheline sammal, siis veel kõikuva välistrepiga, mitmesuguste juurde- ja pealeehitustega ning hooletusse jäetud aiaga.

Tal on kange soov joosta üles rõdule, mis ümbritseb tervet maja, et vaadata sealt jõekesele; kuid rõdu oli vana, seisis vaevalt üleval ja seal lubati käia ainult mõisainimestel, härrased seal ei käi.

Ta ei kuulanud ema keelamist ja peaaegu juba siirdus ahvatlevate astmete poole, kuid välistrepile ilmus hoidja ning püüdis ta veel kuidagi kinni.

Poiss sööstis hoidja juurest heinalaka poole — kavatsusega mööda järsku redelit sinna üles ronida; kuid vaevalt oli hoidja jõudnud heinalaka juurde, kui juba oli vaja rutata, et tõkestada poisikese kavatsust ronida tuvikongi, pugeda karjaaeda või jumal hoidku! — jäärakusse.

«Oh sa issand, mis laps see küll on, küll on see üks vurr! Noh, kas sa, isandake, ei või rahulikult istuda? Häbi!» rääkis hoidja.

Ja kogu päev, kõik hoidja päevad ning ööd olid täis sagimist ja jooksmist: kord piina, kord elavat rõõmu lapse pärast, kord hirmu, et ta kukub maha ning lööb nina veriseks.

hard meeleliigutust lapselikust siirast õrnusest või ka ähmast, uska tema kauge tuleviku pärast — ainult sellest tuksus hoidja süda, ainult need erutused soojendasid vanaeide verd ning ei lasknud kustuda ta unisel elul, mis selleta oleks võibolla juba ammuilma kustunud.

Kuid mitte alati polnud laps elav: teinekord, istudes hoidja kõrval, jääb ta äkki vait, kuid vaatab kõike nii teraselt. Tema lapsemõistus vaatab kõiki tema ees toimuvaid nähtusi; need langevad sügavalt tema hinge ning kasvavad ja küpsevad koos temaga.

Hommik on suurepärase, õhk on jahe, päike ei ole veel kõrval. Maja, puud, tuvikong ja rõdu — kõik levitavad pikki varje. Aida juurde ja hoovi peale kujunevad jahedad nurgakünged, mis meelitavad mõtisklema ja magama. Ainult kauge püüvõlli põleb nagu tulena ning ojake läigib ja särab päikese paistel, nii et silmadel on valus.

«Emm, millest see tuleb, et siin on pime ja seal on valge ja hiljem läheb ka seal valgeks?» küsib laps.

«See pärast, kullake, et päike läheb kuule vastu ega näe teda, seepärast siis ta mossitab nägu; aga niipea kui näeb teda kaugelt, nii muutub ka heledaks.»

Laps jääb mõtteisse ja vaatab aina ringi: ta näeb, kuidas Antip sõidab vee järele, aga maad mööda, tema kõrval, läheb teine Antip, kes on tõelisest kümme korda suurem, ja ünnagi paistis suurena nagu maja, aga hobuse vari kattis terve aasa, vari astus ainult kaks sammu üle aasa ja oli äkki mäe taga, kuid Antip ei ole jõudnud veel õuestki välja sõita.

Laps astus ka kaks sammu, veel sammu — ja juba ongi ta mäe taga.

Ta tahaks minna mäele, vaadata, kuhu kadus hobune. Ta läheb värava poole, kuid aknast on kuulda ema häält:

«Hoidja, kas sa ei näe, et laps jooksis päikese kätte! Vii ta tagasi villu; pea saab päikest — jääb haigeks, ajab iiveldama, ei hakka sööma. Niiviisi läheb ta sul jäärakusse!»

«Uh, hellitatu!» toriseb hoidja täsa, tirides last välistrepile.

Laps vaatab ja jälgib teraselt ning õpihimuliselt, kuidas ja mida teevad täiskasvanud, millele nad pühendavad homiku.

Mitte ükski pisi asi, ükski jooneke ei jää lapse uuriva silmapaari vahele; koduse elu-olu pilt lõikub kustumatult hinge; elavad näited imbuvad vastuvõtlikku mõistusse ja teadvuse-

tult joonistab ta oma elu kava selle elu eeskujul, mis teda ümbritseb.

Ei saa öelda, et hommik Oblomovite majas läheks asjatult kaduma. Kotlette ja aedvilja hakkivate nugade klõbin köögis kostis isegi külani.

Peretoast kuuldus värtna vurinat ja tasast, peent naisehäält: oli raske aru saada, kas naine nutab või improviseerib mingit kaeblikku sõnadeta laulu.

Niipea kui Antip veevaadiga tagasi jõudis, rühkisid selle juurde kõigist hoovinurkadest eided ja kutsarid pangede, künade ja savikannudega.

Seal viib vanaeit aidast kööki kausitäie jahu ja terve virnamune; seal viskab äkki kokk aknast solki välja ja valab üle Arapka, kes kogu hommiku vahib ainiti akent, liputades sõbralikult saba ja limpsates keelt.

Ka vana Oblomov ise ei ole tegevuseta. Ta istub terve hommiku akna all ja jälgib tähelepanelikult kõike, mida tehakse õuel.

«Hei, Ignaška? Mida sa, lollpea, seal kannad?» küsib ta mööda õue minevalt mehelt.

«Viin noad peretuppa teritamiseks,» vastab see isandale pilku heitmata.

«Noh, vii pealegi ja vaata, et hästi teravaks saavad!»

Siis peatab eide:

«Hei, eit! Kus sa käisid?»

«Keldris, isake,» räägib eit, jääb seisma ja vaatab silmi käega varjutades akna poole. «Piima järel käisin — laua jaoks.»

«Noh, mine, minel!» vastab isand. «Ja vaata, et sa piima maha ei kalla. Ja sina, Zahharka, võrukael, kuhu sa jälle jooksed?» hüüab ta siis. «Küll ma sulle näitan, kuidas ringi joostakse! Ma näen, et sa juba kolmandat korda jooksed, kasi tagasi, esikusse!»

Ja Zahharka läks jälle esikusse tukkuma.

Kui tulevad lehmad väljalt, hoolitseb vanamees esimesena, et neile juua antaks; juhtub aknast nägema, et koer ajab kána taga, jalamaid võtab tarvitusele karmid abinõud korralageduse vastu.

Ka tema naine on kõvasti ametis: tundi kolm arutab ta rätsep Averkaga, kuidas saaks mehe vattkuuest Iljušale pihtkuue õmmelda. Joonistab ise kriidiga ja jälgib, et Averka ei

saaks kalevit näpata; siis läheb ta tüdrukute tuppa ning määrab igale tüdrukule, kui palju ta peab päevas pitsi niplama; siis kutsub Nastasja Ivanovna või Stepanida Agapovna või kellegi teise oma saatjaskonnast endaga kaasa, et praktilisel otstarbel aeda jalutama minna: vaatama, kuidas valmivad õunad, kas ei ole eilsed, juba küpsed õunad maha varisenud; seal on tarvis pookida, seal pügada ja nii edasi.

Kuid peamureks oli köök ja lõuna. Lõuna üle peeti nõu kogu majaga; isegi puruvana tädi paluti nõupidamisele. Igaüks soovitas oma rooga: kes sisikonnasuppi, kes nuudleid või magu, kes rupskit, kes punast, kes valget kastet.

Iga nõuanne võeti arvesse, seda arutati põhjalikult ja võeti lõpuks vastu või lükati tagasi perenaise lõppotsusega.

Vahetpidamata saadeti kööki kord Nastasja Petrovna, kord Stepanida Ivanovna meelde tuletama, mida juurde lisada või mida tegemata jätta, või viima toidu jaoks suhkrut või mett või veini ning järele vaatama, kas kokk kõik, mis antud, toidu sisse paneb.

Elimeseks ja eluliseks peamureks Oblomovkas oli hool toidu eest.

Missuguseid vasikaid seal aastapühaks nuumati! Missuguseid linde kasvatati! Kui palju peeni kaalutlusi, kui palju tööd ja muret nende eest hoolitsemisel! Kalkuneid ja kanapoege, mis olid määratud nimepäevadeks ja teisteks pidulikudeks tähtpäevadeks, nuumati pähklikega; hanedel ei lastud liikuda, nad pandi mõni päev enne pühi kotti liikumatult rippu, et nad hästi rasva läheksid. Missuguseid keediste tagavaru, sissesoolatud maiuspalu ja küpsiseid oli seal! Missuguseid mõdusid, missuguseid kaljasid keedeti, missuguseid pirukaid küpsetati Oblomovkas!

Ja nii askeldasid ja hoolitsesid kõik kuni keskpäevani, kõik elasid täielikku, tähtsat sipelgaelu.

Isegi pühapäevadel ja pühadel ei lakanud need töökad sipelgad töötamast: siis kostis köögist veel tihedam ja veel tugevam nugade klõbin; eit tegi mitu reisi aidast kööki, kannas kaks korda suuremat jahu- ja munadevirna; kanalas oli veel rohkem oigamist ja verevalamist. Küpsetati hiiglasuur pirukas, mida isandad ise sõid ka veel teisel päeval; kolmandal ja neljandal päeval rändasid ülejäägid tüdrukute tuppa; pirukas rändas kuni reedeni, nii et ühe täiesti kuivanud, täidist nuki sai endale erilise armuna Antip, kes, lõonud ette

risti, purustas kartmatult hammastega ragistades seda huvitavat kivistunud pirukatükki, tundes rohkem naudingut teadmisest, et see on härraste pirukas, kui pirukast endast, nagu arheoloog, kes joob nautides halba veini mingisugusest tuhandeaastasest nõukillust.

Laps aga muudkui vaatles ja jälgis seda kõike oma mitte midagi möödalaskva lapsemõistusega. Ja ta nägi, kuidas pärast kasulikult ja askeldavalt möödasaadetud hommikut jõudis kätte keskpäev ja lõuna.

Keskpäev oli lämmatavalt kuum, taevas ei olnud ühtki pilvekest. Päike seisab liikumatult pea kohal ja kõrvetab rohtu. Õhk on lakanud hoovamast ja ripub liikumatult. Ei liigahtu puu ega vesi, segamatu vaikus laotub üle küla ja põllu — kõik on nagu välja surnud. Tühjuses kostab inimese hääl heledasti ja kaugele. Kahekümne sülla kaugusele on kuulda, kuidas lendab sumisedes põrnikas, keegi nagu norskake paksus rohus, nagu oleks keegi sinna end pikali visanud ja magaks magusat und.

Surmavaikus valitseb ka majas. On saabunud üldise pealelõunase uinaku tund.

Laps näeb, kuidas isa ja ema ja vanatädi ja kodakond — kõik on pugenud oma nurkadesse; kellel aga polnud seda, see ronis heinalakka, teine aeda, kolmas otsis jahedat kohta eeskojas, mõni jälle, kattes näo rätikuga kärbeste eest, uinus seal, kus kuumus ta rammestas ja raske lõunasöök maha murtis. Aednik oli siruli aias põõsa all, oma tööriista kõrval, ja kutsar magas tallis.

Ilja Iljitš heitis pilgu peretuppa: sealgi olid kõik reastikku maas — pinkidel, põrandal ja eeskojas, jättes lapsed nende endi hooleks; lapsed aga roomavad mööda õue ja songivad liivas. Koeradki on kuutide sügavusse pugenud, kuna ei ole kellegi peale haukuda.

Võis läbi käia kogu maja ühtegi hinge kohtamata; oleks kerge olnud kõik ümberringi paljaks varastada ja õuest küüdivankritel minema vedada: keegi poleks takistanud, kui seal maanurgas oleks vaid vargaid leidunud.

See oli mingisugune kõike neelav võitmatu uni, mis täiesti sarnanes surmale. Kõik on surnud, ainult igast nurgast kostab mitmesugust iga tooni ja iga laadi norskamist. Harva tõstab keegi ootamatult unes pead, vaatab mõttetult, imestades ringi ning pöörab teise külje või sülitab silmi avamata

poolt, ja matsutanud veidi suud või pomisenud midagi endale nina alla, uinub jälle.

Teine aga kargab ühegi ettevalmistuseta asemelt korraga mölema jala peale üles, nagu kartes kaotada kalleid minuteid, haarab kaljakruusi ning puhunud seal ujuvate kärbeste peale, et need kanduksid kruusi teise serva, mille tõttu seni liikumatud kärbsed hakkavad end virgasti liigutama, lootes oma olukorda parandada, — kastab oma kurku ja langeb jälle nagu mahaniidetult asemele.

Laps aga vaatles ja vaatles.

Ta läks ju hoidjaga pärast lõunat uuesti õhu kätte. Kuid ka hoidja, hoolimata proua rangest käsust ja omaenda tahtest, ei suutnud vastu panna une võlule. Ka tema nakatati sellest Ohlomovkas valitsevast taudist.

Alguses vaatas ta erksalt lapse järele, ei lasknud teda enda juurest kaugele, torises karmilt vallatuste pärast, kuid tundis siis läheneva taudi sümptoome, hakkas last paluma, et see ei läheks värava taha, ei õrritaks sokku ega roniks tuvikongi või rõdule.

Ise ta istus kuhugi villu: välistrepile, keldrilävele või lihtsalt rohule, nähtavasti selleks, et sukka kududa ja lapse järele vaadata. Kuid varsti rääkis ta juba laisalt, vaevu peaga noogutades.

«Ah, iga hetk võib see vurr ronida rõdule,» mõtles ta peaaegu läbi une, «või veel... äkki jäärakusse...»

Siis vajus vanaeide pea põlvedele, sukk langes käest, ta kaotas lapse silmist ja, avanud veidi suu, laskis kuuldavale nõrga norskamise.

Laps ootas kannatamatult seda hetke, millega algas tema isaeisev elu.

Ta oli terves maailmas nagu üksik. Kikivarbail jooksis ta hoidja juurest minema; vaatab kõiki, kes kus magavad, jääb seisma ja silmitseb teraselt, kuidas mõni virgub, sülitab ja unes midagi ümiseb, jookseb siis seismajääva südamega üles rõdule, jookseb mööda krigisevaid laudu, ronib tuvikongi, poeb aia tihnikusse, kuulab, kuidas sumiseb põrnikas, ning jälgib pilguga kaugele ta lendu õhus, kuulatades, kuidas keegi rohus aina siristab, otsib ja püüab kinni ka selle rahuhäirija; püüab kinni kiili, kisub tal tiivad küljest ning vaatab, mis temast saab, või torkab temast ölekõrre läbi ja jälgib, kuidas kiil selle lisandusega lendab; mõnuga kartes hingata, jälgib

ämblikku, kuidas see kinnipüütud kärpse verd imeb, kuidas vaene ohver viskleb ja piriseb ämbliku küüsis. Laps tapab lõpuks piinaja ja ohvri.

Siis ronib ta kraavi, urgitseb, otsib üles mingisugused juured, puhastab need koorest ning sööb nautides, eelistades neid ema antud õuntele ja keedisele.

Ta jookseb ka värava taha: ta tahaks kaasikusse minna; see tundub talle nii lähedal, et ta jõuaks sinna viie minutiga, mitte ringi, teed mööda, vaid otse üle kraavi, aedade ja aukude; kuid ta kardab: räägitakse, et seal olevat metsavaime ja röövleid ja isegi hirmsaid metsloomi.

Ta tahaks joosta ka jääraaku juurde, see on aiast ainult viiekümne sülla kaugusel; laps jookseb juba selle äärele, vidutab silmi, tahab heita pilku nagu vulkaani kraatrisse... kuid äkki kerkivad tema ette kõik jutud ja muinaslood sellest jäärakust; teda haarab hirm ja ta ruttab poolsurnult tagasi ning tormab hirmust värisedes hoidja juurde ja äratab vanaeide.

Hoidja virgub unest, kohendab rätikut peas, korjab sõrme rāti alla kokku hallide juuste salgud ja teeseldes, nagu poleks ta üldse maganud, heidab kahtlustavaid pilke Iljušale, siis härraste akendele ning hakkab oma põlvedel lamanud sukavardaid värisevi sõrmi üksteise vastu torkima.

Vahepeal hakkab kuumus vähehaaval raugema; looduse muutub kõik elavamaks, päike on nihkunud juba metsa kohale.

Ka majas hakkas vaikus vähehaaval kaduma: kuskil, ühes nurgas kriuksatas uks, õuel oli kuulda kellegi samme, lakas aevastas keegi.

Peagi toob teener köögist rutakalt hiiglasuure teemasina, kõverdudes selle raskuse all. Hakatakse kogunema teelauda: ühel on nägu loppis ja silmad vett täis; teisel on lamamisel põsel ja meelekohal punane laik; kolmas räägib unisest peast võõral häälel. Kõik nohisevad, oigavad, haigutavad, sügavad pead ja sirutavad konte, vaevaliselt toibudes.

Lõunasöök ja uni on tekitanud kustutamatu janu. Janu kõrvetab kurku; juuakse kaheteistkümne tassi viisi teed, kuid see ei aita, — kuuldu oigamist, soigumist; võetakse abika pohla- ja pirnivesi, kali, mõned võtavad ka arstirohtu, et ainult kustutada põuda kurgus.

Kõik otsivad pääsmist janust nagu pääsmist mingisugusest issanda karistusest; kõik rabelevad, kõik piinlevad nagu reisijate karavan Araabia kõrbes, leidmata kuskil allikat.

Laps on siinsamas, ema kõrval: ta silmitseb teda ümbritsevaid kummalisi nägusid, kuulab teraselt nende unist ja loidu juttu. Tal on lõbus neid vaadata, iga nende poolt öeldud mõtetust tundub talle huvitavana.

Peale teed asuvad kõik midagi tegema: kes läheb jõekese juurde ja longib aeglaselt mööda kallast, lükates jalaga kivi-kivi vette; teine istub akna juurde ja püüab pilguga iga kiir-mööduvat sündmust: juhtub kass üle õue jooksmas või hakkab mööda lendama, vaatleja jälgib nii üht kui ka teist, küll pilgu, küll oma nina otsaga, pöörates pead kas paremale või vasakule. Niiviisi armastavad vahel koerad tervete päevade kaupa aknal istuda, pannes pea päikese paistele ja silmitsedes hoolikalt iga möödaminejat.

Ema võtab Iljuša pea, asetab selle endale põlvedele ning hakkab pikkamööda Iljuša juukseid kammima, imetledes mõnuga nende pehmust ja sundides ka Nastasja Ivanovnat ja Stepanida Tihhonovnat seda imetlema, ning vestleb nendega Iljuša tulevikust, seades poega mingi enda loodud hiilgava epopöa kangelaseks. Teised kuulutavad talle kullamängesid.

Kuid juba hakkab hämarduma. Köögis praksub jälle tuli, jälle kostab tihe nugade klõbin: valmistatakse õhtusööki.

Mõisapere on kogunenud värava juurde: sealt kostab bala-lahkat, naerulaginat. Teenijad mängivad viimast paari.

Päike aga on vajunud juba metsa taha; ta heidab veel mõned, veel vaevalt soojendavad kiired, mis tungivad tule-jugadena läbi metsa, kullates heledalt mändide latvu. Siis kustuvad kiired üksteise järel; viimane kiir püsib kaua; peen nagu nõel, tungib ta okste tihnikusse; ent seegi kustub.

Asjad kaotäsid oma vormi, kõik valgus kokku — alguses hallike, siis tumedaks massiks. Lindude laul vaibus pikkamööda, peagi on nad täiesti vaikinud peale ühe mingisuguse kangekaelse, kes nagu kõikide kiuste keset üldist vaikust sirtsus veel monotoonselt, vaheaegadega, kuid ikka harvemalt ja harvemalt, kuni lõpuks, vilistanud nõrgalt ning kõlatult viimast korda, võpatas, liigutas kergelt lehti enda ümber... ja uinus.

Kõik oli jäänud vaikseks. Ainult rohutirtsud siristasid üksteise võidu. Maast tõusis valge aur ning laotus üle aasa ja jõe. Ka jõgi jäi vaikseks; mõne aja pärast sulpsatas ka seal keegi viimast korda ja kõik muutus liikumatuks.

Hakkas lõhnama niiskuse järgi. Läks üha pimedamaks ja pimedamaks. Puud grupeerusid mingisugusteks koletisteks, metsas muutus kohutavaks: seal raksatas midagi, nagu astuks mingi koletis omalt kohalt teisale ja nagu praksuks kuiv oks tema jala all.

Taevask hakkas heledalt särama esimene täht ja maja akendes löid vilkuma tulukesed.

Algasid looduse üldise vaikuse pühalikud hetked, need hetked, mil loov vaim töötab tugevamini, luulelised mõtted keevad palavamalt, kui südames kirk süttib elavamalt või valusamalt tuikab igatsus, kui halastamatus hinges valmib vankumatult ja tugevamalt kuritegeliku mõtte idu, ning kui... Oblomovkas puhkavad kõik nii sügavalt ja rahulikult.

«Mamma, lähme jalutama,» ütleb Iljuša.

«Mis sa räägid, jumal hoidku! Nüüd jalutama,» vastas ema, «nüüd on niiske, külmetad jalad; ja hirm on jalutada: metsas kõnnib nüüd metsavaim, ta viib väikesed lapsed endaga kaasa.»

«Kuhu ta viib? Kes ta on? Kus elab?» küsib laps.

Ja ema andis oma ohjeldamatule mõttelennule vaba voli.

Laps kuulas teda, avades ja sulgedes silmi, kuni lõpuks uni ta täiesti rammestas. Tuli hoidja ja, võtnud lapse ema põlvedelt, viis ta unisena, lõtva pead oma õlal hoides, voodisse.

«Päev on möödas, ning jumalale tänu!» rääkisid Oblomovka elanikud, heites voodisse, ähkides ja risti ette lüües. «Elasime õnnelikult üle; annaks jumal ka homme samuti! Tänu sulle, issand! Tänu sulle, issand!»

Siis nägi Oblomov unes teist aega: lõpmatul talveõhtul surub ta end aralt hoidja vastu ning hoidja sosistab talle mingisugusest tundmatust maast, kus ei ole ei öid ega külma, kus aina sünnivad imed, kus voolavad piima- ja meejõed, kus aasta läbi keegi midagi ei tee, kus niisugused tublid noormehed nagu Ilja Iljitš ja kaunitarid, kelle ilu ei suuda sulg kirjeldada ega suu jutustada, muud ei tee kui ainult jalutavad.

Seal on veel hea nõid, kes ilmub mõnikord meie juurde havi kujul, kes endale valib lemmikuks mõne vaikse, süütu poisi — teiste sõnadega mõne laiskvorsti, kellele kõik teevad liiga, ning külvab ta ilma mingi põhjusega üle mitmesuguse varaga, ja tema muudkui sööb ja ehib end teiste poolt tehtud rõivastega, pärast aga naib mõne ennekuulmatu kaunitari Militrissa Kirbitjevna.

Laps, teritades kõrva ja silmi, kuulas kirglikult jutustust.

Nii lapsehoidja kui muinasjutt ise oskasid kõigest tõelikkusest niivõrd mööda hiilida, et kujutlusvõime ja mõistus, läbi imbunud väljamõeldisest, jäi selle orjaks kuni vanaduseni. Heasüdamlikult jutustas hoidja muinasjuttu Jemeljastobukesest — seda kurja ja salakavalat pilget meie esiisade, kuid võib-olla ka veel meie endi kohta.

Kuigi Ilja Iljitš täiskasvanuna hiljem saab teada, et meele ja piimajõgesid ning häid nõidu pole olemas, kuigi ta naeratahes heidab nalja hoidja jutustuste üle, kuid see naeratus ei ole siiras, seda saadab salajane ohe; muinasjutt on segunenud eluga, ja ta nukrutseb mõnikord alateadlikult, et miks muinasjutt ei ole elu ning elu ei ole muinasjutt.

Tahtmatult unistab ta Militrissa Kirbitjevna, teda aina tõmbab sinnapoole, kus muud ei tehtagi kui ainult jalutatakse, kus ei ole muresid ega kurbust; talle jääb alatiseks kalduvus ahjul lamada, käia rõivais, mis pole ta enda teenitud, ning süüa hea nõia kulul.

Ka vana Oblomov ja vanaisa olid kuulnud lapsepõlves oma hoidjate ja djatkade suust neidsamu muinasjutte, mis vana aja stereotüüpväljaandes on läbi käinud aastasajad ja inim-põlvad.

Vahepeal maalib hoidja lapse mõttelennule juba teist pilti.

Ta jutustab lapsele meie achilleuste ja odüsseuste kangelas-tegudest, Ilja Murometsi, Dobrõnja Nikititši, Aljoša Popovitši vahvusest, Polkanist-kangelasest, Koletšišist-rändurist, sellest, kuidas nad matkasid mööda Venemaad, hävitasid arvutuid võõra-usuliste suuri vägesid, kuidas võistlesid, et ühe sõõmuga peekritäis rohelist viina kääksatamata ära juua; siis rääkis ta kurjadest rõõvlistest, uinuvatest kuningatütardest, kivistunud linnadest ja inimestest; lõpuks tuli meie demonoloogia, koolnute, koletiste ja libahuntide juurde.

Homerose lihtsuse ja heasüdamlikkusega, samasuguse üksik-sajade elulähedase tõepärasusega ja pildi reljeefsusega kinnitas ta lapse mälu ja kujutlusse vene elu «Iliase», mille loonud meie homerosed neil hallidel aegadel, kui inimene ei olnud veel heas vahekorras looduse ja elu hädaohtude ning saladustega, kui ta värises nii libahundi kui metsavaimu ees ja otsis kaitset teda ümbritsevate ohtude vastu Aljoša Popo-

vitšilt, sest nii õhus, vees kui metsas ja väljadel valitsesid kummitused.

Tolleaegse inimese elu oli kohutav ja ebakindel. Hädaohtlik oli üle elamu läve astuda: iga hetk võis teda metsloom murda, röövel tappa, kuri tatarlane paljaks röövida, ja inimene võis kaduda ühtki jälge jätmata teadmata kuhu.

Seal ilmuvad äkki taevamärgid, tulesambad ja -kerad; seal aga värske kalmu kohal süttib tuluke, või kõnnib keegi nagu metsas laternaga, lagistab kohutavalt naerda ja välgutab pimeduses silmi.

Ja inimese endaga sündis nii palju arusaamatut: elab, elab inimene kaua ja hästi — viga pole midagi, kuid äkki hakkab ta rääkima mingisugust mõttetust, või karjuma võõral häälel, või öösiti uniselt ringi luusima; teist hakkab jälle ühegi põhjusega kramp kokku kiskuma ja vastu maad taguma. Kuid just enne selliseid sündmusi oli kana kirenud kukenä ja kaaren katusel kraaksunud.

Nõrk inimene käotas hirmuga ringi vahtides pea ja otsis kujutluses teda ümbritseva looduse ja omaenda loomuse saladuste võtit.

Kuid võib ka olla, et just magamine ja loiu elu igavene vaikus ja liikumise ning igasuguste tõeliste hirmude, sündmuste ja hädaohtude puudus sundisidki inimest loomuliku maailma kõrvale looma teist, olematut maailma, et leida selles lõbu ja pidutsemist oma vabale kujutlusvõimele või avada harilike nähtuste ja seoste põhjused väljaspool nähtusi endid.

Meie vaesed esivanemad elasid kobamisi; nad ei tiivustanud ega tõkestanud oma tahet ja hiljem imestasid naiivselt või jahmusid ebamugavuse ning õnnetuse üle ja uurisid põhjusi tummadelt, ebaselgetelt looduse hieroglüüfidelt.

Surm tuli seepärast, et eelmine surnu viidi väravast välja pea, aga mitte jalad ees; kahjutuli tekkis sellest, et koer kolm ööd akna all ulgus; ja siis hoolitseti, et surnu viidaks väravast välja jalad ees, kuid söödi ikka sedasama ja niisama palju ning magati endiselt paljal rohul; ulguvat koera peksti ja aeti õuest välja, kuid pürusädemeid pillati ikkagi pehkinud põrandapragudesse.

Ja veel tänini armastab vene inimene keset teda ümbritsevat karedat, väljamõeldiseta tegelikkust uskuda vana aja ahvatlevaid pajatusi ja võib-olla ei suuda veel kaua sellest usust lahti ütelda.

Kuulates hoidja muinasjutte meie kuldvillakust-Tulilinnust, nõialossi saladustest ja salaugastest, muutus poisike kord reipaks, kujutledes end vägiteo kangelasena — ja külmajudidad jooksid tal üle selja —, kord kannatas vapra mehe aparduste pärast.

Jutt voolas jutu järel. Hoidja jutustas tuhinal, maaliliselt, kaasakiskuvalt, kohati vaimustatult, kuna ise pooleldi uskus oma jutte. Eide silmad pildusid tuld, pea värises erutusest, hää tõusis ebahariliku kõrguseni.

Ja senitundmatust hirmust haaratud laps surus end pisarsilmil vastu hoidjat.

Poisil praksusid juuksed peas hirmust, kui oli juttu surnuist, kes keskööl haudadest üles tõusid, või ohvritest, kes koletise juures vangis piinlesid, või puujalaga karust, kes läheb mööda kirikukülasid ja külasid otsima temalt maharaiutud loomulikku jalga. Lapse kujutlusvõime kord hangus, kord kees; ta tajus mingit piinavat magus-valusat protsessi: ta närvid tõmbusid pingule nagu pillikeeled.

Kui hoidja süngelt karu sõnu kordas: «Kriuksu, kriuksu, puujalg; mina läksin mööda kirikuküla, mina läksin läbi küla, kõik naised magavad, üks naine ei maga, istub minu nahal, keedab minu liha, ketrab minu karvu...» ja nii edasi, ja kui alla lõpuks karu tarre astus ja oma jala varast karistama valmistus, ei kannatanud laps enam välja: ta viskus värisedes ning kiljudes hoidja käte vahele, ta silmist purskasid hirmuplaarad, kuid samal ajal naeris ta laginal rõõmust, et tema ei ole kiskja küünte vahel, vaid ahjulavatsil hoidja kõrval.

Poisi kujutlusse asusid elama kummalised viirastused; hirm ja nukrus jäid hinge kauaks püsima, võib-olla alatiseks. Ta vaatab kurvalt ringi ning näeb elus ainult kahju ja häda, aina unistab tollest nõiduslikust maast, kus ei ole kurjust, askeldusi, kurbust, kus elab Militrissa Kirbitjevna, kus nii hästi maksuta söödetakse ja rõivastatakse.

Muinasjutu võim valitses Oblomovkas mitte ainult laste üle, vaid ka täiskasvanute üle kuni nende elu lõpuni. Kõik majas ja külas, alates isandast, tema naisest kuni tüseda sepa Tarassini — kõik värisesid pimedal öhtul millegi ees: iga puu muundub siis hiiglaseks, iga pöösas röövlikoopaks.

Aknaluugi kolin ja tuule ulgumine korstnas panid kahvatama nii mehi kui naisi ja lapsi. Kolmekuningapäeval ei astu keegi peale kella kümnet öhtul üksi väravast välja; lihavõtte-

õõl kardab igaüks talli minna, kartes seal kodukäijat eest leida.

Oblomovkas usuti kõike: küll libahunte, küll surnuid. Kui neile jutustatakse, et heinasaad jalutab põllul, — nad ei hakka kahtlemagi, vaid usuvad kohe; laseb keegi lahti jutu, et oinas ei ole oinas, vaid midagi muud, või et see ja see Marfa või Stepanida on nõiamoor, nad hakkavad kartma nii oinast kui ka Marfat; neil ei tule pähegi küsida, miks siis oinas ei ole oinas või kuidas Marfast sai nõiamoor, ja kui keegi mõtleb selles kahelda, siis tungitakse talle isegi kallale, — nii tugev on Oblomovkas usk imedesse.

Ilja Iljitš näeb pärast küll, et maailm on ehitatud lihtsalt, et surnud ei tõuse haudadest üles, et hiiglased, niipea kui nad ilmuvad, pistetakse kohe palagani ja röövlid vanglasse; ja kuigi usk viirastustesse kaob, jääb siiski hingesse mingisugune hirmu ja ebateadliku nukruse järelmaik.

Ilja Iljitš nägi, et koletised ei too õnnetusi, kuid mida nad toovad — seda ta ei teadnud, aga igal sammul ta ikkagi ootab midagi kohutavat ja kardab. Ja isegi nüüd, jäädes pimedasse tuppa või nähes surnut, vabiseb ta pahaendelisest lapsepõlves hinge poetatud nukrusest; ja kui ta hommikul oma hirmu üle naerab, kahvatab ta õhtul jälle.

Edasi nägi Ilja Iljitš end äkki kolme-neljateistkümneaastase poisina.

Ta juba õppis Verhljovo kirikukülas Oblomovkast umbes viie versta kaugusel, sealse valitseja sakslase Stolzi juures, kes oli avanud väikese pansioni ümberkaudsete mõisnike laste jaoks.

Tal oli Oblomoviga peaaegu ühevanune poeg Andrei, ja siis oli toodud tema juurde veel üks poiss, kes peaaegu iialgi ei õppinud, vaid rohkem pödes skrofuloosi, kes kogu lapsepõlve oli käinud kinniseotud silma või kõrvadega ja nüüd salaja aina nuttis selle üle, et ta ei ela vanaema juures, vaid võõras majas keset kurjategijaid, kus pole kedagi, kes teda kallistaks, ja kus keegi ei küpseta talle ta lemmikpirukat.

Peale nende laste pansionis teisi veel ei olnud.

Polnud parata, isa ja ema panid hellitatud Iljuša raamatu taha. See maksis pisaraid, halisemist, tujutsemist. Lõpuks viidi ta ära.

Sakslane oli asjalik ja range inimene nagu peaaegu kõik sakslased. Iljuša oleks tema juures võib-olla jõudnudki midagi

tõsiselt ära õppida, kui Verhljovo oleks asunud Oblomovkast umbes viissada versta eemal. Aga nüüd — kuidas sa õpid? Oblomovka õhkkonna, eluviisi ja harjumuste hurm ulatus ka sinna, sest ka Verhljovo oli kunagi olnud Oblomovka; peale Stolzi maja levitas seal kõik samuti ürgset laiskust, eluviiside lihtsust, vaikust ja liikumatust.

Veel enne kui poiss esimese raamatu juurde asus, oli ta mõistus ja hing juba täidetud endise elu-olu kommete, piltide ja episoodidega. Ja kes teab täpselt, kui vara hakkab areneva mõistuse iva lapse peaaigus? Kuidas saab valvata selle järele, millal tekivad esimesed mõisted ja muljed lapse hinges?

Võib-olla juba siis, kui laps veel vaevalt sõnu hääldab, aga võib-olla veel üldse ei häälda, isegi ei käi, vaid ainult vaatlleb kõike oma tumma, terase lapsepilguga, mida täiskasvanud nimetavad tõntsiks, — võib-olla nägi ja aimas Iljuša juba siis teda ümbritseva sfääri nähtuste tähendust ning sidet, kuid ei andnud sellest aru ei endale ega teistele.

Võib-olla pani Iljuša juba ammu tähele ja sai aru, mida räägiti ja tehti tema juuresolekul: kuidas tema isa, puuvilla-plüühist pükstes, pruunist kalevist, vateeritud lühikeses kuues, päevad läbi muud ei teinudki kui käis nurgast nurka käed seljal, nuuskas tubakat ja pühkis nina, kuna ema siirdus kohvilt tee juurde, teelt lõuna juurde; et isa ei mõelnudki iial järele vaadata, kui palju vihke on lõigatud või niidetud, ja karistada süüdlasi hooletuse eest, kuid mitte küllalt karmesti ulatatud ninaräti pärast karjub korralageduse üle ja pöörab terve maja pahupidi.

Võib-olla on tema lapsemõistus juba ammu otsustanud, et elama peab nii, nagu seda teevad teda ümbritsevad täiskasvanud, ja mitte teisiti. Ja kuidas te saate nõudagi, et ta teist otsustaks? Aga kuidas elasid täiskasvanud Oblomovkas? Kas nad esitasid endile küsimuse: milleks on neile antud elu? Kes seda teab. Ja kuidas nad sellele küsimusele vastasid? Tõenäoliselt mitte kuidagi: see tundus neile väga lihtsana ja selgena.

Nad ei olnud kuulnud nõndanimetatud vaevarikast elust, inimestest, kes kannavad rinnas piinavat muret, kes rändavad millegipärast ühest maailma nurgast teise, või pühendavad oma elu igavesele, lõputule tööle.

Oblomovka elanikud ei uskunud tõsiselt, et on olemas hin-

gemuresid, nad ei pidanud seda eluks, kus on igavene tung kuhugi või millegi poole, ja kartsid kirgede ahvatlust kuf tuld; ja kui teisel inimeste keha põles sisemise vaimse tule vulkaanilises tegevuses, siis Oblomovka elanike hing uppus rahulikult ja takistusetu nende pehmes kehas.

Nende nägudele ei vajutanud elu enneaegseid murekortsse ega moraalse laostavate löökide ja haiguste märke, nagu tegi seda teistega.

Head inimesed mõistsid elu vaid rahu ning tegevusetuse ideaalina, mida ajuti segasid mitmesugused ebameeldivad sündmused nagu haigused, materiaalsed kahjud, tülid ja muuseas ka töö.

Nad talusid tööd kui karistust, mis oli neile juba esiisade aegadest peale pandud, ning tööd armastada nad ei osanud. Nad püüdsid igal juhul tööst kuidagi lahti saada, pidades seda nii võimalikuks kui ka tarvilikuks.

Nad ei tülitanud, end iialgi ühegi ähmase teadusliku või moraalse küsimusega: seepärast olid nad alati õitsvalt terved ja lõbusad, seetõttu elati seal kaua, neljakümneaastased mehed sarnanesid noormeestele; raugad ei heidelnud raske, piinava surmaga, vaid, elanud viimse piirini, surid nagu salamahti, kangestusid vaikselt ja tõmbasid märkamatu viimset korda hinge. Seepärast räägitaksegi, et vanasti olevat rahvas olnud tugevam.

Jah, tõepoolest tugevam: enne ei rutatud lapsele elu tähendust seletama ning teda eluks kui millekski keerukaks ja tõsiseks ette valmistama; ei väsitatud teda raamatutega, mis tekitavad peas musttuhat küsimust, küsimused aga purevad mõistust ja südant ning lühendavad elu.

Elu norm oli vanemate poolt koostatud ja kätte antud. Nad olid selle vanaisalt samuti valmilt vastu võtnud, vana-isa vanavanaisalt, töötades seda tervelt ja puutumatult alal hoida nagu Vesta tuld. Nii nagu midagi tehti vanaisade ja isade päevil, nii tehti seda ka Ilja Iljitši isa ajal ja võib-olla tehakse Oblomovkas ka veel praegu.

Mille üle neil siis oligi mõelda ja millest erutada, mida teada saada või missuguseid eesmärke taotleda?

Midagi pole vaja: elu voolas neist mööda vaikselt jõeena; nende osaks oli selle jõe kaldal istuda ja jälgida paratamatuid sündmusi, mis ilmusid igaühe ette järjekorras ja kutsumatult.

Ja magava Ilja Iljitši kujutelma ette hakkasid järjekorras elavate piltidena kerkima kolm elu peaakti, mis olid leidnud aset nii tema perekonnas kui ka sugulaste ja tuttavate juures: sündimine, pulmad, matused.

Siis kulges nende lõbusate ja kurbade osade kirju rongkäik: ristsed, nimepäevad, perekonnapeod, paastu algus, paastu lõpp, kärarikkad lõunasöögid, sugulaste kokkutuleku päevad, tervitused, õnnesoovid, ametlikud pisarad ja naeratused.

Kõike toimetati nii täpselt, nii tähtsalt ja pidulikult.

Ta ette kerkisid isegi tuttavad näod ja nende näoilmed mitmesuguste toimingute ajal, nende mured ja askeldused. Tehke neile ülesandeks ükskõik missugused delikaatsed kosjad, ükskõik missugune pidulik pulm või nimepäev — nad korraldavad kõike kõikide tavade kohaselt, midagi vahele jätmata. Keda kuhu istuma panna, mida ja kuidas lauale tuua, kes peab kellega tava kohaselt sõitma, kes vanarahva märke silmas pidama — selles kõiges ei eksinud Oblomovkas ükski iialgi.

Või ei osata seal last üles kasvatada? Tarvitseb ainult pilku heita, missuguseid roosasid ja raskeid cupidosisid¹ kannavad kätel ja talutavad endiga kaasa sealsed emad. Nad jäävad selle juurde kindlaks, et lapsed peavad olema prisked, valged ja terved.

Nad ei tunnista kevadet, ei taha sellest kuulda, kui ei ole kevade algul küpsetanud lõokese-kujulisi präänikuid. Kui see on nii, kuidas seda siis mitte täita?

Selles on terve nende elu ja teadus, selles on kõik nende mured ja rõõmud; seepärast peletavadki nad igasuguse teise mure ja kurbuse endast eemale ning ei tunne teisi rõõme; nende elu kubises ainult nendetsamadest põhilistest ja vältimatutest asjadest, mis andsid küllaldast toitu nende mõistusele ning südamele.

Nad ootasid ärevusest põksuva südamega mõnd talitust, pidu, tseremooniat, et pärast, kui olid inimese ristunud, paari pannud või maha matnud, unustada inimene ja ta saatus, ning laskusid harilikku ükskõiksusesse, millest neid äratas uus samasugune juhtum — nimepäev, pulmad või muu taoline.

¹ Cupido — armujumal, vastab kreeka Eros'ele. (Tõlk.)

Niipea kui laps sündis, oli vanemate esimeseks mureks võimalikult täpsemalt ja väiksema pisisasjani täita tema suhtes kõik nõutavad viisipärased kombes, see on korraldada pärast ristseid pidu; ja alles seejärel algas murelik tema eest hoolitsemine.

Ema tegi enda ja lapsehoidja ülesandeks kasvatada laps tervena, hoida teda külmetamise, kurja silma ning teiste vaenulikkude asjaolude eest. Hoolitseti agaralt selle eest, et laps oleks alati rõõmus ja sööks palju.

Aga niipea kui noormees saab jalule, see on, kui tal enam hoidjat vaja ei ole, poeb ema südamesse salajane soov leida talle eluseltsiline — samuti võimalikult terve ja punapalgeline.

Jälle saabub tavade, pidude, lõpuks pulmade ajajärk, millesse on koondatud terve elu paatos.

Siis algasid jälle kordumised: lastesünd, tavad, peod — kuni matused ei muuda dekoratsiooni, kuid mitte kauaks: ühed näod loovutavad kohad teistele, lapsed kasvavad noormeesteks ja koos sellega peigmeesteks, naituvad ning sigitavad endasuguseid — ja nii voolab elu selle programmi kohaselt pideva ühetaolise kangana, katkedes märkamatuks päris haa äärel.

Tõsi, mõnikord langesid neile kaela ka teistsugused mured, kuid Oblomovka elanikud võtsid neid suuremalt osalt vastu stoilise liikumatusega, ja mured, keerelnud nende peade kohal, sööstis mööda nagu linnud, kes, saabunud sileda müüri juurde ja leidmata seal kohta peavarjuks, väristavad asjatult tiibu vastu kõva kivi ning lendavad edasi.

Nii näiteks langes ükskord äkki ühelt maja küljelt osa rõdust alla ja mattis rusude alla kana ühes poegadega; ka Antipi naine Aksinja, kes istus rõdu all värtnaga, oleks oma osa saanud, kuid õnneks läks ta sel ajal linu tooma.

Majas tõusis lärm: kõik jooksis kohale, olgu suur või väike, ja kohkusid, kujutades ette, et poegadega kana asemel oleks siin võinud jalutada proua koos Ilja Iljitšiga.

Kõik ahhetasid ja hakkasid üksteisele ette heitma, et kuidas see neil juba ammu pähe pole tulnud: ühel — meelde tuletada, teisel — käskida ära parandada, kolmandal — parandada.

Kõik imestasid nüüd, miks see rõdu maha langes, aga eelmisel päeval imestasid, et see veel ülal seisis!

Algasid mured ja arutlused, kuidas asja parandada; kahetseti poegadega kana ning mindi pikkamööda laiali oma kohtadele, keelates rangelt Ilja Iljitši rõdu juurde lasta.

Siis, umbes kolm nädalat hiljem, kästi Andrijuškal, Petruškal ja Vaskal mahalangenud lauad ja käsipuud kuuride juurde kanda, et need ei vedeleks teel ees. Kuuride juures vedelesid need kevadeni.

Igakord, kui vana Oblomov neid aknast vaatas, hakkas teda vaevama rõdu parandamise mõte; ta kutsus puusepa, peab temaga nõu, kuidas oleks parem teha: kas ehitada uus rõdu või lõhkuda maha ka ülejäänud osa; siis laseb tal koju minna ja ütleb:

«Mine pealegi, mina aga mõtlen veel.»

See kestis seni, kui Vasja või Motka kord isandale ette kandis, et näe, kui tema, Motka, täna hommikul oli rõdu jäänuks roninud, vajunud selle nurgad seinte küljest sootuks lahti ja kogu rõdu võib iga silmapilk jälle alla kukkuda.

Siis kutsuti puusepp lõplikule nõupidamisele, mille tulemuseks oli otsus püstitatavale rõdu osale vanadest puutükkidest toed alla panna, mis ka sama kuu lõpuks teostati.

«Eheh! Rõdu läheb jälle käiku!» ütles vanamees naisele. «Vaata ometi, kui ilusasti Fedot on toed alla seadnud, need on nagu sambad mõisnike peamehe maja ees! Nüüd on see kõva, jällegi tükiks ajaks!»

Keegi tuletas talle meelde, et koos sellega oleks hea ka värvav korda seada ja välistrepp ära parandada, sest muidu käivad läbi lagunud trepiastmete keldris mitte ainult kasid, vaid ka sead.

«Jah, jah, seda on vaja,» vastas Ilja Ivanovitš hoolitsevalt ja ruttas jalamaid välistreppi vaatama.

«Tõepoolest, näed sa, kuidas on logisema hakanud,» sõnas ta, kiigutades jalaga treppi nagu hälli.

«Trepp logises juba siis, kui ta tehti,» tähendas keegi.

«Mis sest, et logises?» vastas Oblomov. «Aga näed, koost ei vajunud, kuigi on kuusteist aastat seisnud ega ole parandatud. Hästi tegi Luka tol korral! See oli puusepp, mis puusepp... ära suri — rahu ta hinge! Nüüdne rahvas on ülekäte läinud... nõnda enam ei tee.»

Ja ta pööras pilgu teisale. Välistrepp, räägitakse, logiseb tänaseni ega ole ikka veel koost lagunenud.

Nähtavasti oli Luka tõepoolest tubli puusepp.

Kuid tuleb pererahva vastu siiski õiglane olla: mõnikord hädas või ebamugavust tundes muretsuvad nad vägagi, isegi ägestuvad ja vihastavad.

Kuidas võib üht või teist asja jätta laokile või tegemata? On vaja kohe abinõud tarvitusele võtta. Kuid räägitakse ainult sellest, kuidas kraavisillakest parandada või viljapuu-aia tara üles tõsta, et loomad puid ei saaks rikkuda, sest osa põimitud tarast oli ühes kohas täiesti maas.

Ilja Ivanovitši hoolitsus ulatus kord isegi niikaugele, et jalutades aias tõstis ähkides ja puhkides ise oma kätega üles mahalangenud põimtara ning käskis aednikul sealsamas kaks roigast toeks panna: tänu sellele Oblomovi korraldusele püsis tara niiviisi terve suve ja alles talvel lükkas lumi selle jälle ümber.

Lõpuks jõuti isegi niikaugele, et sillale pandi kolm uut lauda peale, ja kohe pärast seda, kui Antip koos hobuse ja vaadiga oli sillalt kraavi kukkunud. Ta ei jõudnud veel põrutusest paranedagi, kui sild oli juba uuesti korda seatud.

Pärast põimtara uut ümberkukkumist ei kahjustanud lehmad ja kitsed aeda kuigi palju: nad sõid ära ainult sõstrapõõsad ja asusid koorima kümnendat pärna, õunapuudeni nad veel ei jõudnudki, kui juba korraldus tuli tara nagu kord ja kohus ära parandada ja isegi kraaviga piirata.

Kaks lehma ja kits tabati otse teolt: nad said tubli kere-täie vastu külgi!

Seejärel näeb Ilja Iljitš unes vanemate maja suurt poolpimedat võõrastetuba, milles vanaaegsed saarepuust tugitoolid seisid alati katteis, kus oli veel tohutu suur kohmakas ja kõva diivan, mis oli üle tõmmatud luitunud, plekilise helesinise sametiga, ja suur nahkne tugitool.

Algab pikk talveõhtu.

Ema istub diivanil, ta on jalad enda alla tõmmanud ja koob laisalt lapsesukka, haigutades ja sügades aeg-ajalt var-daga pead.

Tema kõrval istuvad Nastasja Ivanovna ja Pelageja Ignatjevna, kes on langetanud nina töö kohale ja õmblevad virgalt Iljušale või tema isale või iseendile midagi pühadeks.

Isa käib, käed seljal, mööda tuba edasi-tagasi täielikus heameeles või istub tugitooli, ja veidi istunud, hakkab uuesti käima, kuulates tähelepanelikult oma sammude kõla. Seejärel nuuskab ta tubakat, pühib nina ja nuuskab siis jälle tubakat.

Toas põleb ähmaselt üksainus rasvaküünal ja seegi oli lubatud ainult talve- ja sügisõhtuil. Suvekuudel püüdsid kõik küünaldeta, päevavalgel magama heita ja üles tõusta.

Seda tehti osalt harjumusest, osalt kokkuhoiust...

Oblomovka elanikud olid äärmuseni kokkuhoidlikud neis asjus, mida ei toodetud kodus, vaid tuli osta.

Nad tapavad meeleldi suurepärase kalkuni või tosina kana-poegi külalise tulekuks, kuid üleliigset rosinat nad toidu sisse ei pane, ja kahvatavad näost valgeks, kui selsamal külalisel tuleks mõttesse omavoliliselt viinaklaasi täita.

Muide, niisugust pahet seal peaaegu ei juhtu: seda võiks teha ainult mõni jultunud, üldise arvamise järgi hukkaläinud inimene; niisugust külalist ei lasta õuegi.

Ei, siin olid teised kombad: enne kolmekordset pakkumist ei puuduta külaline mitte midagi. Ta teab väga hästi, et ühekordses pakkumises peitub ennem palve loobuda pakutavast roast või veinist, kui et seda maitsta.

Kahte küünalt ei süüdatud mitte igaühe jaoks: küünlad osteti raha eest linnast ja need seisid nagu kõik ostetud asjad luku taga, mille võtmed olid perenaise käes. Küünalajupid loeti hoolega üle ja peideti ära.

Raha üldse ei armastatud raisata, nii hädavajalik kui mõni asi ka oli, raha anti välja alati suure kahetsustundega ja ainult siis, kui kulu oli tühine. Suuremaid kulutusi saadeti olete, halisemise ja söimuga.

Oblomovka elanikud nõustusid ennem taluma igasuguseid ebamugavusi, harjusid neid isegi ebamugavusteks mitte pidama, ainult et raha mitte välja anda.

Seepärast diivangi on võõrastetoas juba ammust aega plekke täis, seepärast Ilja Ivanovitši nahktugitoolgi on ainult nime poolest nahkne, tegelikult on see niinekiust või nõörist: nahka on tooliseljal säilinud ainult väike tükike, ülejäänud osa lagunes juba viis aastat tagasi ja tuli pealt maha; võib-olla seepärast on ka kõik väravad viltu ja välistrepp logiseb. Kuid maksta millegi eest, kas või kõige hädavajalikuma asja eest kakssada, kolmsada, viissada rubla tundus neile peaaegu enesetapmisena.

Kuuldes, et keegi ümbruskonna noortest mõisnikest oli pulmade eel Moskvasse sõitnud ja maksnud seal tosina särkide eest kolmsada rubla, saabaste eest kakskümmend viis ja vesti eest nelikümmend rubla, lõi vana Oblomov risti ette ja ütles

kõhkunult, kiirelt kõneldes, et «niisugune poiss tuleks vangi panna».

Üldse olid nad kurdid majandusteadusliku töö vastu kapitalide kiire ja elava käibe vajadusest, suurendatud tootmisest ja produktide vahetusest. Oma lihtsameelsuses said nad kapitali omadustest vaid ühel viisil aru: hoida seda laekas.

Võõrastetoas tugitoolides istuvad ja nohisevad mitmesugustes asendites majaelanikud kui ka alatised külalised.

Vestluskaaslaste vahel valitseb tavaliselt sügav vaikus; nad kohtuvad üksteisega iga päev; vaimsed varad on vastastikku ammutatud ning tuntud ja uudiseid väljastpoolt saadakse vähe.

On vaikne; kostavad ainult Ilja Ivanovitši kodukingsepa valmistatud raskete saabaste sammud, peale selle kella tume tiksumine kellakastis ja aeg-ajalt niidi naksatus, kui Pelageja Ignatjevna või Nastasja Ivanovna selle katki tõmbab või läbi hammustab...

Nõnda kulub mõnikord pool tundi, ehk olgu siis, et keegi haigutab kuuldavalt ja teeb suule ristimärgi, lausudes: «Issand, halasta!»

Tema järel haigutab naaber, siis avab suu aegamööda nagu käsu peale järgmine, ja nii edasi, õhu nakkav mäng kopsudes haarab kaasa kõiki, mõnel tulevad isegi pisarad silmi.

Juhtub, et Ilja Ivanovitš astub akna juurde, vaatab välja ja ütleb mõnevõrra imestunult:

«Kell on alles viis, aga kui pime on juba väljas!»

«Jah,» vastab keegi, «sel ajal läheb ikka pimedaks, algavad pikad õhtud.»

Ja kevadel nad imestavad ja rõõmustavad, et algavad pikad päevad. Kuid küsige neilt, milleks nad vajavad neid pikki päevi, siis ei tea nad seda isegi.

Ja vaikivad jälle.

Seal hakkab keegi küünlatahi sütt lõikama ja kustutab kogemata küünla — kõik võpatavad.

«Ootamatu külaline!» lausub tingimata neist mõni.

Vahel algab sellest jutt.

«Kes võiks see külaline olla?» ütleb perenaine. «Kas mitte Nastasja Fadejevna? Ah, annaks jumal! Kuid ei, enne pühi ta ei tule. Küll oleks rõõmu! Küll me kallistaksime teineteist ja küll nutaksime koos. Ja läheksime koos varahommikusele ja päevasele jumalateenistusele. Ei, kus mina nüüd tema

vastu saan. Ma olen küll noorem, ei suuda aga nii kaua ära seista!»

«Kuid millal see oli, kui ta meilt ära sõitis?» küsis Ilja Ivanovitš. «Vististi peale eeliapäeva?»

«Mis sa nüüd, Ilja Ivanovitš, ikka ajad sa segi. Ta ei oodanud ristineljapäevanigi,» parandas naine.

«Näib, et ta oli peetripäeval siin,» väidab vastu Ilja Ivanovitš.

«Sul on see ikka nii!» ütleb naine etteheitvalt. «Vaidled, teed endale ainult häbi...»

«Noh, kuidas see siis ei olnud peetripäeval? Siis küpsetati aina seenepirukaid: ta ju armastab...»

«See oli ju Marja Onissimovna: tema armastab seenepirukaid — kuidas sa seda ei mäleta! Ja Marja Onissimovna ei olnud meil külas mitte enne eeliapäeva, vaid külastas meid enne prohhoori- ja nikanoripäeva.»

Nad arvestasid aega pühade, aastaegade, mitmesuguste perekondlike ja koduste sündmuste järgi ega maininud kunagi kuid ega kuupäevi. Võib-olla sündis see osaliselt seetõttu, et peale Oblomovi ajasid kõik teised segamini nii kuude nimetused kui ka arvude järjekorra.

Võidetud Ilja Ivanovitš vaikib ja terve seltskond laskub jälle suikesse. Iljuša, visanud end ema selja taha pikali, tukub samuti ja mõnikord jääb päris magama.

«Jah,» ütleb keegi külalistest natukese aja pärast sügavalt ohates, «näe, Marja Onissimovna mees, kadunud Vassili Fomitš, jumal temaga, oli terve inimene, aga suri! Ei elanud kuuekümnepäevasekski: niisugune oleks võinud elada saja aastani!»

«Kõik surime, kes millal — jumala tahe!» vastab Pelageja Ignatjevna ohates. «Kes sureb, kuid vaata, Hlopovite juures ei jõuta enam ristsetega: räägitakse, et Anna Andrejevna on jälle sünnitanud — see on juba kuues.»

«Ega's ainult Anna Andrejevna!» ütles perenaine. «Vaata, kui pannakse paari tema vend ja tulevad lapsed — kui palju on siis askeldamist! Ja väiksemad sirguvad, jõuavad peigmehe-ikka; siis hakka tütreid mehele panema, kust võtta peigmehe? Praegusel ajal, näe, tahavad kõik kaasavara ja ikka rahas...»

«Millest te räägite?» küsib Ilja Ivanovitš vestlejate juurde astudes.

«Noh, näe, räägime, et...»

Ja talle korratatakse, millest räägiti.

«Seal on see inimese elu!» lausub Ilja Ivanovitš õpetavalt. «Üks sureb, teine sünnib, kolmas abiellub ja meie aina vana-neme: mitte aasta-aastalt, vaid päev-päevalt! Miks on see nii? Oleks hoopis teisiti, kui eelmine päev oleks nagu eilne, eilne nagu homme!... On kurb, kui mõtled...»

«Vana vananeb ja noor kasvab!» ütleb keegi nurgast unise häälega.

«Peab rohkem jumalat paluma ja mitte millelegi mõtlema!» tähendab perenaine tõsiselt.

«Tõsi, tõsi,» vastab Ilja Ivanovitš aralt ja kiiresti. Ta katvatses targutama hakata ja alustas jälle edasi-tagasi käimist.

Jälle vaigitakse kaua; kostab ainult nõelaga läbipistetavate ja edasi-tagasi tõmmatavate niitide ragin. Mõnikord katkestab perenaine vaikust.

«Jah, väljas on pime,» ütleb ta. «Vaata, kui jumal annab ja saabub jõuluaeg, sõidavad omaksed külla, siis muutub elu lõbusamaks ega näegi, kuidas õhtud mööduvad. Vaata, kui Malanja Petrovna veel sõidab, küllap siis saab tempe näha! Mida tema küll ette ei võta! Tinavalamist ja vahasulatamist ja värava taha jooksmist! Ajab kõik mu tüdrukud hukka! Algatab mitmesuguseid mängu... Niisugune, tõesti!»

«Jah, seltskonnadaam!» tähendab keegi vestlejaist.

«Ülemöödunud aastal hakkas ta kelguga mäest alla sõitma, mäletate, siis kui veel Luka Savvitš kulmu katki lõi!...»

Äkki virgusid kõik, vaatasid Luka Savvitši poole ja hakkasid laginal naerma.

«Kuidas see sul juhtus, Luka Savvitš? Noh, noh, jutustal!» ütleb Ilja Ivanovitš, olles naerust lõhkemas.

Kõik naeravad valju häälega, ka Iljuša on ärganud, ka tema naerab laginal.

«Noh, mis siin jutustada,» vastab hämmeldunud Luka Savvitš. «Selle kõik mõtles välja, näe, Aleksei Naumõtš: tegelikult ei juhtunud ju midagi!»

«Eheel!» hüüdsid kõik kooris. «Aga kuidas siis ei juhtunud mitte midagi? Kas me siis ei mäleta?... Ja laup, laup ju, tänapäevani veel arm näha...»

Ja kõik hakkasid jälle naerma.

«Mis te naerate?» katsub Luka Savvitš seletada, kui naerupuhangud vaibuvad. «Mina oleksin... ka mitte seda...

kuid kõiges on süüdi Vaska, röövel... pistis mulle vana kelgu alla... see vajus minu all kokku... ja mina seda...»

Üldine naer mattis ta hääle. Ta pingutas asjatult, et oma kukkumise lugu lõpuni jutustada; naer levis üle kogu seltskonna, ulatus esikuni ja tüdrukute tuppagi; haaras kogu maja, kõigile meenus lõbus lugu ja kõik naeravad kaua, ühiselt, «sõnul seletamatult» nagu Olümpose jumalad. Niipea kui hakkavad vaikima, alustab keegi uuesti — ja jälle läheb lahti.

Lõpuks rahuneti vaevaga ja kuidagi.

«Kuid tänavu jõulu-ajal hakkad jälle liugu laskma, Luka Savvitš?» küsis mõne aja vaikinud Ilja Ivanovitš.

Kordus uus naerulagin, mis kestis minutit kümme.

«Kui käsiks Antipkal paastu-ajal kelgumäe korda seada,» ütleb jälle Oblomov, «Luka Savvitš armastab liugu lasta, ta ei läbe oodata...»

Kõigi ühine naeruprahvatus takistas teda lõpuni rääkimast.

«Kas aga on veel alles too... kelk?» suutis üks jutukaaslane vaevu öelda.

Jälle naer.

Kõik naersid kaua, lõpuks hakkasid nad pikkamööda rahunema: mõni pühkis pisaraid, teine nuuskas nina, kolmas kõhis pööraselt ja sülitas, suutes vaevalt lausuda:

«Oh sa mu jumal! Köha matab hinge... ajas tookord naerma küll, jumala eest! Oli aga äpardus! Kui ta ise, selg ülespoole ja kaftani hõlmad üks ühele, teine teisele poole...»

Siin järgnes lõplikult viimane, kõige kauem kestev naerupuhang ja pärast seda vaikisid kõik. Üks ohkas, teine haigustas kuuldavalt, lisades kõnekõlksu, ja siis jäid kõik vait.

Endiselt võis kuulda ainult kella pendli tiksumist, Oblomovi saabaste kopsimist ja katkihammustatava niidi kerget naksatust.

Äkki peatus Ilja Ivanovitš keset tuba äreva ilmega, hoides ninaotsast kinni.

«Mis õnnetus see küll peaks tulema? Vaata aga!» ütles ta.

«Saame surmasõnumeid: mul sügeleb ninaots...»

«Oh sa jumal!» ütles naine käsi kokku lüües. «Siis pole ju surnuga tegemist, kui ninaots sügeleb? Surnu on siis, kui ninajuur sügeleb. Noh, Ilja Ivanovitš, oled sa aga unustaja, jumal hoidku küll! Näe, juhtub, et ütled nõnda millalgi inimeste kuuldes või külaliste juuresolekul, teed häbi!»

«Kuid mida see tähendab, kui ninaots sügeleb?» küsis häbistatud Ilja Ivanovitš.

«Napsiklaasi vaatamist. Ja kuidas võib nii: surmasõnu-meid!»

«Kõik läheb segi!» ütles Ilja Ivanovitš. «Mine jõua meeles pidada: kord sügeleb nina külge, kord nina ots, kord sügelevad kulmud...»

«Küljelt,» haaras sõna Pelageja Ivanovna, «tähendab sõnu-meid; kui silmakulmud sügelevad — pisaraid; kui laup — tervitusi; kiheleb paremalt poolt — mehelt; vasakult — naiselt; hakkavad kõrvad kihelema — hakkab vihma sadama; huuled — tähendab suudelda, vurrud — külakosti süüa, küünarnukk — uues kohas magada; tallad — teekonda...»

«Noh, Pelageja Ivanovna, tubli!» ütles Ilja Ivanovitš. «Aga, kui või odavaks läheb, siis sügeleb kukal, eks...»

Daamid hakkasid naerma ja sosistama; mõned meestest naeratasid ka; jällegi valmis naerupuhang, kuid sel silmapilgul kuuldus taas üheaegselt midagi koera urina ja kassi turtsumise taolist, kui nad teineteise kallale söösta kavatsevad. Kell hakkas põrisedes lööma.

«Ehee, kell on juba üheksa!» lausus rõõmsalt imestades Ilja Ivanovitš. «Näe, peaaegu ei pane tähelegi, kuidas aeg möödub. Hei, Vaska, Vanka, Motka!»

Ilmus kolm unist nägu.

«Miks te lauda ei kata?» küsis Oblomov imestunult ja tusaselt. «Et te ka härrastele mõtleksite? Noh, mis te seisate? Ruttu, ja viina ka!»

«Näe, miks ninaots sügeles!» lausus Pelageja Ivanovna elavalt. «Hakkategi viina jooma ja vaatate klaasi.»

Pärast õhtusööki, suudelnud üksteist ja teinud ristimärgi, lähevad kõik laiali oma vooditesse ja uni hakkab valitsema muretute peade kohal.

Ilja Iljitš ei näe unes mitte ainult üht ega kaht sellist õhtut, ta näeb terveid nädalaid, kuid ja aastaid, kus päevad ja õhtud nõnda veedetakse.

Mitte miski ei häirinud seda üksluist elu, ja ka Oblomovid ise ei pidanud seda elu koormavaks, sest nad ei kujutanud endile ette teistsugust elu-olu; ja kuigi oleksid suutnud seda kujutleda, siis oleksid hirmuga sellest kõrvale pöördunud.

Nad ei soovinud teistsugust elu ega oleks seda armastanudki. Neil oleks olnud kahju, kui mingisugused olud oleksid

toonud nende ellu ükskõik missuguseid muudatusi. Tusk näriks nad surnuks, kui homme ei sarnaneks tänasega ja ülehomme homsega.

Milleks neile mitmekesisused, muudatused, juhused, mida teised vägisi tahavad? Las siis teised söövad seda suppi, kuid neil, Oblomovitel, ei ole sellega midagi tegemist. Elagu teised nagu süda kutsub.

Juhused, kuigi nad on vahel kasulikud, on tülikad: nad nõuavad askeldamist, muret, jooksmist, ei saa kohal istuda, kauple või kirjuta, ühe sõnaga — liiguta end, kuid ega's see nali ole.

Nad jätkasid aastakümneid oma nohisemist, suikumist ja haigutamist või naermist heasüdamlike külanaljade üle ja kokku tulles jutustasid, mida keegi oli öösel unes näinud.

Kui unenägu oli hirmus — jäid kõik mõttesse ja kartsid ilma naljata; oli see ennustav — rõõmustasid või kurvastasid teesklematult, vastavalt sellele, kas unes oli nähtud kurba või lohutavat. Kui unenägu nõudis, et saaks kinni peetud mõnest vanarahva tarkusest, võeti selleks otsekohe aktiivsed abinõud tarvitusele.

Kui pole enam midagi teha, siis mängitakse «turakat», «oma trumpi» või pühade ajal külalistega «bostonit», loetakse pasjanssi, pannakse kaarte välja ärtukuninga või ristimanda peale, ennustades abiellumist.

Teinekord tuleb mõni Natalja Fadejevna nädalaks või kaheks võõrsile. Alguses võtavad vanaeided terve ümbruskonna läbi, kuidas keegi elab, mida keegi teeb; nad tungivad mitte ainult perekonnaellu või telgitagusesse ellu, vaid ka igaühe salajamaisse mõtteisse ja kavatsustesse, poevad hinge, mõimavad, mõistavad hukka ebaväärikaid, kõige enam aga truudusetuid mehi, loevad üles igasugused sündmused: nimepäävad, ristsed, sünnipeod, kes millega kostitas, kes oli kutsutud ja kes mitte.

On nad sellest juba väsinud, siis hakkavad näitama uusi asju, kleite, saloppe, isegi seelikuid ja sukki. Perenaine hoopis mingisuguste lõuenditega, niitidega, koduvalmistatud pitsidega.

Kui ka see saab otsa, võetakse käsile kohv, tee, keedised. Alles siis minnakse üle vaikimisele.

Istutakse kaua, vaadatakse teineteisele otsa ja ohatakse aegajalt raskelt millegi üle. Vahel hakkab üks või teine nutma.

«Emake, mis on?» küsib teine ärevuses.

«Oh, kurb on, kullake!» vastab külaline raskelt ohates.
«Me, nurjatud, oleme jumalat vihastanud. Head pole tulemas!»

«Ah, ära hirmuta, ära ähvarda, kallid!» räägib perenaine vahele.

«Jah, jah,» jätkab teine. «Viimased päevad on käes: rahvas tõuseb rahva vastu, riik riigi vastu... tuleb viimnepäev!» lausub Natalja Fadejevna lõpuks ja mõlemad hakkavad kibedasti nutma.

Niisuguseks järelduseks Natalja Fadejevna poolt ei olnud mingit põhjust, keegi kellegi vastu üles ei tõusnud, isegi saba-tähte sel aastal ei nähtud, kuid vanaeitedel tekivad mõnikord tumedad eelaimused.

Vahel harva segab mingisugune ootamatu juhtum sellist aja möödasaatmist, näiteks kui terve maja — väikesest suu-
reni — vingu tagajärjel haigestub.

Teistest haigustest polnud peaaegu midagi kuulda ei harrastemajas ega külas; välja arvatud, kui keegi pimeduses orgi otsa astub, lakast alla veereb või katuselt mõni laud kellelegi pähe langeb.

Kuid seda kõike juhtus harva ja niisuguste ootamatuste vastu tarvitati koduseid, äraproovitud abinõusid: hõõruti haiget kohta käsna ja leetputke kimbuga; anti juua pühitsetud vett või positi veidi ja oligi möödas.

Kuid vingujuhtumeid tuli ette sageli. Siis vedelevad kõik siruli asemel; on kuulda ohkeid ning oiged; üks laob pea ümber kurke ja seob käterätiga kinni; teine topib jõhvikaid kõrvadesse ja nuusutab mädarõigast; kolmas läheb särgiväel külma kätte; neljas lamab lihtsalt meelemärkusetult põrandal.

Seda juhtus perioodiliselt kord või kaks kuus, sest ei armastatud sooja asjata korstnasse lasta ja ahjud pandi kinni siis, kui nendes alles välkusid niisugused tulukesed nagu «Robert-Saatanas»¹. Mitte ühegi ahjulava, mitte ühegi ahju vastu ei saanud käega puutuda: vaata, et kaele kohe vill ei teki.

Ainult üks kord häiris ootamatu juhtum päris tõsiselt seda üksluisust.

See oli tol korral, kui kõik, olles puhanud peale ränka lõunat, kogunesid teejoomisele ja kui korraga astus sisse üks

¹ «Robert-Saatan» — Meyerbeeri ooper. (Tõlk.)

linnast naasnud Oblomovi talupoegi, kes otsis ja tuhras oma põues, kuni viimaks sai kätte kortsunud kirja Ilja Ivanovitš Oblomovi nimele.

Kõik kohmetasid; perenaine muutus näost isegi veidi teiseks; kõikide silmad pöördusid, kõikide ninad venisid kirja suunas.

«Mis imeasi see on? Kelle käest?» lausus lõpuks perenaine toibudes.

Oblomov võttis kirja vastu, keeras seda nõutult käes, teadmata õieti, mis sellega peale hakata.

«Kust sa selle said?» küsis ta talupojalt: «Kes sulle selle andis?»

«Tead, seal, kus ma linnas peatusin,» vastas talupoeg, «seal käidi posti pealt kahel korral küsimas, kas ei ole seal Oblomovi talupoegi: kiri, näed, olevat mõisahärrale...»

«Noh? ...»

«Noh, kõigepealt peitsin end ära: soldat läks kirjaga minema, kuid Verhljovo köster nägi mind ja see oligi öelnud. Tuli veel teinegi kord. Ja kui teinekord tuldi, siis hakati sõimama ja anti kiri kätte, ja viis kopikat võeti veel pealegi maksu. Ma küsisin, et mis siis mina sellega tegema pean, kuhu ma pean ta panema? Niisiis kästi üle anda armulisele isandale.»

«Kuid sina ei oleks pidanud vastu võtma,» tähendas proua kurjalt.

«Ega ma tahtnudki teda võtta. Milleks meil, näe, seda kirja vaja on, ei meil ole teda vaja. Meil, näe, ei ole kästud kirju vastu võtta: mina ei tohi — minge oma kirjaga! Kuid soldat hakkas hirmsasti sõimama, tahtis kaevata ülemusele; siis ma võtsin.»

«Tola!» ütles proua.

«Kellelt see küll võiks olla?» ütleb Oblomov aadressi vaadates mõtlikult. «Käekiri oleks nagu tuttav, tõepoolest!»

Ja kiri hakkas käest kätte rändama. Algasid arutlused ja arvamised: kellelt see võiks olla ja millest seal peaks küll juttu olema? Lõpuks sattusid kõik ummikusse.

Ilja Ivanovitš käskis oma prillid üles otsida; neid otsiti tundi poolteist. Siis pani ta prillid ette ja kavatses kirja avada.

«Jäta ometi, ära ava, Ilja Ivanovitš,» peatas teda naine pelglikult. «Kes teab, mis kiri see on? Võib-olla on seal

midagi kohutavat, mingisugune õnnetus. Näed isegi, missuguseks on inimesed tänapäeval muutunud! Jõuad homme või ülehommegi: ega see sinu eest ära jookse.»

Ja kiri koos prillidega peideti luku taha. Kõik asusid teed jooma. Kiri oleks võinud vedelda luku taga aastaid, kui see ei oleks olnud nii haruldaseks sündmuseks ega oleks nii erutanud Oblomovka elanike meeli. Niihästi teelauas kui ka teisel päeval ei olnud kellelgi muud juttu kui ainult kiri.

Lõpuks katkes kannatus ja neljandal päeval tuldi hulgana erutatult kokku ja avati kiri. Oblomov viskas pilgu allkirjale.

«Radištšev,» luges ta. «Ehee! See on ju Filipp Matveitšilt!»

«Ahah! Eh! Vaat kellelt!» kostis igast küljest. «Ja kuidas ta küll veel seni elus on? Mõtles ometi, ei olegi veel surnud! Noh, jumalale tänul! Mida ta siis kirjutab?»

Oblomov hakkas valjusti lugema. Ilmnes, et Filipp Matvejevits palub endale saata õlle retsepti, mida eriti hästi osatakse valmistada Oblomovkas.

«Tuleb saata, tuleb talle saata!» hakkasid kõik rääkima. «Tuleb kirjutada kirjake.»

Nii möödus nädalat kaks.

«Tuleb, tuleb kirjutada!» kinnitas Ilja Ivanovitš naisele. «Kus on siis retsept?»

«Kus see on?» vastas naine. «Tuleb enne üles otsida. Kuid oota, kuhu sa tõttad? Annab jumal, saabuvad pühad, sööme jälle lihatoitu, siis kirjutadki: ega see eest ära jookse...»

«Tõepoolest, parem kirjutatan pühade ajal,» ütles Ilja Ivanovitš.

Pühade ajal oli jälle juttu kirjast. Ilja Ivanovitš kavatses päris tõsiselt kirjutada. Ta läks kabinetti, pani prillid ninale ja istus laua taha.

Majas valitses sügav vaikus; inimestel oli keelatud trampimine ja müra tegemine. «Isand kirjutab!» rääkisid kõik niisugusel arglik-aupaklikul häälel, nagu räägitakse siis, kui surnu on majas.

Vaevalt oli ta jõudnud väriseva käega ja niisuguse ettevaatlikkusega, nagu tegeleks ta mõne kardetava asjaga, maalida pikkamööda «lugupeetud härra», kui naine tema juurde ilmus.

«Otsisin, otsisin — ei ole retsepti,» ütles ta. «Tuleb otsida veel magamistoa kapist. Aga kuidas seda kirja saata?»

«Tuleb saata postiga,» vastas Ilja Ivanovitš.

«Aga palju see sinna maksab?»

Oblomov võttis vana kalendri.

«Nelikümmend kopikat,» ütles ta.

«Näed sa, nelikümmend kopikat tühja asja pärast!» tähendas naine. «Parem ootame, kas ei avane võimalust kellegagi saata. Sa käsi talupoegadel järele pärida.»

«Jah tõesti, parajal juhul kellelegi kaasa anda oleks hea,» vastas Ilja Ivanovitš, plõksutas sulega vastu lauda, pistis selle tindipotti ja võttis prillid eest.

«Tõesti parem,» ütles ta lõpuks. «Ega see ära ei jookse: küllap jõuame veel saata.»

On teadmata, kas Filipp Matveitš jõudis kirja ära oodata.

Ilja Ivanovitš võtab mõnikord raamatu kätte — tal on ükskõik missuguse. Ta ei aimanudki, et lugemine võib olla tõsiseks tarviduseks, vaid pidas seda toreduseks, niisuguseks asjaks, milleta võib kergesti läbi saada, täpselt samuti nagu pilt võib seinal rippuda, kuid võib ka mitte rippuda, või nagu jalutama võib minna ja võib ka mitte minna: seepärast on tal ükskõik, mis raamat see on; ta vaatas raamatule kui meelelahutusele igavuse peletamiseks ja aja surnukslöömiseks, kui midagi teha polnud.

«Ei ole ammu raamatut lugenud,» ütleb ta, või muudab mõnikord lauset: «Loen õige raamatut,» või lihtsalt möödamminnes näeb juhuslikult temale vennast jäänud väikest raamatuvirna ja võtab, valimata, mis juhtub.

Juhtus talle Golikov või «Uusim unenägu de selleta ja», Heraskovi «Rossiaada» või Sumarokovi tragöödia, või tunamullused «Teatajad», — ta loeb kõike võrdse mõnuga, lausudes aeg-ajalt:

«Eks vaata, mida on välja mõelnud! No küll on rõõvel! Ah, tühi võtku sind!»

Need hüüatused olid autoritele määratud — tegevusala, mis tema silmis ei väärinud mingit austust; ta oli õppinud suhtuma kirjanikesse pooleldi põlglikult, mis oli nii omane vana aja inimestele. Tema, nagu paljud tol ajal, pidas kirjanikku naljahambaks, ulajaks, joodikuks, lõbusaks selliks — kellekski umbes laadatantsija taoliseks.

Vahel loeb ta tunamulluseid ajalehti ka kõikidele teistele ette, või jutustab niisama sõnumeid.

«Vaata, Haagist kirjutatakse,» ütleb ta, «et tema majesteet

kuningas on suvatsenud oma lühiajaliselt reisilt õnnelikult tagasi jõuda lossi,» — ja sealjuures vaatab üle prillide koididele kuulajatele.

Või:

«Viinis esitas see ja see saadik oma volitused.»

«Ja kirjutatakse,» luges ta edasi, «et madam Genlisi teosed on tõlgitud vene keelde.»

«Tõlgitakse vist selleks,» tähendab üks kuulajatest, keegi väikese mõisa omanik, «et meiesugustelt, mõisnikelt, raha välja petta.»

Kuid vaene Iljuša käib ja käib Stolzi juures õppimas.

Nii kui ta esmaspäeva hommikul ärkab, valdab teda tusk. Ta kuuleb Vaskat lõikaval häälel trepilt hüüdvat:

«Antipka! Rakenda kimmel ette: noorhärja tuleb sakslase juurde, viia!»

Poisi süda võpatab. Ta tuleb kurvana ema juurde. See teab miks, kuid püüab siiski asja ilustada, ise salaja ohates, et peab terveks nädalaks pojast lahkuma.

Ei teata, millega poissi sel hommikul toitagi, talle küpsetatakse saiakesi ja kringlikesi, antakse kaasa igasuguseid soolaseid suupisteid, küpsiseid, keedist, mitmesuguseid pastilaa-
sid, igasuguseid kuivi ja märgi maiustusi ning isegi toidumooni. Seda kõike anti kaasa sel eeldusel, et sakslase juures kuigi priskelt ei söödeta.

«Seal sa ennast juba laiaks ei söö,» rääkisid Oblomovka elanikud, «lõunasöögiks antakse suppi ja praadi ja kartuleid, tee juurde võid, aga õhtusöögiks — pühi suu puhtaks.»

Muide, Ilja Iljitš näeb unes rohkem neid esmaspäevi, mil ta ei kuule Vaska häält käskimas kimlit ette rakendada ja kui ema teda teelauas naeratades ning meeldiva uudisega vastu võtab:

«Täna sa ei sõida; neljapäeval on suur püha: kas maksab kolmeks päevaks sinna ja tagasi sõita?»

Või mõnikord äkki teatab talle:

«Täna algab surnutepüha nädal, — nüüd on muudki teha kui õppida: hakkame pliiniseid küpsetama.»

Vahel aga juhtub, et ema talle esmaspäeva hommikul teraselt otsa vaatab ja ütleb:

«Täna nagu poleks su silmad selged, kas oled terve?» ja vangutab pead.

Kaval poiss on üsna terve, kuid vaikib.

«Ole õige see nädal kodus,» ütleb ema, «eks siis näe, mida jumal saadab.»

Ja majas olid kõik veendunud, et õppimine ning surnutepüha laupäev ei või kuidagi ühte langeda või et neljapäevane püha on terveks nädalaks õppimisele ülesaamatuks takistuseks.

Võib-olla ainult vahel mõni teener või tüdruk, kes noorhärja pärast võtta saab, uriseb:

«Uuh, mammapojuke! Kunas sa küll oma sakslase juurde kasid!»

Teinekord aga ilmub Antipka nädala algul või keskel äkki sakslase juurde oma tuntud kimmel Ilja Iljitšile järele.

«Marja Savišna või Natalja Fadejevna või Kuzovkovid oma lastega sõitsid meile, nii et tule koju!»

Iljuša elab nädalat kolm kodus, kuid seal pole ka vaikne nädal enam kaugel, ning siis on pühad, ning siis tuleb keegi perekonnast millegipärast otsusele, et toomanädalal ei õpita: suveni jääb veel paar nädalat — ei maksa sõita, ning suvel puhkab ka sakslane ise, parem jätta kõik tuleva sügiseks.

Ja vaatad, Ilja Iljitš jalutabki pool aastat kodus, kui suureks selle ajaga kasvab! Kui tüsedaks muutub! Kui hästi magab! Majas ei jõuta teda küllalt nautides imetleda, märkides, et laupäeviti sakslase juurest tulles oli laps vastupidiselt kõhn ja kahvatu.

«Kui pea ei juhtu õnnetus?» rääkisid isa ja ema. «Õppimine ei jookse eest ära, tervist aga ei saa osta ühegi hinna eest; kõige kallim elus on tervis. Näed, koolist tuleb ta tagasi kui haiglast: rasvanatuke kaob kehalt, kõhnuke teine... ja vallatu: jookseks aga aina!»

«Jah,» tähendab isa, «ega's õppimine ole naljaasi; teeb igaühe kõhnaks ja kõveraks.»

Ja õrnad vanemad jätkasid ettekäänete otsimist poja kojujätmiseks. Leidus peale pühade ka teisi ettekäändeid. Talvel tundus neile, et on liiga külm, ka suvel kuumaga ei kõlba sõita, mõnikord hakkab vihma sadama, sügisel takistab pori. Mõnikord näib aga Antipka kuidagi kahtlasena: joobnud just ei ole, aga vaatab kuidagi võikalt — võib õnnetus juhtuda. Jääb kuhugi kinni või ajab vankri katki.

Oblomovid püüdsid, muide, igati õigustada neid ettekäändeid iseendi, kuid just eriti Stolzi silmis, kes niisuguse hel-

litamise pärast ei olnud kitsi donnerwetteritega ei näo ees ega selja taga.

Prostakovide ja Skotinine¹ ajad olid ammu möödas. Vanasõna: õppimine on valgus, mitte õppimine — pimedus — uitas juba mööda külasid koos raamatutega, mida bukinistid laiali vedasid.

Vanad said hariduse kasust aru, kuid ainult selle välisest kasust. Nad nägid, et kõik pääsesid haljale oksale, said aastmeid, riste ja raha mitte teisiti kui õppimise teel, et vanadel kohtukirjutajatel, teenistusse toppama jäänud tegelinskitel, kes olid ammuaegsete kommete, riugaste ja konksude juurde peatuma jäänud, käis käsi halvasti.

Hakkasid levima pahaendelised kuuldused, et peale kirjaoskuse on vajalikud veel teised, tolles elukorras seni ennekuulmatud teadused. Titulaarnõuniku ja kolleegiumi assessori vahel avanes kuristik, millest sillana üle viis mingisugune diplom.

Vanad ametnikud, need harjumuste lapsed ja altkäemaksu võtmise kasvandikud, hakkasid kaduma. Paljud, kes ei jõudnud õigeaegselt surra, aeti minema, sest neid enam ei usaldatud, teised anti kohtu alla; kõige õnnelikumad olid need, kes löid käega uue korra peale ja koristasid endid omasoetatud nurkadesse.

Oblomovid taipasid seda ja said aru hariduse kasust, kuid ainult selle silmaganähtavast kasust. Sisemisest õppimisvajadusest oli neil vaid ähmane ja kauge mõiste, ja seepärast oli neil soov võita oma Iljušale esialgu mõned hiilgavad eelised.

Nad unistasid kuldtikandiga mundrist Iljuša jaoks, kujutasid teda endale ette nõunikuna palatis, ja ema isegi — kubernarina; kuid seda kõike tahtsid nad saavutada kuidagi odavamalt, mööduda hariduse ning au tee laialipillatud kividest ja takistustest igasuguse kavalusega, üle hüpata neist vaeva nägemata, s. o. õppida näiteks ihu ja hinge kurnamata, õnnistatud lapsepõlves soetatud priskust kaotamata, ainult nii, et määratud vormist kinni pidada ja muretseda kuidagiviisi tunnistus, kus oleks öeldud, et Iljuša on kõik teadused ja kunstid läbi võtnud.

Terve see Oblomovite kasvatusviis leidis tugevat opositsiooni Stolzi süsteemi poolt. Võitlus oli kummaltki poolt visa.

¹ Fonvizini näidendi „Äbarik“ tegelased. (Tõlk.)

Stolz jagas oma vastastele hoope otsekohealt, avalikult ja järeleandmatult, need aga hoidsid hoopidest eelkirjeldatud ja teiste kavalustega kõrvale.

Võit ei kaldunud kummalegi poole; võib-olla oleks saksa visadus siiski jagu saanud Oblomovite kangekaelsusest ja panetusest, kuid sakslasel oli raskusi enda kodus, ja võit ei saanud kumbki pool. Asi seisis selles, et Stolzi poeg ise hellitas Oblomovit, talle tunnis ette öeldes ja tema eest tõlkeid tehes.

Ilja Iljitš näeb selgelt nii oma kodust elu kui ka elu Stolzi juures.

Niipea kui Iljuša kodus ärkab, seisab ta voodi juures juba Zahharka, pärastine kuulus toapoiss Zahhar Trofimovitš.

Nagu varem hoidjagi, nii tõmbab ka Zahhar talle sukad jalga, paneb kingad otsa, ja Iljuša, nüüd juba neljateistkümne-aastane poiss, ei tee muud, kui ulatab lamades teenrile kord ühe, kord teise jala; kui talle aga vähegi midagi on vastumeelt, siis annab ta Zahharkale jalaga vastu nina.

Kui aga rahulolematule Zahharkale tuleb mõttesse kaevata, saab ta ka veel vanematelt müksu.

Zahharka kammib ta pea, ajab talle pihtkuue selga, Ilja Iljitši käsi ettevaatlikult käistesse toppides, et teda mitte liiga tülitada, ja tuletab Ilja Iljitšile meelde, et on vaja veel muudki teha: hommikul pärast ülestõusmist end pesta ja nii edasi.

Ilja Iljitšil tarvitseb ainult silma pilgutada, kui tal midagi vaja on — kohe ruttavad kolm-neli teenrit tema soovi täitma; pillab ta midagi maha, tahab ta mõnda asja kätte saada ja ei saa, on vaja midagi tuua, millegi järele joosta, — temal kui elaval poisil on mõnikord otse soov tormata ning kõik ise ära teha, kuid siis hakkavad isa ja ema ja kolm täditi viiel häälel karjuma:

«Milleks? Kuhu? Misjaoks on Vaska, Vanka, Zahharka! Hei! Vaska! Vanka! Zahharka! Mis te vahite, suud pärani? Küll ma teile!...»

Ja nõnda ei õnnestugi Ilja Iljitšil kunagi ega midagi endale ise teha.

Hiljem ta leidis, et nii on hoopis mugavam, ja õppis ise käsutama:

«Hei! Vaska! Vanka! Ulata üht, anna teist! Ei taha seda, tahan teist! Jookse, tool!»

Mõnikord tüütas teda vanemate hell hoolitsus.

Jookseb ta trepist alla või mööda õue, äkki hüütakse talle järele kümnel meeleheitlikul häälel: «Ah, ah, aidake tedal! Kukub maha, lööb end ära... seisa! Seisa!»

Tuleb tal pähe talvel esikusse välja hüpata või õhuakent avada — jälle kisa: «Ai, kuhu? Kuidas sa võid? Ära jookse, ära mine, ära ava: teed endale haiget, külmetad...»

Ja Iljuša jäi kurvalt koju, hellitatuna nagu eksootiline lill kasvumajas, ja samuti nagu lill klaasi all, kasvas ka tema aeglaselt ja loiult. Avaldust otsivad jõud pöördusid sissepoole, vajusid närbudes longu.

Mõnikord ärkab ta nii erksana, värskena, rõõmsana, ta tunneb, et temas midagi mängleb, keeb, nagu oleks sinna asunud mingisugune kuradike, kes teda lausa õrritab kas katusel ronima või võigu selga istuma ja kihutama aasale, kus niidetakse heina, või kõikuma mõni aeg kaksiti aia otsas, või narrima küla koeri, või äkki tuleb tal soov pista joostes läbi küla, siis põllule, mööda nõgusid kaasikusse, tormata kolme hüppega jääraaku põhja või pidada koos poistega lumesõda, oma jõudu katsuda.

Kuradike aina kihutab takka: ta peab vastu, peab vastu, lõpuks ei kannata välja ja hüppab äkki talvel mütsita trepilt õue, sealt värava taha, haarab mõlemasse kätte lumekamaka ja kihutab poistekarja juurde.

Jahe tuul lõikab otse näkku, pakane näpistab kõrvadest, külm poeb suhu ja kurku, kuid rinnus on rõõm — ta kihutab nii, et lausa imesta, ise kilkab ja naerab laginal.

Seal ongi poisid; ta virutab matsti lumega — mööda, ei ole vilumust; tahtis nüüd uuesti lund kahmata, kui kogu näo kattis lumekamakas; ta kukkus maha; tal on harjumatuselt valus, kuid ta meel on lõbus, ta naerab laginal ja silmis on tal pisarad...

Kodus tõusis kisa: Iljušat ei ole! Segadus, kära. Õue kargas Zahharka, tema järel Vaska, Mitka, Vanka, kõik jooksevad ähmi täis mööda aedu.

Nende järel kihutavad, neid kandadest haarates, kaks koera, kes, nagu teada, ei või ükskõikselt näha jooksvat inimest.

Inimesed tormavad mööda küla kisades ja hädaldades, koerad haukudes.

Viimaks jõuti poiste juurde ja hakati kohut mõistma: keda

juukseist, keda kõrvust, mõnele anti võmm kuklasse; ähvardati isegi nende isasid.

Alles siis võeti noorhärja käsile, mässiti kaasavõetud tuluppi, siis veel isa kasukasse ja pärast veel kahe vaiba sisse ning toodi pidulikult kätel kandes koju.

Kodus oli kadunud juba lootus teda näha saada, pidades teda hukkunuks; nähes teda elusana ja tervena, oli vanemate rõõm kirjeldamatu. Täna issandat jumalat, siis joodeti talle piparmündi- ja leedriteed, õhtul veel vaarikateed ja hoiti kolm päeva voodis, kuid temale oleks ainult üks asi kasuks olnud: uus lumesõda...

X

Niipea kui Ilja Iljitši norskamine Zahhari kõrvu ulatus, hüppas ta kohe ettevaatlikult ja mürata ahjulavalt, astus kikkivarbail kotta, keeras isanda luku taha ja läks ise värava juurde.

«Aa, Zahhar Trofimõtš: tere tulemast! Ammu ei ole teid näha olnud,» hakkasid värava juurde kogunenud kutsarid, toapoised, naised ja poisid mitmesugustel häätel rääkima.

«Mida see teie oma ka teeb? Läks välja või?» küsis kojamees.

«Pöönab,» vastas Zahhar süngelt.

«Kuidas nii?» küsis kutsar. «Oleks nagu vara praegusel ajal... nähtavasti haige?»

«Ah, mis haige! Võttis enda täis!» ütles Zahhar niisugusel toonil, nagu oleks ta ka ise selles veendunud. «Kas usute? Jõi üksi ära poolteist pudelit madeirat ja kaks toopi kalja, ning nüüd pööras magama.»

«Ehee!» ütles kutsar kadedusega.

«Miks ta siis enda täna nii vinti võttis?» küsis üks naistest.

«Eh, Tatjana Ivanovna,» vastas Zahhar talle kõõrdi pilku heites, «mitte ainult täna: ta ei kõlba enam kuhugi — isegi rääkida on vastik!»

«Nähtavasti nagu minugi oma!» tähendas naine ohtes.

«Kas ta, Tatjana Ivanovna, täna kuhugi sõidab?» küsis kutsar. «Mul oleks siin vaja väike ots ära teha?»

«Kuhu ta ikka sõidab!» vastas Tatjana. «Istub oma kallimaga ega jõua teineteist ära imetleda.»

«Ta käib teie pool liiga sagedasti,» ütles kojamees. «Õõsiti, olgu ta neetud, on ära tüüdanud: kõik on juba ära läinud või koju tulnud: tema on alati viimane ja sõimab, et miks on paraaduks lukus. Hakkan mina siis tema pärast eeskojas vahti pidama!»

«No on aga tola, vellekesed,» ütles Tatjana, «niisugust tuleb otsida! Mida, mida ta küll tolele minu omale ei kingi? Ja see ehib end nagu vau ning käib nii tähtsalt: aga kui keegi vaataks, missuguseid aluskuubesid ja sukki ta kannab, lihtsalt häbi vaadata! Kael on kaks nädalat pesemata, aga nagu võõpab... Mõnikord, tõsi, patustad, mõtled: «Ah, sa vilets! Paneks parem räti pähe ja läheks palverännakule kloostrisse...»»

Kõik peale Zahhari hakkasid naerma.

«Noh, Tatjana Ivanovna juba ei jäta, annab aga pihta!» kostsid heakskiitvad hääled.

«Tõepoolest,» jätkas Tatjana. «Kuidas küll isandad niisugusega sekeldavad? ...»

«Kuhu te õige lähete?» küsis keegi temalt. «Mis pamp see teil kaasas on?»

«Viin kleidi õmbleja juurde; minu moenarr saatis: vaat olevat liiga lai! Aga kui hakkame koos Dunjašaga tema keret kokku tõmbama, siis ei saa pärast seda kolmel päeval kätega midagi teha: käed on täiesti läbi! Noh, mul on aeg minna. Hüvasti seniks!»

«Hüvasti, hüvasti!» vastasid mõned.

«Hüvasti, Tatjana Ivanovna,» ütles kutsar. «Eks tulge õhtul.»

«Ei tea veel; võib olla, et tulen, aga muidu... hüvasti siis!»

«Noh, hüvasti!» ütlesid kõik.

«Hüvasti... õnne teile!» vastas Tatjana juba minnes.

«Hüvasti, Tatjana Ivanovna!» hüüdis kutsar talle tagant järele.

«Hüvasti!» vastas ta kõlavalt juba eemalt.

Kui ta oli lahkunud, arvas Zahhar, et nüüd ehk on tema kord rääkida. Ta istus värava juures olevale malmpostile ja hakkas jalgu kõigutama, heites mornilt ning hajameelselt pilke möödaminejatele ja sõitjatele.

«Noh, kuidas siis teie omal täna käsi käib, Zahhar Trofimõtš?» küsis kojamees.

«Nagu ikka: heast elust tujukaks läinud,» vastas Zahhar, «ja kõik sinu pärast, sinu armust olen ma palju muret tunda saanud, kõik korteri pärast! Raevutseb: ei taha kuidagi välja kolida...»

«Mis siis mina süüdi olen?» küsis kojamees. «Minu pärast elagu ta kasvõi kogu eluea; olen mina siis siin peremees? Kästakse ju... oleks mina peremees, kuid ma ei ole peremees...»

«Mis ta siis teeb, kas sõimab või?» küsis kellegi kutsar.

«Sõimab nõnda, et imesta aina, kuidas jumal jõudu annab seda väljakannatada!»

«Noh, mis siis? See just ongi hea isand, kes alati sõimab,» ütles üks toapoistest, avades pikkamisi ja kriginaga ümmargust tubakatoosi, ja peale Zahhari sirutasid kõik käe tubaka järele. Algas üldine tubakanuuskamine, aevastamine ja sülitamine.

«Kui sõimab, see on parem,» jätkas too, «mida enam sõimab, seda parem: vähemalt siis ei löö, kui sõimab. Aga näe, mina olin kord ühe juures: sa veel ei teagi mille eest, aga tema sakutab sind juba juustest.»

Zahhar ootas põlglikult, kuni too oma tiraadi lõpetas, pöördus siis kutsari poole ja jätkas:

«Häbistab inimest asja ees, teist taga,» rääkis ta, «see on talle naljaasi!»

«Ta ei saa vist oma tahtmist?» küsis kojamees.

«Ei!» kahises Zahhar tähtsalt silmi pilutades. «Kuidagi ei saa tema tahtmise järgi, päris häda kohe! See ei ole nii ja too ei ole naa ja käia sa ei oska ja kätte anda ei mõista ja katki teed sa kõik ja ei puhasta ja varastad ja sööd ära. Ptüi, et teda!... Täna hakkas jälle — häbi kuulata! Ja mille eest? Juustutükikese eest, mis jäi möödunud nädalast järele, häbi koerale visata — aga ei, sina, teener, ära mõtlegi seda ära süüa! Küsis — «ei ole», ja siis läks: «Sind,» ütleb, «peaks üles pooma, tulises tõrvas ära keetma ja punaseks aetud tangidega tükkideks kiskuma, haavateivas sulle sisse lüüa!...» Ise aga muudkui tikub ja tikub kallale... Mis te arvate, velled? Hiljuti — pagan teab, kuidas see juhtus — kõrvetasin ma tal jala keeva veega ära, kui pani karjuma! Poleks ma kohe kõrvale karanud, oleks ta mind rusikaga rindu löönud... Nii kohe sihtis: kindlasti oleks otse rindu löönud...»

Kutsar vangutas pead, kojamees aga ütles:

«Vaata aga, vaata, terane isand: ei anna järele!»

«Noh, kui sõimab, siis on see hea isand!» rääkis ükskõikselt toosama toapoiss. «Teine on hullem, ei sõima: vaatab, vaatab ja äkki haarab sul juustest kinni, sina aga ei ole veel jõudnud taibatagi, mille eest!»

«Jah, mitte asjata,» ütles Zahhar vahelerääkiva toapoisi sõnadele vähimatki tähelepanu pööramata, «jalg ei ole veel tänini paranenud, määrib teist aina salviga, ja olgu!»

«Kange iseloomuga isand!» lausus kojamees.

«Jumal hoidku!» jätkas Zahhar. «Lööb kunagi inimese maha; jumala eest, lööb surnuks! Ja iga pisiäsa eest püüab «kiilaspeaks» sõimata... ei ole tahtmist lõpuni rääkidagi. Täna aga mõtles hoopis uut välja: «mürgine», ütleb! Et ta keelgi paindus seda ütlemal...»

«Noh, mis see siis ära ei ole?» rääkis ikka toosama toapoiss. «Kui sõimab, siis jumal tänatud, andku jumal niisugusele tervist... Aga kui aina vaikib; sina lähed mööda, tema vaatab, vaatab ja äkki kargab sul karvust kinni nagu see, kelle juures mina teenisin. Aga kui sõimab, siis pole midagi.»

«Ja paras sulle,» tähendas Zahhar tigidalt palumata vastuväidete eest, «mina oleks sulle veel hoopis teistmoodi...»

«Mis «kiilaspeaks», Zahhar Trofimõtš, ta sind sõimab?» küsis umbes viieteistkümnepaastane poisike. «Kas kuradi kiilaspeaks või?»

Zahhar pööras pikkamööda pea tema poole ja peatas temal oma segase pilgu.

«Vaata sa mul!» ütles ta sapiselt. «Oled noor, vennas, aga liiga terav! Ma ei hooli, et sa seal kindrali juures teenid: haaran kohe tukast kinni! Kasi oma kohale!»

Poisike astus paar sammu eemale, jäi seisma ja vaatas naeratades Zahharile otsa.

«Mis sa irvitad?» kähises Zahhar raevunult. «Oota, küll ma su kätte saan, teen kõrvad tuliseks: hakkad mul veel irvitama!»

Sel hetkel jooksis eesuksest välja hüiglasuur akselbantidega toapoiss, livree hõlmad laiali, kamassid jalas. Ta astus poisikese juurde, andis sellele enne vastu kõrvu, siis nimetas «lolliks».

«Mis te teete, Matvei Moissejitš, mis eest?» küsis kohme-

tanud ja piinlikku seisukorda pandud poisike, hoides põsest kinni ja kramplikult silmi pilgutades.

«Või sina hakkad veel suud pruukima?» vastas toapoiss. «Mina jooksen ja otsin sind kogu majas, sina aga oled siin!»

Ta haaras poisikesel ühe käega juustest, surus tal pea alla ja lõi teda metoodiliselt, ühtlaselt ja pikkamisi kolm korda rusikaga vastu kaela.

«Isand helistas viis korda,» lisas ta õpetuseks juurde, «mind aga sõimatakse sinu, niisuguse kutsika pärast! Kasi!»

Ja ta näitas poisile käskivalt käega trepi suunas. Poiss seisis umbes minuti mingisuguses hämmelduses, pilgutas paar korda silmi, heitis pilgu toapoisile, ja nähes, et sellelt midagi peale sellesama kordamise oodata ei ole, raputas korraks juukseid ja astus trepi poole nagu ikkagi läbipekstu.

Missugune võidurõõm Zahharile!

«Andke talle hästi, Matvei Moissejitš! Veel, veel!» kordas ta õelalt rõõmustades. «Eeh, seda oli veel vähe! No küll on aga Matvei Moissejitš! Aitäh! Muidu on liiga terav! Said sa nüüd, «kuradi kiilaspea»! Kas hakkad veel tulevikus irvitama?»

Teenijaspere naeris laginal, tundes ühiselt kaasa nii toapoisile, kes poisikest tuuseldas, kui ka Zahharile, kes selle üle õelalt rõõmu tundis. Ainult poisikesele ei tundnud keegi kaasa.

«Noh, näe, just sedasi, kas võta või jäta, tegi ka minu endine isand,» algas jälle sama toapoiss, kes kogu aja Zahharile vahele rääkis. «Sina mõtled, et kuidas saaks end veidi lõbustada, tema aga äkki, nagu arvaks ära, mida sa mõtled, läheb mööda ja sasib sul juustest kinni niisamuti nagu Matvei Moissejitš Andrjuškal. See pole veel midagi, kui sõimab! Tühja kah: las sõimab «kuradi kiilaspeaks»!»

«Sind võib-olla oleks sakutanud ka tema isand,» vastas kutsar, näidates Zahhari peale, «vaata, missugune vilt sul peas on, kuid millest ta Zahhar Trofimõtšil kinni hakkab? Pea nagu kõrvits... Ainult kui sellest kahest habemest, mis tal põskedel, noh, seal on, millest kinni haarata!...»

Kõik hakkasid laginal naerma. Zahhar aga oli rabatud nagu löögist sellest kutsari vembust, kellega ta ainsana oli seni sõbralikult vestelnud.

«Aga vaat, kui ütlen isandale,» hakkas ta kutsari peale raevuselt kähisema, «küll ta siis leiab, millest ka sinul kinni

hakata: küll ta sinugi habet siluks — näe, see ongi sul üleni purikates!»

«On aga kange see sinu isand küll, kui võõrastel kutsaritel habemeid siluma hakkab! Ei, teie muretssege enne endale oma kutsarid ja siis siluge, muidu läheb liiga kalliks maksma!»

«Kuis võib ta sind, säärast masuurikat, endale kutsariks võtta?» hakkas Zahhar kähisema. «Sina pole seda väärt, et sa ise end minu isandale ette rakendaks!»

«On aga isand!» tähendas kutsar mürgiselt. «Kust sa siuhkese välja kaevanud oled?»

Nii kutsar, kojamees, habemeajaja, toapoiss kui ka sõimusüsteemi kaitsja — kõik hakkasid laginal naerma.

«Naerge aga, naerge, kui ma aga isandale ära ütlen. Kuid sina,» sõnas ta kojamehe poole pöördudes, «peaksid neid röövleid rahustama ja mitte ise kaasa naerma. Milleks on sind siia määratud? Igasuguseks korrapidamiseks. Aga mida sina teed? Eks me näe,» kui ma isandale ära ütlen; oota, küll sa saad!»

«Noh, ei maksa, ei maksa ütelda, Zahhar Trofimõtš,» rääkis kojamees, püüdes Zahhari rahustada. «Mis ta sulle on teinud?»

«Kuidas ta tohib minu isandast niiviisi rääkida?» vastas Zahhar ägedalt, näidates kutsarile. «Kas ta teab, kes on minu isand?» küsis ta harda aukartusega. «Sina,» rääkis ta, pöördudes kutsari poole, «ei näe niisugust isandat uneski: hea, tark, ilus! Sinu oma on aga nagu näljane hobusekronul! Häbi vaadata, kui oma kõrvi märaga välja sõidate: nagu sandid! Sööte rõigast kaljaga. Näe, misuke kuub sul seljas: auke ei jõua ära lugeda!...»

Peab tähendama, et kutsari kuub oli ilma ühegi auguta.

«Vaata, niisugust ei leia teist,» sõnas kutsar vahele ja tõmbas Zahhari kaenla alt tolkneva särgitüki osavasti ja sootuks välja.

«Aitab, aitab teile juba!» kordas kojamees, sirutades käed nende vahele välja.

«Ah! Või sina hakkad mu riideid rebima!» hakkas Zahhar kisendama, särki veel enam välja kiskudes. «Oota, ma näitan seda isandale! Vaadake, vennad, mis ta tegi: rebis minu riided lõhki!...»

«Jah, jah!» rääkis kutsar veidi kartma lüües. «Nähtavasti on sind isand ise läbi tuuseldanud...»

«Kas niisugune isand tuuseldab!» rääkis Zahhar. «Niisugune hea hing; see on kuld, aga mitte isand, andku jumal talle tervist! Mina elan tema juures nagu taevariigis: ei tunne ühtki puudust, pole mind eluajal lolliks nimetatud; elan heas läbisaamises, rahus, sünnin temaga üht ja sama toitu, lähen kuhu tahan, — näed kuidas!... Külas on mul omaette maja, omaette juurviljaaed, moonavili; talupojad kummardavad minu ees! Mina olen valitseja ja mõžedom. Teie aga oma...»

Vihast lämbudes ei jätkunud tal häält, et oma vaenlast lõplikult hävitada. Ta peatus hetkeks, et koguda jõudu ja leida mürgist sõna, kuid kogunenud sapi ülikülluses ei leidnud parajat.

«Oota aga, kuidas sa riide asjas hakkama saad: küll sulle näidatakse, kuidas lõhkuda!» lausus ta lõpuks.

Riivates isandat, riivati valusalt ka Zahhari. Aeti liikvele nii auahnus kui ka enesearmastus: ärkas ustavus, mis ilmutas end täiel määral. Ta oli valmis sapimürgiga üle valama mitte ainult oma vaenlast, vaid ka selle isandat ja isanda sugulasi, kellest ta ei teadnud, kas neid üldse olemas on, ja tema tuttavaid. Imestusväärse täpsusega kordas ta kogu seda laimu ja keelepeksu, mida oli ammutanud endistest jutuajamistest kutsariga.

«Teie koos isandaga, neetud hilpharakad, itskid, olete sakslasest hullemad!» rääkis ta. «Ma tean, kes oli teie vanaisa: poesell täiturul. Eile õhtul väljusid teie juurest külalised, mina mõtlesin, kas pole mõned kelmid majja pugenud: hale vaadata! Ema kaubitses samuti täiturul varastatud ja ärakanatud riidetega.»

«Aitab, aitab juba!...» rahustas kojamees.

«Jah,» rääkis Zahhar. «Minu isand, jumal tänatud, on põlisaadlik; tal on sõbrad kindralid, krahvid ja vürstid. Ta iga krahvi enda kõrvale istuma ei panegi; mõni tuleb ja seisab tükk aega esikus... Käivad igasugused luuletajad...»

«Kes need sihukesed on, vennas, need luuletajad?» küsis kojamees, soovides tüli lõpetada. «Kas mõned ametnikud või?»

«Ei, need on niisugused isandad, kes kõike, mida nad vajavad, ise välja mõtlevad,» seletas Zahhar.

«Ja mida nad siis teie juurest tahavad?» küsis kojamees.

«Mida? Üks küsib piipu, teine viina,» ütles Zahhar ja peatus, märgates, et peaaegu kõik pilkavalt naeratavad. «Aga

teie kõik olete lurjused, niipalju kui teid siin on!» ütles ta kiirkõnes ja laskis oma kõõrdpilgul üle kõigi libiseda. «Küll sulle näidatakse, kuidas võõraid riideid katki käristada! Ma lähen, ütlen isandale!» lisas ta juurde ja hakkas kiirelt koju minema.

«Jäta juba, oota, oota!» hüüdis kojamees. «Zahhar Trofimõtš! Lähme õllepoodi, ole meheks, lähme...»

Zahhar jäi poolel teel seisma, pöördus ruttu ümber ja teenija-rahvale pilku heitmata sööstis veel kiiremini uulitsale. Ta läks tagasi vaatamata kuni vastasoleva õllepoe ukseni; pöördus siis ringi, heitis tervele seltskonnale sünge pilgu, ning viibanud veel süngemalt kõikidele käega, et need talle järgneksid, kadus uksest sisse.

Ka teised läksid laiali, kes õllepoodi, kes koju, kohale jäi ainult toapoiss üksinda.

«Mõni häda nüüd, kui ütlebki isandale?» rääkis ta mõtteis olles iseendale, flegmaatiliselt ja pikkamööda nuuskutakatoosi avades. «Isand on tal hea, seda võib kõigest näha, ainult et sõimab! Mis sest siis on, et sõimab? Aga mõni teine — vaatab, vaatab, ja siis krapsti juustesse.»

XI

Kell oli viie peal, kui Zahhar avas ettevaatlikult ja mürata esiku ukse ja hiilis kikiarvabail oma tuppa; seal astus ta isanda kabineti ukse juurde, surus algul kõrva vastu ust, siis kükitas maha ja piilus läbi lukuaugu.

Kabinetist kostis ühtlane norskamine.

«Magab,» sosistas Zahhar, «vaja ta üles äratada; varsti on kell pool viis.»

Ta kõhatas ja astus kabinetti.

«Ilja Iljitš! Kuulete, Ilja Iljitš!» algas ta tasa, Oblomovi peatsis seistes.

Norskamine kestis edasi.

«Küll aga magab!» ütles Zahhar. «Nagu müürissepp. Ilja Iljitš!»

Zahhar puudutas Oblomovit kergelt käisest.

«Tõuske üles: kell on pool viis.»

Ilja Iljitš mõmises selle peale midagi vastuseks, kuid ei ärganud.

«Tõuske ometi üles, Ilja Iljitš! Päriskõhel!» pahan-
das Zahhar häält tõstes.

Vastust ei tulnud.

«Ilja Iljitš!» kordas Zahhar isandat käisest puudutades.

Oblomov pööras veidi pead ja avas Zahharile vaadates vaevaliselt ühe silma, millest vastu helkis otsene halvatus.

«Kes siin on?» küsis ta kähiseval häälel.

«Eks mina. Tõuske üles.»

«Käi minema!» torises Ilja Iljitš ja langes uuesti raskesse unne.

Norskamise asemel hakkas kostma läbi nina vilistamist, Zahhar tõmbas isandat hõlmast.

«Mis sulle vaja on?» küsis Oblomov ähvardavalt äkki mõlemaid silmi avades.

«Teie käskisite end üles äratada.»

«Noh, tean. Sa oled oma kohuse täitnud — ja kasi minema! Ülejäänud on minu asi...»

«Ei lähe,» seletas Zahhar teda uuesti käisest kiskudes.

«Noh, ära ometi puutu!» hakkas Ilja Iljitš mahedalt rääkima, ja pistnud nina padja sisse, hakkas uuesti norskama.

«Ei või, Ilja Iljitš,» rääkis Zahhar, «ma laseksin kõige suurema heameelega, aga mitte kuidagi ei või!»

Ja ise puudutas jälle isandat.

«Ole ometi nii lahke, ära sega,» rääkis Oblomov tungivalt ja avas silmad.

«Jah, ole teie vastu lahke, kuid pärast olete ise minu peale pahane, et ma üles ei äratanud...»

«Oh sa mu jumal! Mis inimene see küll on!» rääkis Oblomov. «Lase ometi minutikenegi veel tukastada; noh, mis see ära ei ole, üks minut? Ma tean ise...»

Ilja Iljitš vaikis äkki, sest uni võttis võimust.

«Muud sa ei oska kui magada!» torises Zahhar, olles kindel, et isand ei kuule. «Näe, põõnutab nagu haavapakk! Mil-
leks oled sa küll maailma loodud?! Tõuse ometi üles, räägi-
takse sulle...» hakkas Zahhar peaaegu mõirgama.

«Mis, mis?» hakkas Oblomov pead tõstes ähvardavalt rääkima.

«Miks te's, isand, üles ei tõuse?» kostis Zahhar mahedalt.

«Ah, kuidas sa ütlesid, ah? Kuidas tohid sa nõnda — ah?»

«Kuidas?»

«Jämedusi rääkida!»

«Seda te nägite unes... jumala eest, unes.»

«Sa arvad, et ma magan? Mina ei maga, ma kuulen kõik.»
Kuid ise juba magaski.

«Noh,» rääkis Zahhar meeleheitel, «oh seda hädakest küll! Mis sa ometi lamad nagu pakk? Vastik on ju sinu peale vaadatagi. Näete ometi, head inimesed!... Ptüi!»

«Tõuske üles, tõuske üles!» hakkas ta äkki ehmunud häälel rääkima. «Ilja Iljitš, vaadake ometi, mis meie ümber sünnib...»

Oblomov tõstis kiiresti pea, vaatas ringi ja laskis jälle sügavalt ohates pea alla.

«Jäta mind rahule!» ütles ta tähtsalt. «Ma käskisin sul mind äratada, kuid nüüd võtan käsu tagasi, kas kuuled? Ma ärkan ise siis, kui tahan.»

Mõnikord Zahhar jätabki ta rahule, öeldes:

«Noh, põõnuta, kurat sinuga!»

Aga teinekord kangekaelselt järele ei anna ja nagu nüüdki, saavutab oma jonni.

«Tõuske üles, tõuske üles!» hakkas ta täiest kõrist karjuma ja haaras Oblomovil mõlema käega hõlmast ja käisest.

Oblomov kargas ootamatult jalule ja sööstis Zahhari kallale.

«Oota sa mul, küll ma sind õpetan, mis tähendab isandat häirida, kui isand tahab puhata!» rääkis ta.

Zahhar andis jalgadele valu, kuid kolmandal sammul kaenes Oblomov täiesti unest ja hakkas haigutades sirutama.

«Anna... kalja...» käsutas ta haigutuste vaheaegadel.

Samas, Zahhari selja taga, pahvatas keegi heledasti naerma. Mõlemad vaatasid ümber.

«Stolz, Stolz!» hüüdis Oblomov vaimustuses ja tormas külalise poole.

«Andrei Ivanõtš!» sõnas Zahhar irvisui naeratades.

Stolz ei jõudnud naeru vaigistada: ta oli kogu toimunud etendust pealt vaadanud.

TEINE JAGU

I.

Stolz oli sakslane ainult pooleldi, nimelt isa poolt: ema oli tal venelane. Stolz oli õigeusku; ta emakeeleks oli vene keel; ta õppis seda emalt ja raamatutest, ülikooli auditooriumis ning külapoistega mängides, arutlustes nende isadega ja Moskva turgudel. Saksa keele aga oli ta pärinud isalt ja raamatutest.

Stolz kasvas üles ja sai oma esimese õpetuse Verhljovo kirikukülas, kus ta isa oli valitsejaks. Oma kaheksandast eluaastast peale istus ta koos isaga maateaduse kaardi taga, sai veerides aru Herderist, Wielandist ja piiblisalmidest ning arvestas kokku talupoegade, linnakodanike ja vabrikutööliste kirjaoskamatu arveid, emaga aga luges piiblilugu, õppis Krölovi valme ja veeris ka «Telemachost».

Oppimisest vabal ajal jooksis ta koos teiste poistega linnu- pesi lõhkuma ja sageli võis kuulda kas tunni ajal või palvusel ta taskust hakipoegade piiksumist.

Juhtub vahel, et isa istub pealelõunasel tunnil aias ja suitsetab piipu, ema koob mingisugust kampsunit või tikib lõuendit; äkki kostab tänavalt müra, kisa ning terve kari inimesi tungib sisse.

«Mis lahti on?» küsib ehmunud ema.

«Arvatavasti tuuakse jälle Andreid,» vastab isa külmaveriliselt.

Värv lendab pärani ning aeda tuleb meeste, naiste ja poiste kari. Tõepoolest tuuakse Andreid — kuid missuguses seisukorras: saabasteta, riided katki kärjstatud, nina kas endal või mõnel teisel poisil veriseks löödud.

Ema vaatas ikka murega, kui Andrei terveks päevaks kodunt ära kadus, ja ta oleks alati hoidnud poissi enda läheduses, kui isa poleks seda täiesti keelanud.

Ema peseb poisi puhtaks, vahetab tal pesu, riided, ja Andrjuša käib pool päeva täiesti puhtana, hästikasvatatud poisina; kuid õhtuks või mõnikord ka hommikuks tirib teda jälle keegi koju määrdinuna, sassispäisena, tundmatuna, või saabub ta talupoegadega heinakoorma otsas või lõpuks tuleb kalameestega lootsikus, jäänud noodale magama.

Ema hakkab nutma, kuid isal pole midagi, naerab veel pealegi.

«Temast saab tubli burš, tubli burš tuleb!» ütleb vahel isa.

«Halasta, Ivan Bogdanõtš,» kaebas ema, «ei möödu päevagi, kui ta ei tule tagasi sinise muhuga, hiljuti lõi nina veriseks.»

«Mis poiss see on, kes kordagi pole ei endal ega mõnel teisel nina veriseks löönud?» rääkis isa naerdes.

Ema nutab veidi, nutab ja istub siis klaveri taha ja unustab Herzi mängides kõik: pisarad langevad üksteise järel klahvidele. Kuid siis tuleb või tuuakse Andrjuša koju, ta hakkab jutustama nii kiirelt ja elavalt, et ajab ka ema naerma, olles sealjuures ise nii arukas. Poiss hakkas peagi «Telemachost» lugema nagu emagi ja koos emaga neljal käel klaverit mängima.

Kord kadus poiss terveks nädalaks: ema nuttis silmad peast, kuid isal pole midagi — jalutab aias ja suitsetab.

«Näe, kui Oblomovi poeg oleks kadunud,» vastas ta naise ettepanekule poega otsima sõita, «siis oleksin ma ajanud jalule terve küla ja semstvo politsei, kuid Andrei tuleb ise. Oh, ta on tubli burš!»

Järgmisel päeval leiti Andrei üliarahulikult oma voodis magamas, kuid voodi all oli kellegi püss ja nael püssirohtu koos haavlitega.

«Kuhu sa olid kadunud? Kust sa püssi said?» külvask ema ta küsimustega üle. «Mis sa vaikid?»

«Niisama!» oli vastuseks.

Isa küsis, kas tal saksakeelne tõlge Cornelius Nepostest on valmis.

«Ei ole,» vastas poeg.

Isa haaras tal ühe käega kraest, viis ta väravast välja, pani talle mütsi pähe ja lükkas jalaga takka, nii et poiss maha kukkus.

«Kasi sinna, kust tulid,» lisas ta, «ja tule jälle tagasi koos tõlkega ja ühe peatüki asemel olgu nüüd kaks, ning

emale õpi pähe prantsuse komöödiast osa, mis ta sulle üles andis: selleta ära oma nägu näita!»

Andrei tuli nädala pärast, tõi tõlke ning oli ka osa selgeks õppinud.

Kui ta suuremaks kasvas, pani isa ta enda kõrvale vedruvankrile istuma, andis ohjad kätte ja käskis end sõidutada vabrikusse, siis väljadele, pärast linna kaupmeeste juurde, ametiasutustesse, siis mingisugust savi vaatama, mida isa võttis sõrmede vahele, nuusutas, mõnikord katsus keelega ja andis ka pojale nuusutada, ning seletas, mis savi see on ja milleks see kõlbab. Või mindi vaatama, kuidas valmistatakse potast või tõkatit või kuidas rasva sulatatakse.

Neljateistkümne-viieteistkümnendaastasena sõitis poiss sageli üksipäini vankris või ratsa, paun sadula küljes, isa ülesandel linna ja ilalgi ei juhtunud, et ta oleks midagi unustanud, midagi valesti teinud, midagi silmapaari vahele jätnud või eplainud.

«*Recht gut, mein lieber Junge!*»¹ rääkis isa aruannet kuulates ja teda oma laia kämbelaga vastu õlga patsutades, ja andis siis kaks-kolm rubla vastavalt ülesande tähtsusele.

Ema peseb pärast seda Andrjušalt kaua maha tahma, pori, savi ja rasva.

Emale ei meeldinud päris hästi see töökas, praktiline kasvatus. Ta kartis, et ta poeg muutub samasuguseks saksa pärjeliiks nagu need, kelle hulgast oli pärit isa. Ta vaatas kogu saksa rahvale kui patenteeritud väikekodanike karjale. Ta ei armastanud jõhkrust, iseseisvust ja upsakust, millega saksa rahvas kõikjal oma tuhande aasta vältel väljaarenenud pärjeli-õigusi esitas, nagu lehm, kes kannab oma sarvi, oskamata neid parajal ajal varjata.

Tema arvates ei olnud ega saanudki kogu saksa rahva seas olla ühtegi džentlmeni. Ta ei märganud saksa iseloomus vähimatki leebust, peenetundelisust, vastutulelikkust, ei midagi sellist, mis teeb heas seltskonnas elu nii meeldivaks, mille abil saab mõnest määrusest mööda hiilida, üldist kommet rikkuda, elukorrale mitte alistuda.

Ei, need matsid murravad otseteed, nad hoiavad kinni sellest, mis juba olemas ja mille nad kord enesele pähe võtnud;

¹ Väga hea, mu armas poiss (saksa k.).

nad on valmis peaga vastu müüri jooksmas, et toimida vastavalt reeglitele.

Ema oli olnud rikkas majas lastekasvatamiseks ja siis tal oli olnud võimalus ka välismaal käia, ta oli sõitnud läbi kogu Saksamaa ning kõik nad olid nagu kari: lühikesi piipe suitsetavad ja läbi hammaste sülitavad poesellid, käsitöölised ja kaupmehed, kepssirged sõdurinäolised ohvitserid, igapäevaste nägudega ametnikud, kes kõlbavad ainult mustaks tööks, vaevaga rahateenimiseks, labaseks režiimiks, igavaks elu korrapärasuseks ning pedantlikuks kohustetäitmiseks: kõik need nurgeliste maneeridega, suurte karedate kätega, väikekodanlikult värskete nägudega ja jämeda kõnega pürjelid.

«Ehi sakslast nagu tahad,» mõtles ta, «pangu ta selga nii peen ja valge särk, kui tahes, pangu jalga lakksaapad, isegi kollased kindad kätte, ikkagi oleks ta nagu juhtnähast tehtud: valgetest kätistest tolknevad välja karedate ning punakad käed ja peene ülikonna alt paistab kui mitte pagar, siis puhvetipidaja. Need karedate käed otse kipuvad kätte võtma naasklit või paremal juhul — viiulipoognat orkestris.»

Pojas aga unistas ta näha ideaalset isandat, kuigi isast pürjeli tõttu lihtsast soost, kuid ema poolt ikkagi vene aadliku poega, ikkagi niisugust valge naha, suurepärase kehaehituse, väikeste käte ning jalgadega, puhta näo, selge elava pilguga poissi, niisugust, nagu ta oli näinud palju rikkais vene majades ja ka välismaal, muidugi mitte sakslaste seas.

Ja äkki hakkab poeg veskis peaaegu et veskikive tõstma, vabrikutest ja põldudel nagu ta isagi koju tulema: rasvasena, sõnnikusena, punetavana, määrdinuna, krobbedaks muutunud kätega, hundiisuga!

Ema tõttas Andrijušal sõrmeküüsi lõikama, juuksekiharaid lakkima, õmblema peeni kraesid ja maniskeid; tellis talle linnarätsepalt kuue, õpetas teda Herzi unistavaid helisid kuulama, laulis pojale lilledest, elu luulest, sosistas talle küll sõjamehe, küll kirjaniku hiilgavast kutsest, unistas koos temaga tollest kõrgest osast, mis üksikutele osaks saab...

Ning kogu see perspektiiv pidi varisema kokku arvelaua plöksutamisest, talupoegade võidunud tähikute arutamisest, vabrikutööstega läbikäimisest.

Ema hakkas vihkama isegi vankrit, millel Andrijuša linna sõitis, ja vahariidest kuube, mille isa oli talle kinkinud, ning

seemisnähkseid rohelisi kindaid — kõiki neid tööka elu rohmakaid atribuute.

Onnetuseks õppis Andrijuša väga hästi ja isa tegi temast järeleaitaja oma väikeses pansionis.

Olgugi nõnda, kuid ta määras pojale palga nagu käsitöölisele, täiesti sakslaste kombel: kümme rubla kuus, ja sundis teda selle kohta raamatus allkirja andma.

Lohuta end, hea ema: su poeg kasvas üles vene pinnal — mitte pürjeli lehmasarvedega, ja veskikive veeretavate kätega inimeste äripäevases jõugus. Lähedal oli Oblomovka: seal oli igavene püha! Seal veeretatakse töö kaelast nagu ike; seal ei tõuse isand koidu ajal ega käi mööda vabrikut rasva ja õliga määratud rataste ja vedrude vahel.

Ja ka Verhljovos eneses seisis lukustatud maja, kuigi suurema osa aastast tühjana, kuid vallatu poiss poeb päris sagedasti sinna sisse ja seal näeb ta pikki saale ja rõdusid, seinidel tumedaid portreesid, kus puudub jäme värskus ja suured karedate käed — ta näeb rauged siniseid silmi, puuderdatud juukseid, valgeid hellitatud nägusid, kõrgeid rindu, võbisevates kätistes õrnu siniste soonekestega käsi, mis on uhkelt asetatud möögapidemele; näeb tervet rida suursuguselt ja kasutult hellituses möödunud inimpõlvi, rõivastatud brokaati, sametisse ja pitsidesse.

Ta läbib isikute näol kuulsate aegade, lahingute, nime ajaloos; tutvub seal lugudega muistsest ajast, mitte niisugusest, millest on jutustanud talle isa sadu kordi, sülitades ja piipu popsutades: elust Saksimaal, mis möödus kaalika ja kartuli, turu ja juurvilja vahel...

See loss täitus iga kolme aasta tagant korraks rahvaga, siis kees seal elu pidutsedes, ballide, — pikkadel rõdudel sõrased öösiti tuled.

Tulid vürst ja vürstinna perekonnaga: vürst oli hallipäine vanamees, luitunud pärgamendise näoga, silmad läiketud ja pungis, laup suur ning paljas, rinnas kolm aumärki, — tal oli kuldne tubakatoos, rubiinist nupuga jalutuskepp, sametist saapad; vürstinna oli oma ilu, kasvu ja tuseduse poolest majesteetlik naine, kelle lähedusse, nagu võis arvata, ei ole keegi astunud, keda keegi pole kallistanud ega suudelnud, isegi vürst mitte, kuigi vürstinna oli viis last.

Vürstinna tundus kõrgemal seisvat sellest maailmast, kuhu ta kolme aasta tagant kord laskus; ta ei rääkinud kellegagi,

ei käinud kuskil võõrsil, istus ainult koos kolme eidekesega rohelises nurgatoas ja astus jalgsi läbi aia, katusega kaetud rõdu kaudu kirikusse, ja laskus sirni taga toolile.

Selle eest oli majas peale vürsti ja vürstinna veel niisugune rõõmus ja elav maailm, et Andrjuša nägi oma roheliste lapsesilmadega kolme või nelja isesugust sfääri, vaatles terase mõistusega ahnelt ja teadvusetult selle mitmekesise jõugu kujusid nagu maskeraadi kirjuid pilte.

Siin olid vürstid Pierre ja Michel, kellest esimene Andrjušale peagi õpetas, kuidas puhutakse signaali õhtusele loendusele ratsa- ja jalaväes, missugused mõõgad ja kannused on husaritel ja tragunitel, mis karva hobused on kuskil polgus ja kuhu peab tingimata pärast õppimist teenima astuma, et end mitte häbistada.

Teine, Michel, olles vaevu Andrjušaga tutvunud, käskis tal kaitsele asuda ja hakkas ise rusikatega imelikult vehklema, sattudes nendega Andrjušale kord ninna, kord kõhtu, öeldes, et see on inglise kaklus.

Umbes kolm päeva hiljem, tänu ainult oma maainimese värskusele ja lihasele kätele, lõi Andrjuša Micheli nina veriseks nii inglise kui ka vene moodi ühegi teaduseta ning muutus mõlema vürsti silmis autoriteediks.

Oli veel kaks vürstitari, üheteistkümne- ja kaheteistkümneaastased tüdrukukesed, kõrget kasvu, sihvakad, uhkelt rietatud; need ei rääkinud kellegagi, ei teretanud kedagi ja pelgasid talupoegi.

Nendel oli kasvatajanna, m-lle Ernestine, kes käis Andrjuša ema juures kohvi joomas ja õpetas emale, kuidas Andrjušal kiharaid lakkida. Ta võttis vahel Andrjuša pea, asetas selle põlvedele ja keeras juukseid paberitesse nii, et oli väga valus, haaras siis Andrjuša mõlemad palged oma valgete käte vahele ja suudles neid lahkelt!

Seal oli veel sakslane, kes treis tööpingil tubakatoose ja nõõpe, siis muusikaõpetaja, kes pühapäevast pühapäevani purjus oli, siis terve kari toatüdrukuid, lõpuks hulk koeri ja koerakesi.

See kõik täitis maja ning küla müra, kära, kolina, hüüete ja muusikaga.

Saksa elemendiga kohtusid ühelt poolt Oblomovka, teiselt poolt vürstiloss härraselu laia muretusega, ning Andreist ei saanud ei tublit burši ega isegi vilistlast.

Andrjuša isa oli agronoom, tehnoloog, kooliõpetaja. Oma isalt, farmerilt, oli ta saanud praktilist õpetust põllumajanduse alal, oli õppinud Saksa vabrikutes tehnoloogiat, lähimas ülikoolis aga, kus oli neljakümne professori ümber, oli ta saanud kutse selle õpetamiseks, mida talle olid kuidagiviisi jõudnud arusaadavaks teha need nelikümmend tarka.

Kaugemale ta ei läinud, vaid pöördus jonnakalt tagasi isa juurde, olles otsustanud, et tuleb töötada. Isa andis talle sada taalrit ning uue reisipauna ja laskis tal minna kõigi nelja tuule poole.

Sest ajast peale ei olnud Ivan Bogdanovitš näinud ei kodumaad ega isa. Kuus aastat rändas ta Šveitsis ja Austrias, kuid kaksikümmend aastat elab juba Venemaal ja kiidab oma saatust.

Ta oli õppinud ülikoolis ja otsustas, et ka poeg peab samuti ülikoolis käima; pole viga, et ei ole Saksa ülikool, pole viga, et Vene ülikool toob pöörde tema poja ellu ja viib ta kaugele kõrvale tollest teerajast, mille isa oli mõttes pojale rajanud.

Kuid isa tegi seda väga lihtsalt: võttis oma vanaisa elutee ja pikendas seda joonlaudsirgelt kuni oma tulevase pojapojani ja oli rahulik, aimamata, et Herzi variatsioonid, ema unistused ning jutustused, vürstilossi rõdu ja buduaar muudavad kitsa saksa teekese nii laiaks teeks, mida tema vanaisa, isa ega ta ise pole uneski näinud.

Muide, sel puhul polnud ta pedant ega oleks hakanud peale käima; ta ainult ei osanud oma pojale teist teed ette määrata.

Ta ei muretsenudki selle üle. Kui ta poeg ülikoolist koju tuli ja kuud kolm kodus elanud oli, ütles isa talle, et Verhljovos pole tal enam midagi teha, et, näe, isegi Oblomov saadeti Peterburi, ja et niisiis on ka temal aeg minna.

Kuid milleks oli pojal vaja Peterburi sõita, miks ei võinud ta jääda Verhljovosse ja aidata mõisa valitseda, seda vanamees endalt ei küsinud; ta mäletas ainult seda, et kui ta ise oli õpingud lõpetanud, oli isa ta kodunt välja saatnud.

Ja ta saatis poja välja — niisugune oli komme Saksamaal. Ema enam ei elanud ja vastu rääkida ei saanud keegi.

Ärasõidupäeval andis Ivan Bogdanovitš pojale sada rubla paberrahas.

«Sa sõidad ratsa kubermangulinna,» ütles isa, «seal kasseeid Kalinnikovilt sisse kolmsada viiskümmend rubla,

hobuse aga jätad tema juurde. Kui teda seal ei ole, siis müüd hobuse maha; seal on varsti laat ja hobusest antakse igal ajal nelisada rubla. Sõit Moskvani läheb sul maksma umbes nelikümmend rubla, sealt Peterburi — seitskümmend viis; järele jääb veel küllalt. Edasi — kuidas ise tahad. Sa ajasid asju minuga koos, järelikult tead, et mul on teatud kapital. Enne minu surma ära sellele looda, — kuid mina elan arvatavasti veel aastat kaksikümmend, ehk olgu siis, et mulle kivi pähe kukub. Lamp põleb alles heledasti ja õli on temas palju. Sa oled saanud hea hariduse: sinu ees on lahti kõik teed; sa võid teenida, kaubelda, kas või luuletada, — ma ei tea, mille sa valid, milleks on sul rohkem tahtmist...»

«Ma vaatan, kas ei saaks kõike korraga,» vastas Andrei.

Isa hakkas täiel häälel naerma ja patsutas pojale nii tugevasti õlale, et isegi hobune poleks seda sallinud. Andrei ei teinud väljagi.

«Noh, kui ei jätku omast oskusest, kui sa ise oma õiget teed ei leia, ja on vaja nõu pidada, küsida, — astu Reinholdi juurde sisse: tema õpetab. Oo!» lisas ta kätt üles tõstes ja pead raputades. «See on see...» (ta tahtis kiita, kuid ei leidnud sõnu). «Me tulime Saksimaalt koos. Tal on neljakordne maja. Ma annan sulle aadressi...»

«Pole vaja, ära anna,» vastas Andrei, «ma lähen tema juurde siis, kui mul on neljakordne maja, kuid nüüd ehk saan temata läbi...»

Jälle õlalepatsutamine.

Andrei kargas hobuse selga. Sadula külge oli seotud kaks pauna: ühes oli vahariidest mantel, kust paistsid välja paksud, naeltega tallutatud saapad ning mõned verhljovo lõuendist särvid — asjad, mis olid isa poolt ostetud ja ka tema pealekäimisel kaasa võetud; teises pakis olid elegantne, peenest kalevist frakk, karvane palitu, tosin peeni särke ning kamasid, mis olid Moskvast tellitud ja ema õpetuste mälestuseks kaasa võetud.

«Noh,» ütles isa.

«Noh,» ütles poeg.

«Kõik?» küsis isa.

«Kõik!» vastas poeg.

Nad vaatasid vaikides teineteisele, nagu oleksid teineteist pilkudega läbi puurinud.

Vahepeal oli kogunenud nende juurde väike kari uudishimulikke naabreid, ammuli sui vahtima, kuidas valitseja oma poega võõrsile saadab.

Isa ja poeg surusid teineteisel kätt.

«On aga kutsikas: ei ainustki pisarat!» rääkisid naabrid. «Näe, kaks varest katkestavad end päris ära, kraaksuvad aia otsas: küll nad temale õnnetust kraaksuvad — oota aga!»

«Mida tähendavad talle varesed? Ta hulgub jaanipäeva eel öösiti üksipäini metsas: neisse, vennas, see külge ei hakka. Venelane terve nahaga ei pääseks!...»

«Aga vana on ka ise paras pagan!» tähendas üks ema.

«Nagu oleks kassipoja tänavale visanud: ei kallistanud ega vingatanud!»

«Pea! Pea, Andrei!» hüüdis vanamees.

«Ahah! Süda vist hakkas valutama!» öeldi rahva hulgast heakskiitvalt.

«Noh?» küsis Andrei.

«Sedelgavöö on lodevil, tuleb pingutada.»

«Sõidan Šamševkani, kohendan ise. Milleks aega raisata, on vaja valgega pärale jõuda.»

«Noh!» ütles isa käega heites.

«Noh!» kordas poeg peaga noogutades, ja veidi kumardades tahtis hobusele kannuseid anda.

«Ah teid, koeri! Tõepoolest koerad! Nagu võõrad!» rääkisid naabrid.

Kuid äkki kostis rahva hulgas vali nutt: keegi naine ei kannatanud välja.

«Sa isake, kallike!» lausus ta üksikuid sõnu välja pigistades ja pearäti nurgaga silmi pühkides. «Vaene orvuke! Ei ole sul hella emakest, pole sul kedagi, kes sind õnnistaks... Las ma teen sulle ristimärgi, mu kullake!»

Andrei sõitis naise juurde, kargas hobuselt maha, embas vanaeite, siis tahtis lahkuda, aga puhkes äkki nutma ajal, kui eit ristimärki tegi ja teda suudles. Eide palavates sõnades kuuldus Andreile nagu ema häält, elustus hetkeks ema õrn kuju.

Ta kallistas eite veel kord tugevasti, pühkis kiiruga pisarad silmist ja kargas hobusele. Ta lõi hobusele vastu külge ning kadus tolmupilve; kahelt poolt tormasid talle järele kolm õuekoera ja hakkasid haukuma.

Stolz on Oblomoviga ühevanune: ka tema on üle kolmekümne aasta vana. Ta oli olnud teenistuses, läinud erru, ajas oma asju ning oli tõepoolest teeninud endale juba maja ja raha. Ta on osanik mingisuguses seltsis, mis kaupleb välismaaga.

Ta on alatasa sõitudel: kui seltsil on vaja saata agenti Belgiasse või Inglismaale — saadetakse teda; on vaja koostada mingisugune projekt või rakendada ellu uut ideed — valitakse teda. Sealjuures liigub ta seltskonnas ja loeb; millal ta seda kõike teha jõuab — jumal teab.

Ta koosneb luudest, lihastest ja erkudest nagu puhastverd inglise hobune. Ta on kõhn; põski pole tal peaaegu olemas, see tähendab: on olemas ainult luu ja lihased, kuid mitte mingit tundemärki rasvasest ümarusest; näovärv on ühtlane, tõmmukas, vähimagi punata; silmad on veidi rohekad, kuid ilmekad.

Üleliigseid liigutusi tal ei ole. Kui ta istub, siis istub rahu-likult, kui aga tegutseb, siis tarvitab miimikat ainult niipalju, kui seda vaja on.

Ja nii nagu tal polnud midagi liigset organismis, tasakaalustas ta ka oma elu kõlbeliste funktsioonide praktilised küljed vaimu peente vajadustega. Need kaks haru jooksid rööbiti, teel risteldes ja teineteise ümber keerdues, kuid ei läinud iialgi raskeisse, lahendamatuks sõlmedesse.

Ta astus kindlalt, julgelt; elas eelarve järgi, püüdis tarvitada kasulikult iga päeva nagu iga rubla, kontrollides tukkumatult iga minut äratarvitatud aega, tööd, hinge ja südame jõudu.

Näis, nagu valitseks ta oma kurbust ja röömu niisama nagu käteliigutusi ning jalaastumisi, või nagu ta toimis halva ja hea ilmaga.

Kui sadas, käis ta avatud vihmavarjuga, s. t. kannatas seni, kuni kestis kurbus, kuid kannatas ara alistumiseta, enam tusaselt, uhkelt, ja talus kannatlikult kõike ainult seepärast, et ta pidas iga kannatuse põhjuseks iseennast ega riputanud oma kannatusi nagu kuube võõrasse varna.

Röömu nautis ta nagu tee äärest nopitud lille, kuni see käes närbus, tühjendamata karikat tolle kibeda tilgani, mis on iga naudingu lõpuks.

Lihtne, s. t. otsekohene tõeline vaade elule oli tema alaliseks elu ülesandeks ja lähenedes vaevaga selle lahendusele, mõistis ta selle ülesande raskust ning oli sisemiselt uhke ja õnnelik iga kord, kui juhtus märkama oma teel kõverust ning võis astuda õige sammu.

«Lihtsalt elada on keerukas ja raske!» rääkis ta sageli endamisi ja vaatas kärsitul pilgul, kus elulõng kõverdub, kus on viltu ning kus see hakkab vedama korrapärasusse, keerukasse sõlme.

Kõige enam kartis ta kujutelma, seda kahepalgelist kaast, kellel ühel pool on sõbra, teisel vaenlase nägu: sõbra — mida vähem teda usud, vaenlase — kui uinud usaldavalt tema magusal sosinal.

Ta kartis igasugust unistust, või kuigi ta unistuste valda astus, siis nagu koopasse, mille suu kohal on pealkiri: *ma solitude, mon ermitage, mon repos*¹, pidage meeles sealt väljumise tundi ja minutit.

Mõistatuslikule ja salapärasele unistusele ta oma hinges ruumi ei andnud. See, mida ei saa katsega, tegeliku tööga analüüsida, oli tema meelest optiline pettus, üks või teine kiirte ja värvide peegeldus nägemisorganil või lõpuks fakt, milleni veel katse järg pole küündinud.

Tal puudus ka see diletantism, mis armastab luusida imede maailmas või tallata tühja tuult oletuste ja alles tuhande aasta pärast tehtavate leiutiste vallas. Ta jäi saladuse lävele kangekaelselt seisma, avaldamata lapselikku usku või kergatsi kahtlusi, ta ootas seaduse nähtavaletulemist ja koos sellega ka nähtuse võtit.

Niisama teraselt ja ettevaatlikult nagu oma kujutelma jälgis ta ka oma südant. Kuigi ta siin sageli komistas, tuli tal üles tunnistada, et südame funktsioonide sfäär oli talle alles *terra incognita*².

Ta tänas palavalt saatust, kui tal õnnestus selles tundmatus vallas aegsasti eraldada punaseks mingitud valet kahvatust tõest; ta ei kaevanud, kui ta lilledega osavalt maskeeritud pettuse tagajärjel komistas, kuid ei kukkunud, kui vaid süda ainult palavikuliselt ning hoogsalt põksus; ja ta oli väga röömus, kui süda ei jooksnud verd, kui

¹ Mu üksindus, mu üksildane elukoht, mu puhkus (pr. k.).

² Tundmatu maa (lad. k.).

laubale ei ilmunud külm higi ja ta elu hiljem ei varjutanud pikk vari.

Ta pidas ennast õnnelikuks, et suutis püsida ühel ja samal kõrgusel, ning tunnete ruunakese seljas kapates ei sööstnud üle tollest peenest joonest, mis eraldab tunnete maailma valest ja sentimentaalsusest, tõe maailma naeruväärsusest, ning tagasi kapates ei sattunud julmuse, targutuse, umbusalduse, väikluse, südamekohitsemise liivasele, põuasele pinnale.

Armastades tundis ta jalge all pinda ja eneses küllaldaselt jõudu, et kiskuda end äärmisel juhul lahti ja olla vaba. Ta ei lasknud end pimestada ilust ja seepärast ei unustanud, ei alandanud mehe au, polnud ori, «ei lamanud iluduste jalge ees», kuigi pidi loobuma tulistest rõõmudest.

Ta ei olnud ebajumalaid, kuid seetõttu säästis ta hinge jõu, keha tugevuse, see-eest oli ta karskelt uhke: temast oleks nagu hoovanud mingit värskust ja jõudu, mille ees tahtmatult kohmetasid ka julged naised.

Ta teadis nende haruldaste ja kallite omaduste hinda, ning raiskas neid nii ihnsalt, et teda nimetati egoistiks, tundetuks. Talle heideti ette tema puhangutest hoidumist ja oskust mitte ületada vaimu loomulikke vabu piire, kuid sealsamas mõnikord kadeduse ja imestusega mõisteti õigeks teist, kes ise terve hooga šohu lendas, purustades nii oma kui ka võõra elu.

«Kired, kired õigustavad kõike,» räägiti ta ümber, «kuid teie oma egoismis hoiate ainult iseennast; eks me näe, kellele.»

«Eks ma kellelegi end ikka hoia,» rääkis ta mõttes, vaadates nagu kaugusesse, ning ei uskunud nagu varemaltki kirgedele luulet, ei sattunud vaimustusse nende tormilistest avaldustest ja hävitavatest jälgedest, vaid püüdis näha elu olemasolu ideaali ja inimese püüdlusi ranges elu mõistmises ja teostuses.

Mida rohkem talle vastu vaieldi, seda sügavamalt «panetus» ta oma kangekaelsuses ja langes mõnikord, vähemalt vaidlustes, puritaanlikku fanatismi. Ta rääkis, et «inimese normaalseks kohuseks on — hüpeteta läbi elada neli aastaaega, s. t. neli vanusejärku ja kanda elu anumad viimse elupäevani ühtki tilka asjata maha pillamata, ja et tule ühtlane ja aeglane põlemine on parem kui tormised tulekahjud, lõõsaku

neis ükskõik missugune luule». Lõpuks lisas ta juurde, «et ta oleks õnnelik, kui tal õnnestuks iseenda eluga oma veenet tõestada, kuid ta ei looda seda saavutada, sest see on väga raske».

Ise ta käis ja käis oma kangekaelselt valitud teed üha edasi. Polnud märgata, et ta millegi üle oleks haiglaselt ja piinavalt mõtlema jäänud; nähtavasti ei purenud teda äraväsitatud südame piinad, ta ei tundnud hingevalu ega kaotanud pead keerukates, rasketes ja uutes olukordades; ta lähenes neile nagu vanadele tuttavatele, nagu elaks ta teistkordset elu ja kõnniks mööda tuttavaid kohti.

Mis ka juhtus, alati tarvitas ta seda võtet, mis vastas just sellele juhule, nagu võtmehoidja võtab vöö küljes rippuvatest võtmetest just selle, mida talle on vaja ühe või teise ukse jaoks.

Kõige tähtsamaks pidas ta visadust eesmärkide saavutamisel; see näitas, et inimesel on iseloomu, ja niisuguse visadusega inimestele ei keelanud ta iialgi lugupidamist, olgu nende eesmärgid nii tühised kui tahes.

«Need on inimesed!» rääkis ta.

Kas on vaja juurde lisada, et ta ise rühkis oma eesmärgi poole kõigist takistustest julgelt üle astudes, või loobus oma ülesandest siis, kui tema teele tekkis müür või avanes läbipääsematu kuristik.

Kuid ta ei suutnud end relvastada selle julgusega, mis silmi sulgedes hüppab üle kuristiku või hea õnne peale sööstab müüri kallale. Ta möödab ära kuristiku ja müüri, ning kui ei ole kindlat abinõu nendest jagusaamiseks, astub kõrvale, räägitagu temast mis tahes.

Et tekiks niisugune iseloom, olid võib-olla vajalikud ka niisugused segaelemendid, millest kujunes Stolz.

Juba ammust ajast on meil jagatud tegelasi viide-kuude stereotüüpvormi; laisalt, poole silmaga ringi vaadates panid nad käed külge ühiskonnamasinale ja tukkudes lükkasid seda edasi mööda harilikke rõõpmeid, asetades jala eelkäijast mahajäänud jalajäljele. Kuid äkki virgusid silmad tukkumisest, kuuldusid väledad pikad sammud, elavad hääled... Kui palju vene nimedega Stolze peaks veel ilmuma!

Kuidas võis niisugune inimene olla lähedane Oblomovile, kelles iga joon, iga samm, terve olemasolu oli karjuvaks protestiks Stolzi elu vastu? See on arvatavasti juba otsustatud

küsimus, et vastupidised äärmused, kui nad ei tekita sümpaatiatunnet, nagu arvati varem, siis nad ei ole ka sellele takistuseks.

Seejuures köitis neid lapsepõlv ja kool — kaks tugevat vedru, siis veel vene hea ja lopsakas hellitus, millega saksa poissi Oblomovite perekonnas nii ohtralt üle külvati, siis see tugevama osa, mis oli Stolzil Oblomovi kõrval nii füüsilises kui ka moraalses mõttes, ja lõpuks kõige enam Oblomovi loomuse puhas, helge ja heasüdamlik alus, mis oli täis sügavat sümpaatiat hea vastu ning kõige vastu, mis avanes ja vastas selle lihtsa, kavaluseta, igavesti usaldava südame kutsele.

Kes aga heitis juhuslikult või meelega pilgu sellesse helgesse lapselikkusse hinge — olgu ta tasane või õel —, see ei saanud talle keelata vastastikust poolehoidu, või kui olud takistasid lähenemist, siis vähemalt head ja püsivat mälestust.

Sagedasti Andrei ise, kiskudes end lahti tööst või seltskondlikust rahvakarjast, sõitis peoõhtult või ballilt Oblomovi juurde, et istuda laial diivanil ja laisas vestluses lahutada ning rahustada erutatud ning väsinud hinge, tajudes alati seda rahustavat tunnet, mida tunneb inimene, tulles suurepärastest saalist oma lihtsa katuse alla või lõunamaisest looduse särast tagasi kasesalusse, kus ta lapsena oli jalutanud.

III

«Tere, Ilja. Kui rõõmus ma olen sind nähes! Noh, kuidas käsi käib? Oled sa terve?» küsis Stolz.

«Oh ei, tunnen end halvasti, vend Andrei,» ütles Oblomov ohates, «mis veel tervisest rääkida!»

«Mis siis, oled haige või?» küsis Stolz hoolitsevalt.

«Odraivad annavad end tunda: alles möödunud nädalal kadus üks paremast silmast ja nüüd juba teine.»

Stolz hakkas naerma.

«Ainult?» küsis ta. «Need oled sa saanud magamisest.»

«Kuidas — ainult. Kõrvetised piinavad. Oleksid sa kuulnud, mida arst äsja ütles. «Sõitke välismaale,» ütleb, «muidu on halb: võite saada rabanduse.»»

«Noh, ja kuidas siis kavatsed?»

«Ei sõida.»

«Miks?»

«Halasta! Oleksid sa kuulnud, mida ta siin kõik kokku rääkis: «ma elagu kuskil mäel, sõitku Egiptusesse või Ameerikasse»...»

«Mis siis?» ütles Stolz külmavereliselt. «Egiptuses oled kahe, Ameerikas kolme nädala pärast.»

«Noh, vend Andrei, sina kahl! Ainult üks arukas inimene oligi, kuid ka see on mõistuse kaotanud. Kes siis Egiptusesse või Ameerikasse sõidab! Inglased — kuid neid on issand jumal juba sellisteks loonud; pealegi pole neil kodus ruumi elamiseks. Kuid kes meil sõidab? Võib-olla mõni meeletu, kes elust midagi ei hooli.»

«Missugune kanglastegu, tõepoolest: istu kalessi või laevale, hinga värsket õhku, vaata võõraid maid, linnu, kombeid, igasuguseid imesid... Ah sind! Noh ütle, kuidas su asjad edenevad, kuidas on Oblomovka?»

«Ah!...» lausus Oblomov, lüües käega.

«Mis on juhtunud?»

«Mis: elu on kõvasti puudutama hakanud!»

«Ja jumalale tänu!» ütles Stolz.

«Kuidas jumalale tänu! Kui ta ainult pead silitaks, aga ta tikub sulle kallale nagu vahel koolis, et tasasele õpilasele tikuvad kallale tülinorijad: kord näpistab salaja, kord tormab sulle vastu ja puistab liivaga üle... võimatu!»

«Sa oledki liiga tasane. Mis siis on juhtunud?» küsis Stolz.

«Kaks õnnetust.»

«Missugused?»

«Olen täiesti laostunud.»

«Kuidas nii?»

«Kuula, ma loen sulle ette, mida kirjutab külavanem... kus see kiri nüüd on? Zahhar, Zahhar!»

Zahhar otsis kirja üles. Stolz laskis silmadel üle kirja käia ja hakkas naerma, arvatavasti külavanema stiili üle.

«On aga kelm see sinu külavanem!» ütles ta. «On lasknud talupojad käest ja kaebab veel pealegi! Paremini oleks neile passid anda ja nad kõigi nelja tuule poole saata.»

«Halasta, sedaviisi hakkavad võib-olla kõik vabaks tahtma,» väitis Oblomov vastu.

«Lase nad minna!» ütles Stolz muretult. «Kellel on hea ja kasulik kohale jääda, see ei lähe, kui see aga talle kasulik ei ole, siis ei ole see ka sulle kasulik: milleks neid kinni pidada?»

«Kuula aga, mida välja mõtles!» rääkis Ilja Iljitš. «Oblo-
movkas on vagased, kodus istujad talupojad; miks neil vaja
hulkuda? ...»

«Aga sina ei tea,» rääkis Stolz vahele, «et Verhljovosse
tahetakse ehitada sadam ja kavatsetakse ehitada veel kivitee,
nii et Oblomovkagi jääb suurtee lähedale, ja linnas hakatakse
laatasid pidama.»

«Oh sa mu jumal!» ütles Oblomov. «See veel puudus!
Oblomovka asus nii vaikselt ja kõrvalises nurgas, kuid nüüd
äkki laat, suurtee! Talupojad harjuvad linnas käima, kaup-
mehed hakkavad meie juures ringi kolama — kõik on otsas!
Oh häda!»

Stolz hakkas naerma.

«Kuidas siis pole häda?» jätkas Oblomov. «Talupojad
olid mis nad olid, polnud kuulda midagi, ei halba ega head.
Tegid oma tööd, kuhugi ei kippunud, — kuid nüüd lähevad
hukka! Tulevad teejoomised, kohvid, sametpüksid, lõõtspil-
lid, veesaapad... kuid kasu sellest ei ole!»

«Jah, kui see nii on, siis muidugi on kasu vähe,» tähendas
Stolz. «Kuid sina asuta külasse kool...»

«Kas pole mitte vara?» lausus Oblomov. «Kirjaoskus on
talupojale kahjulik: harid ta ära, siis ta võib-olla ei hakkagi
enam kündma...»

«Aga talupojad õpivad ju sellest, kuidas künda, veidrikl
Kuid kuule: sa pead ilma naljata sel aastal ise külasse
sõitma.»

«Jah, õigus; ainult plaan ei ole mul veel korras...» tähen-
das Oblomov aralt.

«Ja pole midagi tarviski!» ütles Stolz. «Sa ainult käi
ära: kohapeal näed, mida vaja teha. Sa jandad liiga kaua
selle plaaniga: kas ta tõesti pole veel valmis? Mis sa siis
teed?»

«Ah, vennas! Nagu mul polekski muud teha, kui ainult
mõisa majapidamise asju ajada. Aga teine õnnetus?»

«Ja missugune siis?»

«Korterist aetakse välja.»

«Kuidas aetakse?»

«Niisama: öeldakse — koli välja, ja valmis.»

«Noh, mis siis?»

«Kuidas, mis siis? Mina olen siin selja ja küljed läbi hõõ-
runud, viseldes unetult nende tülidega. Olen ju üks: on vaja

üht ja teist. Seal võta arveid kokku, maksa siia ja maksa
sinna, ja siis veel mööblivedu! Raha läheb hirmus palju
välja, ma ei tea isegi, kuhu! Kardan, et jään hoopis pal-
jaks...»

«Küll ikka on inimene ära hellitatud: raske on korterist
välja kolida!» imestas Stolz. «Muuseas raha suhtes: on sul
seda palju? Anna mulle rublat viissada: oleks vaja kohe ära
saata; homme võtaksin kontorist...»

«Oota! Lase ma tuletan meelde. Hiljuti saadeti külast
tuhat, kuid nüüd on järel... pea...»

Oblomov hakkas otsima laegastes.

«Näe, siin ongi... kümme, kakskümmend, kakssada
rubla... ja siin kakskümmend rubla. Siin olid veel vask-
rahad... Zahhar... Zahhar!»

Zahhar hüppas nagu ennagi ahjulavalt alla ja astus tuppa.

«Kus on kaks kümnekopikalist, mis äsja laual olid? Eile
ma panin need...»

«Mis see küll on, Ilja Iljitš, muudkui jälle need kaks
kümnekopikalist! Ma kandsin teile ju ette, et mingisugust
kahte kümnekopikalist siin ei ole olnud...»

«Kuidas ei ole olnud! Apelsinide eest said tagasi...»

«Andsite kellelegi ära ja unustasite,» ütles Zahhar ukse
poole pöördudes.

Stolz hakkas naerma.

«Ah teid küll, oblomovlasi!» heitis Stolz ette. «Ei tea
isegi, kui palju raha teil taskus on!»

«Aga mis raha teie ennist Mihhei Andreitšile andsite?»
tuletas meelde Zahhar.

«Ah jah, Tarantjev võttis veel kümme rubla,» pöördus
Oblomov elavalt Stolzi poole, «ma unustasin...»

«Miks lased sa seda tõbrast oma korterisse?» tähendas
Stolz.

«Mis seal lasta!» segas end vahele Zahhar. «Tuleb nagu
oma majja või trahterisse. Võttis isanda särki ja vesti ning
kõik läks seda teed. Ennist ilmus fraki järele. «Lase selga
passida!» Kui ometi teie, isake Andrei Ivanõtš, teda taltsu-
taksite...»

«Pole sinu asi, Zahhar. Kasi oma tuppa!» tähendas Oblo-
mov karmilt.

«Anna mulle poogen postpaberit,» küsis Stolz, «kirjutaksin
tähekeste.»

«Zahhar, anna paberit: Andrei Ivanõtšil on vaja...» ütles Oblomov.

«Paberit ei ole! Ennist otsisite,» vastas Zahhar esikust ega tulnud ise tuppagi.

«Anna siis mingisugune tükikel!» käis peale Stolz.

Oblomov otsis laualt: polnud tükikestki.

«Noh, anna siis kas või nimekaart!»

«Neid, nimekaarte, pole mul juba ammu,» vastas Oblomov.

«Mis sinuga juhtunud on!» sõnas Stolz irooniliselt. «Sa kavatsed ju töötada, plaani teha. Ütle mulle, palun, käid sa ka kusagil ja kus sa käid? Kellega sa kohtud?»

«Kus mul käia! Vähe küll, kus käin; istun aina kodus: näe, ka plaan teeb mu rahutuks, ja siis veel korteriküsimus... Tänu, Tarantjev lubas jõudu pingutada, otsida...»

«Kas su juures käib ka keegi?»

«Käivad küll, näe, Tarantjev, siis Aleksejev. Enne sind oli arst siin... Penkin käis, Sudbinski, Volkov...»

«Ma ei näe sul ka raamatuid mitte,» ütles Stolz.

«Näe, raamat on siin!» tähendas Oblomov laual olevale raamatule osutades.

«Ja mis see on?» küsis Stolz raamatule pilku heites. «Tee-kond Aafrikasse. Kuid lehekül, millel sa peatusid, on hallitanud. Pole näha ühtki ajalehte... Kas sa ajalehti loed?»

«Ei loe, trükk on peenike, rikub silmi... ja pole vaja-dustki: kui juhtub midagi uut, siis muud ei kuulegi — terve päev igalt poolt.»

«Armas aeg, Ilja!» ütles Stolz hämmastunud pilku Oblomovile pöörates. «Mida sa siis üldse teed? Oled enda tõm-manud kägarasse nagu taignatomp ja lamad.»

«Tõsi, Andrei, nagu tomp,» vastas Oblomov kurvalt.

«On siis teadmine õigustus?»

«Ei, see on ainult vastus sinu küsimusele; ma ei õigusta end,» vastas Oblomov ohates.

«Kuid sellest unest peab ometi jagu saama!»

«Varem katsusin, ei saanud, kuid nüüd... milleks? Miski ei põhjusta: hing ei püüa, mõistus magab rahulikult,» lõpetas ta vaevaltmärgatava kibedusega. «Jätkub juba sellest... ütle parem, kust sa nüüd tuled?»

«Kiievist. Nädala paari pärast sõidan välismaale. Sõida ka sina...»

«Hea küll, võib-olla...» otsustas Oblomov.

«Siis istu, kirjuta palve, homme esitad...»

«Kas siis juba homme!» algas Oblomov äkki taibates. «Missugune rutt neil kõigil on, nagu ajaks keegi taga! Mõt-leme parem järele, räägime, ja eks seal siis näe, mida jumal annab! Esiteks vahest külasse, välismaale aga... hiljem...»

«Miks siis hiljem? Arst ju käskis? Kõigepealt heida endalt rasv ja see keha raskus, küll siis kaob ka hinge uim. Vaja on teha nii keha kui ka hinge võimlemist.»

«Ei, Andrei, see kõik hakkab mind väsitama: mu tervis on halb. Sa parem jäta mind, sõida üksi...»

Stolz vaatas lamavale Oblomovile, Oblomov vaatas Stolz-
zile.

Stolz vangutas pead, Oblomov ohkas.

«Tundub, et sa ei viitsi eladagi?» küsis Stolz.

«Jah, see on õige: laiskus, Andrei!»

Andrei vaatas teda vaikides ja tema peas keerles küsimus, millega saaks Oblomovit valusamalt riivata ja kus on temal see hell koht, ning hakkas äkki naerma.

«Miks on sul jalas üks niidist sokk, kuid teine puuvil-lane?» küsis ta äkki, Oblomovi jalgadele näidates. «Ja ka särk on sul pahempidi seljas?»

Oblomov vaatas jalgadele, siis särki.

«Tõepoolest,» tunnistas ta ise kohmetuses. «See Zahhar on mulle nuhtluseks antud! Sa ei usu, kuidas ma olen end temaga ära piinanud! Vaidleb, räägib jõhkrusi, kuid tööd ära nõuagil!»

«Ah, Ilja, Ilja!» ütles Stolz. «Ei, mina sind nõnda küll ei või jätta. Nädala pärast ei tunne sa ennast enam ära. Juba õhtul teatan ma sulle üksikasjalise plaani, mida ma sinuga ja enesega teha kavatsen, kuid nüüd riietu. Oota, ma ajan sulle veel elu sisse. Zahhar!» hüüdis ta. «Ilja Iljitš riietada!»

«Kuhu, halasta, mis sa ometi kavatsed? Praegu tuleb Tarantjev koos Aleksejeviga lõunat sööma. Pärast taht-sid...»

«Zahhar,» rääkis Stolz Oblomovit kuulamata, «sea talle kõik riietumiseks korda.»

«Kuulen, isake Andrei Ivanõtš, ainult saapad puhastan veel ära,» rääkis Zahhar heal meelel.

«Kuidas? Sul ei ole kella viieks saapadki veel puh-tad?»

«Puhastatud on teised küll, juba möödunud nädalast, kuid isand ei käinud väljas, nii et tuhmusid ära...»

«Noh, too nad nii nagu on. Minu kohver aga vii võõraste-tuppa; ma peatun teie juures. Ma riietun kohe ja ka sina, Ilja, pead valmis olema. Lõunat sööme kuskil möödamannes. Siis sõidame kahte-kolme perekonda ja...»

«Mis see on... kuidas nii äkki... pea nüüd... lase mõelda... mul on ju habe ajamata...»

«Siin pole midagi mõelda ja kukalt sügada... Teel lased habeme maha ajada: ma viin su.»

«Mis perekondadesse me peame siis sõitma?» hüüatas Oblomov nukralt. «Võõraste poole? Mida veel välja mõtle-sid! Ma lähen parem Ivan Gerassimovitši juurde; päeva kolm pole seal käinud.»

«Kes see Ivan Gerassimovitš on?»

«See, kes varem minuga koos teenis...»

«Ah! See hallipäine eksekuutor: mida sa tema juures leid-nud oled? Mis himu on sul selle lollpeaga aega surnuks lüüa!»

«Kui teravalt sa mõnikord inimeste kohta ütled, Andrei, jumal sind teab. Kuid see on ju hea inimene: ainult et ta ei kannu hollandi särke...»

«Mida sa tema juures teed? Millest räägid temaga?» küsis Stolz.

«Tema juures, tead, on kuidagi korrapärane, hubane. Toad on väikesed, diivanid sügavad, nii et vajud sinna koos peaga ja inimest pole nähagi. Aknad on peaaegu täiesti varjatud luuderohust ja kaktustest, kanaarilinde on üle tosina ja kolm väga heasüdamlikku koera! Suupisted seisavad alati laual. Kõik gravüürid kujutavad perekonnastseene. Tuled sinna ja ei taha lahkudagi. Istud muretult, ei mõtle millestki, tead, et su läheduses on inimene... muidugi lihtne, mõtte-vahetusele temaga ei maksa mõeldagi, kuid kavaluseta, heasüdamlik, lahke, vähenõudlik ning ei solva sind selja taga!»

«Mida te siis teete?»

«Mida? Kui tulen, istume teineteise vastu diivanitele, tõm-bame jalad kõverasse; tema suitsetab...»

«Noh, ja sina?»

«Ka mina suitsetan, kuulan kanaarilindude siristamist. Pärast toob Marfa teemasina.»

«Tarantjev, Ivan Gerassimovitš!» rääkis Stolz õlgu kehi-tades. «Noh, riietu rutemini,» kiirustas ta. «Aga Tarantjevile üt-le, kui ta tuleb,» lisas ta Zahhari poole pöördudes, «et meie kodus lõunat ei söö ja et Ilja Iljitš ei söö kodus lõunat kogu suve, ning et sügisel saab tal olema väga palju tegemist ja et Tarantjevile ei õnnestu enam isandaga kokku saada...»

«Ütlen, ei unusta, ütlen kõik,» vastas Zahhar, «kuid mida käsite teha lõunaga?»

«Lase ta koos kellegagi hea maitsta.»

«Kuulen, isand.»

Stolz ilmus umbes kümne minuti pärast: riietatud, habe aetud, kammitud; Oblomov aga istus melanhoolselt aseme äärel, nõõpides aeglaselt kinni särki, nõõbiga nõõpauke tabamata. Ta ees, ühel põlvel, oli Zahhar puhastamata saa-paga nagu mingisuguse liuga; ta valmistus seda jalga tõm-bama ja ootas, kuni isand lõpetab rinnaesise kinninööpimise.

«Sa pole veel saapaid jalga saanud!» ütles Stolz imesta-des. «Noh, Ilja, kiiremini ometi, kiiremini!»

«Kuhu siis? Ja milleks siis?» päris Oblomov nukralt. «Keda ma seal näinud ei ole? Olen maha jäänud, ei ole tahtmist...»

«Ruttu, ruttu!» kiirustas Stolz.

IV

Kuigi oli juba hiline aeg, jõudsid nad siiski sõites kusagil veel asju ajada; pärast võttis Stolz kellegi kullakaevanduse-omaniku endaga kaasa lõunat sööma, siis sõitsid nad viimase juurde teed jooma, kus leidsid eest suure seltskonna, nii et Oblomov sattus täielikust üksildusest rahvamurdu. Tagasi koju jõudsid nad hilisel ööl.

Teisel ja kolmandal päeval toimus samuti ja nõnda vilk-satas terve nädal tähelepandamatult mööda. Oblomov protes-tis, kaebas, vaidles, kuid laskis end kaasa kiskuda ja saatis kõikjal oma sõpra.

Kusagilt kord hilja tagasi tulles hakkas ta eriti säärase askelduse vastu mässama:

«Terved päevad ei saa saapaid jalast,» torises Oblomov halatti selga ajades, «jalad otse kihelevad! Mulle ei meeldi see meie Peterburi elu!» jätkas ta diivanile heites.

«Missugune elu sulle meeldib?» küsis Stolz.

«Mitte niisugune kui see.»

«Mis sulle siin nimelt ei meeldi?»

«Kõik. Üks igavene võidujooks, näruste kirekeste, eriti ahnuse mäng, üksteise teelt kõrvalelukkamine, keelepeks, tagarääkimine, ninanipsud üksteisele, see pealaest jalatallani seiramine; kui kuuled, millest räägitakse, siis hakkab pea ringi käima, satud meeltesegadusse. Pealtnäha päris targad inimesed, nii auväärsete nägudega, kuid muud ei kuule kui: «Sellele anti seda, see sai rendiõiguse.» «Armas aeg, mille eest?» karjub keegi. «See kaotas eile klubis kaardimängus, too sai kolmsada tuhat!» Igavus, igavus, igavus! ... Kus on siin inimene? Kus on ta tervikuna? Kuhu on ta peitu pugunud? Kuidas end asjatult tühiste asjade jaoks killustatakse?»

«Miski peab ju ometi maailma ja seltskonda huvitama,» vastas Stolz, «igaühel on oma huvid. Selleks on elu...»

«Maailm, seltskond! Sa vist selleks mind sinna maailma ja seltskonda saadadki, Andrei, et mul enesel kaoks tahtmine seal olla. Elu: on see vast elu! Mida sealt leida? Mõistuse või südame huvisid? Sa vaata, kus on see tsentrum, mille ümber kõik keerleb: seda polegi, pole midagi sügavat, mis eluliselt kedagi puudutaks. Nad kõik on surnud, magavad inimesed, minust halvemad, kõik need maailma ja seltskonna liikmed! Mis juhib nende elu? Nad ei lama, vaid sõeluvad iga päev edasi-tagasi nagu kärbsed, kuid mis mõte on sellel? Astud saali ega jõua küllalt imestada vaadeldes, kui sümmeetriliselt on külalised istuma pandud, kui rahulikult ja sügavamõtteliselt nad istuvad kaardilauas. Pole midagi imestada, väga tähtis eluülesanne! Suurepärase eeskuju mõistuse liikumise otsijale! Kas nad pole surnud? Kas nad ei maga terve oma eluaja istudes? Mispoolest olen mina nendest halvem, kui ma lamen oma kodus ega mürgita pead kolmede ja sõduritega?»

«See kõik on vana, sellest on tuhat korda räägitud,» tähendas Stolz. «Kas pole midagi uuemat?»

«Aga meie parim noorsugu, mis tema teeb? Kas ka tema ei maga, käies, sõites mööda Nevskit, tantsides? Iga päev tühine päevade segamine! Ja vaata, kui uhkelt ja ennenägematu väarikusega, eemaletõukava pilguga nad vaatavad sellele, kes pole nõnda rietatud kui nemad, kes ei kannu nende nime ja seisust. Nad, õnnetud, kujutavad enesele ette,

et nad seisavad kõrgemal rahvahulgast: «Me ju teenime seal, kus peale meie ei teeni keegi; me istume tugitoolide esimeses reas, olime ballil vürst N. juures, kuhu ainult meid sisse lastakse...» Tulevad omavahel kokku, joovad end täis ja kaklevad nagu matsid! Kas need on elavad, erksad inimesed? Ja mitte ainult noorsugu: sa vaata täiskasvanuid. Tulevad kokku, kostitavad üksteist, kuid ei mingit lahkust, ei heasüdamlikkust, ei vastastikust poolehoidu. Lõunasöögil, piduõhtule tullakse nagu ametisse, rõõmuta, külmalt, selleks et hoobelda oma koka ja salongiga, ning pärast üksteist salaja, käe varjus välja naerda, üksteisele jalga ette panna. Tunaeile lõunal ma ei teadnud, kuhu silmi peita, roni kasvõi laua alla, kui algas puudujate reputatsiooni kallal närimine. «Too on rumal, teine alatu, kolmas varas, neljas naeruväärne.» Täielik klaperjaht! Ja vaatasid rääkides üksteisele otsa samasuguste silmadega: «Astu ainult uksest välja ja samuti sünnib sinuga...» Milleks nad siis kokku tulevad, kui nad ise niisugused on? Milleks suruvad tugevasti üksteise käsi? Ei näe siirast naeru ega sümpaatiaraasul! Kavalusega püüavad saavutada kõrget aukraadi, kõlavat nime. «Mind külastas see ja see, aga mina külastasin seda ja seda,» hoobeldakse pärast... Mis elu see on? Mina seda ei salli. Mida ma seal õpin, mida sealt kogun?»

«Tead, Ilja?» vastas Stolz. «Sa arutled nagu ennemuistne inimene: vanades raamatutes kirjutati samuti. Kuid muide, seegi on hea: vähemalt arutled ega maga. Noh, mis veel? Jätka!»

«Milleks jätkata? Sa vaata: mitte ühelgi pole siin värsket, tervet nägu.»

«Kliima on niisugune,» ütles Stolz vahele. «Näe, ka sinul on nägu loppis, kuid sa ei rähkle, aina lamad.»

«Mitte kellelgi pole selget, rahulikku pilku,» jätkas Oblomov, «üks nakatub ühest, teine mingisugusest teisest piinavast murest, nukrusest, kõik otsivad haiglaselt midagi. Ja kui nad otsiksid tõde, hüvangut endale ja teistele — ei, nad isegi kahvatavad seltsimehe edu pärast. Ühel on mure: homme tarvis ametikohta sisse astuda, asi venib juba viiendat aastat, vastaspool kipub võitma, kuid ta on viis aastat kandnud peas ühte mõtet, ühte soovi: teine jalust maha lüüa ning ehitada teise varemetele oma heaolu hoone. Viis aastat käia, oodata ja ohata vastuvõtutoas — näe, kus on elu ideaal ja ees-

märk! Üks piinleb seepärast, et peab iga päev ametis käima ja seal kella viieni istuma, teine aga ohkab sügavalt, et tal siisugust õnne ei ole...»

«Sina, Ilja, oled filosoof,» ütles Stolz. «Kõik hangivad, ainult sinule pole midagi vaja!»

«Näe, see kollane, prillidega isand,» jätkas Oblomov. «noris minu kallal: kas ma olen lugenud selle ja selle rahvasaadiku kõnet, ning tegi suured silmad, kui ma vastasin, et ma lehti ei loe. Ja siis kukkus mulle seletama Louis Philippe'ist, nagu oleks see tema lihane isa. Pärast hakkas küsitlema, et kuidas ma arvan: miks lahkus Prantsuse saadik Roomast? Kuidas, kas tõesti on vaja pühenduda kogu eluaeg sellele, et laadida end iga päev täis ülemaailmsete uudistega ja pasundada neid nädal otsa, kuni oled end tühjaks karjunud! Täna saatis Mehmed-Ali laevastiku Konstantinoopoli, kuid tema murrab pead: miks? Homme ei õnnestunud don Carlosel — ja tema on kohutavas ärevuses. Seal kaevatakse kanalit, teisel saadeti väesalk itta; issake, süttis põlema! On näost ära, jookseb, karjub, nagu tungiksid need väesalgad tema elu kallale. Arutavad, kaalutlevad nii ja teisiti, kuid endil on igav — see ju ei huvita neid; läbi nende karjumise paistab vaid igavene uni! See ju neid ei puuduta ja nad ei tunne end hästi! Oma tööd neil ei ole, nad on end killustanud, ei ole end millelegi suunanud. Tühjus peitub selle kõikehõlmava hoiaku all ning sümpaatiapuudus kõige vastu! Kuid valida tagasihoidlik tööinimese rada ja seal edasi sammuda, sügavamaid rõõpmeid ajada — see on igav, ei paista silma, seal ei aita kõikeadmimine ja pole kellelegi puru silma puistada.»

«Noh, meie sinuga pole end killustanud, Ilja. Kus on siis meie tagasihoidlik tööinimese rada?» küsis Stolz.

Oblomov vaikis äkki.

«Las ma ainult lõpetan... oma plaani...» ütles ta. «Ja jumal nendega!» lisas siis tusaselt. «Mina neid ei puuduta, mitte midagi ei vaja; ma ainult ei näe selles loomulikku elu. Ei, see ei ole elu, vaid elu normi ja ideaali moonutamine, mida loodus on inimesele eesmärgiks seadnud.»

«Missugune peab siis olema elu ideaal ja norm?»

Kuid Oblomov ei vastanud.

«Noh ütle, kuidas sa oma elu endale kujutleksid?» jätkas Stolz küsitlemist.

«Ma olen juba seda kujutlenud.»

«Milline see siis on? Ole hea, seleta.»

«Milline?» ütles Oblomov end selili pöörates ja lakke vahtides. «Vaata selline! Sõidaksin maale...»

«Mis sind keelab?»

«Plaan ei ole veel valmis. Pealegi ei sõidaks ma üksinda, vaid naisega...»

«Ahaa! Või nii! Noh, jumal kaasa. Mida siis oodata? Veel kolm-neli aastat ja keegi sulle enam ei tule...»

«Mis teha, saatus on siisugune!» vastas Oblomov ohates. «Varanduslik seisukord ei luba.»

«Armas aeg, kuid Oblomovka? Kolmsada hinge!»

«Mis sellest? Millest seal naisega elada?»

«Kahekesi, ja millest elada?»

«Kuid tulevad lapsed?»

«Lapsed kasvavad üles, hoolitsevad ise endi eest; tuleb osata ainult suunata nii...»

«Ei, milleks aadlikest teha käsitöölisi!» katkestas Oblomov kuivalt. «Ja kuigi lasteta, kas oled sa siis kahekesi? Nõnda ainult räägitakse, et naisega kahekesi, kuid tegelikult, niipea kui võtad naise, nii roomavad sulle majja mingisugused elded. Vaata ükskõik missugust perekonda: sugulased või mitte sugulased, või virtinad, kui nad ei ela sinu juures, siis käivad nad ometi iga päev kohvi joomas, lõunat söömas... Kuidas neid toita, siisugust pansioni kolmesaja hingega...»

«Noh, hea küll; oletame, et sulle kingitakse veel kolmsada tuhat, mis sa siis teeksid?» päris Stolz suurest uudishimust põnevil.

«Kohe pank,» ütles Oblomov, «ja elaksin protsentidest.»

«Kuid protsente makstakse vähe; miks mitte kuhugi ettevõttesse, näiteks kas või meie omasse?»

«Ei, Andrei, mind sa juba ei peta.»

«Kuidas: kas sa ei usaldaks isegi mind?»

«Ei, mingi hinna eest; mitte see, et ma sind ei usaldaks, kuid kõik võib juhtuda; noh, kui läheb luhta, siis ei ole mul krossigi. Hoopis teine lugu on pangas.»

«Noh, hea küll, kuid mida sa siis teeksid?»

«Ma koliksin uude, mugavalt korrastatud majja... Ümberkaudu elaksid head naabrid, näiteks sina... Kuid ei, sina ei suuda paigal püsida...»

«Kuid kas sa püsiksid alati paigal? Ei sõidaks kuhugi?»

«Mitte mingi hinna eest!»

«Milleks siis taotletakse kõikjal raudteede ja laevade ehitamist, kui elu ideaaliks on paigalistumine? Ilja, esitame õige kava, et kõik jääks seisma: me ju ei kavatse kuhugi sõita.»

«Meietagi on neid küllalt; või on vähe opmaneid, asjaajajaid, kaupmehi, ametnikke, logelevaid reisijaid, kellel ei ole oma nurka? Sõitku nemad!»

«Aga kes siis sina oled?»

Oblomov vaikis.

«Missugusesse seltskonnakihti sina end arvad?»

«Küsi Zahharilt,» ütles Oblomov.

Stolz täitis täpselt Oblomovi soovi.

«Zahhar!» hõikas ta.

Tuli Zahhar, silmad unised.

«Kes see siin lamab?» küsis Stolz.

Zahhar otsekui virgus äkki ja vaatas kõõrdi, kahtlustavalt Stolzi, siis Oblomovit.

«Kuidas kes? Kas te siis ei näe?»

«Ei näe,» ütles Stolz.

«Kuidas siis nõnda? See on ju isand, Ilja Iljitš.»

Stolz naeratas.

«Hea küll, mine.»

«Isand!» kordas Stolz ja hakkas laginal naerma.

«Noh, džentlmen,» parandas tuseselt Oblomov.

«Ei, ei, sina oled just isand!» jätkas Stolz naerdes.

«Mis vahe siis on?» küsis Oblomov. «Džentlmen on samasugune isand.»

«Džentlmen on niisugune isand,» seletas Stolz, «kes ise endale sukad jalga tõmbab ja ka ise saapad jalast võtab.»

«Jah, inglane teeb seda ise, sest neil ei ole nii palju teenreid, kuid venelane...»

«Jätka parem oma eluideaali lõpuleviimist... Noh, head naabrid ümberringi; ja mis siis edasi? Kuidas sa näiteks oma päevi veedaksid?»

«Noh, hommikul tõuseksin üles,» algas Oblomov, käsi kukla taha asetades, ja üle ta näo valgus rahu ilme: mõtteis oli ta juba maal. «Ilm on imeilus, taevast sini-sinine, mitte ühtegi pilvekest,» rääkis ta. «Plaani järgi on üks majakülge rõduga vastu hommikut, kus aed ja põllud; teine asetseb küla poole. Oodates naise ärkamist rõivastuksin hommikukuube ja

läheksin aeda jalutama, et hingata hommiku aroome; sealt leiaksin eest aedniku, kastaksime koos lilli, pügaksime põõsaid, puid. Ma teeksin naisele lillekimbu. Pärast läheksin vanni või jõkke suplema, tulen tagasi — rõdu on juba avatud: naisel on pluus seljas, peas kerge tanu, mis suuri vaevu tal peas püsib, vaata aga, et sealt maha ei lenda... Ta ootab mind. «Tee on valmis,» ütleb ta. Milline suudlus! Missugune teel! Kui mugav tugitool! Istun lauda, seal on kuivikud, koor, värsked või...»

«Ja siis?»

«Ja siis, riietunud avarasse kuube või pihikuube ja võtnud naisel ümbert kinni, siirdun temaga lõpmatu ja pimedas puistesse sügavusse: astun aeglaselt, mõtteisse süvenenult, vaikides, või mõtlen valjusti, unistades loendades õnneminuteid nagu tuiksoone lööke, kuulan, kuidas tuksub ja peatub süda; otsin looduses kaastunnet... ja märkamatuks jõuan jõekese äärde, põldudele... Jõgi virvendab vaevalt, viljapead lainetavad kerges tuules, kuum... istun paati, naine juhib, tõstab vaevu aerusid...»

«Kuid sa oled ju luuletaja, Ilja!» katkestas teda Stolz.

«Jah, luuletaja elus, sest elu on ju luule. Kes käsib inimestel seda moonutada?... Hiljem võib sisse astuda kasvumajja,» jätkas Oblomov, joobudes ise kujuteldava õnne ideaalist. Ta ammutas kujutlusest valmeid, ammugi juba tema poolt joonistatud pilte ning rääkis seetõttu vaimustusega ja soravalt.

«Vaadata virsikuid, viinamarju,» rääkis ta, «öelda, mida lauale tuua, siis tulla tagasi, einestada kergelt ja oodata külalisi... Ja seal tuuakse naisele kirjake kelleltki Marja Petrovnalt koos raamatute ja nootidega või saadetakse kingituseks ananas või on sul endal lavas valminud imesuur arbuus, saadad heale sõbrale homseks lõunaks, kuhu kavatsed ka ise minna... Köögis aga elu samal ajal otse keeb: lumivalge põlle ja mütsiga kokk askeldab, tõstab ühe kastruli tulele, võtab teise maha, seal segab, seal rullib taignat, valab vett välja... noad klõbisevad... peenendatakse juurvilja... seal valmistatakse jäätist... Enne lõunat on nii mõnus kõõki sisse astuda, kergitada kastrulikaant, nuusutada, vaadata, kuidas keeratakse kokku pirukaid, lüüakse koort vahule. Siis heita sohvale; naine loeb ette midagi uut; peatume, vaidleme... siis saabuvad külalised, näiteks sina naisega...»

«Tohoh, sa paned mindki paari?»

«Tingimata! Veel kaks-kolm sõpra, ikka ühed ja samad näod. Algame eile poolelijäänud vestlust; hakatakse naljatlema või vaigitakse paljuütlevalt; mõtiskellakse, mitte koha kaotamisest ega senati-asjast, vaid rahuldatud soovide küllusest, naudinguküllane mõtisklus... Ei kuule seal vahutavil huulil peetud laimukõnesid ühegi puuduva isiku kohta, ega märka sulle endale heidetud pilke, mis töotavad sulle sedasama, niipea kui oled ukse taga. Keda sa ei armasta, kes ei ole hea, sellega koos sa ei kasta leiba soolatoosi. Kaasvestlejate silmis märkad sümpaatiat, naljas siirast rõõmsat naeru... Kõik on nii meeldiv! Mis on silmades, sõnades, see ka südames! Pärast lõunat jood rõdul kohvi, suitsetad havanna sigarit...»

«Sa¹ maalid mulle sedasama, mis oli vanaisade ja isade päevil.»

«Ei, see ei ole seesama,» vastas Oblomov peaaegu haavunult. «Kuidas nii, seesama? Kas minu naine hakkaks keediseid ja seeni keetma? Hakkaks ta lõngavihte üle lugema või külalõuendit mõõtma? Kas ta peksaks tüdrukuid vastu põski? Sa ju kuuled: noodid, raamatud, klaver, tore mööbel?»

«Noh, aga sina ise?»

«Mina ise ei loeks ka enam eelmise aasta aialehti, ei sõidaks raskes kohmakas tõllas ega sööks nuudleid ja hane, vaid paneksin koka õppima Inglise Klubisse¹ või saadiku juurde.»

«Noh, ja siis?»

«Hiljem, niipea kui kuumus on vähenenud, saadaksime teemasina ja järelroad vankriga kasesalusse või ka põllule, niidetud rohule, laotaksime vaibad heinasaadude vahele ja oleksime niiviisi õnnejoovastuses kuni okroškani ja biifstee-gini. Talupojad tulevad põllult, vikatid õlal; liigub mööda heinakoorem, kattes vankrit ja hobust; ülevalt heinakoormalt paistab välja lilletatud talupojamüts ja lapsepea; läheb kari naisi palja jalu, sirpidega, kisatsevaid... Äkki märkavad härraseid, vaikivad, kummardavad sügavalt. Üks nendest, päikesest pruuniks põlenud kaelaga, paljaste küünarnukki-

¹ Inglise klubi (Moskvas), mille liikmeiks oli mõisnikkonna ja aristokraatia ülemkiht, oli kuulus oma köögiga. (Tõlk.)

dega, aralt langetatud, kuid kelmikate silmadega, kaitseb end natuke ja ainult moe pärast herra kallistuste eest, kuid ise on õnnelik... ts!... naine et ei näeks, jumal hoidku!»

Nii Oblomov kui ka Stolz hakkasid laginal naerma.

«Põllul on niiske,» lõpetas Oblomov, «pime; udu ripub kummulipööratud merena rukki kohal; hobused väristavad saapse ja peksavad jalgadega: on aeg koju pöörduda. Majas on tuled juba süüdatud; köögis klõbisevad viied noad: pannitõis seeni, kotletid, marjad... siis muusika... *Casta diva*... *Casta diva*!» laulis Oblomov. «Ma ei saa ükskõikselt meenutada *Casta diva*!», ütles ta, laulnud kavatiini² alguse. «Kuidas see naine südamest nutab! Missugune kurbus on maetud nendesse helidesse!... Ja keegi ümberringi ei tea midagi... Ainult tema ükski... Saladus rõhub teda, ta usaldab selle kuule...»

«Sa armastad seda aariat? See rõõmustab mind väga; Olga Iljinskaja laulab seda oiavaliselt. Ma tutvustan sind temaga, vaat, see on hääl, vaat, see on laul! Ja milline hurmav laps on ta ise! Muide, võib-olla ma otsustan erapoolikult; mul on nõrkus tema vastu... Kuid ära kaldu kõrvale, ära kaldu kõrvale,» lisas Stolz, «jutusta!»

«Noh,» jätkas Oblomov, «mis siis veel? Siin on ju kõik! Külalised lähevad laiali mööda kõrvalruume, paviljone; ja homme siirduvad kes kala püüdma, kes jahile, kes istub niisama omaette...»

«Niisama, ilma et midagi käeski hoiaks?» küsis Stolz.

«Mis sul veel vaja? Noh, taskurätt võib-olla. Mis, kas sina ei tahaks nõnda elada?» küsis Oblomov. «Ah? Kas see ei ole elu?»

«Ja kogu elu niiviisi?» küsis Stolz.

«Kuni hallide juusteni, kuni hauani. See on elu!»

«Ei, see ei ole elu!»

«Kuidas ei ole elu? Mis seal puudub? Sa mõtle ainult, sa ei näe ühtegi kahvatut kannatajanägu, ei ühtegi muret, ei kuule ainsatki küsimust senatist, börsist, aktsiatest, aruanne-test, vastuvõtust ministri juures, aukraadidest, söögirahade lisast. Vaid ainult sõnu puhtast südamest! Sul ei ole iialgi

¹ *Casta diva* (itaalia k.) — süütu jumalanna; aaria itaalia komponisti Bellini ooperist „Norma“.

² Kavatiin — väheldane, lihtne aaria õrna, sentimentaalse meloodiaga. (Tõlk.)

vaja ühest korterist teise kolida — juba see üksinda on palju väärt! Ja see ei ole elu?»

«See ei ole elu!» kordas Stolz jonnakalt.

«Mis see siis sinu arvates on?»

«See on... (Stolz jäi mõtlema, kuidas seda elu nimetada) mingisugune oblomovlus,» ütles ta lõpuks.

«Ob-lo-mov-lus,» kordas pikkamööda Ilja Iljitš, imetledes seda kummalist sõna ja jaotades seda silpideks. «Ob-lo-mov-lus!»

Ta jäi imelikult ja ainiti Stolzile otsa vahtima.

«Mis on siis sinu eluideaal? Mis asi siis ei ole oblomovlus?» küsis ta arglikult. «Kas ei püüdle kõik selle poole, millest mina unistan? Luba,» lisas ta julgelt, «kas siis kogu meie jooksmise, kirgede, sõdade, kaubanduse ja poliitika eesmärk ei ole rahu loomine, kas ei ole see püüe kaotatud paraadiisi ideaali poole?»

«Ka sinu utopia on oblomovlik,» vastas Stolz.

«Kõik otsivad puhkust ja rahu,» kaitses end Oblomov.

«Mitte kõik ja sinagi aastat kümme tagasi ei otsinud seda elust.»

«Mida ma siis otsisin?» küsis Oblomov nõutult, laskudes mõtteis minevikku.

«Tuleta meelde, mõtle. Kus on sinu raamatud, tõlked?»

«Zahhar on need kuhugi kõrvale pannud,» vastas Oblomov. «On siin kuskil nurgas.»

«Nurgas!» ütles Stolz etteheitvalt. «Sellessamas nurgas on ka sinu kavatsused «teenida, kuni jätkub jõudu, sest Venemaa vajab käsi ja päid ammutamatute varaallikate töötlemiseks (sinu oma sõnad); töötada selleks, et oleks magusam puhata, aga puhata — see tähendab elada teist elu: kunstnikkude ja luuletajate elu». Kas need mõtted ladus Zahhar samuti kuhugi nurka? Mäletad, sa tahtsid peale õpinguid rännata välismaadel selleks, et tunda ja armastada paremini oma maad? «Kogu elu seisab mõttes ja töös,» kinnitasid sa siis; «olgu üldsusele tundmatu, silmapaistmatu töö, kuid lakka matu töö, et surra teadmises, et oled kõik teinud.» Mis? Kus nurgas see sul vedeleb?»

«Jah... jah...» ütles Oblomov, jälgides rahutult Stolzi iga sõna. «Mäletan, et ma tõepoolest... vististi... Noh, muidugi,» ütles ta äkki minevikku meenutades, «me ju tahtsime, Andrei, sõita läbi Euroopa risti ja põiki, matkata jalgsi läbi

kogu Sveitsi, kõrvetada jalgu Vesuuvil, laskuda alla Herkulaneumi, oleksime peaaegu hullunud! kui palju rumalusil...»

«Rumalus!» kordas Stolz etteheitvalt. «Kas ei olnud see aina, kes rääkis, pisarad silmis, vaadates Raffaeli¹ madonnade gravüüre, Correggio² «Ööd» ja Belvedere Apollot³: «Mu jumal! Kas siis tõesti iialgi ei õnnestu näha nende teoste algupärandeid ja jääda keeletuks hirmust, et seisad Michelangelo⁴, Tiziani⁵ teoste ees ja tallad Rooma pinnal? Kas tõesti tuleb oma elu elada ja näha neid mürte, küpresse ja pomerantse ainult kasvumajades, aga mitte nende kodumaal? Mitte hingata Itaalia õhku, mitte joobuda tema taevasinast!» Ja kui palju suurepäraseid tulevärke sa oma peast lendu lasksid! Rumalused!»

«Jah, jah, mäletan!» rääkis Oblomov, süvenedes minevikku. «Sa võtsid veel mul käest kinni ja ütlesid: anname töotuse mitte enne surra, kui seda kõike oleme näinud...»

«Mäletan,» jätkas Stolz, «kuidas sa kord tõid mulle tõlke Say'st⁶ pühendusega minu nimepäevaks, tõlge on mul veel praegu alles. Ja kuidas sa end matemaatikaõpetajaga luku taha sulgesid, tahtes tingimata teada saada, milleks sul on tarvis tunda ringe ja ruute, kuid poolel teel löid käega ega saanudki teada? Hakkasid õppima inglise keelt... ega õppinud lõpuni! Ja kui ma plaanitsesin välismaale sõitu, kutsusin sind pilku heitma Saksa ülikoolidesse, hüppasid sa üles, embasid mind ning ulatasid mulle pidulikult käe: «Olen sinuga, Andrei, sinuga igal pool». Need kõik on sinu sõnad.

¹ Raffael Santi (1483—1520) — itaalia maalikunstnik; tema pilti „Sixtuse madonna“, mis asub Dresdeni maaligaleriis, peetakse üheks suurimaks kunstiteoseks maailmas. (Tõlk.)

² Correggio Antonio (1494—1534) — itaalia kooli maalikunstnik; jutt on ühest tema kuulsamatest piltidest „Öö“. (Tõlk.)

³ Belvedere Apollo — muistse kreeka jumala Apollo kuju. (Tõlk.)

⁴ Michelangelo Buonarotti (1475—1564) — kuulus itaalia maalikunstnik, kujur ja arhitekt. (Tõlk.)

⁵ Tizian Vecelli (1477—1576) — itaalia maalikunstnik, terve rea ilult väljapaistvate portreede ja hulgaliste mütoloogilistel teemadel piltide autor. (Tõlk.)

⁶ Say, Jean-Baptiste (1767—1832) — prantsuse liberaalne kodanlik ökonomist, kes propageeris riigi vahelesegamist majanduslikku ellu. (Tõlk.)

Sa oled alati olnud pisut näitleja. Ja mis siis nüüd, Ilja? Mina olen juba kaks korda käinud välismaal, pärast siin õpitud tarkust istusin alandlikult Bonni, Jena ja Erlangeni ülikooli pinkidel ja õppisin hiljem tundma Euroopat nagu oma mõisa. Kuid oletame, et reisimine on luksus ja mitte kõigil ei ole selleks võimalusi ning kõik ei ole kohustatudki kasutama seda vahendit, kuid Venemaa? Ma olen ju Venemaa risti ja põiki läbi käinud. Teen tööd...»

«Kunagi lakkad sa ikkagi töötamast...» tähendas Oblomov.

«Iialgi ei lakka! Milleks?»

«Siis, kui oled oma kapitali kahekordistanud,» ütles Oblomov.

«Ka siis mitte, kui olen neljakordistanud, ka siis ei lakka.»

«Milleks,» hakkas Oblomov mõne aja pärast rääkima, «näed sa vaeva, kui sinu eesmärgiks ei ole end igaveseks kindlustada ja minna erru, puhata?»

«Küla oblomovlus!» ütles Stolz.

«Või saavutada tähtsus ja seltskondlik positsioon teenistuses ning hiljem auväärses tegevusetuses nautida teenitud puhkust...»

«Peterburi oblomovlus!» vastas Stolz.

«Kuid millal siis elada?» küsis Oblomov pahaselt Stolzi märkuste puhul. «Milleks piinelda eluaeg?»

«Töö enda pärast, mitte millekski muuks. Töö on vähemalt minu elu vorm, sisu, loomus ja eesmärk. Sina oled oma elust töö välja lülitanud: kuid millele sarnaneb su elu? Ma püüan sind veel üles upitada, võib-olla viimast korda. Kui sa nüüd jääd istuma siia koos Tarantjevite ja Aleksejevitega, siis hukkud täiesti, muutud koormaks iseendalegi. Nüüd või ei iialgi!» lõpetas ta.

Oblomov kuulas teda, vaadates äreval pilgul Stolzile silma. Sõber nagu oleks asetanud tema ette peegli ja Oblomov nagu oleks ehmunud, tundes end ära.

«Ära tõrele minuga, Andrei, vaid parem aita, tõepoolest!» algas ta ohtes. «Mind ennastki piinab see; ja kui sa oleksid kuulnud ja vaadanud mind kas või täna, kuidas ma iseendale hauda kaevan ja pisaraid valan, siis ei oleks etteheited kerkinud su keelele. Ma tean kõik, saan aru kõigest, kuid mul ei jätku jõudu ja taht. Anna mulle osa oma tahtest ja mõistusest ning vii mind, kuhu tahad. Sinuga ma ehk lähen, kuid

ükski ei liigu ma paigast. Sa räägid tõtt: nüüd või ei iialgi! Veel aasta — ja ongi juba hilja!»

«Oled see veel sina, Ilja?» rääkis Andrei: «Kuid mina mäletan sind kõhna, elava poisikesena, nagu sa iga päev Pretšistenkast Kudrinos käisid; seal aiakeses... ega sa ole unustanud neid kaht öde? unustanud Rousseau'd, Schillerit, Goethet ja Byronit, kelle teoseid sa neile viisid, ning Genlisi ja Gottini romaane, mis sa neilt ära võtsid... suurstasid nende ees ja püüdsid parandada nende maitset?»

Oblomov kargas asemelt üles.

«Kuidas, sa veel mäletad seda, Andrei? Eks ole! Ma unistasin nendega, sosistasin kõrva tulevikulootusi, arendasin plaane, mõtteid ja... ka tundeid, salaja sinu eest, et sa mind välja ei naeraks... Sinna see kõik suri, pärast ei kordunud seda enam iialgi! Ja kuhu see kõik jäi, miks see kustus? Arusaamatu! Sest ma ei ole läbi elanud ei elutorme ega vapustusi, ei ole midagi kaotanud; mu südametunnistusel ei lasu mingit koormat: see on puhas nagu klaas; ükski löök pole surmanud minus enesearmastust, kuid jumal teab miks hukkub kõik!»

Ta ohkas.

«Kas tead, Andrei, minu elus ei ole ju iialgi süttinud ühtki päästvat ega purustavat tuld. See ei ole sarnanenud hommikuga, kuhu kord-korralt langevad värvid, tuli, mis muutub pärast päevaks nagu teistel ja põleb kuumalt, ja kus heledal lõuna ajal kõik keeb ning liigub ja pärast muutub ikka vaiksemaks ja vaiksemaks, ikka kahvatumaks, kuni õhtuks kõik loomulikult ja pikkamööda kustub. Ei, minu elu algas kustumisega. Kummaline, kuid nii see on. Esimesest silmapilgust, kui ma tajusin iseennast, ma tundsin, et ma juba kustun. Kustuma hakkasin ma paberite kirjutamisel kantseleis; kustusin hiljem raamatutest tõdesid lugedes, millega midagi ei osanud elus peale hakata; kustusin sõpradega koos olles, kuulates nende arutlusi, keelepeksu, naermist, õelat ja külma lobisemist; vaadates sõprust, mida püüti alal hoida sihitute ja sümpaatiata kooskäimistega; kustusin ja raikasin jõudu Miinaga: maksin talle üle poole oma tulust ja kujutlesin, et armastan teda; kustusin nukras ja laisas jalutamises piki Nevski prospekti keset pesukarust kasukaid ja piibrinahkseid kraesid; piduõhtuil, vastuvõtupäevil, kus mulle osutati lahkust

kui keskmisele peigmehele; kustusin ja raiskasin elu ning mõistust pisiastjatele, kolides linnast suvilasse ja sealt Gorohovajale, määrates kevade tulekut austrite ja merivähkide sisseveo järgi, sügist ja talve vastuvõtupäevade järgi, suve — jalutuste järgi ja kogu elu — laisa ja rahuliku suikumise järgi, nagu tegid seda kõik teisedki... Isegi enesearmastus — milleks raisati seda? Selleks, et tellida riided kuulsa rätsepa juurest? Et leida vastuvõttu teatavas majas? Et vürst P. minu kätt suruks? Ja ometi on enesearmastus elu sool! Kuhu see on kadunud? Kas ei mõistnud ma seda elu või ei kõlba see kuhugi, kuid midagi paremat ma ei ole tundnud, näinud, keegi ei ole mulle ka näidanud. Sina ilmusid ja kadusid nagu komeet — eredalt, kiirelt, ja mina unustasin kõik ning kustusin...

Stolz ei vastanud Oblomovi jutule enam hooletult, pilkavalt. Ta kuulas ja vaikis süngelt.

«Sa ütlesid enne, et minu nagu ei olewat enam päris värske, olevat roidunud,» jätkas Oblomov. «Jah, ma olen pude, vana, kantud kuub, kuid see ei ole tingitud kliimast ega tööst, vaid sellest, et kaksteist aastat lämbus minus valgus, mis otsis väljapääsu, kuid põletades ainult oma vanglat ei suutnud paiskuda vabadusse ja kustus. Niisiis, minu kallid Andrei, möödunud on kaksteist aastat: ei olnud enam tahtmist ärgata.»

«Miks sa siis ei rabelnud välja, ei põgenenud kuhugi, vaid jäid vaikides hääbuma?» küsis Stolz kannatamatult.

«Kuhu?»

«Kuhu? Kas või Volgale koos oma talupoegadega: sealgi on rohkem liikumist, on mingisugused huvid, töö. Mina oleksin sõitnud Siberisse, Tšitaasse.»

«Vaata, kui kangeid arstimeid sa välja kirjutad!» tähendas Oblomov nukralt. «Kas siis üksnes mina? Vaata: Mihhailov, Petrov, Aleksejev, Stepanov... ei jõua kõiki loetella: meie nimi on leegion!»

Stolz oli veel selle pihtimuse mõju all ja vaikis. Siis ohkas ta.

«Jah, palju vett on voolanud!» ütles ta. «Mina sind nii ei jäta, ma viin su ära, enne välismaale, pärast maale küllasse: jääd kõhnemaks, kaob nukrus ja siis otsime sulle töögi...»

«Jah, sõidame siit kuhugi!» libises Oblomovi suust.

«Homme hakkame taotlema välispassi, seejärel aga reisi vastu valmistuma... Ma ei jäta sind rahule — kuuled, Ilja?»

«Sinul on kõik homme!» väitis vastu Oblomov, olles nagu taevast alla kukkunud.

«Kuid sina ei tahaks seda «homse varna riputada, mida täna võimalik teha»? Missugune tuhin! Täna on juba hilja,» lisas Stolz, «kuid kahe nädala pärast oleme kaugel...»

«Kuidas nii, vennas, kahe nädala pärast, halasta, nii äkki!...» rääkis Oblomov. «Anna aega hästi läbi mõelda ja ette valmistada... Tuleb tellida reisivanker... kui ehk kolme kuu pärast.»

«Mõtlesid küll välja... reisivanker! Piirini sõidame post-hobustega, või laevaga otse Lüübekini, nagu leiame mugavama olevat; seal aga on juba mitmel pool raudteed.»

«Aga korter, aga Zahhar, aga Oblomovka? On ju tarvis korraldusi teha,» kaitses end Oblomov.

«Oblomovlus, oblomovlus!» vastas Stolz naerdes, võttis siis küünla, soovis Oblomovile head ööd ja läks magama. «Nüüd või ei iialgi — pea meele!» lisas ta Oblomovi poole pöördudes ja sulges enda järel ukse.

V

«Kas nüüd või ei iialgi!» ilmusid Oblomovi ette ähvardavad sõnad kohe, kui ta hommikul üles ärkas.

Ta tõusis voodist, kõndis korda kolm toas edasi-tagasi, heitis pilgu võõrastetuppa: Stolz istus ja kirjutas.

«Zahhar!» hüüdis ta.

Ei olnud kuulda hüpet ahjult — Zahhar ei tulnud. Stolz oli ta saatnud postile.

Oblomov astus oma tolmunud laua juurde, istus, võttis sule, kastis tindipotti, kuid tinti ei olnud, otsis paberit — samuti ei olnud.

Ta jäi mõttesse ja hakkas masinlikult sõrmega tolmusele lauale joonistama, vaatas siis, mida ta oli kirjutanud, ja luges — oblomovlus.

Kärmelt pühkis ta kirjutatu käisega maha. Seda sõna oli ta öösel unes näinud, kirjutatuna tulega seinale nagu Belsat-sari peol.

Tuli Zahhar ja leides Oblomovi, mitte voodis, vaatas

ähmaselt isandale otsa, imestas, et see on juba jalul. Ja sellesse nürisse imetlevasse pilku oli kirjutatud: «Oblov-movlus!»

«Ainult üks sõna,» mõtles Ilja Iljitš, «ent kui... mür-ginel...»

Harjunud kombel võttis Zahhar kammi, harja, käterätiku ja astus Ilja Iljitši juurde, et tema pead kammida.

«Käi kuradile!» hüüdis Oblomov kurjalt ja lõi tal harja käest maha, Zahhar aga pillas ise kammi põrandale.

«Vahest heidate uuesti pikali?» küsis Zahhar. «Ma seaksin voodi korda.»

«Too mulle tinti ja paberit,» vastas Oblomov.

Oblomov jäi mõttesse sõnade üle: «Kas nüüd või mitte iialgi.»

Kuulates teraselt seda mõistuse ja jõu meeletlikku üleskutset, sai ta aru ning kaalutles, kui palju oli tal tahtejõudu veel järele jäänud ja kuhu ta selle kasina resti viib ning kuidas seda tarvitama hakkab.

Peale piinavat mõtlemist haaras ta sule, tõi nurgast raamatu ning tahtis ainsa tunni jooksul lugeda, kirjutada ja läbi mõelda kõik, mida ta ei olnud lugenud, kirjutanud ega läbi mõelnud kümne aasta vältel.

Mis nüüd teha? Kas minna edasi või jääda paigale? See oblomovlik küsimus oli Hamleti kõhklustest raskem. Minna edasi — see tähendab, heita äkki avar halatt mitte ainult õlgadelt, vaid ka hingelt, mõistuselt; koos tolmu ja ämbliku-võrkudega seintelt pühkida ka ämblikuvõrk silmadelt ning saada nägijaks.

Missugune samm tuleks selleks astuda kõige esmalt? Mil-lest peale hakata? Ei tea, ei suuda... ei... kavaldan, tean, kuid... Stolz on ju siin, käepärast; ta ütleb kohe.

Aga mida ta ütleb? Ütleb, et «nädalaga peab valmis kir-jutama üksikasjalise instruksiooni usaldusmehele ja saatma selle külasse, pantima Oblomovka, maad juurde ostma, ehi-tusplaani ära saatma, korteri üles ütlema, passi võtma ja sõitma pooleks aastaks välismaale üleliigsest rasvast lahti saama, keha raskusest vabanema, värskendama hinge tolle õhuga, millest kunagi koos sõbraga unistasin, elama halatita, Zahhari ja Tarantjevita, ise sukad jalga tõmbama või saa-pad jalast võtma, magama ainult öösel, sõitma, kuhu kõik sõidavad, raudteedel, laevadel, pärast... Pärast peab...

Oblomovkasse elama asuma, teadma, mis on külv ja vilja-saak, miks on talupoeg vaene või rikas; käima põllul, sõitma valimistele, vabrikutesse, veskitele, sadamasse. Ühtlasi peab lugema ajalehti, raamatuid, tundma rahutust seepärast, et inglased laeva Itta saatsid...»

Vaat, mida ta ütleb! See tähendab edasi minna... Ja nii viisi kogu eluaeg! Huvasti, luuleline eluideaal! See on mingisugune sepikoda, kuid mitte elu; seal on igavene tuli, pragin, kuumus, müra... Millal siis elada? Kas ei oleks parem jääda paigale?

Jääda paigale — tähendab sark pahempidi selga ajada, kuulata Zahhari hüpet ahjulavalt, süüa Tarantjeviga lõunat, kõigest vähem mõelda, Aafrika teekonda lõpuni mitte lugeda, Tarantjevi vaderi juures korteris vaikselt vanaks saada...

«Kas nüüd või mitte iialgi!», «Olla või mitte olla!» Oblomov pidi peaaegu tugitoolilt üles tõusma, kuid ei sattunud kohe jalaga tuhvliisse ja istus uuesti.

Kahe nädala pärast sõitis Stolz Inglismaale, võttes Oblomovilt sõna, et ta sõidab otse Pariisi. Ilja Iljitšil oli passki juba valmis muretsetud, ta tellis endale isegi reisipalitu, ostis nokkmütsi. Nii olid asjad edenenud.

Juba tõendas Zahhar sügavamõtteliselt, et on küllalt, kui tellida üks paar saapaid, teisele paarile aga uued pooltallad alla lüüa. Oblomov ostis vaiba, villase kampsuni, kastikese reisitarbeasjadega, tahtis osta ka koti toidukraami jaoks, kuid kümme inimest tõendasid, et välismaal moona kaasas ei veeta.

Zahhar jooksis mööda töökodasid, poode, olles üleni hiline, ning kuigi ta poodidest tagasisaadud rahast suurema osa viie- ja kümnekopikalisi enda tasku toppis, needis ta Andrei Ivanovitši ja kõiki, kes on reisirid välja mõelnud.

«Mida ta seal küll üksi peale hakkab?» rääkis ta poes. «Seal, nagu räägitakse, teenivad härraseid ainult tüdrukud. Kuidas jaksab siis tüdruk temal saapaid jalast tõmmata? Ja kuidas hakkab ta sukki isanda paljastele jalgadele ajama?...»

Ta isegi naeratas, nii et põskhabe kahele poole laiali valgus, ja vangutas pead. Oblomov polnud laisk, ta kirjutas üles, mida kaasa võtta ja mida koju jätta. Tarantjevile tegi ta ülesandeks vedada mööbel ja muud asjad vaderi korterisse, Viiburi poolele, lukustada need kolme tuppa ja hoida alal välismaalt tagasitulekuni.

Oblomovi tuttavad rääkisid, ühed kaheldes, teised naerdes, kolmandad kuidagi ehmunult: «Sõidab, kujutage ette, Oblomov on liikuma hakanud!»

Kuid Oblomov ei sõitnud ei kuu ega kolme pärast.

Öösel enne sõitu paistetas tal huul üles.

«Kärbes hammustas, ei saa ju niisuguse huulega merereisi alustada!» ütles ta ja hakkas teist aurulaeva ootama.

Juba on august, Stolz on ammu Pariisis, kirjutab Oblomovile rajuvihaseid kirju, kuid vastust ei saa.

Miks siis? Arvatavasti on tint tindipotis kuivanud ja ei ole paberit, kuid võib-olla ka seepärast, et Oblomovi stiilis nii sageli et ja kus kokku pörkavad? Või jäigi Ilja Iljitš lõpuks peatuma hirmuäratava üleskutse: kas nüüd või mitte iialgi! viimastel sõnadel, pani käed pea alla — ja Zahhar äratas teda asjata.

Ei, tindipott on tal tindi täis, laual on kirjad, paber, isegi tempelpaber, sealsamas tema enda käega kirjutatud lehed.

Kirjutanud mõned leheküljed, ei pannud ta kuskil kahte et'i; ta stiil voolas vabalt, kohati ilmekalt ja ilukõneliselt nagu «noil päevil», kui ta koos Stolziga unistas töökast elust ja reisimisest.

Ta tõuseb üles hommikul kell seitse, loeb, läheb kuhugi raamatutega. Näos ei ole und, ei väsimust ega igavust. Näkku on isegi jumet ilmunud, silmadesse läige, midagi uljuse või vähemalt iseteadvuse taolist. Ta seljas pole näha halatti: Tarantjev viis selle koos teiste asjadega vaderi juurde.

Oblomov istub, raamat käes, või kirjutab, kodune kuub seljas; kaelas on kerge kaelarätt; särgikrae langeb kaelarätile ja särab kui lumi. Väljas käib ta suurepäraselt ömmeldud pikk-kuues, elegantse kübaras... Ta on lõbus, ümised laulda... Millest see?...

Nüüd istub ta oma suvila akna all (ta elab suvilas, mõned verstad linnast eemal), ta kõrval on kimp lilli. Ta lõpetab kärmesti millegi kirjutamise, ise aga heidab lakkamatult pilke üle põõsaste jalgteele ning hakkab ruttu jälle kirjutama.

Äkki hakkab teerajal liiv kergete sammude all krudisema; Oblomov heidab sule kõrvale, haarab lillekimbu ja jookseb akna juurde.

«See olete teie, Olga Sergejevna? Kohe, kohe!» hüüab ta, haarab mütsi, jalutuskepi, jookseb jalgvärvast välja, ulatab

käe kellelegi imeilusale naisele ja kaob koos temaga metsa, hiiglasuurte kuuskede varju...

Zahhar ilmus kuskilt nurga tagant nähtavale, vaatas Oblomovile järele, keeras toaukse lukku ja läks kööki.

«Läks!» ütles ta Anisjale.

«Kas lõunat sööb?»

«Kes teda teab?» vastas Zahhar uniselt.

Zahhar on ikka endine: seesama tohutu suur põskhabe, puhtaks ajamata lõug, seesama hall vest ja auk kuuekaenla all, kuid ta on Anisjaga abielus, — kas suhete katkemise tagajärjel vaderiga või niisamuti veendumusest, et mees peab olema abielus; ta naitus ning vaatamata vanasõnale jäi endi- seks.

Stolz tutvustas Oblomovit Olgale ja Olga tädile. Kui Stolz tõi Oblomovi esimest korda Olga tädi majja, olid seal küla- lised. Oblomovil oli raske ja, nagu harilikult, piinlik.

«Oleks hea kindad käest võtta,» mõtles ta, «toas on ju soe. Kui võõrdunud ma kõigest olen...»

Stolz istus Olga kõrvale, kes istus üksi lambi all, teelaurast kaugemal, naaldudes seljaga vastu tugitooli, tundes vähe huvi selle vastu, mis sündis tema ümber.

Ta oli väga rõõmus Stolzi tuleku üle; kuigi ta silmis ei süttinud sära, palged ei kattunud punaga, kuid üle kogu näo levis ühtlane, rahulik valgus ja ilmus naeratus.

Olga nimetas Stolzi sõbraks, armastas teda seepärast, et Stolz teda naerma ajas ega lasknud tal igavust tunda, kuid ühtlasi kartis veidi, sest et tundis end Stolzi kõrval liialt lapsena.

Kui Olgal tekkis mõttes mõni küsimus, nõutus, siis ei sõndanud ta seda kohe Stolzile usaldada: Stolz oli temast liiga kaugel ees, liiga palju kõrgemal, ning Olga enesearmas- tuse kannatas mõnikord selle mitteküllaldase küpsuse pärast, vahe pärast tema ja Stolzi mõistuses ning aastates.

Stolz omakorda imetles teda samuti omakasupüüdmatult nagu kaunist olendit, kelle mõistusest ja tunnetest hoovas värskust. Olga oli Stolzi silmis ainult hurmav, suuri lootusi andev laps.

Ometi kõneles Stolz temaga meelsamini ja sagedamini kui teiste naistega, sest Olga, kuigi ebateadlikult, sammus lihtsat loomulikku elurada ning oma õnneliku loomuse, kaine ja üle- pingutamata kasvatus tõttu ei kaldunud kõrvale mõtte, tunde,

tahte loomulikust avaldusest, isegi kõige väiksemais, vaevalt-märgatavais silmade, huulte, käte liigutustes.

Ja küllap Olga sammus seepärast nii kindlalt seda teed, et ta aeg-ajalt kuulis enda kõrval «sõbra» veel kindlamaid samme, keda ta uskus ja kellega ta oma samme kooskõlastas.

Oli see kuidas oli, kuid harva võib kohata mõne neiu pilgus, sõnas, teos niisugust lihtsust ja loomulikku vabadust. Ta silmist ei saanud kunagi lugeda: «Nüüd surun huuled veidi kokku ja jään mõttesse — ma olen niiviisi kenam. Heidan pilgu sinna ja ehmun, kiljatan kergelt, kohe joostakse minu juurde. Istun klaveri ette ja tõrkan jalaotsa õige veidi kleidi ääre alt välja...»

Ei alпуст, ei edvistamist, ei mingit valet, ei mingit pettekulda ega tagamõtet! Seepärast pidas temast lugu peaaegu ainult Stolz, seepärast istus Olga üksinda rohkem kui ühe masurka, igavust varjamata; seepärast jäid ka kõige lahked noormehed temale vaadates jutukehviks, sest nad ei teadnud, mida ja kuidas temaga rääkida...

Ühed pidasid teda lihtsameelseks, piiratud aruga inimeseks, pealiskaudseks, sest tema keelelt ei sadanud ei tarku väljendusi elu ja armastuse kohta, ei kiireid, nobedaid, ootamatuid ning julgeid vastuseid, ei kuskil loetud või salaja kuulnud arvamusi muusikast ja kirjandusest; ta rääkis vähe, ning see oli ainult tema enda tähtsusetu arvamus — ja targad ning südid kavalierid hoidusid temast kõrvale; mittesüdid aga pidasid teda liiga targaks ja kartsidki veidi. Ainult Stolz rääkis temaga lakkamatult ja heitis nalja.

Olga armastas muusikat, kuid laulis enamasti salaja või Stolzile või mõnele pansionisõbratarile; kuid Stolzi sõnade järgi laulis ta paremini kui ükski lauljatar.

Niipea kui Stolz Olga kõrvale istus, kohe kostis toas tema naeru, mis oli nii kõlav, siiras ja nakkav, et ükskõik, kes seda kuulis, hakkas tingimata ise naerma, põhjust teadmata.

Kuid Stolz ei ajanud teda mitte alati naerma: poole tunni pärast kuulas Olga teda juba uudishimuga ja kahekordse uudishimuga pööras oma silmad Oblomovile, Oblomovil aga hakkas nendest pilkudest kõhe, nii et vaju kas või maa alla.

«Mida nad seal minust räägivad?» mõtles ta, vaadates rahutult ja kõõrdi nende poole. Ta tahtis juba lahkuda, kuid Olga tädi kutsus teda lauda ja pani istuma enda kõrvale, kõikide vestluskaaslaste pilkude risttule alla.

Oblomov pöördus pelglikult Stolzi poole — kuid teda polnud enam; heitis pilgu Olgale ja kohtas temale suunatud endiselt uudishimulikke silmi.

«Ikka veel vaatab!» mõtles ta, lastes hämmelduses pilgul mööda oma rõivaid käia.

Ta pühkis isegi nägu rätiga, arvates, et kas ei ole tal ehk nina määrdunud; katsus kaelasidet, kas ei ole ehk lahti läinud — seda juhtus vahel; ei, tundub, et kõik on korras, aga Olga vahib!

Kuid teener ulatas talle tassi teed ja kandmiku kringlitega. Ta tahtis oma hämmeldusest jagu saada, olla sundimatu, kuid selles sundimatuses kahmas niisuguse kuhja kuivikuid, biskviite ja kringleid, et tema kõrval istuv tüdrukuke naerma hakkas.

Teisedki heitsid kuhjale uudishimulikke pilke.

«Mu jumal, ka tema vaatab!» mõtles Oblomov. «Mida hakkab ma selle kuhjaga peale?»

Ta nägi vaatamatagi, kuidas Olga oma kohalt tõusis ja teise nurka läks. Ta tundis oma südamel kergema olevat.

Tüdrukuke aga teritas pilku ja vahtis Oblomovit ning ootas, mida ta kuivikutega peale hakkab.

«Söön kiiremini ära,» mõtles ta ja hakkas neid osavasti krõbistama; õnneks need otse sulasid suus.

Jäi järele veel ainult kaks kuivikut; ta tõmbas vabalt hinge ja sõandas vaadata sinnapoole, kuhu kadus Olga...

Jumal! Olga seisab rinnakuju juures, toetudes selle alusele, ja jälgib teda. Ta lahkus oma nurgast vist selleks, et oleks vabam teda jälgida: Olga oli märganud ta piinlikku seisukorda kuivikutega.

Ohtusöögi ajal istus Olga laua teises otsas, vestles, sõi ja tundus, et ei tegelnud temaga. Kuid niipea kui Oblomov pelglikult tema poole pöördus, lootuses, et võib-olla Olga vaatab mujale, kohtas ta neiu pilku, täis uudishimu, kuid koos sellega nii heasüdamlikku...

Peale ohtusööki hakkas Oblomov tädiga rutakalt jumalaga jätma; tädi kutsus teda järgmiseks päevaks lõunale ja palus kutse ka Stolzile edasi anda. Ilja Iljitš kummardas ja läbis saali silmi tõstmata. Kohe, klaveri taga on sirm ja uks. Ta heitis pilgu sinnapoole, klaveri taga istus Olga ja vaatas talle kustumatu uudishimuga. Oblomovile näis, et Olga naeratas.

«Andrei on nähtavasti jutustanud, et eile olid mul jalas

erinevatest paaridest sokid ja särk pahempidi seljas!» arvas Oblomov ning sõitis pahas tujus koju nii selle oletuse, kuid veel rohkem selle kutse pärast homsele lõunale, millele ta oli vastanud kummardusega: tähendab, võtnud vastu.

Sellest hetkest peale ei lahkunud Olga ainitine pilk Oblomovi meelest. Asjata heitis ta terves pikkuses selili, asjata võttis kõige laisemad ja mugavamad asendid — magada ei saa, tee mis tahad. Öökuub tundus talle vastikuna, Zahhar rumalana ning talumatuna, tolm koos ämblikuvõrkudega väljakannatamatuna.

Ta käskis välja viia mõned närused pildid, missugused talle oli kaela määrinud keegi vaeste kunstnike soosija; ise parandas aknaeesriide, mida juba ammu ei saanud üles tõmmata; kutsus Anisja ja käskis aknad puhtaks pühkida, pühkis maha ämblikuvõrgu, heitis siis pikali ja mõtles umbes tunni — Olgast.

Alguses hakkas Oblomov tegelema Olga välimusega, aina joonistas mälus tema näopilti.

Olga polnud iludus selle sõna täies mõttes, see tähendab, ta nahk ei olnud eriti valge, ta palgetel ja huultel puudus ere puna ning silmad ei põlenud sisemise tule kiirtest; ei olnud koralle huultel ega pärleid suus, ei miniatuurseid käsi viinamarjakujuliste sõrmedega nagu viieaastasel lapsel.

Aga kui ta oleks muudetud raidkujuks, ta oleks olnud graatsia ja harmoonia kooskõla. Veidi suurele kasvule vastas rangelt pea suurus, pea suurusele näo ovaal ja mõõdud; see kõik oli omakorda kooskõlas õlgadega, õlad — pihaga...

Ükskõik kes teda ka kohtas, isegi mõni hajameelne, — ka see peatus hetkeks selle nii korrapäraselt ja läbimõeldult, imeosavalt loodud olendi ees.

Nina joon oli graatsiline, vaevalt märgatava kumerusega, huuled õhukesed ja enamasti kokku surutud: millelegi lakamatult suunatud mõtte tunnus. Seesama rääkiv mõte helkis ta tumedate hallikas-siniste silmade teravas, alati virges, mitte midagi vahelejätvas pilgus. Kulmud andsid silmadele erilise ilu: nad ei olnud kaarjad, ei ümardanud silmi kahe kitsa niidina, mis oleksid nagu näppude vahel keerutatud, — ei, need olid kaks ruuget, udejat, peaaegu sirget riba, mis harva aset-sesid sümmeetriliselt: üks oli teisest joone võrra kõrgemal, seetõttu tekkis kulmust kõrgemale kurd, mis oleks nagu midagi rääkinud, millel nagu oleks puhanud mõte.

Olga kõndis veidi ettepoole kummardatud peaga, mis puhkas saledalt ja suursuguselt tema peenel ning uhkel kaelal; liikus terve kehaga ühtlaselt, astus kergelt, peaaegu tabamatult...

«Mis ta eile mind nii ainiti vaatas?» mõtles Oblomov.

«Andrei kinnitab jumala nimel, et sokkidest ja särgist ei ole veel rääkinud, vaid ainult meie sõprusest, sellest, kuidas me kasvame, õppime — kõigest, mis oli head, ja sealjuures ka sellest olevat rääkinud, kui õnnetu on Oblomov, kuidas temas kõik hea hakkub osavõtu, tegevuse puudusel, kui nõrgalt vilgub temas elu ja kuidas...»

«Mille üle siin muiata?» jätkas Oblomov mõtlemist. «Kui Olgal oleks raasukegi südant, peaks see jääma seisma, haledusest verd nõretama, kuid tema... noh, jumal temaga! Jätan mõtlemisel! Sõidan ainult täna, sünn lõunat — ja ei tõsta enam jalgagi.»

Päevad möödusid päevade järel: Oblomov viibis mõttes Olga tädi juures mõlema jala, käe ning peaga.

Uhel suurepärasel hommikul viis Tarantjev terve tema majapidamise oma vaderi juurde Viiburi poolele, põiktänavasse, ja Oblomov saatis kolm päeva mööda nii, nagu ei olnud ammu elanud: voodita, diivanita, ta sõi lõunat Olga tädi juures.

Äkki selgus, et nende suvila vastas on üks suvila vaba. Oblomov üüris selle, maja ennast nägemata, ja elabki nüüd seal. Nad on Olgaga koos hommikust õhtuni, ta loeb Olgaga, saadab temale lilli, sõidab Olgaga järvel, jalutab mägedes... tema, Oblomov.

Mida kõike ei juhtu maailmas! Kuidas võis see ometi nii juhtuda? Aga vaat, kuidas.

Kui ta koos Stolziga Olga tädi juures lõunal oli, tundis ta seekordki samasugust piina nagu eelmisel päeval: ta näris oma toitu Olga pilgu all, rääkis teades ning tundes, et see pilk on tema kohal nagu päike, kõrvetab ning häirib teda, liigutab tema erkusid ja verd. Vaevalt-vaevalt õnnestus tal rõdul, suitsetades sigarit, hetkeks peitu pugeda sigari suitsu taha selle vaikiva, läbitungiva pilgu eest.

«Mis see on?» rääkis ta küljelt küljele pöördudes. «See on ju piin? Kas olen ma talle naeruks või? Ühtki teist ta nii ei vahi, — ei julge. Mina olen tagasihoidlikum, ja näe

tema... Ma alustan temaga õige juttu,» otsustas Oblomov, «ja ütlen parem sõnades välja kõik selle, mida ta otse kisub minu hingest silmadega.»

Äkki ilmus Olga tema ette rõdu lävele; Oblomov ulatas talle tooli ja Olga istus tema kõrvale.

«Kas on tõsi, et teil on väga igav?» küsis Olga temalt.

«Tõsi,» vastas ta, «kuid mitte väga... Mul on tege- mist.»

«Andrei Ivanovitš rääkis, et te kirjutate mingit plaani?»

«Jah, ma tahan küllasse elama asuda, valmistun vähehaaval selleks ette.»

«Aga kas välismaale sõidate?»

«Jah, tingimata, niipea kui Andrei Ivanovitš on valmis teele asuma.»

«Kas te ise sõidate meelsasti?» küsis Olga.

«Jah, ma sõidan väga meelsasti...»

Oblomov heitis pilgu: Olga näol aina särab naeratus, mis paneb juba helkima silmad, juba valgub see laiali mööda palgeid, ainult huuled on kokku surutud, — nagu alati. Oblomovil ei jätkunud julgust rahulikult valetada.

«Ma olen veidi... laisk...» ütles ta, «kuid...»

Koos sellega muutus Oblomov tusaseks, et Olga nii kergel viisil, peaaegu vaikides oli temalt välja meelitanud ülestunnistuse, et ta on laisk. «Kes ta mulle õige on? Kas ma teda kardan või?» mõtles ta.

«Laisk!» vastas Olga vaevaltmärgatava kavalusega. «Võib see siis üldse võimalik olla? Mees — ja laisk: ma ei saa sellest aru.»

«Mida siin aru saada?» mõtles Oblomov. «Asi on ju lihtne.»

«Ma istun enamasti kodus, seepärast Andrei mõtlebki, et mina...»

«Arvatavasti kirjutate palju,» ütles Olga, «loete. Kas olete lugenud...»

Olga vaatas nii teraselt temale otsa.

«Ei, ei ole lugenud!» lipsas äkki Oblomovil hirmuga, et äkki tuleb Olgale pähe teda eksamineerima hakata.

«Kuidas?» küsis Olga naerma hakates.

Ka Oblomov hakkas naerma.

«Ma arvasin, et te tahate minult pärida mõne romaani üle: mina neid ei loe.»

«Ei arvanud õieti; ma tahtsin küsida reisikirjelduste kohta...»

Oblomov heitis Olgale terase pilgu: sel naeris küll nägu, kuid huuled mitte...

«Oo! Ta on ju... temaga peab olema ettevaatlik...» mõtles Oblomov.

«Mida te siis loete?» küsis Olga uudishimulikult.

«Ma armastan tõepoolest rohkem reisikirjeldusi...»

«Aafrika?» küsis Olga kavalalt ja tasa.

Oblomov punastas mitte ilma põhjusega, kui märkas, et Olgal on teada mitte ainult see, mida ta loeb, vaid ka see, kuidas ta loeb.

«Olete muusikamees,» küsis Olga, et Oblomovit kohmetu- sest välja aidata.

Sel hetkel astus nende juurde Stolz.

«Ilja! Ma ütlesin Olga Sergejevna, et sa kirglikult muu- sikat armastad, palusin, et ta sulle midagi laulaks... *Casta diva!*»

«Miks sa minust tagaselja räägid?» vastas Oblomov. «Ma armastan muusikat, kuid sugugi mitte kirglikult...»

«Vaata aga!» rääkis vahele Stolz. «On nagu solvunud! Mina soovitan teda nagu korralikku inimest, kuid tema tõt- tab enda suhtes pettumust looma!»

«Ma põiklen kõrvale ainult asjaarmastaja osast: see on kahtlane ja raske osa!»

«Missugune muusika teile siis kõige rohkem meeldib?» küsis Olga.

«Sellele küsimusele on raske vastata! Igasugune! Mõnikord kuulan ma meelsasti kähisevat leierkasti, mingit viisi, mis mulle oir meelde jäänud, teinekord lähen poolelt ooperilt koju; kord liigutab mind Meyerbeer; kuulan isegi laulu lod- jalt; nii nagu on meeleolu! Teinekord topin kõrval ka Mozarti suhtes kinni...»

«Tähendab, te armastate muusikat tõsiselt.»

«Laulge midagi, Olga Sergejevna,» palus Stolz.

«Aga kui musjöö Oblomov on praegu niisuguses meele- olus, et topib kõrval kinni?» ütles Olga tema poole pöör- dudes.

«Siin peaks ütlema nüüd mingisuguse meelituse,» vastas Oblomov. «Seda ma ei oska, või kui oskaksingi, siis ei sõanda...»

«Miks siis?»

«Kui te äkki halvasti laulate?» tähendas Oblomov naiivselt. «Mul oleks pärast piinlik...»

«Nagu eile kuivikutega...» lipsas Olgal äkki keelelt ja ta punastas ise ning oleks andnud jumal teab mida, et seda mitte öelda. «Andestage — olen süüdi!...» ütles ta.

Oblomov ei teadnud seda oodatagi ja sattus segadusse.

«See on õel reetminel!» lausus ta poolkuuldavalt.

«Ei, või siis ainult väike kättemaks, ja tööpoolest ettekavatsematu, selle eest, et teil ei leidunud isegi meelitust minu jaoks.»

«Võib-olla leian, kui kuulan,» vastas Oblomov.

«Te tahate, et ma laulaksin?» küsis Olga.

«Ei, seda tahab tema,» vastas Oblomov Stolzile osutades.

«Aga teie?»

Oblomov vangutas eitavalt pead.

«Ma ei või tahta, mida ma ei tunne.»

«Sina, Ilja, oled jõhkard!» tähendas Stolz. «Näed nüüd, mida tähendab kodus lamada ja sokke jalga ajada...»

«Halasta, Andrei,» rääkis Oblomov kärmelt vahele, laskmata Andreil lõpetada, «mul ei oleks raske öelda: «Ah! Ma saan väga rõõmustama, olen väga õnnelik, teie laulate muidugi oivaliselt,» jätkas Oblomov Olga poole pöördudes, «see valmistab» ja nii edasi. On's seda vaja?»

«Kuid teie võiksite siiski soovida, et ma laulaksin... kas või uudishimust.»

«Ei söanda,» vastas Oblomov, «teie pole näitlejatar...»

«Noh, ma laulan siis teile,» ütles Olga Stolzile.

«Ilja, mõtle meelitus valmis.»

Vahepeal saabus õhtu. Süüdati lamp, mille valgus paistis kuuvalgusena läbi väänkasvude võre. Videvik varjas Olga näo ja keha piirjooni, laskudes temale nagu floorist linik; ta nägu oli varjus: kostis ainult pehme, kuid tugev, tundest närviliselt värisev hääl.

Olga laulis Stolzi näpunäitel mitmeid aariaid ja romansse; ühed väljendasid kannatust ebaselge õnne eelaimusega, teised rõõmu, kuid kõigis neis helides peitus kurbuse idu.

Sõnadest, helidest, puhtast neiuhäälsest hakkas süda tuksuma, värisesid närvid, sätendasid ja kattusid silmad pisaratega. Ühel ja samal hetkel oleks tahtnud surra, helidest

mitte virguda, kuid kohe samas janunes süda jälle elu järele...

Oblomov süttis, rammestus, hoides suuri vaevu tagasi pisaraid, kuid veel raskem oli lämmatada rõõmukarjet, mis kipus purskama hingest. Juba ammu ei olnud ta tundnud niisugust erksust, niisugust jõudu, mis näis kerkivat ta hingepõhjast ja mis oli valmis vägiteoks.

Sel hetkel oleks ta isegi välismaale sõitnud, kui oleks võimalik olnud kohe istuda ja sõita.

Lõpuks laulis Olga *Casta diva*'t; kõik rõõmud, peas välguna tormavad mõtted, kehas nõeltena torkiv värin — see hävitas Oblomovi: ta jõud nörkes.

«Olete minuga täna rahul?» küsis Olga äkki Stolzilt laulu lõpetades.

«Küsi Oblomovilt, mis tema ütleb?» vastas Stolz.

«Ah!» paiskus Oblomovist.

Ta oli Olga käest peaaegu kinni haaranud, kuid pörkas tagasi ja hämmeldus.

«Vabandage...» pomises ta.

«Kas kuulete,» ütles Stolz Olgale. «Ütle puhtast südamest, Ilja: kui ammu ei ole sinuga seda juhtunud?»

«See oleks võinud juhtuda täna hommikul, kui akendest oleks möödunud kähisev leierkast...» segas Olga vahele, kuid nii heatahtlikul, nii leebel toonil, et kurjal pilkel kadus teravus.

Stolz heitis Olgale etteheitva pilgu.

«Ta korteril on seni kahekordsed aknad ees: et poleks kuulda tänava müra,» lisas Stolz.

Oblomov vaatas etteheitvalt Stolzile.

Stolz võttis Olga kae.

«Ei tea, millest see tuleb, et te täna laulsite nagu mitte kunagi varem, Olga Sergejevna, vähemalt mina ei ole teid ammu nii kuulnud. Siin on minu kompliment!» ütles ta, suudeldes Olga iga sõrme.

Stolz oli sõiduvalmis. Ka Oblomov valmistus minekuks, kuid Stolz ja Olga hoidsid teda tagasi.

«Mul on üks asjaõiendus,» tähendas Stolz, «kuid sina lähed ju lamama... on veel vara...»

«Andrei! Andrei!» sõnas Oblomov anuvalt. «Ei, täna ei saa ma kauemaks jääda, ma sõidan ära!» lisas ta juurde ja sõitiski.

Ta ei maganud kogu öö: nukker, mõtlik, käis ta toas edasi-tagasi; koidikul väljus kodunt, kõndis piki Neevat, tänavaid, jumalteab mida tundes, mida mõeldes...

Kolme päeva pärast oli ta jällegi seal ja õhtul, kui teised külalised kaardilauda istusid, sattus ta klaveri juurde Olgaga kahekesi. Tädil valutas pea, ta istus kabinetis ja nuusutas piiritust¹.

«Kas tahate, ma näitan teile joonistuste kogu, mis Andrei Ivanovitš tõi mulle Odessast?» küsis Olga. «Kas ta teile ei näidanud?»

«Te vististi püüate mind perenaisena lõbustada?» küsis Oblomov. «Asjata!»

«Miks siis asjata? Ma tahan, et teil ei oleks igav, et te tunneksite end siin nagu kodus, et teil oleks mugav, vaba ja kerge, et te ei sõidaks ära... lamama.»

«Ta on — õel, pilkav olend!» mõtles Oblomov, vastu tahtmist imetledes iga tema liigutust.

«Te tahate, et mul oleks kerge, vaba ja et mul ei oleks igav?» kordas ta.

«Jah,» vastas Olga, vaadates talle nagu eelmiselgi korral, kuid veel suurema uudishimu ja headusega.

«Selleks, esiteks, ärge vaadake mind nii nagu praegu ja ka hiljuti...»

Uudishimu Olga silmis kahekordistus.

«Just nimelt niisugusest pilgust hakkab mul väga piinlik... Kus on mu kübar?»

«Miks piinlik?» küsis Olga leebelt ja ta pilgust kadus uudishimulik helk. See muutus nüüd heaks ja sõbralikuks.

«Ma ei tea; kuid mulle tundub, et te nagu ammutate selle pilguga minust kõike seda, millest ei tahaks, et teised teaksid, eriti teie...»

«Miks nii? Te olete Andrei Ivanovitši sõber ja tema on minu sõber, järelikult...»

«Järelikult ei ole põhjust, et teie peaksite teadma minust kõike, mida Andrei Ivanovitš teab,» lõpetas Oblomov lause.

«Põhjust ei ole, kuid on võimalus.»

«Tänu minu sõbra otsekoheusele — halb teene tema poolt...»

¹ Nuusutas piiritust — s. o. aromaatsset piiritust; need olid laialdaselt ravimitena tarvitusel. (Tõlk.)

«On teil siis saladusi?» küsis Olga. «Võib-olla mingid kuriteod?» lisas ta juurde, naerdes ja temast eemale nihkudes.

«Võib-olla,» vastas Oblomov ohates.

«Jah, see on suur kuritöö,» ütles Olga arglikult ja tasa, «panna jalga erinevad sokid...»

Oblomov haaras kübara.

«Ei suudal» ütles ta. «Ja te veel soovite, et mul oleks mugav! Ma lakkan Andreid armastamast... Sedagi rääkis ta teile?»

«Ta ajas mind täna sellega hirmsasti naerma,» lisas Olga.

«Ta ajab mind ikka naerma. Andke andeks, ma ei tee seda enam, ei tee enam ja püüan teile teisiti otsa vaadata...»

Olga tegi kelmikalt tõsise näo.

«See kõik on alles esiteks,» jätkas ta. «Noh, ma ei vaata nii nagu eile, järelikult on teil nüüd vaba ja kerge olla. Teieks — mis oleks tarvis teha, et teil igav ei oleks?»

Oblomov vaatas otse Olga sinihallidesse sõbralikkudesse silmadesse.

«Näe, te vaatate nüüd ise mulle otsa kuidagi kummaliselt...» ütles Olga.

Oblomov vaatas tõepoolest Olgat mitte nagu silmadega, vaid mõttega, kogu oma tahtega nagu hüpnotiseerija, kuid vaatas tahtmatult, suutmata mitte vaadata.

«Mu jumal, kui kena ta on! Et maailmas leidub niisuguseid!» mõtles ta, vaadates Olgat peaaegu hirmunud silmadega. «See valgedus, need silmad, mis on tumedad kui põhjatus, kust säätendab midagi, vististi hing! Naeratusest võib lugeda nagu raamatust; naeratuse taga need hambad ja kogu pea... kui õrnalt see on õlgadel, hõljub nagu lill ja õhkub aroomi...»

«Jah, ma ise ammutan temast midagi,» mõtles ta. «Temast hooab minusse midagi, mis südame juures, näe, siin paneb nagu keema ja tuikama... Seal tundub nagu midagi üleliigset, mida enne ei olnud... Mu jumal, missugune õnn on teda vaadata! Isegi hingata on raske!»

Need mõtted sööstsid tuulekeerisena ta peast läbi, ta vaatas ikka veel Olgat nii, nagu vaadatakse lõpmatusse kaugeusse, põhjatusse sügavusse, vaatas eneseunustusega, hellusega.

«Minge ometi, musjöö Oblomov, kuidas teie nüüd ise mind vaatate!» rääkis Olga pead häbelikult kõrvale pöörates, kuid

uudishimu oli nii suur, et Olga ei saanud silmi tema näolt.

Oblomov ei pannud tähelegi.

Ta vaatas tõepoolest ikka veel ega kuulnud Olga sõnu. Vaikides uuris ta, mis toimub tema sisemuses; puudutas pead — ka seal mässas midagi, tormas kiiruga. Ta ei jõudnud tabada mõtteid; need tõusid õhku nagu parv linde, kuid südame juures, vasakus küljes hakkas nagu valus.

«Ärge vaadake ometi minu otsa nii kummaliselt,» ütles Olga. «Ka minul on piinlik... Ka teie tahate arvatavasti midagi ammutada minu hingest...»

«Mida võiksin teilt võtta?» küsis ta masinlikult.

«Ka minul on alustatud ja lõpetamata plaane,» vastas Olga.

Oblomov ärkas sellest vihjest tema lõpetamata plaanidele.

«Kummaline!» tähendas ta. «Te olete õel, kuid teie pilk on hea. Ega asjata öelda, et naise ei või usaldada: nad vaelevad tahtlikult keelega ja tahtmatult — pilguga, naeratusega, punastusega ja isegi minestusega...»

Neiu ei lasknud seda muljet süveneda, võttis Oblomovilt vaikselt kübara ja istus ise toolile.

«Ma ei tee seda enam, ei tee enam,» kordas Olga elavalt. «Ah, vabandage, see talumatu keel! Kuid jumala pärast, see ei ole pilgel!» ütles ta peaaegu lauldes ja selle lause laulmises värises tunne.

Oblomov rahunes.

«Ah see Andrei!» lausus Oblomov etteheitvalt.

«Noh, teiseks, öelge, mida peab siis tegema, et teil ei hakkaks igav?» küsis neiu.

«Laulge!» ütles Oblomov.

«Vaata, see ongi see meelitus, mida ma ootasin!» rääkis Olga rõõmsalt punastades vahele. «Kas teate,» jätkas ta siis elavalt, «kui te ei oleks üleeile öelnud seda «ah-i» peale minu laulu, ma vist ei oleks uinunud tervel ööl, võib-olla oleksin nutnudki.»

«Miks?» küsis Oblomov imestusega.

Olga jäi mõttesse.

«Ei tea isegi,» ütles ta siis.

«Te olete enesearmastaja, seepärast.»

«Jah, muidugi seepärast,» rääkis Olga mõtiskledes ja puudutas ühe käega klaveriklahve; «kuid enesearmastust on kõik-

jal ja palju. Andrei Ivanovitš räägib, et see olevat peaaegu ainuke tõukejõud, mis juhib tahet. Teil nähtavasti ei ole seda, seepärast teie ikka...»

Olga ei lõpetanud.

«Mis?» küsis Oblomov.

«Ei midagi, niisama,» viis Olga jutu teisale. «Ma armastan Andrei Ivanovitši,» jätkas ta, «mitte ainult seepärast, et ta ajab mind naerma, — mõnikord tema räägib, mina nutan, ja mitte seepärast, et ta mind armastab, vaid seepärast, et ta näib mind rohkem armastavat kui teisi: näete, kuhu on hiilunud enesearmastus!»

«Teie armastate Andreid?» küsis Oblomov ja puuris põneva, uuriva pilgu Olga silmadesse.

«Jah, muidugi; kui tema armastab mind teistest rohkem, siis mina teda ammu,» vastas Olga tõsiselt.

Oblomov vaatas vaikides talle otsa; Olga vastas talle lihtsa, tumma pilguga.

«Ta armastab ka Anna Vassiljevna ja Zinaida Mihhailovna, kuid ikkagi mitte nii,» jätkas Olga. «Ta ei hakka nendega istuma paari tundi, ei aja neid naerma ega puista neile midagi oma hingelt; nendega räägib ta ärist, teatrist, uudistest, kuid minuga räägib ta kui õega... ei, nagu tütre,» lisas ta kiirelt. «Mõnikord isegi sõitleb, kui ma asjast kohe aru ei saa või ei kuula teda, ei nõustu temaga. Kuid nendega ta ei sõitle, ja näib, et mina armastan teda seepärast veel enam. Enesearmastus!» lisas Olga mõtiskledes. «Kuid ma ei tea, kuidas see on sattunud siia minu laulmisesse? Minule on sellest ammu palju räägitud, kuid teie ei tahtnud mind isegi kuulata, teid sunniti peaaegu. Ja kui te oleksite seejärel lahkunud, ütlemata mulle ühtegi sõna, kui ma teie näos ei oleks midagi märganud... näib, et ma oleksin haigestunud... jah, see on tõesti enesearmastus!» lõpetas Olga kindlalt.

«Kas te siis tõesti märkasite midagi minu näos?» küsis Oblomov.

«Pisaraid, kuigi te neid varjasite; häbeneda oma südant, see on meeste halb omadus. Ka see on enesearmastus, kuid väär. Pigem võiksid nad mõnikord häbeneda oma mõistust: see eksib sagedamini. Isegi Andrei Ivanovitš, ka tema häbeneb oma südant. Ma olen talle sellest rääkinud ja ta oli minuga nõus. Kuid teie?»

«Millega ei peaks nõustuma, vaadates teid!» ütles Oblomov.

«Jälle meelitus! Ja veel missugune...»

Ta ei leidnud parajat sõna.

«...labanel!» lõpetas Oblomov, vahtides üksisilmi Olgale. Neiu kinnitas sõna tähendust naeratusena.

«Sedasama ma just kartsingi, kui ei tahtnud teid paluda laulda... Mis sa mõistad öelda, kuulates esimest korda? Kuid ütlema peab. On raske olla üheaegselt tark ja siiras, eriti tunnetes, olles niisuguse mulje mõju all nagu seekord...»

«Kuid ma tõesti laulsin tookord nii, nagu ma ei ole ammu laulnud, isegi vististi mitte iialgi... Ärge paluge mind enam laulda, ma ei laula enam nii... Kuid oodake, laulan veel ühe pala...» ütles Olga, ja samal silmapilgul tema nägu nagu süttis, silmad hakkasid põlema, ta istus toolile, võttis kaks-kolm tugevat akordi ja hakkas laulma.

Mu jumal, mis kostis sellest laulust! Lootused, äikese tume kartus, äike ise, õnnepuhangud — see kõik helises Olga hääles, mitte laulus.

Ta laulis kaua, vaadates aeg-ajalt tagasi Oblomovile ja küsides lapselikult:

«Kas aitab juba? Või siis veel see,» ja laulis jälle.

Ta põsed ja kõrvid punetasid erutusest, ajuti levis tema värskete näole nagu hingevälvade mängu, süttis niisuguse küpse kire kiir, nagu elaks ta oma hinges läbi kauget tulevikku, kuid samas kustusid sädemed ja hääled kõlas värskelt ja hõbedaselt.

Oblomovis mängles samasugune elu; talle näis, et ta elab ja tunneb seda kõike mitte tund ega kaks, vaid terved aastad...

Väliselt olid nad liikumatud, kuid neid purustas sisemine tuli, nad värisesid ühesugust värinat; silmis olid pisarad, tekkinud ühesugusest meeleolust. See kõik oli nende kirgede tunnuseks, mis tulevikus nähtavasti lõkkele löövad neiu noores hinges, mis praegu allus ainult ajutiselt haihtuvatele vihjetele ja magavate elujõudude puhangutele.

Ta lõpetas pika meloodilise akordiga, millesse kustus ta hääled. Akki ta peatus, pani käed põlvedele ja vaatas Oblomovile, ise liigutatud ja erutatud: kuidas on tema?

Oblomovi näol säras hinge põhjast ärganud ja üles kerkinud õnnekoit; ta pisarais pilk oli suunatud Olgale.

Ja nüüd haaras Olga Oblomovil, nagu varem Oblomov temal, tahtmatult käest kinni.

«Mis teiega on?» küsis ta. «Milline nägu teil on! Miks?»

Kuid Olga teadis küll, miks tal niisugune nägu on, oma hinge sisemuses juubeldas ta tagasihoidlikult, imetledes oma võimu mõju.

«Vaadake peeglisse,» jätkas Olga, viidates naeratusena Oblomovi näole peeglis, «silmad säravad, mu jumal, ja neis on pisarad! Kui sügavalt te tunnetate muusikat...»

«Ei, mitte muusikat... ma ei tunnetanud... vaid... armastust,» vastas Oblomov tasa.

Olga vabastas silmapilkselt Oblomovi käe ja muutus isegi näost. Olga pilk kohtas Oblomovi pilku, mis oli suunatud temale: see oli liikumatu, peaaegu meeletu; selle pilguga ei vaadanud Oblomov, vaid tema kirg.

Olga taipas, et see sõna oli lipsanud Oblomovi suust kogemata, et ta oli võimetu valitsema oma sõna üle ja et see oli — tõde.

Oblomov toibus ruttu, võttis kübara ja sööstis tagasi vaatamata toast välja. Olga ei saanud teda nüüd enam uudishimuliku pilguga, ta seisis kaua raidkujuna liikumatult klaveri juures ja vaatas jonnakalt maha, ainult rind tõusis ja vajus hoogsalt.

VI

Laisas asendis, laisa lamamise kestel, keset tuima suikumist ja keset vaimustusepuhanguid oli Oblomov unistanud naisest eeskätt ikka nagu abikaasast ning mõnikord kui armukesest.

Unistustes hõljus ta ees pika saleda naise kuju, rahulikult rinnale ristamisi asetatud kätega, tasase, kuid uhke pilguga; istuvana hooletult metsasalus luuderohu keskel, astuvana kergelt mööda vaipa või puistee liiva, nõrke piha, graatsiliselt õlgadele asetatud pea, unistava näoilmega, — nagu ideaal, nagu kogu elu kehastus, mis on täis hurma ja pidulikku rahu, nagu rahu ise.

Alguses nägi Oblomov unes teda üleni lilledes, altari juures, pikas looris, siis abieluvoodi pähitis, häbelikult langetatud silmil, lõpuks emana laste keskel.

Ta nägi naeratust naise huultel, mitte kirglikku, ja silmi,

mis ei olnud niisked himust; naeratus oli talle kui mehele sümpatiseeriv, aga kõigile teistele heatahtlik; pilk oli lembene ainult temale, teistele aga häbelik, isegi vali.

Ta ei tahtnud iialgi näha naises liigset aukartust, kuulda palavat unistust, ootamatuid pisaraid, piinlemist, äärmist roidumust ja siis tormilist üleminekut rõõmule. Pole tarvis ei kuud ega nukrust. Naine ei pea äkki kahvatama, minestama ega tundma vapustavaid hingepuhanguid.

«Niisugustel naistel on armukesed,» rääkis ta, «ja ka muresid on palju: arstid, terviseveed ja määratu hulk kapriise, ei saa rahulikult uinudagi.»

Kuid häbelikult-uhke, rahuliku sõbratari kõrval magab inimene muretult. Ta uinub kindlas teadmises, et ärgates leiab eest sellesama maheda sümpaatse pilgu ning kahekümne, kolmekümne aasta pärast ta leiaks vastuseks oma soojale pilgule naise silmis sellesama maheda, vaikselt vilkuva poolehoiu kiire. Ja nii kuni hauani.

«Kas ei ole iga mehe ja naise salajane eesmärk: leida oma sõbra näolt muutumatu rahu ja tunnete voolu, mis oleks ühtlane ja igavene? See on armastuse norm, ja kui me sellest pisutki kõrvale kaldume, jahtume, siis kannatame ise: järelikult on minu ideaal üldine ideaal!» mõtles ta. «Kas see ei olegi mõlema soo vastastikuste suhete selgitamise ja arendamise kroon?»

Anda kirele seaduslik väljapääs, näidata õige voolusuund nagu jõe, terve maa hüvanguks, — see on üldinimlik ülesanne, see on progressi tipp, kuhu ronivad kõik need George Sandid, kuid satuvad teelt kõrvale. Kui see ülesanne oleks lahendatud, ei oleks enam ei pettust ega jahenemist, vaid igavesti ühtlane rahulikult-õnneliku südame tuksumine, järelikult igavesti täiuslik elu, igavene elu õnn, igavene moraalne tervis.

Niisuguse õnne näiteid on olemas, kuid harva; neile osutatakse nagu haruldastele nähtustele. Öeldakse, et selleks peab juba sündima. Kuid jumal teab, kas selleks ei pea end siiski kasvatama, sinna teadlikult sammuma? ...

Kirg! See kõik on hea luuletustes ja näitelaval, kus näitlejad käivad mantlites, pistodad käes, ja pärast lähevad nii ohvrid kui tapjad üheskoos õhtust sööma ...

Oleks hea, kui ka kired nõnda lõpeksid; paraku jääb neist järele suits, hais, aga õnne ei ole! Mälestused — ainult häbi ja juustekiskumine.

Lõpuks kui tababki niisugune õnnetus — kirg, siis on see nagu sattumine äralõhutud, mägisele, väljakannatamatule teele, millel hobused langevad ja sõitja jõud üles ütleb, kuigi koduküla juba paistab: seda ei tohi silmist lasta ja on vaja kiirustades välja pääseda ohtlikust kohast ...

Jah, kirge peab naitumisega piirama, lämmatama ja uputama ...

Ta põgeneks hirmuga naise juurest, kui see teda äkki silmadega põletaks ja ägades, suletud silmil ta õlale langeks, siis toibudes silmad avaks ja käed ümber ta kaela põimiks, teda peaaegu lämmatades ... See on tulevärk, püssirohuvaadi plahvatus; ja mis oleks pärast? Lukkus kõrvad, pimestus ja kõrbenud juuksed!

Kuid vaatame, mis naine on Olga!

Hulk aega pärast seda, kui tal keelelt lipsas armuavaldu, ei kohtunud Oblomov Olgaga nelja silma all. Niipea kui Oblomov Olgat nägi, pugest ta peitu nagu koolipoiss. Olga käitumine tema vastu muutus, kuid ta ei põgenenud Oblomovi eest, ei olnud külm, vaid oli muutunud mõtlikumaks.

Tundus, et Olgal oli nagu kahju, et oli juhtunud midagi, mis tal takistas piinata Oblomovit temale suunatud uudishimuliku pilguga ja torkida teda heatahtlikult pilgetega lamamise, laiskuse ja saamatuse üle ...

Olgal oli naljatuju, kuid see oli ema naljatuju, kes ei saa jätta naeratamata, vaadates poja veidralt piduülikonnale. Stolz oli ära sõitnud ja Olgal oli igav, polnud kellelegi laulda; ta klaver oli kinni — ühe sõnaga, nende mõlema olek oli sunnitud, aheldatud, mõlemal oli piinlik.

Aga kui hästi kõik algas! Kui lihtsalt nad tutvusid! Kui vabalt said nad sõpradeks! Oblomov oli Stolzist lihtsam ja heasüdamlikum, kuigi ei ajanud teda nõnda naerma, või kui ajaski Olgat naerma, siis enda kulul ning andestas pilked nii kergesti.

Pealegi oli Stolz ära sõites jätnud Oblomovi Olga hoolde, oli palunud sõpra silmas pidada, takistada tema kodusistumist. Olga nutikas kenas peakeses valmis juba üksikasjaline plaan, kuidas Oblomovit pealelõunasest magamisest ära võõrutada, ja mitte ainult magamisest, ta ei luba tal päeval isegi lühikesteks ajaks diivanile heita; ta võtab temalt sõna.

Olga unistas, kuidas ta laseb Oblomovil läbi lugeda raamatud, millised Stolz oli määranud, siis lugeda iga päev aja-

lehti ja jutustada temale uudiseid, külasse kirju kirjutada, mõisakorrastamise plaan lõpule viia, välismaasõiduks ette valmistuda, — ühe sõnaga, tema käes ei saa Oblomov tukkuma jääda; ta näitab Oblomovile eesmärgi, sunnib jälle armastama kõike, mida ta on lakanud armastamast, ja Stolz ei tunne teda tagasi tulles äragi.

Ja terve selle ime teostab tema, nii arg, vaikiv olend, kelle sõna tänini polnud keegi kuulnud, kes veel ei ole elama hakanudki! Temast saab niisuguse muundumise põhjustaja.

See on juba alanudki: nüpea kui ta hakkab laulma, pole Oblomov enam endine...

Oblomov hakkab elama, tegutsema, kiitma elu ja teda. Inimesele elu tagasi anda — missugune au arstile, kui ta päästab lootusetu haige! Aga päästa kõlblalt hukkuv mõistus, hing?...

Ta isegi võpatas uhkest, rõõmsast värinast; pidas seda taevast määratud ülesandeks. Mõttes tegi ta Oblomovi oma sekretäriks, raamatukoguhoidjaks.

Ja äkki peab kõik see lõppema! Ta ei teadnud, kuidas käituda, ja seepärast vaikus, kui kohtus Oblomoviga.

Oblomov piinles seepärast, et ta oli Olga ära hirmutanud, teda solvanud, ja ootas nüüd väkteravaid pilke, külma valjust ning Olgat nähes värises ja pöördus kõrvale.

Vahepeal oli ta kolinud suvilasse ja päeva kolm tormas ikka üksi mööda soomätaid metsa või läks külasse ja istus logeldes talude väravas, vaatas, kuidas jooksevad lapsed, vasikad, kuidas sulistavad pardid tiigis.

Suvila juures olid järv ja hiiglasuur park; ta kartis sinna minna, et Olgat mitte üksinda kohata.

«Oli mul vaja välja lobiseda!» mõtles ta ega küsinud isegi endalt, kas oli see tegelikult tõde, mis ta keelelt lipsas, või oli see ainult hetkeline muusika mõju närvidele.

Piinlikkus ja häbi või, nagu ta ise nimetas, «häbiasi» tehtu pärast takistas tal aru saamast, mis puhang see õieti oli ja üldse mis on temale Olga. Ta ei analüüsinud enam, mis on tema südamele liigset juurde tulnud, missugune on see tomp, mida varem ei olnud. Temas olid kõik tunded kokku keerdunud üheks tombuks — häbitombuks.

Kui aga Olga minutiks tema kujutelmä kerkis, tekkis sinna ka too kuju, too kehastatud rahu, eluõnne ideaal: see ideaal

oli täpselt Olga. Mõlemad kujud ühtisid ja sulasid kokku üheks.

«Ah, mis ma küll tegin!» rääkis ta. «Hävitasin kõik! Jumalale tänu, et Stolz ära sõitis: Olga ei jõudnud temale öelda, muidu vaju kas või maa alla! Armastus, pisarad — kas sobib see mulle? Ka Olga tädi ei saada mulle enam järele, ei kutsu enda poole: arvatavasti on Olga öelnud... Jumal küll!...»

Nii mõtles ta, tungides sügavamale parki, külgpuiesteele. Olgale sünnitas raskusi ainult see, kuidas ta Oblomoviga kohtub, kuidas möödub see sündmus: vaikida, nagu poleks midagi olnud, või tuleb Oblomovile midagi öelda? Kuid mida öelda? Teha vali nägu, vaadata talle uhkelt otsa, või üldse mitte vaadata, vaid üleolevalt ja kuivalt tähendada, et ta ei oleks kuidagi oodanud niisugust käitumist Oblomovi poolt: kelleks Oblomov teda peab, et lubab endale niisugust jultumust?... Nagu Sonitška masurkat tantsides kellelegi ratsaväe nooremleitnandile vastas, kuigi ise kogu jõust püüdis noormehe pead segi ajada.

«Kuid mis on selles jultunud?» küsis ta endalt. «Noh, kui ta seda tõepoolest tunneb, miks siis mitte öelda... Aga kuidas siis nii äkki, olles vaevalt tutvunud? Seda ei oleks ükski teine mingi hinna eest öelnud, nähes naist teist, kolmandat korda; ja keegi poleks nii ruttu armunudki. Seda suutis ainult Oblomov...»

Aga talle meenus, et ta oli kuulnud ja lugenud, kuidas armastus ilmub mõnikord äkki.

«Ka Oblomovil oli vaid puhang, hetkeline innustus; nüüd ei näita ta nägugi: tal on häbi; tähendab, see ei ole jultumus. Ja kes on süüdi?» mõtles Olga edasi. «Muidugi Andrei Ivanovitš, sest ta sundis mind laulma.»

Kuid Oblomov ei tahtnud alguses ta laulu kuulatagi — Olga oli pahane ja püüdis... Olga punastas tugevasti — jah, püüdsin kõigest jõust Oblomovit liigutada.

Stolz oli Oblomovi kohta öelnud, et ta on apaatne, et ükski asi teda ei huvita, et temas on kõik kustunud... Ja Olga tahtiski näha, kas kõik on kustunud, ja laulis, laulis nagu mitte kunagi...

«Ma jumal! Süüdi olen ju mina: ma palun temalt andeks... Kuid miks?» küsis ta pärast. «Mida ütlen talle: musjöö Oblomov, mina olen süüdi, mina ahvatlesin... Mis-

sugune häbi! See on vale!» ütles Olga punastades ja isegi jalaga vastu maad lüües. «Kes tohib seda mõelda?... Kas mina teadsin, mis sellest välja tuleb? Aga kui seda poleks olnud, kui temal poleks keelelt lipsanud... mis siis?» küsis Olga. «Ei tea...» mõtles ta.

Sellest päevast peale on südamel kuidagi imelik... vististi tunneb ta end väga solvatuna... isegi kuum hakkab, palgetel punetab kaks väikest roosat laiku...

«Ärritus... väike palavik,» ütles arst.

«Millega küll see Oblomov toime tuli! Oo, talle tuleb õpetust anda, et seda tulevikus enam ei juhtuks! Ma palun, et tädi teda enam vastu ei võtaks: ta ei tohi end unustada... Kuidas ta julges!» mõtles Olga mööda parki minnes; ta silmad põlesid...

Akkj kuulis ta, et keegi läheneb.

«Keegi tuleb,» mõtles Oblomov.

Ja nad sattusidki silm silma vastu.

«Olga Sergejevna!» sõnas Oblomov haavalehena värisedes.

«Ilja Iljitš!» vastas neiu arglikult ja mõlemad jäid seisma.

«Tere,» tervitas Oblomov.

«Tere,» vastas Olga.

«Kuhu te lähete?» küsis Oblomov.

«Niisama...» vastas Olga silmi tõstmata.

«Segan ma teid?»

«Oo, mitte põrmugi,» vastas Olga, heites Oblomovile kiirelt ja uudishimulikult vilka pilgu.

«Tohin ma teid saata?» küsis Oblomov äkki ja vaatas neiut uurival ilmel.

Nad astusid vaikides mööda jalgteed. Kooliõpetaja joonlaud ja direktori kulmudeliigutus ei olnud Oblomovi südant iialgi nii kohutavalt kloppima pannud. Ta tahtis midagi öelda, püüdis endast jagu saada, kuid sõnad ei tulnud suust; ainult süda kloppis tohutult nagu õnnetuse eel.

«Kas Andrei Ivanovitšilt kirja olete saanud?» küsis Olga.

«Sain,» vastas Oblomov.

«Mida ta kirjutab?»

«Kutsus Pariisi.»

«Ja mida teie kavatsete?»

«Sõidan.»

«Millal?»

«Kohe... ei, homme... nüpea kui teeleminekuks valmis olen.»

«Miks nii ruttu?» küsis Olga.

Oblomov vaikis.

«Kas teile ei meeldi suvila... öelge, miks te tahate ära sõita?»

«Jõhkard! Ta tahab veel ära sõita!» mõtles Olga.

«Mul on millegipärast valus, piinlik, otse kõrvetab,» sosistas Oblomov Olga otsa vaatamata.

Olga murdis vaikides sirelioksa, nuusutas seda, kattes oma näo ja nina.

«Nuusutage, kui hästi see lõhnab!» ütles Olga ja kattis ka Oblomovi näo oksaga.

«Aga näe, maikellukesed! Oodake, ma nopin neid,» sõnas Oblomov ja kummardus maha, «need lõhnavad paremini: aasade, metsasalude järgi, neis on rohkem loodust. Aga sirel kasvab ikka majade juures, oksad otse ronivad akendest sisse, lõhngi on lääge. Näete, kaste ei ole maikellukeste pealt veel ära kuivanud.»

Oblomov ulatas Olgale mõned maikellukesed.

«Aga kas te reseedat armastate?» küsis Olga.

«Ei, lõhnab liiga teravasti. Ma ei armasta reseedat ega roose. Üldse ei armasta ma lilli; olgu veel aasal, kuid toas — kui palju tegemist on nendega... prügi...»

«Te ju armastate puhtust tubades?» küsis Olga Oblomovile kelmikalt pilku heites. «Ei salli prügi?»

«Jah; kuid minul on niisugune teener...» pomises Oblomov. «No küll on õel!» lisas ta endamisi.

«Te sõidate otseteed Pariisi?» küsis Olga.

«Jah; Stolz ootab mind ammugi.»

«Viige talle minult kiri; ma kirjutan,» ütles Olga.

«Siis andke juba täna; homme ma kolin linna.»

«Homme?» küsis Olga. «Miks nii ruttu? Nagu ajaks teid keegi.»

«Ja ajabki...»

«Kes siis?»

«Häbi...» sosistas Oblomov.

«Häbi!» kordas Olga masinlikult. «Noh, nüüd ütlengi talle: musjöö Oblomov, mitte kuidagi ei oodanud ma...»

«Jah, Olga Sergejevna,» sai Oblomov lõpuks endast jagu, «teie, ma arvan, imestate... pahandate...»

«Noh, nüüd on paras aeg, õige silmapilk!» Olga süda kloppis tugevasti. «Ei suuda, mu jumal!»

Oblomov püüdis Olgale näkku vaadata, teada saada, mida ta mõtleb, kuid Olga nuusutas maikellukesi ja sireleid ning ei teadnud isegi, mida ta... mida ta peab ütlema, mida tegema.

«Ah, Sonitska oleks kohe midagi välja mõelnud, mina aga olen nii rumal! Mitte midagi ei oska... küll on piinav!» mõtles ta.

«Ma olen sootuks unustanud...» sõnas Olga.

«Uskuge mind, see oli tahtmatult... ma ei suutnud tagasi hoida...» hakkas Oblomov rääkima, vähehaaval julgust kogudes. «Kui tol korral oleks minu kohal äike kärgatanud, kivi kaela kukkunud, ma oleksin ikkagi öelnud. Seda ei oleks saanud mingi jõuga tagasi hoida... Jumala pärast, ärge mõelge, et ma tahtsin... Hetk hiljem oleksin ma ise andnud jumal teab mida, et ettevaatamatut sõna tagasi võtta...»

Olga kõndis edasi langetatud päi, nuusutas lilli.

«Unustage see ometi,» jätkas Oblomov, «unustage, seda enam, et see naganii pole tõsi...»

«Pole tõsi?» kordas Olga äkki, ajas enda sirgu ja pillas lilled maha.

Tema silmad läksid pärani ja neis helkis imestus...

«Kuidas, pole tõsi?» kordas Olga veel kord.

«Jah, jumala pärast, ärge olge pahane ja unustage. Kinnitan teile, et see oli ainult silmapilkne kütkestus... see oli muusika mõjul.»

«Ainult muusika mõjul...»

Olga muutus näost: kaks roosat laiku kadusid ja ta silmad tuhmusid.

«Noh, ja polegi midagi! Ta võttis ettevaatamatu sõna tagasi ja pole vaja enam pahane olla! Ongi hea... Nüüd on rahulik... Võib endistviisi rääkida, naljatada...» mõtles Olga ja tõmbas möödamindes jõuga puult oksa, kiskus sellelt huultega ühe lehe ning viskas kohe oksa koos lehaga jalgteele.

«Teie ei ole pahane? Olete unustanud?» küsis Oblomov tema poole kummardudes.

«Mis see siis õige on? Mis asja pärast te palute?» vastas Olga ärritatult, peaaegu nõrdinult Oblomovist kõrvale pöördues. «Ma olen kõik unustanud, ma olen unustaja!»

Oblomov vaikis ja ei teadnud, mida teha. Ta nägi ainult äkilist meelepaha, kuid ei aimanud selle põhjust.

«Mu jumal!» mõtles Olga. «Noh, kõik on jälle korras: seda stseeni poleks nagu olnudki, tänu jumalale! Mis siis... Ah, mu jumal! Kuid mis see siis on? Ah, Sonitska, Sonitska! Kui õnnelik sa oled!»

«Ma lähen praegu koju,» ütles Olga äkki, kiirendades samme ja keerates teisele puiesteele.

Olga olid pisarad kurgus. Ta kartis, et hakkab nutma.

«Mitte sealt, siit on lähem,» tähendas Oblomov. «Tola,» ütles ta nukralt endale, «oli mul vaja seletama hakata! Nüüd saaksin teda veel enam; poleks tarvis olnud meelde tuletada, see oleks niisama möödunud ja iseendast ununenud. Nüüd pole midagi teha, tuleb andestust manguda.»

«Ma olen tusane tõenäoselt seepärast,» mõtles Olga, «et ma ei jõudnud talle öelda: musjöö Oblomov, ma ei oodanud kuidagi, et teie oleksite seda endale lubanud... Tema jõudis minust ette... «Pole tõsi!» Mõtelge ometi, pealegi ta valetas! Kuidas ta ometi sõandas?»

«Kas tõesti olete unustanud?» küsis Oblomov tasa.

«Olen unustanud, kõik unustanud!» lausus Olga kiirelt, rutates koju.

«Andke käsi märgiks, et te ei ole pahane.»

Olga ulatas vaatamata Oblomovile sõrmeotsad ja vaevalt sai Oblomov neid puudutada, kui Olga nad otsemaid tagasi tõmbas.

«Ei, te olete pahane!» ütles Oblomov ohates. «Kuidas saaksin ma teid veenda, et see oli kütkestus, et ma ei oleks endale lubanud end nõnda unustada... Ei, muidugi, enam ma teie laulu ei kuula...»

«Ärge veenge kuidagi: ma ei vaja teie veenmist...» ütles Olga elavalt. «Ma ise ei laula teile enam!»

«Hea küll, ma vaikin,» ütles Oblomov, «ainult jumala pärast, ärge lahkuge selliselt, muidu jääb mu südamele nii sügune raskus...»

Neiu aeglustas sammu ja kuulatas pinevalt Oblomovi sõnu.

«Kui on tõsi, et teie oleksite hakanud nutma, kui te poleks kuulnud, kuidas ma teie laulu mõjul oigasin, siis nüüd, kui teie lahkute naeratamata, sõbralikult kätt ulatamata, mina... halastage, Olga Sergejevna! Ma jään haigeks, mu põlved värisevad, ma seisan vaevu...»

«Miks?» küsis Olga äkki talle otsa vaadates.

«Ma ei tea isegi,» ütles ta, «häbi on nüüd möödas: mul ei ole häbi enda sõnade pärast... Mulle näib, selles...»

Oblomovil hakkas jälle südames kirvendama; jälle leidis seal midagi üleliigset; Olga lahke ja uudishimulik pilk hakkas teda jälle kõrvetama. Olga pöördus nii graatsiliselt Oblomovi poole, ootas nii rahutult vastust.

«Mis on selles?» küsis ta kannatamatult.

«Ei, kardan öelda: te saate jälle pahaseks.»

«Rääkige,» ütles Olga käskivalt.

Oblomov vaikis.

«Noh?»

«Ma tahaksin teid vaadates jälle nutta: näete, mul ei ole enesearmastust, ma ei häbene oma südant...»

«Miks siis nutta?» küsis Olga ja tema palgetele ilmusid kaks roosat laiku.

«Ikka kuulen teie häält... Ma tunnen jälle...»

«Mida?» küsis Olga ja pisarad kadusid rinnast: ta ootas pinevalt.

Nad jõudsid trepi juurde.

«Tunnen...» tõttas Oblomov ütleva ja seisatas.

Olga astus pikkamööda, nagu vaevaliselt astmeidpidi üles.

«...sedasama muusikat... sedasama... kütkestust... sedasama tün... andestage, andestage — jumala eest, ma ei saa enesest jagu...»

«Musjöö Oblomov,» alustas Olga karmilt, siis äkki valgustas tema nägu naeratusekiir, «ma ei pahanda, andestan,» lisas ta leebelt, «ainult edaspidi...»

Ja ümber pööramata ulatas Olga talle tagaspidi käe; Oblomov haaras selle ja suudles peopesale; käsi pigistas õrnalt Oblomovi huuled kokku ja kadus sujuvalt silmapilkselt klaasukse taha, Oblomov jäi aga liikumatult seisma.

VII

Oblomov vaatas kaua suurte silmadega ja pärani sui Olgale järele, laskis pilgul kaua veel mööda põõsaid rännata...

Möödusid võorad, lendas mööda lind. Eit küsis mööda minnes, kas ta ei tahaks marju osta, — kangestus jätkus.

Ta astus jälle pikkamisi mööda sedasama puiesteed ja jõudis aeglaselt poolele tee, sattus maikellukestele, mis Olga oli maha pillanud, sirelioksale, mille ta oli murdnud ja pahaseks ära visanud.

«Miks ta seda tegi?» hakkas ta kaalutlema, meenutama.

«Loll, loll!» lausus ta äkki kuuldavalt, haaras maikellukesed ja oksa ning tormas peaaegu joostes mööda puiesteed, «palusin andeks ja tema... Ah, kas tõesti? Missugune mõtel!»

Onnelikuna, säravana, «kuuga otsaesisel», nagu oli kunagi olnud tema hoidja, tuli ta koju, istus diivaninurka ja joonistas kiiresti suurte tähtedega lauale, tolmu sisse «Olga».

«Ah, missugune tolm!» tähendas ta vaimustusest ärgates. «Zahhar! Zahhar!» karjus ta kaua, sest Zahhar istus koos kutsaritega põiktänavapoolse värava juures.

«Mine ometi!» rääkis Anisja ähvardaval sosinal, tõmmates Zahhari käisest. «Isand kutsub sind juba ammu.»

«Zahhar, vaata, mis see on?» ütles Ilja Iljitš, kuid leebelt, heasüdamlikult, praegu ei olnud ta võimeline vihastama. «Sa kavatsed siingi samasuguse korralageduse maksma panna: tolm, ämblikuvõrgud? Ei, vabanda, mina seda ei luba! Niigi ei anna Olga Sergejevna mulle rahu: «Teie armastate prügi.»»

«Jah, neil on hea rääkida; neil on viis teenijat,» tähendas Zahhar ukse poole pöördudes.

«Kuhu sa lähed? Võta ja hakka tolmu pühkima: siin ei saa istuda ega lauale toetuda... See on ju jätkus, see on... oblomovlus!»

Zahhar hakkas põrnitsema ja vaatas kõõrdi isanda poole.

«Ennäe,» mõtles ta. «On veel ühe haleda sõna välja mõelnud! Aga tuttava!»

«Noh, pühi siis, mis sa seisad?» ütles Oblomov.

«Milleks pühkida? Ma täna pühkisin,» vastas Zahhar kangekaelselt.

«Kust see tolm siis tuli, kui sa täna pühkisid? Vaata, näe, näe! Et seda ei oleks! Olgu kohe pühitud!»

«Ma pühkisin,» kordas Zahhar, «ega's ma päevas kümme korda pühkima hakka! Aga tolm tuleb tänavalt, siin on põlud, suvituskoht, väljas on palju tolmu.»

«Kuid sina, Zahhar Trofimõtš,» algas Anisja äkki teisest toast välja vaadates, «asjata pühid enne põrandat ja siis

tolmu laudadelt: tolmu langeb ju uuesti tagasi... Sa peaksid enne...»

«Mida sina siin käskima tuled!» kähises Zahhar raevuselt. «Mine oma kohale!»

«Kus seda varem on nähtud, et enne pühitakse pörandat ja siis koristatakse laudadelt?... Seepärast isand kurjustabki...»

«No-no-noh!» hakkas Zahhar karjuma, ähvardades Anisjat küünarnukiga rindu tõugata.

Anisja naeratas ja kadus. Oblomov heitis Zahharile käega, et see välja läheks. Ta pani pea tikitud padjale, aetas käe südamele ja hakkas kuulutama, kuidas see klopib.

«See on ehk kahjulik,» ütles ta endamisi. «Kuid mis teha? Kui arstilt nõu küsida, siis saadab ta võib-olla Abessiiniasse!»

Seni kui Zahhar ja Anisja polnud abielus, tegeles kumbki oma alaga. Ega seganud end võõrastesse asjadesse, s. o. Anisja tundis turgu ja kööki, kuid tubade koristamisest võttis osa ainult kord aastas, kui pörandaid pesti.

Kuid pärast pulmi muutus sissepääs isanda tubadesse vabamaks. Ta aitas Zahhari ja tubades muutus puhtamaks, üldse võttis ta mõned mehe kohustused enda peale, — osalt vabatahtlikult, osalt seepärast, et Zahhar need despootlikult tema peale pani.

«Säh, klopi õige vaip puhtaks,» kähises ta käskivalt või: «Sa võiksid õige läbi sorteerida, mis sinna nurka kuhja on aetud, ja üleliigse kööki kanda,» rääkis Zahhar.

Nii oli Zahhar umbes kuu aega õnnejoovastuses: tubades valitses puhtus, isand ei torisenud, ei rääkinud «haledaid sõnu», ja tema, Zahhar, ei teinud midagi. Kuid see õnnejoovastus möödus — ja näe, mis põhjusel.

Niipea kui nad Anisjaga koos isanda tubades talitama hakkasid, oli kõik, mida Zahhar tegi — rumalus. Iga ta samm — ikka mitte see ja mitte nii, nagu peab olema. Viiskümmend viis aastat on ta elanud maailmas kindlas arvamusel, et kõike, mida ta teeb, teisiti ja paremini teha ei saagi.

Ja nüüd äkki tõendas Anisja temale kaks nädalat järeleööda, et tema, Zahhar, ei kõlba kuhugi, ja sealjuures tegi Anisja seda niisuguse solvava heatahtlikkusega, nii vaikselt, nagu seda tehakse ainult laste ning täielike lollpeade puhul, ja naerataski veel talle otsa vaadates.

«Sina, Zahhar Trofimõtš,» ütles ta lahkelt, «paned asjata enne truubi kinni ja avad siis õhuakna: jahutad toad uuesti ära.»

«Aga kuidas siis sinu arvates?» küsis Zahhar abielumehe karedusega, «millal siis avada?»

«Aga siis, kui kütte paned: kisub õhu välja, ja pärast läheb jälle soojaks,» vastas Anisja tasa.

«Oh sa, lollpea!» ütles Zahhar. «Kakskümmend aastat olen ma nõnda teinud, hakkan ma siis sinu jaoks asja muutma...»

Kapi riiulil seisid Zahharil kõik asjad üheskoos, nii tee, suhkur, sidrun, hõbenõud kui ka saapamääre, harjad ja seep.

Äkki tuli ja nägi Zahhar, et seep on pesulaual, harjad ja saapamääre kõõgi aknal, tee ja suhkur erilises kummutilaekas.

«Milleks sa mul siin kõik omamoodi sead — mis?» küsis ta ähvardades. «Ma panin meelega kõik ühte kohta, et oleks käepärast, sina aga pillasid kõik mitmele poole laiali!»

«See on selleks, et tee ei lõhnaks seebi järgi,» tähendas Anisja mahedalt.

Kord näitas Anisja Zahharile kaht-kolme koiauku isanda riides ning ütles, et riideid tuleb tingimata kord nädalas välja raputada ja puhastada.

«Anna, ma klopim vihaga puhtaks,» lõpetas ta lahkelt.

Zahhar kiskus ta käest viha ja fraki, mille Anisja pidi välja viima, ning pani endisele kohale tagasi.

Kui Zahhar hakkas kord harjunud kombe kohaselt isandat kiruma, et see temaga prussakate pärast asjata tõreleb, et «mitte tema ei ole neid välja mõelnud», koristas Anisja vaikides riiulilt musta leiva tükid ning ammust ajast vedeleva jäänud saiaraasud, pühkis ja pesi puhtaks kapid, nõud, — ning prussakad kadusid peaaegu täiesti.

Zahhar ei saanud ikka veel hästi aru, milles asi seisab, ja pani kõik ainult Anisja hoolsuse arvele. Aga kord, kui Zahhar viis kandmikki klaaside ja tassidega ja tegi kaks klaasi katki ja hariliku kombe kohaselt hakkas sõimama ning pidi kogu kandmiku maha pillama, võttis Anisja tal selle käest, pani kandmikule veelgi klaase, siis veel suhkrutoosi, leiva, seadis kõik nii, et ükski tass ei liikunud, siis näitas Zahharile, kuidas seda ühe käega võtta, teisega kõvasti kinni hoida, ja käis nii kandmikuga paar korda toas edasi-tagasi,

keerutas seda paremale ja vasakule, kuid ükski lusikake ei liikunud kohal, siis sai Zahharile äkki selgeks, et Anisja on temast targem.

Ta kiskus Anisjalt kandmiku käest, pillas klaasid laiali ja sellest ajast peale ei suutnud seda Anisjale andestada.

«Nägid, kuidas seda teha tuleb?» lisas Anisja tasa juurde.

Zahhar heitis talle nüri ja kõrgi pilgu, Anisja aga muigas.

«Ah sina, eit, soldatinaine, või tema tahab ninatarka mängida! Kas meil Oblomovkas niisugune maja oli? Minu õlgadel seisis seal kõik: ainult toapoisse koos poistega oli viisteist inimest! Aga teiesuguseid, naisi, ei tundnud nimegi järgi... Sina aga siin... ah sina!»

«Mina tahan ju head,» algas Anisja.

«No-no-noh!» kähises Zahhar, ähvardades küünarnukiga rinna juures. «Kasi siit, isanda tubadest, kööki... Aja seal oma naiste asju!»

Anisja muigas ja läks, Zahhar aga vahtis süngelt ja kõõrdi talle järele.

Ta uhkus kannatas ja ta kohtles naist mornilt. Kui aga juhtus, et Ilja Iljitš mõnda asja küsis ning seda ei olnud, või oli see purustatud, või kui majas valitses korralagedus ning Zahhari pea kohale koondus äike, mida saatsid «haledad sõnad», pilgutas Zahhar Anisjale silma, noogutas peaga isanda kabineti poole ja näidates samas suunas põidlagi, rääkis käskivalt sosistades:

«Mine sina isanda juurde: ei tea, mis tal seal vaja on?»

Anisja astus sisse ja kõu lahenes alati lihtsa kõnelusega. Ka Zahhar ise, niipea kui Oblomov hakkas oma jutusse «halemaid sõnu» põimima, soovitas tal kutsuda Anisja.

Niisiis oleksid Oblomovi toad jällegi metsistunud, kui poleks olnud Anisjat: ta pidas end juba Oblomovi majja kuuluvaks inimeseks, jagas alateadlikult oma mehe lahutamatu sidet Ilja Iljitši elu, maja ja isikuga, ning ta naisesilm ja hoolitsev käsi valvasid ärksalt hooletusse jäetud tubades.

Niipea kui Zahhar kuhugi kaob, pühib Anisja tolmu laudadelt, diivanitelt, avab õhuakna, korraldab aknaeesriided, paneb õigesse kohta toa keskele visatud saapad, tugitoolidele riputatud püksid, koristab kõik riided, isegi paberid, pliatsid, suled laual, — seab kõik korda; lööb kohevile äravajunud aseme, kohendab padjad — ja teeb seda kõike väga kär-

mesti; heidab siis veel põgusa pilgu tervele toale, nihutab mõnd tooli, lükkab kinni poolavatud kummutilaeka, tõmbab siis veel laudlina laualt ja Zahhari kriuksuvaid saapaid kuuldus lipsab kööki.

Anisja oli elav, karme naine, aasta neljakümneseitsmene, hoolitseva naeratusega, vilkalt ringijooksvate silmadega, tugeva kaela ja rinnaga ning punaste, kõvade, väsimatute kätega.

Nagu nagu poleks tal olnudki. Oli näha ainult nina; kuigi nina polnud suur, kuid see oli nagu näo küljest lahti tulemas või nagu oleks halvasti külge pandud, ja seejuures oli nina alumine osa ülespoole püsti, mistõttu nagu selle tagant silma ei paistnudki: see oli üpris krimpsunud ja luitunud, nii et ninast oli sul juba ammu selge pilt, kuid nagu sa ikka tähele ei pannud.

Niisuguseid mehi nagu Zahhar on maailmas palju. Mõnigi diplomaat kuulab samuti hooletult naise nõuannet ja kehitab õlgu — kuid teeb siiski vaikides naise nõuande järgi.

Mõnigi administraator, kes vilistades kuulab naise lobisemist tähtsatest küsimustest ja vastab sellele kaastundegri-massiga, kannab homme seda lobisemist ministrile tähtsalt ette.

Need isandad kohtlevad oma naisi niisama tuseselt või kergelt, vaevalt austades neid mõne sõnaga, pidades neid kui mitte Zahhari kombel eitedeks, siis lilledeks, mis on määratud meelelahutuseks ja puhkuseks tõsisel või ärielus...

Keskpäev kõrvetas juba ammu siretavalt pargi jalgteid. Kõik istusid varjus, lõuendist katuste all. Ainult lastehoidjad koos lastega käisid julgelt ja istusid gruppina rohul kesk-päevaste kiirte all.

Oblomov lamas ikka veel sohval, uskudes ja mitte uskudes hommikuse jutuajamise mõtet Olgaga.

«Ta armastab mind, temas tekib tunne minu vastu. On see võimalik? Ta unistab minust, ja laulis mulle nii kirglikult ja muusika nakatas meid mõlemaid sümpaatiaga.»

Temas hakkas mängema uhkus, hakkas särama elu, selle nõiduslik kaugus, kõik värvid ja kiired, mis veel päris hil-juti puudusid. Oblomov nägi end koos Olgaga välismaal, Sveitsis, järvedel, Itaalias, ta käib Rooma varemeil, sõidab gondlis, kaob siis Pariisi, Londoni rahvamurdu, pärast... pärast elavad nad oma maapealses paradiisis — Oblomovkas.

Olga on jumalus, oma armsa vadistamise ja peene, valge näoga, peene, õrna kaelaga...

Talupojad ei ole kunagi näinud midagi taolist, nad langevad põrmu selle ingli ees. Olga astub tasa rohul, kõnnib koos temaga kasesalu varjus; Olga laulab temale...

Ning Oblomov tunneb elu, selle vaikset voolu, magusaid jugasid, loksumist... rahuldatud soovide, õnnetaiusse langeb ta mõtisklusesse...

Äkki ta nägu süngestus.

«Ei, see ei või olla!» ütles ta kuuldavalt, tõusis diivanilt ja käis toas edasi-tagasi. «Armastada mind, naeruväärset, unise pilguga, lõtvade põskedega... Ta pilkab mind...»

Ta jäi peegli ette seisma ja silmitses end kaua, alguses pahatahtlikult, hiljem aga muutus ta pilk selgemaks, ta isegi naeratas.

«Ma olen nagu kenam, värskem kui olin linnas,» ütles ta, «mu silmad pole tuhmid... odraiva hakkas nagu kasvama, kuid kadus ära... Arvatavasti siinsest õhust; käin palju, veini ei joo sugugi, ei lama... Ei ole tarviski Egiptusesse sõita...»

Olga tädi Marja Mihhailovna juurest tuli teener lõunale kutsuma.

«Tulen, tulen!» ütles Oblomov.

Teener läks.

«Oota! Võta.»

Oblomov andis talle raha.

Tal on hea meel, kerge olla. Looduses on nii selge. Inimesed on kõik nii head, kõik nadivad; kõigi nägudel peegeldub õnn. Ainult Zahhar on sünge, aina kõõritab isanda poole, ent Anisja naeratab nii heasüdamlikult.

«Muretsen koera,» otsustas Oblomov, «või kassi... parem kassi: kassid on sõbralikud, löövad nurru.»

Ta jooksis Olga juurde.

«Kuid siiski... Olga armastab mind!» mõtles ta teel. «See noor, värske olend!» Ta kujutelmale on ju avatud nüüd elu kõige luulelisem valdkond. Ta peaks nägema unes sihvakaid, pikakasvulisi mustalokilisi noormehi, unistava, varjatud jõuga, julgusega, uhke naeratusega näos, sädemega silmis, mis upub ja väriseb pilgus ning pääseb nii kergelt südamesse; maheda ja värske häälega, mis heliseb metallise

pillikeelena. Lõpuks armastatakse mitte ainult noormehi, mitte julgust näos, osavust masurkas, hobustel ratsutamist... Utleme, Olga ei ole tavaline neiu, kelle südant saab kōditada vurrudega, liigutada kuulumist mõõga tärinaga; siin on veel muudki vaja... näiteks mõistuse jõudu, et naine alistuks ja langetaks pea selle mõistuse ees, et ka maailm kummardaks teda... Või kuulsat kunstnikku. Aga mis olen mina? Oblomov, muud midagi. Näiteks Stolzki — teine asi; Stolz — see on mõistus, jõud, oskus valitseda ennast, teisi, saatust. Kuhu ta ka tuleb, kellega sõbrustab — vaatad, juba on valutanud, mängib nagu muusikariistal... Aga mina? Isegi Zahhariga ei saa hakkama, iseendaga ka mitte... mina olen ju Oblomov! Stolz! Mu jumal! Olga ju armastab teda,» mõtles ta hirmul, «ta ütles ise, et nagu sõpra; kuid see on ju vale, kuigi ebateadlik vale... Sõprust mehe ja naise vahel ei ole...»

Tema samm muutus üha aeglasemaks ja aeglasemaks, kuna kahtlus võttis võimust.

«Aga mis siis, kui Olga minuga edvistab?... Kui ta ainult...»

Ta jäi täiesti seisma, tardus hetkeks.

«Või on siin salakavalus, vandenõu... Ja kust ma selle võtsin, et ta mind armastab? Ta pole ju midagi öelnud; see on vaid endaarmastuse saatlik sosin! Andrei! Kas tõesti?... Ei või olla: Olga on niisugune, niisugune... Näe, missugune ta on!» ütles Oblomov äkki rõõmsalt, silmates temale vastutulevat Olga.

Rõõmsa naeratusega ulatas Olga talle käe.

«Ei, ta ei ole niisugune, ta ei ole petis,» otsustas Oblomov, «petised ei vaata nii lahkel pilgul; neil ei ole niisugust alhast naeru... nemad aina piiksuvad... Kuid... ta ei ole ometi ka öelnud, et ta mind armastab!» mõtles Oblomov äkki uuesti hirmunult. «Seda olen ma ise niiviisi tõlgitnud... Aga millest siis meelepaha?... Issand, missugusesse veekerisesse olen sattunud!»

«Mis see teil on?» küsis Olga.

«Oks.»

«Mis oks?»

«Näete ise: sirelioks.»

«Kust te selle võtsite? Siin ei ole sirelit. Kustkaudu te tulite?»

«See on see, mille te ennist murdsite ja maha viskasite.»

«Miks te selle üles tõtsite?»

«Niisama, mulle meeldib, et teie... pahameelega selle maha viskasite.»

«Meeldib minu pahameel — see on uudis! Miks?»

«Ei ütle.»

«Olge head, öelge, ma palun...»

«Ei mingi hinna eest!»

«Ma anun teid.»

Oblomov raputas eitavalt pead.

«Aga kui ma laulan?»

«Siis... võib-olla...»

«Niisiis mõjub teisse ainult muusika?» ütles Olga kulmu kortsutades. «Niisiis on tõsi?»

«Jah, muusika, mis teie poolt edasi antud...»

«Noh, ma laulan... *Casta diva, Casta di...*» kõlas Norma hüüd ja Olga vaikis.

«Noh, nüüd öelge.»

Oblomov võitles mõne aja iseendaga.

«Ei, ei!» otsustas ta veel kindlamini kui enne. «Ei mingi hinna eest... iialgi! Kui see pole õige, kui see mulle ainult nõnda näis?... Ei iialgi, iialgi!»

«Mis see siis on? Midagi hirmsat?» päris Olga, suunates mõtte sellele küsimusele ja uuriva pilgu Oblomovile.

Siis valgustas arusaamine pikkamööda Olga näo, selle igasse joonde tungis mõtte ja oletuse kiir ning äkki lõi terve nagu teadvusest särama... Samuti valgustab pilve tagant väljatulev päike vähehaaval üht pöösast, siis teist, katust ja äkki kallab valgusega üle terve maastiku. Olga teadis juba Oblomovi mõtet.

«Ei, ei, mu keel ei paindu...» kordas Oblomov, «ärge küsige.»

«Ma ei küsi teilt,» vastas Olga ükskõikselt.

«Kuidas nii? Praegu teie...»

«Lähme koju,» ütles Olga tõsiselt, Oblomovit kuulamata.

«Ma tante¹ ootab.»

Olga sammus ees, jättis Oblomovi tädiga ning läks kohe oma tuppa.

¹ Ma tante (loe: ma taant — pr. k.) — minu tädi.

VIII

Kogu see päev valmistas Oblomovile pidevalt pettumusi. Ta veetis selle päeva tädi seltsis, kes oli väga tark, viisakas naine, alati suurepäraselt rõivastatud, alati uues siidkleidis, mis istus hästi, alati kaelas elegantsed pitskraed; ta tanu oli maitsekalt õmmeldud ja paelad edvistavalt kohendatud tema peaaegu viiekümneaastase, kuid veel värske näo juurde. Keti otsas ripub kuldlornjett.

Tema liigutused ja kehahoid on täis väärikust; ta drapeerib end väga osavalt kallihinnalise salli sisse, toetub väga sobival hetkel tikitud padjale küünarnukiga ja oskab väga majesteetlikult diivanil lameskleda. Teda ei nähtud kunagi töötamas; kummardamine õmblemise juures, pisiasjadega tegelemine, kõik see ei sobinud tema näole, tähtsale rühile. Käske andis ta teenritele ja toatüdrukutele hoolimatul toonil, lühidalt ja kuivalt.

Ta luges vahel, ei kirjutanud kunagi, kuid rääkis hästi ja enamasti prantsuse keeles. Ta märkas kohe, et Oblomov ei valda päris vabalt prantsuse keelt, ja järgmisest päevast peale läks üle vene keelele.

Vesteldes ta ei unistanud ega targutanud; näis, nagu oleks tal peas mingi kindel piir, millest mõistus iialgi üle ei astu. Kõigest oli näha, et tunne, igasugused sümpaatiad, kaasa arvatud ka armastus, kuuluvad ja on kuulunud tema elu koosseisu võrdselt kõikide teiste elementidega, — kuna teiste naiste juures võib kohe näha, et armastus võtab kui mitte tegelikult, siis sõnades osa kõigist elu küsimustest ja kõik muu esineb ainult kaudselt seevõrra kuipalju ruumi jääb üle armastusest.

Sel naisel seisis esiplaanil oskus elada, ennast valitseda, mõtet tahtega, kavatsust täitmisega tasakaalus hoida. Teda oli võimatu tabada äkki, ootamatult nagu valvast vaenlast, keda varitsege ükskõik kunas tahate, ikka kohtate tema ootavat pilku, mis on suunatud teile.

Tema stiihiaks oli kõrgem seltskond ja seepärast käis takt ja ettevaatus iga ta mõtte, iga sõna ja liigutuse eel.

Ta ei avaldanud kellelegi iialgi oma südame salajasemaid tundeid, ei usaldanud kellelegi oma hingesaladusi; tema läheduses polnud näha head sõbratari, vanaeidekest, kellega ta sosistaks tassi kohvi juures. Ainult parun von Langwageniga

viibib ta sageli üksi, istub õhtuti vahel poole ööni, kuid peaaegu alati Olga juuresolekul; suuremalt osalt nad vaikivad, kuid vaikivad kuidagi tähtsalt ja targalt, nagu teaksid nad midagi sellist, mida teised ei tea, ning see on ka kõik!

Kuid nähtavasti armastavad nad viibida koos — see on ainuke järeldus, mida võib teha neid nähes; tädi kohtleb parunit nagu teisigi: soosivalt, heasüdamlikult, kuid niisama ühtlaselt ja rahulikult.

Kurjad keeled oleksid seda ära kasutanud ja hakanud vihjama mingisugusele vanale sõprusele ja üheskoos sooritatud välismaasõidule; kuid tädi suhtumisest parunisse ei paistnud läbi mitte mingit erilist peidusoleva sümpaatia varju; see oleks ometi läbi paistnud.

Parun oli muide Olga väheldase mõisa hooldaja, mis oli ühe ettevõtte puhul panditud ja nii see oli jäänudki.

Parun protsessis, see tähendab, sundis mingisugust ametnikku kirjutama palvekirju, luges neid läbi lornjeti, kirjutas alla ja saatis sellesama ametniku nende paberitega ametiasutustesse, ise aga muretses oma sidemete kaudu seltskonnas protsessile rahuldavat käiku. Ta avaldas lootust, et protsess lõpeb varsti ja õnnelikult. See tegi lõpu kurjadele juttudele ja parunit harjuti majas nägema nagu sugulast.

Ta oli ligemale viiskümmend aastat vana, kuid näis veel värskena, värvis ainult vurrusid ja lonkas veidi üht jalga. Ta oli peenuse viisakas, ei suitsetanud iialgi daamide juuresolekul, ei asetanud üht jalga teisele, laitis valjult neid noormehi, kes lubasid endile naalduda vastu tugitooli korju ja tõsta põlved ning saapad nina kõrgusele. Ta istus ka toas kinnastatud kätega ja võttis kindad käest ainult siis, kui istus lõunalauda.

Riietatud oli ta viimase moe järgi ja fraki nõõpaugus kandis mitmesuguseid paelakesi. Sõitis alati tõllas ja hoidis väga hobuseid: enne tõlda istumist teeb ringi sõiduki ümber, vaatab üle rakmed, isegi hobuste kabjad, mõnikord aga võtab taskust valge räti ja tõmbab hobustel üle külje või selja, et näha, kas nad on hästi puhastatud.

Tuttavaid võttis ta vastu heatahtlikult viisaka naeratusega; võõrast — alguses külmalt, aga kui seda võõrast temale tutvustati, asus külmuse asemele naeratus ja igaüks, keda tutvustati, võis alati sellele naeratusele lootma jääda.

Ta vestles kõige üle ühtviisi selgelt: voorustest, elukallidusest, teadustest ja seltskonnast; oma arvamust väljendas arusaadavates ja viimistletud lausetes, nagu väljendaks end mõttekildudes, mis on juba läbi mõeldud, mõnes õpikus kirja pandud ja üldise käsiraamatuna välja antud.

Olga suhted tädiga olid seni väga lihtsad ja rahulikud: õrnuses ei läinud nad kunagi üle mõõdukuse piiri, ka rahulolematuse vari ei heitnud end nende vahele.

Osalt tuli see Olga tädi Marja Mihhailovna iseloomust. Osalt teisiti käitumise põhjuse täielikust puudumisest kummaltki poolt. Tädil ei tulnud pähegi nõuda Olgalt midagi niisugust, mis oleks olnud teravas vastuolus Olga soovidega; Olgal poleks uneski pähe tulnud jätta tädi soov täitmata, tema nõuande järgi tegemata.

Milles siis avaldusid need soovid? Riiete valikus, soengus, näiteks selles, kas sõita prantsuse teatrisse või ooperisse.

Olga kuulas sõna sel määral, kuivõrd see oli kooskõlas tädi soovi või nõuandega, ja sugugi mitte rohkem — ning tädi soovid olid alati kuivuseni mõõdukad, nagu seda lubasid temale ta õigused, ja kunagi mitte rohkem.

Nende suhted olid nii kahvatud, et võimatu oli otsustada, kas tädi iseloomus on pretensioone Olga sõnakuulmisele, erilisele õrnusele Olga poolt; või kas Olga iseloomule vastab üldse tädi sõna kuulmine ja kas tal tädi vastu on mingit erilist õrnust.

Kuid seetõttu juba esimesel korral neid nähes võis tulla otsusele, et nad on tädi ja õetütar ning mitte ema ja tütar.

«Ma sõidan kauplustesse, on sul sealt midagi vaja?» küsis tädi.

«Jah, *ma tante*, ma pean lilla kleidi asemele uue saama,» ütles Olga ja nad sõitsid koos, või: «Ei, *ma tante*,» ütleb Olga, «ma hiljuti käisin.»

Tädi võtab tal kahe sõrmega mõlemast palgest, suudleb otsaesisele ning Olga suudleb tädi kätt ja üks sõidab ära, teine aga jääb koju.

«Me võtame jälle sellesama suvila,» ütleb tädi mitte küsivalt ega ka jaatavalt, vaid nii, nagu arutleks ta iseendaga, kuid ei jõua otsusele.

«Jah, seal on väga hea elada,» räägib Olga.

Ja suvila üüritigi.

Aga kui Olga ütleb:

«Ah, *ma tante*, kas tõesti see mets ja liiv ei tüüta teid? Kas ei oleks parem vaadata kuhugi teise kohta?»

«Vaatame,» ütleb tädi.

«Sõidame, Olenka, teatrisse?» lausub tädi. «Sellest näidendist kirjutatakse juba ammu.»

«Meelsasti,» vastab Olga, kuid seejuures alandlikkuse ilmets, rutaka soovita meele järgi olla.

Mõnikord nad siiski veidi vaidlesid.

«Armas aeg, *ma chère*¹, rohelised linnud ju ei sobi su näole?» rääkis tädi. «Võta kahkjaskollased.»

«Ah, *ma tante*, mul on juba kuuendat korda kahkjaskollased, lõpuks muutuvad need silmale tüütavaks.»

«Noh, võta kannikesesinised.»

«Aga kas need meeldivad teile?»

Tädi silmitses teraselt ja raputas pikaldaselt pead.

«Kuidas tahad, *ma chère*, kuid mina sinu asemel võtaksin kannikesesinised või kahkjaskollased.»

«Ei, *ma tante*, ma võtan parem siiski need,» lausus Olga leebelt ja võttis, mida tahtis.

Olga küsis tädilt nõu mitte kui autoriteedilt, kelle arvamus peaks olema talle seaduseks, vaid nii, nagu küsiks ta nõu igalt teiselt, temast kogenenumalt naiselt.

«*Ma tante*, te lugesite seda raamatut, — millest seal kirjutatakse?» küsis ta.

«Ah, missugune jõledus!» ütles tädi raamatut eemale lükates, kuid ei peitnud seda ära ega võtnud tarvitusele mingisuguseid abinõusid selleks, et Olga seda ei loeks.

Ja Olgale ei tulnud kunagi pähe seda lugema hakata. Kui nad mõlemad kahtlesid, siis pöördusid nad sama küsimusega parun von Langwageni või Stolzi poole, kui see kohal oli, ning siis, vastavalt nende otsusele, loeti või ei loetud raamatut.

«*Ma chère Olga!*» ütles mõnikord tädi. «Selle noormehe kohta, kes Zavadskite juures sulle sagedasti tähelepanu osutab, jutustati mulle eile midagi, üht rumalat lugu.»

Ja rohkem midagi. Ning Olga tehku pärast, kuidas ise arvab: rääkigu selle noormehega või mitte.

Oblomovi ilmumine majja ei tekitanud mingisuguseid küsimusi ega äratanud erilist tähelepanu ei tädi, paruni ega isegi

¹ *Ma chère* (loe: ma šeer — pr. k.) mu kallis.

Stolzi juures. Viimane tahtis oma sõpra tutvustada niisuguse majaga, kus kõik oli veidj peenutsev, kus peale lõunat ei tehta ettepanekut väikeseks uinakuks, vaid kus isegi jala jala peale asetamist loetakse sobimatuks, kus peab olema värskelt riidetud ja meeles pidama, millest räägid, — ühe sõnaga, ei või jääda tukkuma ega tohi end hooletusse jätta; kus alati käis elav kaasaegne vestlus.

Pealegi mõtles Stolz, et kui Oblomovi unisesse ellu noor, sümpaatne, tark ja osalt pilkav naisolend viia, siis on see sama, kui tuua süngesse tuppa lamp, millest valgub kõikidesse pimedatesse nurkadesse ühtlast valgust, mõni kraad sooja, ning tuba muutub rõõmsamaks.

See on kõik, mida püüdis saavutada Stolz, tutvustades oma sõpra Olgale. Ta ei näinud ette, et tekitab tulevargi, Olga ja Oblomov ei aimanud seda ammugi mitte.

Ilja Iljitš istus kombekalt umbes kaks tundi tädiga, kordagi jalga teisele tõstmata, rääkides kõigest viisakalt; lükkas isegi kaks korda osavalt tädile väikese pingi jalge alla.

Tuli parun, naeratas viisakalt ja surus Oblomovil lahkelt käit.

Oblomov käitus veelgi väarikamalt ja kõik kolm olid üksteisega üliväga rahul.

Jutlemistele toanurkades ja Olga jalutuskäikudele Oblomoviga vaatas tädi... või õigemini öeldud, ei vaadanud üldse.

Jalutada noore mehega, keigariga — see on teine asi; ta ei oleks ka siis midagi lausunud, kuid oleks temale omase taktitundega kuidagi märkamatuult teistsuguse olukorra loonud: oleks korra või kaks nendega ise kaasa läinud, oleks kedagi kolmandat saatnud ning jalutuskäigud oleksid isendast lõppenud.

Kuid jalutada «musjöö Oblomoviga», istuda temaga koos suure saali nurgas, rõdul... mis sellest siis on? Ta on vana üle kolmekümne: ei hakka ta ju Olgale tühja lobisema ega anna mingisuguseid raamatuid... Seda ei tulnud kunagi kellegi pähe.

Pealegi kuulis tädi, kuidas Stolz ärasõidu eelõhtul rääkis Olgale, et ta ei laseks Oblomovil tukkuda, keelaks magamise, piinaks teda, türanniseeriks, annaks talle igasuguseid ülesandeid, — ühe sõnaga käsutaks teda.

Stolz palus ka tädi Oblomovit mitte silmist lasta, kutsuda

sagedamini enda poole, tõmmata kaasa jalutuskäikudele, väljasõitudele, ajada igati liikuma juhul, kui Oblomov välismaale ei sõida.

Kuni Oblomov tädiga istus, ei tulnud Olga nähtavale ja aeg venis pikka. Oblomovil algasid jälle külma- ja kuumavärinad. Nüüd ta juba taipas selle muutuse põhjust Olgas. See muutus oli talle endisest millegipärast raskem.

Endise eksituse pärast oli tal ainult hirm ja häbi, kuid nüüd oli ta südamel raske, piinlik, külm ja nukker nagu niiskel vihmasel päeval. Ta oli Olgale mõista andnud, et aimab Olga armastust enda vastu, aga kui ta oli mõistnud tõepoolest valesti? See oli siis solvang, mida oli vaevalt võimalik parandada. Ja kuigi ta tabas märki, siis kui kohmakalt! Ta on lihtsalt kergats.

Ta võis isegi eemale peletada tunde, mis aralt koputab noorele, neitsilikule südamele, laskudes ettevaatlikult ja kergelt nagu linnuke oksale: kõrvaline heli, kahin — ning ta lendab ära.

Ta ootas tardumapaneva värinaga, millal Olga tuleb ülevaalt lõunale, mida ja kuidas ta räägib, kuidas temale otsa vaatab...

Olga tuli alla — ja Oblomov ei suutnud temale vaadates küllalt imestada; ta tundis Olga vaevalt ära. Olgal oli teine nägu, isegi teine hääl.

Kordagi ei ilmunud ta huultele noor, naiivne, peaaegu lapselik naeratus, mitte kordagi ei vaadanud ta nii avara, otsekohese pilguga silmis, väljendugu neis küsimus või hämmeldus või lihtsameelne uudishimu, nagu ei oleks tal vajagi enam millegi kohta pärida, midagi teada saada, millegi üle imestada!

Olga pilk ei jälginud teda enam nii nagu varem. Olga vaatas teda nüüd, nagu teaks, tunneks teda juba ammu, ja lõpuks nagu polekski Oblomov temale tähtis, vaid seesama mis parun, — ühe sõnaga, Oblomov nagu ei oleks Olgat näinud umbes aasta ja Olga on selle aastaga küpsaks saanud.

Ei olnud valjust, eilset pahameelt, Olga naljatas ja isegi naeris; küsimustele, millele ta varem midagi poleks vastanud, vastas ta nüüd üksikasjaliselt. Oli näha, et ta oli otsustanud ennast sundida tegema seda, mida teevad teised, kuid mida tema, Olga, enne ei teinud. Puudus see vabadus, sundimatus,

mis lubas tal väljendada kõike, mis oli mõttes. Kuhu see kõik oli kadunud?

Peale lõunat astus Oblomov Olga juurde ja küsis, kas ta ei lähe jalutama. Oblomovile vaatamata pöördus Olga küsimusega tädi poole:

«Kas me jalutama läheme?»

«Olgu peale, kuid mitte kaugele,» ütles tädi, «käsi anda mulle vari!»

Nad läksid kõik. Käidi loiult, vaadati kaugusesse, Peterburi suunas, jõuti metsani ja tuldi tagasi rõdule.

«Näib, et teil ei ole täna tuju laulda? Ma kardan isegi paluda,» küsis Oblomov lootes, et see sunnitud olek kaob, et Olga saab uuesti tagasi rõõmsa meeleolu, ja kas ei vilksata jälle ainsaski sõnas, naeratuses või laulus siiruse, naiivuse ja usalduse kiir.

«On palav!» tähendas tädi.

«Pole viga, ma katsun,» ütles Olga ja laulis romansi.

Oblomov kuulas ning ei uskunud oma kõrvu.

See ei ole Olga: kuhu on jäänud endine, kirglik heli?

Ta laulis nii puhtalt, nii õigelt ja koos sellega nii... nii, nagu laulavad kõik neid, kui neid seltskonnas laulda palutakse: innustuseta. Ta oli oma hinge laulust lahutanud ja kuulajas ei liigahtanud enam üksi närv.

On see kavalus tema poolt, teeskleb ta või on ta pahane? On võimatu midagi arvata: ta vaatab lahkelt, räägib meelssasti, kuid räägib nii nagu laulabki, nagu kõik... Mida see siis tähendab?

Teed ootamata võttis Oblomov kübara ja jättis jumalaga. «Tulge sagedamini,» ütles tädi, «äripäevil me oleme alati üksi, kui teil siis igav ei ole, pühapäeviti on meie juures ikka keegi, — siis teil juba igav ei hakka.»

Parun tõusis viisakalt ja kummardas.

Olga noogutas pead nagu heale tuttavale, ja kui Oblomov hakkas minema, pöördus Olga akna poole, vaatas sealt välja ning kuulas ükskõikselt Oblomovi kaugenevaid samme.

Need kaks tundi ja järgnevad kolm-neli päeva, kõige rohkem nädal avaldasid Olgale sügavat mõju, viisid teda hulga maad edasi. Ainult naised on võimelised niisuguseks kiireks jõudude õitselepuhkemiseks, hinge igakülgseks arenguks.

Nagu oleks ta õppinud elu tundmist mitte päevade, vaid tundidega. Ning iga tunni, mis pakkus vähematki kogemust,

või juhust, mis vilksatab linnuna mehe ninast mööda, tabab neiu seletamatu kiirusega: ta jälgib selle lendu kaugusesse, — ja selle lennu kõverjoon jääb neiu mällu kustumatu märgina, näpunäitena, õppetunnina.

Seal, kus mehe jaoks on vaja püstitada verstapost pealkirjaga, seal jätkub neiu mõõdasahisenud õrnast tuulehoost, värisest, kõrvaga vaevu tabatavast õhuvõnkest.

Mispärast, missuguste põhjuste tagajärjel laskus neiu näole, mis oli veel möödunud nädalal nii muretu ja peaaegu naerma-ajavalt naiivne, äkki range mõte? Ja mis mõte see on? Millest? Tundub, et selles mõttes peitub kõik, mehe kogu loogika, kogu teoreetiline ja eksperimentaalne filosoofia, terve elu süsteem.

Kui *cousin*¹ temast hiljuti lahkus, oli ta alles tütarlaps. *Cousin* lõpetas kursuse, sai pagunid peale. Nähes neiu jookseb ta rõõmsalt temale juurde, kavatsedes neiu õlale patsutada, kätest kinni hoides keerelda, hüpata mööda toole, diivaneid nagu varem, kuid ... äkki, heites pilgu neiu näkku, muutub ta araks, taandub hämmeldunult ja taipab, et tema on alles — poisike, tütarlaps aga — naine!

«Millest? Mis on juhtunud? Draama? Mõni laineidlööv sündmus? Mingisugune uudis, mida teab terve linn?»

Ei *maman*², ei *mon oncle*³, ei *ma tante*, ei hoidja ega toatüdruk, — keegi ei tea midagi. Ja kunas see võis juhtudagi: ta tantsis kaks masurkat, mõned kontratantsud, kuid äkki hakkas tal pea kuidagi valutama: küllap vist öösel ei maganud ...

Pärast kõik jälle möödus, kuid näkku lisandus midagi uut; ta vaatab teisiti, ei naera enam valjusti, ei söö tervet pirni korraga, ei jutusta enam «kuidas meil pansionis» ... Ka tema on lõpetanud kursuse.

Teisel, kolmandal päeval Oblomov nagu *cousin*'gi tundis Olga vaevalt ära. Ta vaatas Olga aralt, Olga teda aga lihtsalt, ainult endise uudishimuta, helluseta, nii nagu teised.

«Mis temaga ometi on juhtunud? Mida ta hetkel mõtleb, tunneb?» piinasid küsimused Oblomovit. «Jumala eest, ma ei saa millestki aru!»

¹ *Cousin* (loe: kusään — pr. k.) — onu- (tädi)poeg.

² *Maman* (loe: mamaan — pr. k.) — ema.

³ *Mon oncle* (loe: mon onkl — pr. k.) — mu onu.

Aga kuidas võiski Oblomov aru saada, sest Olgaga sündis see, mis sünnib mehega kahekümne viie aasta vanuselt kahekümne viie professori ja raamatukogude abil, peale maailmas ümberkolamist, olles kaotanud teinekord osa moraalsest hingeroomist, mõtte ja juuste värskusest, — see tähendab, et Olga oli astunud teadlikkuse sfääri. Sisseastumine ei olnud kulukas, oli kerge.

«Ei, see on raske, igav!» otsustas Oblomov. «Kolin üle Viiburi poolele, hakkan tööle, lugema, sõidan Oblomovkasse ... üksil!» lisas ta siis sügava nukrusega. «Tematal Huvasti, mu paradiis, mu helge, vaikne eluideaal!»

Oblomov ei külastanud neid ei neljandal ega viiendal päeval; ei lugenud ega kirjutanud, oleks peaaegu läinud jalutama, väljus tolmusele teele, kuid eespool oleks tulnud märke tõusta.

«On aga tahtmist niisuguse kuumusega vantsida!» ütles ta endamisi, haigutas, tuli tagasi, heitis diivanile ja jäi raskesti magama, nagu ta vahel uinus Gorohhovaja uulitsa tolmuses, allalastud aknaesriietega toas.

Unenäod olid nii segased. Ta ärkas — ta ees on kaetud laud, peedisupp ja liha. Zahhar seisab, vahtides uniselt aknast välja; teises toas kolistab Anisja taldrikutega.

Oblomov sõi lõunat, istus akna alla. Igav ja totter, ikka üksinda! Jälle pole tahtmist ei kuhugi minna ega midagi teha!

«Näe, isand, vaadake ometi, naabrite juurest toodi kassipoeg; ehk läheb vaja? Te eile küsisite,» ütles Anisja, tahtes Oblomovi meelt lahutada, ning asetas talle kassipoja põlvedele.

Oblomov hakkas kassikest silitama; kuid ka kassipojaga oli igav!

«Zahhar!» hüüdis ta.

«Mida soovite?» vastas Zahhar loiult.

«Ma kolin võib-olla linna,» lausus Oblomov.

«Kuhu linna? Pole ju korterit.»

«Aga Viiburi poolele.»

«Mida see siis tähendab, kolime ühest suvilast teise?» ütles Zahhar. «Keda me seal näinud ei ole, Mihhei Andreitši või?»

«Ka siin on ebamugav ...»

«Jälle kolima hakata? Issand! Ka siin oleme juba pikali kukkumas, kuid ikka veel ei leia kaht tassi ja põrandaharja;

kui Mihhei Andreitš neid sinna ei viinud, siis, kardan, on need kadunud.»

Oblomov vaikis. Zahhar väljus, kuid tuli kohe tagasi, lohistades enda järel kohvrit ja reisikotti.

«Kuhu see siin panna? Kas mitte ära müüa?» ütles ta kohvrit jalaga tõugates.

«Oled sa hulluks läinud? Ma sõidan neil päevil välismaale,» rääkis Oblomov kurjalt vahele.

«Välismaale!» lausus äkki Zahhar ja muigas. «Hea seegi, et olete sellest siin seletanud, või välismaale sõitma!»

«Mis selles siis nii imelikku on? Sõidan, ja valmis... Mul on passki olemas,» ütles Oblomov.

«Aga kes teil seal saapaid jalast kisub?» tähendas Zahhar irooniliselt. «Kas tüdrukud või? Minuta jääte seal kindlasti hättal!»

Ta muigas jälle, ning tema põskhabe ja kulmud nihkusid laiali.

«Sa räägid ainult rumalusi! Vii kohver välja ja kasi minema,» ütles Oblomov pahaselt.

Järgmisel päeval, kui kell oli juba kümne peal ja kui Oblomov ärkas, teatas talle Zahhar teed pakkudes, et ta oli saia-
poes preilit näinud.

«Missugust preilit?» küsis Oblomov.

«Missugust? Iljinski preilit, Olga Sergejevnat.»

«Noh?» küsis Oblomov kannatamatult.

«Noh, käkisid tervitada, küsisid, kas olete terve ja mida teete?»

«Ja mida sina vastasid?»

«Ütlesin, et olete terve; et mis temaga siis ikka juhtub...» vastas Zahhar.

«Milleks sa veel oma rumalaid arutlusi juurde lisad?» tähendas Oblomov. «Mis temaga siis ikka juhtub! Kus sina seda tead, mis minuga juhtuda võib? Noh, ja mis edasi?»

«Küsisid, kus te eile lõunastasite?»

«Noh? ...»

«Ma ütlesin, et kodus ja ka õhtust sõite kodus.» «Kas ta õhtust ka sööb?» küsis preili... «Ainult kaks kanapoega sõivadki ära...»

«To-la!» lausus Oblomov valjult.

«Mis tola! Kas see vale on?» ütles Zahhar. «Tahate, ma võin isegi konte näidata...»

«Täiesti tola!» kordas Oblomov. «Noh, ja mis siis tema?»

«Naeratasid. Miks nii vähe?» lisasid pärast juurde.»

«On aga tola!» kinnitas Oblomov. «Puudus veel, et sa oleksid jutustanud, kuidas sa mulle särgi pahempidi selga ajad.»

«Ei küsitud, seepärast ei jutustanudki,» vastas Zahhar.

«Mida ta veel küsis?»

«Küsisid, mida te need päevad tegite?»

«Noh, ja sina?»

«Mitte midagi, näe, ei tee midagi, lamavad.»

«Ah! ...» sõnas Oblomov sügava pahameelega ja tõstis rusikad meelekohtadele. «Kasi välja!» lisas ta ähvardavalt. «Kui sa julged veel millalgi rääkida minust niisuguseid rumalusi, siis vaata, mis ma sinuga teen. Küll on aga mürgine inimenel!»

«Pean ma siis vanas eas valetama hakkama?» õigustas end Zahhar.

«Kasi välja!» kordas Ilja Iljitš.

Sõimamine ei loe Zahharile midagi, kui isand ainult «hale-
daid sõnu» ei ütleks.

«Ma ütlesin veel, et te tahate Viiburi poolele kolida,» lõpetas Zahhar.

«Minel!» käratas Oblomov käskivalt.

Zahhar läks esikusse ja ohkas seal kõigest väest üle terve ruumi. Oblomov hakkas teed jooma.

Ta jõi teed, kuid sõi saia- ja kringlite suurest tagavarast ainult ühe saia, kartes jälle Zahhari tagasihoidmatut keelt. Ta süütas sigari, istus laua juurde, avas mingi raamatu, luges läbi ühe lehekülje ja tahtis lehte pöörata, kuid raamat oli lahti lõikamata.

Oblomov käristas sõrmega lehed lahti: nõnda rikkus ta lehtede servad ära, — raamat aga oli võõras, see kuulus Stolzile, kellel valitses range ja igav kord, eriti raamatute suhtes, nii et hoidku jumal! Paberid, pliatsid, igasugune kribu-krabu — nagu need on pandud, nii peavad need olema.

Oleks pidanud võtma paberinoa, kuid seda ei ole. Muidugi oleks võinud küsida lauanoa, kuid Oblomov eelistas panna raamat oma kohale tagasi ja siirduda diivani juurde; vaevalt oli ta toetanud käega vastu tikitud patja, et end mugavalt magama seada, kui tuppa astus Zahhar.

«Aga preili palusid teid tulla sellesse... kuidas seda nüüd... noh!...» kandis ta ette.

«Miks sa siis varem ei öelnud, kaks tundi tagasi?» küsis Oblomov rutakalt.

«Käskisite ära minna, ei lasknud mul lõpuni rääkida...» vastas Zahhar.

«Sa hävitad minu, Zahhar!» lausus Oblomov pateetiliselt.

«Noh, nüüd vist alustab jälle sellesamaga!» mõtles Zahhar ja pööras vasakpoolse põskhabeme isanda poole, vahtides ise seinale. «Nagu ennist... kui nähvab vahele!»

«Kuhu tulla?» küsis Oblomov.

«Aga vaat sinna, kuidas ta nüüd oligi? Aeda või...»

«Parki?» küsis Oblomov.

«Parki, just nii, «jalutama, kui soovib; ma saan seal olema»...»

«Riided!»

Oblomov jooksis kogu pargi läbi, vaatas vallile, lehtlatesse, Olgat ei leidnud. Siis läks ta puisteele, kus oli toimunud nende kõnelus, ja leidis Olga sealt, pingilt, mitte kaugel tollest kohast, kus ta oli murdnud ja visanud maha oksa.

«Ma mõtlesin, et teie ei tulegi,» ütles Olga talle lahkelt.

«Otsin teid juba ammu mööda parki,» vastas Oblomov.

«Ma teadsin, et te hakkate otsima, kuid istusin meelega siia, selle puistee äärde; mõtlesin, et teie tingimata seda mööda tulete!»

Oblomov oleks peaaegu küsinud: «Miks te just nõnda mõtlesite?», kuid heitis Olgale pilgu ega küsinud.

Olgal oli jälle teine nägu, mitte endine, mis oli tal, kui nad viimati jalutasid, vaid see, mis oli tal siis, kui Oblomov talt viimane kord lahkus, seesama nägu, mis Oblomovit nii häiris. Olga oli kuidagi tagasihoidlikult lahke ja kogu ta näoilme oli nii keskendatud, nii kindel; Oblomov nägi, et oletuste, vihjete ja naiivsete küsimuste mängu temaga mängida ei või, et lapselikult lõbusad ajad on möödas.

Mõndagi, mis oli jäetud ütle mata, millele võiks läheneda kavala küsimusega, oli nende vahel otsustatud sõnadeta, seletusteta, jumal teab kuidas, aga tagasi tulla selle juurde ei tohtinud.

«Miks teid ammu näha polnud?» küsis Olga.

Oblomov vaikis. Ta oleks tahtnud Olgale jälle kuidagi ääri-veeri mõista anda, et nende suhete salavõlu on kadunud,

et teda rõhub see Olgat pilvena ümbritsev keskendus, nagu oleks ta endasse sulgunud, kuid tema, Oblomov, ei tea, kuidas olla, kuidas Olgaga käituda.

Kuid ta tundis, et kõige väiksemgi vihje sellele kutsub Olgas esile imestusepilgu, siis lisab ta jälle kohtlemisse külmust ja võib-olla kaob täiesti see osavõtu säde, mille ta nii ettevaatamatult juba alguses kustutas. Selle sädeme peab ta tase ja ettevaatlikult uuesti lõkkele puhuma, aga kuidas, seda ei teadnud ta tõesti.

Ta aimas ähmaselt, et Olga on kasvanud, temast võib-olla suuremaks, et nüüdsest peale ei ole enam tagasitulekut lapseliku usalduse juurde, et tema ees on Rubikon ja kaotatud õnn on juba teisel kaldal: on vaja üle astuda.

Aga kuidas? Noh, kui ta astub üksi?

Olga ise mõistis selgemini kui Oblomov, mis temas toimus, ja seepärast oli ülekaal Olga poolel. Ta vaatas vabalt Oblomovi hinge, nägi, kuidas tema hinge põhjas sündis tunne, kuidas see mängles ja kuidas välja tungis, nägi, et naise kavalus, kelmikus, edevus — need Sonitska relvad — oleksid üleliigsed, sest võitlust ees ei seisnud.

Olga nägi noorusest hoolimata isegi seda, et temale kuulub esimene ja peaosa selles poolehoidus, et Oblomovilt võis oodata ainult sügavat muljet, kirglikult-laiska alistumist, igavest kooskõla Olga südamelöögiga, kuid mitte mingit tahte liikumist, mingit aktiivset mõtet.

Olga taipas väga kiiresti oma ülevõimu Oblomovi üle ja talle meeldis see teedjuhtiva tähe, valgusekiire osa, mida ta valab seisvale järvele ja mis sealt vastu helgib. Ta tundis mitmeti võidurõõmu selles kahevõitluses oma ülevõimu pärast.

Selles komöödias või tragöödias, nii nagu asjaolud seda tingivad, kannavad mõlemad tegelased peaaegu alati ühesuguseid osi — üks on piinaja ja teine ohver.

Nagu iga naine ülevõimu omavas osas, see on piinaja osas, ei saanud ka Olga, kuigi teistest vähem ja ebateadlikult, loobuda lõbust veidi kassi mängida; mõnikord sähvatab temast nagu äike, nagu ootamatu kapriis tunde läigatus, kuid hiljem ta jälle keskendub, sulgub endasse; kuid tavaliselt ja sagedamini lükkas ta Oblomovit edasi, kaugemale, teades, et Oblomov ise ei astu sammugi ning jääb liikumatult sinna, kuhu ta tema on jätnud.

«Kas töötasite?» küsib Olga mingit kanvaalappi tikkides.
«Ütleksin: töötasin, kui mitte see Zahhar!» oigas Oblomov sisimas.

«Jah, ma lugesin midagi,» vastas ta hooletult.

«Mida nimelt, kas mõnda romaani?» küsis Olga ja tõstis pilgu, et vaadata, missuguse näoga ta valetama hakkab.

«Ei, romaane ma ei loe peaaegu kunagi,» vastas Oblomov väga rahulikult, «ma lugesin «Avastuste ja leiutuste ajalugu»...»

«Tänu, jumalale, et ma täna ühe lehekülje läbi lugesin,» mõtles ta.

«Vene keeles?» küsis Olga.

«Ei, inglise keeles.»

«Kas te loete inglise keelt?»

«Vaevaga, kuid loen... Aga kas teie vahepeal linnas käinud ei ole?» küsis Oblomov rohkem selleks, et juttu raamatutest eemale viia.

«Ei, olin kogu aeg kodus. Ma töotan alati siin, sellel puistesel.»

«Alati siin?»

«Jah, mulle meeldib väga see puistec, ma olen teile tänulik, et teie selle mulle näitasite: siin ei käi peaaegu keegi...»

«Ma pole teile seda näidanud,» lausus Oblomov vahele, «mäletate, me saime seal juhuslikult kokku.»

«Jah, tõepoolest.»

Nad vaikisid.

«Kas teie odraiva on täiesti kadunud?» küsis Olga, vaadates Oblomovile otse paremasse silma.

Oblomov punastas.

«Nüüd on kadunud, jumalale tänu.»

«Kui teie silm hakkab sügelema, niisutage pealt lihtsa viinaga,» jätkas Olga, «siis ei tulegi odraiva. Seda õpetas mulle hoidja.»

«Miks ta ikka nendest odraivadest räägib?» mõtles Oblomov.

«Ja ärge õhtust sööge,» lisas Olga tõsiselt.

«Zahhar!» liikus Oblomovil kurgus vihane hüüd Zahhari arvel.

«Maksab ainult paar päeva tublisti õhtust süüa,» jätkas Olga silmi töölt tõstmata, «ja päeva kolm lamada, eriti selili, ja tulebki tingimata odraiva.»

«T-o-l-a!» kärgatas Oblomovi sisemuses vihakarje Zahhari peale.

«Mida te siin teete?» küsis Oblomov, et kõneainet muuta.

«Kellapaela,» ütles Olga, keeras kanvaa lahti ja näitas mustrit, «parunile. Kas on ilus?»

«Jah, väga ilus, muster on väga armas, see on sirelioks?»

«Arvatavasti... jah,» vastas Olga hooletult. «Võtsin huupi, mis juhtus...»

Ta punastas veidi ja keeras kanvaa kärmesti kokku.

«See on igav, kui see nõnda edasi kestab ja Olgalt midagi teada ei saa,» mõtles Oblomov. «Mõni teine, näiteks Stolz, saaks teada, aga mina ei suuda.»

Ta kortsutas laupa ja vaatas uniselt ringi. Olga vaatas talle otsa, hiljem pani töö korvi.

«Jalutame kuni metsasaluni,» ütles ta ja andis korvi Oblomovi kanda, avas päikesevarju, kohendas kleiti ja hakkas minema. «Miks teie ei rõõmusta?» küsis ta.

«Ei tea, Olga Sergejevna. Miks peaksin ma siis rõõmustama? Ja kuidas?»

«Töötage, viibige sagedamini inimeste hulgas.»

«Töötada! Töötada võib, kui on eesmärk. Aga missugune on minu eesmärk? Seda nagu ei ole.»

«Eesmärk — elada.»

«Kui ei tea, milleks elada, siis elad kuidagi niisama, päevast päeva, rõõmustad, et päev on möödas, et öö on käes, ja unes vabaned igavast küsimusest: milleks elasid selle päeva, milleks elad homme.»

Olga kuulas vaikides ja valju pilguga: ta kokkutõmmatud kulmudes peitus karmus, huulte joones roomas maona kas umbusklikkus või halvakspanu...

«Milleks elasid päeval?» kordas Olga. «Kas saab kellegi olemasolu olla tarbetu?»

«Saab! Näiteks minu oma,» ütles Oblomov.

«Teie ei tea tänaseni, kus on teie elu eesmärk?» ütles Olga seisma jäädes. «Ma ei usu: teie laimate iseennast, muidu te ei väärleks elamist...»

«Ma olen sellest kohast möödas, kus see olema pidi, ja eespool ei ole enam midagi.»

Oblomov ohkas, aga Olga naeratas.

«Ei ole enam midagi?» kordas Olga küsivalt, ühtlasi ka

elavalt, lõbusalt, naerdes, nagu mitte uskudes Oblomovit ja nähes, et Oblomovit ootab veel mõndagi elus.

«Naerge,» jätkas Oblomov, «kuid see on tõsi!»

Olga läks aeglaselt ees, pea ettepoole kallutatud.

«Milleks, kelle jaoks ma pean elama?» rääkis Oblomov, sammudes Olga järel. «Mida otsida, millele suunata mõte, kavatsused? Elu õied on pudenenud, järele on jäänud ainult okkad.»

Nad läksid aeglaselt; Olga kuulas hajameelselt, murdis mõõdamannes sirelioksa ja ulatas selle Oblomovile, temale pilku heitmata.

«Mis see on?» küsis Oblomov kohmetades.

«Näete ise: oks.»

«Mis oks?» küsis Oblomov, Olgale pärani silmi otsa vaadates.

«Sirelioks.»

«Tean... kuid mida see tähendab?»

«Elu õisi ja...»

Oblomov jäi seisma, Olga ka.

«Jah?» kordas Oblomov küsivalt.

«Minu nõrdimust,» ütles Olga, vaadates Oblomovile otsekoheselt, keskendatud pilgul, kuid tema naeratus ütles, et ta teab, mida ta teeb.

Läbitungimatuse pilv lendas jälle ta näolt. Ta pilk oli rääkiv ja arusaadav. Ta oleks nagu meelega löönud lahti teatud lehekülje ning lubanud salajase koha läbi lugeda.

«Tähendab, ma võin loota...» ütles Oblomov äkki rõõmsalt punastades.

«Kõike! Kuid...»

Olga vaikis.

Oblomov oleks nagu elustunud. Ka Olga omakorda ei tundnud teda ära: ähmane, unine nägu elavnes silmapilkselt, silmad avanesid, põskedel mängles jume, mõtted hakkasid liikuma, silmades hakkasid helkima soovid ja tahe. Ja Olga luges selgelt sellest näo tummast mängust, et Oblomovile on ilmunud hetkel elu eesmärk.

«Elu, elu avaneb mulle uuesti,» rääkis ta nagu sonides, «vaat, kus ta on — teie silmades, naeratuses, selles oksas, *Casta diva's*... kõik on siin...»

Olga raputas pead.

«Ei, mitte kõik... pool.»

«Kas väärtuslikum?...»

«Võib-olla,» ütles Olga.

«Kus on siis teine pool? Mis on siis peale selle?»

«Otsige.»

«Milleks?»

«Et mitte kaotada esimest,» lõpetas Olga, ulatas Oblomovile käe ja nad läksid koju.

Kord vaimustatult, kord vargsi vaatles Oblomov ta peakest, ta keha, tema lokke, siis jälle surus käes sirelioksa.

«See kõik on minu! Minu!» kordas ta mõtlikult ega uskunud iseennast.

«Teie ei koli Viiburi poolele?» küsis Olga, kui Oblomov hakkas koju minema.

Oblomov hakkas naerma ega isegi nimetanud Zahhari tolaks.

IX

Sellest ajast peale Olgas enam äkilisi muutusi ei toimunud. Suhtlemises tädiga ja seltskonnas oli ta ikka ühesugune, rahulik, kuid elas ja elu tajus ta ainult Oblomoviga. Ta ei küsinud enam kelleltki, mida teha, kuidas toimida, ja mõtteis ei viidanud Sonitška autoriteedile.

Sedamööda, kuidas avanesid tema ees elu arenemisastmed, see tähendab tunded, jälgis ta nähtusi terava pilguga, kuulatas erksalt oma instinkti häält ja kontrollis seda kergelt ning väheste, temal tagavaras olevate tähelepanekutega ja liikus edasi ettevaatlikult, kombates jalaga pinda, millele tuli astuda.

Küsida polnud tal kelleltki. Tädilt? Kuid tädi libiseb nüüsgustelt küsimustelt nii kergelt ja osavalt üle, et Olgal ei õnnestunud kunagi võtta tädi arvamusi kokku mingiks mõtte-teraks, et see enesele mällu raiuda. Stolzi ei olnud. Kas Oblomovilt? Aga Oblomov on mingisugune Galatea, kellele temal, Olgal, tuli olla Pygmalioniks.

Olga elu arenes nii vaikselt, kõikidele märkamatuks, ta võis elada oma uues sfääris tähelepanu äratamata, silmaga nähtavate puhangute ja häireteta. Kõigile teistele näis ta toimivat nagu varengi, kuid toimis hoopis teisiti.

Ta käis nagu ennegi prantsuse teatris, kuid näidend oli nüüd kuidagi seostatud tema eluga; ta luges raamatut ja raamatus oli kindlasti ridu tema enda mõtte väljatustega, siin ja

seal vilkus tema tunnete leek, olid üles tähendatud sõnad, mida tema, Olga, oli eile öelnud, nagu oleks autor salaja kuulnud tema praegust südametuksumist.

Metsas seisid needsamad puud, kuid nende kohinasse oli ilmunud uus mõte; selle ja tema vahel on tekkinud elav kooskõla. Linnud ei vadista ega sädista enam lihtsalt, vaid otsekui räägiksid midagi omavahel; ning kõik ümberringi vestleb ja vastab tema meeolule; lill lööb õitsele ja Olga nagu kuuleks selle hingust.

Ka unenägudesse tekkis oma elu: neisse on asunud mingisugused nägemused, kujud, kellega ta mõnikord räägib valjusti... nad jutustasid talle midagi, kuid nii ebaselgelt, et ta ei saa aru, pingutab jõudu, et nendega kõnelusse astuda, küsida, kuid ütleb ka ise midagi arusaamatut. Hommikul ütleb talle Katja, et ta on unes soninud.

Talle meenusid Stolzi ennustused: Stolz oli talle sagedasti öelnud, et ta ei olevat veel elama hakanudki, ning Olga haavus vahel, et Stolz pidas teda alaealiseks, kuna ta oli juba kakskümmend aastat vana. Kuid nüüd mõistis ta, et Stolz oli õigus, et ta hakkas alles nüüd elama.

«Siis kui kõik jõud teie organismis keema hakkavad, siis hakkab ka elu teie ümber keema ja teie näete seda, mille vaatamiseks teie silmad praegu on suletud, ja kuulete, mida te praegu ei kuule; hakkab mängima närvide muusika, kuulete sfääride kohinat, kuulatate rohu kasvamist. Oodake, ärge rutage, tuleb isel!» ennustas Stolz.

See tund on tulnud.

«Arvatavasti on jõud keema hakanud, organism on ärganud...» rääkis Olga Stolzi sõnadega, kuulatas erksalt enneolematut värimat, silmitsedes teravalt ja aralt ärkava jõu iga uut väljendust.

Ta ei langenud unistusse, ei alistunud lehtede äkilisele kohinale, õistele nägemustele, saladuslikule sosinale, kus keegi oleks öösel nagu kummardunud tema kõrva juurde ja öelnud midagi ebaselget ning arusaamatut.

«Närvid!» kordas ta mõnikord läbi pisarate, naeratades, hirmust vaevu jagu saades ning vaevalt välja kannatades karastamata närvide võitlust ärkanud jõududega.

Ta tõuseb voodist, jõob klaasi vett, avab akna, lehvitab endale rätikuga tuult näkku ning vabaneb unelmast nii ilmsi kui ka unes.

Oblomovil aga, niipea kui hommikul ärkab, on esimese kujutelmaga silme ees Olga kogu oma suuruses, sirelioks käes. Ta uinub Olgale mõeldes, läheb jalutama või loeb — Olga on seal, alati seal.

Ta ajas mõtteis Olgaga lõputut juttu nii päeval kui ka öösel. «Avastuste ja leiutuste ajaloo» lisas ta pidevalt uusi avastusi Olga välimuses või iseloomus, leiutas ettekäände ootamatuks kohtumiseks Olgaga, talle raamatu saatmiseks, üllatuse tegemiseks.

Rääkinud Olgaga kohtumisel, jätkas Oblomov temaga juttu kodus, ja kui Zahhar vahel sisse astus, ütles ta Zahharile samal õrnal ja leebel toonil, millel ta mõtles Olgaga rääkida:

«Sina, kiilaspäine kurat, sa andsid mulle enne jällegi puhastamata saapad: vaata, et ma sinuga arveid ei õienda...»

Kuid sellest hetkest peale, kui Olga talle esmakordselt laulis, lendas muretus Oblomovist eemale. Ta ei elanud enam endist elu, mil oli olnud üksipuha, kas lamada selili või vahetada seina, kas istus ta juures Aleksejev või istus tema ise Ivan Gerassimovitši juures, noil päevil, mil ta ei oodanud kedagi ega midagi ei päevalt ega öölt.

Nüüd aga oli igal päeval ja ööl, igal hommiku- ja õhtutunnil oma kuju, see oli kas täis vikerkaarvärvilist sära või värvitu ja hämar, olenedes sellest, kas täitis seda tundi Olga juuresolek, või möödus see Olgata, järelikult kulges loiult ja igavalt.

Kõik see peegeldus ta olemuses: tema pea oli täis igapäevaste, igaminutiste kaalutluste, oletuste, aimuste, teadmatuse piinade võrku ja kõik keerles küsimuse ümber, kas ta täna näeb või ei näe Olgat? Mida Olga ütleb ja teeb? Kuidas vaatab, missuguse ülesande talle annab, mida küsib, kas saab olema rahul või mitte? Kõik need kaalutlused muutusid tema elu igapäevasteks küsimusteks.

«Ah, kui võiks tunda ainult armastuse soojust ja mitte tunda selle muresid!» unistas ta. «Ei, elu riivab, mine kuhu tahes, ikka kõrvetab! Kui palju uut liikumist, tegevust surus end äkki sellesse ellu! Armastus — see on üliiraske elukooll!»

Oblomov oli juba mitu raamatut läbi lugenud. Olga palus, et ta jutustaks sisu, ja kuulas tema jutustust uskumatu kannatlikkusega. Oblomov kirjutas mõned kirjad maale, vahetas külavanema ja Stolzi vahendusel astus ühendusse ühe naab-

riga. Ta oleks isegi küllasse sõitnud, kui oleks pidanud võimalikuks Olga juurest lahkuda.

Ta ei söönud õhtust ja juba kaks nädalat ei teadnud, mis tähendab päevane uinak.

Kahe-kolme nädalaga sõitsid nad läbi kogu Peterburi ümbruse. Tädi koos Olgaga, parun ja tema käisid linnatagustel kontsertidel, suurtel pidudel. Aeg-ajalt räägitakse sõidust Soome, Imatrale.

Mis puutub Oblomovisse, siis tema poleks pargist kuhugi kaugemale liikunud, kuid Olga aina mõtles midagi välja, ja niipea kui Oblomov viivitas vastusega kutsele kuhugi sõita, võetigi sõit kindlasti ette. Ja siis polnud lõppu Olga naeratustel. Viie versta kaugusel ümber suvila ei olnud ühtegi kün-gast, kuhu Oblomov poleks mitu korda roninud.

Vahepeal aga kasvas nende poolehoid, arenedes ja avaldudes vastavalt oma muutmatuile seadustele. Olga lõi koos tundega õitsele. Silmadesse lisandus sära, liigutustesse graatsiat; rind arenes nii toredasti, lainetas nii rütmiliselt.

«Sa oled suvitades muutunud nägusamaks, Olga,» rääkis talle tädi. Ka paruni naeratuses väljendus sama meelitus.

Olga asetaski punastades pea tädi õlale; tädi patsutas talle sõbralikult põskedele.

«Olga! Olga!» kutsus kord Oblomov Olgat ettevaatlikult, peaaegu sosinal, seistes mäe all, mille Olga oli määranud kohtumise kohaks, et sealt minna jalutama.

Vastust ei tulnud. Oblomov vaatas kellale.

«Olga Sergejevna!» lisas ta pärast kuuldavalt.

Vaikus.

Olga istus mäe otsas, kuulis hüüdu ja naeru tagasi hoides vaikus. Ta tahtis sundida Oblomovit märke ronima.

«Olga Sergejevna!» hüüdis Oblomov põõsaste vahelt, olles jõudnud poolde märke ja vaadates üles. «Kohtumise määras ta poole kuueks,» rääkis ta endamisi.

Olga ei suutnud enam naeru hoida.

«Olga, Olga! Ah, te olete ju seal!» ütles ta ja hakkas märke tõusma.

«Uh! On teil ka huvi end mäe otsa peita!» Ta istus Olga kõrvale. «Selleks, et piinata mind, te piinate ka iseennast.»

«Kust te tulete? Kas otse kodunt?» küsis Olga.

«Ei, ma astusin teie poolt läbi; seal öeldi, et te olete välja läinud.»

«Mida te täna tegite?» küsis Olga.

«Täna...»

«Kurjustasite Zahhariga?» lõpetas Olga.

Oblomov naeris selle peale nagu millelegi täiesti võimatu.

«Ei, ma lugesin «Revue'd»¹. Kuid kuulge, Olga...»

Kuid Oblomov ei öelnud midagi, istus ainult Olga kõrvale ja jäi vaatama tema profiili, pead, käte edasi-tagasi liikumist, kui ta nõela kanvaasse torkas ja välja tõmbas. Ta oli suunanud oma pilgu Olgale nagu süüteklaasi ega suutnud seda sealt kõrvale pöörata.

Ise ta end ei liigutanud, ainult ta pilk pöördus kord paremale, kord vasakule, kord alla, vastavalt käe liigutusele. Oblomovis toimus nagu mingi vilgas tööprotsess: ta vereringe oli kiirendatud, pulsi tuikamine kahekordistunud, südame juures oleks nagu miski keenud — see kõik mõjus tugevasti ja ta hingas pikkamisi ja raskelt, nagu hingatakse surmanuhtluse eel ja suurima hingelise hurma hetkel.

Oblomov oli tumm, ta ei liigutanudki end, ainult heldimusest niisked silmad olid suunatud Olgale.

Olga heitis aeg-ajalt Oblomovile sügava pilgu, luges tema näole kirjutatud lihtsat mõtteväljendust ja mõtles: «Mu jumal! Kuidas ta armastab! Kui õrn ta on, kui õrn!» Ja imetles, ja oli uhke sellele inimesele, kes oli tema enda jõuga ta jalge ette heidetud.

Sümboolsete vihjete, tähendusrikaste naeratuste, sireliokste hetked oli tagasipööramatult möödas. Armastus muutus range-maks, nõudlikumaks, hakkas muutuma mingisuguseks kohustuseks, tekkisid vastastikused õigused. Mõlemad pooled avasid ikka enam ja enam oma saladusi; arusaamatused ja kahtlused kadusid või loovutasid koha selgematele ja kindlamatele küsimustele.

Olga torkis teda tihti kergete sarkasmidega logeldes sur-nukslöödud aastate pärast, mõistis teda valjult hukka, noomis teda apaatia pärast valjemini kui Stolz; hiljem, sedamööda, kuidas Olga Oblomovile lähenes, asendas ta Oblomovi loiu ja lodeva eluviisi hukkamõistu oma despootilise tahte ilmutamisega; ta tuletas Oblomovile julgelt meelde nii elu kui ka kohustuste eesmärgi ning nõudis valjult liikumist, sundis teda lakkamatult mõttetgevusele, mässides teda vahel peenesse

¹ «Revue» — prantsuse ajakiri («Ülevaade»).

elulisse, Olgale tuttavasse küsimusse, või pöördus ise tema poole küsimusega, mis oli talle endale ebaselge ja arusamatu.

Ning Oblomov vaevles, murdis pead ja rabeles, et Olga silmis mitte rängalt langeda või et aidata tal selgitada mõnd sõlme või seda kangelaslikult läbi raiuda.

Kogu Olga naiselik taktika oli läbi imbunud õrna poolehoiduga; kõik Oblomovi püüded jõuda järele Olga mõistuse liikumisele hõõgasid kirge.

Kuid enamasti Oblomov rauges, heitis Olga jalge ette, pani käe südamele ja kuulas, kuidas see tuksub, oma liikumatut, imestavat, vaimustatud pilku Olgalt pööramata.

«Kuidas ta mind armastab!» kordas Olga neil hetkil, teda mõnuga vaadeldes. Kui ta mõnikord märkas Oblomovi hinges — Olga oskas vaadata sügavalt ta hinge — sinna peitupugenud endisi jooni: vähimatki väsimusemärki või vaevaltmargatavat eluainakut, sadasid Oblomovi peale etteheited, millega mõnikord segunesid isegi kahetsuse kibedus, eksituse kartus.

Vaevalt kavatseb Oblomov haigutama hakata, avab suu — teda aga tabab Olga hämmastunud pilk: Oblomov suleb silmapilkselt suu, nii et hambad lõksatavad. Jälitas isegi kõige vähemat unisuse varju tema näos. Olga päris mitte ainult seda, mida ta teeb, vaid ka seda, mida ta teha kavatseb.

Veel tugevamalt kui etteheidetest, virgus Oblomovis erksus sellest, kui ta märkas, et tema väsimusest väsis ka Olga, muutus hooletuks, külmaks. Siis tekkis Oblomovisse elu, jõu, tegevuse palavik, vari kadus jälle ning poolehoid purskas välja tugeva ja selge allikana.

Kuid kõik need mured ei ulatunud maagilisest armuringist kaugemale, tema tegevus oli seni negatiivne: ta ei maga, loeb, vahel mõtleb töötada isegi plaani kallal, käib palju, sõidab palju. Kuid edaspidine suund, tõeline elumõte, töö püsib alles kavatsustes.

«Missugust elu ja tegevust Andrei veel nõuab?» arutas Oblomov peale lõunat, ajades silmi pärani, et mitte uinuda. «Kas see ei ole elu? Kas armastus ei ole teenimine? Katsugu ta ise seda! Iga päev vantsida jalgsi kümme-kond versta! Eile ööbisin linnas, viletsas trahteris, rietatult, ainult saapad võtsin jalast, ning ilma Zahharita, — kõik Olga ülesannete armust!»

Kõige piinavam oli talle see, kui Olga esitas mõne erialalise küsimuse ja nõudis temalt nagu mõnelt professorilt rahuldavat vastust; seda aga juhtus Olgaga sagedasti, sugugi mitte pedantsusest, vaid lihtsalt soovist teada, milles asi seisab. Olga unustas isegi osa oma eesmärgist Oblomovi suhtes, ning teda ennast kisti küsimusest kaasa.

«Miks meile seda ei õpetata?» rääkis Olga mõtlikul pahameelel, kuulatas mõnikord ahnelt katkendlikku juttu millestki, mida oldi harjunud pidama naisele mittevajalikuks.

Kord mõtles Olga Oblomovit küsitleda kaksiktähtede kohta — Oblomov oli ettevaatamatult Herschelile viidanud, ja ta saadeti linna, ta pidi kohe raamatu läbi lugema ja Olgale jutustama, kuni ta rahule jäi.

Teinekord pillas Oblomov paruniga vesteldes ettevaatamatult paar sõna maalikunsti koolkondadest — jälle oli tal nädalaks tööd: lugeda, jutustada, siis sõideti veel Ermitaazi ning seal pidi Oblomov Olgale ettelõetut veel tegelikult tõestama.

Lausub Oblomov midagi umbropsu, nii märkab Olga seda kohe ja hakkab sõnast kinni.

Oblomov pidi peaaegu terve nädala sõitma mööda magasin ja otsima parimate piltide gravüüre.

Vaene Oblomov pidi kord ülesandeid kordama, kord sööstma raamatukauplustesse uusi raamatuid otsima, kuid teinekord ei maganud terve öö, tuhnis, luges, et hommikul nagu kogemata vastata eilsele küsimusele teadmistega, mis oleksid võetud otsekui oma mälu arhiivist.

Olga esitas neid küsimusi mitte naiseliku hajameelsuse, mitte hetkelise kapriisi ajel, et seda või teist teada, vaid järeleandmatult, kannatamatult, ning juhul, kui Oblomov vaikis, karistas teda kestva, uuriva pilguga. Kuidas värises Oblomov sellest pilgust!

«Miks te midagi ei ütle, vaikite?» küsis Olga. «Võib arvata, et teil on igav.»

«Ah!» lausus Oblomov nagu toibudes minestusest. «Kuidas ma teid armastan!»

«Tõepoolest? Aga kui ma poleks küsinud, siis ei näeks sedamoodi väljagi,» ütles Olga.

«Kas te tõesti ei tunne, mis minus toimub?» algas Oblomov. «Teate, mul on isegi raske rääkida. Näete siin... andke käsi, segab mingi asi, nagu oleks siin midagi rasket, kivitaol-

list, nagu juhtub suures mures, kuid seejuures, imelik küll, on nii mure kui ka õnne puhul organismis üks ja seesama protsess: on raske, peaaegu valus hingata, tahaks nutta! Kui ma hakkaksin nutma, läheks mul nagu mure puhulgi pisa-raist kergemaks...

Olga vaatles teda vaikides, nagu oleks kontrollinud tema sõnu, võrrelnud sellega, mis oli kirjutatud ta näole, ja naeratas: kontrollimine andis rahuldava tagajärje. Olga näole valgus õnne hõng, kuid vaikse õnne hõng, mida, nagu tundus, ei saa millegagi häirida. Oli näha, et tema hingel ei olnud raske, oli ainult kerge ja hea, nagu looduseski sel vaikselt hommikul.

«Mis on minuga juhtunud?» küsis Oblomov mõtiskledes iseendalt.

«Kas öelda seda?»

«Ütelge.»

«Te olete... armunud.»

«Jah, muidugi,» kinnitas Oblomov, haaras Olga käe kannalt, kuid ei suudelnud, surus ainult ta sõrmed kõvasti vastu huuli ja kavatses neid nähtavasti nii hoidagi.

Olga katsus kätt tasakesi ära tõmmata, kuid Oblomov hoidis kõvasti kinni.

«Noh, laske ometi lahti, küllalt,» ütles Olga.

«Aga teie?» küsis Oblomov. «Kas teie... ei ole armunud? ...»

«Armunud, ei... ma ei armasta seda sõna — ma armastan teid!» ütles Olga ja vaatas Oblomovile kaua otsa, nagu kontrolliks ta ennast, kas ta tõesti armastab.

«Ar... mastan!» lausus Oblomov. «Kuid armastada võib ka ema, isa, hoidjat, isegi koeranässi: seda kõike kaetakse ühise üldmõistega «armastan» nagu vana...»

«Halatiga?» ütles Olga pilkavalt. «Muide, kus on teie halatt?»

«Missugune halatt? Mul pole kunagi ühtegi olnud.»

Olga vaatas Oblomovile otsa etteheitva näeratusega.

«Imelik, te räägite vanast halatist!» ütles Oblomov. «Ma ootan siin kannatamatult hinge kinni pidades, et kuulda, kuidas teie südamest purskab tunne, kuidas te nimetate neid puhanguid, teie aga... jumal teiega, Olga! Jah, ma olen teisse armunud ja räägin, et selleta polegi õiget armastust; isa, ema ja hoidjat armastatakse, kuid neisse ei armuta.»

«Ei tea,» ütles Olga mõtlikult, nagu endasse süvenedes ja püüdes taibata, mis temas toimub. «Ma ei tea, olen ma teisse armunud või ei; kui ei, siis võib-olla ei ole hetk veel saabunud; tean ainult seda, et nii ei ole ma armastanud ei isa, ei ema ega hoidjat...»

«Mis vahe seal on? Või tunnete midagi erilist?» püüdis Oblomov selgusele jõuda.

«Te tahaksite teada?» küsis Olga kelmikalt.

«Jah, jah, jah! Kas te tõesti ei tunne vajadust seda öelda?»

«Aga milleks te tahate seda teada?»

«Et iga hetk sellest elada: täna, terve öö, homme — uue kohtumiseni... Ma elan ainult sellest.»

«Näete, teil nagu oleks vaja iga päev oma õrnuetagavara uuendada! Siin ongi vahe armunu ja armastaja vahel. Mina...»

«Teie? ...» ootas Oblomov kannatamatult.

«Mina armastan teisiti,» ütles Olga, laskudes seljakile pingile ja ekseldes pilguga kihutavates pilvedes. «Mul on teieta igav: lahkuda teist lühikeseks ajaks on kahju, kauaks — valus. Ma olen alatiseks saanud teada, näinud ja usun, et teie mind armastate, — ja olen õnnelik ka siis, kui te kunagi enam ei korda, et te mind armastate. Rohkem ja paremini armastada ma ei mõista.»

«Need sõnad oleksid... nagu Cordelia sõnad,» mõtles Oblomov Olgale kirglikult otsa vaadates.

«Kui teie... sureksite,» takerdus Olga ja jätkas, «siis leiaksin ma teid igavesti ja ei naerataks enam iialgi oma elus. Hakkate teist armastama — ma ei nurise, ei nea teid ja endamisi soovin teile õnne... Minule on armastus sama mis elugi, ja elu...»

Olga otsis sõnu.

«Ja mis on siis teie arvates elu?» küsis Oblomov.

«Elu on kohustus, ülesanne, järelikult ka armastus on kohustus: mulle oleks nagu jumal määratud,» lõpetas Olga silmi taeva poole tõstes, «ja käskinud armastada.»

«Cordelia!» lausus Oblomov kuuldavalt. «Ja ta on ainult kakskümmend aastat vana! Vaat mis asi on teie arvates armastus!» lisas ta mõtiskledes juurde.

«Jah, ning minul, nagu näib, jätkub jõudu elada ja armastada kogu eluaeg.»

«Kes on talle seda sisendanud!» mõtles Oblomov ja vaatas Olgale peaaegu harda aukartusega.

«Ega's ometi kogemuste, piinade, tule ja suitsu kaudu ole ta jõudnud sellele selgele ja lihtsale elu ning armastuse mõistmisele.»

«Kuid on elavaid rõõme, on kirgesid?» hakkas Oblomov rääkima.

«Ei tea,» vastas Olga, «ma ei ole neid tundnud ja ma ei mõista, mis see on.»

«Oh, kuidas ma nüüd teist aru saan!»

«Võib olla, et aja jooksul tunnen ka mina seda, võib olla, et ka minul saavad olema samasugused puhangud kui teil, saan kohtumisel niisamuti teie otsa vaatama ja mitte uskuma, et teie minu ees seisate... Aga see on arvatavasti väga naljakas!» lisas ta lõbusalt juurde. «Missugused silmad te mõnikord teete: ma arvan, *ma tante* paneb tähele.»

«Milles on siis teie armuõnn,» küsis Oblomov, «kui teil ei ole neid elavaid rõõme, mida tunnen mina?...»

«Milles? Näete, milles!» rääkis Olga, näidates Oblomovile, iseendale, neid ümbritsevale üksildusele. «Kas see ei ole õnn, olen ma kunagi nõnda elanud? Varem poleks ma vee-ränd tundigi siin üksinda istunud, ilma raamatuta, muusikata, nende puude vahel. Meestega rääkimine, peale Andrei Ivanõtši, oli mulle igav ja polnud millest rääkidagi: ma aina mõtlesin, kuidas jääda üksi... kuid nüüd... on isegi vaiki-mine kahekesi lõbus!»

Olga laskis pilgul ringi käia mööda puid, rohtu, peatas siis pilgu Oblomovil, naeratas ja ulatas talle käe.

«Kas mul ei ole valus, kui te lahkuma hakkate?» lisas ta juurde. «Kas ei hakka ma magamaminekuga ruttama, et kiiremini uinuda ja igavat ööd mitte tunda? Kas ma ei saada kedagi homme hommikul teie juurde? Kas...»

Iga «kas'iga» lõi Oblomovi nagu üha rohkem õitsele, pilk täitus kiirtest.

«Jah, jah,» kordas Oblomov, «ka mina ootan hommikut, ka mulle on öö igav, ka mina saadan hommikuti kellegi teie juurde mitte asja pärast, vaid ainult selleks, et veel kord hääldada ja kuulda, kuidas kõlab teie nimi, et kuulda teeni-jatelt mingit üksikasja teie kohta, tunda kadedust, et nemad on teid juba näinud... Meie mõtleme, elame ja loodame ühesuguselt. Andestage, Olga, mu kahtlused, — ma veen-

dun, et te armastate mind nagu pole armastanud ei isa, tädi ega...»

«Ega koeranässi,» ütles Olga ja hakkas naerma.

«Uskuge mind ometi,» lõpetas Olga, «nagu mina teid usun, ärge kahelge, ärge häirige tühjade kahtlustega seda õnne, muidu lendab ta ära. Mida ma olen kord omaks nimetanud, seda ma enam tagasi ei anna, või olgu ainult siis, kui mult vägisi võetakse. Ma tean seda, sellest pole midagi, et ma olen noor, kuid... Kas teate,» ütles ta enesekindlalt toonil, «kuu vältel, sellest ajast peale kui ma teid tunnen, olen ma palju läbi mõelnud ja kogenud, nagu oleksin endamisi ja vähehaaval läbi lugenud suure raamatu... Ärge kahelge siis...»

«Ma ei või ju sinna midagi parata,» rääkis Oblomov vahele, «ärge nõudkegi seda. Nüüd, teie juuresolekul olen ma kõiges kindel: seda ütleb teie pilk, hää. Te vaatate mulle otsa ja ma mõistan kõik: ma ei vaja sõnu, ma oskan lugeda teie pilkudest. Kui teid aga ei ole, algab piinav kahtluste, küsi-muste mäng ja ma pean jälle jooksma teie juurde, et teile pilku heita, muidu ma ei usu. Mis see on?»

«Aga mina usun teid: miks?» küsis Olga.

«Miks teie ei peaks mind uskuma! Teie ees on kirest nakatatud hull! Minu silmis, ma arvan, näete ennast nagu peeglis. Sealjuures olete te kakskümmend aastat vana, vaadake end ise: kas suudab mees, kohates teid, jätta teile toomata imetluseandi... kas või pilguga? Kuid teid tunda, kuulata, teid pikemat aega vaadata, armastada — oh, siin lähed hulluks! Teie aga olete nii tasane, rahulik; ja kui möödub öö-päev, kaks, ning ma ei kuule teilt «armastan», tekib siin häire...»

Oblomov näitas südamele.

«Armastan, armastan, armastan, — siin on teile tagavara kolmeks ööks-päevaks!» ütles Olga pingilt tõustes.

«Teie aina naljatate, aga kuidas mina end tunnen!» tähendas Oblomov ohates ja sammus koos Olgaga mäest alla.

Nii mängisid nad üht ja sama motiivi, ainult mitmesugustes variatsioonides. Kohtumised, vestlused, — see kõik oli üks laul, üks heli, üks valgus, mis põles heledalt, mille kiired murdusid ja killunesid roosadeks, rohelisteks, kahkjaskollasteks värvide ribadeks ja värisesid neid ümbritsevas atmosfääris. Iga päev ja tund tõi uusi helisid ning kiiri, kuid põles üks ja sama tuli, helises üks ja seesama viis.

Nii Oblomov kui ka Olga kuulatasid neid helisid ja neid tabades ruttasid kumbki teisele ette kandma seda, mida ta oli kuulnud, aimamata, et homme hakkavad helisema teised helid, ilmuvad teised kiired, ning järgmisel päeval unustasid, et eile olid kuulanud teist viisi.

Olga rüütas oma südamepuistamised nendesse värvidesse, mis kiirgasid tema kujutelmas käesoleval hetkel, ja uskus, et need on loomutruud, ning ruttas süütult ja ebateadlikult edvis-tades ilmuma oma suurepärase ehtes sõbra silme ette.

Oblomov uskus veel rohkem nendesse nõiduslikesse heli-desse, hurmavasse valgusesse ja ruttas samuti ilmuma Olga ette kire täies varustuses, et näidata Olgale oma hinge sööva tule kogu hiilgust ja jõudu.

Nad ei valetanud ei enda ega teineteise ees, nad rääkisid seda, mida ütles süda, südame hääl aga käis läbi kujutlus-võime.

Oblomovil polnud sellest õieti mingit lugu, kas Olga on Cordelia ja kas ta jääb sellele kujule ustavaks või läheb mööda teist rada ja muutub teiseks nägemuseks, ainult et ta ilmuks neissamades värvides ja kiirtes, nagu ta elas Oblomovi südames, ainult et tema, Oblomov, tunneks end hästi.

Ka Olga ei pärinud, kas tema kirglik sõber tõstaks üles kinda, kui Olga selle viskaks lõvi lõugade vahele, kas ta Olga pärast hüppaks kuristikku, ta ainult tahtis näha tema kire tunnuseid, seda, et ta jääks truuks mehe ideaalile, see-juures sellise mehe ideaalile, kes ärkab ellu tema kaudu, et ainult tema pilgu kiirtest, tema naeratusest põleks ärksuse tuli Oblomovis ning ta ei lakkaks nägemast Olgas elu eesmärki.

Ja seepärast peegeldus Oblomovi kire tules möödavilksata-nud Cordelia kujus ainult üks armuhetk, üks üürike armas-tusehingus, üks armuhommik, üksainus eriskummaline joonis. Kuid homme, homme võib-olla lööb sädelema juba teine, võib-olla niisama imeilus, kuid ikkagi teine...

X

Oblomov oli inimese seisukorras, kes on saatnud pilguga äsja loojunud suvist päikest ja naudib päikese punavaid jälgi, pilku ehalt pööramata, vaatamata selja taha, sinna, kust tuleb

öö, ja mõeldes ainult homsest, sooja ja valguse uuesti tagasi-tulekust.

Ta lamas seljali ja nautis eilse kohtumise viimaseid mee-nutusi. «Armastan, armastan, armastan» värises veel tema kõrvus ja see oli parem igast Olga laulust; Olga sügava pilgu viimased kiired puhkasid veel temal. Oblomov luges selle pilgu mõtte lõpuni, määras kindlaks Olga armastuse astme ja pidi juba peaaegu uinuma, kui äkki...

Järgmisel hommikul tõusis Oblomov kahvatuna ja tusasena; unetult veedetud öö jäljed olid veel näol; otsaesine üleni kort-sudes; silmades pole tuld, pole soove. Olid kadunud töös kinnioleva inimese uhkus, rõõmus, erk pilk, liigutuste mõõdu-kus, teadlik kärmus, — kõik.

Ta jõi loiult teed, ei puudutanud ühtegi raamatut, ei istu-nud laua juurde, süütas mõtlikult sigari ja istus diivanile. Varem ta oleks heitnud pikali, kuid nüüd oli ta sellest võõrdu-nud ja isegi padi ei ahvatlenud teda; siiski ta toetas küünar-nuki padjale — tunnusmärk, mis vihjas endistele kalduvustele.

Ta oli sünge, ohkas ajuti, äkki kehtas õlgu, vangutas masendatult pead.

Miski töötab temas tugevalt, kuid see ei ole armastus. Olga kuju on tema silme ees, kuid see hõljub nagu kauguses, udus, kiirteta ja talle võõrana; ta vaatab kujule haiglasel pilgul, ohkab.

«Ela, nagu jumal käsib, ja mitte nii, nagu tahad, — tark juhis, kuid...»

Ta jäi mõttesse.

«Jah, ei või nõnda elada, nagu tahad, — see on selge,» hakkas temas rääkima mingisugune sünge, jonnakas hääl, «satud vastuolude kaosesse, mida ei haruta lahti ükski inim-mõistus, olgu see nii sügav, nii jultunud kui tahes. Eile soo-visid, täna saavutasid selle, mida nii jõuetuseni kirglikult soo-visid, ülehommega aga punastad, et soovisid, seejärel nead elu, et miks on su soov täitunud, — näed, mis tuleb välja iseseisvast ja jultunud sammumisest elus, oma-volilisest t a h a n. Peab sammuma käsikaudu, paljude asjade suhtes silmad kinni pigistama ja mitte õnnest sonima; ei tohi nuriseda, kui see käest libiseb, — see on elu! Kes mõtles välja, et elu on õnn; nauding? Hullumeelsed! «Elu on elu, kohus,» ütleb Olga. Kohustus, kohustus on aga mõnikord raske. Täidame siis oma kohust.»

Ta ohkas.

«Meie ei saa enam Olgaga kokku. Mu jumal! Sa avasid mu silmad ja näitasid mulle mu kohustuse,» rääkis ta taeva poole vaadates. «Kust võtta jõudu? Lahkuda! Praegu on veel võimalik, kuigi valus, kuid siis ei nea ennast hiljem, et ei lahkunud! Kohe tullakse Olga juurest, ta tahtis järele saata... Ta ei oota...»

Mis on selle põhjus? Milline tuul on äkki ta mõtted teisale puhunud? Missugused pilved ta kohale kokku kandnud? Ja miks kannab ta nii kurba iket? Kuid teame, et alles eile vaatas ta Olga hinge ja nägi seal selget maailma, kirkast saastust, luges enda ja Olga horoskoopi. Mis on siis juhtunud?

Arvatavasti sõi ta õhtust või lamas seljali ja poeetiline meeleolu loovutas koha mingisugustele koledustele.

Juhtub sageli, et uinud suvel vaikselt pilvitul õhtul, taevast vilguvad tähed ja sa mõtled, kui ilus on homme põld heledates hommikuvärvides! Kui lõbus on tungida sügavale metsatihnikusse ja pugeda pakku palavuse eest. Ja äkki ärkad vihmarabinast, hallidest kurbadest pilvedest; on külm, niiske...

Nagu harilikult kuulatas Oblomov õhtul südame tuksumist, kompas siis südamekohta kätega, usutledes, kas seal ei ole kaledus suurenenud, lõpuks süvenes oma õnne analüüsi ja äkki sattus kibedusetilgale ning mürgitaski enda.

Mürk mõjus tugevasti ja ruttu. Ta heitis mõttes pilgu terve oma elule: sajandat korda tungis arusaamine ja hiline kahetsus möödunud südamesse. Ta kujutas endale ette, mis oleks ta nüüd, kui oleks südilt edasi läinud, kuidas oleks elanud täiuslikumalt ja mitmekülgsemalt, kuidas oleks tegevuses; siis siirdus küsimusele, kes on ta praegu ja kuidas võis, kuidas võib Olga teda armastada ja mille eest?

«On see ehk eksitus?» vilksatas äkki tema peas nagu välg ja see välg tabas otseteed südant ning purustaski selle. Ta hakkas oigama. «Eksitus! Jah... näed sa mis!» keerles tal peas.

«Armastan, armastan, armastan,» kostis äkki ta mälus ja süda hakkas soojenema, kuid muutus siis jälle külmaks. Ja see Olga kolmekordne «armastan» — mis see on? Silmapete, vaba oleva südame salakaval sosin, mitte armastus, vaid ainult armastuse eelaimus!

See hääl saab millalgi kostma, kuid kõlab siis nii kõvasti,

mürtsub niisuguse akordina, et kogu maailm võpatab! Saavad teada nii tädi kui ka parun ja kõmin sellest kostab kaugele! Too tunne ei hiili nii vaikselt nagu rohtu peitunud oja, mis vuliseb vaevalt kuuldavalt.

Olga armastab praegu niisama, nagu ta kanvaale tikib: vaikselt, laisalt ilmub muster, Olga laotab selle veel laisemalt laiali, vaatleb, paneb siis kõrvale ja unustab. Jah, see on ainult ettevalmistus armastuseks, katse, tema aga on subjekt, kes esimesena ette sattus, enam-vähem talutavana, katseks, juhuslikult...

Sest juhus viis nad ju kokku ja lähendas neid. Olga poleks teda märganud, Stolz juhtis tähelepanu Oblomovile, nakatas noore tundelise südame oma kaastundega, tekkis kaastunne Oblomovi seisukorra vastu, isekas hool laisalt hingelt maha puistata uni ja siis ta jätta.

«Näed sa, mis on!» rääkis ta kohkunult, tõusis asemelt ja süütas väriseval käel küünla. «Rohkem pole meie vahel midagi ja pole olnudki! Olga oli valmis armuma, ta süda ootas erksalt, kuid tema sattus teele kogemata, kohtus eksikombel... Niipea kui ilmub teine, kaineneb Olga kohkunult oma eksitusest! Millise pilgu heidab ta siis temale, kuidas pöördub temast kõrvale... kohutav! Ma röövin võõrast varandust! Ma olen varas! Mida ma teen, mida ma teen? Kui pimedaks olen ma jäänud — mu jumal!»

Ta vaatas peeglis: ta nägu oli kahvatu, kollane, silmad läiketud. Talle meenusid need noored õnnelapsed, kellel on niiskusest looritatud, mõtlik, kuid tugev ja sügav pilk nagu Olgalgi, kellel on värisevad sädemed silmis, võidukindel naeratus näol, kellel on julge kõnnak ja kõlav hääl. Ja Oblomov ootab seni, kuni ilmub üks neist: Olga süttib äkki, heidab pilgu sellele, siis Oblomovile ja... purskab laginal naerma!

Oblomov vaatas uuesti peeglis.

«Niisuguseid ei armastata!» ütles ta.

Siis heitis ta pikali ja surus näo vastu patja.

«Hüvasti, Olga, saa õnnelikuks,» lõpetas ta.

«Zahhar!» hüüdis ta hommikul. «Kui Iljinskite juurest tuleb teener minu juurde, ütle, et ei ole kodus, sõitsin linna.»

«Kuulen.»

«Jah... ei, parem ma kirjutan talle,» lausus ta endamisi, «muidu näib see talle liiga kummalisena, et ma äkki ära kadusin. Seletus on hädavajalik.»

Ta istus laua juurde ja hakkas kirjutama kiirelt, innukalt, palavikulise kiirusega, mitte nii nagu ta mai algul majapere-mehele kirjutas. Mitte kordagi ei juhtunud kahe «et» ja «kus» ebameeldivat kohtumist.

«See tundub Teile imelikuna, Olga Sergejevna (kirjutas ta), et minu enese asemel selle kirja saate, kuna me ometi nii sageli kohtume. Lugege lõpuni ja siis Te näete, et ma teisiti toimida ei võinud. Selle kirjaga oleks pidanud alustama: siis oleksime mõlemad pääsenud paljudest südametunnistuse etteheidetest tulevikus; kuid nüüdki ei ole veel hilja. Me hakkasime teineteist ootamatult, nii kiirelt armastama, nagu oleksime mõlemad äkiliselt haigestunud, ja see takistas mul varem meelemärkusele tulemast. Seejuures kes tahaks Teid vaadeldes, Teid tundide viisi kuulates võtta enda peale vabatahtlikult võlust kainenemise rasket kohustust? Kuidas varuda igaks hetkeks ettevaatust ja tahtejõudu, et peatuma jääda igasuguse järsaku juures ja mitte saada kaasa kistud mööda selle kallakut? Ja iga päev ma mõtlesin: «kaugemale ei lähe, ma peatun: see oleneb minust,» ja ometi läksin, ja nüüd algab võitlus, milles Teilt abi nõuan. Alles täna, sel ööl, sain ma aru, kui kiirelt libisevad mul jalad: alles eile õnnestus mul vaadata sügavamalt kuristikku, kuhu ma langen, ja ma otsustasin peatuda.

Ma räägin ainult endast — mitte egoismi ajel, vaid seepärast, et kui ma saan lamama kuristiku põhjas, saate Teile alati puhta inglina lendama kõrgel ja ma ei tea, kas Teile tahate sellesse kuristikku pilku heita. Kuulake: ütlen Teile ühegi vihjeta otse ja lihtsalt — Teile ei armasta mind ja ei saa armastama. Kuulake minu kogemust ja uskuge seda vastu vaidlemata. Minu süda hakkas juba ammugi tuksuma; ütleme, et see tuksus valesti, mitte parajal ajal, kuid seesama õpetas mind eraldama südame õiget tuksumist juhuslikust. Teile ei või, kuid mina võin ja pean teadma, kus on tõde, kus eksitus, ja minul lasub kohustus hoiatada seda, kes ei ole veel jõudnud seda teada saada. Ja nüüd mina hoiatan Teid: Teile olete eksiteel, pöörduge ümber!

Niikaua kui meie armastus hõljus kerge naeratava viirastusena, kuni ta helises *Casta diva*'s, hõngus sirelioksa lõhnas, avaldamata osavõttu, häbelikus pilgus, ma ei usaldanud teda, pidasin seda kujutelmaks mänguks ja enesearmastuse sosinaks.

Kuid vallatused möödusid; ma jäin armuhaigeks, tundsin kire sümptoome; Teile muutusite mõtlikuks, tõsiseks; ohverdasite mulle oma vaba aja; Teis hakkasid rääkima närvid; Teile hakkasite närvitsema ning siis, see tähendab alles nüüd, ma jahmusin ja tundsin, et minu peale langeb kohustus seisma jääda ja öelda, mis see kõik on.

Ma ütlesin Teile, et armastan Teid, Te vastasite sellesamaga — kas kuulete, missugune lahkeli selles kõlab? Kas ei kuule? Siis kuulete seda hiljem, siis, kui mina olen juba kuristikus. Vaadake mind, mõtelge minu elu üle järele: kas võite Teile mind armastada, kas armastate mind? «Armastan, armastan, armastan,» ütlesite Teile eile. «Ei, ei, ei!» vastan kindlalt mina.

Teie ei armasta mind, kuid Teile ei valeta — ruttan juurde liisama, Teile ei peta mind. Teile ei saa öelda ja h, kui Teile sees räägib ei. Ma tahan ainult Teile tõestada, et Teile võltsimatu armastan ei ole mitte käesoleva aja, vaid tuleviku armastus; see on alateadlik vajadus armastada, mis õige toidu, tule puudumisel põleb soojaandmatu, vale valgusena ja avaldub mõnikord naiste juures lapse või teise naise kallistamises, isegi lihtsalt pisarates või hüsteerilistes hoogudes. Ma oleksin pidanud juba päris alguses Teile rangelt ütleva: «Teie eksisite, Teile ees ei ole see, keda Te ootasite, kellest unistasite! Oodake, ta tuleb ja siis Te virgute, Teid haarab pahameel ja häbi oma eksituse pärast, minule aga valmistab see pahameel ja häbi valu,» — seda oleksin pidanud ma Teile ütleva, kui ma oleksin olnud loomuselt ettenägelikum mõistusega ja ärksama hingega, kui ma lõpuks oleksin olnud siiram... Ma ju rääkisin, kuid kas Te mäletate, kuidas ma hirmuga, et vahest Te usute, ning et seda ei sünniks, rääkisin juba ette kõike seda, mida võivad pärast öelda teised, et Teid selleks ette valmistada, et mitte kuulata ja uskuda, kuid ise ruttasin Teiega kokku saama ja mõtlesin: «Mine tea, millal see teine tuleb, seni olen mina õnnelik.» Siin ta on, see armastuse ja kirgede loogika.

Praegu ma mõtlen juba teisiti. Aga mis sünnib siis, kui ma kiindun temasse, kui kohtumine muutub mitte elutoreduseks, vaid vajaduseks, kui armastus tungib sügavale südamesse (mitte asjatult ei tunne ma seal kaledust)? Kuidas siis end lahti kiskuda? Kas suudan seda valu üle elada? Mul saab olema halb. Isegi praegu ei suuda ma sellele hirmuta

mõelda. Kui Teie oleksite kogenum ja vanem, siis õnnistaksin ma oma õnne ja ulataksin Teile igaveseks käe. Muidu aga...

Milleks ma siis kirjutan? Miks ei tulnud ma otse Teie juurde, ütleva, et soov Teiega kokku saada kasvab iga päevaga, kuid ometi ei peaks me kokku saama? Teile seda näkku öelda — kas jätkuks mul jõudu — mõtelge seda isel Mõnikord tahan ma midagi sellesarnast öelda, kuid räägin hoopis midagi muud. Võib-olla oleks Teie näoilmes avaldunud kurbus (kui on tõsi, et Teil ei olnud minuga igav). Või oleksite Teie, minu häid kavatsusi mõistmata, haavunud. Ma ei suuda taluda ei üht ega teist, hakkam rääkima jällegi midagi hoopis muud ja minu ausad kavatsused purunevad põrmuks ja lõpevad kokkuleppega homme jälle kohtuda. Praegu, Teieta, on olukord hoopis teine: minu ees ei ole Teie vaikselt maheda silmi, heasüdamlikku kena näokest; paber on kannatlik ja vaikib ning mina kirjutan rahulikult (vale-tan): enam me ei kohtu (ei valeta).

Teine lisaks juurde: kirjutan ja valan pisaraid, kuid ma ei teeskle Teie ees, ei rõivastu oma kurbusse, sest ei taha suurendada valu, osatada kahetsust ja nukurust. Kõik see ehtimine varjab tavaliselt tagamõtet juurduda veel sügavamalt tunde pinda, mina aga tahan selle seemned hävitada nii Teis kui ka endas. Ja ka nutta sobib ainult võrgutajatel, kes katsuvad sõnakõlksudega kinni püüda naiste ettevaatamatut enesearmastust, või õrnadel unistajatel. Ma räägin seda hüvasti jättes, nagu jäetakse hüvasti hea sõbraga, lastes tal minna kaugele teekonnale. Nädala kolme pärast, kuu aja pärast oleks hilja, raske: armastus teeb uskumatuid edusamme, see on hinge gangreen. Juba nüüdki ei näe ma millegi järgi välja, ei loe tunde ja minuteid, ei tea päikese tõusu ega loojangut, vaid loendan: nägin — ei näinud, näen — ei näe, tuli — ei tulnud, tuleb... See kõik sobib noorusele, kes kergesti talub nii meeldivaid kui ka ebameeldivaid erutusi; minule aga sobib rahu, kuigi igav ja unine, kuid see on mulle tuttav; tormidega ei tule ma toime.

Paljud imestaksid mu teguviisi; mille eest põgeneb? küsiks nad; teised naeravad mind; minugi pärast, mul on selleks julgust. Sest kui ma saan valmis sellega, et Teiega mitte kohtuda, tähendab, ma olen valmis kõigeks.

Oma sügavas kurbuses lohutan end veidi sellega, et see

lühike episood meie elus jätab minusse igaveseks niisuguse puhta ja hurmava mälestuse, millest üksi jätkub selleks, et mitte langeda endisesse hinge unne; Teile aga, toomata kahju, saab see olema juhatuses tulevases normaalses elus. Hüvasti, ingel, lennake rutem minema nagu hirmunud linnuke oksalt, kuhu ta eksikombel on laskunud, niisama kergelt, erksalt ja rõõmsalt nagu temagi, sest ta oli eksikombel tolele oksale juhtunud!»

Oblomov kirjutas vaimustatult. Sulg lendas mööda lehekülgi. Silmad särasid, palged õhetasid. Kiri sai pikk nagu kõik armastuskirjad: armastajad on hirmsad lobisejad.

«Imelik! Mul ei ole enam igav ega raske!» mõtles ta. «Ma olen peaaegu õnnelik... Mispärast? Arvatavasti sellepärast, et ma oma hinge koorma kirja sisse puistasin.»

Ta luges kirja üle, pani kokku ja pitseeris kinni.

«Zahhar!» hüüdis ta. «Kui tuleb teener, anna talle see kiri preili jaoks.»

«Kuulen,» ütles Zahhar.

Oblomovi meel muutus tõepoolest peaaegu rõõmsaks. Ta istus jalgadega diivanile ja isegi küsis, kas ei ole midagi eineks. Sõi kaks muna ja süütas sigari. Ei südames ega peas olnud tühjust; ta elas. Ta kujutas endale ette, kuidas Olga saab kirja, kuidas hämmastub, missuguse näo teeb, kui kiri on läbi loetud. Mis tuleb siis?

Ta nautis tänase päeva perspektiivi, seisukorra uudsust... Hinge kinni pidades kuulatas ta ukse kolinat, ehk on teener juba käinud, Olga loeb ehk juba kirja... Ei, esikus on vaikne.

«Mida see tähendab?» mõtles ta rahutult. «Keegi pole käinud: kuidas nii?»

Salajane hääl sosistas talle sealsamas: «Miks oled sa rahutu? Seda sa ju vajadki, et keegi ei tuleks, et suhted katkeksid?» Kuid ta summutas selle hääle.

Poole tunni pärast hüüdis ta Zahhari hoovilt sisse, kus see kutsariga istus.

«Kas kedagi pole olnud?» küsis ta. «Kas ei käidud?»

«Ei, käidi,» vastas Zahhar.

«Ja mis siis sina?»

«Ütlesin, et teid ei ole: linna sõitsite, ütlesin.»

Oblomov vaatas talle suurte silmadega otsa.

«Miks sa seda ütlesid?» küsis ta. «Ja mida ma sul käskisin teha, kui teener tuleb?»

«Ega's teener ei käinudki, käis toatüdruk,» vastas Zahhar vankumatu külmaverelisusega.

«Aga kas kirja ära andsid?»

«Ei mitte: teie ju käskisite enne öelda, et ei ole kodus, ja pärast kirja ära anda. Vaat, nii kui teener tuleb, siis annan ära.»

«Ei, ei, sa... oled lihtsalt röövell! Kus on kiri? Anna siia!» ütles Oblomov.

Zahhar tõi juba tublisti määrdinud kirja.

«Sina pese käsi, tead sa!» ütles Oblomov öelalt, näidates laigule kirjal.

«Minu käed on puhtad,» kostis Zahhar kõrvale vaadates.

«Anisja, Anisja!» hüüdis Oblomov.

Anisja ajas enda esikust poolest saadik nähtavale.

«Näed sa, mis Zahhar on teinud?» kaebas Oblomov Anisjale. «Võta see kiri ja anna see teenrile või toatüdrukule, kes Iljinski juurest tuleb, et see preilile edasi antaks, — kuulsid?»

«Kuulen, isake. Olge head, annan ära.»

Kuid vaevalt oli Anisja esikusse tagasi läinud, kui Zahhar tal kirja käest kiskus.

«Kasi, kasi,» hakkas ta karjuma, «toimeta oma naiste toimetusi!»

Varsti tuli jälle toatüdruk joostes, Zahhar hakkas talle ust avama, ka Anisja tahtis toatüdruku juurde astuda, kuid Zahhar heitis talle raevuse pilgu.

«Mis sul siin asja on?» küsis ta kähisevalt.

«Ma tulin ainult kuulama, kuidas sa...»

«Noh, noh, noh!» müristas Zahhar, tõstes ähvardades küünarnukke Anisja poole. «Sinnasamassel!»

Anisja muigas ja läks, kuid vahtis teisest toast läbi prao, kas Zahhar teeb nii, nagu isand oli käskinud.

Kuuldes müra kargas Ilja Iljitš toast välja.

«Mis on, Katja?» küsis ta.

«Preili käskisid küsida, kuhu te sõitsite? Kuid teie polegi ära sõitnud, olete kodus! Jooksin ütlema,» rääkis ta ja tahtis ära joosta.

«Ma olen kodus. See aina valetab,» ütles Oblomov. «Säh, anna kiri preilile!»

«Kuulen, annan ära!»

«Kus on preili praegu?»

«Nemad läksid külasse, käskisid öelda, et kui te olete raamatu lõpetanud, et siis aeda tuleksite, kui kell on kahe peal.» Toatüdruk läks minema.

«Ei, ei lähe... milleks tundeid ärritada, kui kõik peab olema lõpetatud?...» mõtles Oblomov ja siirdus küla poole.

Ta nägi kaugelt, kuidas Olga märke tõusis, kuidas Katja talle järele jõudis ja kirja üle andis; nägi, kuidas Olga hetkeks seisatas, kirjale vaatas, mõtles, siis korra Katjale peaga noogutas ja pargi puisteele siirdus.

Oblomov läks ringiga mäest mööda, suundus teiselt poolt samale puisteele ning, jõudes selle keskele, istus põõsaste vahel rohule ja ootas.

«Olga läheb siit mööda,» mõtles ta, «ma ainult vaatan vargsi, kuidas ta on, ja kaon siis igaveseks.»

Ta ootas hinge kinni pidades Olga samme. Ei, oli vaikne. Loodus elas töökat elu; ümberringi kees nähtamatu pisitöö, ehkki näis, et kõik viibib pidulikus rahus.

Rohuski kõik liikus, roomas, askeldas. Näe, sipelgad jooksevad igasse kaarde, põrkavad hoolitsevalt ja askeldavalt kokku, jooksevad lahku, ruttavad; samuti nagu vaataks kuskilt kõrgelt mingisugusele inimeste turule: needsamad kuhjad, aeesama tõuklemine, — samuti kohmitseb ka rahvas.

Näe, kimalane sumiseb lille juures ja poeb selle karikasse; kärbsed kleepuvad kuhjana pärna mörast väljaimbunud mahlatilga ümber; kusagil tihnikus kordab lind juba ammu üht ja sama viisi, võib-olla kutsub teist lindu.

Näe, kaks liblikat keerlevad õhus teineteise ümber ja lendavad tuhatnelja nagu valsitaktis ümber puutüve. Rohi lõhnab tugevasti; sealt kostab vaibumatut siristamist...

«Missugune segadus siin on!» mõtles Oblomov, silmitse-des teraselt seda askeldamist ja kuulatades looduse pisimüra.

«Kuid väliselt on kõik nii vaikne, rahulik!»

Samme aga pole ikka veel kuulda... Lõpuks ometi...

«Oh!» ohkas Oblomov, oksakesi vaikselt laiali lükates.

«Tema, tema... Mis see on? Nutab? Mu jumal!»

Olga astus aeglaselt ja pühkis rätikuga pisaraid; kuid vaevalt jõudis ära pühkida, kui ilmuvad uued. Ta häbeneb, neelab pisaraid, tahab neid varjata isegi puude eest, kuid ei saa. Oblomov ei olnud iialgi Olga silmis pisaraid näinud;

ta ei oodanud neid ja need nagu oleksid teda põletanud, kuid nii, et tal ei olnud neist kuum, vaid soe.

Ta läks kiiresti Olgale järele.

«Olga, Olga!» hüüdis ta õrnalt Olgat jälgides.

Olga võpatas, vaatas tagasi, vaatas talle imestades otsa, pöördus siis kõrvale ja läks edasi.

Oblomov jõudis Olga kõrvale.

«Te nutate?» ütles ta.

Olgal hakkasid pisarad veelgi tugevamini voolama. Ta ei suutnud neid tagasi hoida, surus rätiku vastu nägu, puhkes härdalt nutma ja istus lähemale pingile.

«Mida olen ma küll teinud!» sosistas Oblomov hirmunult, võttis Olga käe ja püüdis seda näo eest eemaldada.

«Jätke mind!» lausus Olga. «Minge minema! Miks olete siin? Ma tean, et mul pole tarvis nutta: milleks? Teil on õigus: jah, kõik võib juhtuda.»

«Mis teha, et poleks neid pisaraid?» küsis Oblomov Olga ette põlvile laskudes. «Rääkige, käskige: ma olen kõigeeks valmis...»

«Teie põhjustasite pisarad, kuid nende peatamine ei ole teie võimuses... Teie ei ole nii vägev. Laske mind!» rääkis Olga rätikuga tuult näkku lehvitades.

Oblomov vaatas Olgale ja needis end mõttes.

«Õnnetu kiril!» lausus ta kahetsedes.

Olga avas töökorvi, võttis kirja ja ulatas selle Oblomovile.

«Võtke,» ütles ta, «ja viige ta kaasa, et mul ei tuleks selle peale vaadates veel kaua nutta.»

Oblomov pistis kirja vaikides taskusse ja istus norgus päi Olga kõrval.

«Peate teie vähemalt minu kavatsusi õiglasteks, Olga?» küsis ta vaikselt. «See on tõenduseks, kui kallid on mulle teie õnn.»

«Jah, kallid?» ütles Olga ohates. «Ei, Ilja Iljitš, teil hakkas arvatavasti kade meel, et ma olin vaikselt õnnelik, ja te ruttasite seda häirima.»

«Häirima! Siis pole te mu kirja lugenud? Ma kordan teile...»

«Ei lugenud lõpuni, sest silmad valgusid pisaraid täis, ma olen alles rumal! Kuid ma taipasin ülejäänut: ärge korrake, et mitte enam nutta...»

Pisarad hakkasid jälle langema.

«Kas ei loobu ma teist selleks,» algas Oblomov, «et näen teie teie õnne, et ma toon enda sellele ohvriks?... Teen ma siis seda külmavereliselt? Kas minul ei nuta kõik sees? Milleks ma siis seda teen?»

«Milleks?» kordas Olga äkki nuttu jättes ja Oblomovi poole pöördudes. «Aga selleks, milleks te nüüd põõsastesse peitu pugeste, et vaadata, kas ma hakkam nutma ja kuidas ma nutan, — vaat, milleks! Kui te oleksite siiralt tahtnud seda, mis seisab kirjas, kui te oleksite veendunud, et meil tuleb lahkuda, te oleksite sõitnud välismaale minuga kokku saamata.»

«Missugune mõte!...» algas Oblomov etteheitvalt, kuid ei lõpetanud.

Teda üllatas see oletus, sest ta taipas äkki, et see on tõesti tõsi.

«Jah,» kinnitas Olga, «eile oli teil vaja minu armastan, täna vajate mu pisaraid, ja homme võib-olla tahate näha, kuidas ma suren.»

«Olga, kuidas võite teha mulle niisugust ülekohut! Kas te tõesti ei usu, et ma annaksin praegu pool elu, et kuulda teie naeru ja mitte näha teie pisaraid...»

«Jah, nüüd võib-olla, kui te juba näinud olete, kuidas naine teid taga nutab... Ei,» lisas ta, «teil pole südant. Te ütlete, et ei tahtnud mu pisaraid; siis ei oleks ka teinud, kui ei tahtnud...»

«Kuid kas ma teadsin?» sõnas Oblomov nii küsimuse kui hüüatusega hääles ja pani mõlemad peopesad vastu rinda.

«Südamel, kui see armastab, on oma kaalutlus,» vastas Olga, «süda teab, mida ta tahab, ja teab ette, mis saab olema. Eile ma ei saanud siia tulla: meile tulid ootamatult külalised, kuid ma teadsin, et te oleksite end ära piinanud mind oodates, oleksite võib-olla halvasti maganud, — ma tuln, kuna ma ei tahtnud teie piina... Aga teie... teil on lõbus, et ma nutan. Vaadake, vaadake, nautige...»

Ja ta hakkas jälle nutma.

«Ma magasin niigi halvasti, Olga; ma piinlesin terve öö...»

«Ja teil hakkas kahju, et mina magasin hästi, et mina ei piinle, — kas pole tõsi?» rääkis Olga vahele. «Kui ma

poleks nüüd nutma hakanud, oleksite teie ka täna halvasti maganud.»

«Mida pean ma siis nüüd tegema: andeks paluma?» ütles Oblomov alandlikult-õrnalt.

«Andeks paluvad lapsed või kui kellelgi rahvamurrus jalad ära tallatakse, siin aga vabandus ei aita,» rääkis ta ja lehvitask jälle rätikuga tuult näkku.

«Aga, Olga, kui see on tõsi. Kui minu mõte on õige ja teie armastus on eksitus? Kui te hakkate armastama teist ja siis minule vaadates punastate...»

«Ja mis siis?» küsis Olga ja vaatas Oblomovi otsa nüüsgusel irooniliselt-sügaval läbitungival pilgul, et Oblomov kohmetas.

«Ta tahab minult midagi välja pressida!» mõtles Oblomov: «Vaata ette, Ilja Iljitš!»

«Kuidas «mis siis!» kordas ta masinlikult ja vaatas rahu-
tult Olga otsa, aimamata, missugune mõte kujuneb Olga
peas, kuidas Olga oma «mis siis» õigustab, kui ta ei saa
silmanähtavalt vabandada selle armastuse tagajärgi, kui see
armastus on eksitus.

Olga vaatas talle nii teadlikult, nii kindlalt, ta nähtavasti
valitses oma mõtet.

«Te kardate,» vastas ta teravalt, «langeda kuristiku põhja;
teid hirmutab solvang, et ma teid tulevikus enam ei
armasta!... «Mul saab olema halb,» kirjutate teie...»

Oblomov taipas ikka veel halvasti.

«Kuid minul saab siis ju olema hea, kui ma teist armas-
tama hakkam: tähendab, ma saan olema õnnelik. Teie aga
ütlete, et «näete ette minu õnne tulevikus ja olete nõus ohver-
dama kõik, isegi elu.»

Oblomov vaatas ainiti Olgale otsa ning pilgutas harva ja
laialt silmi.

«Eks sa näe, missugune loogika välja tuli!» sosistas Oblomov. «Peab tunnistama, et seda ma ei oodanud...»

Olga aga mõõtis teda mürgiselt pealaest jalatallani.

«Aga õnn, millest teie hulluks lähete?» jätkas Olga. «Aga
need hommikud ja õhtud, see park, aga minu armastan, — kas see kõik ei maksa midagi, kas sel ei ole mingit
väärtust, pole mingit ohvrit, mingit valu?»

«Ah, kui ma saaksin maa alla vajuda!» mõtles Oblomov
sisemiselt piineldes, kui Olga mõte talle täiesti selgeks sai.

«Ja kui,» algas Olga ägeda küsimusega, «kui te väsite
sellest armastusest nagu väsisite raamatutest, teenistusest,
seltskonnast; kui aja jooksul, ilma võistlejata, ilma teise
armastuseta jääte mu kõrval magama nagu kodus diivanil ja
mu hää ei ärata teid; kui paistetus südame juures möödub,
ja kui isegi mitte teine naine, vaid teie halatt teile kallimaks
muutub? ...»

«Olga, see on võimatu!» hüüdis Oblomov pahaselt vahele
ja nihutas end Olgast eemale.

«Miks — võimatu?» küsis siis Olga. «Te ütlete, et ma
«eksin, et hakkam armastama teist meest», mina aga mõtlen
mõnikord, et teie lihtsalt lakkate mind armastamast. Ja mis
siis on? Kuidas mõistan ma end õigeaks selles, mida ma nüüd
teen? Kui mitte inimesed, mitte seltskond, kuid mida ütlen
ma iseendale?... Mõnikord ei maga ka mina seepärast,
kuid ma ei piina teid oletustega tuleviku kohta, sest ma usun
kõige paremat. Minu õnn saab võitu hirmust. Minu meelest
on juba sellel mingi väärtus, kui teil minu pärast hakkavad
silmad särama, kui te mind otsite, kinkudele ronite, laiskuse
unustate ja palavuses tõttate linna, et tuua mulle lillekimp
või raamat, kui ma näen, et panen teid naeratama, elada
tahtma... Ma ootan, otsin ühte... õnne, ning usun, et olen
leidnud. Kui eksin, kui on tõsi, et saan nutma oma eksituse
pärast, vähemalt ma tunnen siin (ta pani käe südamele), et
mina ei ole selles süüdi; tähendab, saatuse ei tahtnud seda,
jumal ei andnud. Kuid ma ei karda tulevaste pisarate pärast;
ma ei saa nutma asjata: ma olen nende eest midagi ostnud...
Nii hea... oli mul! ...»

«Olgu siis jällegi hea!» anus Oblomov.

«Teie aga näete tulevikus ainult süngust; õnn ei tähenda
teile midagi... See on tänamatus,» jätkas Olga, «see ei ole
armastus, see on...»

«Egoism!» lõpetas Oblomov ega julgenud Olgale pilku
heita, ei julgenud rääkida, ei julgenud andeks paluda.

«Minge,» ütles Olga vaikselt, «minge sinna, kuhu te taht-
site minna.»

Oblomov vaatas Olgale. Olga silmad olid kuivad. Ta vaa-
tas mõttes alla ning joonistas päikesevarjuga liivale.

«Heitke jälle selili,» lisas ta juurde, «siis te ei eksi, «ei
lange kuristikku.»

«Ma mürgitasin enda ja ka teid, selle asemel et olla lihtsalt ja otsekoheselt õnnelik...» pomises Oblomov kahetsedes.

«Jooge kalja: siis ei mürgitu,» pilkas Olga.

«Olga! See ei ole suuremeelne!» ütles ta. «Peale seda, kui ma end ise ülestunnistamisega karistasin...»

«Jah, sõnades te karistate end, sõnades sööstate kuristikku, ohverdate poole elust, kuid äkki tuleb kahtlus, unetu öö: kui õrnaks te muutute enda vastu, ettevaatlikuks, hoolitsevaks, kui kaugele ettenägevaks!»

«Milline tõde ja kui lihtne see on!» mõtles Oblomov, kuid häbenes kuuldavalt öelda.

Miks ei osanud ta ise seda endale selgitada, vaid seda pidi tegema naine, kes alles hakkab elama. Ja kui kiiresti tal see käib! Alles hiljuti näis ta veel lapsena.

«Meil pole enam millestki rääkida,» lõpetas Olga tõustes. «Hüvasti, Ilja Iljitš, ja olge... rahus, sest selles peitub teie õnn!»

«Olga! Ei, jumala pärast! Ärge ajage mind minema nüüd, kus kõik on jälle selge,» rääkis Oblomov ja haaras Olga käe.

«Mida te siis minust tahate? Te kahtlete, kas minu armastus teie vastu ei ole eksitus? Ma ei saa teie kahtlust rahustada; võib olla, et ongi eksitus — ma ei tea...»

Oblomov laskis Olga käe lahti. Jälle rippus nuga tema pea kohal.

«Kuidas ei tea? Kas teie siis ei tunne?» küsis Oblomov jälle kahtlusega näol. «Kas teie ei aima?...»

«Ma ei aima midagi; ma ütlesin teile eile, mida ma tunnen, aga mis saab olema aasta pärast, — seda ma ei tea. Kuid kas siis esimese õnne järel tuleb teine, siis kolmas samasugune?» küsis Olga ja vaatas Oblomovile pärani silmi. «Rääkige: te olete minust kogenenum.»

Kuid Oblomov ei tahtnud seda Olga mõtet kinnitada ning ta vaikus, ühe käega akaatsiat kiigutades.

«Ei, armastatakse ainult kord!» kordas ta nagu koolipoiss päheõpitud lauset.

«Näete nüüd: ka mina usun seda,» lisas Olga. «Kui see aga pole nii, siis võib-olla lakkan ka mina teid armastamast; võib-olla saab mul olema valus eksituse pärast ja teil samuti; võib-olla me lahkume teineteisest!... Armastada kaks-kolm korda... ei, ei... Seda ma ei taha uskuda!»

Oblomov ohkas. Ta hinges pööritas see «võib-olla» ning ta lonkis mõtteis Olga kannul. Kuid iga sammuga hakkas tal kergem; öösel väljamõeldud «eksitus» oli nii kauge tulevik... «Ega ainult armastus, vaid ka kogu elu on niisugune...» turgatas tal äkki mõte. «Ja kui iga juhust eksitusena võtta, kunas jõuame siis «eksimatuseni»? Mida ma siis mõtlen? Nagu oleksin jäänud pimedaks...»

«Olga,» ütles ta, «Olga! kahe sõrmega pihast vaevalt puudutades (Olga jäi seisma), «te olete minust targem.»

Olga raputas pead.

«Ei, lihtsam ja julgem. Mida te kardate? Kas te mõtlete tõsiselt, et võib lakata armastamast?» küsis Olga uhke kindlusega.

«Nüüd ei kardata ka mina enam!» ütles Oblomov elavalt. «Teiega koos ei ole saatust kohutav!»

«Neid sõnu lugesin ma hiljuti kuskilt... arvatavasti «Sue'st,» vastas Olga pilkavalt ja pöördus Oblomovi poole, «ainult seal ütleb need sõnad naine mehele...»

Oblomovil tungis puna näkku.

«Olga! Jäägu kõik nii nagu oli eile,» anus ta, «ma ei kardata enam eksitusi.»

Olga vaikis.

«Kas jah?» küsis Oblomov aralt.

Olga vaikis.

«Noh, kui te ei taha öelda, andke siis mingit märku... üks sirelioks...»

«Sirelite aeg... on möödunud, kadunud!» vastas Olga.

«Näete, missugused on veel järele jäänud: närbunud!»

«Möödunud, närbunud!» kordas Oblomov sireleid vaadates. «Ja ka kiri on möödunud!» ütles ta äkki.

Olga raputas eitavalt pead. Oblomov kõndis tema järel ning arutas endamisi kirjast, eilsest õnnest ja närbunud sireleist.

«Tõepoolest, sirelid närbuvad!» mõtles ta. «Milleks oli see kiri? Miks ei maganud ma kogu öö ja hommikul kirjutasin? Kui rahulikuks muutus nüüd jälle hinges... (ta haigutas)... hirmsasti tahaks magada. Kui kirja poleks olnud, poleks seda kõike juhtunud: Olga ei oleks nutnud, kõik oleks olnud nagu eile; me oleksime istunud vaikselt siinsamas, puiesteel, vaadanud teineteisele otsa, rääkinud õnnest, ning täna oleks samuti, ja homme...» ta haigutas tugevasti.

Edasi torkas tal pähe, mis oleks juhtunud siis, kui see kiri oleks saavutanud eesmärgi, kui Olga oleks olnud temaga ühel arvamusel, oleks löönud kartma eksitusi ja tulevase kaugeleulatuvaid hädasohte nagu tema, kui ta oleks kuulda võtnud tema nõndanimetatud kogemust ning mõistlikkust ja oleks nõustunud lahku minema, teineteist unustama?

Jumal hoidku! Jätta hüvasti, sõita linna uude korterisse! Kuid seejärel oleks tulnud pikk öö, igav homne päev, talumatut ülehommene ning rida päevi, üha kahvatumaid ja kahvatumaid...

Kuidas oleks see olnud võimalik? See on ju surm! Aga nii see oleks olnud. Ta oleks haigestunud. Ta ei tahtnud lahkumist, ta ei oleks seda üle elanud, ta oleks tulnud kokku saamist anuma. «Milleks ma siis kirjutasin kirja?» küsis ta endalt.

«Olga Sergejevna!» ütles ta.

«Mis on?»

«Kõigi oma ülestunnistuste juurde pean ma lisama veel ühe...»

«Missuguse?»

«Kirja poleks tõesti vaja olnud...»

«Pole tõsi, see oli vajalik,» otsustas Olga.

Ta pöördus ümber ja puhkes naerma, nähes Oblomovi nägu, kuidas sel äkki uni silmist kadus, kuidas silmad hämmastusest pärani avanesid.

«Vajalik?» kordas Oblomov pikkamööda ja puuris imestanud pilgu Olga selga.

Kuid seal nägi ta ainult kaht peleriini tupsu.

Mida tähendavad siis need pisarad, etteheited? Kas tõesti kavalus? Kuid Olga ei ole kaval, seda nägi ta selgesti.

Kavaldavad ja kavalusega võitlevad ainult enam-vähem piiratud mõistusega naised. Küllaldase sirge mõistuse puudumisel panevad nad kavaluse abil liikvele igapäevase pisielu vedrud, punuvad pitsina oma kodust poliitikat, tähele panemata jättes, kuidas nende ümber asetsevad elu peajooned, kuhu need siirduvad ja kus need ühtivad.

Kavalus on nagu peenraha, mille eest palju ei osteta. Nagu peenrahaga saab elada tunni-kaks, samuti saab ka kavalusega ainult siin midagi kinni katta, seal petta, muuta, kuid sellest ei piisa kauge silmapiiri haaramiseks, suure peasündmuse alguse ning lõpu ühendamiseks.

Kavalus on lühinägelik: ta näeb hästi ainult oma nina ette, kuid mitte kaugemale, ning seepärast satub sagedasti sellesamasasse lõksu, mille ta teistele üles seab.

Olga on lihtsalt tark: näiteks kas või tänane küsimus, kui kergesti ja selgesti ta selle lahendas ning samuti ka iga teise küsimusel! Kohe märkab ta sündmuse otsest mõtet ja asub sirget teed mööda selle juurde.

Kavalus aga on nagu hiir: jookseb korra ringi, peidab end... Ka iseloomult pole Olga niisugune. Kuid mis see siis on? Mis uudis see siis jällegi on?

«Milleks see kiri teile vajalik on?» küsis Oblomov.

«Milleks?» kordas Olga ja pöördus kiiresti Oblomovi poole rõõmsal ilmel, tundes naudingut sellest, et ta oskab Oblomovit igal sammul ummikusse ajada. «Aga seepärast,» algas ta siis aeglaselt, «et te öösel ei maganud, muudkui kirjutasite minule; ka mina olen egoist! See on esiteks...»

«Miks te siis mulle alles etteheiteid tegite, kui nüüd ise minuga nõustute?» küsis Oblomov.

«Aga seepärast, et teie piinu välja mõtlete. Mina neid välja ei mõelnud, nad juhtusid, ja ma naudin seda, et nad on juba möödunud, kuid teie valmistasite neid ning nautisite neid ette. Te olete õel! Seepärast ma teingi teile etteheiteid. Siis... teie kirjas mängivad mõte, tunne... te elasite selle öö ja hommiku mitte oma tavalist elu, vaid nii, nagu teie sõber ja mina tahtsime, et te elaksite, — see on teiseks; lõpuks kolmandaks...»

Olga astus talle nii lähedale, et Oblomovil lõi veri südamesse ja pähe; ta hakkas hingama raskelt ning erutatult. Olga aga vaatab talle otse silmadesse.

«Kolmandaks seepärast, et tolles kirjas on nagu peeglis näha teie õrnus, teie ettevaatlikkus, hool minu eest, kartus minu õnne pärast, teie puhas südametunnistus... kõik, millele Andrei Ivanõtš minu tähelepanu juhtis ja mille pärast ma teid armastama hakkasin, mille eest teie laiskuse, ükskõiksuse unustan. Teie ütlesite seal tahtmatult: teie, Ilja Iljitš, ei ole egoist, teie ei kirjutanud hoopiski mitte selleks, et minna lahku — seda teie ei tahtnud, vaid seepärast, et kartsite mind petta... teie rääkis ausus, muidu oleks see kiri mind solvanud, ning ma poleks hakanud nutma — uhkusest! Näete, ma tean, mispärast ma teid armastan ja miks ma ei karda eksitust: ma ei eksi teie...»

Seda rääkides näis Olga Oblomovile särast ja aupaistest ümbritsetuna. Ta silmad helkisid armastuse võidurõõmust, oma jõu teadvusest; põskedel punetas kaks roosat laiku. Ja tema oli selle põhjuseks! Oma ausa südame ajal heitis ta Olga hinge selle tule, selle sätenduse, selle sära.

«Olga!... Teie... parim kõigist naistest, teie olete esimene naine maailmas!» ütles Oblomov vaimustusega ja sirutas meeletult käed Olga poole, kummardudes tema poole.

«Jumala pärast... üks suudlus kirjeldamatu õnne pandiks,» sosistas ta nagu jampsides.

Olga astus silmapilkselt sammu tagasi; pidulik sära ja värvid olid ta näolt kadunud, kuid vaiksed silmad läikisid ähvardavalt.

«Ei iialgi! Ei iialgi! Ärge tulge ligi,» hüüdis ta ehmunult, peaaegu hirmunult, sirutas mõlemad käed ja päevavarju enda ning Oblomovi vahele ja jäi nagu kinninaelutatult, kivistunult, liikumatult, hinge kinni pidades ähvardavas asendis, ähvardava pilguga pooleldi kõrvalepöörduvalt seisma.

Oblomov vaikis äkki. Ta ees ei seisnud tasane Olga, vaid solvatud uhkuse, kokkupigistatud huulte ja välkuvate silmadega vihajumalanna.

«Andestage!...» pomises Oblomov segadusse sattunult, hävitatult.

Olga pöördus pikkamööda ümber ja läks, piiludes pelglikult üle õla, mida Oblomov teeb. Kuid Oblomov ei teinud midagi, astus vaikselt, sorgus sabaga koerana, kellele jalaga peale põrutati.

Olga pidi peaaegu sammu kiirendama, kuid Oblomovi nägu nähes hoidis ta naeratust tagasi ja sammus aeglasemalt, ainult võpatas aeg-ajalt. Roosa laik ilmus kord ühele, kord teisele palgele.

Edasiminekul muutus Olga nägu selgemaks, hingamine harvemaks ning rahulikumaks ja ta hakkas jälle astuma vaikselt, ühtlaselt sammul. Ta nägi, kui püha on tema «ei iialgi» Oblomovile, ja vihahoog vaibus vähehaaval, andes maad kaastundele. Ta astus üha aeglasemalt ja aeglasemalt...

Olga tahtis pehmedada oma äkilist puhangut; ta otsis rääkimiseks ettekäänet.

«Kõik rikkusin ära! Ja see on juba päris tõsine vigal! «Ei iialgi!» Jumal! Sirelid on näribunud,» mõtles Oblomov rippuvaid sirelioksi vaadates, «eilne päev on tuhmunud, kiri

on samuti tuhmunud, ja see hetk, parim minu elus, kui naine mulle esimest korda ütles, nagu hää taevast, mis minus on head, ka see hetk on kustunud!...»

Ta vaatas Olgale, — Olga seisab ja ootab teda mahalöödud silmil.

«Andke mulle kiri!...» ütles ta tasa.

«See on tuhmunud,» vastas Oblomov kurvalt kirja ulatades.

Olga nihkus jälle üsna tema lähedale ja langetas pea; silmalaud olid täiesti maha löödud... Ta peaaegu värises. Oblomov andis kirja; Olga ei tõstnud pead, ei läinud eemale.

«Te hirmutasite mind,» lisas ta mahedalt.

«Andke andeks, Olga,» pomises Oblomov.

Olga vaikis.

«See ähvardab «ei iialgi,» ütles Oblomov kurvalt ja ohkas.

«Tuhmub!» sosistas Olga vaevalt kuuldavalt ja punastas.

Ta heitis Oblomovile häbeliku, lahke pilgu, haaras Oblomovi mõlemad käed, surus neid tugevasti oma kätte, asetaski nad oma südamele.

«Kas tunnete, kuidas tuksub?» küsis Olga. «Te ehmatasite mind! Laske lahti!»

Ja Oblomovile pilku heitmata pöördus ta ümber ning jooksis mööda jalgteed, kleiti eest veidi üles tõstes.

«Kuhu te siis niimoodi jooksete?» hüüdis Oblomov. «Ma olen väsinud, ei jõua teile järele...»

«Jätke mind. Ma jooksen laulma, laulma, laulma!» kordas Olga õhetaval näol. «Mul ahistab rinnas, mul on peaaegu valu!»

Oblomov jäi paigale ja vaatas kaua Olgale järele nagu äratundavale inglile.

«Kas tõesti tuhmub ka see hetk?» mõtles ta peaaegu kurvalt ega tundnud isegi, kas ta liigub edasi või seisab paigal.

«Sirelid on möödunud,» mõtles ta jälle, «eilne päev on möödunud ja öö koos viirastuste ning lämbusega on samuti möödunud... Jah, ka see hetk möödub nagu sirelid! Kuid samal ajal, kui oli möödumas tänane öö, puhkes õitsele tänane hommik...»

«Mis see siis on?» küsis ta kuuldavalt, nagu unustusse vajunud. «Ja ka armastus... armastus? Mina aga mõtlesin, et see jääb nagu kuum keskpäev rippuma armastajate kohale

ja miski ei liigu ega hinga enam selles atmosfääris: ka armastuses pole rahu, ka see liigub kuhugi edasi, edasi... «nagu terve elu», ütleb Stolz. Ja veel ei ole sündinud Joo-suut, kes talle ütleks: «Seisa ja ära liigu!» Mida toob homme päev?» küsis ta endalt ärevalt ja astus mõtteis laisalt kodu poole.

Olga akendest möödudes kuulis ta, kuidas Olga pakitsev rind leidis kergendust Schuberti helides, nagu nutaks ta härdalt õnnest.

Mu jumal! Kui hea on maailmas elada!

XI

Koju tulles leidis Oblomov Stolzi kirja, mis algas ja lõppes sõnadega: «Nüüd või mitte iialgi!» Kiri oli täis etteheiteid Oblomovi liikumatuse pärast ja sisaldas kutse sõita Šveitsi, kuhu Stolz kavatses siirduda, ning lõpuks Itaaliasse.

Kui Oblomovist sõitjat ei peaks saama, siis tegi ta temale ettepaneku sõita küllasse oma asju kontrollima, hooletusse jäänud talupoegade elu tuulutama, järele vaatama ja kindlaks tegema oma sissetulekusummasid ning enda juuresolekul korraldama uue maja ehitamist.

«Pea meeles meie kokkulepet: nüüd või mitte iialgi,» lõpetas ta.

«Nüüd, nüüd, nüüd!» kordas Oblomov. «Andrei ei tea, missugune poeem minu elus areneb. Mida ta siis veel tahab? Võin ma siis kunagi ja millegagi veel rohkem tegelda! Kat-sugu tema! Näe, loed prantslastest, inglased: nemad nagu aina töötaksid, nagu oleks neil alati töö meeles! Sõidavad teised ringi mööda kogu Euroopat, mõned siirduvad isegi Aiasse ja Aafrikasse, — kuid ikka niisama, ühegi tööta: kes albumit joonistama või muinsusi välja kaevama, kes lõvi-sid küttime või madusid püüdma. Või istuvad kodus oma suursuguses jõudeolekus, einestavad, söövad lõunat sõpra-dega, naistega, — ja see ongi kogu töö! Mis sunnitööline mina siis olen? Andrei aina mõtleb välja: «Tööta ja tööta nagu hobune!» Milleks? Ma olen söönud, olen riides. Muide, ka Olga küsis jälle, millal ma kavatsen Oblomov-kasse sõita...»

Oblomov asus kirjutama, kaalutlema, sõitis isegi arhitekti

juurde, peagi ilmus ta väikesele lauale maja ning aia plaan. Maja oli perekondlik, ruumikas, kahe rõduga.

«Siin olen mina, siin Olga, siin on magamistuba, laste-tuba...» mõtles ta naeratades. «Kuid talupojad, talupo-jad...» ja naeratus kadus, mure kiskus tal otsaesise kipra. «Naaber kirjutab, laskub üksikasjadesse, räägib korduskün-nist, viljasaagist... Kui igav! Siis teeb veel ettepaneku ehi-tada ühisel kulul tee suurde kaubaalevisse, sillaga üle jõe-kese, küsib kolm tuhat, nõuab, et ma pandiksin Oblo-movka... Aga kust ma tean, kas seda teed on vaja või ei ole? Kas on sellest kasu? Kas naaber ei peta?... Ütleme, ta on aus inimesel! Stolz tunneb teda, kuid ka tema võib eksida, mina aga olen raha välja andnud! Kolm tuhat — missugune kuhil! Ja kust seda võtta? Ei, mul on hirm. Siis kirjutab veel, et ma asustaksin mõned talupojad kõnnumaale, ja nõuab mult kiiret vastust — ikka kiiret. Ta võtab enda peale kõikide pantimiseks vajalike dokumentide saatmise nõu-kogusse. «Mina saatku talle volitus, palatisse aga mingi ise tõestama,» näed sa, mida ta tahab! Mina ei teagi, kus palat asub ja kuidas need ukSED avanevad.»

Juba teist nädalat ei vasta Oblomov naabrile; sealjuures küsis Olgagi temalt, kas ta palatis on käinud. Hiljuti tuli Stol-zilt kiri nii Oblomovile kui ka Olgale, küsib: «Mida teeb Oblomov?»

Olga võis üldiselt jälgida oma sõbra tegevust ainult pea-liskaudselt ja ainult talle ligipääsetavas sfääris. Kas Oblo-movi ilme on rõõmus, kas ta sõidab meelsasti igale poole, kas ilmub kokkulepitud tunnil metsasalusse, kuivõrd huvitab teda linna uudis, üldine jutt. Kõige enam jälgib Olga, kas Oblo-mov ei lase silmist oma elu peamist ülesannet. Kui Olga temalt kord päris palati kohta, siis ainult selleks, et vastata midagi Stolzile tema sõbra tegevusest.

Käes on südasuvi; juulikuu on möödumas; ilmad on väga ilusad. Oblomov peaaegu ei lahku Olgast. Selgel päeval istub ta pargis, palaval keskpäeval kaob koos Olgaga metsa, män-dide vahele, istub Olga jalge ees, loeb talle ette; Olga tikib juba teist kanvaatükki — Oblomovile.

Ka neis endis valitseb kuum suvi: mõnikord tõusevad pil-ved ja kaovad jällegi.

Kui Oblomov näeb raskeid unenägusid ja südamesse tun-gib kahtlus, seisab Olga inglina yalvel; ta vaatab Oblomo-

vile oma selgete silmadega otsa, uurib välja, mis tal on südamele, — ning kõik on jälle vaikne ja tunded voolavad jälle sujuvalt jõena, peegeldades uusi taeva mustreid.

Olga vaated elule, armastusele, kõigele on muutunud veel selgemaks, kindlamaks. Endisest veelgi kindlamalt vaatab ta enda ümber ega karda tulevikku; temas on arenenud uued mõistuse omadused, uued iseloomujooned. See avaldub kord poeetilises mitmekesisuses, sügavuses, — kord korrapärasuses, selguses, järk-järgulisuses ja loomulikkuses...

Temas on mingi kangekaelsus, mis võidab mitte ainult kõik saatuse hädahud, vaid isegi Oblomovi laiskuse ja apaatia. Kui tal tekib mingi kavatsus, kohe hakkab ta tegutsema. Sellest ainult kuuledki. Ja kui ei kuule, siis näed, et tal on mõtetes ikka üks ja sama, et ta ei unusta, ei loobu, ei kaota pead, taipab kõik, kaalutleb ja saavutab, mida tahab.

Oblomov ei suutnud mõista, kust võttis ta selle jõu, selle takti — teada ja osata teha seda, mis vaja ja nii nagu tarvis, juhtugu ükskõik missugune sündmus.

«See tuleb sellest,» mõtles ta, «et Olgal ei püsi üks kuldialgi paigal, vaid on alati veidi ülespoole kergitatud, ja selle kohal üleval on nii õhuke, vaevaltmärgatav kurd... Seal, selles kurrus, pesitsebki tal visadus.»

Valitsegu ta näol ükskõik missugune rahulik, selge ilme, see kurd ei kao ja kuld ei tõmbu ühetasaseks. Kuid välisteid jõutunnuseid, tooreid võtteid ja halbu kalduvusi tal ei ole. Järeleandmatus kavatsustes ja visadus ei kisu teda sammu võrragi kõrvale tema naiselikust sfäärist.

Ta ei taha olla emalõvi, ei taha kohmakat austajat üle kallata terava kõnega ega tervet võõrastetoatäit rahvast panna hämmastuma oma mõistuse vilkusega, et keegi nurgast hüüaks: «Bravo, bravo!»

Olga on isegi arg, nagu see on omane paljudele naistele. Tõsi küll, ta ei hakka värisema hiirepoega nähes, ei lange minestusse kukkuvast toolist, kuid ta kardab kodunt eemale minna, keerab kõrvale temale kahtlasena tunduvast talupojast, suleb õõseks akna, et vargad sisse ei roniks, — kõik naiste moodi.

Peale selle on talle omašed nii kaastunne kui ka haledus! Teda on kerge nutma panna, tema südamele pääseb kergesti ligi. Armastuses on ta nii õrn; tema suhtumises kõikidesse on

nii palju leebust ja lahket tähelepanu, — ühe sõnaga, ta on mainel

Mõnikord sähvatabki ta kõnes pilkesäde, kuid siis särab selles graatsia, niisugune vaikne armas mõistus, et igaüks talle meelsasti oma lauba ette seab!

Kuid tõmbetuult ta ei karda, ta käib videvikus kergelt riietatult — sellest pole tal midagi! Tal on õitsev tervis; aõõb isuga; tal on lemmikroad ja ta oskab neid valmistada.

Seda kõike teavad paljudki, kuid paljud ei tea, mida tuleb teha ühel või teisel juhul, või kuigi teavad, siis ainult päheõpitut, kuuldot, kuid nad ei tea, miks nad teevad nii ja mitte teisiti, ning viitavad otsekohe tädi, onutütre autoriteedile...

Paljud ei tea isegi seda, mida nad tahavad, ja kui nad seda otsustavad, siis teevad seda loiult — et võib-olla on vaja, võib-olla ei olegi vaja. See on arvatavasti sellest, et neil kuld on ühtlased, kaarjad, näppudega ära kitkutud ja pole kurdu otsaesisel.

Oblomovi ja Olga vahel kujunesid salajased, teistele nägematud suhted: igal pilgul, igal teiste kuuldes öeldud tähtsusetul sõnal oli nende jaoks oma mõte. Nad nägid kõiges vihjet armastusele.

Kogu oma enesekindluse juures punastas ka Olga mõnikord, kui lauas jutustati kellegi armulugu, mis sarnanes tema loole; ning kuna kõik armulood on omavahel väga sarnased, siis tuli tal tihti punastada.

Kui vihjatakse armastusele, võtab Oblomov segadusse sattudes teelauas niisuguse kuhja kuivikuid, et mõni kindlasti naerma hakkab.

Nad muutusid valvsaks ja ettevaatlikuks. Mõnikord ei öelnud Olga tädile, et oli näinud Oblomovit, Oblomov aga teatab kodus, et sõidab linna, — ise aga läheb parki.

Vaatamata sellele, et Olga mõistus oli nii selge, et ta nii teadlikult enda ümber ringi vaatas, et ta oli nii värske ja terve, vaatamata sellele hakkasid tal ilmuma mingisugused uued, haiglased sümptoomid. Teda haaras ajuti rahutus, mille üle ta jäi mõtlema ega teadnud, kuidas seda endale seletada.

Mõnikord palaval keskpäeval jalutades Oblomoviga, käe alt kinni hoides, toetub ta laisalt Oblomovi õla vastu ja astub

masinlikult, mingisuguses rammestuses, vaikib kangekaelselt. Erksus kaob; pilk on väsinud, elutu, muutub liikumatuks, suundub kuhugi ühte punkti ja ta ei viitsi seda teisele esemele pöörata.

Ta tunneb raskust, mingi asi nagu rõhuks rinda, häirib. Ta võtab peleriini ümbert, rätiku õlgadelt, kuid ka see ei aita, — ikka rõhub, ikka ahistab. Ta heidaks puu alla ja lamaks nõnda tundide viisi.

Oblomov on nõutu, lehvitab talle oksaga tuult, kuid Olga keelab kannatamatu viipega selle hoole ja vaevleb.

Siis ohkab äkki, vaatab teadlikult ringi, vaatab Oblomovile, surub kätt, naeratab ja jälle ilmuvad erksus ja naer ning ta valitseb end jälle.

Kõrd õhtul langes ta eriti sellesse rahutusse seisukorda, mingisugusesse armastuse kuutõppe, ta ilmus Oblomovile nagu uues valguses.

Oli umbne ja kuum; metsast kohises tumedalt soe tuul; taevast kattus raskete pilvedega. Muutus üha pimedamaks ja pimedamaks.

«Tuleb vihma,» ütles parun ja sõitis koju.

Tädi läks oma tuppa. Olga mängis kaua mõtteisse süvenult klaverit, kuid pärast jättis järele.

«Ei saa, mul värisevad sõrmed, mind nagu lämmataks,» ütles ta Oblomovile. «Lähme, kõnnime aias.»

Nad kõndisid kaua vaikides, käsikäes mööda aia puisteid. Olga käed olid niisked ja pehmed. Nad läksid parki.

Puud ja põõsad segunesid süngeks massiks; kahe sammu kaugusele ei olnud midagi näha; ainult teerajad looklesid valkjate ribadena.

Olga vahtis teraselt pimedusse ja surus end vastu Oblomovit. Nad uitasid tummalt.

«Ma kardan!» ütles äkki Olga võpatades, kui nad peaaegu käsikaudu mööda kitsast puisteed, kahe mustava metsaseina vahelt läbi läksid.

«Mida?» küsis Oblomov. «Ära karda, Olga, mina olen sinuga.»

«Ma kardan ka sind,» rääkis Olga sosinal. «Kuid see hirm on kuidagimoodi hea, süda jääb seisma. Anna käsi, katsu, kuidas süda tuksub.»

Kuid ise võpatas ja vahtis ringi.

«Näed, näed?» sosistas ta võpatades ja haaras Oblomovil

tugevasti mõlema käega õlgadest. «Kas sa ei näe, pimeduses vilgub midagi? ...»

Olga surus end tugevamalt vastu Oblomovit.

«Pole kedagi ...» rääkis Oblomov; kuid ka temal jooksid külmavärinad mööda selga.

«Kata mu silmad ruttu millegagi ... kõvemini!» ütles ta sosinal ... «Noh, nüüd pole viga ... Need on närvid,» lisas ta erutuses. «Näe, jälle! Vaata, kes see on? Istume kuhugi pingile ...»

Oblomov otsis käsikaudu pingi ja asetaski Olga istuma.

«Lähme koju, Olga,» keelitas ta, «sa ei ole terve.»

Olga pani pea Oblomovi õlale.

«Ei, õhk on siin värskem, mul rõhub siin, südame juures.»

Olga hingas kuumalt Oblomovi palgele.

Oblomov puudutas Olga pead käega — ka pea oli kuum. Rind hingas raskelt, saades kergendust sagedastest ohetest.

«Kas poleks parem minna koju?» kordas Oblomov rahutult, «on vaja pikali heita ...»

«Ei, ei, lase mul olla, ära puutu,» ütles Olga rammestusest vaevalt kuuldavalt. «Mul põleb siin ...» näitas ta rinnale.

«Tõepoolest, lähme koju ...» kiirustas Oblomov.

«Ei, oota, see läheb mööda ...»

Olga surus Oblomovi kätt, vaatas aeg-ajalt talle lähedalt silmadesse ja vaikis kaua. Siis hakkas nutma, alguses vaikiselt, siis suure häälega. Oblomov kaotas pea.

«Jumala pärast, Olga, ruttame koju!» rääkis ta rahutult.

«Pole viga,» vastas Olga nuuksudes, «ära sega, lase mul end välja nutta ... tuli kustub koos pisaratega, mul läheb kergemaks; see kõik on närvide mäng ...»

Oblomov kuulas pimeduses, kuidas Olga raskelt hingas, tundis, kuidas Olga kuumad pisarad tema käele langesid, kuidas Olga kramplikult tema kätt surus.

Oblomov ei liigutanud sõrmegi, ei julgenud hingatagi. Olga pea aga lamab tema õlal ja Olga hingeõhk voolab kuumana tema põsele. Ka Oblomovit haarasid värinad, kuid ta ei suutnud riivata huultega Olga palet.

Siis muutus Olga ikka vaiksemaks, vaiksemaks, hingamine ühtlasemaks ... Olga jäi vait. Oblomov mõtles, et ta on ehk uinunud, ja kartis end liigutada.

«Olga!» hüüdis ta sosinal.

«Mis?» vastas Olga samuti sosinal ja ohkas kuuldavalt. «Näe, nüüd... on möödas,» ütles ta roidunult, «mul on kergem, ma hingan vabalt.»

«Lähme,» ütles Oblomov.

«Lähme!» kordas Olga vastu tahtmist. «Mu armas!» sosistas ta siis hellalt, surus Oblomovi kätt ja toetudes tema õlale, läks ebakindlal sammul koju.

Saalis heitis Oblomov talle pilgu: ta oli nõrk, kuid naeratas kummaliselt, ebateadlikult, nagu unelma mõjul.

Oblomov asetas ta diivanile istuma, laskus ta ette põlvile ja suudles mitu korda heldimuses tema käsi.

Olga vaatas Oblomovile ikka veel sama naeratusena, käsi liigutamata, ja saatis teda silmadega ukseni.

Lävel Oblomov pöördus, vaatas tagasi... Olga saatis teda ikka veel pilguga, näol ikka seesama roidumus, seesama palav naeratus, nagu ei saaks ta sellest jagu...

Oblomov lahkuš, pea täis mõtteid. Ta oli kuskil näinud seda naeratust; ta tuletas meelde pilti, millel on kujutatud naine niisuguse naeratusena... kuid see ei olnud Cordelia...

Järgmisel päeval saatis ta tervise kohta teateid pärima. Kästi öelda:

«Jumalale tänu, ja palutakse täna lõunale, õhtul aga suvatsevad kõik viie versta taha ilutulestikule sõita.»

Ta ei uskunud ja läks ise vaatama. Olga oli värske nagu lilleõis: silmis sära, erksus, palgetel punetab kaks roosat laiku; hääli nii kõlav! Kuid Olga sattus äkki segadusse, oleks peaaegu karjatanud, kui Oblomov tema juurde astus, ning punastas üleni, kui Oblomov talt küsis, kuidas ta end peale eilset tunneb.

«See oli väike närvihäire,» ütles ta rutakalt. «Ma tante ütleb, et peab varem magama heitma. See oli alles hiljuti minuga...»

Olga ei lõpetanud ning pöördus kõrvale nagu halastust paludes. Miks ta segadusse sattus, — ei teadnud ta isegi. Miks näris ja kõrvetas teda mälestus eilsest õhtust, sellest närvihäirest?

Tal oli nagu millegipärast häbi ja ta oli kellelegi pahane, kas enesele või Oblomovile. Kuid mõnel hetkel tundus talle, et Oblomov on muutunud armsamaks, lähedasemaks, et ta tunneb Oblomovi vastu kiindumust kuni pisarateni, nagu

oleks neid eilsest õhtust peale sidunud mingi saladuslik aipulus...

Olga ei saanud kaua magama jääda, hommikul käis üksi erutatult mööda puisteed, pargist koduni ja tagasi ja aina mõtles ning mõtles, sattus oletustest segadusse, krimpsutas nägu, siis äkki punastas ja naeratas millegi üle ning ei jõudnud ikkagi mingile otsusele.

«Ah, Sonitška!» mõtles ta meelehärms. «Kui õnnelik sa oled! Sa leiaksid kohe lahenduse!»

Ja Oblomov? Miks oli ta eile tumm ja liikumatu, kuigi Olga hingeõhk lõi kuumaks ta palge ja Olga palavad pisarad tilkusid ta kaele, kuigi Oblomov teda peaaegu embuses koju kandis ja tema südame indiskreetset sosinat kuulis?... Kuid teine? Teised vaatavad nii jultunult...

Ehkki Oblomov oli oma noorea elanud kõiketeadva, kõik eluküsimused juba ammu lahendanud, mitte millessegi uskuva ja kõike külmalt, targalt analüüsiva nooruse keskel, loitis tal hinges usk sõprusesse, armastusse, inimeste aususesse, ja kui palju kordi ta eksiski inimestes, kui palju ta veel saaks eksima, kui palju kannataski ta süda, kuid mitte kordagi ei lõõnud kõikuma headuse alus ja usk inimesse. Ta kumardas salaja naise puhtust, tunnustas tema võimu ning õigusi ja tõi talle ohvreid.

Kuid tal ei jätkunud küllaldaselt iseloomu, et avalikult tunnustada õpetust headusest ja austusest süütuse vastu. Salaja joobus ta selle lõhnast, kuigi avalikult liitus vahel küünikute kooriga, kes ei sallinud isegi oletatavat neitsilikkust või austust sellele, ning lisas nende metsikule koorile ka oma kergemeelse sõna.

Ta ei süvenenud iialgi selgelt sellesse, kui palju kaalub headuse, tõe ja puhtuse sõna, mis on heidetud inimeste kõnede voolu, kui sügava kääruga see läbi murrab; ta ei mõelnud, et elavalt ja julgelt, ilma valehäbi värvita, mehiselt öeldud sõna ei upu seltskondlike saatürite kõlvatusse kiasse, vaid langeb pärlina ühiskondliku elu sügavustesse ja alati leidub selle jaoks ka oma pärlikarp.

Paljud tokerduvad häbist õhetades heal sõnal, kuid kergemeelse sõna ütlevad julgelt ja valjult, aimamata, et ka see õnnetuks ei kao asjatult, jättes pika kurjusejälje, mida mõnikord on võimatu hävitada.

Selle eest oli Oblomov oma tegudes puhas: ta südametun-

nistusel ei lasunud ühtegi külma, hingetu künismi plekki ega etteheidet, mis oleks tekkinud kiindumuseta ja võitluseta. Ta ei võinud kuulata igapäevaseid jutte sellest, kuidas üks vahe-
tas hobused, mööbli, teine aga naise... ja missuguseid kulusid need muudatused nõudsid.

Ta kannatas korduvalt mõne mehe poolt kaotatud vää-
rikuse ja au pärast, nuttis võõra naise kõlvatu langemise
pärast, kuid maailma kartes vaikis.

Seda pidi aimama: Olga aimas.

Mehed naeravad niisuguste veidrikkude üle, kuid naised
tunnevad nad kohe ära: puhtad, elukommetelt karsked naised
armastavad neid kaastundest; rikutud otsivad nende lähemat
sõprust — et rikutusest vabaneda.

Suvi nihkus edasi, jõudis lõpu poole. Hommikud ja õhtud
muutusid pimedaks ja niiskeiks. Mitte ainult sirelid, vaid ka
pärnad olid õitsenud, marjaaeg oli möödas. Oblomov ja
Olga kohtusid iga päev.

Oblomov oli elule järele jõudnud, see tähendab, ta oli
jälle omandanud kõik, milles ta ammu oli maha jäänud: ta
teadis, miks Prantsuse saadik lahkus Roomast, miks ingla-
sed laevu sõjaväega Itta saadavad; teda huvitas, millal ehitat-
akse uus tee Saksamaale või Prantsusmaale. Kuid ta ei
mõelnud teest, mis viib üle Oblomovka suurde alevisse, voli-
tused ei olnud palatis tõestatud ja Stolzi kirjale polnud vas-
tatud.

Ta omandas ainult selle, mis igapäevase jutuna keerles
Olga kodus, mida seal loeti lehtedest, ja jälgis päris virgalt,
tänu Olga visadusele, jooksvat välismaist kirjandust. Kõik
muu uppus puhta armastuse sfääri.

Vaatamata sagedastele muutustele selles roosas atmosfää-
ris jäi peamiseks siiski pilvitu horisont. Kui Olga pidi mõni-
kord mõtisklema Oblomovi üle ja oma armastuse üle Oblo-
movi vastu, kui sellest armastusest jäi üle jõudeaega ja tühi
koht südamesse, kui Olga küsimused ei leidnud täielikku ja
alati ettevalmistatud vastust Oblomovi peas ning Oblomovi
tahe ei vastanud Olga tahte kutsumusele ja tema erksusele
ning eluõhinale vastas Oblomov ainult liikumatult-kirgliku
pilguga — langes Olga ränka mõtiskluse: midagi külma
roomas maona tema südamesse, kainestas ta unistusi, ja soe,
muinasjutuline armastuse maailm muutus mingiks sügispäe-
vaks, mil kõik esemed näivad hallidena.

Olga otsis põhjust, millest on tingitud see õnne täiusetus
ja rahuldatus? Mis tal puudub? Mida ta veel vajab? See
on ju saatus, et talle on määratud armastada Oblomovit?
Seda armastust õigustab Oblomovi tasane olek, puhas usk
headusesse, kuid kõigepealt õrnus, õrnus, millist ta iialgi ei
ole näinud ühegi mehe silmades.

Mis sellest, et igale tema pilgule ei vasta Oblomov aru-
saava pilguga, et tema hääles mõnikord ei helise see, mida
Olga oleks nagu korra kuulnud helisemas, kas unes või
ilmsi... See on ettekujutus, närvid: milleks neid kuulata,
nende üle targutada.

Ja lõpuks, kui ta tahaks selle armastuse eest põgeneda —
kuidas seda teha? Tegu on tehtud: ta armastas, ja armastust
nagu riideid omavoliliselt seljast heita ei saa. «Kaks korda
elus ei armastata,» mõtles ta, «see on, nagu öeldakse, kõl-
vatu...»

Nii õppis ta armastama, kiusas seda ja iga uut sammu
võttis vastu pisara või naeratusena, tungis selle mõttesse.
Alles hiljem ilmus see keskendatud ilme, mis varjas nii pisa-
raid kui ka naeratust ja mis nii hirmutas Oblomovit.

Kuid nendest mõtetest, sellest võitlusest ei andnud ta Oblo-
movile märku.

Oblomov ei õppinud armastust, ta suikus oma magusas
unistuses, millest kunagi unistas kuuldavalt Stolzi juuresole-
kul. Ajuti hakkas ta uskuma, et elu on alati pilvitu, ning ta
nägi jälle unes Oblomovkat, kus elavad head, sõbralikud ja
muretud inimesed, nägi istumisi terassil ja mõtiskelusi
rahuldatud õnne täiusest.

Ka nüüd andus ta mõnikord sellele mõtiskelule ja isegi
magas salaja Olga eest kaks korda metsas, oodates hiline-
nud Olga tulekut... kui ootamatult kerkis pilv.

Nad tulid kord kahekesi kuskilt laisal sammul ja vaikides,
ent niipea kui tahtsid ületada suurteed, sööstis neile vastu
tolmupilv, pilves kihutas kaless, kalessis istus Sonitska oma
mehega, veel keegi isand, veel keegi daam...

«Olga! Olga! Olga Sergejevna!» kostsid hüüded.

Kaless peatus. Kõik need isandad ja daamid väljusid sõi-
dukist, ümbritsesid Olga, hakkasid teretama, suudlema, kõik
hakkasid korraga rääkima, kaua ei märgatud Oblomovit. Siis
aga vaatasid kõik temale, üks isand läbi lornjeti.

«Kes see on?» küsis Sonitska vaikselt.

«Ilja Iljitš Oblomov,» tutvustas Olga.

Kõik nad läksid koduni jalgsi. Oblomov ei olnud tujus; ta kippus seltskonnast maha jääma ning juba tõstis jalga, et üle põimtara ja läbi rukkivälja koju lipsata, kuid Olga peatas teda pilguga.

Muidu oleks ju kõik korras, kuid kõik need isandad ja daamid vaatasid teda nii kummaliselt; võib-olla polegi sellest midagi. Varem juhtus, et tema peale teisiti ei vaadatudki, — tänu tema unisele, igavust-tundvale pilgule, lohakale riietusele.

Kuid sellesama kummalise pilguga riivasid isandad ja daamid ka Olgat. Sellest kahtlasest Olgale suunatud pilgust läks Oblomovil äkki süda külmaks; miski hakkas teda närima, ja nii valusalt, piinavalt, et ta ei kannatanud välja ja läks koju; oli mõtlik, sünge.

Järgmisel päeval ei suutnud ei Olga armas vadin ega sõbralik vallatlemine Oblomovi meelt lohutada. Olga tungivate küsimuste peale vabandas Oblomov peavaluga ja lubas kannatlikult endale seitsmekümne kopika eest kõlvi vett pähe valada.

Siis, kolmandal päeval pärast seda, kui nad hilja koju tulid, vaatas tädi neile kuidagi liiga targa pilguga, eriti aga Oblomovile, langetas siis oma suured, veidi pondunud silmalaud, kuid silmad nagu oleksid vaadanud ka läbi laugude, ja umbes minuti vältel nuusutas ta mõtlikult piiritust.

Oblomov piinles, kuid vaikis. Oma kahtlusi Olgale usaldada ei sõandanud, kartes Olgat häirida ning hirmutada, ja tõele au andes kartis ta iseenda pärast, kartis häirida seda segamatut, pilvitut rahu nii tõsise, tähtsa küsimusega.

See polnud enam küsimus sellest, kas Olga on hakanud teda, Oblomovit, armastama eksikombel või mitte, vaid kas kogu nende armastus, need kohtumised metsas kahekesi, mõnikord hilja õhtul, pole mitte eksitus?

«Ma kippusin suudlema,» mõtles Oblomov hirmuga, «kuid kõlblusekoodeksis on see kriminaalkuritegu ja mitte esimesi ega ka väikese tähtsusega! Enne seda on palju astmeid: käesurumine, armuavaldus, kiri... Seda kõike oleme juba teinud. Kuid siiski,» mõtles ta pead sirgu ajades edasi, «mu kavatsused on ausad, ma...»

Ja pilv kadus äkki, ta ees avanes laialt helge pühapäevane Oblomovka täis sära, päikesepaistet, roheliste kinkudega,

hõbedase jõekesega; ta läheb koos Olgaga mööda pikka puisteed, hoides teda pihast, istub lehtlas, terrassil...

Kõik kummardavad Olga ümber jumaldavalt päid, — ühe sõnaga, kõik on nii, nagu ta rääkis Stolzile.

«Jah, jah; kuid sellega oleks pidanud alustama!» mõtles ta hirmuga. «Kolmekordne armastan, sirelioks, armuavaldus — süütu naisel peab see jääma kogu elu õnne pandiks ega tohi korduda. Ja mis siis mina? Kes olen mina?» vasardas ta peas.

«Ma olen võrgutaja, naistekütt! Puudub veel, et mina alatu vana kilasilmalise ja punaseninalise Céladonina¹ pistaksin naiselt varastatud roosi nõõpauku ja sosistaksin sõbrale kõrva oma võidust, et... et... Ah, mu jumal, kuhu olen ma jõudnud! Näed sa, kus on kuristik! Ja Olga ei hõlju kõrgel selle kohal, ta on selle põhjas... mille eest, mille eest...»

Ta nõrkkes liigsest jõupingutusest, nuttis lapsena selle üle, et ta elu vikerkaarvärvid on kahvatanud, selle üle, et Olgast saab ohver. Kogu ta armastus oli kuritegu, plekk tema südame-tunnistusel.

Minutiks häiritud mõistus selgenes, kui Oblomov äkki taipas, et sellel kõigil on seaduslik lõpp: ulatada Olgale käsi sõrmusega...

«Jah, jah,» rääkis ta rõõmsal värinal, «ja vastuseks saab olema häbeliku nõusoleku pilk... Olga ei ütle sõnagi, ta punastab, naeratab hingepõhjani, siis täitub ta pilk pisaratega...»

Pisarad ja naeratused, vaikides ulatatud käsi, sellele järgnev elav vallatu rõõm, õnnelik kärsitus liigutustes, siis pikk-pikk jutuajamine, sosin kahekesi, see usaldav hingede sosin, salajane kokkulepe sulatada kaks elu üheks!

Pisiasjus, kõnelustes elu argipäevast ilmnebki neile nähtav, teistele nägematu armastus. Ja keegi ei julge neid enam pilguga haavata.

Äkki muutus ta nägu nii karmiks ja tähtsaks.

«Jah,» rääkis ta iseendaga, «näed sa, kus peitub see otsekohene, üllas ja kindla õnne maailm! Mul oli häbi tänaseni varjata neid lilli, hõljuda poisikesena armastuse aroomis,

¹ Céladon — tegelane Honoré d'Urfé romaanist „L'Astrée”.
(Tõlk.)

otsida kohtumisi, jalutada kuuvalgel, salaja kuulata neitsi südame tukseid, püüda tema unelmate värinaid... Jumal!»

Ta punastas kõrvuni.

«Veel täna õhtul saab Olga teada, kui rangeid nõudmisi asetab armastus; täna on viimane kohtumine nelja silma all, täna...»

Ta pani käe südamele: süda tuksub tugevasti, kuid ühtlaselt, nagu ta tuksub kõigil ausatel inimestel. Jälle erutab teda mõte, et Olga alguses kurvastab, kui ta ütleb, et nad ei tohi enam kokku saada; kuid siis avaldab ta aralt oma kavatsuse, enne aga uurib välja Olga arvamuse, joovastub tema hämmeldusest, ja siis...

Edasi viirastuvad talle ikka Olga häbelik nõusolek, naeratus ja pisarad, vaikivalt ulatatud käsi, salasosin ja suudlused kogu maailma ees.

XII

Ta ruttas Olgat otsima. Kodus öeldi, et ta on välja läinud; Oblomov jooksis külasse, Olgat ei ole. Näeb, Olga tõuseb eemal märke nagu ingel taevasse, nii kergelt toetub ta jalg ja hõljub ta keha.

Oblomov tõttas talle järele, kuid Olga, vaevalt jalgadega rohtu puudutades, otsekui lendab ta ees. Oblomov hakkas teda poolelt mäelt hüüdma.

Olga ootab teda ja vaevalt on Oblomov jõudnud läheneda paari sülla kaugusele, kui Olga jälle edasi liigub ning jälle jääb suur vahemaa tema ja Oblomovi vahele; ta peatub siis ja naeratab.

Lõpuks jääb Oblomov seisma, olles kindel, et Olga tema juurest ei lahku. Ja Olga jooksis mõned sammud tema poole alla, ulatas talle käe ja hakkas teda naerdes enda järele tirima.

Nad läksid metsa: Oblomov võttis kübara peast, Olga aga pühkis rätikuga kuivaks tema otsaesise ja lehvitab talle päeva-variuga tuult.

Olga oli eriti elav, lobisev, vallatu; kas kisti teda äkki kaasa õrnusepuhangust, või langes ta ootamatult mõtisklusse.

«Arva ära, mida ma eile tegin?» küsis ta, kui nad olid varjulisse kohta maha istunud.

«Lugesid?»

Olga raputas pead.

«Kirjutasid?»

«Ei.»

«Laulsid?»

«Ei. Panin kaarte välja. Eile käis meil krahvinna majapidaja; ta oskab kaarte panna ja ma palusin teda.»

«Noh, ja siis?»

«Ei midagi. Tuli välja tee, siis mingisugune rahvahulk ja kõikjal blond mees, kõikjal... Ma punastasin, kui ta äkki Katja juuresolekul ütles, et minu peale mõlevat ruutukuningas. Kui ta tahtis rääkima hakata, kelle peale mina mõtlen, siis ajasin ma kaardid segi ja jooksin ära. Kas sa mõtled minu peale?» küsis ta äkki.

«Ah,» ütles Oblomov. «Kui oleks võimalik vähem mõelda!»

«Aga mina!» rääkis Olga mõtlikult. «Ma olen teisiti elamise juba unustanud. Siis, kui sa möödunud nädalal mossitasid ja kahel päeval meil ei käinud — mäletad, sa vihastasid! — muutusin ma äkki teiseks, sain õelaks. Tõrelen Katjaga nagu sina Zahhariga; näen, kuidas ta salaja nutab, minul aga ei ole temast sugugi kahju. Ma ei vasta *ma tante*'ile, ei kuule, mida ta ütleb, midagi ei tee, mitte kuhugi ei taha minna. Aga niipea kui sa tulid, muutusin äkki hoopis teiseks. Katjale kinkisin lilla kleidi...»

«See on armastus!» lausus Oblomov pateetiliselt.

«Mis? Lilla kleit?»

«Kõik! Sinu sõnadest tunnen ära iseenda: ka minul ei ole sinuta ei päeva ega elu, öösel näen unes ikka mingisuguseid õitavaid orge. Kui näen sind — olen hea, toimekas; kui mitte — on igav, laiskus võtab võimust, tahaks pikali heita ja mitte millelegi mõelda... armasta, ära häbene oma armastust...»

Ta vaikis äkki. «Mis asja ma räägin? Ega ma selleks siia ei tulnud!» mõtles ta ja kõhatas; peaaegu oleks kulmu kortutanud.

«Aga kui ma äkki suren?» küsis Olga.

«Missugune mõte!» ütles Oblomov karmilt.

«Jah,» rääkis Olga, «ma võib-olla külmetan end, tekib palavik; sa tuled siia — mind ei ole, lähed meile — öeldakse: haige; homme seesama; aknaluugid on suletud; dok-

tor vangutab pead; Katja tuleb sulle vastu kikiarvabail, pisa-
rais ja sosistab: haige, suremas...»

«Ah...» ütles Oblomov äkki.

Olga hakkas naerma.

«Mis siis sinust saab?» küsis Olga talle näkku vaadates.

«Mis? Lähnen hulluks või lasen end maha, aga sina saad äkki terveks!»

«Ei, ei, jäta järele!» rääkis Olga kartlikult. «Kuhu me küll oma jutuga välja oleme jõudnud! Ära sa ainult surnult minu juurde tule: ma kardan koolnuid...»

Oblomov hakkas naerma ja Olga samuti.

«Mu jumal, missugused lapsed me oleme!» ütles Olga sel-
lest lobast kainenedes.

Oblomov kõhatas jälle.

«Kuule... ma tahtsin öelda.»

«Mida?» küsis Olga elavalt tema poole pöördudes.

Oblomov vaikis pelglikult.

«Noh, räägi ometi,» päris Olga teda kergelt käisest tõm-
mates.

«Mitte midagi, niisama...» lausus Oblomov araks muu-
tudes.

«Ei, sul on midagi mõttes?»

Oblomov vaikis.

«Kui on midagi hirmsat, siis parem ära räägi,» ütles Olga.

«Ei, räägi siiski!» lisas ta äkki uuesti.

«Ei olegi midagi, lollus.»

«Ei, ei, midagi ikka on, ütle!» käis Olga peale, teda mõle-
mast pikk-kuue hõlmast kõvasti ja nii lähedalt kinni hoides,
et Oblomov pidi oma nägu pöörama paremale ja vasakule,
kui ta ei tahtnud suudelda.

Ta poleks pead pööranud, kui ta kõrvades poleks mürise-
nud Olga ähvardav «ei iialgi».

«Ütle ometi!...» nurus Olga.

«Ma ei saa, pole vaja...» põikles Oblomov.

«Kuidas sa kord jutlustasid, et «usaldus on ühise õnne
alus», et «südames ei tohi olla ühtegi salajast soppi, mida ei
saaks lugeda sõbra silm». Kelle sõnad need on?»

«Ma tahtsin ainult öelda,» algas ta pikaldaselt, «et ma
armastan sind nõnda, armastan nõnda, et kui...»

Ta viivitas.

«Noh,» küsis Olga kannatamatult.

«Et kui sa nüüd hakkaksid teist armastama ja see teine
oleks võimelisem sind õnnelikuks tegema, ma... neelaksin
valkides oma mure alla ja loovutaksin talle koha.»

Olga laskis äkki pikk-kuue hõlmad lahti.

«Milleks?» küsis Olga imestades. «Ma ei saa sellest aru,
Mina ei loovutaks sind kellelegi; mina ei taha, et sa oleksid
õnnelik teisega. See on kuidagi keerukas, ma ei saa aru.»

Olga pilk eksles mõtlikult mööda puid.

«Tähendab, sa ei armasta mind?» küsis Olga hetke pärast.

«Vastupidi, ma armastan sind endasalgamiseni, kus ollakse
valmis end ohverdama.»

«Kuid milleks siis? Kes sind palub?»

«Ma räägin, et sel juhul, kui sa hakkaksid teist armas-
tama.»

«Teist? Oled sa hulluks läinud? Milleks, kui ma armastan
sind? Kas sina hakkad teist armastama?»

«Mis sa minust kuulad? Mina räägin jumal teab mida ja
sina usud! Ma tahtsin hoopis midagi muud öelda...»

«Mida sa siis tahtsid öelda?»

«Ma tahtsin öelda, et olen sinu ees süüdi, juba ammu
süüdi...»

«Milles? Kuidas?» küsis Olga. «Sa ei armasta? Võib-olla
tegid nalja? Räägi rutemini!»

«Ei, ei, ikka mitte seel!» rääkis Oblomov nukralt. «Näed
sa, mis on...» algas ta kõhklevalt, «me saame sinuga
kokku... vargsi.»

«Vargsi? Miks vargsi? Ma ütlen peaaegu iga kord *ma
tante'*ile, et nägin sind...»

«Kas tõesti iga kord?» küsis Oblomov rahutult.

«Mis on siis siin halba?»

«Ma olen süüdi... ma oleksin pidanud sulle juba ammu
ütleva, et seda... ei tehta...»

«Sa rääkisid,» ütles Olga.

«Rääkisid? Ah! Tõepoolest... ma vihjasin. Täheandab,
ma olen oma kohuse täitnud.»

Ta muutus julgemaks ja oli rõõmus, et Olga nii kergesti
temalt vastutusekoorma võttis.

«Mis veel?» küsis Olga.

«Veel... ainult see oligi,» vastas Oblomov.

«Pole tõi!» tähendas Olga kindlalt. «On veel midagi; sa
ei öelnud kõike.»

«Ma mõtlesin...» algas ta, püüdes sõnadele anda hoole-
tut tooni, «et...»

Ta peatus: Olga ootas.

«Et me peaksime harvemini kokku saama...» ta heitis
Olgale ara pilgu.

Olga vaikis.

«Miks?» küsis ta siis, olles veidi mõelnud.

«Mind närib uss: see on südametunnistus... Me viibime
nii kaua kahekesi: mina erutun, süda jääb mul seisma; ka
sina oled rahutu... ma kardan...» rääkis Oblomov vaevaga
lõpuni.

«Mida?»

«Sa oled noor ja ei tunne kõiki hädaohte, Olga. Mõnikord
ei suuda inimene enda üle valitseda; temasse poeb mingi-
sugune põrgujõud, südamele langeb pimedus ja silmades väl-
gub pikne. Mõistuse selgus kustub: puhtuse- ja süütuseaus-
tuse... viib minema maruiil, inimene unustab enese; ta satub
kire mõju alla, ta ei saa enam endast võitu — ja siis avaneb
jalge all kuristik.»

Oblomov isegi võpatas.

«Noh, mis siis? Las avaneb!» ütles Olga, vaadates talle
pärani silmi otsa.

Oblomov vaikis; edasi kas ei olnud enam millestki rää-
kida või ei olnud mõtet rääkida.

Olga vaatas talle kaua otsa, näis lugevat tema otsaesise
kurdudest nagu kirjutatud ridadest, meenutas iga ta sõna,
pilku, laskis mõtteis mööduda tervel oma armulool, jõudis
pimeda õhtuni aias — ja punastas äkki.

«Sa räägid alati rumalusi!» ütles ta kiiresti ja vaatas kõr-
vale. «Ei ole ma su silmis mingit pikset näinud... sa vaa-
tad mulle otsa enamalt jaolt nagu... mu hoidja Kuzmi-
nitšnal!» lisas ta juurde ja hakkas naerma.

«Sa naljatad, Olga, kuid ma ei tee nalja... ja ma pole
veel kõike öelnud.»

«Mis siis veel?» küsis Olga. «Mis kuristik seal on?»

Oblomov ohkas.

«Aga see, et me ei peaks kohtuma... kahekesi...»

«Miks?»

«Ei ole hea...»

Olga jäi mõttesse.

«Jah, räägitakse, et see ei ole hea,» ütles ta mõtiskledes,
«kuid miks?»

«Mis öeldakse siis, kui saadakse teada, kui levib...»

«Kes siis ütleb? Mul ei ole ema: ainult tema võiks minult
küsida, milleks ma sinuga kokku saan, ja ainult tema ees
hakkaksin ma vastates nutma ning ütleksin, et mina ei tee
midagi halba ja ka sina mitte. Ta usuks. Kes siis veel?»
küsis ta.

«Tädi,» ütles Oblomov.

«Tädi?»

Olga raputas kurvalt ja eitavalt pead.

«Tema ei küsi kunagi. Kui ma lahkuksin hoopis, ei läheks
ta mind otsima ega mult küsima, mina aga ei tuleks talle
enam ütlema, kus ma olin ja mis ma tegin. Kes siis veel?»

«Teised, kõik... Hiljuti vaatas Sonitška sinule ja minule
otsa, naeratas ning kõik need isandad ja daamid, kes tal kaa-
sas olid, — samuti.»

Oblomov jutustas talle kogu oma ärevusest, milles ta sel-
lest ajast peale vaevles.

«Seni, kuni ta vahtis ainult mind,» lisas ta juurde, «ei tei-
nud ma sellest väljagi; aga kui seesama pilk langes ka sinule,
muutusid mu käed ja jalad külmaks.»

«Noh?...» küsis Olga jahedalt.

«Noh, sellest ajast peale piinlen ma ööd ja päevad, mur-
ran pead, kuidas ennetada avalikukstulekut; muretsen, et
sind mitte hirmutada... Ma tahtsin ammu sinuga rää-
kida...»

«Asjatu mure!» vastas Olga. «Ma teadsin ka sinuta...»

«Kuidas teadsid?» küsis Oblomov imestades.

«Niisama, Sonitška rääkis minuga, usutles mind ja pilkas,
isegi õpetas, kuidas ma pean sinuga käituma...»

«Ja sina ei öelnud mulle sõnagi, Olga!» heitis Oblomov
talle ette.

«Aga ka sina ei öelnud mulle tänini midagi oma murest!»

«Ja mis sa siis talle vastasid?» küsis Oblomov.

«Mitte midagi! Mis oli siis sellele vastata? Ainult punas-
tasin.»

«Mu jumal! Kui kaugele on juba mindud: sa punastad!»
ütles Oblomov kohkunult. «Kui ettevaatamatud me oleme!
Mis sellest välja tuleb?»

Oblomov vaatas küsivalt Olgale.

«Ei tea,» vastas see vaikselt.

Oblomov arvas, et oma muret Olgaga jagades ta rahuneb, ammutades tema silmist ja selgest jutust tahtejõudu, kuid äkki, leidmata elavat ja kindlat vastust, kaotas ta julguse.

Ta nägu kattus kerge kõhklusega, pilk eksles nukralt ringi. Temas lõi juba lõkkele kerge palavik. Ta peaaegu unustas Olga, ta ees tunglesid Sonitska oma mehega, külalised, oli kuulda nende arutlust, naeru.

Kuid Olga oma hariliku leidlikkuse asemel vaikib, vaatab talle külmalt otsa ja ütleb veel külmemalt oma «ei tea». Oblomov aga ei võtnud vaevaks või ei osanud süveneda selle «ei tea» salajasse mõttesse.

Ka Oblomov vaikis; tema mõte või kavatsus ei oleks saanud küpseda võõra abita, see poleks iialgi valmis õunana maha langenud: seda tuli küljest kiskuda.

Olga vaatas talle mõne hetke otsa, heitis siis peleriini õlgadele, võttis oksalt rätiku, pani selle ruttamata pähe ja haaras päevavarju.

«Kuhu? Nii vara!» küsis Oblomov toibudes.

«Ei, on hilja. Sul on õigus,» rääkis Olga mõtliku nukrusega, «me oleme läinud kaugele ja väljapääsu ei ole, peab kiiremini teineteisest lahkuma ja mineviku jäljed kaotama. Hüvasti!» lisas ta kuivalt, kibestusega, ning langetanud pea, hakkas mööda jalgteed edasi minema.

«Olga, armas aeg, jumal hoidku! Kuidas mitte kokku saada? Ma ju... Olga!»

Olga ei kuulanud, hakkas minema veelgi rutem; liiv ragises kuivalt ta kingade all.

«Olga Sergejevna!» hüüdis Oblomov.

Ei kuule, läheb.

«Jumala pärast, tule tagasi!» karjus ta mitte hääle, vaid pisaratega. «Isegi kurjategijat on vaja vaevaks võtta ära kuulata... Mu jumal! On tal üldse südant? ... Nii on need naised!»

Ta istus ja kattis näo kätega. Samme polnud enam kuulda.

«Läks!» ütles ta peaaegu õudusega ja tõstis pea.

Olga oli tema ees.

Oblomov haaras rõõmuga ta kae.

«Sa ei läinud, ei lähe ära? ...» küsis Oblomov, «ära mine, pea mees, et kui sa ära lähed — olen ma surnud inimesel!»

«Ja kui ma ei lähe, olen ma kurjategija ning sina samuti: pea seda mees, Ilja!»

«Ah ei...»

«Kuidas ei? Kui Sonitska oma mehega meid veel kord kohtavad — olen ma kadunud.»

Oblomov võpatas.

«Kuule,» algas Oblomov rutakalt ja kogeldes, «ma ei öelnud veel kõike...» ja peatus.

See, mis talle kodus näis lihtsana, loomulikuna, tarvilikuna, mis talle vastu naeratas, mis oli talle õnneks, muutus nüüd äkki mingisuguseks kuristikuks. Sellest üleastumiseks polnud tal julgust. Ees seisis otsustav, julge samm.

«Keegi tuleb!» ütles Olga.

Kõrvalteelt kostsid sammud.

«Ega ometi Sonitska?» küsis Oblomov, silmad hirmust liikumatud.

Möödus kaks meest daamiga, võõrad. Oblomovi süda läks kergemaks.

«Olga,» algas ta rutakalt ja haaras Olga kae, «lähme siit näe sinna, kus kedagi ei ole. Istume siia.»

Oblomov pani Olga pingile istuma, ise aga istus rohule. Olga kõrvale.

«Sa ägestusid, läksid ära, kuid ma ei öelnud veel kõike, Olga,» rääkis Oblomov.

«Ja lähen jälle ära ning ei tule enam tagasi, kui sa hakkad minuga mängima,» lausus Olga. «Ükskord meeldivad sulle mu pisarad, nüüd võib-olla tahaksid mind näha oma jalge ees, ning püüad mind vähehaaval oma orjaks teha, tujutseda, moraali lugeda, pärast nutta, kohkuda ja mind hirmutada ning hiljem siis küsida: mis teha? Pidage mees, Ilja Iljitš,» lisas ta äkki uhkelt, pingilt tõustes, «et ma olen palju kasvanud sellest ajast, kui teid tundma õppisin, ning ma tean, mis on selle mängu nimi, mida te mängite... kuid minu pisaraid te enam ei näe...»

«Ah, jumala eest, ma ei mängil!» ütles Oblomov veenvalt.

«Seda halvem teile,» tähendas Olga kuivalt. «Kõigi teie kartuste, hoiatuste ja mõistatuste peale ütlen ma üht: tänase kokkusaamiseni ma armastasin teid ja ei teadnud, mida ma tegema pean; nüüd ma tean,» lõpetas ta kindlalt ja valmisust äraminekuks. «Ning teiega ma nõu pidama ei hakka.»

«Ja ka mina tean,» lausus Oblomov Olgat käest kinni hoides ja teda pingile istuma pannes, ja vaikis siis hetkeks, kogudes julgust. «Kujuta ette,» algas ta, «südant täidab mul üks soov, pead — üks mõte, kuid tahe, keel ei kuula mu sõna: tahan rääkida, kuid sõnad ei tule keelele. Aga ometi, kui lihtne see on, kui... Aita mind, Olga.»

«Ma ei tea, mis teil mõttes on?...»

«Oh, jumala pärast, jätta see teie: su uhke pilk tapab mu, iga su sõna mõjub minusse nagu pakane...»

Olga hakkas naerma.

«Sa oled hullumeelne!» ütles ta ja pani käe Oblomovi pea peale.

«No nii, nii sain ma mõtte- ja kõnevõime tagasi! Olga,» ütles ta, laskudes Olga ette põlvile, «saa mu naiseks!»

Olga vaikis ja pöördus temast kõrvale.

«Olga, anna mulle käsi!» jätkas ta.

Olga ei andnud. Oblomov võttis ise selle ja surus huulte. Olga ei tõmmanud kätt ära. Käsi oli soe, pehme ja õige vähe niiske. Ta püüdis Olgale silmi vaadata — Olga pöördus ikka rohkem kõrvale.

«Vaikimine?» ütles ta ärevalt ning küsivalt ja suudles Olga kätt.

«On nõusoleku märk!» lõpetas Olga tasa, ikka veel Oblomovile vaatamata.

«Mida tunned? Mida mõtled?» küsis Oblomov, tuletades meelde oma unistusi häbelikust nõusolekust ja pisaratest.

«Sedasama, mis sina,» vastas Olga, jätkates vaatamist kuhugi metsa; ainult rinna lainetus näitas, et Olga ennast ohjeldab.

«On tal pisarad silmis?» mõtles Oblomov, kuid Olga vaatas kangekaelselt maha.

«Sa oled ükskõikne, rahulik?» rääkis Oblomov, püüdes teda kättpidi enda poole tõmmata.

«Mitte ükskõikne, vaid rahulik.»

«Miks siis?»

«Sest ma nägin seda ammugi ette ja harjusin selle mõttega.»

«Ammugi!» kordas Oblomov imestades.

«Sellest hetkest peale, kui andsin sulle sirelioksa... nime-tasin ma sind mõttes...»

Olga ei lõpetanud.

«Tollest hetkest peale!»

Oblomov sirutas käed välja ja pidi Olga oma embusse haarama.

«Kuristik avaneb, piksed sähvivad... ettevaatlikumalt!» ütles Olga kavalalt, Oblomovi embusest osavalt kõrvale lip-
saates ja tema kätt päevavarjuga tagasi tõrjudes.

Oblomovile meenus ähvardav «ei iialgi» ja ta vaigistas end.

«Kuid sa ei rääkinud kunagi, ei andnud sellest millegagi märku...» rääkis Oblomov.

«Meie ei lähe mehele, meid pannakse või võetakse.»

«Tollest hetkest peale... kas tõesti?...» kordas Oblomov mõttes.

«Kas tõesti mõtlesid sa, et mina, kui ma poleks sind mõistnud, oleksin sinuga siin kahekesi, istuksin õhtuti lehtlas, kuulaksin ja usaldaksin sind?» ütles Olga uhkelt.

«See on ju...» algas ta, muutudes näost ja lastes lahti Olga käe.

Oblomovil mõlkus peas kummaline mõte. Olga vaatas talle otsa rahuliku uhkusega ja ootas kindlalt; kuid Oblomov ei oodanud sel minutil ei uhkust ega kindlust, vaid pisaraid, kirge, joovastavat õnne, kas või üheks minutiks, pärast aga voolaku häirimatult rahulik elu edasi!

Kuid äkki ei puhangulisi pisaraid, mis tingitud ootamatust õnnest, ega häbelikku nõusolekut! Kuidas seda mõista?

Oblomovi südames ärkas ja hakkas keerlema kahtluse madu... Kas ta armastab või läheb ta ainult mehele?

«Kuid on teine tee õnnele,» lausus Oblomov.

«Missugune?» küsis Olga.

«Mõnikord armastus ei oota, ei kannata, ei arvesta... Naine on üleni tules, värinas, tunneb üheaegselt piinu kui ka selliseid rõõme, milliseid...»

«Ma ei tea, milline tee see on.»

«Tee, kus naine ohverdab kõik: rahu, hea nime, lugupidamise, ja leiab tasu ainult armastuses... armastus asendab talle kõik.»

«On meil siis seda teed vaja?»

«Ei.»

«Tahaksid sa leida õnne sel teel — minu rahu, lugupidamise kulul?»

«Oh ei, ei! Vannun jumala nimel, ei mingi hinna eest,» ütles Oblomov tuliselt.

«Milleks sa siis sellest rääkima hakkasid?»

«Ma ei tea isegi, tõesti...»

«Aga mina tean: sa tahtsid teada saada, kas ma oleksin sulle toonud ohvriks oma rahu, kas ma oleksin läinud sinuga seda teed? Kas pole tõsi?»

«Jah, tõenäoliselt oled sa õieti mõistnud... Mis siis?»

«Ei iialgi, mitte mingi hinna eest!» ütles Olga kindlalt.

Oblomov jäi mõtlema, ohkas siis.

«Jah, see on hirmus tee, on tarvis palju armastust, et naine läheks seda teed mehele järele, hukkuma — ja armastama.»

Oblomov heitis Olgale küsiva pilgu: Olga ei teinud väljagi; ainult kurd kulmu kohal liigahtas, kuid nägu oli rahulik.

«Kujuta ette,» rääkis Oblomov, «et Sonitska, kes pole väärt su väikest sõrmegi, ei tunneks sind kohtumisel äkki ära!»

Olga naeratas, kuid ta pilk oli endiselt selge. Oblomovit aga kiusas enesearmastuse vajadus Olga südamest ohvreid välja nüruma ja nendest joobuma.

«Kujutle, kui mehed, astudes su juurde, ei langetaks silmi su ees ara lugupidamisega, vaid vaataksid sulle otsa julge, kavala naeratusena...»

Oblomov heitis Olgale pilgu: Olga aga veeretab usinasti päevavarju otsaga kivikesi liival.

«Sa astuksid saali ja mõned tanud liigutaksid end põlastusega; üks nendest istuks sinu kõrvalt teisele kohale... kuid uhkus oleks sul ikka seesama ja sa mõistaksid selgesti, et sa seisad nendest kõrgemal ja oled parem.»

«Milleks räägid sa mulle neid koledusi?» küsis Olga rahulikult. «Mina ei lähe iialgi seda teed.»

«Iialgi?» küsis Oblomov nukralt.

«Iialgi!» kordas Olga.

«Jah,» rääkis Oblomov mõtlikult, «sul ei jätkuks jõudu häbile silma vaadata. Võib-olla surma sa ei kardaks: kuid mitte surmanuhtlus ei ole hirmus, vaid ettevalmistused selleks, alatised piinad, sa ei suudaks neid välja kannatada ja hääbuksid, — jah?»

Oblomov piilus ikka Olgale silmi, et näha, kuidas ta tund tunneb.

«Olga ilmne oli rõõmus: koleduse pilt ei hämmeldanud teda, ta huultel mängles kerge naeratus.»

«Ma ei taha ei hääbuda ega surral! See kõik pole see,» ütles ta, «võib jätta sel teel käimata ja armastada veel tugevamalt...»

«Miks sa siis ei läheks seda teed?» päris Oblomov järeleandmatult, peaaegu pahal meelel, «kui sa ei kardad...»

«Seepärast, et sellel teel... lõpuks ikka... lahku minnakse,» ütles Olga, «kuid mina... sinust lahku minna!...»

Ta peatus, pani käe Oblomovi õlale, vaatas kaua talle otsa ja äkki, heitnud päevavarju kõrvale, pöimis käed kiirelt ja palavalt ümber Oblomovi kaela, suudles teda, punastas siis üleni, surus näo ta rinna vastu ja lisas tasa:

«Ei iialgi!»

Oblomovi suust kostis rõõmukarjatus ja ta langes rohule Olga jalgade ette.

UDAL SAMJON

Oblomov säras, kui ta koju läks. Ta veri kees, silmad hiilgasid. Talle tundus, et isegi ta juuksed õhetavad. Nõnda astus ta tuppa — kuid äkki kadus sära ja silmad peatusid eba-meeldivas hämmastuses liikumatult ühes kohas: ta tugitoolis istus Tarantjev.

«Mis tähendab see, et sind ei jõua ära oodata? Kus sa hulgid?» küsis Tarantjev karmilt talle oma karvast kätt ulatades. «Ja ka sinu vanakurat on täiesti käest ära: küsin suupistet — ei ole, viina — ka seda ei anna.»

«Ma jalutasin siin metsas,» ütles Oblomov hooletult, veel mitte päris toibudes meelepahast, mida talle tekitas omakandimehe ilmumine ja veel niisugusel silmapilgul.

Oblomov oli unustanud selle sünge sfääri, kus ta oli kaua elanud, ta oli võõrdunud selle hingematvast õhkkonnast. Tarantjev tõmbas ta nagu ühe hetkega taevast jälle sohu tagasi. Ja Oblomov küsis endalt piinavalt: milleks tuli Tarantjev? Kas kauaks? Ta piinles oletustest, et Tarantjev jääb arvatavasti lõunaks ja siis ei saa ta minna Iljinskite juurde. Kuidas saaks Tarantjevi ära saata, olgugi see mõnevõrra kulukas, — see oli ainuke mõte, mis Oblomovit huvitas. Ta ootas vaikides ja tuseselt, mida Tarantjev ütleb.

«Sa, ühekandimees, ei mõtlegi korterile pilku heita?» küsis Tarantjev.

«Mulle pole seda nüüd vaja,» lausus Oblomov ja püüdis võõrale mitte otsa vaadata. «Ma... ei koli sinna.»

«Mi-is? Kuidas sa ei koli?» vastas Tarantjev ähvardavalt. «Üürisid ja ei koli? Aga leping?»

«Missugune leping?»

«Oled juba unustanud või? Sa ju sõlmisid üürilepingu ühe aasta peale. Anna kaheksasada rubla paberrahas siia ja

tee, nagu tahad. Neli inimest käis vaatamas, kõik tahtsid võtta: kõigile öeldi ära. Üks tahtis üürida kolmeks aastaks.»

Alles nüüd meenus Oblomovile, et suvilasse kolimise päeval oli Tarantjev talle toonud lepingu ja tema oli sellele tõtates, lugemata alla kirjutanud.

«Oh sa jumal, mida olen ma küll teinud!» mõtles ta.

«Mulle ei ole korterit vaja,» lausus Oblomov, «ma sõidan välismaale...»

«Välismaale!» segas Tarantjev vahele. «See tähendab, et koos selle sakslasega? Ära räägi, ei sõida sa kuhugi!»

«Miks ei sõida? Mul on passki olemas, ma näitan. Kohvergi on ostetud.»

«Ei sõida!» kordas Tarantjev ükskõikselt. «Parem maksa poole aasta üür ette.»

«Mul ei ole raha.»

«Muretse kust jahes: vaderi vend Ivan Matvejevitš ei armasta naljatada. Esitab kohe nõudmise kohtusse, ega sa ei pääse. Mina maksin omast rahast, maksa nüüd mulle ära.»

«Kust võtsid sa nii palju raha?» küsis Oblomov.

«Aga mis see sinu asi on? Sain vana võla kätte. Maksa aga kinni! Selleks ma siia sõitsingi.»

«Hea küll, neil päevil ma tulen ja annan korteri kellelegi edasi, kuid praegu on mul rutt.»

Oblomov hakkas pikk-kuube kinni nõõpima.

«Mis korterit sa siis veel vajad? Sellest paremat ei leia sa terves linnas. Sa ei ole ju seda näinudki?» ütles Tarantjev.

«Ma ei tahagi näha,» vastas Oblomov, «milleks ma sinna kolin? Mulle on kauge...»

«Millest kauge?» küsis Tarantjev toorelt.

Kuid Oblomov ei vastanud, millest.

«Kesklinnast,» lisas ta hiljem juurde.

«Missugusest kesklinnast? Milleks sulle seda? Kas lamamiseks või?»

«Ei, nüüd ma enam ei lama.»

«Miks siis?»

«Nii. Mina... täna...» algas Oblomov.

«Mis?» käratas Tarantjev vahele.

«Söön lõunat väljas...»

«Sa maksa raha ära ja kurat sinuga!»

«Missugune raha?» kordas Oblomov kannatamatult. «Ma ise astun neil päevil korterisse sisse, räägin perenaisega läbi.»

«Missuguse perenaisega? Vaderiga või? Mis tema teab? Eit! Ei, sa räägi ta vennaga — küll siis näed!»

«Noh, hea küll; ma astun sisse ja räägin läbi.»

«Jah, oota aga sind! Sa maksa võlg ära ja mine, kuhu tahad.»

«Mul ei ole; tuleb laenata.»

«Noh, anna siis mulle praegu vähemalt voorimehele maksmiseks,» nurus Tarantjev, «kolm rubla hõbedas.»

«Kus see voorimees sul on? Ja mille eest kolm rubla?»

«Ma lasksin tal ära sõita. Kuidas mille eest? Kuidagi ei tahtnud sõita: räägib, et «läbi liiva». Ja siit tagasi kolm rubla — on kokku kakskümmend kaks rubla!»

«Siit sõidab postitõld viiekümne kopika eest,» ütles Oblomov, «säh!»

Ta andis Tarantjevile neli rubla. Tarantjev pistis raha taskusse.

«Seitse rubla paberrahas oled mulle võlgu,» lisas ta. «Ja anna lõunarahha!»

«Mis lõunarahha?»

«Nüüd ei jõua ma enam linna: tuleb süüa teel trahteris; siin on kõik kallid, nõõrivad viis rubla ära.»

Oblomov võttis vaikides veel ühe hõberubla ja viskas Tarantjevile. Ta ei istunud, kannatas ja ootas, et Tarantjev kiiremini lahkuks, kuid too ei läinud.

«Käsi mulle ometi midagi suupisteks anda,» ütles Tarantjev.

«Sa tahtsid ju trahteris lõunastada!» tähendas Oblomov.

«See on lõunastamine, aga praegu on kell alles kahe peal.»

Oblomov käskis Zahharil midagi tuua.

«Ei ole midagi, pole valmistatud,» vastas Zahhar kuivalt, süües Tarantjevile vaadates. «Aga kuidas on Mihhei Andrejevitš, millal te isanda särki ja vesti ära toote? ...»

«Mis särki ja vesti sulle vaja?» puikles Tarantjev. «Ammu tõin tagasi.»

«Millal siis?» küsis Zahhar.

«Kas ma ei andnud neid sulle kätte, kui te kolisite? Sina aga toppisid nad kuhugi pampu ja küsid veel...»

Zahhar jahmus.

«Oh sa mu issand! Missugune häbiasi see on, Ilja Iljitš!» hakkas Zahhar hädaldama ja pöördus Oblomovi poole.

«Laula, laula oma laulu!» vastas Tarantjev. «Oled vist maha joonud, ja nüüd nõuad...»

«Ei ole ma veel ealeski oma isanda vara maha joonud!» hakkas Zahhar kähisema. «Aga teie...»

«Jäta järele, Zahhar!» rääkis Oblomov karmilt vahele.

«Kas mitte teie ei viinud meilt ära ühe põrandaharja ja kaks tassi?» küsis Zahhar jälle.

«Missugused harjad?» müristas Tarantjev. «Ah sa vana kelm! Anna parem suupistet!»

«Kuulete, Ilja Iljitš, kuidas haugub?» ütles Zahhar. «Ei ole suupistet, isegi leiba ei ole kodus ja Anisja läks välja,» lõpetas Zahhar ja läks minema.

«Kus sa siis lõunat sööd?» küsis Tarantjev. «Tõepoolest ime: Oblomov jalutab metsas, ei söö kodus lõunat... millal sa siis korterisse kolima hakkad? Sügis on juba käes. Tule vaatama.»

«Hea küll, hea küll, neil päevil...»

«Ja ära unusta raha kaasa võtmast!»

«Jah, jah, jah...» jaatas Oblomov kannatamatult.

«Kas ei oleks ka midagi korteri jaoks vaja? Seal, vennas, värviti sinule põrandad ja laed, aknad, ukseid — kõik üle saja rubla läks maksma.»

«Jah, jah, hea küll... Ah, vaat, mis ma tahtsin sulle öelda,» tuli Oblomovil äkki meelde, «käi minu eest palatis ära, palun ole hea, on vaja ühel volitusel allkiri kinnitada.»

«Mis vahetalitaja mina sulle olen?» vastas Tarantjev.

«Ma lisan lõunarahale juurde,» ütles Oblomov.

«Sinna minnes kulutad rohkem saapataldu, kui sinult juurde saad.»

«Sõida, ma maksan kinni.»

«Palatisse ei või ma minna,» lausus Tarantjev süngelt.

«Miks?»

«On vaenlasi, kes kannavad minu peale viha, sepitsevad lõksu, et mind hävitada.»

«Noh, hea küll, ma sõidan ise,» ütles Oblomov ja võttis nokkmütsi.

«Tead, kui sa korterisse kolid, korraldab Ivan Matvejevitš sulle kõik... See, vennas, on kuldne inimene, mitte mõne tõusiku-sakslase paarimees! Põline vilunud vene ametnik, kolmkümmend aastat istub ühel toolil, tantsitab tervet riigiasutuse ametkonda, ka raha on tal, aga voorimeest ei võta.

frakk ei ole minu omast parem; ise on veest vaiksem, rohus madalam, räägib vaevalt kuuldavalt, ei kola ringi mööda võõraid maid nagu see sinu...»

«Tarantjev!» käreatas Oblomov, lüües rusikaga vastu lauda. «Vaiki, millest sa aru ei saa!»

Tarantjev ajas Oblomovi selle seninägemata vembu peale silmad pärani ja isegi unustas solvuda selle eest, et Stolzi peeti temast kõrgemaks.

«Näh, kuidas sa täna, vennas...» pomises ta kübarat võttes, «milline väledus!»

Tarantjev silus käisega oma kübarat, vaatas siis oma ja Oblomovi kübarale, mis oli riiulil.

«Sa ei kanna kübarat, näe, sul on nokkmüts,» ütles Tarantjev, võttis Oblomovi kübara ja proovis seda pähe, «anna õige, vennas, suveks.»

Oblomov võttis vaikides temalt oma kübara ja asetas selle endisele kohale, siis lõi käed ristamisi rinnale ja ootas, kunas Tarantjev minema hakkab.

«Noh, kurat sinuga!» lausus Tarantjev, uksest kohmakalt välja puges. «Sina, vennas, oled täna kuidagi... pisut ohoh... Kuid räägi siiski Ivan Matvejevitšiga ja püüa ka raha mitte unustada.»

II

Tarantjev lahkus, kuid Oblomov istus halvas meeleolus tugitooli ning kaua, kaua ei suutnud vabaneda toorest muljest. Lõpuks meenus talle tänane hommik ja Tarantjevi näotu esinemine lendas peast; näole ilmus uuesti naeratus.

Ta seisis peegli ees ja seadis kaua kaelasidet, naeratas kehtvalt, vaatas põske, kas seal ei ole Olga palava suudluse jälge.

«Kaks «ei iialgi»,» ütles ta tasa, rõõmsas erutuses, «ja missugune erinevus nende vahel: üks on juba närbunud, teine aga nii lopsakalt õitsele puhkenud...»

Siis süvenes ta ikka sügavamasse ja sügavamasse mõtisklusesse. Ta tundis, et helge, pilvitu armupüha oli möödas, et armastus on tõepoolest kohustuseks muutunud, on põimunud loogu ta eluga, et see kuulub nüüd elu tavaliste talituste koosseisu ja on hakanud tuhmuma, kaotama oma vikerkaarevärve.

Võib-olla vilksatas täna hommikul viimane roosa kiir ja siis ei löö see enam heledalt särama, küll aga hakkab ta elu nähtamatult soojendama; elu neelab selle ja see muutub elu tugevaks, kuid varjatud vedruks. Ja tänasest päevast peale muutuvad selle avaldusedki nii lihtsateks, tavalisteks.

Poeem möödub ja algab tõsilugu: palat, siis sõit Oblomovkasse, maja ehitamine, nõukogus pantimine, tee ehitamine, talupoegadega lõpmatu asjade arutamine, töökord, lõikus, viljapeks, arvelaua plõksutamine. Kupja murelik nägu, mõisnike valimised, kaasaistumine kohtus.

Ainult siin-seal, harva sähvatab Olga pilk, heliseb *Casta diva*, kõlab rutakas suudlus ja siis jälle sõit tööde juurde, sõit linna, siis jälle kubjas, jälle arvelaua klõbin.

Tulevad külalised — kuid rõõmu ei valmista seegi: hakkavad rääkima, kui palju keegi viinavabrikus viina ajab, mitu arssinat kalevit keegi kroonule annab... Mis see siis on? Ons ta sellest unistanud? Kas see on elu? ... Aga ometi elatakse nõnda, nagu oleks selles terve elu mõte. Ka Andreile meeldib seal!

Kuid naitumine, pulm — see on ikkagi elu poeesia, see on valmis, õitsele puhkenud lill. Ta kujutleb, kuidas ta Olga altari ette viib: Olga kannab peas pomerantsioksa, pikka loori. Rahva hulgas käib imetluse-sosin. Olga, oma vaikselt voo-gava rinnaga, oma uhkelt ja graatsiliselt langetatud peaga, ulatab talle häbelikult käe ega tea, kuidas kõigile otsa vaadata. Kord helgib tal naeratus huultel, kord ilmuvad pisarad, kord hakkab ta kulmupealses kurrus mänglema mingi mõte.

Kodus aga, kui külalised on ära sõitnud, Olga, ikka veel toredas ehtes, langeb tema rinnale nagu täna...

«Ei, jooksen Olga juurde, ma ei suuda üksi mõelda ega kujutleda,» unistas ta. «Jutustan kõigile, tervele maailmale... ei, alguses tädile, siis parunile, kirjutan Stolzile — küll ta imestab! Siis ütlen Zahharile: ta kummardab maani ja hakkab rõõmust halisema, annan talle kakskümmend viis rubla. Tuleb Anisja, püüab kätt suudelda: temale annan kümme rubla... siis... siis karjun rõõmu pärast tervele maailmale, karjun nii, et maailm ütleb: «Oblomov on õnnelik, Oblomov naitub!» Nüüd jooksen Olga juurde: seal ootab mind kestev sosin, salajane lepe kahe elu ühtesulatamisest!...»

Ta jooksis Olga juurde. Olga kuulas naeratusega tema unistusi; ent niipea kui ta üles hüppas, et tädile ütlema

tõtata, tõmbusid Olga kulmud nii kokku, et Oblomov kartma lõi.

«Mitte kellelegi ühtegi sõna!» ütles Olga sõrme huultele pannes, andes Oblomovile märku, et see räägiks tasemini, et tädi teises toas ei kuuleks. «Veel pole aeg!»

«Millal see siis saabub, meie vahel on ju kõik otsustatud?» lausus Oblomov kannatamatult. «Mis nüüd siis teha? Millest peale hakata?» küsis ta. «Ega's ometi käed rüpes istuda. Algavad kohustused, tõsine elu...»

«Jah, algavad,» kordas Olga talle tõsiselt otsa vaadates.

«Noh, ja mina tahtsingi astuda esimese sammu, minna tädi juurde...»

«See on viimane samm.»

«Aga missugune on siis esimene?»

«Esimene on — minna palatisse: on ju vaja mingi paber kirjutada?»

«Jah, homme ma...»

«Miks siis mitte täna?»

«Täna... täna on niisugune päev, ja sinu juurest ära minna, Olga!»

«Noh, hea küll, homme. Ja siis?»

«Siis — öelda tädile, kirjutada Stolzile.»

«Ei, siis on vaja Oblomovkasse sõita... Andrei Ivanovitš kirjutab, et külas on vaja midagi teha; ma ei tea, missugused tööd teil seal on, kas ehitamised?» rääkis Olga talle näkku vaadates.

«Mu jumal!» ütles Oblomov. «Kui Stolzi kuulata, siis ei jõua me kogu eluaeg tädini. Stolz räägib, et peab hakkama maja ehitama, siis teed tegema ja koole asutama... Seda kõike ei jõua ma oma eluajal ära teha. Me sõidame koos, Olga, ja siis...»

«Aga kuhu me sõidame? Kas seal maja on?»

«Ei ole: vana on vilets; välistrepp on, ma arvan, tõesti logisema hakanud...»

«Kuhu me siis sõidame?» küsis Olga.

«Tuleb siin korter leida!»

«Selleks on tarvis linna sõita,» tähendas Olga, «see on teine samm...»

«Pärast...» algas Oblomov.

«Kuid sina astu enne kaks sammu ja siis...»

«Mis see on?» mõtles Oblomov kurvalt. «Ei kehtvat

sosinat, ei salajast kokkulepet kahe elu ühte sulatamisest! Kõik on kuidagi teisiti, teistmoodi. Kui imelik on see Olgal! Ta ei peatu ühel kohal, ei jää magusalt mõtlema luulelise hetke üle, nagu ei oskaks ta unistada, nagu poleks vajadust langeda mõtiskluses! Sõida kohe palatisse, uude korterisse — nagu Andrei! Ons nad kõik kokku rääkinud, et ühtemoodi eluga rutata!»

Järgmisel päeval läks ta linna, leht tempelpaberit kaasas; sõitis alguses palatisse, kuid tegi seda vastu tahtmist, haigutades ja ringi vahtides. Ta ei teadnud täpselt, kus palat asub, ja astus Ivan Gerassimovitši juurde sisse, et küsida, missuguses departemangus tal tuleb allkiri anda.

Ivan Gerassimovitš rõõmustas Oblomovi tuleku üle ega tahtnud teda eineta ära lasta. Pärast saatis ta veel ühe sõbra järele, et sellelt pärida, kuidas seda tehingut tehakse, sest ta ise polnud ammu enam asju ajanud.

Eine ja nõupidamine lõppesid kell kolm, palatisse minna oli hilja ja ilmnas, et homme on laupäev — ametikohuste täitmist ei ole, tuli edasi lükata esmaspäevale.

Oblomov siirdus Viiburi poolele, oma uude korterisse. Ta sõitis kaua mööda põikuulitsaid pikkade püstaedade vahel. Lõpuks sattusid linnavahile; see ütles, et maja on teises kvartaalis, selle kõrval, näe, seda uulitsat mööda — ja ta näitas veel üht majadeta, püstaedadest piiratud, rohtukasvanud ja porist kuivanud vankrirööbastega tänavat.

Oblomov hakkas jälle sõitma, imetledes nõgeseid plankude ääres ja aedade tagant väljapaistvaid pihlakaid. Lõpuks näitas linnavaht vanale majakesele õues, lisades juurde:

«Näh, seesama.»

«Kolleegiumi sekretäri Pšenitsõni lese maja,» luges Oblomov väravalt ja käskis hoovi sõita.

Hoov oli umbes toa suurune, nii et kalessi tiisel kompsatas vastu nurka ja peletas laiali karja kanu, kes tormasid kaagutades laiali, mõned isegi lennates. Suur must koer hakkas keti otsas meeleheitlikult haukudes hüplema paremale ja vasakule, püüdes kinni hakata hobuse ninast.

Oblomov, istudes kalessis, oli maja akendega ühel kõrgusel ja ta oli kimpus väljatulemisega. Akende taga, mis olid täis reseedasid, peiu- ja saialilli, hakkasid askeldama pead. Oblomov ronis kuidagiviisi kalessist välja; koer hakkas veel valjemini haukuma.

Ta astus trepikotta ja pörkas siin kokku kortsusnäolise vanaeidega, kes kandis sarafani, mille siil oli vöö vahele torgatud.

«Keda soovite?» küsis eit.

«Majaperenaist, proua Pšenitsõnat.»

Eit langetas nõutult pea.

«Kas teie ei vaja mitte Ivan Matveitšit?» küsis ta. «Ta ei ole kodus, ta ei ole veel ametist tulnud.»

«Mul on vaja perenaist,» ütles Oblomov.

Samal ajal aga sagimine majas jätkus. Kord vaatas ühest, kord teisest aknast välja mõni pea; vanaeide selja taga avanes üks veidikese ja sulgus jälle; sealt vaatasid välja mitmesugused näod.

Oblomov pöördus ümber: hoovi peal olid kaks last, poiss ja tüdruk, kes vaatasid teda uudishimuga.

Kuskilt ilmus lambanahkses kasukas unine talupoeg ja vaatas laisalt, käega silmi päikese eest varjates Oblomovit ja kalessi.

Koer haukus ikka jämedalt ja katkendlikult, ning niipea kui Oblomov liigutas või hobune kabjaga löi, algas karglemine keti otsas ja lakkamatu haukumine.

Üle aia nägi Oblomov paremal pool otsatut kapsaaeda, vasakul mõningaid puid ja lehtmajakest.

«Teil on vaja Agafja Matvejevnat?» küsis vanaeit. «Milleks?»

«Oelge majaperenaisele,» rääkis Oblomov, «et ma tahan temaga rääkida... ma üürisin siia korteri.»

«Niisiis teie oletegi uus üüriline, Mihhei Andreitši tuttav? Oodake, ma ütlen.»

Eit avas ukse ja ukse juurest kargas eemale mitu pead ning tormas joostes tubadesse. Oblomov jõudis näha mingisugust naist, palja kaela ja kätega, tanuta, valget, kaunis tüsedat, kes võorast nähes naeratas ja ukse juurest minema tormas.

«Olge head, astuge sisse,» ütles vanaeit tagasi tulles ja juhatas Oblomovi läbi väikese esiku kaunis ruumikasse tuppa ning palus oodata. «Perenaine tuleb kohe,» lisas ta juurde.

«Koer aga haugub ikka veel,» mõtles Oblomov tuba silmitsedes.

Akki peatusid ta silmad tuttavatel esemetel: terve tuba oli tema vara täis laotud. Lauad tolmused; toolid kuhjana voodil; magamiskotid, sööginõud korratutes, kapid.

«Mis see siis on? Ei ole kohale asetatud, kõik koristamata!» ütles ta. «Missugune jõledus!»

Äkki kriuksatas üks tema selja taga ja tuppa astus seesama palja kaela ja küünarnukkidega naine, keda ta juba oli näinud.

Naine oli umbes kolmekümne-aastane. Ta oli näost väga valge ja täidlane, näis, et puna lihtsalt ei suutnud ta põskedele tungida. Kulme tal ei olnud peaaegu olemaski, nende kohal oli kaks veidi pondunud, läikivat riba mõne harva heleda karvaga. Silmad olid hallikalt lihtsameelsed, nagu kogu näoilme; käed valged, kuid kõvad, kõrgele paisunud siniste soonte suurte sõlmedega.

Kleit oli tugevasti ümber keha: oli näha, et ta ei tarvitanud mingit kunsti, isegi mitte liigset aluskuube, et suurendada puusa ümbermõõtu ja vähendada pihta. Seepärast isegi tema kaetud rind, kui see oli rätita, oleks võinud olla maalijale või kiviraidurile tugeva, terve rinna mudeliks, tema tagasihoidlikkust segamata. Tema kleit, võrreldes toreda salli ja paraadtanuga, näis vanana ning kantuna.

Ta ei oodanud külalisi, ja kui Oblomov teda näha soovis, viskas ta oma igapäevasele kleidile pühapäevasalli ja kattis pea tanuga. Ta astus sisse aralt, Oblomovile häbelikult otsa vaadates.

Oblomov tõusis pisut ja kummardas.

«Mul on au näha proua Pšenitsõnat?»

«Jah,» vastas naine. «Teil võib-olla on vaja rääkida vennasega?» küsis ta kõhklevalt. «Nemad on ametis, enne kella viit ei tule.»

«Ei, ma tahtsin teid näha,» algas Oblomov, kui Pšenitsõna oli diivanil Oblomovist võimalikult kaugemal istet võtnud ja oma salli otsi vaatama jäänud, mis teda hobusetekina maani kattis. Ka käed peitis ta salli alla.

«Ma üürisin korteri, nüüd, olude sunnil, pean ma otsima korterit teises linnajaos ja tulin seepärast teiega läbi rääkima...»

Naine kuulas nürilt, jäädes nürilt mõtlema.

«Praegu vennast ei ole,» ütles ta viimaks.

«Kuid see maja on ju teie oma?» küsis Oblomov.

«Minu,» vastas ta lühidalt.

«Seepärast ma arvasingi, et teie ise võite otsustada...»

«Kuid vennast ei ole ju; nemad juhivad meil kõike,» ütles ta monotoonselt, esimest korda pilku otse Oblomovile heites ja silmi jälle sallile langetades.

«Tal on lihtne, kuid meeldiv nägu,» otsustas Oblomov leebelt, «arvatavasti hea naine!»

Sel ajal pistis tüdrukuke pea uksest sisse. Agafja Matvejevna liigutas kord ähvardavalt vargsi pead ja tüdrukuke kadus.

«Aga kus teie vennas teenib?»

«Kantseleis.»

«Missuguses?»

«Kus talupoegi kirja pannakse... ma ei tea, kuidas seda nimetatakse.»

Ta naeratas lihtsameelselt, ja samal hetkel võttis ta nägu jälle oma hariliku ilme.

«Kas teie vennasega siin üksi elategi?» küsis Oblomov.

«Ei, mul on surnud mehest kaks last: poisike käib kaheksandat, tüdrukuke kuuendat aastat,» algas perenaine päris jutukalt ja ta nägu muutus elavamaks, «siis veel meie haige vanaema, kes vaevalt liigub ja sedagi ainult kirikusse; varem käis ta koos Akulinaga turul, kuid nüüd nigulipäevast jättis järele: jalad hakkasid tursuma. Ja ka kirikus istub enamalt jaolt astmetel. See on ka kõik. Mõnikord tuleb nadu mõneks ajaks külla, teinekord Mihhei Andreitš.»

«Kas Mihhei Andreitš käib sagedasti teie juures?» küsis Oblomov.

«Vahel on terve kuu meie juures võõrusel, nemad on vennasega sõbrad, alati koos...»

Ja ta vaikis, sest kogu ta mõtete ning sõnade tagavara oli lõppenud.

«Missugune vaikus teil siin on!» ütles Oblomov. «Kui koer ei hauguks, siis võiks mõelda, et ei ole ühtki elavat hinge.»

Naine naeratas vastuseks.

«Kas käite sageli kodunt väljas?» küsis Oblomov.

«Suvel tuleb ette. Näe hiljuti, eeliasepäeva reedel, käisime Püssirohuvabrikute juures.»

«On seal palju rahvast?» küsis Oblomov, vaadates lahtilõõnud rāti vahelt diivanipadjana kõrgele, kõvale, mitte kunagi lainetavale rinnale.

«Ei, tänavu ei olnud palju; hommikul sadas vihma, pärast muutus ilm ilusaks; aga muidu on palju.»

«Kus te veel käite?»

«Harva käime kuski. Vennas koos Mihhei Andreitšiga käivad kala püüdmis, keedavad seal uhhaad, aga meie oleme ikka kodus.»

«Kas tõesti ikka kodus?»

«Jumala eest, tõsi. Möödunud aastal käisime Kolpinos ja käime siin vahel metsasalus. Kahekümne neljandal juunil on vennase nimepäev, siis on lõunasöök, kõik ametnikud kantseleist on lõunal.»

«Aga kas võõrusele vahel sõidate ka?»

«Vennas käib, mina aga lastega lähen ainult mehe sugulaste juurde lihavõtteks ja jõuluks lõunale.»

Rääkida ei olnud enam millestki.

«Teil on lilli: te armastate neid?» küsis Oblomov.

Pšenitsõna naeratas.

«Ei,» ütles ta, «meil pole aega lilledega tegelda. Lapsed käisid Akulinaga, krahvi aias, siis aednik andis, aga pelargoonid ja aaloe on ammusest ajast, olid juba mehe ajal.»

Sel hetkel tormas äkki tupp Akulina; suur kukk ta käte vahel peksles tiibadega ja kaagutas meeleheitlikult.

«Agafja Matvejevna, kas see kukk tulebki poemehle viia?» küsis ta.

«Mis sa, mis sa! Minel!» lausus perenaine häbelikult. «Sa ju näed, et on külalised!»

«Ma tahtsin ainult küsida,» rääkis Akulina ja võttis kuke jalgadest kinni, nii et selle pea rippus allapoole, «seitsekümmend kopikat annab.»

«Mine, mine kööki,» rääkis Agafja Matvejevna, «võta hall tähniline, mitte see,» lisas ta rutakalt ja peitis häbenedes käed salli alla ning hakkas maha vahtima.

«Majapidamine!» ütles Oblomov.

«Jah, meil on palju kanu; me müüme mune ja kanapoegi. Siin, selles uulitsas, ostavad suvilate ja krahvimaja elanikud kõik meilt,» vastas ta nüüd palju julgemalt Oblomovi otsa vaadates.

Ta nägu võttis asjaliku ja muretseva ilme; isegi nüridus kadus, kui ta hakkas rääkima temale tuntud asjust. Kuid igale küsimusele, mis ei puudutanud mingit kindlat, temale tuntud eesmärki, vastas ta naeratuse ja vaikimisega.

«Selle oleks pidanud korda seadma,» tähendas Oblomov, osutades oma kraamikuhtlale.

«Meie tahtsime, kuid vennas ei lubanud,» rääkis ta elavalt vahele ja vaatas juba päris julgelt Oblomovile otsa. «Jumal teab, mis tal seal laudades ja kappides on...» ütlesid nemad, «pärast läheb kaduma, hakatakse meisse kinni...»

Ta peatus ja naeratas.

«Kui ettevaatlik teie vennas on,» lisas Oblomov.

Naine naeratas jälle kergelt ja võttis oma hariliku ilme.

Naeratus oli tal rohkem vormi pärast, mille taha võis varjata teadmatust, kui ühel või teisel juhul ei osatud vastata või tegutseda.

«Ma pean ta tulekut kaua ootama,» ütles Oblomov, «võib-olla annate talle edasi, et olude sunnil pole mul korterit vaja ja seepärast palun see edasi anda teisele inimesele, ja ka mina omalt poolt otsin soovijat.»

Naine kuulas juhmilt, pilgutades ühtlaselt silmi.

«Lepingu kohta võtke vaevaks öelda...»

«Kuid neid pole ju praegu kodus,» kordas ta, «teie parem tulge homme jälle, homme on laupäev, nemad asutusse ei lähe...»

«Mul on hirmus palju tegemist, pole vaba minutitki,» vabandas Oblomov. «Teie võtke vaevaks ainult öelda, et käsiraha jääb teie kasuks ja üürniku ma leian ka...»

«Vennast aga ei ole ikka veel,» rääkis naine monotoonset, «millegipärast nad ei tule...» Ta vaatas uulitsale. «Näe, nad harilikult käivad siit akendest mööda: kui tulevad, on näha, aga ei ole!»

«Noh, ma lähen...» ütles Oblomov.

«Aga kui nad tulevad, mis neile öelda: millal te siis ülekolite?» küsis naine diivanilt tõustes.

«Te öelge neile edasi, nagu ma palusin,» rääkis Oblomov, «et olude sunnil...»

«Kui te homme ise tuleksite ja nendega räägiksite...» kordas naine.

«Homme ma ei saa.»

«Noh, ülehomm, pühapäeval: peale päevast jumalateenistust, meil on viina ja suupistet ja ka Mihhei Andreitš tuleb.»

«Kas ka Mihhei Andreitš tuleb?» küsis Oblomov.

«Jumala eest, tõsijutt,» lisas ta juurde.

«Ka ülehomm ei saa ma,» vabandas Oblomov kannatamatult.

«Siis juba tuleval nädalal,» tähendas naine. «Aga millal hakkate üle kolima? Ma käsiksin põrandad puhtaks pesta ja tolmu ära pühkida,» lausus ta.

«Ma ei koligi,» ütles Oblomov.

«Kuidas nii? Ja kuhu me siis teie asjad paneme?»

«Teie võtke vaevaks vennasele öelda,» rääkis Oblomov aeglaselt, talle ainiti rinnale vaadates, «et olude sunnil...»

«Ikka veel ei tule, pole näha,» lausus perenaine monotoon-selt ja vahtis tara, mis eraldas hoovi uulitsast. «Ma tunnen nende samme: on kuulda, kui keegi tuleb mööda puust sõidu-teed. Siin käiakse harva.»

«Te siis ütlete talle edasi, mida ma teilt palusin?» küsis Oblomov kummardades ja minema hakates.

«Poole tunni pärast on nad ise kohal...» rääkis temale mitte omase rahutusega perenaine, nagu püüaks ta oma hääle-kõlaga Oblomovit tagasi hoida.

«Ma ei või enam kauem oodata,» otsustas Oblomov ja avas ukse.

Koer, nähes Oblomovit trepil, hakkas uuesti valjusti haukuma ning keti otsas rabelema. Kutsar, kes tukkus küünar-nukkidele toetudes, hakkas hobuseid taandama; kanad jook-sid jälle ärevuses igale poole laiali; akendest vaatas mitu pead.

«Ma ütlen siis vennasele, et te käisite,» lisas perenaine erutatult, kui Oblomov oli kalessi istunud.

«Jah, ning öelge, et olude sunnil ei saa ma korterit endale jätta ja annan selle üle teisele, või et otsiks... tema...»

«Sel ajal nad alati tulevad...» rääkis perenaine, kuulates Oblomovit hajameelselt. «Ma ütlen neile, et te kavatsete tulla.»

«Jah, neil päevil ma astun sisse,» ütles Oblomov.

Koera meeleheitliku haukumise saatel sõitis kaless hoovist välja ja hakkas õõtsuma prügitamata põikuulitsa kuivanud künkail.

Põikuulitsa lõpus tuli nähtavale keegi keskmistes aastates mees kantud palitus, suur paberipakk kaenla all, jäme kepp käes ning hoolimata kuivast ja kuumast päevast kummi-kalossid jalas.

Ta astus ruttu, vaatas ringi ja astus nii, nagu oleks taht-nud kõnniteed sisse sõikuda. Oblomov vaatas talle järele ja märkas, et ta keeras Pšenitsõna juurde sisse.

«Näe, arvatavasti tulid ka nemad!» otsustas ta. «Aga kurat temaga, seletad siin veel umbes tunni, kuid mina tahan süüa ja kuum on pealegi! Ning ka Olga ootab mind... Järgmise korran!»

«Sõida kiiremini!» hüüdis ta kutsarile.

«Kui õige teist korterit vaadata?» tuli talle äkki meelde ja ta laskis pilgul üle aedade ringi käia. «Oleks vaja jälle tagasi pöörduda Morskajale või Konjušennajale... Järgmise korran!» otsustas ta.

«Sõida kiiremini!»

III

Augustikuu lõpul algasid vihmad ja suvilates, kus olid ahjud, hakkasid suitsema korstnad, ja seal, kus ahje ei olnud, käisid elanikud kinniseotud põskedega, ning lõpuks jäid suvi-lad vähehaaval tühjaks.

Oblomov ei näidanud linna nägugi, kuid ühel hommikul veeti ja kanti ta akendest mööda Iljinskite mööblit. Kuigi talle nüüd ei paistnud enam kangelasteona ühest korterist teise kolida, möödamattes kuskil lõunastada ja terve päev lama-mata olla, ei teadnud ta nüüd, kus ööd veeta.

Jääda üksipäini suvilasse, kui park ja metsasalu olid tüh-jad, kui Olga akende luugid olid suletud, tundus talle täiesti võimatu.

Ta kõndis läbi Olga tühjad toad, käis läbi pargi, tuli mäest alla ja tema südant hakkas rõhuma kurbus.

Ta käskis Zahharil ja Anisjal sõita Viiburi poolele, kuhu otsustas jääda kuni uue korteri leidmiseni, ise aga sõitis linna, sõi trahteris kiiruga lõunat ja õhtul istus Olga juures.

Kuid sügisõhtud linnas ei sarnanenud pikkadele, valgetele päevadele ja õhtutele pargis ning metsasalus. Siin ei saanud ta enam näha Olgat kolm korda päevas; siin juba ei tule Katja joostes tema juurde ega saada ka tema Zahhari kirja-kesega viie versta taha. Ning kogu see suvine, õitsev poem oleks nagu peatunud, hakanud laisemalt liikuma, nagu poleks selleks jätkunud sisu.

Nad vaikisid mõnikord poolte tundide viisi. Olga süveneb töösse, loendab endamisi nõiela mustiruite, tema aga süve-neb mõtete kaosesse ja elab tulevikus, praegusest hetkest palju kaugemal.

Ainult vahel, silmitsedes ainiti Olgat, võpatab ta kirklikult, või heidab Olga ise talle möödaminnes pilgu ja tabades Oblomovi silmis õrna alistuvuse, tumma õnnekiire, naeratab talle.

Kolm päeva järjest sõitis ta linna Olga juurde ja sõi nende juures lõunat ettekäändel, et tal enda pool ei ole veel asjad korras, et sel nädalal ta kolib ja seetõttu ei tunne end seal nagu kodus.

Kuid neljandal päeval tundus talle nende külastamine piinlikuna, ta lonkis ümber Iljinski maja ning sõitis siis ohates koju.

Viiendal päeval ei söönud Iljinski lõunat kodus.

Kuuendal palus Olga teda ühte kauplusesse tulla, et tema on seal ning pärast võib Oblomov teda jalgsi koju saata, kaless aga sõidab nende järel.

See kõik oli piinlik; teel sattusid vastu Oblomovi ja Olga tuttavad, teretasid, mõned peatusid, et rääkida.

«Oh sa mu jumal, missugune piin!» rääkis Oblomov, olles hirmust ja piinlikkusest üleni higine.

Ka tädi vaatas talle oma suurte raugete silmadega otsa ja nuusutas mõtlikult oma piiritust, nagu valutaks tal Oblomovist pea. Aga sõita on nii kaugel! Sõidad ning sõidad Viiburi poolelt ja õhtul tagasi — kolm tundi.

«Ütleme tädile,» käis Oblomov peale, «siis võin ma teile jääda hommikust alates ja kellelgi ei ole midagi öelda...»

«Kuid kas sa palatis käisid?» küsis Olga.

Oblomov tahtis väga öelda: «käisin ja korraldasin kõik», kuid ta teadis, et Olga vaatab talle teraselt otsa ja loeb otsekohe juba ta näolt, et ta valetab. Ta ohkas vastuseks.

«Ah, kui sa teaksid, kui raske see on!» lausus Oblomov.

«Aga kas perenaise vennaga rääkisid? Kas korteri leidsid?» küsis siis Olga silmi tõstmata.

«Hommikul pole teda kunagi kodus ja õhtul olen ma alati siin,» ütles Oblomov rõõmustades, et tal on küllaldane vabandus.

Nüüd ohkas Olga, ei öelnud aga midagi.

«Homme räägin tingimata perenaise vennaga,» rahustas teda Oblomov, «homme on pühapäev, ta ei lähe tööle.»

«Seni, kuni see kõik pole korraldatud,» ütles Olga mõtlikult, «ei või me rääkida *ma tante* ile ja kokku saada tuleb meil harvemini...»

«Jah, jah... tõsi,» lisas Oblomov araks muutudes.

«Söö meie juures lõunat pühapäeval, meie vastuvõtupäeval, ja siis kas või kesknädalal, üksi,» otsustas Olga. «Ja siis võime saada kokku teatris: ma teatan sulle, millal sõidame, ja sõida siis ka.»

«Jah, see on õige,» vastas Oblomov rõõmustades, et kokkusaamise korraldamise hoole on Olga enda peale võtnud.

«Kui aga juhtub ilus ilm,» lõpetas Olga, «sõidan ma Suveaeda jalutama ja sa võiksid ka sinna tulla; see tuletab meile meelde parki... parki!» kordas ta tundega.

Oblomov suudles vaikides Olga kätt ja jättis temaga pühapäevani hüvasti. Olga saatis teda nukralt silmadega, istus siis klaveri ette ja sukeldus üleni helidesse. Ta süda nuttis millegi üle, nutsid ka helid. Ta tahtis laulda — ei saanud laulda.

Järgmisel päeval tõusis Oblomov üles ja pani selga oma ujeda pikk-kuue, mida kandis suvitusel. Halatiga oli ta juba ammu hüvasti jätnud ja oli käskinud selle kappi peita.

Zahhar, õõtsutades tavalisel kombel kandmikku, astus kohvi ja kringlitega kohmakalt laua juurde. Zahhari selja taga tuli tavalisel kombel nähtavale Anisja, vaadates järele, kas Zahhar viib tassid lauani, ja kadus kohe mürata, kui Zahhar oli kandmiku õnnelikult lauale asetanud, või jälle kargas talle kiiruga appi, kui kandmikult mingi asi maha kukkus, et vähemalt teisi alles hoida. Zahhar pistis tavaliselt sõimama, alguses asju, siis naist, ähvardades küünarnukiga naisele rindu lüüa.

«Missugune hea kohv! Kes seda keedab?» küsis Oblomov.

«Perenaine ise,» ütles Zahhar. «Kuuks päev ikka ise. «Teie,» ütleb, «panete palju sigurit ega keeda hästi läbi. Laske mina!»»

«Tõre,» kordas Oblomov teist tassi valades. «Täna teda!»

«Näe, seal ta ise ongi,» rääkis Zahhar, näidates kõrvaltoa poolavatud uksele, «see on neil puhvet või mis, seal ta töötabki, seal on neil tee, suhkur, kohv ja lauanõud.»

Oblomov nägi ainult perenaise selga, kukalt ja osaliselt ta valget kaela ning paljaid küünarnukke.

«Mis asja ta seal nii kiirelt küünarnukkidega õiendab?» küsis Oblomov.

«Kes teda teab! Arvatavasti triigib pitse.»

Oblomov jälgis, kuidas liikusid küünarnukid, kuidas selg kummardus ja jälle sirgu tõmbus.

Kui ta kummardus, olid näha puhas aluskuub, puhtad sukad ja ümmargused, tusedad jalad.

«Ametniku naine, kuid küünarnukid kõlbavad kas või mõnele krahvinnale, pealegi lohukestega!» mõtles Oblomov.

Keskpäeval tuli Zahhar küsima, kas Oblomov ei sooviks maitsta nende pirukat: perenaine käskinud pakkuda.

«Täna on pühapäev, neil küpsetati pirukat!»

«Noh, ma arvan, et nende pirukas on heal!» ütles Oblomov hooletult. «Sibula ja porgandiga...»

«Pirukas pole halvem kui meie, Oblomovite oma, kana-liha ja värskete seentega.»

«Ah, see peaks küll hea olema: too aga! Kes neil küpsetab? See räpane eit või?»

«Tema nüüd!» ütles Zahhar põlglikult. «Kui ei oleks perenaist, ei oskaks see taigatki üles panna. Perenaine talitab ikka ise köögis. Piruka küpsetasid nad koos Anisjaga.»

Viie minuti pärast sirutaski kõrvaltoast Oblomovi poole paljas käsi, mis oli vaevalt kaetud juba tuttava salliga, taldriku, millel tossas tulist auru levitades tohutu suur pirukatükk.

«Täna väga,» lausus Oblomov lahkelt, pirukat vastu võttes ja uksest sisse vaadates, ning puuris pilgu kõrgele rinnale ja paljastele õlgadele.

Uks sulgus kiiresti.

«Kas te viina ka soovite?» küsis hääl.

«Ma ei joo, täna väga,» ütles Oblomov veel lahkemalt, «missugune viin teil on?»

«Oma, koduvalmistatud: lasksime ise sõstralehtede peal seista,» rääkis hääl.

«Ma pole veel kunagi sõstraleheviina joonud, lubage maitsta!»

Paljas käsi sirutas taldriku, millel seisis klaas viinaga. Oblomov jõi: talle meeldis see väga.

«Olen väga tänulik,» rääkis Oblomov, püüdes ukse vahelt sisse vaadata, kuid uks langes kinni.

«Miks te ei lase endale pilku heita, head hommikut soovida?» heitis Oblomov ette.

Perenaine naeratas ukse taga.

«Ma olen alles äripäevaselt riides, olin kogu aeg köögis. Kohe panen riidesse; vennas tuleb varsti päevaselt jumala-teenistuselt,» vastas ta.

«Ah jah, vennase kohta,» tähendas Oblomov, «mul on vaja temaga rääkida. Paluge, et ta minu juurde sisse astuks.»

«Hea küll, ma ütlen, kui nad tulevad...»

«Aga kes teil seal köhib? Kellel on niisugune kuiv köha?» küsis Oblomov.

«See on vanaema; ta köhib meil juba kaheksandat aastat.»

Ja paukudes sulgus uks.

«Kui lihtne... ta on,» mõtles Oblomov, «kuid temas on midagi niisugust... ja ta on puhas!»

Oblomov ei olnud veel seni jõudnud perenaise «vennasega» tuttavaks saada. Ta nägi ainult asemelt, ja sedagi harva, kuidas hommikul vara vilksatas aia võre tagant mööda mees suure paberipakiga kaenla all ja kadus põikuulitsasse, ja pärast, kella viie paiku, vilksatas seesama inimene koju tulles jälle oma pakiga akendest mööda ning kadus trepi varju. Kodus polnud teda kuulda.

Kuid ometi oli märgata, et seal elasid inimesed. Eriti hommikuti: köögis kopsisid noad. läbi akna oli kuulda, kuidas eit midagi nurgas loputas, kuidas kojamees puid lõhkus või kahel rattal veeami vedas; seinaga taga nutsid lapsed või kostis vanaeide visa, kuiv köha.

Oblomovi päralt oli neli tuba, s. o. terve maja esikülg. Perenaine perekonnaga asus kahes tagumises toas ja vennas elas üleval, nõndanimetatud ärklitoas.

Oblomovi kabinet ja magamistuba asusid akendega hoovi poole, võõrastetuba — aiakese poole ning saal — suure kapsa- ja kartuliaia poole. Saali aknad olid drapeeritud pleekinud sitskardinatega.

Seinte ääres seisis lihtsad sarapuuvärvi toolid; peegli all oli kaardilaud; akendel potid pelargoonide ja peiulilledega ning neli rippuvat puuri paju- ja kanaarilindudega.

Vennas astus sisse kikiarvabail ja Oblomovi tervitusele vastas ta kolmekordse kummardusega. Ta vormikuue kõik nõõbid olid kinni, nii et ei võinud teada, kas tal pesu seljas oli või mitte. Kaelasid oli seotud lihtsasse sõlme ja otsad peidetud kuue alla.

Ta oli umbes neljakümne-aastane, sirge juuksetutiga otsaes ja kahe samasuguse lohaka ja tuulesasitud juuksetutiga meelekohtadel, mis sarnanesid keskmise suurusega koera kõrvadele. Hallid silmad ei peatunud mitte kohe esemel, vaid alguses heitsid pilgu vargsi ja peatusid alles teisel korral.

Ta nagu oleks häbenenud oma käsi ja kui rääkis, siis püüdis peita neid selja taha, või ühe käe põue ja teise selja taha. Ulatades ülemusele paberi ning andes seletust, hoidis ta ühe käe seljal ning teise käega, keskmise sõrmega, küünega allapoole, näitas ettevaatlikult mõnda rida või sõna, ning näidanud, peitis kohe jälle käe selja taha, võib-olla seepärast, et sõrmed olid paksuvõitu, punakad ja värisesid veidi, ja talle tundus, ning mitte põhjusega, et ei ole päris viisakas neid sageli nähtavale asetada.

«Teie suvatsesite,» algas ta, oma kahekordset pilku Oblomovile heites, «käskida mind enda juurde tulla.»

«Jah, ma tahtsin teiega rääkida korteri asjus. Palun istuda!» vastas Oblomov viisakalt.

Ivan Matvejevitš sõandas istuda alles peale teistkordset pakkumist, kummardudes kogu kehaga ettepoole ja tõmmates käed käistesse.

«Olude sunnil pean ma endale otsima teise korteri,» ütles Oblomov, «seepärast tahan ma selle edasi anda.»

«Nüüd on raske edasi anda,» kostis Ivan Matvejevitš, kõhatas sõrmeotstesse ja peitis käed kärmelt käistesse, «kui oleksite tulnud suve lõpul, siis käisid paljud vaatamas.»

«Ma käisin, kuid teid ei olnud,» rääkis Oblomov vahele.

«Õde rääkis,» lisas ametnik. «Teie ärge muretsge korteri pärast: teil saab siin olema mugav küll. Võib-olla häirivad linnud?»

«Missugused linnud?»

«Kanad.»

Kuigi Oblomov alatasa varahommikust peale kuulis akende all kanaema rasket kaagutamist ja kanapoegade piiksumist, suutis ta siis seda tähele panna? Tema ees hõljus Olga kuju ja ta vaevalt märkas ümbritsevat.

«Ei, see ei tee viga,» ütles ta. «Ma mõtlesin, et te räägite kanaarilindudest: nad hakkavad hommikust peale siristama.»

«Me viime nad välja,» vastas Ivan Matvejevitš.

«Ka sellest pole lugu,» tähendas Oblomov, «kuid olude sunnil ei saa ma jääda.»

«Kuidas soovite,» vastas Ivan Matvejevitš. «Aga kui teie üürilist ei leia, kuidas on siis lepinguga? Maksate hüvituse... kannate kahju.»

«Aga kui palju seal tuleb?» küsis Oblomov.

«Ma toon arve.»

Ta tõi lepingu ja arvelaua.

«Näe, korteri eest kaheksasada rubla paberrahas, sada rubla on saadud käsirahana,» ütles ta.

«Kas te siis tõesti tahate võtta mult terve aasta eest, kui ma pole teie juures elanud kahte nädalatki?» segas end vahele Oblomov.

«Aga kuidas siis?» vastas Ivan Matvejevitš vaikselt ja nagu häbelikult. «Õde saab ülekohtuselt kahju. Ta on vaene leisk, elab ainult sellest, mida saab majast; ja laste riiete jaoks võib-olla saab ka midagi kanapoegadest ja munadest.»

«Halastage, ma ei või,» hakkas Oblomov rääkima, «mõtelge ise, ma pole elanud siin kahte nädalatki. Mis see siis on, mille eest?»

«Näe, lepingus on öeldud,» rääkis Ivan Matvejevitš, näidates keskmise sõrmega kaht rida, ja peitis siis sõrme käistesse, «suvatsesge läbi lugeda.» «Kui aga mina, Oblomov, soovin enneaegselt korterist välja kolida, siis olen kohustatud andma selle üle teisele isikule samadel tingimustel, või vastasel korral rahuldama teda, Pšenitsõnat, makstes välja terve aasta üüri, kuni tuleva aasta esimese juunini,» luges Oblomov.

«Kuidas nõnda?» küsis ta. «See pole õige.»

«Seaduse järgi on nõnda,» tähendas Ivan Matvejevitš. «Ise suvatsesite alla kirjutada: allkiri on siin!»

Jälle ilmus sõrm allkirja alla ning kadus siis.

«Kui palju?» küsis Oblomov.

«Seitsesada rubla,» hakkas Ivan Matvejevitš sõrmega plõksutama, seda iga kord kärmesti rusikasse tõmmates, «talli ja küüni eest sada viiskümmend rubla.»

Ning ta plõksutas edasi.

«Armas aeg, mul ei ole hobuseid, ma ei pea neid; milleks mulle tall ja küün?» vastas Oblomov elavalt.

«Lepingus on,» tähendas Ivan Matvejevitš sõrmega rida vedades. «Mihhei Andreitš rääkis, et teil saavad olema hobused.»

«Mihhei Andreitš valetab!» ütles Oblomov meelepahas. «Andke mulle leping!»

«Näe, ärakirja võite saada, leping aga kuulub õele,» lausus Ivan Matvejevitš mahedalt ja võttis lepingu enda kätte. «Peale selle juurvilja eest ja sealt saadavate kapsaste, naeriste ja teiste köögiviljade eest ühele isikule,» luges Ivan Matvejevitš, «umbes kakssada viiskümmend rubla...»

Ja ta tahtis jälle plöksutada arvelaual.
«Mis juurviljaaed? Mis kapsad? Ma ei tea sellest midagi. Minge ikka!» vastas Oblomov peaaegu ähvardavalt.
«Näe, lepingus on. Mihhei Andreitš ütlesid, et teie nõnda üürite...»

«Mis see siis tähendab, et teie ilma minuta minule toidu määrate? Ma ei vaja ei kapsaid ega naereid...» rääkis Oblomov tõustes.

Ka Ivan Matvejevitš tõusis toolilt.

«Armas aeg, kuidas võib siis teieta: allkiri on ju olemas!» vastas ta.

Ja jälle värises paks sõrm allkirja kohal ning terve paber värises ta käes.

«Kui palju see kõik teie arvestuse järgi välja teeb?» küsis Oblomov kannatamatult.

«Lae ja uste värvimise eest, akende ümbertegemise eest köögis, uute obaduste eest ustele — sada viiskümmend neli rubla kakskümmend kaheksa kopikat paberrahas.»

«Kuidas, ka see on minu kulul?» küsis Oblomov häärmastuses. «See tehakse alati peremehe kulul. Kes siis kolib remontimata korterisse...»

«Näe, lepingus on öeldud, et teie kulul,» ütles Ivan Matvejevitš, näidates kaugelt sõrmega, kus see on öeldud. «Tuhat kolmsada viiskümmend neli rubla kakskümmend kaheksa kopikat paberrahas on kõik kokku!» lõpetas ta mahedalt, peites mõlemad käed koos lepinguga selja taha.

«Aga kust ma võtan? Mul ei ole raha!» vastas Oblomov mööda tuba käies. «Õige mul vaja on teie kapsaid ja naereid!»

«Kuidas soovite!» lisas Ivan Matvejevitš tasa. «Kuid ärge muretsege: teil saab siin mugav olema. Mis aga puutub rahasse... öde ootab.»

«Ei või, ma ei või olude sunnil! Kas kuulete?»

«Kuulen. Kuidas soovite,» vastas Ivan Matvejevitš kuulekalt ühe sammu võrra taganedes.

«Hea küll, ma mõtlen järele ja püüan korteri edasi anda!» ütles Oblomov ametnikule peaga noogutades.

«Raske, kuid nagu soovite!» lõpetas Ivan Matvejevitš, kummardas kolm korda ja lahkus.

Oblomov võttis taskust rahakoti ja luges raha kokku: kõigest kolmsada viis rubla. Ta jahmus.

«Kuhu ma siis raha olen pannud?» küsis Oblomov iseendalt häärmastuses, peaaegu hirmul. «Suve algul saadeti külast tuhat kakssada rubla ja nüüd on ainult kolmsada!»

Ta hakkas arvestama, kõiki kulusid meelde tuletama ja suutis meelde tuletada ainult kakssada viiskümmend rubla.

«Kuhu see raha küll on kulunud?» ütles ta.

«Zahhar, Zahhar!»

«Mida soovite?»

«Kuhu me kõik oma raha oleme kulutanud? Meil ei ole ju raha!» küsis ta.

Zahhar hakkas taskutes otsima, võttis välja viiekümne-kopikase, kümnekopikase ja pani lauale.

«Näe, unustasin ära anda, jäi kolimisest üle,» ütles ta.

«Mis sa mulle peenraha topid! Sa ütle, kuhu jäid kaheksasada rubla?»

«Kust mina tean? Ega's mina tea, kuhu te panete? Kui palju te seal voorimeestele kalesside eest maksate?»

«Jah, tõesti, kalessi peale on rohkesti kulutatud,» tuli Zahharile vaadates Oblomovil meelde. «Kas sa ei mäleta, kui palju me suvilas voorimehele maksime?»

«Kes seda mäletab!» vastas Zahhar. «Ükskord käskisite temale kolmkümmend rubla anda, seda ma mäletan.»

«Kas ei oleks võinud üles kirjutada!» heitis Oblomov talle ette. «Halb on olla kirjaoskamatul!»

«Olen eluaja kirjaoskuseta ära elanud, jumalale tänu, teistest mitte halvemini!» vastas Zahhar kõrvale vaadates.

«Stolzil on õigus, et külasse on vaja kool asutada!» mõtles Oblomov.

«Näe, Iljinskitel oli kirjaoskaja, nagu teenijad rääkisid,» jätkas Zahhar, «noh, aga hõbe läks puhvetist kaduma!»

«Palun väga!» mõtles Oblomov aralt. «Tõepoolest, need kirjaoskajad on kõlvatu rahvas: muudkui kooserdavad mööda trahtereid harmoonikaga ja siis need teejoomised!... Ei, vara on koole asutada!...»

«Aga kuhu siis veel raha välja anti?» küsis ta.

«Kust mina tean? Näe, Mihhei Andreitšile andsite suvilas...»

«Tõepoolest,» rõõmustas Oblomov, et see raha meelde tuli. «Niisiis, voorimehele kolmkümmend ja Tarantjevile vist kakskümmend... Kuhu veel?»

Ta vaatas mõttes ja küsivalt Zahharile. Zahhar aga vaatas tema otsa mornilt.

«Ehk mäletab Anisja?» küsis Oblomov.

«Tola nüüd midagi mäletab? Mida teab eit?» lausus Zahhar põlglikult.

«Ei tule meelde!» lõpetas Oblomov nukralt. «Ega äkki vargad pole käinud?»

«Kui oleksid vargad käinud, oleksid kõik ära viinud,» ütles Zahhar lahkudes.

Oblomov istus tugitooli ja jäi mõtlema. «Kust võtan ma raha?» mõtles ta kuni külma higi tekkimiseni ta nahale. «Milal saadetakse külast ja kui palju?»

Ta vaatas kella: kell oli kaks, aeg oli sõita Olga juurde. Täna oli nende juures lõunasöök. Vähehaaval muutus ta meel rõõmsamaks, ta käskis muretseda voorimehe ja sõitis Morskajale.

IV

Ta ütles Olgale, et on perenaise vennaga läbi rääkinud, ja lisas omalt poolt kiiresti juurde, et on lootusi korter sel nädalal edasi anda.

Olga sõitis koos tädiga enne lõunat visiidile, Oblomov aga läks lähedusse kortereid vaatama. Ta käis kahes majas, ühes leidis neljatoalise korteri nelja tuhande rubla eest paberrahas, teises küsiti viie toa eest kuus tuhat.

«Hirmus! Hirmus!» kordas ta kõrvu kinni toppides ja hämmastunud kojameeste eest põgenedes. Lisades mõttes nendele summadele veel üle tuhande rubla, mis tal tuli maksta Pšenitsõnale, ei jõudnud ta hirmust kõike kokku arvestada ning kiirustas sammu ja ruttas Olga juurde.

Seal oli juba seltskond koos. Olga oli hingestatunud, rääkis, laulis ja äratas suurt tähelepanu. Ainult Oblomov kuulas häämeelselt; Olga aga rääkis ja laulis just temale, et ta ei istuks norgus päi, langetatud silmalaugudega, vaid et kõik temaski lakkamatult räägiks ja laulaks.

«Tule homme teatrisse, meil on loož,» ütles ta.

«Ohtul, mööda pori nii kaugel!» mõtles Oblomov, kuid heitnud pilgu Olga silmadesse, vastas tema naeratusele nõusoleva naeratusega.

«Aboneeri endale tugitool,» lisas Olga. «Järgmisel nädalal sõidavad siia Majeviskid; *ma tante* kutsus nad meie loožis.»

Ning Olga vaatas talle silmi, et teada, kuidas ta rõõmustab.

«Issand!» mõtles ta hirmuga. «Ja minul on ainult kolmsada rubla raha.»

«Näe, palu parunit: ta on seal kõikidega tuttav, laseb juba homme koha muretseda.»

Ja Olga naeratas jälle, ja ka Oblomov naeratas, vaadates teda, ning palus ka naeratades parunit; too naeratas samuti ja võttis enda peale pileti muretsemise.

«Praegu istud sa tugitoolis, aga pärast, kui oma asjad lõpule viid,» lisas Olga, «saad juba õigusega koha meie loožis.»

Ning naeratas kõigest südamest, nagu naeratas siis, kui oli täiesti õnnelik.

Ah, missugune õnnepuhang haaras äkki Oblomovit, kui Olga kergitas veidi katet selle veetleva kauguse eest, mida varjasid naeratused nagu lilled.

Oblomov unustas isegi raha. Ainult järgmise päeva hommikul, kui ta nägi akendest mööda vilksatavat vennase pakki, meenus talle volitus ja ta palus Ivan Matvejevitši see palatis kinnitada. See luges volituse läbi ja ütles, et selles olevat üks ebaselge punkt, mille selgitamise võttis enda peale.

Paber kirjutati uuesti ümber, kinnitati lõpuks ja pandi posti. Oblomov teatas sellest võidurõõmsalt Olgale ja rahunes kauaks.

Ta rõõmustas, et vastuse saamiseni ei olnud vaja korterit otsida ja et aja jooksul kogub ka raha.

«Võiks ju ka siin elada,» mõtles Oblomov, «ainult kaugel kõigest, aga majas on neil range kord ja majapidamine läheb toredasti.»

Tööpoolest, majapidamine läks neil väga hästi. Kuigi Oblomov oli omal toidul, valvas perenaise silm ka tema köögi järele.

Ilja Iljitš astus kord kööki ja leidis Agafja Matvejevna Anisjaga peaaegu teineteise embuses.

Kui on olemas hingede sümpaatia, kui sugulassüdamed tunnevad teineteist juba kaugel, siis pole seda kunagi tõestatud nii silmanähtavalt, kui oli Agafja Matvejevna sümpaatia

Anisja suhtes. Esimesest pilgust, sõnast ja liigutusest mõistsid ja hindasid nad teineteist.

Anisja võtete järgi, selle järgi, kuidas ta ahjuroobi ja kalguga varustatult, üleskääritud käistega pool aastat kütmata köögi viie minuti jooksul korda seadis; kuidas ühe tõmbega tolmu riiulitelt, seintelt ja laualt maha pühkis; kui laiu kaari ta luuaga põrandal ja pinkidel tegi; kui silmapilkselt tuha ahjust välja võttis — selle järgi hakkaski Agafja Matvejevna Anisjat hindama, nähes, kui suureks abiliseks oleks ta tema majanduslikes korraldustes. Sellest ajast peale andis ta Anisjale koha omas südames.

Ja Anisja omalt poolt, näinud ainult korra seda, kuidas Agafja Matvejevna köögis valitses, kuidas ta oma kulmudeta pistrikusilmadega kohmaka Akulina iga saamatut liigutust läbi nägi, kuidas käsku andes pajatas: välja võtta, üles panna, soojendada, soola lisada; kuidas turul ühe pilgu ja õrna sõrmepuudutusega eksimatult otsustas, mitu kuud vana on kana, kas kala on värske, millal on korjatud peenrailt petersell või salat, — siis tõstis Anisja imestuse ja aupakliku kartusega silmad temale ja otsustas, et tema, Anisja, pole leidnud oma elu ülesannet, kutsumust, et tema tööpõld ei ole Oblomovi köök, kus tema rutakus, ta liigutuste igavesti pulbitsev, närviline kärmus on suunatud ainult sellele, et haarata lennult Zahhari poolt mahapillatud taldrikut või klaasi, ja kus tema vilumust ja peeni kaalutlusi tallavad jalge alla mehe sünge kadedus ning toores kõrkus. Kaks naist said teineteisest aru ja muutusid lahutamatuks.

Kui Oblomov väljas lõunat sõi, viibis Anisja perenaise köögis ja armastusest asja vastu tormas nurgast nurka, pani ning võttis välja potte, peaaegu ühel ja samal ajal tegi lahti kapi, võttis, mis vaja, ning lõi ukse kinni enne, kui Akulina aru sai, milles asi seisab.

Tasuks selle eest oli Anisjale lõuna, tassi kuus kohvi nii hommikul kui õhtul ja avameelne, kestev jutt ning mõnikord usalduslik sosin perenaise endaga.

Kui Oblomov kodus lõunat sõi, aitas perenaine Anisjat, see tähendab, õpetas sõna või teoga, kas on või mitte paras aeg prae väljavõtmiseks, kas on vaja kastmele juurde lisada veidi punast veini või hapukoort ja kas kala tuleb keeta nii viisi või teistviisi...

Ja mu jumal, missuguseid teadmisi nad vastastikku vaheta-

sid mitte ainult keedükunsti alal, vaid ka lõuendi, niidi, õmblemise suhtes, pesu ja kleitide pesemise, siidpitside, pitside, kinnaste puhastamise, mitmesugustest riidest plekkide väljavõtmise, samuti mitmesuguste koduste ravimite, ravimtaimede kohta, — kõige kohta, mida olid toonud teatud elusfääri tähelepanelik mõistus ja põlised kogemused.

Ilja Iljitš tõuseb hommikul kella üheksa paiku, mõnikord näeb ta läbi aiavõrestiku ametisse mineva vennase kaenla all olevat paberipakki mööda vilksatavat ja asub siis kohvi juurde. Kohv on ikka endiselt hea, koor paks, saiad on küpsetatud või ja piimaga, muredad.

Siis asub ta sigari kallale ja kuulab tähelepanelikult, kui raskelt kaagutab kanaema, kuidas piiksuvad kanapojad, kuidas siristavad kanaari- ja pajulinnud. Ta ei käskinud neid ära koristada.

«Meenutavad küla, Oblomovkat,» sõnas ta.

Siis istub lõpetama suvilas alustatud raamatuid, heidab vahel hooletult raamatuga diivanile ja loeb.

Vaikus on ideaalne; mõnikord juhtub mõni sõdur tänaval mööda minema või meestesalk, kirved vöö vahel. Harva, harva tungib kolkasse ka tänavkaubitseja ning aiavõre juures acisma jäädes kisendab pool tundi täiest kõrist: «Õunad, astrahani arbuusid!» Nii et isegi vastu tahtmist ostad midagi.

Mõnikord tuleb perenaise tütar Maša ema ülesandel Oblomovile teatama, et müüakse kase- ja kuuseriisikaid: kas ta ei soovi osta pütikest enda jaoks; või ta kutsub enda juurde Vanja, perenaise poja, pärib, mida ta on õppinud, paneb lugema või kirjutama ja vaatab, kas ta hästi kirjutab või loeb.

Kui lapsed enda järel ukse lahti jätavad, siis näeb ta perenaise paljast kaela ning vilkuvaid, liikuvaid küünarnukke ja selga.

Too alati töötab, alati triigib midagi, tambib, riivib ja ei ole enam häbelik ega viska salli õlgadele, kui märkab, et Oblomov teda läbi poolavatud ukse vaatab, ainult naeratab, ning jälle tambib, triigib ja riivib hoolikalt suurel laual.

Mõnikord astub Oblomov raamatuga käes ukse juurde, heidab pilgu perenaisele ja ajab temaga juttu.

«Te alati töötate!» ütles Oblomov kord perenaisele.

Perenaine naeratas ning hakkas jälle hoolikalt kohviveski vānta keerutama ja ta küünarnukk tegi nii kiireid ringe, et Oblomovil hakkas silme ees virvendama.

«Te väsite ju ära,» jätkas Oblomov.

«Ei, ma olen harjunud,» vastas perenaine kohviveskiga ragistades.

«Aga kui ei ole tööd, mida te siis teete?»

«Kuidas, pole tööd? Tööd on alati,» vastas perenaine. «Hommikul lõunat keeta, peale lõunat õmmelda ja õhtuks õhtusöök valmistada.»

«Kas te õhtust ka sööte?»

«Kuidas siis ilma õhtusöögita? Sööme õhtust. Pühade eel käime õhtusel jumalateenistusel.»

«See on hea,» kiitis Oblomov. «Missuguses kirikus?»

«Kristuse sündimise kirikus; see on meie kogudus.»

«Kas loete ka midagi?»

Perenaine vaatas talle nürilt ja vaikides otsa.

«Kas teil raamatuid on?» küsis Oblomov.

«Vennasel on, kuid nemad ei loe. Ajalehed võtame trahterist, siis vennas loeb mõnikord valjult ette... Aga Vanitskal on palju raamatuid.»

«Kas te tõesti iialgi ei puhka?»

«Jumala eest, ei!»

«Ja ka teatris ei käi?»

«Vennas käib jõulu ajal.»

«Aga teie?»

«Millal mina? Aga kuidas on õhtusöögiga?» küsis ta, vaadates kõrvalt Oblomovile.

«Köögitüdruk võib ka teieta...»

«Akulina või?» vastas ta imestades. «Kuidas nii? Mida suudab tema ilma minuta? Õhtusöök ei jõuaks siis homsekski valmis. Minu käes on kõik võtmed.»

Vaikus. Oblomov imetles tema tüsedaid ümaraid küünarnukke.

«Kui ilusad on teie käed,» ütles Oblomov äkki, «kas või hakka kohe joonistama.»

Perenaine naeratas ja kohmetas veidi.

«Käistega on tülikas,» vabandas ta, «nüüd on niisugused kleidid, ja käised määrivad kohe ära.»

Ta jäi vait. Oblomov vaikis samuti.

«Niipea kui olen kohvi ära jahvatanud,» sosistas perenaine endamisi, «hakkan suhkrut lõhkuma. Et ei unustaks kaneeli järele saatmast.»

«Te peaksite mehele minema,» ütles Oblomov, «te olete tubli perenaine.»

Perenaine naeratas ja hakkas kohvi suurde klaaspurki puistama.

«Tõepoolest,» lisas Oblomov.

«Kes siis mind lastega võtab?» vastas ta ja hakkas peast midagi arvutama. «Kakskümmend...» rääkis ta mõtlikult, «kas ta tõesti kõik need ära paneb?»

Ja asetanud purgi kappi, jooksis kööki. Oblomov aga läks oma tupp ja hakkas raamatut lugema...

«Kui värske, terve naine ta on ja missugune perenaine! Tõepoolest ta peaks mehele...» rääkis Oblomov iseendale ning süvenes mõttesse... Olgast.

Ilusa ilmaga paneb Oblomov nokkmütsi pähe ja läheb ümbrusse jalutama, seal satub porri, siin ebameeldivasse vahetunde koertega ning tuleb koju tagasi.

Kodus on laud juba kaetud ja toit on nii maitsev, nii puhtalt serveeritud. Mõnikord sirutub ukse vahelt paljas käsi taldrikuga — palutakse maitsta pererahva pirukat.

«Vaikne ja hea on süinkandis, ainult igav!» rääkis Oblomov ooperisse sõites.

Kord teatrist hilja tagasi sõites tagus ta koos voorimehega peaaegu tund aega väravale; koer kaotas hääle keti otsas karglemisest ja haukumisest. Oblomov külmetas ja oli vihane, seletas, et hommepäev kolib ära. Kuid möödus homme, ülehomme, nädal — ta ei kolinud ikka veel.

Tal oli väga igav, sest päevil, mis polnud selleks määratud, ta ei näinud Olgat, ei kuulnud ta häält, ei lugenud silmadest ikka sedasama muutumatut hellitust, armastust, õnne.

Aga selle eest elas ta määratud päevil nagu suvel, kuulas innustatult Olga laulu või vaatas talle silma; kuid tunnistajate juuresolekul jätkus talle Olga ühest pilgust, mis kõigile oli ükskõikne, temale aga sügav ja tähendusrikas.

Ent sedamööda, kuidas aeg talvele lähenes, muutusid nende kahekesi kokkusaamised harvemaks. Iljinski juures hakkasid külla külalised ja Oblomovil ei õnnestunud päevade kaupa Olgaga paari sõnagi vahetada. Nad vahetasid pilke. Olga pilgud väljendasid mõnikord väsimust ja kannatamatust.

Ta vaatas kortsus kulmul kõigile külalistele. Paar korda hakkas Oblomovil isegi igav ja kord pärast lõunat ta peaaegu kahmas kübara.

«Kuhu?» küsis äkki Olga hämmastusega, sattudes tema juurde ja haarates kübarast.

«Lubage koju...»

«Milleks?» küsis Olga. Ta üks kulm oli teisest kõrgemal. «Mida te tegema hakkate?»

«Ma niisama...» vastas ta, uniseid silmi vaevu pärani ajades.

«Kes teid siis lubab? Kas te ei kavatse magama minna?» küsis Olga karmilt, talle vaheldumisi ühte ning teise silma vaadates.

«Mis te räägite?» vastas Oblomov reipalt. «Päeval magada! Mul on lihtsalt igav.»

Ning Oblomov andis kübara tagasi.

«Täna lähme teatrisse,» ütles Olga.

«Mitte ühisesse, looži,» lisas Oblomov ohates.

«Mis sellest? Aga kas see pole siis midagi, et me teineteist näeme, et sa vaheajal sisse astud, ärasõidu ajal juurde tuled, käe ulatad, tõllani saadad? Palun tulla!» lisas Olga käskivalt. «Mis uudised need on?»

Polnud midagi parata, Oblomov sõitis teatrisse, haigutas, nagu oleks tahtnud näitelava all neelata, sügas kukalt ja tõstis vaheldumisi üht jalga teisele.

«Ah, kui saaks kiiremini lõpetada ja tema kõrvale istuda ning mitte nii kaugelt siia vantsida!» mõtles ta. «Aga nüüd, pärast niisugust suve, saada kokku hooti, vargsi, mängida armunud poisikese osa... Tõtt öelda, kui oleksin naisemees, ma ei oleks täna teatrisse sõitnudki: kuuendat korda kuulan seda ooperit...»

Vaheajal, astunud Olga looži, pääses ta mingisuguse kahe keigari vahelt vaevalt temani. Viie minuti pärast lipsas ta minema ja seisatas sissepääsul tugitoolide juurde, rahvahulgas. Vaatus algas ja kõik ruttasid oma kohtadele. Keigari Olga loožist olid samuti siin, nad ei näinud Oblomovit.

«Mis isand see praegu Iljinski loožis oli?» küsis üks teiselt.

«See on keegi Oblomov,» vastas teine hooletult.

«Mis Oblomov see on?»

«See on... mõisnik, Stolzi sõber.»

«Ahaa!» tähendas teine mõjuvalt. «Stolzi sõber. Mis ta siin teeb?»

«*Dieu sait!*» vastas teine ja kõik läksid laiali oma kohtadele. Kuid Oblomov sattus sellest tühisest jutust segadusse.

«Mis isand? Keegi Oblomov... mis ta siin teeb... *Dieu sait,*» see kõik vasardas tal peas. «Keegi! Mis ma siin teen! Kuidas mis? Armastan Olgat: ma olen tema... kuid, näe seltskonnas on juba tekkinud küsimus: mis ma siin teen? Pandi tähele... ah mu jumal! Kuidas nii, on vaja midagi...»

Ta ei näe enam, mis sünnib näitelaval, missugused rüütlid ja naised väljuvad; orkester mürsub, kuid tema ei kuule. Ta piilub ringi ja loendab, kui palju tuttavaid on teatris: näe siin, seal, igal pool istuvad, kõik küsivad: «Mis isand see seal Olga loožis käis?»... «Keegi Oblomov!»

«Jah, ma olen keegi!» mõtles ta aras nukruses. «Mind tuntakse seepärast, et olen Stolzi sõber. Miks olen ma aga Olga juures? *Dieu sait!*...» Näe, need moejüngrid vaatavad minu poole, siis Olga looži poole!»

Ta heitis pilgu loožile; Olga binokkel oli suunatud temale.

«Oh sa mu issand!» mõtles ta. «Ta aina vahib mind! Mida ta minus niisugust on leidnud? Õige mul leidis aarde! Näe, näib, et nüüd vihjab näitelavale... näib, et moejüngrid naeravad, vaatavad minu poole... Issand, issand!»

Jälle sügas ta erutuses raevukalt kukalt, jälle tõstis üht jalga teisele.

Olga kutsus keigarid enda poole teed jooma, lubas korrata kavatiini ja käskis Oblomovil samuti tulla.

«Ei, täna ma küll ei tule; asi tuleb kiiremini otsustada ja siis... Ja miks see volinik külast vastust ei saada?... Ma oleksin ammu ära sõitnud, enne ärasõitu oleksin Olgaga kihlunud... Ah, ta vahib ikka minu poole! Päriskõht! tõesti!»

Ooperi lõppu ootamata sõitis Oblomov koju. Vähehaaval ta mulje haihtus ja ta vaatas jälle Olgaga kahekesi olekule õnnevärinaga, kuulas jälle tagasihoitud vaimustuse pisaratega Olga laulu kõikide juuresolekul ning koju jõudes heitis Olga teadmata diivanile, kuid mitte magama, mitte lamama surnud puupakuna, vaid et unistada Olgast, mängida mõttes õnne- ja narmu ning narmitseda, heites pilku oma koduse, rahuliku elu tulevasse perspektiivi, kus Olga saab hiilgama ja kõik tema ümber särama. Heites pilku tulevikku, ta mõnikord tahtmatult,

¹ *Dieu sait* — (loe: djöö see) — pr. k. — jumal teab.

mõnikord tahtlikult heitis pilgu pool-avatud uksele ja pereinase vilkuvatele küünarnukkidele.

Looduses ja majas oli kord ideaalne vaikus: ei tõldade mürinat ega uste paukumist; esikus tiksus ühetasaselt kellapendel, kanaarilinnud laulsid; kuid see ei häirinud vaikust, vaid andis sellele ainult teatud elulise varjundi.

Ilja Iljitš lamas hooletult diivanil, mängis tuhvliga: pillas selle põrandale, tõstis õhku, keerutas seal; tuhvli kukkus maha, ta haaras seda põrandalt jalaga... Sisse astus Zahhar ja jäi ukse juurde seisma.

«Mis sul on?» küsis Oblomov hooletult.

Zahhar vaikis ja vaatas talle peaaegu otse, mitte kõõrdi pilguga.

«Noh?» küsis Oblomov, vaadates teda imestunult, «on ehk pirukas valmis?»

«Kas te olete korteri leidnud?» küsis Zahhar omakorda.

«Veel mitte. Aga mis siis?»

«Ma ei ole veel kõike korda seadnud: nõud, riided, kastid — kõik on ikka veel käsikambris mäena virnas. Kas tuleb korda teha?»

«Oota,» ütles Oblomov hajameelselt. «Ma ootan külast vastust.»

«Tähendab, pulmad on pärast jõule?» lisas Zahhar juurde.

«Missugused pulmad?» küsis Oblomov äkki üles tõustes.

«Teadagi missugused: teie omad!» vastas Zahhar nagu juba ammu otsustatud küsimuse kohta. «Te ju võtate naise?»

«Mina võtan nai-se! Kelle siis?» küsis Oblomov hirmunult, õgides Zahhari hämmastunud silmadega.

«Iljinski prei...» Zahhar ei jõudnud veel lõpetada, kui Oblomov tal juba peaaegu nina all oli.

«Mis sa, õnnetu, kes on sulle sisendanud selle mõtte?» hüüatas Oblomov tagasihoitud häälel pateetiliselt ja tungis Zahharile peale.

«Mis õnnetu mina olen? Jumalale tänu!» rääkis Zahhar, taganedes ukse juurde. «Kes? Iljinski teenijad rääkisid juba suvel.»

«Tssss!» sisistas Oblomov tema peale, tõstis sõrme üles ja ähvardas Zahhari, «mitte sõnagi enam!»

«Kas mina olen välja mõelnud?» küsis Zahhar.

«Mitte sõnagi!» kordas Oblomov talle ähvardavalt otsa vaadates ja näitas ust.

Zahhar lahkus ja ohkas, et oli kuulda kõikides tubades.

Oblomov ei suutnud toibuda; ta seisis ikka veel samas asendis, vahtis hirmuga kohale, kus oli seisnud Zahhar, pani siis käed meeletult pea peale ja istus tugitooli.

«Teenijad teavad!» keerles ta peas. «Teenrite tubades, köökides käivad arutlused! Näed sa, kuhu on jõutud! Ta julgus küsida, millal on pulmad. Ja tädi veel ei aimagi, või kui aimab, siis võib-olla midagi muud, ainult halba... Oi-oi-oi, mida ta võib mõelda! Aga mina? Aga Olga?»

«Õnnetu, mis olen ma teinud!» rääkis Oblomov omaette edasi, pöördudes diivanil näoga vastu patja. «Pulmad! See armastajate poeetiline hetk, õnne kroon — sellest on hakanud rääkima toapoisid, kutsarid, kui pole veel midagi otsustatud, kui ei ole külast vastust, kui rahatasku on tühi, kui korterit pole leitud...»

Ta hakkas analüüsima poeetilist hetke, mis nii äkki kaotas oma värvid, niipea kui sellest hakkas rääkima Zahhar. Oblomov hakkas nägema medali teist külge, ja pöörles piinavalt ühelt küljelt teisele, heitis seljale, kargas äkki püsti, astus kolm sammu mööda tuba ja heitis jälle asemele.

«Noh, head sellest juba välja ei tule!» mõtles hirmunud Zahhar esikus. «Mis pagan mind taga kihutas!»

«Kust nad teavad?» kordas Oblomov. «Olga vaikis ja mina ei tohtinud kuuldavalt mõeldagi — aga esikus on kõik juba otsustatud! Näed sa, mida tähendavad kokkusaamised kahekesi, koidu- ja ehapuna luule, kirglikud pilgud ning võluv laul! Jah, ega need armupoeemid ei lõpe ialgi heaga! Enne peab altari ette minema ja alles siis roosilises meeleolus ujuma... Mu jumal, mu jumal! Joosta tädi juurde, haarata Olgal käest ja öelda: «See on mu pruut!» Kuid midagi ei ole valmis, külast pole vastust, raha ei ole, korterit ei ole! Ei, enne tuleb see mõte Zahhari peast välja peksta, kuulujuttude leek kustutada, et see ei leviks, et ei oleks tuld ega suitsu... Pulmad! Mis tähendab — pulmad?...»

Ta oleks peaaegu naeratanud, tuletades meelde oma endist pulmade luulelist ideaali, pikka loori, pomerantsioksa, rahvahulga sosinat.

Kuid värvid ei olnud enam endised: siinsamas rahvahulgas oli jöhke, lohakas Zahhar ja Iljinski terve teenijaspeere, tõldade rida, võõrad, külmalt-uudishimulikud näod. Pärast viirastus kõik nii igavana, kohutavana...

«Zahhari peast tuleb see mõte välja peksta, et ta oma mõtet totruseks peaks,» otsustas ta, kord kramplikult erutudes, kord piinavasse mõtteisse langedes.

Tunni aja pärast kutsus ta Zahhari.

Zahhar teeskles, et ta ei kuule, hakates tasahilju kööki pugema. Ta avas juba kriuksumatult ukse, kuid ei sattunud küljega ühest uksepoolest läbi ning riivas õlaga teist poolt, nii et mõlemad pooled mürinaga avanesid.

«Zahhar!» karjus Oblomov karmilt.

«Mida soovite?» vastas Zahhar esikust.

«Tule siia!» hüüdis Ilja Iljitš.

«Kas midagi tuua? Siis rääkige, ma toon!» vastas Zahhar.

«Tule siia!» sõnas Oblomov aeglaselt ja tungivalt.

«Ah, et surm ei tule!» kähistas Zahhar tuppa pugedes.

«Noh, mis teil väja on?» küsis ta ukse vahele kinni jäädes.

«Tule lähemale!» rääkis Oblomov pidulikult saladuslikul häälel, näidates Zahharile, kuhu seisma jääda, kuid näitas nii lähedale, et istu kas või isanda põlvedele.

«Kuidas ma sinna tulen? Seal on vähe ruumi, ma kuulen ka siit,» punnis Zahhar, kangekaelselt ukse juurde seisma jäädes.

«Tule siia, öeldakse sulle,» lausus Oblomov ähvardavalt.

Zahhar astus sammu ja jäi raidkujuna seisma, vahtides aknast väljas lonkivaid kanu, pöörates isanda vastu ühe oma põskhabeme poole nagu harja. Ilja Iljitš oli erutusest ühe tunni jooksul märgatavalt muutunud, näost nagu auku vajunud, silmad keerlesid rahutult.

«Noh, nüüd ma saan!» mõtles Zahhar, muutudes süngemaks ja süngemaks.

«Kuidas võisid sa esitada oma isandale niisuguse sobimatu küsimuse?» küsis Oblomov.

«Noh, juba algab!» mõtles Zahhar nukras «haledate sõnade» ootuses, tugevalt silmi pilgutades.

«Ma küsin sinult: kuidas võisid sa niisuguse totruse endale pähe võtta?» kordas Oblomov.

Zahhar vaikis.

«Kas kuuled, Zahhar? Miks lubad sa endale mitte ainult mõelda, vaid isegi rääkida sellest? ...»

«Lubage, Ilja Iljitš, ma parem kutsun Anisja ...» vastas Zahhar ja tahtis teha sammu ukse poole.

«Mina tahan rääkida sinuga ja mitte Anisjaga,» vastas Oblomov. «Milleks mõtlesid sa välja niisuguse totruse?»

«Mina ei mõelnud välja,» vastas Zahhar. «Iljinskite teenijad rääkisid.»

«Aga kes neile ütles?»

«Kust mina tean! Katja ütles Semjonile, Semjon Nikitale, Nikita Vassilissale, Vassilissa Anisjale, ja Anisja minule ...» seletas Zahhar.

«Issand, issand! Kõik!» lausus Oblomov hirmuga. «See kõik on tühi jutt, totrus, vale, laim — kuuled sa?» ütles Oblomov rusikaga lauale pörutades. «See ei saa võimalik olla!»

«Miks ei saa võimalik olla?» rääkis Zahhar ükskõikselt vahele. «Tavaline asi — pulmad! Mitte ainult teie, kõik abielluvad.»

«Kõik!» ütles Oblomov. «Sa oled meister mind teistega ja kõikidega võrdsustama! Kuid see ei saa võimalik olla! Ei ole ega ole olnud! Pulmad — tavaline asi: kas kuuled? Mis on pulmad?»

Zahhar oleks Oblomovile peaaegu pilgu heitnud.

Kuid nägi endale raevuselt suunatud Oblomovi pilku ja otsakohe pööras silmad paremale, nurka.

«Siis kuula, ma seletan sulle, mis see on. «Pulmad, pulmad,» hakkavad rääkima kõik logelejad inimesed, igasugused naised, lapsed, teenijate tubades, poodides, turgudel. Inimest ei nimetata enam Ilja Iljitšiks või Pjotr Petrovitšiks, vaid nimetatakse «peigmeheks». Eile ei tahtnud tema peale keegi vaadatagi, kuid homme ajavad kõik silmad punge ja vahivad nagu mõnda kelmi. Ei teatris ega uulitsal anta talle rahu. «Vaata, vaata, peigmees!» sosistavad kõik. Kui palju inimesi astub ta juurde iga päev sisse, igaüks püüab teha võimalikult lolli nägu, nii nagu praegu sina (Zahhar pööras ruttu pilgu hoovi poole), et öelda midagi võimalikult totrat,» jätkas Oblomov. «Näe, missugune see on, see algus! Sina aga sõida iga päev nagu neetu juba hommikul pruudi juurde, ning alati õlgkollased kindad käes ja et rõivad oleksid sul nagu nõelasilmast, et näoilme poleks igav, et sa ei sööks ega jooksi inimese moodi, põhjalikult, vaid elaksid tuulest ja lillekimpudest! Ning seda kolm, neli kuud järjest! Näed sa? Kuidas suudan mina seda?»

Oblomov peatus ja vaatas, kuidas see naisevõtmise ebamugavuste kujutus Zahharile mõjus.

«Pean ma minema või?» küsis Zahhar ukse poole pöördudes.

«Ei, sa oota! Sa oled meister kuulujutte levitama, siis pead nüüd teada saama, miks need on valed.»

«Milleks mul seda teada?» küsis Zahhar toa seinu silmitsedes.

«Sa oled unustanud, kui palju jooksmist ja askeldamist on peigmehele ja pruudil. Kuid kes hakkab minu eest jooksmas mööda rätsepaid, kingseppi ja mööblitegijaid — kas sina või? Üksi ma ju ei jõua igale poole. Linnas saavad kõik teada. «Oblomov võtab naise — kas olete kuulnud?» — «Kas tõesti? Kelle? Kes see on? Millal on pulmad?»» rääkis Oblomov mitmesugusel häälel. «Muud juttu ei olegi! Ma ju piinan enese ära, ainult sellest kõigest jään voodisse pikali, sina aga mõtled välja: pulmad!»

Ta heitis jälle pilgu Zahharile.

«Kas kutsuda Anisja või?» küsis Zahhar.

«Milleks Anisja? Sina, ja mitte Anisja, leidsid selle järelekaalumatu oletuse.»

«Noh, mille eest küll on mind issand täna nuhelnud?» sosistas Zahhar ja ohkas nii kõvasti, et isegi ta õlad tublisti tõusid.

«Ja missugused kulud!» jätkas Oblomov. «Aga kus on raha? Sa nägid, kui palju mul raha on?» küsis Oblomov peaaegu ähvardavalt. «Ja kus on korter? Siin on vaja tuhat rubla ära maksta ning üürida teine ja kolm tuhat ära anda ning kui palju veel remondiks! Ja kaless, kokk, elamiseks! Kust ma võtan?!»

«Kuidas siis teised kolmesaja hingega naist võtavad?» vastas Zahhar ja kahetses ka ise, sest isand oleks tugitoolist peaaegu välja karanud, ta oli juba üles hüppamas.

«Sina jälle «teised»! Vaata sa!» ütles Oblomov sõrmega ähvardades. «Teised elavad kahes, hästi kui kolmes toas; nii söögituba kui ka võõrastetuba — kõik ühes; ja mõned isegi magavad sealsamas, lapsedki kõrval; üks tüdruk on teeniaks kogu perekonna peale. Proua ise käib turul! Aga kas Olga Sergejevna läheb turule?»

«Turul käiksin minagi,» tähendas Zahhar.

«Kas tead, kui palju me Oblomovkast tulu saame?» küsis Oblomov. «Kuuled sa, mida kirjutab külavanem? Sissetulekut «on tuhandet kaks vähem»! Ja siis on vaja tee ehitada,

koolid asutada, Oblomovkasse elama asuda; seal pole aga kuusagi elada, pole veel maja... Mis pulmad siis? Mis oled sa välja mõelnud?»

Oblomov peatus. Tal hakkas endalgi hirm sellest ähvardavast kurvast perspektiivist. Roosid, pomerantsiõied, peopäeva hiilgus, imetluse sosin rahvahulgas — kõik oli äkki tuhmunud.

Ta muutus ka ise näost teiseks ja jäi mõttesse. Toibus aga vähehaaval, vaatas tagasi ja nägi Zahhari.

«Mis sa tahad?» küsis ta sellelt mornilt.

«Te ju käskisite seista!» ütles Zahhar.

«Minel!» lõi Oblomov kannatamatult käega.

Zahhar astus kiire sammu ukse poole.

«Ei, oota!» peatas Oblomov teda äkki.

«Kord mine, kord oota!» torises Zahhar käega uksest kinni hoides.

«Kuidas sa tohtisid levitada minu kohta niisuguseid mitte millegagi põhjendatud kuulujutte?» küsis Oblomov erutatud sosinal.

«Millal ma siis olen levitanud, Ilja Iljitš? Ega's mitte mina, vaid Iljinskite teenijad rääkisid, et isand, näe, käis kosjas...»

«Tsss...» hakkas Oblomov sisisema, ähvardavalt käega lüües. «mitte sõnagi, ialgi! Kuuled?»

«Kuulen...» vastas Zahhar aralt.

«Enam sa ei hakka seda totrust rääkima?...»

«Ei hakka,» vastas Zahhar tasa, pooltest sõnadest aru saamata ja ainult teades, et need on haledad.

«Vaata, niipea kui kuuled, et sellest rääkima hakatakse või küsitakse, — ütle: see on tühi jutt, seda ei ole ialgi olnud ega võigi olla!» lisas Oblomov sosinal.

«Kuulen,» sosistas Zahhar vaevalt kuuldavalt.

Oblomov vaatas tagasi ja ähvardas teda sõrmega. Zahhar pilgutas ehmunud silmi ja hakkas kikivarbail ukse poole minema.

«Kes sulle sellest esimesena rääkis?» küsis Oblomov talle järele jõudes.

«Katja ütles Semjonile, Semjon Nikitale,» sosistas Zahhar. «Nikita Vassilissale...»

«Ning sina lobisesid juba kõigile välja! Küll ma sulle!» sosistas Oblomov ähvardavalt. «Isanda kohta laimu levitada! Ah!»

«Mis te minust piinate nende haledate sõnadega?» ütles Zahhar. «Ma kutsun Anisja, tema teab kõik...»

«Mis ta teab? Räägi, räägi kohe!...»

Zahhar oli silmapilkselt uksest väljas ja astus harukordse kiirusega kööki.

«Jäta pann, käi isanda juurde!» ütles ta Anisjale, pöidlaga uksele näidates. Anisja andis panni Akulinale, tõmbas seelikusaba vöö vahelt välja, lõi peopesadega vastu puusi ja, pühkinud nina osutissõrmega puhtaks, läks isanda juurde. Viie minutiga rahustas ta Ilja Iljitši, öeldes, et pulmadest pole keegi midagi rääkinud: näe, jumala nimel pole patt tunnistada ja isegi pühapilt seinalt maha võtta, ning et tema kuuleb sellest esimest korda; vastupidi, räägiti hoopis teisiti, et parun, nagu kuuldub, olevat preilil kosjas käinud...

«Kuidas parun!» küsis Ilja Iljitš äkki üles karates ja tal hakkas mitte ainult süda, vaid ka käed ja jalad kohmetama.

«Ka see on loral!» tõttas Anisja ütlema, nähes, et ta on sattunud vihma käest räästa alla. «Seda ütles Katja ainult Semjonile, Semjon Marfale, Marfa andis Nikitale valesti edasi, Nikita aga ütles, et «oleks hea, kui teie isand Ilja Iljitš preili kosiks»...»

«Missugune tola on küll see Nikita!» tähendas Oblomov.

«Tõepoolest, et on tola,» kinnitas Anisja. «Kui ta tõlla taga sõidab, siis alati nagu magab. Ja ka Vassilissa ei uskunud,» jätkas Anisja kiirkõnes, «ta rääkis Vassilissale juba uspenjepäeval, aga Vassilissale rääkis jälle hoidja ise, et preili ei mõtlegi mehele minna, et kas niisugust asja oleks võinud juhtuda, et teie isand poleks ammu pruuti leidnud, kui oleks tahtnud naist võtta, et hiljuti ta oli näinud Samoi- lot ja too oli isegi selle üle naernud, et missugused pulmad nüüd. Pole pulmade moodigi, vaid enam matuste moodi, et tädikesel valutab alati peake, preili aga nutavad ja vaikivad; ja majas ei valmistata kaasavaragi; preilil on tohtu hulk nõelumata sukki, ka nende nõelumisele ei asuta; et möödunud nädalal olevat isegi hõbe ära panditud...»

«Hõbe panditud? Ka neil ei ole raha!» mõtles Oblomov, lastes hirmuga silmadel mööda seinu käia, ja peatas pilgu Anisja ninal, kuna ei olnud midagi muud, millel pilku peatada. Sest Anisja oleks seda kõike rääkinud nagu mitte suuga, vaid ninaga.

«Vaata ette, et sa tühja ei lobise!» tähendas Oblomov teda sõrmega ähvardades.

«Mis lobiseda! Ma ei mõtle mõtteski, ammugi siis veel et lobiseda,» latras Anisja, nagu oleks peergu tõmmanud, «ja ei olegi mitte midagi, täna kuulen esimest korda, vaat nagu isanda jumala ces, vajugu ma või maa alla! Imestasin, kui isand mulle ütles, ehmusin, isegi värisema hakkasin üleni! Kuidas seda võib? Missugused pulmad? Keegi pole uneski näinud. Mina ei räägi mitte kellelegi midagi, muudkui istun köögis. Iljinskiite teenijatega pole umbes kuu aega kokku saanud. Olen unustanud, kuidas on nende nimedki. Ja kellelega siin lobiseda? Perenaisega on ainult niipalju juttu kui majapidamisest; vanaemaga ei saa rääkida: see köhib ja kuulmine on tal kõva; Akulina on täielik tobu, kojamees aga joomar; jäävad järele ainult lapsed: millest nendega rääkida? Ja isegi preili näo olen ma unustanud...»

«Noh, noh, noh!» ütles Oblomov kannatamatult käega lüües, et ta ära läheks.

«Kuidas võib rääkida seda, mida ei ole?» lõpetas Anisja lahkudes. «Aga mida Nikita ütles, siis seadus pole kirjutatud lollidele. Mulle endale ei tule pähegi. Päevad läbi rassin, rassin — kas on selleks aegagi? Jumal teab, mis see on! Näe, pühapilt on ju seinal...» Ja seejärel kadus rääkiv nina ukse taha, kuid jutt kostis veel umbes minut aega teiselt poolt ust.

«Näe, mis see on! Ka Anisja kinnitab. Kas niisugust asja võib olla!» rääkis Oblomov sosinal, pannes käed kokku.

«Önn, önn!» lausus ta siis sapiselt. «Kui habras, kui eba-kindel sa oled! Loor, pärg, armastus, armastus! Aga kus on raha? Aga millest elada? Ja ka sind tuleb osta — armastus, puhas, seaduslik hüve.»

Sellest hetkest peale jätsid unistused ja rahu Oblomovi maha. Ta magas halvasti, sõi vähe, vaatas kõigele hajameelselt ja mornilt.

Ta tahtis hirmutada Zahhari, kuid olles süvenenud pulmade küsimuse praktilisse külge ja näinud, et see, kuigi luuleline, on ühes sellega ka praktiline, ametlik samm olulisse ja tõsisesse ellu, rea rangete kohustuste juurde, — ja hirmus ise sellest veel rohkem.

Jutuajamist Zahhariga aga ei olnud ta endale niimoodi ette kujutanud. Talle meenus, kui pidulikult ta oli tahtnud seda Zahharile teatada, kuidas Zahhar oleks hakanud rõõ-

must ulguma ja talle jalgade ette langenud; ta oleks andnud Zahharile kakskümmend viis rubla ja Anisiale kümme...

Kõik meenus, ka tookordne õnnevärin, Olga käsi, ta kirglik suudlus... ja ta tardus: «Närtsinud, möödas!» kostis ta sees.

«Mis nüüd edasi? ...»

V

Oblomov ei teadnud, missuguste silmadega ta Olga ette ilmub, mida Olga ütleb ja mida tema vastab, ning otsustas Olga juurde kesknädalal sõitmata jätta ja kokkusaamise edasi lükata pühapäevale, mil seal on palju rahvast ja siis pole nelja silma all rääkimist.

Inimeste rumalatest arutlustest Olgale rääkida ta ei tahtnud, et mitte häirida teda parandamatu pahega, aga mitte rääkida oli raske; ta ei oska Olga ees teeselda: Olga võtab temast tingimata välja kõik, üksipuha mida ta oma hinge sügavamatesse soppidesse peidakski.

Selle otsuse juurde peatuma jäädes ta rahunes juba veidi ja kirjutas külasse oma naabrist volinikule teise kirja, paludes tungivalt rutata vastusega ja võimalust mööda rahuldavaga.

Seejärel hakkas ta mõtisklema, kuidas veeta seda pikka, talumatut ülehomet, mis muidu oleks täidetud Olga juuresolekust, nende hingede nägematust vestlusest, Olga laulust. Ja seal tuli veel Zahharile pähe teda nii sobimatul ajal häirida!

Ta otsustas sõita Ivan Gerassimovitši juurde ja lõunastada seal, et seda talumatut päeva võimalikult tähelepanematult mööda saata. Siis jõuab ta end pühapäevaks kindlasti ette valmistada ja võib-olla tuleb selleks ajaks ka külast vastus.

Jõudis kätte ülehomme.

Teda äratas koera raevune karglemine ja haukumine keti otsas. Keegi astus hoovi, kedagi küsiti. Kojamees kutsus Zahhari, Zahhar tõi Oblomovile linnapostist kirja.

«Iljinskite preililt,» ütles Zahhar.

«Kust sa tead?» küsis Oblomov kurjalt. «Valetad!»

«Suvilas toodi temalt ikka niisugused kirjad,» kinnitas oma arvamust Zahhar.

«On ta terve? Mis see tähendab?» mõtles Oblomov kirja avades.

«Ma ei taha oodata kesknädalat (kirjutab Olga): mul on nii igav, kui ma Teid kaua ei näe; ma ootan Teid kindlasti homme kell kolm Suveaias.»

Ja see oli kõik.

Jälle hakkas hingepõhjas ärevus pulbitsema, jälle hakkas ta rabelema rahutusest, kuidas Olgaga rääkida, missugune nägu teha.

«Ei oska, ei saa,» rääkis ta. «Mine, küsi Stolzilt.»

Kuid ta rahustas end sellega, et arvatavasti tuleb Olga koos tädiga või mõne teise daamiga — näiteks Marja Semjonovnaga, kes Olgat nii väga armastab ja teda küllalt ei jõua imetleda. Nende juuresolekul lootis ta oma hämmeldust kuidagi varjata ning ta valmistus olema jutukas ja lahke.

«Ja otse lõuna ajal: on leidnud ka ajal!» mõtles Oblomov ja liikus laisalt Suveaia poole.

Niipea kui ta pikale puiesteele astus, nägi ta, kuidas ühelt pingilt tõusis ja talle vastu tuli üks looritatud naine.

Oblomov ei oleks teda kuidagi võinud Olgaks pidada: üksipäini! Ei või olla! Ta ei julgeks ja pole ka ettekäänud kodunt väljatulekuks.

Siiski... oleks nagu tema kõnnak: jalad libisevad nii kergelt ja ruttu, nagu ei astukski need, vaid liiguksid iseenesest; samasugune veidi ettepoole kallutatud kael ja pea, nagu otsiks midagi pilguga pidevalt oma jalge ees.

Teine oleks märganud kübara või riiete järgi; kuid tema, istunud Olgaga koos terve hommiku, ei võinud hiljem kunagi öelda, missugust kübarat või kleiti Olga oli kandnud.

Aias pole peaaegu kedagi; üks elatanud isand käib kärmesti ringi, nähtavasti on ta tervislikul jalutuskäigul, ja kaks... mitte daami, vaid naist ja hoidja kahe külmast kangestunud, näost sinise lapsega.

Lehed on langenud, kõik paistab läbi; puude otsas kraakuvad varesed nii ebameeldivalt. On selge, päev on ilus ja kui end hästi sisse mähkida, siis on ka soe.

Naine looriga tuleb lähemale, lähemale...

«Tema!» ütles Oblomov ja jäi hirmunult seisma, silmi uskumata.

«Kuidas? Mis on?» küsis Oblomov Olgal käest kinni haarates.

«Kui hea meel mul on, et sa tulid,» rääkis Olga Oblomovi küsimusele vastamata. «Ma mõtlesin, et sa ei tule, hakkasin kartma!»

«Kuidas sa siis siia sattusid, mil viisil?» päris Oblomov pead kaotades.

«Jäta: mis see sulle korda läheb, mis pärimised need on? Ma tahtsin sind näha ja tulin — see on kõik!»

Olga surus kõvasti Oblomovi kätt ja vaatas talle rõõmsalt, muretult otsa, nautides saatusest varastatud hetke nii ilmselt ja otsekoheselt, et Oblomovil hakkas isegi kahju, et ta ei jaga Olga vallatud tuju. Kuid nii mures kui Oblomov ka oli, ei suutnud ta kurvaks jääda, nähes Olga nägu, kus puudus see keskendatud mõte, mis mängles ta kulmudes, voolas kurdu otsaesisel; nüüd ilmus ta ja tema näojoontes puudus see kummaline küpsus, mis oli hämmeldanud Oblomovit rohkem kui kord.

Neil minuteil õhkus Olga näost nii lapselikku usaldust saatuse, õnne, tema vastu... Ta oli väga armas.

«Ah, kui rõõmus ma olen! Kui rõõmus ma olen!» kordas Olga naeratades, vaadates Oblomovile otsa. «Ma mõtlesin, et ma täna sind ei näe. Mind valdas eile äkki niisugune nukrus — ei tea millest, ja ma kirjutasin. On sul hea meel?»

Olga vaatas talle otsa.

«Miks oled sa täna nii tusane? Vaikid? Sa pole rõõmus? Ma mõtlesin, et sa lähed rõõmust hulluks, aga tema nagu magaks. Ärgake üles, isand, Olga on teiega!»

Olga tõukas teda etteheitvalt endast veidi eemale.

«Kas sa ei ole terve? Mis sinuga on?» päris Olga.

«Ei, ma olen terve ja õnnelik,» ruttas ta vastama, ainult et ei mindaks tema hinge saladuste kallale. «Ma olen ainult ärevil, et kuidas sa nii üksinda...»

«See on juba minu mure,» lausus Olga kannatamatult. «Kas oleks siis parem, kui ma oleksin tulnud siia *ma tante* iga?»

«Parem, Olga...»

«Kui ma oleksin seda teadnud, ma oleksin teda palunud,» rääkis Olga solvunud häälel vahele ja laskis Oblomovi käe lahti. «Ma mõtlesin, et sinul ei ole suuremat õnne, kui viibida minuga kahekesi.»

«Ja polegi, ning ei saagi olla!» vastas Oblomov. «Kuid kuidas sa nii üksinda...»

«Ei ole põhjust sellest kaua rääkida; parem räägime muust,» ütles Olga muretult. «Kuule... Ah, ma tahtsin sulle midagi öelda, kuid unustasin...»

«Kas mitte seda, kuidas sa üksinda siia tulid?» hakkas Oblomov rääkima ja vaatas rahutult ringi.

«Ah ei. Sina ajad ikka oma! Kuidas see sind ära ei tüüta! Mida tahtsingi ma sulle öelda?... Noh, üksipuha, pärast tuleb meelde. Ah, kui hea on siin: lehed on juba langenud, *feuilles d'automne*¹ — kas mäletad Hugo'd? Näe, seal on päike, Neeva... lähme Neevale, sõidame paadiga...»

«Mine ikka! Jumal sinuga! Niisugune külm ja mul on seljas ainult sügispalitu.»

«Ka minul on seljas sügispalitu. Mis sellest. Lähme, lähme!»

Olga jooksis, vedas Oblomovit kaasa. Oblomov pani vastu ja torises. Kuid siiski tuli istuda paati ja sõita.

«Kuidas sa küll üksinda siia sattusid?» kordas Oblomov ärevalt.

«Kas öelda, kuidas?» õrritas Olga teda kavalalt, kui nad jõe keskele jõudsid. «Nüüd võib: siit sa ei saa põgeneda, kuid seal sa oleksid ära jooksnud...»

«Kuid mis see on?» hakkas Oblomov hirmuga pärima.

«Kas homme meile tuled?» küsis Olga vastuse asemel.

«Ah mu jumal!» mõtles Oblomov. «Ta nagu oleks lugeud mu mõtteid, et ma ei tahtnud minna.»

«Tulen,» vastas ta kuuldavalt.

«Juba hommikust peale, terveks päevaks.»

Oblomov kohmetas.

«Noh, siis ma ei ütle,» lausus Olga.

«Tulen terveks päevaks.»

«Näed sa...» algas Olga tõsiselt, «ma kutsusin sind täna siia selleks, et sulle öelda...»

«Mida?» küsis Oblomov ehmunult.

«Et sa... homme meile tuleksid...»

«Oh sa mu jumal!» rääkis Oblomov kannatamatult vahele. «Aga kuidas sa siia sattusid?»

«Siia?» kordas Olga hajameelselt. «Kuidas ma siia sattusin? Aga näed niiviisi, tulin... Oota... kuid mis sellest rääkida!»

¹ *Feuilles d'automne* (loe: föi dotonn) — Victor Hugo luuletuskogu (Sügislehed).

Olga võttis peoga vett ja viskas talle näkku. Oblomov pigistas silmad kinni, võpatas. Olga aga hakkas naerma.

«Vesi on külm, käsi muutus jääkülmaks! Mu jumal! Kui lõbus, kui heal!» jätkas Olga ringi vahtides. «Lähme homme jälle, kuid otseteed kodunt...»

«Kas sa siis praegu ei tule otseteed? Kust sa tuled?» küsis Oblomov rutakalt.

«Kauplusest,» vastas Olga.

«Missugusest kauplusest?»

«Kuidas missugusest? Ma ütlesin juba aias, missugusest.»

«Aga ei, ei öelnud...» rääkis Oblomov kannatamatult.

«Ei öelnudki! Kui imelik! Unustasin ära! Kodunt läksin koos teenriga kullassepa juurde...»

«Noh?»

«Noh, näed... Mis kirik see on?» küsis Olga äkki paadimehelt, näidates kaugusesse.

«Missugune? Kas see või?» küsis paadimees.

«Smolnõi!» ütles Oblomov kannatamatult. «Noh, ja siis, läksid kauplusse ja siis?»

«Seal olid toredad asjad... Missugust käevõru ma nägin!»

«Jutt ei ole käevõrust!» rääkis Oblomov vahele. «Mis juhtus edasi?»

«Noh, muud ei olnudki,» lisas Olga hajameelselt, silmitse-des teraselt ümbrust.

«Kus on teener?» päris Oblomov.

«Läks koju,» vastas Olga tahtmatult ja vahtis teraselt hoo-neid vastaskaldal.

«Aga kuidas siis sina?» päris Oblomov.

«Küll on seal ilus! Kas ei võiks sinna sõita?» küsis Olga ja näitas vihmavarjuga vastaskaldale. «Sa elad ju seal?»

«Jah.»

«Missuguses uulitsas? Näita!»

«Kuid mis siis teenrist sai?» küsis Oblomov.

«Midagi,» vastas Olga hooletult, «ma saatsin ta käevõru järele. Tema läks koju, mina aga tulin siia.»

«Kuidas sa niimoodi?» ütles Oblomov Olgat pärani-silmi vahtides.

Oblomov tegi ehmunud näo. Ning Olga tegi meelega samasuguse.

«Räägi tõsiselt, Olga; aitab naljatamisest.»

«Ma ei naljata, tõesti oli nii!» ütles Olga rahulikult. «Ma unustasin käevõru meelega koju, *ma tante* palus mind aga kauplusse minna. Sina ei mõtleks seda mingi hinna eest välja,» lisas Olga uhkusega juurde, nagu oleks ta midagi korda saatnud.

«Aga kui teener tagasi tuleb?» küsis Oblomov.

«Ma käskisin öelda, et ta mind ootaks, et ma läksin teise kauplusse, ise aga tulin siia...»

«Aga kui Marja Mihhailovna küsib, missugusesse teise kauplusse sa läksid?»

«Ütlen, et olin õmbleja juures.»

«Aga kui ta õmblejalt küsib?»

«Aga kui äkki terve Neeva merre ära voolab, kui paat ümber läheb, kui Morskaja ning meie maja maa alla vajuvad, kui sina mind enam ei armasta...» rääkis Olga ja pritsis talle jälle vett näkku.

«Kuid teener on juba tagasi tulnud, ootab...» ütles Oblomov nagu kuivatades. «Hei, paadimees, kaldale!»

«Pole vaja, pole vaja!» käskis Olga paadimeest.

«Kaldale! Teener on juba tagasi,» kordas Oblomov.

«Olgu tagasi! Pole vaja!»

Kuid Oblomov sai oma jonni ja peagi läksid nad mööda aeda — Oblomov rutates, Olga aga vastupidi aeglaselt, tema käele toetudes.

«Mis sa ruttad?» rääkis Olga. «Oota, ma tahaksin sinuga olla.»

Olga astus veel aeglasemalt, surus end Oblomovi õla vastu ja heitis talle lähedalt pilgu näkku, tema aga rääkis Olgale raskelt ja igavalt kohustest, kohustustest. Olga kuulas hajameelselt, raugelt naeratades, langetatud päi, vaatas maha või jälle lähedalt talle näkku, ning mõtles millestki muust.

«Kuule, Olga,» hakkas Oblomov lõpuks pidulikult rääkima, «kartes sinus esile kutsuda meelepaha, enda peale etteheiteid tõmmata, pean ma siiski resoluutselt ütlema, et oleme läinud liiga kaugele. Minu kohus on sulle seda öelda.»

«Mida öelda?» küsis Olga kannatamatult.

«Et me teeme väga halvasti, kui salaja kokku saame.»

«Sa rääkisid seda juba suvel,» ütles Olga mõtiskledes.

«Jah, kuid tol korral olin ma ise kaasa kistud: ühe käega lükkasin eemale, teisega hoidsin tagasi. Sa usaldasid mind ja

mina... nagu oleksin... sind petnud. Siis oli tunne alles uus...»

«Aga nüüd pole see enam uus, ja sa hakkad igavust tundma...»

«Ah ei, Olga! Sa oled ülekohtune. Oli uus, ütlen ma ja seepärast polnud aega, oli võimatu aru pähe võtta. Mind tapab südametunnistus: sa oled noor, tunned vähe maailma ja inimesi ning sealjuures oled sa nii puhas, armastad nii pühalt, et sulle ei tule pähegi, missuguse karmi laituse osaliseks me saame selle eest, mida teeme, — kõige rohkem mina.»

«Mida me siis teeme?» küsis Olga seisma jäädes.

«Mida? Sa petad tädi, lahkud salaja kodunt, saad mehega nelja silma all kokku... Katsu seda kõike pühapäeval' külaliste juuresolekul öelda...»

«Miks siis mitte öelda?» lausus Olga rahulikult. «Äkki ütlengi...»

«Siis näed,» jätkas Oblomov, «et su tädil hakkab halb, daamid tormavad minema, mehed aga vaatavad sulle kelmikalt ja julgelt otsa...»

Olga jäi mõttesse.

«Kuid me oleme ju — pruut ja peigmees!» vastas Olga.

«Jah, jah, armas Olga,» rääkis Oblomov Olga mõlemat kätt surudes, «ja seda rangemad, ettevaatlikumad me peame olema igal sammul. Ma tahan sind uhkusetundega viia käelt kinni mööda sama puiesteed kogu rahva silme all ja mitte salaja, et pilgud langetataks sinu ees lugupidamisest, et need ei suunduks sinu peale julgelt ja kelmikalt, et kellegi peas ei tohiks tekkida kahtlus, nagu oleksid sina, uhke neiu, võinud mõtlematult, unustades häbi ja kasvatus, innustuda ning kohusest üle astuda...»

«Ma ei ole unustanud ei häbi, ei kasvatust ega kohust,» vastas Olga uhkelt, Oblomovilt kätt ära tõmmates.

«Tean, tean, mu süütu ingel, kuid seda ei räägi mina, vaid ütlevad inimesed, maailm, ega andesta sulle seda kunagi. Jumala pärast, saa aru, mida ma tahan. Ma tahan, et sa oleksid ka maailma silmis puhas ja laitmatu, nagu sa tööpoolest oled.»

Olga astus mõtteis.

«Saa aru, milleks ma seda sulle räägin: sa saad olema õnnetu ja ainult minu peale langeb vastutus selle eest. Õel-

dakse, et ma olen sind ahvatlenud, meelega sinu eest kuristikku varjanud. Sa oled minu seltsis puhas ja rahulik, kuid keda saad sa selles veenda? Kes usub seda?»

«See on tõsi,» ütles Olga võpatades. «Ja kuule,» lisas ta kindlalt, «ütleme kõik *ma tante*'ile, ja homme õnnistagu ta meid...»

Oblomov kahvatas.

«Mis sul on?» küsis Olga.

«Oota, Olga: milleks nii rutata?...» lisas ta kähku.

Tal endal värisesid huuled.

«Kas mitte sina ei kiirustanud mind kahe nädala eest?» küsis Olga, vaadates talle kuivalt ja tähelepanelikult otsa.

«Jah, ma ei mõelnud siis ettevalmistuste peale, neid on aga palju!» ütles Oblomov ohates. «Ootame ainult ära kirja maalt.»

«Milleks siis kirja oodata? Kas see või teine vastus võib muuta sinu kavatsust?» küsis Olga talle veel tähelepanelikumalt otsa vaadates.

«Milline mõte! Ei, kuid kõik on vaja läbi kaaluda, tuleb ju tädi öelda, millal on pulmad. Temaga me ei saa rääkida armastusest, vaid niisugustest asjadest, mille vastu ma praegu ei ole sugugi ette valmistatud.»

«Siis ütleme, kui kirja saad, aga vahepeal saavad kõik teada, et oleme pruut ja peigmees, ning me saame iga päev kokku. Mul on igav,» lisas ta juurde, «see pikk aeg piinab mind; kõik panevad tähele, käivad mulle peale, vihjavad kelmikalt sinule... See kõik on mind ära tüüdanud!»

«Vihjavad minule?» lausus Oblomov vaevalt kuuldavalt.

«Jah, tänu Sonitskale.»

«Noh, näed sa nüüd? Sa ei kuulanud mind, said seekord vihaseks!»

«Noh, mis näed? Ma ei näe midagi, näen ainult, et sa oled argpüks... Mina neid vihjeid ei kardal!»

«Mitte argpüks, vaid ettevaatlik... Kuid jumala pärast, lähme siit ära, Olga: vaata, tõld sõidab ette. Kas mitte tutvavad? Ah! Ajab kohe higiseks... Lähme, lähme...» rääkis Oblomov kartlikult ja nakatas ka Olga.

«Jah, lähme kiiremini,» ütles ka Olga sosinal ja ruttu.

Ja nad peaaegu jooksid mööda puiesteed aia lõpuni, lausumata sõnagi, Oblomov rahutult ringi vaadates, kuid Olga pea täiesti langetatud ja looriga kaetud.

«Niisiis homme!» ütles Olga, kui nad jõudsid tolle kaupluse juurde, kus teener teda ootas.

«Ei, parem ülehomme... või ei, reedel või laupäeval,» vastas Oblomov.

«Miks siis?»

«Aga... vaata, Olga... ma arvan, ehk jõuab kiri päralt?»

«Võib-olla. Kuid homme tule niisamuti, lõunaks, kas kuulad?»

«Jah, jah, hea küll, hea küll!» lisas Oblomov kärsitult, Olga aga läks kauplusse.

«Oh mu jumal, milleni on jõutud! Missugune kivi mulle äkki kaela on langenud! Mida ma nüüd peale hakkan? Sonitska! Zahhar! Moejüngrid...»

VI

Oblomov ei pannud tähelegi, et Zahhar talle täiesti külma lõuna tõi, ei märganud sedagi, kuidas ta seejärel voodisse sattus ja raskelt nagu kivi magama uinus.

Järgmisel päeval värises ta mõtte juures, et tuleb sõita Olga juurde: kuidas võib! Ta kujutas endale elavalt ette, kuidas kõik paljutähendavalt temale otsa vaatavad.

Selletagi võtab uksehoidja teda mingi erilise lahkusega vastu, Semjon tormab otse ülepeakeela, kui ta klaasi vett palub. Katja ja hoidja saadavad teda sõbraliku naeratusega.

«Peigmees, peigmees!» oleks nagu kõikidele nähtavalt otsa ette kirjutatud, kuid ta ei ole veel tädilt nõusolekutki palunud, tal ei ole krossigi raha, ta ei tea, millal ta raha saab, ja ei tea isegi seda, kui palju ta käesoleval aastal külast tulu saab; maal maja ei ole — tore peigmees!

Ta otsustas, et jaatavate teadete saamiseni külast kohtub ta Olgaga ainult pühapäeviti, tunnistajate juuresolekul. See pärast, kui saabus homme, ei mõelnudki ta hommikul Olga juurde sõiduks ettevalmistusi teha.

Ta ei ajanud habet, ei riietunud, lehitses laisalt prantsuse ajalehti, mis ta oli möödunud nädalal Iljinskitelt toonud, ei vaadanud lakkamatult kellale ega krimpstanud nägu, kui osuti pikkamööda edasi liikus.

Zahhar ja Anisja arvasid, et Oblomov nagu tavaliselt ei

«õõ lõunat kodus, ega pärinud temalt, mida lõunaks valmis-tada.

Ta sõimas nad läbi, seletades, et ta ei ole sugugi igal kesknädalal Iljinski juures lõunal, et see on «laim», et ta on ka Ivan Gerassimovitši juures lõunastanud, ning tulevikus, välja arvatud võib-olla pühapäev, ja ka mitte iga pühapäev, sööb ta lõunat kodus.

Anisja jooksis tuhatnelja turule Oblomovi lemmiksupi jaoks rupskeid tooma.

Perenaise lapsed tulid tema juurde: ta kontrollis Vanjal liitmise ja lahutamise ülesandeid ning leidis kaks viga. Mašale tõmbas vihku jooned ja kirjutas ette suured tähed, kuulas siis, kuidas sädistasid kanaarilinnud, ning vaatas läbi poolavatud ukse, kuidas vilkusid ja liikusid perenaise küünarnukid.

Pärast kella üht küsis perenaine ukse tagant, kas Oblomov ei tahaks suupistet, neil küpsetati kohupiimasaiu. Toodi kohupiimasaiu ja klaas sõstraviina.

Ilja Iljitši erutus andis veidi järele ja siis valdas teda tuim mõtiskelu, milles ta viibis peaaegu lõunani.

Peale lõunat, kui Oblomov oli hakanud diivanil istudes juba «peaga noogutama», avanes pererahva poolelt uks ja sealt ilmus Agafja Matvejevna, kummaski käes kuhi sokke.

Ta asetas need kahele toolile, Oblomov aga hüppas üles ja pakkus perenaisele enesele kolmandat tooli, kuid perenaine istet ei võtnud; ta polnud sellega harjunud: ta oli ju alaliselt jalgel, alati hoolitsemas ja liikumas.

«Ma sorteerisin täna teie sokid,» ütles ta, «viiskümmend viis paari, ja peaaegu kõik on katkised...»

«Küll olete teie aga hea!» rääkis Oblomov, astus tema juurde ning haaras teda kergelt naljatades küünarnukkidest.

Perenaine naeratas.

«Miks te muretsete? Mul on tõesti piinlik.»

«Pole viga, see on minu enda asi: teil ei ole kedagi, kes sorteeriks, mina aga teen hea meelega,» jätkas ta. «Näe, need kakskümmend paari ei kõlba üldse: neid ei maksa nõeldagi.»

«Pole vaja, visake kõik ära, palun! Mis te nende närudega tegelete! Võib uued osta...»

«Kuidas ära visata, miks? Näe, neid võib pöitada,» ja ta hakkas kärmesti sokke lugema.

«Istuge, olge hea; miks te seisate?» pakkus Oblomov talle istet.

«Ei, tänan väga, pole aega käsi rüpes hoida,» vastas ta toolist kõrvale hoidudes. «Täna on meil pesupäev; on vaja terve pesu valmis panna.»

«Te olete ime, mitte perenaine!» rääkis Oblomov, peatades pilgu ta kaelal ja rinnal.

Agafja Matvejevna naeratas.

«Kuidas siis jääb?» küsis ta. «Kas need sokid uuesti pöitada või? Ma tellin puuvillast lõnga ja niiti, meile toob vanaeit maalt, siit ei maksa osta: kõik on pehkinud.»

«Kui te nii lahke olete, tehke mulle seda meelehead,» lausus Oblomov, «kuid mul on tõesti häbi, et te muretssete!»

«Pole viga, mis meil ikka teha on? Näe, need pöitan ise, need annan vanemale; homme tuleb nadu mõneks ajaks külla: õhtuti pole midagi teha, siis pöitamegi. Ka Maša hakkab mul juba kuduma, kuid tõmbab vardad ikka välja: on suured, pole kätele parajad.»

«Kas tõesti ka Maša harjub juba?» küsis Oblomov.

«Jumala eest, tõsi.»

«Ma ei tea, kuidas teid tänada,» rääkis Oblomov ja vaatas perenaisele samasuguse mõnuga, nagu ta hommikul vaatas kuumale kohupiimasaiale. «Olen teile väga, väga tänulik ja võlgu ei jää, eriti Mašale: ostan talle isegi siidkleite, rõivastan nagu nukukese.»

«Minge ikka! Mis tänu? Kuhu ta siidkleidiga läheb? Talle ei jõua sitskleitegi muretseda; tema seljas kõik otse põleb, eriti kingad: ei jõua turult nii palju osta.»

Ta tõusis üles ja võttis sokid.

«Kuhu te siis tõttate?» küsis Oblomov. «Istuge, ma ei tööta.»

«Mõnikord teisel ajal, pühapäeval; ka teid palume siis meie poole kohvi jooma. Kuid praegu on pesupesemine, ma lähen vaatan, kas Akulina on alustanud...»

«Noh, jumal teiega, ei julge kinni pidada,» ütles Oblomov, vaadates ta selga ja küünarnukke.

«Ma tõin ka teie halati sahvrist ära,» jätkas perenaine, «seda saab parandada ja puhtaks pesta: riie on nii tore! See käib veel kaua aega.»

«Asjata! Ma ei kanna seda enam, ma olen selle maha jätanud, mul pole seda vaja.»

«Noh, ükskõik, las pesevad puhtaks: võib-olla panete miljalgi selga... pulmadeks!» lõpetas ta naeratades ja lõi ukse kinni.

Oblomovil kadus äkki uni, ta kõrvad läksid kikki ja ta tegi suured silmad.

«Ja ka tema teab — kõik!» ütles ta ja laskus perenaise jaoks pandud toolile. «Oh Zahhar, Zahhar!»

Jälle voolasid Zahhari peale «haledad sõnad», jälle rääkis Anisja ninaga, et ta «esmakordselt kuuleb perenaiselt pulmadest, et jutuajamistel temaga ei ole sellest mõhkugi räägitud ja ka pulmi ei tule ja kas siis niisugune asi võib juhtuda? Seda on vist inimsoo vaenlane välja mõelnud, vajugu tema, Anisja, kas või praegu maa alla, et ka perenaine on nõus pühapildi seinalt võtma, et ta ei ole Iljinskite preilist kuulnudki, et mõtles mõnda teist pruuti...»

Ja Anisja rääkis nii palju, et Ilja Iljitš käega lõi. Zahhar püüdis teisel päeval küsida luba minna võõrusele vanasse majja, Gorohhovajale, kuid Oblomov näitas talle niisugust «võõruseleminekut», et ta vaevu minema sai.

«Seal veel ei teata, on vaja ka seal laimu levitada. Istu kodus!» lisas Oblomov ähvardavalt.

Saabus kesknädal. Neljapäeval sai Oblomov linnapostiga jälle Olgalt kirja küsimusega, mida see tähendab ja mis on juhtunud, et ta ei tulnud. Olga kirjutas, et oli terve õhtu nutnud ja öösel ei olnud peaaegu sugugi maganud.

«See ingel nutab, ei maga!» hüüdis Oblomov. «Issand! Miks armastab ta mind? Miks armastan ma teda? Miks saime me kokku? See kõik on Andrei süü: tema pookis meie mõlemale armastuse külge nagu rõuged. Ja mis elu see on: ainult erutused ja ärevus. Millal saabub siis rahulik õnn, tuleb rahu?»

Ta heitis valju ohkega pikali, tõusis üles, käis isegi uulitsal ja otsis pidevalt elunormi, niisugust olemasolu, mis oleks sisukas ning mis voolaks tasa päevast päeva, tilkhaaval looduse ja perekonna rahulikult-askeldava elu vaevu roomavate nähtuste tummas vaatlemises. Ta ei tahtnud seda ette kujutada laia, mühiselt tormava jõena, vahutavate lainetega, nagu seda kujutles Stolz.

«See on haigus,» rääkis Oblomov, «palavik, see on hüppamine üle kärestikkude, tammide purustamine, uputus.»

Ta kirjutas Olgale, et külmetas veidi Suveaias, pidi jooma

kuuma teed ja päeva kaks kodus istuma, et nüüd on kõik möödas ja ta loodab pühapäeval kokku saada.

Olga kirjutas talle vastuse ja kiitis teda, et ta end hoidis, andis nõu ka pühapäeval koju jääda, kui seda vaja läheb, ja lisas juurde, et ta pigemini tunneb terve nädala igavust, ainult et Oblomov end hoiaks.

Vastuse tõi Nikita, seesama, kes Anisja sõnade järgi oli tühjade juttude peasüüdlane. Ta tõi preililt uued raamatud tema poolt antud ülesandega need läbi lugeda ja kohtumisel öelda, kas Olgal maksab neid lugeda.

Olga nõudis vastust tervise kohta. Oblomov, kirjutanud vastuse, andis selle ise Nikitale ja laskis ta otse esikust hoovi ning saatis silmadega jalgväravani, et tal ei tuleks pähe kööki astuda ja seal «laimu» korrata, ning et Zahhar ei läheks teda uulitsale saatma.

Tal oli hea meel Olga soovitusel end hoida ja pühapäeval tulemata jätta ning kirjutas vastuseks, et täielikuks tervenemiseks on tõepoolest vaja veel mõned päevad kodus istuda.

Pühapäeval käis Oblomov visiidiga perenaise juures, jõi kohvi, sõi kuuma pirukat ja lõunaks saatis Zahhari teisele kaldale laste jaoks jäätist ja kompvekke ostma.

Zahhar toodi vaevu üle jõe tagasi: sillad olid juba maha võetud ja Neeva hakkas kinni külmuma. Oblomov ei saanud kesknädalalgi Olga juurde minna.

Muidugi oleks võinud otsekohe tormata teisele kaldale, asuda mõneks päevaks elama Ivan Gerassimovitši juurde ning iga päev Olga juures viibida ja isegi seal lõunat süüa.

Ettekääne oleks olnud põhjendatud: Neeva külmumine tabas teda teisel kaldal, ta ei jõudnud tagasi sõita.

See mõte oli Oblomovil esimeseks ajeks ja ta laskis jalad ruttu põrandale, kuid veidi mõelnud, heitis murelikul näol ja ohates jälle aeglaselt oma kohale tagasi.

«Ei, las enne vaikivad tühjad jutud, las võõrad inimesed, kes külastavad Olga maja, unustavad teda veidi, ja näevad teda seal jälle iga päev, kui nad on kuulutatud pruudiks ja peigmeheks.»

«Igav on oodata, kuid pole parata,» lisas ta ohates, asudes Olga saadetud raamatute juurde.

Ta luges umbes viisteist lehekülge. Maša tuli teda kutsuma, kas ta ei tahaks minna Neevale; kõik lähevad vaatama, kuidas jõgi külmub. Ta läkski ja tuli tagasi tee ajaks.

Nii möödusid päevad. Ilja Iljitš tundis igavust, luges, jalutas tänaval, kodus aga heitis ukse vahelt pilke perenaise poolele, et igavusest paar sõna rääkida. Ta isegi jahvatas kord perenaisele umbes kolm naela kohvi, nii usinalt, et otsaainegi niiskeks tõmbus.

Oblomov pakkus perenaisele ka raamatut lugeda. Perenaine luges aeglaselt huuli liigutades pealkirja läbi, kuid andis raamatu tagasi, öeldes, et kui tulevad jõulud, siis võtab ta Oblomovilt raamatu ja laseb Vanjal valjusti ette lugeda: siis kuulab ka vanaema, nüüd aga pole aega.

Vahepeal pandi Neeva jääle purded ja ükskord teatas koera haukumine keti otsas ning meeleheitlik karglemine Nikita teistkordsest tulekust raamatu ja kirjakesega, kus küsiti Oblomovi tervise üle.

Oblomov kartis, et ka temal tuleks minna mööda purdeid teisele kaldale, ta hoidus Nikita eest kõrvale ja kirjutas vastuseks, et tal olevat kurgus kerge paistetus, et ta ei julgevat veel kodunt välja minna ja et «julg saatus võtab talt mõneks päevaks õnne näha üliarmast Olga».

Ta keelas rangelt Zahharil Nikitaga lobisemise ja saatis jälle silmadega viimast jalgväravani, Anisjat aga ähvardas sõrmega, kui see tahtis nina köögist välja pista ja Nikitalt midagi küsida.

VII

Möödus nädal. Hommikul tõustes küsis Oblomov kohe rahutult, kas sillad on peal.

«Ei ole veel,» vastati talle ja ta veetis päeva rahus, kuulatas pendli tiksumist, kohviveski raginat ja kanaarilindude laulu.

Kanapojad ei piiksunud enam, nad olid ammu kasvanud suurteks kanadeks ja pugesis kanakuutidesse peitu. Olga saadetud raamatuid Oblomov läbi lugeda ei jõudnud: nagu ta raamatu saja viiendal leheküljel kummuli pani, kõitega ülespoole, nii see ka seisis mitmendat päeva.

Kuid perenaise lastega tegeles ta seda sagedamini. Vanja oli nii arukas poiss, kolme lugemisega jäid talle Euroopa tähtsamad linnad meelde ja Ilja Iljitš lubas, et niipea kui sõidab teisele kaldale, kingib talle väikese gloobuse. Mašenka aga palistas talle kolm taskurätikut — tõsi, viletsalt, kuid ta

töötab nii naljakalt oma väikeste kätega ja aina jookseb talle iga palistatud verssokki näitama.

Perenaisega vestles ta alati, niipea kui pool-avatud ukse vahelt nägi ta küünarnukke. Ta oli harjunud küünarnukkide liikumise järgi aru saama, mida perenaine teeb, kas sõelub, jahvatab või triigib.

Ta katsus isegi vanaemaga rääkima hakata, kuid vanaema ei suuda kuidagi juttu lõpetada: jääb poolel sõnal seisma, toetub käega vastu seina, tõmbab enda küüru ja hakkab kõhima, nagu teeks mingit rasket tööd, seejärel ohkab — ja sellega ongi jutt lõppenud.

Ainult vennast ei näe ta, või näeb ainult, kuidas suur pakk akendest mööda vilksatab, kuid teda ennast nagu ei oleks majas kuuldagi. Isegi siis, kui Oblomov kogemata astus tuppa, kus nad kõik tihedalt koos lõunat söövad, pühkis vennas suu sõrmedega kiiresti puhtaks ja kadus oma tuppa.

Ükskord, kui Oblomov oli hommikul muretult ärganud ja asunud kohvi jooma, kandis Zahhar äkki ette, et sillad on peale pandud. Oblomovil hakkas süda kloppima.

«Ning homme on pühapäev,» ütles ta, «tuleb sõita Olga juurde, terve päev mehiselt taluda võõraste tähendusrikkaid ja uudishimulikke pilke ja siis Olgale teatada, millal ta kavatses tädiga rääkida.

Kuid ta on ikka veel samal punktil, kust on võimatu edasi liikuda.

Ta nägi elavalt, kuidas ta on kuulutatud peigmeheks, kuidas teisel, kolmandal päeval tulevad mitmesugused daamid ja härrad, kuidas ta muutub äkki uudishimu objektiks, kuidas antakse ametlik lõunasöök, juuakse tema terviseks. Siis... siis viib ta peigmehe õigusega ja oma kohust täites pruudile kingituse...»

«Kingituse!» lausus ta hirmuga ning pahvatas kibedasti naerma.

«Kingitus! Tal on kakssada rubla taskus! Kui raha saadaksegi, siis jõuludeks, aga võib-olla ka hiljem — siis kui vili on müüdud, kuid millal vili müüakse, kui palju teda seal on ja kui palju sellest saadakse — see kõik selgub kirjast, kuid kirja ei ole. Mis siis teha? Huvasti, kahenädalane rahu!»

Nende murede vahelt paistis talle Olga imeilus nägu, tema sulgpehmed, rääkivad kulmud ning need targad hallikas-

sinised silmad, tema pea ja tema pats, mille ta seadis kuidagi madalale, kuklale, nii et see nagu jätkas ning täiendas terve tema kuju suursugusust, alates peast õlgadeni ja pihani.

Ent niipea kui Oblomov hakkas õnnest värisema, langes jälle ta peale kivina raske mõte: kuidas olla, mida teha, kuidas alustada pulmaküsimusega, kust võtta raha, millest hiljem elada? ...

«Ootan veel; ehk tuleb kiri homme või ülehommel,» ja ta hakkas välja arvestama, millal pidi kiri külasse jõudma, kui palju aega võib naaber viivitada ja kui palju aega kulub vastuse saamiseks.

«Nende kolme, kõige rohkem nelja päeva jooksul peab tulema; viivitan Olga juurde sõitmisega,» otsustas ta, «pealegi vaevalt ta teab, et sillad on peale pandud...»

«Katja, kas sillad on peale pandud?» küsis Olga ärgates selsamal hommikul oma toatüdrukult.

Ning seda küsimust korrati iga päev. Oblomov ei aimanud seda.

«Ei tea, preili; täna ma ei näinud ei kutsarit ega kojamest, Nikita aga ei tea.»

«Sa ei tea iialgi, mida mul vaja on!» ütles Olga pahaselt voodis lamades ja kaelaketti silmitsedes.

«Ma pärin kohe järele, preili. Ma ei julgenud teie juurest lahkuda, mõtlesin, et te ärkate, muidu oleksin juba ammugi joostes ära käinud.» Ja Katja kadus toast.

Olga aga avas laualaeka ja võttis sealt Oblomovi viimase kirjakese. «On haige, vaeseke,» mõtles ta hoolitsevalt, «ta on seal üksi, tal on igav... Ah mu jumal, kas varsti...»

Ta ei lõpetanud mõtet, kui punetama löönud Katja tuppa lendas.

«Peale pandud, täna öösel peale pandud!» hüüdis ta rõõmsalt ja püüdis voodist väljakaranud preili kinni, viskas talle pluusi õlgadele ja nihutas tillukesed kingad lähemale. Olga avas kärmesti laeka, võttis sealt midagi ning pistis Katjale pihku. Katja aga suudles Olga kätt. See kõik — hüpe voodist, Katja pihku pistetud raha ja preili käe suudlemine — juhtus ühel ning samal minutil. «Ah, homme on pühapäev, kui parajal ajal! Ta tuleb!» mõtles Olga ja pani end ruttu riidesse, jõi kärmesti teed ning sõitis koos tädiga kauplustesse.

«Ma tante, sõidame homme Smolnõisse päevasele jumala-teenistusele,» lausus ta.

Tädi vidutas veidi silmi, mõtles ja lausus siis:

«Peaaegu; ainult miks nii kaugemale, *ma chère!* Kuidas see sul pähe tuli nüüd, talvel?»

Kuid Olga tuli see pähe ainult seepärast, et Oblomov talle seda kirikut jõelt näitas, ja Olga tuli soov selles palvetada... Oblomovi eest, et ta oleks terve, et ta armastaks Olga, et ta oleks temaga õnnelik... et see kõhklemine, teadmatus rutemini lõpeks... Vaene Olga!

Saabus pühapäev. Olga oskas kuidagi osavalt terve lõuna Oblomovi maitse kohaselt korraldada.

Ta pani selga valge kleidi, peitis pitside alla Oblomovi kingitud käevõru, tegi soengu, nagu see meeldis Oblomovile; eelmisel päeval laskis häälestada klaveri ja hommikul proovis laulda *Casta diva*'t. Ta hääli oli nii kõlav, nagu ei olnud kõlanud suvitamisest saadik. Ja siis hakkas ta ootama.

Parun leidis ta selles ootuses ja ütles, et ta on läinud jälle niisama kenaks kui oli suvel, ent muutunud veidi kõhnemaks.

«Maaõhu puudumine ja väike korratus eluviisis on teisse märgatavalt mõjunud,» ütles ta. «Teie, armas Olga Sergejevna, vajate põldude õhku ja küla.»

Parun suudles mitu korda Olga kätt, nii et värvitud vurrud jätsid sõrmedele väikese laigukese.

«Jah, küla,» vastas Olga mõtteis, kuid mitte parunile, vaid niisamuti kellelegi.

«Muide, küla kohta,» lisas parun juurde, «tuleval kuul lõpeb teie asi ja aprillis võite sõita oma mõisa. See ei ole suur, kuid asukoht — imeilus! Te saate rahul olema. Missugune maja! Aed! Seal on mäe peal üks paviljon: te hakkate seda armastama... Vaade jõeale... te ei mäleta, te olite viieaastane, kui papa sealt ära sõitis ja teid kaasa viis.»

«Ah, missugune rõõm see on!» ütles Olga ja jäi mõttesse.

«Nüüd on juba otsustatud,» mõtles Olga, «me sõidame sinna, kuid ta ei saa sellest teada enne kui...»

«Tuleval kuul, parun?» küsis Olga elavalt, «on see tõsi?»

«Nagu see, et te olete ilus üldse ja täna eriti,» ütles parun ja läks tädi poole.

Olga jäi oma kohale ja hakkas unelema lähedasest õnnest, kuid ta otsustas Oblomovile sellest uudisest, oma tulevastest plaanidest mitte rääkida.

Olga tahtis jälgida, kuidas armastus sünnitab pöörde Oblomovi laisas hinges, kuidas temalt lõplikult langeb surve, kuidas ta ei suuda vastu panna lähedasele õnnele, kuidas ta külast soodsa vastuse saab ja säravana tuleb joostes, lennates ja asetab selle tema jalge ette, kuidas nad mõlemad teineteise võidu tädi juurde tormavad ja siis...

Ja siis ütleb ta äkki Oblomovile, et ka temal, Olga, on küla, aed, paviljon, vaade jõeale ja maja, elamiseks täiesti valmis, ja et enne tuleb sinna sõita ja siis alles Oblomovkasse.

«Ei, ma ei taha soodsat vastust,» mõtles Olga, «ta läheb uhkeks ja ei tunne isegi rõõmu, et mul on oma mõis, maja, aed... Ei, tulgu parem halvas tujus ebameeldiva kirjaga, et külas on korralagedus, et ta peab ise seal ära käima. Ta kihutab ülepeakaela Oblomovkasse, teeb kiiruga korraldused, paljudi unustab ära, ei oska, õiendab kõik kuidagiviisi, kihutab tagasi ning äkki saab teada, et ei olnudki vaja rutata — et on olemas maja, aed ja paviljon vaatega, et on, kus elada ka ilma tema Oblomovkata... Jah, jah, ta ei ütle Oblomovile mingi hinna eest, peab lõpuni vastu; sõitku sinna, liigutagu ennast, elustugu, — kõik tema, Olga jaoks, tulevase õnne nimel! Aga siiski: milleks saata teda külasse, temast lahkuda? Ei, kui Oblomov tuleb reisiriides tema juurde, kahvatu, kurb, kuuks ajaks jumalaga jätma, ütleb ta äkki Oblomovile, et enne suve ei ole vaja sõita; siis sõidavad üheskoos...»

Nii unistas Olga ja jooksis paruni juurde ning hoiatas teda osavalt, et ta õige ajani sellest uudisest mitte kellelegi ei räägiks, täiesti mitte kellelegi. Selle mitte kellelegi all mõtles ta ainult Oblomovit.

«Jah, jah, misjaoks?» kinnitas parun. «Võib-olla musjöö Oblomovile ainult, kui sellest tuleks juttu...»

Olga valitses end ja ütles ükskõikselt:

«Ei, ärge rääkige ka temale!»

«Teie soov, nagu te teate, on mulle seaduseks...» lisas parun lahkelt.

Olga polnud kavaluseta. Kui ta teiste juuresolekul nii väga Oblomovile otsa vaadata tahtis, siis vaatas ta enne vaheldumisi kolmele teisele ja alles siis Oblomovile.

Kui palju kaalutlusi — kõik Oblomovi pärast. Kui palju kordi hakkasid õhetama kaks laiku ta palgetel! Kui palju

kordi puudutab ta juba üht, juba teist klahvi, et veenduda, kas klaver pole liiga kõrgelt häälestatud, või asetab noodid ühest kohast teisele! Ja äkki — Oblomovit pole? Mis see tähendab?

Kell on kolm, neli — ikka ei ole! Pool viis hakkas ta ilu õitseng kaduma: ta hakkas märgatavalt närbuma ja istus lauda kahvatuna.

Aga teised — neil pole midagi, keegi ei pane tähelegi: kõik söövad toite, mis on valmistatud Oblomovi jaoks, vestlevad nii lõbusalt, ükskõiksest.

Ka pärast lõunat, õhtul — Oblomovit ei ole ega ole. Kella kümneni närvitses Olga veel lootusest, hirmust; kell kümme läks ta oma tuppa.

Alguses paiskas ta mõttes Oblomovi pähe kogu sapi, mis oli tal kogunenud südamesse, ei jätnud teda karistamata ühegi terava pilkega, ägeda sõnaga, mis leidis ta sõnatagavaras.

Kogu ta organism oleks nagu täitunud tulega ja seejärel jääga.

«Ta on haige; ta on üksik; ta ei saa isegi kirjutada...» välgatas ta peas.

See veendumus valdas teda täiesti ega lasknud tal tervel ööl uinuda. Ta suikus palavikuliselt tundi kaks, sonis öösel, kuid tõusis hommikul rahulikuna, otsusekindlana, kuigi kahvatuna.

Esmaspäeva hommikul heitis perenaine pilgu Oblomovi kabinetti ja ütles:

«Teid küsib keegi tüdruk.»

«Mind? Ei või olla!» vastas Oblomov. «Kus ta on?»

«Näe siin: ta eksis, tuli meie trepi kaudu. Kas võib sisse lasta?»

Oblomov ei teadnud veel, mida teha, kui juba Katja tema ees seisis. Perenaine lahkus.

«Katja?» küsis Oblomov hämmastuses. «Kuidas sa? Mis on?»

«Preili on siin,» vastas Katja sosinal, «käskisid küsida...» Oblomov muutus näost.

«Olga Sergejevna!» sosistas ta hirmunult. «See pole tõsi, Katja, sa tegid nalja, ära piina mind!»

«Jumala eest tõsi: üüritõllas, peatusid teekaupluses, ootavad, tahavad siia tulla. Saatsid mind ütlema, et teie Zahhari kuhugi välja saadaksite. Nad saabuvad poole tunni pärast.»

«Parem ma lähen ise. Kuidas võib ta siia tulla?» ütles Oblomov.

«Teie ei jõua; nad võivad iga silmapilk sisse astuda; nad arvavad, et te olete haige. Hüvasti, ma lippan nüüd: nad on üksik, ootavad mind...»

Ja ta läks.

Oblomov pani haruldase kiirusega endale kaelasideme kaela, vesti selga, saapad jalga ja hüüdis Zahhari.

«Zahhar, sa palusid hiljuti mult luba teisele kaldale minekuks, Gorohhovajale vist, niisiis mine nüüd!» rääkis Oblomov palavikulises erutuses.

«Ei lähe,» vastas Zahhar kindlalt.

«Ei, sa minel!» rääkis Oblomov järeleandmatult.

«Mis külastäik see äripäeval on? Ei lähe!» ütles Zahhar kangekaelselt.

«Mine ometi, lõbutse, ära ole kangekaelne, kui isand on armuline ja laseb sul minna... mine sõprade juurde!»

«Tühja sõpradest!»

«Kas sa ei tahagi nendega kokku saada?»

«Niisugused lontrused kõik, et mõnikord ei taha neist kuuldagi!»

«Mine ikka, minel!» kordas Oblomov jonnakalt ja veri tõusis tal pähe.

«Ei, täna olen terve päeva kodus, aga vaat pühapäeval, siis võib-olla!» keeldus Zahhar ükskõiksest.

«Praegu, otsekohel!» sundis Oblomov teda erutatult takka. «Sa pead...»

«Ja mis ma siis lähen seitsme versta taha kislalt sööma?» punnis Zahhar vastu.

«Noh, mine jaluta paar tundi: näe, missugune unine lõust sul on — tuuluta end.»

«Lõust nagu lõust ikka: nagu meiesugustel harilikult on!» ütles Zahhar laisalt aknast välja vahtides.

«Oh sa mu jumal, ta tuleb kohel!» mõtles Oblomov otsaesiselt higi pühkides.

«Noh, ole hea, mine jaluta, sind palutakse! Säh kakskümme kopikat, joo sõbraga õlut.»

«Ma istun parem veidi trepil, sest kuhu ma pakasega ikka lähen? Võib-olla istun värava juures, seda ma võin...»

«Ei, väravast eemale,» ütles Oblomov elavalt, «mine teise uulitsasse, näe sinna, vasakule, aia poole... teisele poole.»

«Mis ime see on?» mõtles Zahhar. «Ajab jalutama; seda pole enne veel juhtunud.»

«Ma parem pühapäeval, Ilja Iljitš...»

«Kas hakkad minema?» hakkas Oblomov rääkima, hambaid kokku pigistades ja Zahhari poole liikudes.

Zahhar kadus ja Oblomov kutsus Anisja.

«Mine turule,» ütles ta Anisjale, «ja osta lõunaks...»

«Lõunaks on kõik ostetud, varsti saab valmis...» alustas Anisja.

«Vait olla ja kuulata!» käratas Oblomov, nii et Anisja araks löi.

«Osta... kas või sparglit,» lõpetas Oblomov, mõeldes ja mitte teades, mille järele teda saata.

«Mis spargel, isake, nüüd on! Ja kus sa seda siin leiad...»

«Marss!» karjus Oblomov ja Anisia jooksis minema. «Jookse sinna, kõigest jõust,» karjus Oblomov talle järele, «ja tagasi ära vaata, sealt aga tule tagasi nii aeglaselt kui saad, enne kella kaht ära oma nägu näita!»

«Vaata kus ime!» rääkis Zahhar Anisjale, saades temaga värava taga kokku. «Ajas välja jalutama. Andis kakskümend kopikat. Kuhu mul jalutama minna?»

«Sakste asi,» tähendas taibukas Anisja, «sina mine Artemi, krahvi kutsari juurde, kostita teda teega, tema joodab sind ikka, mina aga jooksen turule.»

«Vaata kus ime, Artemi!» ütles Zahhar ka Artemile. «Isand ajas välja jalutama ning andis õlleraha.»

«Kas tal ei tulnud ehk pähe end täis kaanida?» arvas Artemi teravmeelselt, «andis siis ka sinule, et sa kade ei oleks. Lähme!»

Ta pilgutas Zahharile silma ja noogutas korra peaga mingisuguse uulitsa poole.

«Lähme!» kordas Zahhar ja noogutas samuti sama uulitsa suunas.

«Näe kus ime: ajas jalutama!» kähises ta endamisi muheldes.

Nad läksid ära, Anisja aga, jooksnud esimese teeristmeni, kükitas põimtara taha kraavi ja ootas, mis tuleb.

Oblomov kuulatas ja ootas: nüüd haaras keegi jalgvärava rõngast ja samal hetkel kostis koera meeleheitlik haukumine ning keti otsas karglemine.

«Neetud koer!» kiristas Oblomov hambaid, haaras nokkmütsi ning sööstis jalgvärava juurde, avas selle ja tõi Olga peaaegu embuses trepini.

Olga oli üks. Katja ootas teda tõllas, väravast mitte kaugel.

«Sa oled terve? Ei lama? Mis sinuga on?» küsis Olga kiirelt, saloppi¹ seljast ja kübarat peast võtmata ning teda peast jalgadeni vaadeldes, niipea kui nad kabinetti astusid.

«Nüüd on mul parem, kurk on terve... peaaegu täiesti,» ütles ta kurku puudutades ja kergelt kõhatades.

«Miks sa eile ei tulnud?» küsis Olga ja vaatas Oblomovile nii puuriva pilguga, et Oblomov ei suutnud sõnagi kosta.

«Olga, kuidas sa ometi julgesid siia sõita?» hakkas Oblomov rääkima. «Kas sa ka tead, mis sa teed?...»

«Sellest räägime pärast!» lausus Olga kannatamatult vahele. «Mina küsin sinult: mis see tähendab, et sind näha ei ole?»

Oblomov vaikis.

«Ehk on tekkinud odraiva?» küsis Olga.

Oblomov vaikis.

«Sa ei olnud haige, sul ei valutanud kurk,» ütles Olga kulme koomale tõmmates.

«Ei olnud,» vastas Oblomov koolipoisilikult.

«Sa petsid mind!» Olga vaatas Oblomovile imestades. «Miks?»

«Ma seletan sulle kõik, Olga,» vabandas Oblomov end, «tähtis põhjus sundis mind kaks nädalat mitte tulema... ma kartsin...»

«Mida?» küsis Olga istudes ning kübarat ja saloppi maha võttes.

Oblomov võttis ühe ja teise ning asetas diivanile.

«Jutte, keelepeksu...»

«Aga seda sa ei kartnud, et ma kogu öö ei maganud, jumal teab mida kõike kokku mõtlesin ja oleksin peaaegu haigestunud?» ütles Olga, mõõtes teda uurival pilgul.

«Sina, Olga, ei tea, mis mul siin sünnib,» rääkis Oblomov, näidates südamele ja peale, «ma olen üleni erutatud, nagu tules. Sa ei tea, mis on juhtunud?»

¹ Salopp — naiste soe mantel. (Tõlk.)

«Mis siis veel on juhtunud?» küsis Olga külmalt.

«Kui kaugele on levinud jutt sinust ja minust! Ma ei tahtnud sind häirida ja kartsin end näidata.»

Ta jutustas Olgale, mida oli kuulnud Zahharilt, Anisjalt, tuletas meelde moejüngrite juttu ja ütles lõpetades, et sellest ajast peale ta ei maga, et igas pilgus näeb ta küsimust või etteheidet või kavalaid vihjeid nende kohtumistele.

«Kuid me otsustasime ju sel nädalal *ma tante* ile teatada,» vastas Olga, «siis peaks see keelepeks vaibuma...»

«Jah, kuid ma ei tahtnud alustada juttu tädiga enne käesolevat nädalat, enne kirja saamist. Ma tean, et ta ei küsi minu armastuse kohta, vaid minu mõisa kohta, laskub üksikasjadesse, ja selle kõige kohta ei saa ma seletust anda enne, kui pole volinikult kirja saanud.»

Olga ohkas.

«Kui ma sind ei tunneks,» rääkis ta mõtteis, «oleksin ma võinud jumal teab mida mõelda. Sa kartsid toapoiste juttudega häirida, kuid ei kartnud mulle muret sünnitada. Ma ei suuda sinust enam aru saada.»

«Ma mõtlesin, et nende lobisemine erutab sind. Katja, Marfa, Semjon ja see tola Nikita räägivad jumal teab mida...»

«Ma tean juba ammu, mida nad räägivad,» vastas Olga ükskõikselt.

«Kuidas tead?»

«Niisama. Katja ja hoidja kandsid mulle juba ammu sellest ette, pärisid sinu kohta, õnnitlesid mind...»

«Kas tõesti õnnitlesid?» küsis Oblomov hirmunult. «Ja sina mis?»

«Ei midagi, tänasin; hoidjale kinkisin rätiku ja ta lubas jalgsi Sergiuse kloostriisse minna. Katjale lubasin, et panen ta kondiitrile mehele: tal on oma romaan...»

Oblomov vaatas Olgale ehmunud ja hämmastunud silmadega otsa.

«Sa käid iga päev meil: on vägagi loomulik, et teenijad sellest räägivad,» lisas Olga juurde, «nemad hakkavad rääkima esimestena. Sonitskaga oli samuti. Miks see sind nii hirmutab?»

«Vaata, kust need kuulujutud pärinevad!» ütles Oblomov venitades.

«On nad siis aluseta? See on ju tõsil!»

«Tõsil!» kordas Oblomov ei küsivalt ega eitavalt. «Jah,» lisas ta juurde, «tõepoolest, sul on õigus; ainult ma ei taha, et nad meie kohtumistest teaksid, seepärast ma kardangi...»

«Sa kardad, värised nagu poisike... Ma ei saa aru! Ega sa mind varasta?»

Oblomovil hakkas piinlik; Olga vaatas talle tähelepanelikult otsa.

«Kuule,» ütles Olga, «siin on mingisugune vale, mingi asi pole korras... Tule siia ja ütle kõik, mis su hingel on. Sa võisid puududa päeva, kaks, võib-olla nädala ettevaatusest, kuid sa oleksid mulle ikkagi ette teatanud, kirjutanud. Sa tead, ma ei ole enam laps ja mind ei ole nii kerge tühja lobaga segadusse viia. Mida see kõik tähendab?»

Oblomov jäi mõttesse, suudles siis Olga kätt ja ohkas.

«Näed sa, mida ma mõtlen, Olga,» ütles Oblomov, «mu fantaasia on kogu see aeg hirmul kartusest sinu pärast, mõistus on muredest nii piinatud, süda täis valu — kord täidaminevatest, kord kaduvatest lootustest, ootustest, nii et kogu mu organism on vapustatud: ta tuimub, nõuab kas või ajutist rahu...»

«Miks siis see minul ei tuimu, miks mina otsin rahu ainult sinu läheduses?»

«Sul on noor, tugev jõud ning sa armastad selgelt ja rahu-likult, kuna mina aga... Sa ju tead, kui väga ma sind armastan!» ütles Oblomov, laskudes põrandale ning suudeldes Olga käsi.

«Ei, tean sinust alles vähe, sa oled nii imelik, et ma kaotan kaalutlustes pea; mul kustuvad mõistus ja lootus... varsti me ei saa enam teineteisest aru: see on juba halb!»

Nad vaikisid.

«Mis sa kõik need päevad tegid?» küsis Olga esimest korda tuba silmitsedes. «Su korter on halb: toad on nii madalad! Aknad väikesed, tapeet vana... Kus sul teised toad on?»

Oblomov tormas Olgale korterit näitama, et viia jutt teisele ainele sellest, et mida ta kõik need päevad oli teinud. Pärast istus Olga diivanile, Oblomov seadis end jälle vaibale, ta jalge juurde.

«Mida sa siis tegid need kaks nädalat?» päris Olga.

«Lugesin, kirjutasin, mõtlesin sinule.»

«Lugesid mu raamatud läbi? Kuidas nad on? Ma võtan nad kaasa.»

Ta võttis laualt raamatu ja vaatas lahtilöödud leheküljele: lehekülg oli tolmunud.

«Sa ei lugenud!» ütles Olga.

«Ei,» vastas Oblomov.

Olga vaatas ärakortsutatud tikitud patju, korralagedust, tolmunud aknaid, kirjutuslauda, sorteeris mõnda tolmuaga kaetud paberit, liigutas sulge kuivas tindipotis ja vaatas Oblomovile hämmastunult otsa.

«Mida sa tegid?» kordas Olga. «Sa ei kirjutanud ega lugenud?»

«Aega oli vähe,» algas Oblomov tokerdudes, «hommikul tõused üles, koristatakse tube, segatakse, siis algavad arutlused lõunast, siis tulevad perenaise lapsed, paluvad ülesannet kontrollida, seal on juba ka lõuna. Pärast lõunat... millal lugeda?»

«Sa magasid peale lõunat,» ütles Olga nii kindlalt, et peale minutist kõhklust ütles Oblomov vaikselt:

«Magasin...»

«Milleks?»

«Et aega mitte tähele panna: sina ei olnud minuga, Olga, ja sinuta on elu igav, talumatu...»

Oblomov peatus ja Olga vaatas talle valjult otsa.

«Ilja!» hakkas ta tõsiselt rääkima. «Mäletad, pargis, mil sa ütlesid, et sinus on süttinud elu, kui sa kinnitasid, et mina olen sinu elu eesmärk, sinu ideaal, kui sa võtsid mul käest kinni ja ütlesid, et see käsi kuulub sinule, — mäletad sa, kuidas ma sulle oma nõusoleku andsin?»

«Kas siis seda võib unustada? Kas see ei pööranud kogu mu elu teisipidi? Kas sa ei näe, kui õnnelik ma olen?»

«Ei, ei näe; sa oled mind petnud,» lausus Olga külmalt, «sa langed jälle alla...»

«Petnud! Ära tee pattu! Vannun jumala nimel, et ma tormaksin kohe kuristikku!...»

«Jah, kui kuristik oleks siinsamas, jalge ees, hetkel,» rääkis Olga vahele, «kui see aga kolmeks päevaks edasi lükkuks, mõtleksid sa ümber ja ehmataksid, eriti veel kui Zahhar ja Anisja sellest lobisema hakkaksid... See pole armastus.»

«Sa kahtled minu armastuses?» alustas Oblomov tuliselt. «Sa arvad, et ma viivitan kartusest enda pärast ja mitte sinu pärast? Et ma ei käitse nagu müüriga sinu nime, ei valva otse emana, et kuulujutt ei riivaks sind... Ah! Olga! Nõua

tõendus! Kordan sulle, et kui sa saaksid teisega õnnelikuks, ma loovutaksin nurinata oma õigused; kui peaksin sinu eest suurema, ma sureksin hea meelega!» lõpetas Oblomov pisarailmil.

«Seda kõike ei ole vaja, keegi ei nõua seda! Milleks mulle see elu? Sina tee, mida vaja on. See on kavalate inimeste riugas pakkuda ohvreid, mida pole vaja või mida ei saa tuua, selleks, et vajalikke ohvreid mitte tuua. Sa ei ole kaval — ma tean, kuid...»

«Sa ei teagi, kui palju need kired ja mured minu tervist on laastanud!» jätkas Oblomov. «Sest ajast peale, kui ma sind tunnen, ei ole mul teist mõtet... Ja ka nüüd kordan ma, et sina oled mu elu eesmärk, sina üksi. Ma suren kohe, lähen hulluks, kui sind enam minuga ei ole! Praegu ma hingan, vaatan, mõtlen ja tunnen ainult koos sinuga! Mis sa siis imestad, et ma neil päevil, kui ma sind ei näe, uinun ja langen? Mulle on kõik vastik, kõik igav; ma olen masin: käin, teen — ja ei pane tähele, mida ma teen. Sina oled selle masina tuli ja jõud,» rääkis Oblomov põlvili laskudes ja end sirgu ajades.

Ta silmad hakkasid läikima nagu tollal pargis. Jälle lõi nendes särama uhkus ja tahtejõud.

«Ma olen otsekohe valmis minema, kuhu sa käsid, tegema, mida sa tahad. Ma tunnen, et ma elan, kui sa mulle otsa vaatad, räägid, laulad...»

Olga kuulas neid kiresööste karmis mõtiskluses.

«Kuule, Ilja,» ütles ta, «ma usun sinu armastust ja oma võimu sinu üle. Miks sa siis hirmutad mind oma otsustamisjõuetusega, paned mind kahtlema? Ma olen sinu eesmärk, räägid sa, ja sa lähened sellele nii aralt, pikkamööda; sul on veel kauge tee minna; sa pead minust kõrgemale tõusma. Ma ootan seda sinult! Ma olen näinud õnnelikke inimesi, kuidas nad armastavad,» lisas Olga ohates. «Nendes keeb kõik ja nende rahu ei sarnane sinu rahule: nad ei lase pead norgu; nende silmad on lahti; nad peaaegu ei maga, ainult tegutsevad! Sina aga... pole sugugi sedamoodi, et sinu eesmärgiks oleks armastus, oleksin mina...»

Ta vangutas kahtlevalt pead.

«Sina, ainult sina!...» rääkis Oblomov, suudeldes jälle ta käsi ja närvitsedes ta jalge ees. «Ainult sina! Mu jumal, milline õnn!» kinnitas Oblomov nagu sonides. «Kas sina mõt-

led, et on võimalik sind petta, niisuguse ärkamise järel uinuda, mitte saada kangelaseks! Te saate veel nägema — sina ja Andrei,» jätkas Oblomov vaimustatud silmil ringi vahtides, «kui kõrgele võib tõsta meest niisuguse naise armastus, nagu oled sina. Vaata, vaata mulle otsa: kas ei ole ma ellu ärganud, kas ei ela ma sel hetkel? Lähme siit minema! Minema! Minema! Ma ei või minutikski siia jääda, ma lämbun, mul on vastik!» rääkis ta teesklemata jälgustundega ringi vaadates. «Lase mul tänane päev selles tundes lõpuni elada... Ah, kui seesama tuli, mis mind praegu põletab, mind ka homme ja alati põletaks! Aga kui sind ei ole — ma kustun, langen! Nüüd ma elustusin, ärkasin ellu. Mulle tundub, et ma... Olga, Olga! Sa oled kõige ilusam naine kogu maailmas, sa oled esimene naine, sa... sa...»

Ta langes näoga vastu Olga kätt ja tardus. Sõnad ei tulnud enam keelelt. Ta surus käe südamele, et vaigistada ärevust, pööras Olgale oma kirgliku, niiske pilgu ja jäi liikumatuks.

«Õrn, õrn, õrn!» kordas Olga mõttes, kuid ohates, mitte nii nagu pargis, ja langes sügavasse mõtisklusse.

«Mul oleks aeg minna!» ütles Olga toibudes.

Oblomov kainenestus äkki.

«Sa viibid siin, mu jumal! Minu juures!» rääkis ta, ja ta hingestatud pilk asendus ara ringivahtimisega. Tulised sõnad ei voolanud enam keelelt.

Oblomov haaras rutakalt kübara ja salopi ning tahtis segaduses saloppi Olgale pähe panna.

Olga hakkas naerma.

«Minu pärast ära karda,» rahustas ta, «ma tante sõitis terveks päevaks ära; kodus teab ainult hoidja, et mind kodus ei ole, ja Katja. Saada mind.»

Olga ulatas talle käe ja värinata, rahulikult, uhke teadvusega oma süütusest läks koera meeleheitliku keti otsas karglemise ja haukumise saatel uhkelt üle hoovi, istus tõlda ning sõitis ära.

Akendest vaatasid perenaise poolel pead; nurga tagant, põimtara juures ilmus kraavist nähtavale Anisja pea.

Kui tõld järgmisse uulitsasse pööras, tuli Anisja ning ütles, et ta on terve turu läbi jooksnud ja sparglit pole olnud. Zahhar tuli tagasi umbes kolme tunni pärast ja magas terve öö-päeva.

Oblomov käis kaua mööda tuba edasi-tagasi, tundmata jalgu enda all, kuulmata enda samme: ta käis, nagu oleks ta vaksa võrra põrandast kõrgemal.

Niipea kui vaikis tõllarataste rudin lumisel teel, mis viis kaasa tema elu ja õnne, — ta rahutus möödus, ta pea tõusis püsti ja selg sirgeks, vaimustatud sära ilmus näkku tagasi ja ta silmad läksid niiskeks õnnest, heldimusest. Kehas valgus laiali mingisugune soojus, värskus, erksus. Ja jällegi, nagu varem, oleks ta tahtnud minna igale poole, kuhugi kaugemale: ka sinna, Stolzi juurde koos Olgaga, ka külasse, põldudele, metsatukkadesse, oleks tahtnud tõmbuda oma kabinetti üksindusse ja süveneda töösse, sõita ise Rõbinski sadamasse, teed ehitada, lugeda äsjailmunud uut raamatut, millest kõik räägivad, ja sõita ooperisse — täna...

Jah, täna käis Olga tema juures, täna läheb tema Olga juurde, siis ooperisse. Kui sisukas on päev! Kui kerge on hingata selles elus, Olga sfääris, tema neitsiliku sära, erksa jõu, noore, kuid peene, sügava ja kaine mõistuse kiirtes! Oblomov käib nagu lennates, nagu kannaks teda keegi mööda tuba.

«Edasi, edasi!» räägib Olga. «Kõrgemale, kõrgemale, sinna, tolle piiri juurde, kus kaotavad oma jõu ja õigused õrnus ja graatsia ning kus algab mehe riik!»

Kui selgesti näeb Olga elu! Kuidas loeb selles keerukas raamatus oma teed ja vaistlikult aimab ka Oblomovi rada! Mõlemad elud peavad voolama kokku nagu kaks jõge: tema on Olga juhataja, juht!

Olga tunneb tema jõudu, andeid, teab, kui palju ta suudab, ja ootab alandlikult tema valitsemist. Oivaline Olga! Vankumatult rahulik, julge, lihtne, kuid mehine ja loomulik naine, nagu elu ise!

«Tõepoolest, kui jälg siin on!» rääkis Oblomov ringi vaadates. «Ning see ingel laskus siia sohu, pühitses seda oma siinviibimisega!»

Oblomov vaatas armastusega toolile, kus Olga oli istunud, ja äkki hakkasid ta silmad särama: põrandal tooli juures nägi ta tillukest kinnast.

«Pant! Tema käsi: see on ennustus! Oo...» oigas ta kirglikult, kinnast huulte peale surudes.

Perenaine vaatas ukse vahelt, kutsudes lõuendit vaatama: toodi müüa, ehk läheb vaja?

Kuid Oblomov tänas teda kuivalt, ei mõelnudki heita pilku ta küünarnukkidele ja vabandas, et tal on väga palju tege- mist. Süvenes siis mälestustesse suvest, võttis läbi kõik üksik- asjad, meenutas iga puud, pöösast, pinki, iga öeldud sõna ning leidis selle kõik olevat armsama, kui see oli tol ajal, kui ta seda nautis.

Ta kaotas täiesti enesevalitsemise, laulis, alustas lahkelt Anisjaga juttu, heitis nalja selle üle, et tal ei ole lapsi, ja lubas tulla ristiisaks niipea, kui laps sünnib. Hakkas Mašaga nõnda jandama, et perenaine vaatas uksest sisse ja kihutas Maša koju, et see ei segaks üürnikul «töötegemist».

Ulejäänud osa päevast lisas veelgi meeletust. Olga oli lõbus, laulis, pärast lauldi ka ooperis, seejärel jõi ta nende juures teed, teejoomise ajal oli niisugune südamluk, siiras jutt tema, tädi, paruni ja Olga vahel, et Oblomov tundis end täiesti selle väikese perekonna liikmena. Aitab üksildasest elamisest: tal on nüüd nurk; ta on kõvasti oma elulõnga loo- nud; tal on valgus ja soojus — kui hea on selles elada!

Öösel magas ta vähe: aina lõpetas Olga poolt saadetud raamatuid ja luges poolteist köidet läbi.

«Homme peab saabuma kiri külast,» mõtles ta ja ta süda tagus... tagus... Viimaks ometi!

VIII

Järgmisel päeval leidis Zahhar tuba koristades kirjutus- laualt väikese kinda, silmitses seda tükk aega, muigas ja ula- tas siis Oblomovile.

«Vististi on Iljinskiite preili unustanud,» ütles ta.

«Saatan!» káratas Ilja Iljitš ja kiskus tal kinda käest. «Valetad! Missugune Iljinskiite preili! See käidi õmbleja juu- rest särke passimas. Kuidas sa tohid välja mõelda?»

«Mis saatan? Mis asja ma välja mõtlen? Näe, juba pere- naise poolel räägitakse...»

«Mida räägitakse?» küsis Oblomov.

«Mida, muud midagi, et Iljinskiite preili käis tüdrukuga siin...»

«Mu jumal!» lausus Oblomov hirmunult, «aga kas nad siis Iljinskiite preilit tunnevad? See sina ise või Anisja olete välja lobisenud...»

Akki ilmus Anisja esiku ukse vahelt pooleldi nähtavale.

«Kuidas sul pole patt, Zahhar Trofimõtš, tühja jahva- tadal Ärge kuulake teda, isake,» ütles Anisja, «keegi pole rääkinud ja ei teagi, Kristuse, jumala nimel...»

«Noh, noh, noh!» kähises Zahhar Anisja peale, ähvarda- des talle küünarnukiga rindu tõugata. «Topid end sinna, kus sind ei küsita.»

Anisja kadus. Oblomov ähvardas Zahhari mõlema rusi- kaga ja avas siis kiiresti ukse pererahva poolele. Agafja Matvejevna istus põrandal ja sorteeris vana kremplit vanas kirstus. Ta kõrval olid kaltsude, vati, vanade kleitide, nõo- pide virnad ja karusnahkade tükid.

«Kuulge,» alustas Oblomov lahkelt, kuid erutatult, «minu teenijad ajavad igasugust tühja juttu; teie ärge neid jumala pärast uskuge.»

«Ma pole midagi kuulnud,» ütles perenaine. «Mida nad lobisevad?»

«Eilse visiidi kohta,» jätkas Oblomov, «nemad räägivad, nagu oleks siin keegi preili käinud...»

«Mis meil sellega asja, kes üüriliste juures käib!» ütles perenaine.

«Aga ei, teie, palun, ärge uskuge, see on täielik laim! Mingi preili ei ole käinud: käis lihtsalt õmbleja, kes särke õmbleb. Käis passimas.»

«Aga kust teie sargid tellisite? Kes teile õmbleb?» küsis perenaine elavalt.

«Prantsuse magasinis...» pomises Oblomov.

«Näidake, kui ära tuuakse. Mul on kaks neidu: õmblevad nii hästi ja teevad nii ilusa palistuse, nagu ei tee ükski prants- lanna. Ma nägin, nad tõid vaadata, õmblevad krahv Met- linskile: mitte keegi ei õmble nii hästi. Mis need, teie omad, mis teil seljas, need ei saa sinnapoolegi.»

«Väga hea, ma pean meeles. Teie ainult, jumala pärast, ärge mõelge, et see oli preili...»

«Mis see minusse puutub, kes üürnike juures käib. Olgu kas või preili...»

«Ei, ei!» õiendas Oblomov. «Armas aeg, see preili, kellest Zahhar lobiseb, on väga suurt kasvu, räägib jämeda häälega. aga see õmbleja, võib-olla kuulsite, kui peenel häälel ta rää- kis: tal on imeilus hää. Olge head, ärge arvake...»

«Mis meil sellega asjal» rääkis perenaine, kui Oblomov minema hakkas. «Ärge siis unustage mulle öelda, kui on vaja särke ömmelda lasta: minu tuttavad palistavad nii... nende nimed on Lizaveta Nikolajevna ja Marja Nikolajevna.»

«Hea küll, hea küll, ma ei unusta, ainult ärge arvake, olge head.»

Ja ta lahkus, pärast riietus ja sõitis Olga juurde.

Õhtul, koju tagasi tulnud, leidis ta oma toas laualt kirja külast, naabrilt, oma volinikult. Ta tormas lambi juurde, luges läbi — ja laskis käed rüppe.

«Palun alandlikult volitus teisele isikule edasi anda (kirjutas naaber), sest minul on nii palju tööd kogunenud, et ausalt öeldes ei saa ma nagu kord ja kohus teie mõisa järele yaadata. Kõige parem oleks, kui te ise siia sõidaksite, ja veel parem oleks mõisa elama asuda. Mõis on hea, kuid väga hooletusse jäetud. Eelkõige on vaja mõisategu ja obrok korralikumalt ära jagada; peremeheta seda teha ei saa; talupojad on ära hellitatud, uut vanemat ei kuula, vana on aga kelmivõitu, tema järele tuleb valvata. Tulu suurust määrata ei saa. Vaevalt et praeguse korralageduse juures üle kolme tuhande saate, ja sedagi, kui ise kohal olete. Ma arvestan tulu viljalt, kuid obrokirahadele on lootust vähe; talupojad tuleb käsile võtta ning maksuvõlad läbi vaadata — selleks kõigeeks läheb umbes kolm kuud. Vili oli hea ja hinnas, ning märtsis või aprillis saate raha, kui ise müügi järele valvate. Praegu aga ei ole sularaha krossigi. Mis aga puutub teesse üle Verhljovo ja sillasse, siis — kuna ma teilt kaua aega vastust ei saanud — otsustasin koos Odontsovi ja Belovodoviga ehitada tee minu juurest Nelkisse, nii et Oblomovka jääb kaugele kõrvale. Lõpuks kordan palvet nii ruttu kui võimalik siia sõita: umbes kolme kuuga võib selgitada, mida võib tuleval aastal loota. Muuseas, praegu on valimised: kas te ei sooviks end kreisikohtunikuks valida lasta? Rutake. Teie maja on väga vilets (oli lisatud lõppu). Ma käskisin karjanaisel, vanal kutsaril ja kahel vanal teenijatüdrukul sealt välja kolida: oleks väga ohtlik sinna kauemaks jääda.»

Kirjale oli juurde lisatud kokkuvõte, mitu setverti vilja on koristatud, pekstud, mitu aitadesse pandud, mitu müügile määratud, ja muud sedalaadi majanduslikud üksikasjad.

«Raha mitte krossigi, kolm kuud, ise sinna sõita, talupoegade asju arutada, tulu selgitada, end valida lasta» — see

kõik piiras Oblomovit viirastustena. Ta oleks nagu olnud õõsel metsas, kus iga põõsas ja puu näib röövlina, koolnuna, metsloomana.

«See on ikkagi häbi: ma ei anna alla!» kordas ta, püüdes tutvuda nende viirastustega, nagu ka argpüks pingutab jõudu, et läbi suletud silmalaugude heita pilku viirastustele, ja tunneb külma südames ning nõrkust kätes ja jalgades.

Mida aga lootis Oblomov? Ta mõtles, et kirjas on kindlasti öeldud, kui palju ta tulu saab, ja mõistagi võimalikult palju, tuhandeid näiteks kuus, seitse; et maja on alles hea, nii et hädapärast saab selles elada, kuni uut ehitatakse; et lõpuks saadab volinik kolm-neli tuhat — ühe sõnaga, et kirjast loeb ta sedasama naeru, elujõudu, armastust nagu Olga kirjadest.

Ta ei hõljunud enam tuba mööda vaksa võrra põrandast kõrgemal, ta ei naljatlenud Anisjaga, ei erutanud end õnnelootusega: need tuli kolmeks kuuks edasi lükata. Aga eil Kolme kuuga ajab ta ainult asjad korda, õpib tundma oma mõisa, pulmad aga...

«Pulmadest ei saa enne aastat mõeldagi,» arutas ta kartlikult, «jah, jah, aasta pärast, mitte enne! Peab veel oma plaani lõpetama, on vaja arhitektiga kokku leppida, siis... siis...»

Ta ohkas.

«Laenata!» välgatas tal peas, kuid ta heitis selle mõtte kõrvale.

«Kuidas võib! Aga kui tähtajal ei suuda ära maksta? Kui asjad lähevad halvasti, siis nõutakse sisse ja seni puhas, puutumatu Oblomovi nimi...» Jumal hoidku! Hüvasti siis tema rahu, puhkus... ei, ei! Mõned laenavad ja pärast rabelevad, töötavad, ei maga, nagu oleks deemon neile sisse läinud. Jah, võlg — see on deemon, vanakuri, keda ühegi asjaga peale raha ei saa välja ajada!

On niisuguseid kangeid mehi, kes terve eluaja elavad teise kulul, võtavad ja haaravad paremalt ning vasakult ega liiguta lillegi. Kuidas nad saavad rahulikult magama jääda, kuidas lõunat süüa — arusaamatu! Võlg! Selle tagajärg on — kas väljapääsutu töö nagu sunnitöölisel või teotus.

Küla panti panna? Kas see pole seesama võlg, ainult halastamatum, edasilükkamatum! Maksta iga aasta — kuid võib-olla ei jää elamisekski.

«Onn veel kogu aastaks edasi lükata! Oblomov hakkas haiglaselt oigama ja oleks peaaegu voodisse pikali visanud, kuid toibus äkki ja tõusis. Aga mida rääkis Olga? Kuidas palus Olga teda kui meest, kuidas usaldas enda tema jõule. Olga ootab, et ta läheks edasi ja jõuaks selle kõrguseni, kust ta Olgale käe sirutab ja endaga kaasa viib, talle teed näitab! Jah, jah, kuid millest alustada?»

Ta mõtles, mõtles, lõi siis äkki endale vastu otsaesist ja läks pererahva poolele.

«Kas teie vennas on kodus?» küsis ta perenaiselt.

«Kodus, kuid heitsid magama.»

«Siis paluge ta homme minu juurde,» ütles Oblomov, «mul on vaja temaga kokku saada.»

IX

Vennas astus tuppa jälle samal viisil, istus niisama ettevaatlikult toolile, tõmbas käed varrukatesse ja ootas, mida Ilja Iljitš ütleb.

«Ma sain väga ebameeldiva kirja külast ja vastuse saadetud volitusele — kas mäletate?» ütles Oblomov. «Ehk võtate vaevaks läbi lugeda.»

Ivan Matvejevitš võttis kirja ning laskis harjunud silmadel mööda ridu joosta, kiri aga värises kergelt ta käes. Lugenud kirja läbi, pani ta selle lauale ning peitis käed selja taha.

«Kuidas te arvate, mis nüüd teha?» küsis Oblomov.

«Nad soovivad teil sinna sõita,» ütles Ivan Matvejevitš. «Mis siis: tuhat kakssada versta pole ju jumal teab kui pikk maa! Nädala pärast jäävad teed püsima, siis ehk sõidaksitegi.»

«Ma olen sõitmisest täiesti võõrdunud; harjumatult ja pealegi veel talvel, tunnistan, oleks mul raske, ei tahaks... Pealegi on külas üksinda väga igav.»

«On teil obrokil palju talupoegi?» küsis Ivan Matvejevitš.

«Aga... ei tea, ei ole ammu külas käinud.»

«Peab teadma: kuidas siis selleta? Ei saa ju isegi selleta sissetulekuid kokku võtta.»

«Jah, peaks küll,» kordas Oblomov, «ja ka naaber kirjutab sedasama, kuid asi jõudis kätte talve tulekuks.»

«Kui palju obrokit te arvestate?»

«Obrokit? Arvatavasti... vaat, lubage, mul on kuskil tabel... Stolz koostas veel tookord, kuid on raske üles otsida: Zahhar on selle arvatavasti kuhugi pistnud. Ma näitan pärast... vist kolmkümmend rubla rakendi pealt.»

«Millised teie talupojad on? Kuidas nad elavad?» küsis Ivan Matvejevitš. «Kas on rikkad või laostunud? Vae- sed? Missugune on teoorjus?»

«Kuulge,» ütles Oblomov tema juurde astudes ja tal usaldavalt vormikuue mõlemast hõlmast kinni võttes.

Ivan Matvejevitš tõusis kärmesti püsti, kuid Oblomov pani ta jälle istuma.

«Kuulge,» kordas ta aeglaselt, peaaegu sosinal, «ma ei tea, mis on teoorjus, mis on põllutöö, mida tähendab vaene või rikas talupoeg; ei tea, mida tähendab setvert rukkeid või kaeru, ei tea, palju see maksab, mis kuus ja mida külvatakse ja lõigatakse, kuidas ja millal müüakse; ma ei tea, kas ma olen rikas või vaene, kas mul aasta pärast on kõht täis või jään ma kerjuseks — ma ei tea midagi!» lõpetas ta nukralt, laskis vormikuue hõlmad lahti ja astus Ivan Matvejevitšisi eemale. «Niisiis rääkige ja andke mulle nõu nagu lapsele...»

«Kuidas siis, peab teadma: selleta ei saa millegagi arvestada,» ütles Ivan Matvejevitš alistuvalt muiates. Ta tõusis üles ja pani ühe käe selja taha, teise põue. «Mõisnik peab oma mõisa tundma, teadma, kuidas seda majandada...» rääkis ta õpetavalt.

«Aga mina ei tea. Opetage mind, kui saate.»

«Ma ise ei ole selle asjaga tegelnud, peab teadjate inimestega nõu pidama. Aga kirjas ju kirjutatakse teile,» jätkas Ivan Matvejevitš, näidates keskmise sõrmega, küües allapidi, kirja leheküljele, «et teie peaksite osa võtma valimis- test: see olekski tore! Elaksite seal, teenikssite kreisikohtus ja õpiksite vahepeal ka majapidamist tundma.»

«Ma ei tea, mis on kreisikohus, mida seal tehakse, kuidas teenitakse!» rääkis Oblomov jälle ilmekalt, kuid poolel häälel ning astus Ivan Matvejevitšile otse nina alla.

«Harjute ära. Te ju teenisite siin, departemangus: töö on igal pool üks ja sama, ainult vormis on väike vahe. Igal pool on eeskirjad, vahekirjad, protokollid... Kui on hea sekretär, pole teil mingit muret. Ainult alla kirjutada. Kui on teada, kuidas departemangudes asju aetakse...»

«Ma ei tea, kuidas departemangudes asju aetakse,» ütles Oblomov monotoonselt.

Ivan Matvejevitš heitis Oblomovile oma kobava pilgu ja vaikis.

«Arvatavasti olete ühtelugu raamatuid lugenud,» tähendas ta endise alandliku muigega.

«Raamatuid!» vastas Oblomov kibedusega ja peatus.

Ei jätkunud julgust ja polnud ka vajadust end ametniku ees hinge põhjani paljastada.

«Ka raamatuid ma ei tunne,» mõlkus tal peas, kuid see ei tulnud keelelt ning kõik väljendus raskes ohkes.

«Te olete ju millegagi tegelnud,» lisas Ivan Matvejevitš alandlikult, nagu oleks lugenud Oblomovi silmist vastuse raamatute kohta, «on võimatu, et...»

«On võimalik, Ivan Matvejevitš: siin on teile elav tõendus — mina! Kes ma siis olen? Mis ma olen? Minge, küsige Zahharilt, ja ta vastab teile: «isand»! Jah, ma olen isand ning ei oska midagi teha! Tehke teie, kui oskate, ja aidake, kui suudate, ning töö eest võtke endale, mis tahate — selleks ongi teadus!»

Ta hakkas mööda tuba käima, Ivan Matvejevitš seisis omal kohal ja igakord pöördus terve kehaga veidi selle nurga poole, kuhu läks Oblomov. Nad mõlemad vaikisid mõne aja.

«Kus te õppisite?» küsis Oblomov jälle tema ees seisma jäädes.

«Hakkasin peale gümnaasiumis, kuid kuuendast klassist võttis isa mu välja ja pani valitsuse asutusse teenima. Mis nüüd meie teadus! Lugeda, kirjutada, grammatikat, aritmeetikat, ja kaugemale ei saanudki. Kuidagiviisi kohanesin tööga ja tulengi tasapisi läbi. Teie asi on teine: teie õppisite päris teadust...»

«Jah,» kinnitas Oblomov ohates, «tõsi küll, ma õppisin kõrgemat matemaatikat, poliitilist ökonoomiat ja õigusteadust, kuid tööga ei ole ikkagi kohanenud. Näete, et kõrgema matemaatika varal ma veel ei saa teada, kui palju on mul tulu. Saabusin küllasse, kuulasin, vaatasin, kuidas toimiti meie majas, mõisas ja meie ümbruses — hoopis teised õigused. Sõitsin siia, mõtlesin, et poliitilise ökonoomia abil pääsen kuidagi haljale oksale... Minule aga öeldi, et teadust võib mulle vaja minna aja jooksul, võib-olla vanas põlves, kuid

enne on vaja saada teenistusastmed ning selleks on vaja ainult üht teadust — pabereid kirjutada. Nii ma ei harjunudki tööga, vaid minust sai lihtsalt isand, teie aga kohanesite: noh, otsustage siis, kuidas välja rabelda.»

«Pole viga, seda võib,» ütles Ivan Matvejevitš lõpuks.

Oblomov jäi tema vastu seisma ja ootas, mida ta ütles.

«Seda kõike võib teha ülesandeks suurte teadmistega inimesele ja volituse tema nimele ümber kirjutada,» lisas Ivan Matvejevitš juurde.

«Aga kust võtta niisugune inimene?» küsis Oblomov.

«Mul on ametivend Issai Fomitš Zatjortõi: ta ökitab pisut, kuid on ärimehelik ja asjatundja inimene. Kolm aastat valitses suurt mõisa ning mõisnik laskis ta lahti ainult sel põhjusel, et ta ökitab. Siis astus ta meie juurde teenistusse.»

«Kuid kas teda võib usaldada?»

«Kõige ausam hing, olge mureta! Oma raha paneb käiku, et aga volitajale meeltemööda olla. Juba kaksteist aastat on meil ametis.»

«Kuidas ta siis sõita saab, kui ta teenib?»

«Pole viga, võtab neljaks kuuks puhkuse. Teie suvatsege otsustada, mina aga toon ta siia. Sest ega ta muidu ei sõida.»

«Muidugi mitte,» kinnitas Oblomov.

«Teie suvatsege määrata talle sõidurahad, ülalpidamisrahad, niipalju kui öö-päeva kohta vaja läheb, ning pärast, kui asi lõpetatud, tasu vastavalt lepingule. Küll ta sõidab, pole viga!»

«Ma olen teile väga tänulik: te päästate mind suurtest askeldustest,» ütles Oblomov ja ulatas talle käe. «Kuidas ta nimi oligi?»

«Issai Fomitš Zatjortõi,» kordas Ivan Matvejevitš, pühkis ruttu teise käise käanisega kätt ning, ulatanud Oblomovile käe, tõmbas selle jälle hetkel käisesse tagasi. «Homme ma räägin temaga ja toon ta siia.»

«Jah, tulge lõunat sööma, siis arutame. Olen teile väga, väga tänulik!» rääkis Oblomov ja saatis Ivan Matvejevitši ukseni.

Sama päeva õhtul istusid kahekordse maja ühes teise korra toas Ivan Matvejevitš ja Tarantjev. Maja seisis ühe küljega vastu uulitsat, kus elas Oblomov, teisega aga kaldaäärse tänava poole.

See oli nõndanimetatud «joogimaja», mille ukse ees seisis ikka kaks-kolm tühja troskat, alumisel korral aga istusid voorimehed, alustassid käes. Ülemine kord oli määratud Viiburi poole «isandatele».

Ivan Matvejevitši ja Tarantjevi ees olid tee ning pudel rummi.

«Kõige puhtam jamaika,» ütles Ivan Matvejevitš, valades endale väriseva käega rummi klaasi, «ära põlga kosti, vader.»

«Tunnista üles, et on ka, mille eest kostitada,» vastas Tarantjev. «Maja oleks enne maha mädanenud, kui sa ise siisuguse üürniku oleksid leidnud.»

«Tõsi, tõsi,» rääkis Ivan Matvejevitš vahele. «Kui aga meie asi teostub ja Zatjortõi külasse sõidab — siis tulevad liigud!»

«Sa oled ju ihnus, vader: sinuga on vaja tingida,» rääkis Tarantjev. «Viiskümmend rubla siisuguse üürniku eest!»

«Kardan, ähvardab välja kolida,» tähendas Ivan Matvejevitš.

«Ah sind: ise veel inimestetundja! Kuhu ta kolib! Ta ei lähe nüüd ajadeski.»

«Aga pulmad? Räägitakse, et võtab naise.»

Tarantjev hakkas laginal naerma.

«Tema võtab naise! Tahad, veame kihla, et ei võta naist!» vastas ta. «Zahhar aitab tal magadagi, mis naisevõtjat temast on! Seni olen mina talle head teinud: sest ilma minuta, mu kulla vennas, oleks ta nälga surnud või vanglasse sattunud. Tuleb politseijaoskonna ülevaataja või küsib majaperemees midagi, ta ei tea mitte mõhkugi — kõik mina. Mitte midagi ta ei tea!»

«Tõesti, mitte midagi: ta ise ütleb, et ta ei tea, mida tehakse kreisikohtus, samuti ka departemangus; missugused talupojad tal on — ei tea. Mis pea see küll on! Mul kippus naer peale!»

«Aga leping, missuguse lepingu sõlmisime!» hooples Tarantjev. «Meister oled sa, vennas Ivan Matvejevitš, pabe-

reid kirjutama, jumala eest meister! Tuletab kadunud isa meelde! Ka mina olin kange, kuid olen võõrdunud, jumal ääleb, et olen võõrdunud! Istun: silmad aga lähevad vesiseks. Ta ei lugenud, viskas nime alla! Seal aga kõik — juurvilja-aiad ja hobusetallid ja aidad.»

«Jah, vader, seni kuni Venemaal pole välja surnud tohmanid, kes paberitele lugemata alla kirjutavad, võib meiesugune veel elada. Aga muidu kas või hukku, nii halvaks on aiad muutunud! Kui kuulata vanamehi, siis varem oli teisiti! Mis kapitali olen ma kaksikümmend viis aastat teenides kogunud? Viiburi poolel saab kuidagi ära elada, välja aga nagu ära näita: palukesel pole viga, ei kaeba, ära süüa ei jõua! Aga et saaks korteri Liteinajale, vaipu, et võtta rikas naine, lapsi ülemkihti upitada, — selleks on juba ajake möödas! Ja nagu, kuuled sa, pole siisugune, ning sõrmed, näed sa, on punased, küsivad kah: miks viina jood... Aga kuidas ei peaks siis jooma? Õige mul asja! Õeldakse, et oled toapoisist halvem: nüüd ei kanna toapoisiki siisuguseid saapaid, ta vahetab iga päev särki. Jah, kasvatus pole enam endine — piimahabemed tikuvad ette: vigurdavad, loevad ja räägivad prantsuse keelt...»

«Aga asja ei taipa,» lisas Tarantjev.

«Ei, vennas, taipavad küll: nüüd aetakse asju teistmoodi; püütakse lihtsustada, muudkui teevad meile halba. Et pole niimoodi vaja kirjutada: see on üleliigne kirjavahetus, aja raiskamine, saab kiiremini... solgivad!»

«Kuid leping on ju alla kirjutatud: ei solkinud ära!» ütles Tarantjev.

«See on nüüd muidugi püha. Joome, vader! Vaat, kui saadab Zatjortõi Oblomovkasse, too imeb veel veidi: jääb pärast pärijatelegi...»

«Jäägu!» tähendas Tarantjev. «Aga mis pärijad sul on: kolmandast põlvest, seitsmes vesi kiisli pealt.»

«Näed sa, ainult pulmi kardan!» ütles Ivan Matvejevitš.

«Sulle öeldakse, ära karda. Pea minu sõna meeles.»

«Tohoh!» vastas Ivan Matvejevitš rõõmsalt. «Aga ta vahib jõllitades mu õde...» lisas ta sosinal.

«Mis sa räägid?» küsis Tarantjev hämmastunult.

«Ole ainult vait! Jumala eest, just nii...»

«Noh, vennas,» imestas Tarantjev vaevu toibudes, «seda ei oleks ma uneski näinud! Noh, ja õde?»

«Õde? Sa ju tead teda — ah, mis!»

Ta lõi rusikaga vastu lauda.

«Kas oskab tema oma kasu silmas pidada! Lehm, ehtne lehm: teda kas löö või kaisuta — ikka naeratab nagu hobune kaeru nähes. Mõni teine... oi, oi! Aga mina ei lase teda silmist — saad aru, mis lõhn sellel on!»

XI

«Neli kuud! Veel neli kuud sunnitud olekut, salajasi kokkusaamisi, kahtlustavaid nägusid, naeratusi!» mõtles Oblomov, minnes mööda treppi Iljinski juurde. «Mu jumal! Millal see lõpeb? Kuid Olga hakkab kiirustama juba täna, homme. Ta on nii järeleandmatu, paindumatu! Teda on raske veenda...»

Oblomov jõudis Olga toani, kohtamata kedagi. Olga istus oma väikeses võõrastetoas, mis asetses magamistoa ees, ja oli süvenenud mingisuguse raamatu lugemisse.

Oblomov ilmus Olga ette nii ootamatult, et Olga võpatas, ulatas talle siis lahkelt naeratades käe, kuid silmad oleksid nagu raamatut edasi lugenud; ta vaatas kuidagi hajameelselt.

«Sa oled üksi?» küsis Oblomov Olgalt.

«Jah, *ma tante* sõitis Tsarskoje Seloosse, kutsus ka mind kaasa. Me sööme lõunat peaaegu üksi. Tuleb veel Marja Semjonovna; muidu ma ei oleks saanud sind vastu võtta. Täna sa ei saa sellest rääkida. Kui igav see kõik on! Selle eest aga homme...» lisas ta ja naeratas... «Aga mis siis, kui ma oleksin täna Tsarskoje Seloosse sõitnud?» küsis Olga naljatades.

Oblomov vaikis.

«Sa oled mures?» jätkas Olga.

«Ma sain külast kirja,» ütles ta monotoonselt.

«Kus see on? Kaasas?»

Oblomov ulatas talle kirja.

«Ma ei saa midagi aru,» ütles Olga paberile vaadates.

Oblomov võttis talt kirja ning luges ette. Olga jäi mõtlesse.

«Mis siis nüüd?» küsis Olga, kui oli veidi aega vaikinud.

«Ma pidasin täna perenaise vennaga nõu,» vastas Oblomov, «ja ta soovib mulle volinikku, Issai Fomitš Zajtjor-õid: ma teen talle ülesandeks see kõik korda ajada.»

«Võõrale, tundmatule inimesele!» vastas Olga imestusega. «Obrokirahade kogumise, talupoegade asjade arutamise, viljamüügi järele valvamise...»

«Ta ütleb, et see on kõige ausam hing, teenib kaksteist aastat temaga koos... Ainult ökitab veidi...»

«Aga missugune on su perenaise vend ise? Kas sa tunnend teda?»

«Ei, kuid ta tundub nii kindel ning toimekas inimene ja pealegi elan ma tema majas: häbeneb petta.»

Olga vaikis ja istus, silmad maha löödud.

«Muidu peaksin ma ise sõitma,» ütles Oblomov. «Pean tunnistama, et ma seda ei tahaks. Ma olen täiesti võõrdunud sõidust mööda maanteid, eriti aga talvel... pole kunagi sõitnud.»

Olga vaatas ikka maha, liigutas kinganina.

«Ja kuigi ma ise sõidaksin,» jätkas Oblomov, «siis ei tule sellest ometi mitte kui midagi välja: ma ei jõua selgusele; talupojad petavad mind, külavanem räägib, mida tahab, — ma pean kõike uskuma; raha annab niipalju, kui heaks arvab. Ah, et Andreid siin ei ole: ta oleks kõik korda ajanud!» lisas ta kurvalt.

Olga muigas, s. o. tal muigasid ainult huuled, kuid süda mitte: südames oli ainult kibedus. Ta hakkas aknast välja vaatama, vidutades pisut üht silma, jälgides iga möödasõitvat tõlda.

«Pealegi on see volinik suurt mõisa valitsenud,» jätkas Oblomov, «ja mõisnik saatis ta minema just seepärast, et ta ökitab. Ma annan talle volituse, annan talle kaasa plaanid: ta korraldab maja ehitamiseks vajamineva materjali sisseostu, kogub kokku obrokiraha, müüb vilja, toob raha ja siis... kui rõõmus ma olen, armas Olga,» ütles Oblomov tema kätt suudeldes, «et mul ei ole vaja sinu juurest lahkuda! Ma ei suudaks lahusolekut välja kannatada; olla külas, üksi, sinuta... see on kole! Kuid nüüd tuleb meil olla väga ettevaatlikud.»

Olga vaatas Oblomovile suuri silmi ja ootas.

«Jah,» hakkas ta pikkamööda, peaaegu kogeldes rääkima, «kokku saame mõnikord harva; eile räägiti meil jälle, isegi

pererahva poolel... ja ma ei taha seda... Niipea kui kõik asjad on korras, volinik maja ehitamise korraldanud ja raha toonud... see kõik saab korda umbes aastaga... siis ei ole enam lahusolekut, me ütleme tädile ja... ja...»

Ta heitis pilgu Olgale: Olga oli meelemärgusetu. Pea oli vajunud viltu, siniseks tõmbunud huulte tagant paistsid hambad. Oblomov ei pannud rõõmu ja unistuste ülikülluses tähelegi, et sõnade juures «kui kõik asjad on korras, volinik maja ehitamise korraldanud» Olga kahvatas ega kuulnud tema lause lõppu.

«Olga!... Mu jumal, tal on halb!» hüüdis Oblomov ja helistas.

«Preilil on halb!» ütles ta kohalejooksnud Katjale. «Ruttu vett! Piiritust...»

«Issand! Terve hommiku olid nii rõõmsad... Mis neil on?» sosistas Katja, tõi tädilaualt piirituse ja hakkas veeklaasiga askeldama.

Olga toibus, tõusis Katja ja Oblomovi abiga tugitoolist ning läks taarudes oma magamistuppa.

«See läheb mööda,» ütles ta nõrgalt, «need on närvid; magasin öösel halvasti. Katja, pane uks kinni, kuid teie oodake mind: ma toibun ja tulen tagasi.»

Oblomov jäi üksi, asetaskõrva vahel vastu ust, vaatas läbi võtmeaugu, kuid midagi ei olnud kuulda ega näha.

Poole tunni pärast läks ta mööda koridori teenijatetola juurde ja küsis Katjalt:

«Kuidas preili end tunneb?»

«Ei ole viga,» vastas Katja, «nad heitsid pikali ja saatsid mind ära; pärast käisin sees: nad istuvad tugitoolis.»

Oblomov läks jälle võõrastetuppa, jälle vaatas läbi võtmeaugu — midagi pole kuulda.

Oblomov koputas sõrmega õige tasa uksele — talle ei vastatud.

Ta istus ning vajus mõtteisse. Selle poolteise tunniga mõtles ta palju läbi, paljugi muutus ta peas, ta võttis vastu palju uusi otsuseid. Viimaks peatus ta sellel, et sõidab ise koos volinikuga küllasse, kuid enne nurub tädilt nõusoleku pulmadeks, kihlub Olgaga, Ivan Gerassimovitšile teeb ülesandeks leida korter ja laenab isegi pisut raha pulmadeks.

Selle võla võib tasuda viljamüügist saadud rahast. Miks ta siis pea nii norgu laseb? Ah, mu jumal, kuidas kõik võib

ühel silmapilguga muutuda! Ja seal, küllasse, teeb ta koos volinikuga korralduse koguda kokku obrokiraha ja lõpuks kirjutab ka Stolzile: Stolz annab talle raha ning tuleb ja korrastab talle Oblomovka oiavaliselt; rajab igale poole teed, ehitab sillad, asutab koolid... ja siis nemad Olgaga!... Jumal, see on õnn!... Kuidas see talle ikka veel pähe pole tulnud!

Äkki läks tal meel nii kergeks, rõõmsaks; ta hakkas nurgast nurka käima, isegi sõrmedega nipsu laskma, peaaegu et oleks rõõmust karjunud, astus Olga ukse juurde ja hüüdis teda tasakesi rõõmsal häälel.

«Olga, Olga! Mida ma teile praegu ütlen!» rääkis ta huulide vahel vastu surudes. «Seda ei oska te kuidagi arvata...»

Oblomov otsustas täna Olga juurest mitte ära sõita, vaid tädil tulekut oodata. «Veel täna teatame tädile ja ma sõidan siit ära peigmehena.»

Uks avanetas ja ilmus Olga. Oblomov vaatas talle hetkel ning kaotas julguse; ta rõõm oleks nagu maa alla vajunud: Olga oli otsekui vananenud. Kahvatu, kuid silmad hiilgavad; kokkusurutud huulis, igas joones peitub seesmine elupinge, mille vägivaldne rahu ja liikumatus oleksid nagu jäänud aheldanud.

Olga pilgust luges Oblomov otsuse, kuid missuguse, seda ta veel ei teadnud, ainult ta süda kloppis, nagu ei olnud kloppinud kunagi varem. Niisuguseid hetki polnud tema elus veel olnud.

«Kuule, Olga, ära vaata mind nõnda: mul on hirm!» ütles ta. «Ma mõtlesin ümber: tuleb korraldada hoopis teisiti...» jätkas ta siis, pikkamööda häält madaldades, peatudes ja püüdes tungida Olga silmade, huulte ning rääkivate kulmude tähendusse, mis oli talle uus. «Ma otsustasin ise koos volinikuga küllasse sõita... et seal...» rääkis ta vaevalt kuuldavalt lõpuni.

Olga vaikis ja silmitses teda teraselt otsekui viirastus.

Oblomov juba ähmaselt aimas, missugune otsus teda ootab, ja võttis kübara, kuid viivitas küsimusega: tal oli hirm kuulda saada saatuslikku otsust ja isegi edasikaebuse võimalust. Viimaks sai ta endast võitu.

«Sain ma õieti aru?» küsis ta Olgalt muutunud häälel.

Olga langetas nõusoleku märgiks pikkamisi ja vaikselt pea. Kuigi Oblomov oli enne seda Olga mõtet aimanud, kahvatas ta, kuid seisis ikka veel Olga ees.

Olga oli veidi roidunud, kuid näis nii rahulik ja liikumatu nagu raidkuju. See oli too üleloomulik rahu, mis tekib siis, kui keskendatud kavatsus või üllatatud tunne annab inimesele äkki kogu endavalitsemiseks vajaliku jõu, kuid ainult üheks hetkeks. Olga sarnanes haavatule, kes on haava käega kinni surunud, et öelda lõpuni, mis on vaja, ja siis surra.

«Sa ei hakka mind vihkama?» küsis Oblomov.

«Mispärast?» küsis Olga nõrgalt.

«Kõige pärast, mis ma sinuga olen teinud?»

«Mis sa siis tegid?»

«Armastasin sind: see on solvamine.»

Olga naeratas haletsevalt.

«Sellepärast,» rääkis Oblomov norgus päi, «et sa eksisid... Võib-olla andestad mulle, kui sulle meelde tuleb, et ma sind hoiatasin, et kui sind tabab häbi, kuidas sa siis kahetsed...»

«Ma ei kahetse. Mul on nii valus, nii valus...» ütles Olga ja peatus, et hinge tagasi tõmmata.

«Mul on halvem,» vastas Oblomov, «kuid ma olen seda väärt; aga mispärast piinled sina?»

«Uhkusest,» vastas Olga. «Ma olen karistatud, ma lootsin liialt oma jõu peale — näed sa, milles ma eksisin, kuid mitte selles, mida kartsid sina. Ma ei unistanud esimesest noorusest ja ilust: ma tahtsin sind ellu äratada, mõtlesin, et sa võid veel minu jaoks elada, — aga sina oled juba ammu surnud. Seda eksitust ei näinud ma ette, ma aina ootasin, lootsin... ja näe!» lõpetas ta vaevaliselt ohates.

Olga vaikis, istus siis.

«Ma ei saa seista: jalad värisevad. Ka kivi oleks sellest, mis ma teinud olen, elama hakanud,» jätkas ta roidunud häälel. «Nüüd ei tee ma midagi. Ei astu sammugi, ei lähe isegi Suveaeda: kõik on asjata, sa oled surnud! Oled sa minuga nõus, Ilja?» lisas Olga, olles veidi vaikinud, «kas sa ei heida mulle kunagi ette, et ma uhkusest või tuju ajel sinust lahkusin?»

Oblomov raputas eitavalt pead.

«Oled sa veendunud, et meil enam midagi üle ei jäänud, ei ühtki lootust?»

«Jah,» ütles Oblomov, «see on tõsi... Kuid võib-olla...» lisas ta pärast kõhklevalt, «aasta pärast...»

Tal ei jätkunud julgust anda oma õnnele otsustav hoop.

«Kas mõtled sa tõsiselt, et sa aastaga oma asjad ja elu korda sead?» küsis Olga. Mõttele järel!»

Oblomov ohkas ning jäi mõttesse, võitles iseendaga. Olga luges seda võitlust ta näolt.

«Kuule,» ütles Olga, «ma vaatasin äsja kaua oma ema pilti ja näib, et sain ta silmist nõuannet ning jõudu. Kui sa nüüd nagu aus inimene... Arvesta, Ilja, meie ei ole lapsed ega tee nalja: asi puutub tervesse elusse! Küsi siis tõsiselt oma südametunnistusest ja ütle — ma usun sind, tunnen sind: kas sind jätkub terveks eluks? Kas saad sa mulle selleks, mida mulle vaja on? Sa tunned mind, järelikult saad aru, mida ma tahan öelda. Kui sa ütled julgelt ja kaalutletult — «jah», siis võtan ma oma otsuse tagasi: siin on mu käsi ja lähme kuhu tahad — välismaale, külasse, isegi Viiburi poole!»

Oblomov vaikis.

«Kui sa teaksid, kuidas ma sind armastan...»

«Ma ei oota armastusekinnitusi, vaid lühikest vastust,» rääkis Olga peaaegu kuival vahele.

«Ära piina mind, Olga!» anus Oblomov nukralt.

«Mis siis on, Ilja, kas on mul õigus või mitte?»

«Jah,» ütles Oblomov selgelt ja kindlalt, «sul on õigus!»

«Siis on meil aeg teineteisest lahkuda,» otsustas Olga, «kuni pole sind siit leitud ega nähtud, kuivõrd ma tujust ära olen.»

Oblomov ei lahkunud ikka veel.

«Kui sa minuga abielluksid, mis saaks pärast?» küsis Olga.

Oblomov vaikis.

«Sa uinuksid iga päevaga ikka raskemalt — kas pole tõsi? Aga mina? Sa näed, missugune ma olen? Ma ei vanane, ei väsi kunagi elamast. Sinuga me elaksime aga päevast päeva, ootaksime jõulusid, siis võinädalat, sõidaksime võõrsile, tähtsime ega mõtleks millegi peale. Heidaksime magama ja tänaksime jumalat, et päev on kiiresti möödunud, hommikul aga ärkaksime sooviga, et tänane päev sarnaneks eelsele... See on meie tulevik — kas jah? Kas see on elu? Ma kidunen, suren... mille eest, Ilja? Oleksid sina õnnelik...»

Oblomov laskis pilgul piinatult mööda lage ringi käia, tahtis paigast liikuda, põgeneda — jalad ei kuulanud sõna.

Tahtis midagi öelda — suu oli kuiv, keel ei liikunud, häält ei tulnud rinnast. Ta ulatas Olgale käe.

«Niisiis...» algas ta langenud häälel, kuid ei lõpetanud ja lausus pilguga lõpuni: «Jumalaga!»

Ka Olga tahtis midagi öelda, kuid ei öelnud, ulatas talle käe, kuid käsi langes Oblomovi kätt puudutamata, tahtis samuti öelda «jumalaga», kuid hääle katkes poolel sõnal ja võttis vale noodi; kramp moonutas nägu, Olga pani käe ja pea Oblomovi õlale ning hakkas valjusti nutma. Nagu oleks tal relv käest kistud. Tark naine oli kadunud — ilmus lihtsalt naine, kes oli mure vastu kaitsetu.

«Jumalaga, jumalaga...» purskas Olgast keset härrasti nuttu.

Oblomov vaikis ja kuulas hirmuga Olga pisaraid, kuid ei sõandanud neid segada. Ta ei tundnud kaasa ei Olgale ega iseendale; ta ise oli haletsemisväärne. Olga laskus tugitooli, ning surunud näo vastu rätти, toetus lauale ja nuttis kibedalt. Pisarad voolasid mitte ootamatu ning ajutise valu pärast äkki väljapursanud kuuma joana, nagu tookord pargis, — vaid valgusid kurbade, külmade niredena nagu sügisene vihm, mis halastamatult leotab põldusid.

«Olga,» ütles Oblomov lõpuks, «miks sa end piinad? Sa armastad mind, sa ei ela lahkumist üle! Võta mind, nagu ma olen, armasta seda, mis minus on head.»

Olga raputas eitavalt pead, ilma pilku tõstmata.

«Ei... ei...» jõudis ta viimaks öelda, «minu pärast ja minu mure pärast ära karda. Ma tunnen ennast: ma nutan nüüd selle välja ning pärast ei nuta enam. Nüüd aga ära sega mind nutmast... mine ära... Ah ei, oota!... Jumal nuhtleb mind!... Mul on valu, ah kui valu... siin, südame juures...»

Vali nutt algas uuesti.

«Aga kui valu ei möödu,» küsis Oblomov, «ja su tervis halveneb? Niisugused pisarad on mürgised: Olga, mu ingel, ära nuta... unusta kõik...»

«Ei, lase mul nutta! Ma ei nuta tuleviku, vaid mineviku pärast...» rääkis ta vaevu, «see on närtsinud, möödas... Mitte mina ei nuta, mälestused nutavad!... Suvi, park... mäletad? Mul on kahju meie puisteest, sirelioksast... See kõik on kasvanud südame külge: on valu südamest lahti kiskuda!...»

Olga vangutas meeleheites pead ja nuttis, korrates:

«Oh, kui valu, valu!»

«Kui sa sured?» ütles Oblomov äkki hirmuga, «mõtles järele, Olga...»

«Ei,» rääkis Olga vahele, tõstis pea ja püüdis läbi pisarate Oblomovile vaadata. «Alles hiljuti mõistsin ma, et ma armastan sinus seda, mida ma sinus tahtsin leida, mida Stolz mulle näitas, mida me temaga koos välja mõtlesime. Ma armastasin tuleviku Oblomovit! Sa oled tasane ja aus, Ilja; sa oled õrn... tuvi; sa peidad pea tiiva alla — ja ei taha midagi rohkem; sa oled valmis kogu eluaja katuseräästa all kudrutama... kuid mina ei ole niisugune; mulle on sellest vähe, mulle on veel midagi vaja, kuid mida — ma ei tea! Suudad sina mulle õpetada, öelda, mis see on, mis mul puudub, seda kõike anda, et ma... Kuid õrnus... kus seda siis ei ole!»

Oblomovil nõrkesid jalad; ta istus tugitooli ja pühkis rätikuga käsi ning otsmikku.

Need sõnad olid halastamatud, solvasid Oblomovit sügavalt: seestpoolt oleks teda nagu põletatud, väljast aga hoo-vas otsekui külma. Vastuseks naeratas ta kuidagi haledalt, haiglaselt-häbelikult nagu sant, kellele tema alastiolekut ette heidetakse. Ta jäigi istuma jõuetusenaeratusega näol, erutusest ja solvamisest nõrkenud; ta kustunud pilk rääkis selgesti: «Jah, ma olen vilets, haletsemisväärne, kerjus... pekske, pekske mind!...»

Olga märkas äkki, kui palju mürki sisaldasid ta sõnad, ja ta tormas sõostes Oblomovi juurde.

«Anna mulle andeks, mu sõber!» hakkas ta õrnalt ja pisarailmil rääkima. «Ma ei tea, mida ma räägin: ma olen meeletul! Unusta kõik; oleme jälle endised; jäägu kõik nii, nagu oli...»

«Ei!» ütles Oblomov, tõusis äkki püsti ja tõrjus otsustava liigutusega Olga puhangu tagasi. «Ei jää! Ära tunne muret, et ütlesid tõtt: ma olen seda väärt...» lisas ta nukralt juurde.

«Ma olen unistaja, fantaseeri,» rääkis Olga. «Mul on õnnetu iseloom. Miks on teised, miks on Sonitska nii õnnelik?...»

Olga hakkas nutma.

«Mine ära!» otsustas ta, rebides kätega märga rätikut. «Ma ei kannata välja; mulle on minevik veel kallis...»

Jälle kattis ta näo taskurätikuga ja püüdis nuttu summutada.

«Miks hävines kõik?» küsis ta äkki pead tõstes. «Kes on sind, Ilja, ära neednud? Mis oled sa teinud? Sa oled hea, tark, õrn, õilis... ja... hukkad! Mis on sind ära rikkunud? Sellel pahel ei ole nime...»

«On,» ütles Oblomov vaevalt kuuldavalt.

Olga vaatas talle otsa küsivalt, pisaratest täidetud silmadega.

«Oblomovlus!» sosistas Oblomov, võttis siis Olga käe, tahtis seda suudelda, kuid ei suutnud, vaid ainult surus tugevasti huulte vastu, ning kuumad pisarad langesid Olga sõrmedele. Pead tõstmata, Olgale nagu näitamata pöördus ta ümber ja läks.

XII

Jumal teab, kus ta hulkus, mida ta terve päeva tegi, kuid koju tuli ta hilja öösel. Perenaine kuulis esimesena koputamist väravale ning koera haukumist, ajas Anisja ning Zahhari magamast üles ja ütles, et isand on koju tulnud.

Ilja Iljitš peaaegu ei märganudki, kuidas Zahhar tal rõivad seljast võttis, saapad jalast tõmbas ja talle selga viskas — halati!

«Mis see on?» küsis ta halatile vaadates.

«Perenaine tõi täna: pesid halati puhtaks ja parandasid ära,» ütles Zahhar.

Oblomov jäigi tugitooli nii, nagu ta sinna oli istunud.

Kõik tema ümber laskus unne ja pimedusse. Ta istus käele toetudes, ei märganud pimedust, ei kuulnud kella löömist. Ta mõistus uppus kujuta ja ebaselgete mõtete kaosesse; need tormasid nagu pilved taevas eesmärgita ja seoseta, ta ei suutnud midagi tabada.

Hing oli surmatud: ajutiseks vaikis seal elu. Tagasitulek ellu, korra juurde, loomulikult teel kogunenud elujõudude tungi juurde sündis aeglaselt.

Vererõhk oli ränk ja Oblomov ei tundnud oma keha, ei tundnud väsimust, ühtegi vajadust. Ta võis kivina terve öö-

päeva lamada või terve öö-päeva käia, sõita, liikuda nagu masin.

Vähehaaval ja raskelt areneb inimeses alistumine saatusele — ja siis asub organism pikkamööda ning järk-järgult kõigi oma funktsioonide täitmisele; või mure murrab inimese ja ta ei tõuse enam, mis oleneb nii murest kui ka inimesest endast.

Oblomov ei teadnud, kus ta istub, isegi kas ta istub: ta vahtis masinlikult ega märganud, kuidas hommik koitma hakkas; kuulis ja ei kuulnud, kuidas kostis vanaeide kuiv kõha, kuidas kojamees hakkas hoovil puid lõhkuma, kuidas majas kolistati ja müristati, nägi ja ei näinud, kuidas perenaine ning Akulina turule läksid, kuidas paberipakk aiast mööda vilksatas.

Ei kuked, ei koera haukumine, ei värava kriuksumine suutnud teda kangestusest äratada. Tassid hakkasid kolisema, teemasin sumisema.

Viimaks, kui kell oli juba kümne peal, lükkas Zahhar kabinetiuukse kandmikuga lahti, lõi harjunud kombel jalaga tahapoole, et uks sulgeda, ja harjunud kombel sattus mööda, kuid suutis kandmikku siiski käes hoida: pikaaegse praktika tagajärjel oli juba omandanud osavuse ja pealegi teadis ta, et selja taga vahib ukse vahelt Anisja, ning niipea kui ta midagi maha pillab, kargab Anisja tema kallale ja teeb talle häbi.

Pistnud habeme vastu kandmikku ja hoides kõvasti kandmiku ümbert kinni, jõudis Zahhar õnnelikult asemeni, kavatses tassid voodi kõrvale lauale asetada ning isanda üles äratada — kuid äkki nägi: ase on puutumata, isandat ei ole!

Zahhar võpatas, tass lendas põrandale, sellele järgnes suhkrukoos. Zahhar hakkas asju õhust püüdma, kõigutas kandmikku, lendasid ka teised asjad. Zahhar suutis kandmikul hoida ainult väikese lusika.

«Mis õnnetus see siis jälle on?» rääkis ta vaadates, kuidas Anisja suhkrutükke, tassikilde ja leiba üles korjas. «Kus on siis isand?»

Isand aga istub tugitoolis ja on täiesti näost ära. Zahhar vahtis teda ammuli sui.

«Miks siis teie, Ilja Iljitš, olete kogu öö tugitoolis istunud, ei ole magama heitnud?» küsis ta.

Oblomov pööras aeglaselt pea tema poole, vaatas hahameelselt Zahharile otsa, siis mahavalatud kohvile, vaibale laialipillatud suhkrule.

«Miks sa tassi katki löid?» küsis ta ja astus siis akna juurde.

Lumi sadas tihedate helvestena ja kattis paksult maad.

«Lumi, lumi, lumil!» kordas ta mõttetult, vaadates lumele, mis kattis paksu kihina aeda, põimtara ja peenraid juurvilja-aias. «Lumi on kõik kinni katnud!» sosistas ta siis meeleheitlikult, heitis asemele ja langes tinaraskesse, rõõmutusse unne.

Oli juba peale lõunat, kui teda äratas ukse kriuksumine pererahva poolelt: ukse vahelt sirutus paljas käsi taldrikuga; taldrikul auras pirukas.

«Täna on pühapäev,» rääkis hää lahelt, «küpsutati pirukat: kas ei sooviks võtta suupistet?»

Kuid Oblomov ei vastanud. Tal oli palavik.

NELJAS JAGU

Ilja Iljitši haigusest on möödunud aasta. See aasta on toonud palju muudatusi maailma mitmesugustesse nurkadesse: ühes kohas hakkas rahvas mässama, teises aga rahunes; ühes kohas kustus mõni maailmakuulsus, teises hakkas särama uus; ühes kohas avastas maailm uue elusaladuse, teises purunesid põrmuks elamud ja inimpõlved. Kus aga varises kokku vana elu, seal tõrkas noore muruna uus...

Ka Viiburi poolel, lesknaise Pšenitsõna majas — kuigi päevad ja ööd kulgesid seal rahulikult, toomata üksluisesse ellu tormilisi ja äkilisi muudatusi, kuigi neli aastaaega on korranud oma ringkäiku nagu eelmiselgi aastal ja kordavad seda ka tulevasel — ei jäänud elu ometi seisma ja muutus oma avaldustes, kuigi muutus nii aeglaselt, järk-järgult, nagu sünnivad meie planeedi geoloogilised muutused: seal variseb aegamööda mägi, siin kannab meri sajandite jooksul muda, või taganeb rannast ja moodustab maapinna juurdekasvu.

Ilja Iljitš sai terveks. Volinik Zatjortõi sõitis küllasse ja saatis kogu viljamüügist saadud raha Oblomovile ning sai selle eest sõidu- ja päevarahad ning tasu töö eest.

Mis puutub obrokisse, siis kirjutas Zatjortõi, et seda raha kokku ei saa, kuna talupojad on osaliselt laostunud, osaliselt mitmesse kohta laiali läinud ning pole teada, kus nad asuvad, — ja et ta koguvat kohapeal tarvilikke andmeid.

Tee ja sildade kohta kirjutas, et nendega olevat aega, et talupojad eelistavat parema meelega sõita lähemasse alevisse üle mäe ja läbi jäärahu, kui et töötada uue tee ja sildade ehitamisel.

Uhe sõnaga — teated ja rahad külast rahuldasi täiesti ning Ilja Iljitšil polnud mingit vajadust endal küllasse sõita, ja selle poolest võis ta tuleva aastani olla rahulik.

Volinik tegi korraldusi ka uue maja ehitamiseks: koos kubermangu arhitektiga määras ta kindlaks vajaliku materjalide koguse ja andis külavanemale käsu kevade tulekul puumaterjal kohale vedada ning telliste jaoks kuur ehitada, nii et Oblomovil jäi ainult kevadel kohale sõita ja enda juuresolekul, oma õnnistust andes ehitamist alustada. Selleks ajaks loodeti ka obrokiraha kokku saada ja peale selle kavatseti küla pantida: järelikult oli, millest katta kulud.

Pärast haigust oli Ilja Iljitš kaua sünge, langes tundide kaupa haiglasse mõtiskluse ja mõnikord ei vastanud Zahhari küsimustele, ei pannud tähele, et Zahhar tasse maha pillas, et ta laualt tolmu ei pühkinud. Teinekord leidis perenaine, ilmudes pühapäeval pirukaga, Oblomovi isegi pisarais.

Kibe mure asendus aegamööda tumma ükskõiksusega. Ilja Iljitš vaatas tundide kaupa, kuidas sadas lund ning kuidas õuele ja uulitsale hangesid kokku tuiskas, kuidas kattis puud, kanakuudid, koeraputka, aiakese, juurviljaaria peenrad, kuidas aiapostidest kujunesid püramiidid, kuidas kõik suri ja kattus surnurüüga.

Kaua kuulas ta kohviveski raginat, kuidas ketikoer kargles ja haukus, kuidas Zahhar saapaid puhastas ja kellapendel ühetooniliselt tiksus.

Perenaine astus endiselt tema juurde sisse, küsis, kas ta ei soovi midagi osta või maitseda; jooksid ka perenaise lapsed. Oblomov rääkis esimesega ükskõiksest, viimastele andis ülesandeid, kuulas, kuidas nad loevad, ning naeratas loiult ja vastu tahtmist nende lapseliku lobisemise üle.

Mägi varises vähehaaval, meri taganes rannast või lähenes sellele ja ka Oblomov tuli tasapisi oma endisesse, normaalsesse ellu.

Sügis, suvi ja talv möödusid loiult ning igavalt. Kuid Oblomov ootas jälle kevadet ja unistas sõidust külasse.

Märtsis tehti lõokesekujulisi küpsiseid, aprillis võeti talveaknad eest ja teatati, et Neeva olevat lahti ning kevad on saabunud.

Oblomov lonkis aias. Siis hakati aias keeduvilju istutama; tulid pühad: nelipühid, semikk¹, esimene mai — neid kõiki tähistati kaskede ja pargadega; joodi teed metsa-salus.

¹ Semikk — seitsmes neljapäev peale lihavõttepühi. (Tõlk.)

Suve algusest peale hakati majas rääkima kahest suurest eelseisvast pühast: jaanipäevast — vennase nimepäevast ja eeliasepäevast — Oblomovi nimepäevast. Neid kahte tähtsat sündmust peeti silmas. Ja kui perenaine juhtus ostma või nägema turul väga head vasikaveerandit või õnnestus pirukas eriti hästi, lausus ta:

«Ah, kui juhtuks olema niisugust vasikaliha ja kui ka pirukas õnnestuks niisama hästi jaani- või eeliasepäeval!»

Räägiti eeliasepäeva reedest ja iga-aastasest jalutuskäigust Püssirohuvabrikute juurde, Smolenski surnuaia pühast Kolpinos.

Akende all kostis uuesti kanaema rasket kaagutamist ja kanapoegade uue põlvkonna piiksumist; tulid jälle pirukad kanapoegade ja värskete seentega, värskelt soolatud kurgid. Peatselt ilmusid ka marjad.

«Rupskid ei ole nüüd enam head,» lausus perenaine Oblomovile, «eile küsiti kahe väikese paari eest seitsekümmend kopikat, kuid värsket lõhe on: botvinjat¹ võib keeta kas või iga päev.»

Majapidamine oli Pšenitsõna juures õitsval järjel, ja mitte ainult seepärast, et Agafja Matvejevna oli eeskujulik perenaine, et see oli tema kutseala, vaid ka veel seepärast, et Ivan Matvejevits Muhhojarov oli söökide ja jookide suhtes suur maiasmokk. Riiete ja pesu suhtes oli ta rohkem kui hooletu. Rõivaid kandis palju aastaid ja uute ostmiseks raiskas raha vastikustundega ning meeletu härmis, ei pannud neid hoolikalt rippuma, vaid ajas nad nurka hunnikusse. Pesu vahetas ta nagu mustatööline ainult laupäeval; aga mis puutus toidusse, seal ta raha ei säästnud.

Seal toimis ta osaliselt enda poolt loodud loogika järgi, mis oli kujunenud tema teenistuse ajal: «Mis vatsas, seda ei nähta ja tühje jutte ei räägita; kuna aga raske uurikett, uus frakk, läikivad saapad — see kõik tekitab üleliigseid arutlusi.»

Seepärast ilmuski Pšenitsõnate lauale esimese sordi vasikaliha, merivaiguvärvi tuurakala, valged laanepüüd. Mõnikord käib ta ja nuusib hagijana läbi turu või Miljutini poed, toob hõlma all koju parima nuumkana ning tal ei ole kahju anda

¹ Botvinja — kültoit kaljast, keedetud spinatist ja kalast (Tõlk.)

välja neli rubla emakalkuni eest. Veini ostis ta börsilt, peitis ise selle ära ja võttis ise välja, kuid laual ei olnud keegi kunagi näinud midagi peale mustsõstralehe-nastoika karavini; veini joodi ärklitoas.

Kui ta Tarantjeviga koos kalale läks, siis oli tal alati palitutaskus pudel paremat sorti madeirat, kui aga «joogimajas» teed jõid, tõi ta oma rummi kaasa.

Merepõhja järkjärguline vajumine või üleskerkimine ja mäe varisemine sündis kõigega ning muuhulgas ka Anisjaga: Anisja ja perenaise vastastikune sümpaatia muutus lahutamatuks seoseks.

Oblomov, nähes perenaise osavõttu tema asjadest, tegi talle kord naljatades ettepaneku, et võtku perenaine kõik mured tema toidu eest enda peale ja vabastagu teda kõikidest majapidamisküsimustest.

Rõõm levis perenaise näol: ta naeratas isegi teadlikult. Kuidas laienes tema tegevuspõld: ühe majapidamise asemel kaks, või üks, aga kui suur! Pealegi sai ta Anisja endale.

Perenaine rääkis ka vennasega ja järgmisel päeval kanti Oblomovi köögist kõik Pšenitsõna kööki; tema hõbe ja sööginõud rändasid perenaise puhvetisse, Akulina aga alandati köögitudrukust alamale kohale: lindude talitajaks ja juurvilja-aia koristajaks.

Kõik võttis laia haarde: suhkrut, tee, toidukraami sisseostmine, kurkide soolamine, õunte ja kirsside leotamine, keedised — kõik omandas suured mõõdud.

Agafja Matvejevna muutus tähtsamaks, Anisja sirutas oma käsi nagu emakotkas tiibu, ning elu hakkas jõena keema ja voolama.

Oblomov sõi lõunat kell kolm koos perekonnaga, ainult vennase lõunasöök oli eraldi, hiljem, enamasti köögis, kuna ta tuli töölt väga hilja koju.

Teed ja kohvi tõi Oblomovile nüüd perenaine ise, aga mitte Zahhar.

Viimane, kui tahtis, pühkis tolmu, ja kui ei tahtnud, siis lendas Anisja tuuleilina sisse ning põllega osalt palja käega, peaaegu ninaga üheaegselt puhus, äigas, kohendas, koristaski ning kadus; kui aga Oblomov oli aeda läinud, heitis perenaine ise pilgu tema tuppa, märkas seal korralagedust, vangutas pead ja midagi omaette pomisedes lõi padjad mägedena kohevile, vaatas samas ka padjapüüre, sosistas jälle enda-

misi, et on vaja neid vahetada, ning tõmbas need pealt, pühkis aknad puhtaks, vaatas veel diivani taha ja lahkus.

Merepõhja järkjärguline vajumine, mägede varisemine, uhed mudad, millele lisandusid veel kerged vulkaanilised plahvatused, — see kõik toimus peamiselt Agafja Matvejevna saatuse, kuid mitte keegi, kõige vähem tema ise, ei pannud seda tähele. See tuli nähtavale ainult rikkalikkude, ootamatute ja lõpmatute tagajärgede kaudu.

Miks on ta juba mõnda aega äärmiselt ärrituv?

Miks varem, siis kui praad kõrbes, kala leemes katki kees või supi sisse ei olnud rohelist pandud, ta tegi rangelt, kuid rahulikult ja oma väärtust tundes Akulinale märkuse ja unustas siis selle, nüüd aga, kui midagi säärast juhtub, kargab ta laua tagant üles, jookseb kööki, külvab Akulina kibedate etteheidetega üle ja põrnitseb isegi Anisja peale ning järgmisel päeval vaatab ise järele, kas roheline on pandud, kas kala ei ole liiga kaua tules?

Võib-olla öeldakse, et tal on häbi võõra inimese silmis näida korratuna niisuguses asjas nagu on seda majapidamine, millele oli koondunud kogu tema enesearmastus ja kogu tema tegevus...

Hea küll. Aga miks varem oli nii, et kella kaheksast õhtul alates kippusid ta silmad kinni vajuma ning kell üheksa, pannud lapsed magama ja vaadanud järele, kas köögis tuled on kustutatud, truubid suletud, kõik koristatud, — heitis ka ise magama ja ükski kahur ei suutnud teda äratada enne kella kuut.

Aga nüüd, kui Oblomov sõidab teatrisse või jääb Ivan Gerassimovitši juurde istuma ega tule kaua koju, ei ole tal und, ta pöörleb küljelt küljele, taob risti ette, ohkab, sulle silmad — aga und ei ole, tee mis tahad!

Niipea kui uulitsalt kuulduv kolinat, tõstab ta pea, mõnikord kargab asemelt, avab õhuakna ja kuulatab: kas ei ole ehk tema?

Kui väravale koputatakse, viskab ta kuue selga, jookseb kööki Zahhari ja Anisjat äratama ning saadab nad väravat avama.

Võib-olla öeldakse, et ka selles avaldub ainult kohusetruu majaperenaine, kes ei taha, et tema majas valitseks korralagedus, et üürnik ootaks öösel uulitsal, kuni joobnud kojamees

kuuleb ja värava avab, et lõpuks võib kestev koputamine ka lapsed üles äratada...

Heakene küll. Aga miks siis, kui Oblomov haigestus, ei lasknud ta kedagi Oblomovi juurde sisse, toapõranda aga kattis vildi ja vaipadega, akendele riputas katted ette ja raevus — tema, kes on nii hea ja tasane —, kui Vanja või Maša veidi karjatasid või valjusti naersid?

Miks ta siis öösiti, usaldamata Zahhari ja Anisjat, istus Oblomovi aseme juures, teda pidevalt silmas pidades kuni hommikuse jumalateenistuseni, riietus siis saloppi, kirjutas paberile suurte tähtedega «Ilja» ja jooksis kirikusse, pani paberi altarile haige eest palvetamiseks, läks siis eemale nurka, langes põlvile ja põlvitas nõnda kaua, pea vastu põrandat, jooksis siis tõtates turule ning tuli tagasi täis kartust, heitis pilgu ukse vahelt sisse ja küsis sosinal Anisjalt:

«Kuidas on?»

Õeldakse, et ka see pole midagi rohkem kui haledus, kaastunne, need kaks valitsevat omadust naise olemuses.

Heakene küll, aga miks siis, kui Oblomov paranes ja oli terve talve sünge, rääkis temaga harva, et heitnud pilku tema tuppa ega tundnud huvi selle vastu, mida ta teeb, ei naljatanud ega naernud koos temaga — Agafja Matvejevna kõhnus, muutus äkki külmaks, kõik muutus talle vastumeelseks: jahvatab kohvi — ega mäletagi, mida ta teeb, või lisab äkki juurde nii suure hulga sigurit, et ei kõlba juuagi — kuid ei tunne maitset, nagu puuduks tal keel. Akulina jätab kala pooltooreks: vennas hakkab torisema, lahkub laua juurest, kuid perenaine oleks nagu kivistunud, nagu ei kuulekski.

Varem ei olnud teda keegi näinud mõtisklemas ning see talle ei sobinudki: ta ikka käis ja liikus, vaatas kõike terava pilguga ning nägi kõik, nüüd aga võib äkki uhmriga põlvedel magama jääda ega liigutagi, siis aga hakkab järsku nuiaga tampima nii metsikult, et isegi koer kukub haukuma, arvates, et klopitakse väravale.

Ent niipea kui Oblomov paranes, kui ta näole ilmus jälle endine mahe naeratus, kui ta jälle hakkas endiselt lahkelt ukse vahelt perenaise tuppa piiluma ja naljatilema — muutus perenaine nagu jälle tüsedamaks, tema majapidamine läks jälle elavamalt, erksamalt, rõõmsamalt, väikese omapärase varjundiga: ta liigub nüüd kogu päeva nagu hästiõlitatud masin, harmooniliselt, õieti, sujuvalt, räägib mitte

tasa ega valjusti, jahvatab kohvi, lõhub suhkrut, sõelub midagi, istub õmblustöö juurde, nõel liigub ühtlaselt nagu kellaosuti; tõuseb siis rahulikult üles, jääb poolel teel kööki seisma, avab kapi, võtab sealt midagi, viib kööki — ikka nagu masin.

Aga nüüd, kus Ilja Iljitš tema perekonnaliikmeks sai, tambib ja sõelub ta teisiti. Oma pitsid on ta peaaegu unustanud. Hakkab õmblema, seab enda mugavalt istuma, äkki hüüab Oblomov Zahharile, et see tooks talle kohvi, — kolme hüppega on perenaine köögis ja vahib ainiti nagu millegi pihta sihtides, haarab lusika, nõristab kolm lusikatäit kohvi vastu valget läbi, et näha, kas kohv on hästi keedetud ja selginud, et ei antaks lauale koos paksuga, vaatab, et koores ei oleks koorenahka.

Kui valmistatakse mõnda Oblomovi lemmiktoitu, vaatab perenaine kastrulit, tõstab kaane üles, nuusutab, maitseb, haarab siis ise kastruli ja hoiab tulel. Kui ta riivib mandleid või tambib midagi muud Oblomovi jaoks, siis tambib ta niisuguse innu ja jõuga, et läheb üle kogu keha higiseks.

Terve ta majapidamine, tampimine, triikimine, sõelumine ja muu — see kõik sai uue, elava mõtte: Ilja Iljitšile rahu ja mugavuse loomine. Varem nägi ta selles oma kohust, nüüd muutus see talle naudinguks. Ta hakkas elama omamoodi sisukalt ja mitmekesiselt.

Ta ei teadnudki, mis temaga toimub, iialgi ei esitanud ta endale küsimusi, vaid läks tingimusteta selle magusa ikke alla, vastupanuta ja joovastuseta, värinata, kireta, ähmaste eelaimusteta, piinlemiseta, ilma närvide mängu ja muusikata.

Ta oli äkki nagu teise usku üle läinud, olles hakanud seda tunnustama arutamata, mis usk see on ja missugused tõekspidamised selles on, alistudes pimesi selle seadustele.

See laskus kuidagi iseendast tema peale ja tema astus sinna nagu pilve alla, taganemata, kuid ka ette jooksmata. Ta hakkas Oblomovit lihtsalt armastama, nagu oleks ta end külmetanud ja haigestunud ravimatusse palavikku.

Ta ise ei aimanud midagi: kui talle oleks seda öeldud, siis oleks ta seda uudiseks pidanud, — ta oleks naeratanud ja häbenenud.

Ta võttis vaikides enda peale kohustused Oblomovi vastu, õppis tundma iga ta särki, luges üle sokkide läbikantud kannad, teadis, kumma jalaga ta voodist astub, märkas, kui ta

silma tahtis odraiva tekkida, teadis, mis toitu ja kui palju ta sööb, kas ta on rõõmus või tunneb igavust, on ta palju või vähe maganud, ja seda kõike nagu oleks ta teinud terve oma eluaja, endalt küsimata, milleks või kes on Oblomov talle, miks ta nii askeldab?

Kui talt keegi oleks küsinud, kas ta Oblomovit armastab, oleks ta jällegi naeratanud ning jaatavalt vastanud, kuid ta oleks vastanud sedasama ka siis, kui Oblomov tema juures vahest ainult nädala oleks elanud.

Miks ja kuidas oli ta Oblomovit armastama hakanud, miks oli ta armastuseta mehele läinud, armastuseta kolmekümnenda aastani elanud, ja kuidas see nüüd äkki talle peale tuli?

Kuigi armastust nimetatakse tujukaks, isekaks tundeaks, mis tekib nagu haigus, on ka sellel nagu kõigel muul oma seadused ja põhjused. Ning kui tänaseni on neid seadusi vähe uuritud, siis ainult seepärast, et armastusest tabatud inimesel ei ole selleks aega, et teadliku silmaga jälgida, kuidas hinge hiilib mulje, kuidas see mulje nagu unega aheldab tunded, kuidas alguses pimestuvad silmad, missugusest hetkest peale hakkavad pulss ja süda kiiremini tuksuma, kuidas äkki tekib eilsest päevast alates truudus surmani, püüe end ohvriks tuua, kuidas vähehaaval kaob enda «mina» ja muutub temaks, kuidas mõistus ebatavaliselt nürineb või teravneb, kuidas tahe andub teise tahte, kuidas alistudes langeb pea, värisevad põlved, ilmuvad pisarad, palavik...

Varem oli Agafja Matvejevna vähe näinud niisuguseid inimesi nagu Oblomov, ja kui oligi näinud, siis kaugelt, ja kuigi nad talle meeldisid, elasid nad teises, mitte tema maailmas ja polnud mingit juhist nendele lähenemiseks.

Ilja Iljitš ei kõnni nii nagu kõndis tema surnud mees, kolleegiumi sekretär Pšenitsõn, pisikeste asjalikkude, kärmete sammudega, ei kirjuta vahetpidamatult pabereid, ei värise hirmust ametisse hilinemise pärast, ei vaata igaühele otsa nii nagu paluks endale sadulat selga panna ja ratsutada, vaid vaatab kõiki ja kõike nii julgelt ning vabalt, nagu nõuaks ta endale alistumist.

Ta nägu ei ole jõhker ega punane, vaid valge, õrn; käed ei sarnane vennase kätele, ei värise, ei ole punased, vaid valged ja väikesed. Ta istub, asetades jalga jalale, toetab pead käele, ja seda kõike teeb ta vabalt, rahulikult ja ilusasti; räägib nii

nagu ei räägi tema vennas ega Tarantjev, nagu ei rääkinud ka tema mees; paljust ei saa perenaine arugi, kuid ta tunneb, et see on öeldud targasti, suurepäraselt, ebatavaliselt; ja needki sõnad, millest perenaine aru saab, lausub ta kuidagi teistmoodi kui teised.

Ta kannab peent pesu, vahetab seda iga päev, peseb end lõhnava seebiga, puhastab küüsi, — ta on üleni nii kena, nii puhas, võib logelda ega tee midagi, tema jaoks teevad kõik teised: tal on Zahhar ja veel kolmsada Zahhari.

Tema on isand, tema hiilgab! Ja sealjuures on ta nii lahke. Kui pehmelt ta käib, liigub, kätt puudutab — nagu samet, puudutas aga mõnikord mees — oleks nagu lõõnud! Ja vaatab ning räägib niisama pehmelt ja nii heasüdamlikult...

Perenaine ei mõelnud, ei tajunud seda kõike, aga kui mõnel teisel oleks tulnud pähe seda jälgida ja temale seletada, missugust muljet avaldas tema hinge Oblomovi ilmumine tema ellu, siis oleks ta pidanud seda seletama just nii ja mitte teisiti.

Ilja Iljitš märkas, mida ta tähendas sellele nurgakesele, alates vennasest ja lõpetades ketikoeraga, kes Oblomovi ilmumisest peale hakkas saama konte kolm korda rohkem kui varem, kuid ta ei saanud aru, kui sügavale oli juurdunud see tähendus ja missuguse ootamatu võidu ta oli saavutanud perenaise südame üle.

Perenaise askeldavas hoolitsuses tema toidu, pesu ja tubade eest nägi Oblomov ainult perenaise iseloomu peamise joone avaldumist, mida ta juba esimesel külastamisel oli tähele pannud, kui Akulina tõi äkki tuppa sipleva kuke ja perenaine vaatamata sellele, et tal köögitudruku sobimatu agaruse pärast piinlik oli, jõudis talle siiski öelda, et ta annaks poodnikule mitte selle, vaid halli kuke.

Agafja Matvejevna ise ei olnud võimeline Oblomoviga edvistama ega Oblomovile mõne märgiga näitama, mis temas sünnib; tema, nagu öeldud, ei tajunud, ei saanud kunagi sellest aru ja isegi unustas, et mõni aeg tagasi ei toimunud temas midagi, ning tema armastus väljendus ainult piiritus truuduses surmani.

Oblomov ei saanud perenaise temasse suhtumise õigest laadist aru ja pidas seda nagu ennegi tema iseloomuks. Ja Pšenitsõn nii normaalne, loomulik, omakasupüüdmatu tunne jäi saladuseks nii Oblomovile, tema ligikondsetele kui ka perenaisele endale.

See tunne oli tõepoolest omakasupüüdmatu, ta pani küünla kirikusse, laskis paluda Oblomovi tervise eest — kõik ainult selleks, et ta saaks terveks —, ja Oblomov ei saanud sellest iialgi teada. Perenaine istus Oblomovi peatsis kogu öö ning lahkus sealt koidikul, kuid hiljem sellest juttu ei olnud.

Oblomovi suhtumine perenaisesse oli palju lihtsam: Agafja Matvejevna, tema täpselt liikuvates küünarnukkides, hoolitsevalt kõigil peatuvates silmades, alalises käimises kapi juurest kööki, köögist sahvrisse, sahvrist keldrisse, tema kõikide koduste ja majapidamise mugavuste kõikteadmises kehastus see ookeanina piiritu ja häirimatu elurahu ideaal, mille pilt oli jäänud kustutamatu Oblomovi hinge juba lapsepõlves, isamaja katuse all.

Nagu seal tema isa, vanaisa, lapsed, lapselapsed ja külalised istusid või lamasid laisas rahus, teades, et majas on alaliselt nende ümber liikuv ja muretsev silm ning väsimatud käed, mis õmblevad neile kõigile riideid, söödavad, joodavad, riietavad, kangitsevad ja panevad magama, ning kui nad surevad, siis vajutavad nende silmad kinni, nii nägi ka Oblomov siin istudes ja diivanilt tõusmata, et midagi elavat ja kärmet liigub tema huvides, et kui homme päike ei tõuseks, tuisud kataksid taeva, marutuul sööstaks ühest maailma otsast teise, tema lauale ilmuksid ikkagi supp ja praad, tema pesu oleks puhas ning värske, ämblikuvõrgud oleks seinalt kooritatud, ja ta ei teagi, kuidas seda tehakse, ta ei võta vaevaks mõelda sedagi, mida ta soovib, kuid kõike aimatakse ja tuuakse talle nina alla, mitte laisalt ega jõhkralt, mitte Zahhari kasimata kätega, vaid erksalt ja alandlikul pilgul, sügava truu naeratusega, puhtate valgete käte ja paljaste küünarnukkidega.

Iga päevaga sõbrunes Oblomov perenaisega ikka enam ja enam: armastus ei tulnud tal mõttessegi, see tähendab, mõte sellisest armastusest, mida ta alles hiljuti oli põdenud nagu mingisuguseid rõugeid, leetreid või palavikku, ning ta võpatas, kui ta seda meelde tuletas.

Oblomov lähenes Agafja Matvejevna, nagu minnakse lähemale tulele, millest hoovab üha rohkem ja rohkem sooja, kuid mida armastada ei saa.

Ta jäi peale lõunat meelsasti perenaise tuppa ja suitsetas piipu, vaatas, kuidas perenaine hõbedat ja sööginõusid puh-

vetisse asetab, kuidas ta sealt tassid välja võtab, kohvi sisse kallab, kuidas ühe tassi eriti hoolikalt ära peseb ja kuivatab, enne teisi täis valab, Oblomovile ulatab ja vaatab, kas ta on rahul.

Oblomovi pilk peatus meelsasti perenaise tüsedal kaelal ja ümmargustel küünarnukkidel niipea, kui avanes üks perenaise tuppa, kui see aga kaua ei avanenud, avas Oblomov selle lae tasa jalaga, naljatas perenaisega ja mängis lastega.

Oblomov ei tundnud igavust, kui hommik möödus ja ta perenaist ei näinud; peale lõunat, selle asemel et jääda perenaisega, heitis ta tihtipeale paariks tunniks magama; kuid ta teadis, et niipea kui ta ärkab, on tee tema jaoks valmis pandud, just samal minutil, kui ta ärkab.

Ja peaaegu — seda kõike tehti rahulikult: ta ei tundnud paistetust südame juures, kordagi ei närvitsenud ta sellepärast, kas ta perenaist täna näeb või ei näe, mida perenaine mõtleb, mida öelda perenaisele, kuidas vastata tema küsimusele, kuidas perenaine talle otsa vaatab — mitte midagi, mitte midagi.

Ei igatsust, unetuid öid, ei magusaid ega kibedaid pisaraid — mitte midagi taolist ei tundnud ta. Istub, suitsetab ja vaatab, kuidas perenaine õmbleb, mõnikord ütleb midagi või ei ütle mitte midagi, kuid ikkagi on tal nii mugav, pole midagi vaja, mitte kuhugi pole tarvis minna, nagu oleks siinsamas kõik, mis vaja.

Agafja Matvejevna ei sunni takka, ei esita mingisuguseid nõudmisi. Oblomovil ei teki mingisuguseid isekaid soove, ihasid ega püüdeid kanglastegudeks, närivaid piinu seepärast, et aeg kaob, et tema jõud hääbub, et ta ei ole midagi teinud, ei kurja ega head, et ta on tegevuseta ega ela, vaid oleleb.

Nagu nähtamatu käsi oleks pannud teda kalli taimena kasvama kuumast varjulisse kohta, vihma eest katuse alla ning hoolitseb tema eest, hellitab teda.

«Kui nobedasti teil nõi ninast mööda käib, Agafja Matvejevna!» ütles Oblomov. «Te õmblete nii ruttu, et ma tõesti kardan, et te nina seeliku külge õmblete.»

Perenaine naeratas.

«Näe, õmblen ainult selle õmbluse lõpuni,» rääkis ta peaaegu endamisi, «ja hakkame õhtust sööma.»

«Aga mis on õhtusöögiks?» küsis Oblomov.

«Hapukapsad lõhekalaga,» vastas perenaine. «Tuurakala ei ole enam kusagil: kõik poed on juba läbi käidud, ka vennas küsib — ei ole. Ehk olgu siis, kui juhtub elus kala — kaupmees tõllapoodide reas oli tellinud, — siis lubasid osa meile lõigata. Siis veel vasikapraad, pannil praetud putru...»

«See on suurepäran! Kui armas te olete, et te seda meele pidasite, Agafja Matvejevna! Kui aga Anisja ei unusta.»

«Aga misjaoks siis mina olen? Kuulete, säriseb?» vastas perenaine ja paotas ukse kõöki. «Juba küpseb!»

Perenaine õmbles õmbluse lõpuni, hammustas niidi katki, keeras töö kokku ja viis selle magamistuppa.

Niiviisi nihkus Oblomov perenaisele nagu soojale tulele lähemale ja ükskord isegi nii lähedale, et peaaegu oleks tekkinud tulekahi, vähemalt järsk süttimine.

Oblomov käis mööda oma tuba ja pererahva ukse poole pöördudes nägi, kuidas küünarnukid liiguvad ebatavalise kiirusega.

«Alati ametis!» ütles ta perenaise juurde sisse astudes. «Mis see on?»

«Tambin kaneeli,» vastas perenaine, vaadates uhmrise nagu kuristikku, ja tampis halastamatult uhmrinuiaga.

«Aga kui ma teid segan?» küsis Oblomov, haaras perenaisel küünarnukkidest ega lasknud tal edasi tampida.

«Laske lahti! On vaja veel suhkrutpeenendada ja pudingi jaoks veini tuua.»

Oblomov hoidis teda ikka veel küünarnukkidest ja tema nägu oli perenaise kukla kohal.

«Õelge, mis oleks, kui ma teid... hakkaksin armastama?» Perenaine naeratas.

«Aga kas teie mind hakkaksite armastama?» küsis Oblomov jälle.

«Miks siis mitte armastada? Jumal käskis kõiki armastada.»

«Aga kui ma teid suudlen?» sosistas Oblomov ja kumardus perenaise palge juurde, nii et tema hingeõhk perenaise palet kõrvetas.

«Nüüd pole lihavõttenädal,» ütles perenaine naeratades.

«Noh, suudeldage mind ometi!»

«Annab jumal, elame lihavõtteni, siis ka suudleme,» lausus perenaine imestamata, segadusse sattumata, araks muutumata;

ta seisis sirgelt ja liikumatult nagu hobune, kellele range kaela pannakse. Oblomov suudles teda kergelt kaelale.

«Vaadake ette, puistan kaneeli maha; siis ei ole mul midagi teile koogi sisse panna,» tähendas perenaine.

«Pole viga!» vastas Oblomov.

«Mis, teie halatil on jälle plekk?» küsis perenaine hoolitsevalt ja haaras halati hõlma. «Arvatavasti õli?» Ta nuusutas plekki. «Kust te olete selle saanud? Kas ei ole äkki tilkunud lambist pühapildi ees?»

«Ei tea, kuskilt olen selle saanud.»

«Õige, olete ust riivanud?» taipas äkki Agafja Matvejevna. «Eile määriti hingi: kõik kriuksuvad. Visake seljast ja andke rutem siia, ma võtan pleki välja, pesen selle koha üle: homme pole enam midagi.»

«Kallis Agafja Matvejevna!» lausus Oblomov halatti laisalt seljast võttes. «Teate, mis: sõidame õige maale elama, seal on alles majapidamine! Mida seal küll ei ole: seened, marjad, keedised, linnu- ja karjaaed...»

«Ei, milleks?» küsis perenaine ohates. «Siin ma olen sündinud ja elanud, siin tuleb ka surra.»

Oblomov vaatas perenaist kergelt erutudes, kuid ta silmad ei säranud, need ei täitunud pisaratest, vaim ei kippunud kõrgustesse, kanglastegudele. Ta tahtis ainult diivanil istuda ja üksisilmi perenaise küünarnukke vahtida.

II

Jaanipäev möödus pidulikult. Ivan Matvejevitš ei olnud eelmisel päeval ametis, sõitis tormates linnas ringi ja iga kord tuli koju kas kotikese või korviga.

Agafja Matvejevna elas kolm päeva vaid kohvist, ainult Ilja Iljitšile keedeti kolm toitu, ülejäänud sõid kuidagiviisi ning ükskõik mida.

Anisja ei läinud eelmisel õhtul üldse magama. Ainult Zahhar magas nii Anisja kui ka iseenda eest ja vaatas kõigile neile ettevalmistustele hoolimatult ja pooleldi põlglikult.

«Meil Oblomovkas valmistati igasuguste pühade puhul nõnda,» rääkis ta kahele krahvi köögist appipalutud kokale. «Juhtus, et lauale anti viit sorti kooki, aga kastmeid — neid ei jõua lugedagil. Ja härrased söövad terve päeva ja ka järg-

misel päeval. Meie aga sõime umbes viis päeva seda, mis härrastest üle jäi. Vaevalt on söödud, vaatad: jälle külalised — jälle algab peale; siin aga kord aastas!»

Zahhar pakkus lõunalauas kõige enne Oblomovile ja mitte mingi hinna eest ei nõustunud pakkuma kellelegi isandale, kel oli suur rist kaelas.

«Meie oma on põline aadlik,» seletas ta uhkelt, «aga mis asjamehed külalised ka on!»

Tarantjevile, kes istus laua otsas, ei pakkunud ta üldse või ladus talle taldrikule toitu niipalju kui ise heaks arvas.

Kõik Ivan Matvejevitši kaasteenijad olid kohal, umbes kolmkümmend inimest.

Tohutu suur forell, kanapojad täidisega, vutid, jäätis ja väga hea vein — kõik see tähistas väarikalt aastapidu.

Lõpuks kaelustasid külalised üksteist, kiitsid taevani pere-mehe maitset ja istusid siis kaarte mängima. Muhhojarov kummardas ja tänas, rääkis, et talle valmistab rõõmu kalleid külalisi kostitada ja et selleks ei olnud tal kahju välja anda kolmandikku aastapalgast.

Hommikuks sõitsid ja läksid külalised ära ja kõik vaibus majas jälle kuni eeliasepäevani.

Võõrastest olid sel päeval Oblomovi juures külalisteks ainult Ivan Gerassimovitš ja Aleksejev, vaikiv ning ebamäärane inirhene, kes jutustuse algul kutsus Ilja Iljitši esimese mai pidustustele. Oblomov ei tahtnud kuidagi Ivan Matvejevitšist maha jääda, püüdes hiilata pakutavate toitade peenuse ja elegantsiga, mida siinkandis ei tuntud.

Rasvase kulebjaka asemel ilmusid väga õhulised pirukad; supi eel pakuti austreid; kanapojad paberilustusega, trühvli-tega, parim praad, kõige peenem juurvili, inglise supp.

Keset lauda ilutses tohutu suur ananas, ümberringi — virsikud, kirsid, aprikoosid. Vaasides — elavad lilled.

Hakati just suppi sööma, Tarantjev oli parajasti kirunud pirukaid ja kokka rumala väljamõeldise eest pirukatesse täidist mitte panna, kui kostis koera meeleheitlik haukumine ja keti otsas karglemine.

Hoovi sõitis tõld ja keegi küsis Oblomovit. Kõik ajasid suud ammuli.

«Kellelegi möödunud-aastastest tuttavatest on minu nime-päev meelde tulnud,» lausus Oblomov. «Pole kodus, ütle, et ei ole kodus!» sosistas ta Zahharile.

Lõunat söödi aias, lehtlas, Zahhar tormas ütlema ja pörkas jalgteel kokku Stolziga.

«Andrei Ivanõtš!» kähises ta rõõmsalt.

«Andrei!» hüüdis Oblomov valjult ja sööstis teda kaelus-tama.

«Kui parajal ajal, just lõunaks!» ütles Stolz. «Anna mulle süüa, ma olen näljane. Suure vaevaga leidsin su üles!»

«Lähme, lähme, istul!» rääkis Oblomov kärsitult ja pani ta enda kõrvale istuma. Stolzi ilmumisel lahkus Tarantjev esimesena üle põimtara ja astus juurviljaaeda; tema järel kadus lehtla taha varju Ivan Matvejevitš ja peitis siis enda ärklituppa. Ka perenaine tõusis omalt kohalt.

«Ma segasin,» ütles Stolz üles hüpates.

«Kuhu siis, miks, Ivan Matvejevitš, Mihhei Andreitš!» hüüdis Oblomov.

Perenaise pani ta oma kohale istuma, kuid Ivan Matvejevitš ja Tarantjev ei ilmunud isegi kutsumise peale nähtavale.

«Kust, kuidas, kas kauaks?» hakkasid sadama küsimused.

Stolz oli sõitnud kaheks nädalaks asju ajama ja kavatses seejärel siirduda külasse, siis Kiievisse ja jumal teab kuhu veel.

Lauas rääkis Stolz vähe, sõi aga palju: oli näha, et ta on tööpoolest näljane. Teised, teadagi, sõid vaikides.

Peale lõunat, kui toidud olid laualt koristatud, käskis Oblomov jätta lehtlasse vahuviina ja selterssi ning jäi Stolziga kahekesi.

Nad vaikisid mõne aja. Stolz vaatas kaua ja teraselt Oblomovile otsa.

«Noh, Ilja!» ütles ta viimaks, kuid nii karmilt, nii küsi-valt, et Oblomov lõi pilgu maha ja vaikis.

«Tähendab «mitte iialgi»?»

«Mis «mitte iialgi»?» küsis Oblomov nagu mitte mõistes.

«Sa oled juba jõudnud unustada: «nüüd või mitte iialgi!»»

«Nüüd ei ole ma niisugune... nagu olin siis, Andrei,» ütles ta viimaks. «Mu asjad on, jumal tänatud, korras: ma ei lama tegevuseta, plaan on peaaegu valmis, tellin kaht aja-kirja; raamatud, mis sa mulle jätsid, on peaaegu kõik läbi loetud...»

«Miks sa siis välismaale ei sõitnud?» küsis Stolz.

«Mu välismaasõitu segati...»

Ta hakkas kogeleva.

«Olga?» ütles Stolz, vaadates talle paljutähendavalt otsa. Oblomov punastas.

«Kuidas, kas sa tõesti oled kuulnud... Kus ta praegu on?» küsis Oblomov rutakalt Stolzile pilku heites.

Stolz ei vastanud, vaid jätkas Oblomovi silmitsemist, nagu sorides pilguga sügaval tema hinges.

«Ma kuulsin, et ta on koos tädiga välismaale sõitnud,» rääkis Oblomov, «varsti...»

«Varsti peale seda, kui ta oma eksitusest aru sai,» lõpetas Stolz.

«Kas sa siis tead...» küsis Oblomov, teadmata kuhu hämmeldusest minna.

«Kõik,» ütles Stolz, «isegi sirelioksast. Ja sul ei ole häbi, valus, Ilja? Kas kahetsus ei põleta sind, kas sul ei ole kahju?...»

«Ära räägi, ära tuleta meelde!» ütles Oblomov rutates vahele. «Ma isegi põdesin läbi palaviku, kui nägin, mis-sugune kuristik on minu ja tema vahel, kui veendusin, et ma teda ei vääri... Ah, Andrei, kui sa mind armastad, siis ära piina, ära tuleta teda meelde: ma juhtisin aegsasti tähelepanu eksitusele, ta ei tahtnud uskuda... tõesti, ma ei olegi nii väga süüdi...»

«Ma ei süüdistagi sind, Ilja,» jätkas Stolz sõbralikult ja mahedalt, «ma lugesin su kirja. Kõige rohkem olen süüdi mina, siis tema, siis sina, kuid vähe.»

«Mis Olga nüüd teeb?» küsis Oblomov arglikult.

«Mis? Kurvastab, valab lohutamatu pisaraid ja neab sind...»

Stolzi iga sõna järel ilmus Oblomovi näole ehmatuse, kaastunne, hirm, kahetsus.

«Mis sa räägid, Andrei!» ütles ta kohalt tõustes. «Jumala pärast, sõidame kohe, jalamaid; ma nurun temalt ta jalge ees andestust.»

«Istu rahulikult!» rääkis Stolz vahele ja hakkas naerma. «Ta on rõõmus, isegi õnnelik, käskis sind tervitada ja tahtis kirjutada, kuid ma laitsin ära, ütlesin, et see erutab sind.»

«Noh, jumalale tänul!» lausus Oblomov peaaegu pisarsilmil. «Kui rõõmus ma olen, Andrei, luba sind suudelda ja joome Olga terviseks.»

Nad jõid kumbki klaasi vahuviina.

«Kus ta siis praegu on?»

«Praegu on ta Šveitsis. Sügiseks sõidab koos tädiga oma külasse. Seepärast ma nüüd siin olengi: palatis on veel asi lõplikult korraldamata. Parun ei ole asja lõpetanud; tal tuli pähe Olgale kosja minna...»

«Kas tõesti? See on siis tõsi?» küsis Oblomov. «Noh, ja tema, mis?»

«Enesestki mõista, mis: ütles ei; parun kurvastas ja sõitis ära, mina aga ajagu nüüd asjad lõpule. Tuleval nädalal on kõik valmis. Noh, aga sina? Miks asusid sa siia kolkasse?»

«Siin on mugav, vaikne, Andrei, keegi ei sega...»

«Milles?»

«Töötamises...»

«Armas aeg, siin on ju seesama Oblomovka, ainult vastikum,» rääkis Stolz ringi vaadates. «Sõidame, Ilja, maale!»

«Maale... hea küll, võib-olla, seal algab varsti ehitamine, kuid mitte nii äkki, Andrei, luba aru pidada...»

«Jälle aru pidada! Ma su arupidamist tean: hakkad nüüd sama aru pidama nagu kaks aastat tagasi välismaale sõidu puhul. Sõidame järgmisel nädalal!»

«Kuidas siis nii äkki, tuleval nädalal?» kaitses end Oblomov. «Sina oled sõidul, kuid minul ju tuleb ette valmistada. Mul on ju siin terve majapidamine: kuidas ma selle maha jätan. Ma ei ole ette valmistanud.»

«Midagi pole ju vaja. Noh, mis sulle vaja on?»

Oblomov vaikis.

«Tervis on vilets, Andrei,» lausus ta viimaks. «Hingeldus võtab võimust. Odraivad ilmuvad jälle, juba ühes silmas, juba teises. Jaladki on hakanud tursuma. Ning mõnikord jääd öösel väga kõvasti magama, siis äkki keegi nagu lööks vastu pead või vastu selga, nii et hüppa või üles...»

«Kuule, Ilja, ütlen sulle tõsiselt, sa pead oma eluviisi muutma, muidu saad vesitõve või rabanduse. Tulevikulootustel on muidugi lõpp: kui Olga, see ingel, ei suutnud sind oma tiibadel sellest soost välja kanda, siis ei suuda mina mitte midagi teha. Kuid valida endale väike tegevusring, seada korda küla, jannata talupoegadega, tegelda nende asjadega, ehitada, istutada — seda kõike sa võid ja pead tegema... Ma ei jäta sind rahule. Nüüd ma täidan mitte ainult sinu soovi, vaid ka Olga tahet: tema tahab — kuuled sa? —, et sa täiesti ei sureks, et sa end elavalt maha ei matak, ja mina andsin lubaduse sind hauast välja tuua.»

«Ta ei ole mind veel unustanud! Olen ma siis seda väärt?» hüüdis Oblomov tundega.

«Ei, ei ole unustanud ja arvatavasti ei unusta kunagi: ta pole niisugune naine. Pealegi pead sa tema juurde maale külla sõitma.»

«Ainult mitte nüüd, jumala pärast mitte nüüd, Andreil Anna aega unustamiseks... Ah, siin on veel...»

Oblomov näitas südamele.

«Mis seal on? Kas mitte armastus?» küsis Stolz.

«Ei, häbi ja mure!» vastas Oblomov ohates.

«Noh, hea küll! Sõidame sinu juurde: sa pead ju ehitamisega alustama; praegu on suvi, kallid aeg lähed mööda...»

«Ei, mul on volinik. Ta on ka praegu külas ja ma võin sinna ka hiljem sõita, siis kui olen end teele ette valmistanud, kõik läbi mõelnud.»

Oblomov hakkas Stolzi ees hooplema, kuidas ta on paigast liikumata asjad suurepäraselt korda seadnud, kuidas volinik ärajooksnud talupoegade kohta andmeid kogub ja kasulikult vilja müüb ning kuidas ta temale poolteist tuhat oli saatnud ja tõenäoliselt kogub kokku ja saadab talle obrokirahagi veel sel aastal.

Stolz lõi selle jutustuse juures käed kokku.

«Sa oled täitsa paljaks riisunud!» ütles ta. «Kolmesaja hinge pealt poolteist tuhat! Kes on volinik? Mis inimene ta on?»

«Rohkem kui poolteist tuhat,» parandas Oblomov, «viljast saadud rahast sai ta oma töötasu...»

«Kui palju siis?»

«Tõesti, ei mäleta, aga ma näitan sulle, mul on kuskil arvestus.»

«Noh, Ilja! Sa oled tõepoolest surnud, kadunud!» lõpetas Stolz. «Pane riidesse, sõidame minu juurde!»

Oblomov katsus vastu rääkida, kuid Stolz viis ta peaaegu väevõimuga enda juurde, kirjutas volituse oma nimele, sundis Oblomovit alla kirjutama ja teatas talle, et võtab Oblomovka rendile niikauaks, kuni Oblomov ise külasse sõidab ja majapidamisega ära harjub.

«Sa hakkad saama kolm korda rohkem,» ütles ta, «kuid kauaks ma sinu rentnikuks ei jää, mul on omad asjad. Sõidame külasse kas nüüd, või sõidad mulle kohe järele. Ma elan Olga mõisas: see on kolmesaja versta kaugusel, ma sõi-

dan ka sinu mõisa, ajan voliniku välja, teen korraldused ja siis tuled sa ise. Mina sind rahule ei jäta.»

Oblomov ohkas.

«Ah, elu!» ütles ta.

«Mis elu?»

«Riivab, pole rahu! Heidaksin ja uinuksin... igaveseks...»

«See tähendab, kustutaksid tule ja elaksid pimeduses! Kena elu! Ah, Ilja, kui sa vähemalt targutaksidki! Elu vilksatab mööda nagu ainus hetk, tema aga heidaks pikali ja uinuks! Elu peaks olema alatine põlemine! Ah, kui saaks elada aastat kakssada, kolmsada!» lõpetas ta. «Kui palju saaks siis tööd ära teha!»

«Sina, Andrei, oled teistsugune,» vastas Oblomov, «sul on tiivad: sina ei ela, sa lendad; sul on yaimuanded, enese-armastus, sa ei ole paks, sind ei piina odraivad, sul ei sügele kukal. Sina oled kuidagi teisiti loodud...»

«Ah, jäta! Inimene on loodud nii, et ta ise end sisse seab ja koguni oma iseloomu vahetab, kuid tema on endale kõhu ette kasvatanud ja arvab sealjuures, et loodus on talle selle koorma saatnud! Sul olid tiivad, kuid sa võtsid nad küljest.»

«Kus nad on, need tiivad?» küsis Oblomov nukralt. «Ma ei oska midagi...»

«See tähendab, sa ei taha osata,» rääkis Stolz vahele. «Ei ole olemas inimest, kes midagi ei oskaks, tõepoolest ei ole!»

«Aga näe, mina ei oska!» lausus Oblomov.

«Kui sind kuulata, siis ei oska sa ühtegi ametlikku paberit ega kirja majaperemehele kirjutada, aga Olgale sa ju kirjutasid? Ei läinud seal sugugi «et» ja «kus» segi? Ja atlaspaberigi leidsid selle jaoks, ning tindi inglise magasinist ja isegi elava käekirja — mis?»

Oblomov punastas.

«Kui oli vaja, siis ilmusid nii mõtted kui ka sõnad, et trüki või raamatusse. Aga kui tarvidus puudub, siis ei oska, siis silmad ei näe ja käed ei suuda! Sa kaotasid oma oskuse juba lapsepõlves, Oblomovkas tädide, njankade ja djadkade keskel. Algas sellest, et ei osanud sukki jalga tõmmata, ja lõppes sellega, et ei oska elada.»

«See kõik võib-olla on õige, Andrei, kuid pole parata, ei saa heaks teha!» ütles Ilja kindlalt ja ohkas.

«Kuidas ei saa heaks teha!» vastas Stolz kurjalt. «Kui tühine asi! Kuula ja toimi nii, nagu ma sulle soovitan, näe, ja teedki kõik heaks!»

Kuid Stolz sõitis külasse üksinda, Oblomov jäi maha, lubades sügiseks kohal olla.

«Mida Olgale öelda?» küsis Stolz Oblomovilt ärasõidu eel.

Oblomov langetas pea ja vaikis kurvalt; siis ohkas.

«Ära mind talle meelde tulet!» ütles ta segadusse sattudes. «Ütle, et ei näinud ega kuulnud...»

«Ta ei usu,» vastas Stolz.

«Noh, ütle, et ma olen hukkunud, surnud, kadunud...»

«Ta hakkab nutma ega leia kaua lohutust: mispärast teda siis kurvastada?»

Oblomov jäi härdalt mõtlema: silmad niiskused.

«Noh, hea küll; ma valetan talle, ütlen, et sa elad mälestustega temast,» lõpetas Stolz, «ja otsid tösist ning ranget eesmärki. Pea meeles, et elu ise ja töö on elu eesmärk, mitte aga naine: selles eksisite te mõlemad. Kui rahul saab ta olema!»

Nad jätsid hüvasti.

III

Tarantjev ja Ivan Matvejevitš said järgmisel õhtul pärast eeliasepäeva jällegi «joogimajas» kokku.

«Teed!» käsutas Ivan Matvejevitš süngelt ja kui trahteri kelner tee ja rummi lauale tõi, lükkas ta pudeli pahaselt tagasi.

«See ei ole rumm, vaid naelad!» ütles ta, võttis palitu taskust oma pudeli, tõmbas sellel korgi pealt ja andis trahteri kelnerile nuusutada. «Ära siis tulevikus tiku omaga,» tähendas ta. «Mis on, vader, asi on halb!» ütles ta, kui kelner lahkus.

«Jah, vanakurat ise tõi ta siia!» vastas Tarantjev raevuselt. «No küll on kelm, see sakslane! Tühistas volituse ja võttis mõisa rendile! Kas seda on varem meie pool kuulnud? Küll ta selle lambakese paljaks nülib.»

«Kui ta asja tunneb, siis, vader, kardan ma, kas sealt äkki midagi välja ei tule. Saab teada, et obrokiraha on koos, kuid saime selle ju meie, ja võib-olla annab asjale käigu...»

«Oige mul asja! Oled araks muutunud, vader! Ega's Zatjortõi esimest korda käppi mõisnike kaukasse löö, oskab otsi peita. Ega's ta talupoegadele kviitungeid anna: võtab nelja silma all, teadagi. Sakslane ägestub veidi, karjub ja ongi kõik. Või veel käiku andma!»

«Tõsi või?» hüüdis Muhhojarov rõõmustades. «Noh, joome siis!»

Ta kallast endale ja Tarantjevile rummi.

«Vaata, siis näib, nagu maailmas elada ei saakski, aga kui veidi trimpad, võib elada!» lohutas ta ennast.

«Aga sina, vader, toimi vahepeal vaat kuidas,» jätkas Tarantjev. «Sina haudu välja mingisugused arved, missugused aga tahad, puude, kapsaste, noh, ükskõik mille eest, sest Oblomov andis nüüd majapidamise vaderile üle, ja summad näita väljaminekuna. Ja kui Zatjortõi siia tuleb, siis ütleme, et ta tõi nii-ja-niipalju obrokiraha ja et see kõik on ära kulutatud.»

«Aga kui Oblomov võtab need arved ja näitab pärast sakslasele, too arvestab kõik kokku ja siis võib-olla, kes teab...»

«Või veel! Ta topib arved kuhugi nii ära, et kuratki neid üles ei leia. Millal ükskord sakslane siia sõidab, selleks ajaks on kõik meelest läinud...»

«Kas tõesti? Joome, vader,» ütles Ivan Matvejevitš ja kallast viinaklaasid täis, «on kahju head asja teega lahjendada. Sa nuusuta: kolm rubla. Kas tellida seljankat?»

«Võib.»

«Hei!»

«Noh, on aga kelm! Anna, ütleb, mulle rendile,» algas jälle Tarantjev raevukalt. «Meile, vene inimestele, poleks see ju pähegi tulnud! Sel ettevõttel on saksa lõhn juures. Ikka mingisugused farmid ja rendid. Sa oota ainult, ta hakkab Oblomovit veel hirmsasti aktsiatega tüütama.»

«Ma ei saa ikkagi veel hästi aru, mis asjad need aktsiad niisugused on?» küsis Ivan Matvejevitš.

«Saksa väljamõeldis!» ütles Tarantjev tighedalt. «See on umbes nii, et näiteks mõnel kelmil tuleb mõttesse tulekindlaid maju ehitama hakata ja võtabki linna ehitamise enda peale: on vaja raha ning ta laseb müügile paberilipakad, ütleme viissada rubla tükk, ja togude kari ostab ning müüb üksteisele edasi. Kui on kuulda, et ettevõtte läheb hästi, tõuseb paberi-

lipakate hind, läheb halvasti — läheb kõik luhta. Paberi-
lipakad jäävad küll sulle, kuid raha ei ole. Küsid: «kus on
linn», vastatakse: «põles maha, ei saanud valmis», leiutaja
aga põgenes sinu rahaga. Nüüd sa tead, mis need aktsiad on.
Küll sakslane ta sisse veab! Ime veel, et ta seni seda teinud
ei ole! Mina veel takistasin, olin heategijaks omakandimehele.»

«Jah, see asi on lõpetatud: asi on otsustatud ja antud
arhiivi; obrokiraha saamisest tuleb meil suu puhtaks püh-
kida,» rääkis Muhhojarov veidi purju jäädes.

«Ja kurat temaga, vader! Sul on ju raha, nii et ei jõua
labidaga kokku ajada!» seletas Tarantjev, samuti veidi
segaste silmadega. «Allikas on kindel, võta ainult, ära väsi.
Joomel!»

«Mis allikas, vader? Korjad eluaja rubla ja kolme rubla
kaupa...»

«Sa korjad juba kakskümmend aastat, vader: ära tee
pattu!»

«Mis kakskümmend!» vastas Ivan Matvejevitš pehmel
keelel. «Sa oled unustanud, et ma sekretäriks olen alles küm-
nendat aastat. Varem kõlksusid taskus kümne- ja kahekümne-
kopikalised, mõnikord, häbi ütelda, vaskraha ainult nägidki.
Mis elu see oli! Ah, vader! Missuguseid õnnelikke inimesi
on maailmas, kel ühe sõna eest, mis ta teisele kõrva sosistab,
või ühe rea eest, mis ta ette ütleb, või lihtsalt oma nime eest,
mis ta paberile kirjutab, — paistetak äkki tasku üles nagu
padi, heida kas või magama. Kui nõnda saaks töötada,» hak-
kas ta ikka rohkem ja rohkem purju jäädes unistama, «palujad
peaaegu ei näegi su nagu ega julge sulle lähenedagi. Istub
tõlga, hüüab vaid «klubisse!», kus tema kätt suruvad need, kel
rind särab aumärkidest; mängivad seal mitte viiekopika viisi;
kuidas nad lõunat söövad, kuidas söövad — ah! Seljankast
ei taha rääkidagi, krimpsutab nina ja sülitab. Talvel telli-
takse lõunaks nagu kiuste kanapoegi, aprillis tuuakse lauale
maasikaid! Kodus on naine siidpitsides, laste jaoks on
guvernant, lapsed on kammitud, ehitud. Ah, vader! Paradiis
on olemas, kuid patud ei lase sisse. Joomel! Näe, tuuaksegi
seljankat!»

«Ära kaeba, vader, ära tee pattu: kapital on sul juba
hea...» rääkis punaseil, veretavail silmil joobnuks jäänud
Tarantjev. «Kolmkümmend viis tuhat hõbedas — ei ole nal-
jaasi!»

«Tasem, tasem, vader!» rääkis vahele Ivan Matvejevitš,
«ikka ainult kolmkümmend viis! Millal jõuan viiekümneni?
Ja ka viiekümnega ei pääse veel paradiisi. Võtad naise, siis
ela veelgi ettevaatlikumalt, arvesta iga rubla, jamaikast ära
enam unistagi — mis elu see on!»

«Selle eest, vader, on rahulik: too annab rubla, too kaks
— vaatad, oma seitse rubla paned päevas kõrvale. Ei nori-
mist ega kiusu, ei suitsu ega tuld. Kirjutad aga suurele üri-
tusele oma nime alla, pärast ei kaabi seda kogu eluaja oma
külgedega välja. Ei, vennas, vader, ära tee pattu!»

Ivan Matvejevitš ei kuulanud ja juba ammu mõtles mil-
lestki muust.

«Kuula õige,» algas ta äkki silmi pungitades ja millegi
üle rõõmustades, nii et viinaüm peaaegu kadus, «aga ei,
kardan, ära ütle, ma ei lase niisugust lindu peast. Näe, see
on alles varandus, mis pähe lendas... Joomel, vader, joomel
kiireminil!»

«Enne ei joo, kui ütled,» sõnas Tarantjev viinaklaasi
eemale lükates.

«See asi, vader, on väga tähtis,» sosistas Muhhojarov, aeg-
ajalt uksele pilku heites.

«Noh?» küsis Tarantjev kannatamatult.

«Sattusin aga leiule. Noh, tead, vader, see on seesama
nagu mõnele suurele üritusele nimi alla panna, jumala eest,
seesama!»

«Noh, mis siis, kas ütled juba?»

«Ja missugune noos! Noos!»

«Noh?» sundis Tarantjev takka.

«Oota, las ma mõtlen. Jah, siin pole midagi tühistada, siin
on seaduslikult. Olgu siis peale, vader, sulle ma ütlen ja
ainult seepärast, et sind on vaja; sinuta ei saa hakkama. Kuid
muidu, jumala eest, ei oleks ma sulle öelnud, see pole nii-
sugune asi, et mõni teine hing seda teada võiks.»

«Kas olen ma siis sulle teine hing, vader? Näib, et olen
aidanud sind rohkem kui korra, olnud sulle tunnistajaks ja
samuti nood ärakirjad... mäletad? Sa siga niisugune!»

«Vader, vader! Pea keel hammaste vahel! Näed sa, mis-
sugune sa oled. Sa paugud nagu kahur, nii et otse mürtsub!»

«Kes kurat siin kuulab? Ega's ma arust ära ole?» ütles
Tarantjev pahaselt. «Mis sa mind piinad? Räägi.»

«Noh, kuula siis: Ilja Iliitš on aravõitu, ei tunne ühtegi

seadust; tookord kaotas lepingu pärast pea ja kui talle volitus saadeti, siis ei teadnud, mida teha, ei mäleta isegi seda, kui palju ta obrokit sai, ise ütleb, et «mitte midagi ei tea»...

«Noh?» küsis Tarantjev kannatamatult.

«Noh, ta on ju harjunud sageli minu õe juures käima. Istus hiljuti kuni kella üheni, pörkas minuga esikus kokku, nagu poleks näinudki. Niisiis, vaatame veel, mis sealt välja tuleb, ja siis, tead... Sa räägi temaga ääri-veeri, et häbituid kombeid majas kultiveerida ei tohi, et õde on lesk; ütle, et sellest on juba teada saadud, et nüüd ta ei saa enam mehele; et oli kosilane, rikas kaupmees, aga nüüd olevat kuulda saanud, et Oblomov istuvat õhtuti õe juures, ja enam ei taha.»

«Noh, mis siis, ta hirmub muidugi ära, viskab enese voodisse ja hakkab pöörlema nagu orikas ning ohkama — see on kõik,» ütles Tarantjev. «Mis kasu sest on? Kus on siin noos?»

«Ah, niisugune sa oled! Sa ütle temale, et ma tahan kaevata, et nagu oleks teda valvatud, et on tunnistajad...»

«Noh?»

«Noh, kui väga ära hirmub, siis ütle, et võib leppida, tuleb väike kapital ohverdada.»

«Aga kus tal see raha on?» küsis Tarantjev. «Hirmuga võib ta lubada kas või kümme tuhat...»

«Sina pilguta mulle siis silma, ja küll ma juba võlakohustuse valmis teen... õe nimele: «Mina, Oblomov, laenasin sellelt ja sellelt leselt kümme tuhat tähtajaga ja nii edasi.»

«Aga mis mõte sel on, vader? Ma ei saa aru: raha läheb õele ja tema lastele? Kus on siin noos?»

«Õde annab mulle võlakirja samasuguse summa peale; ma lasen tal alla kirjutada.»

«Aga kui ta alla ei kirjuta? Punnib vastu?»

«Õde või?»

Ning Ivan Matvejevitš purskas heledalt naerma.

«Küll kirjutab alla, vader, kirjutab alla, omaenda surmotsusele kirjutab alla ega küsigi, mis see on, ainult naeratab ja viskab alla «Agafja Pšenitsõna» viltu ja keereldes, ning ei saa iialgi teada, millele ta alla kirjutab. Näed sa: meie sinuga jääme kõrvale. Oel on nõudmine kolleegiumi sekretäri Oblomovi vastu ja minul kolleegiumi sekretäri lese Pšenitsõna vastu. Las sakslane ägestub pealegi — seaduslik asil!» rääkis ta värisevaid käsi üles tõstes. «Joome, vader!»

«Seaduslik asil!» lausus Tarantjev vaimustuses. «Joome!»

«Ja kui see õnnelikult läbi läheb, võib paari aasta pärast korrata; seaduslik asil!»

«Seaduslik asil!» lausus Tarantjev pidulikult ja noogutas heakskiitvalt. «Kordame meie kahl!»

«Kordame!»

Ja nad jõid.

«Ainult kui see omakandimees vastu punnima ei hakka ning enne sakslasele ei kirjuta,» tähendas Muhhojarov kartlikult, «siis, vennas, on kehvasti! Kohtuasja alustada ei saa: õde on lesk, mitte neiu!»

«Kirjutab! Kuidas ei kirjuta! Aasta kahe pärast kirjutab,» ütles Tarantjev. «Kui aga hakkab vastu punnima — mõiman läbi...»

«Ei, ei, jumal hoidku! Rikud kõik ära, vader: ütleb, et sunniti, mainib peksmist, kriminaalne asi. Ei, see ei kõlba! Aga näed sa, mida võib: temaga tuleb enne koos einet võtta ja juua: ta armastab ju mustsõstraviina. Niipea kui pea juba kumiseb, pilguta siis mulle, ma astun kirjaga sisse. Ta ei vaatagi summat, kirjutab alla samuti nagu tookord lepingule ja pärast, kui see on maakleri juures kinnitatud, mine võta veel kinni! Niisugusel isandal on häbi tunnistada, et viinas-tanud olekus alla kirjutas; seaduslik asil!»

«Seaduslik asil!» kordas Tarantjev.

«Las siis Oblomovkagi jääb pärijatele.»

«Las jääb! Joome, vader!»

«Togude terviseks!» ütles Ivan Matvejevitš.

Ja nad jõid.

IV

Nüüd tuleb kanduda mõnevõrra tagasi, aega, mis oli enne Stolzi saabumist Oblomovi nimepäevale, kanduda teise kohta, kaugele Viiburi poolest. Seal kohtavad lugejad tuttavaid isikuid, kelle kohta Stolz mingil erilisel kaalutlusel ei oelnud Oblomovile kõike, mida ta teadis, või võib-olla ka seepärast, et Oblomov nende kohta kõike ei pärinud, ja tõenäoliselt samuti erilistel kaalutlustel.

Kord kõndis Stolz Pariisis mööda puisteed ja laskis pilgul hajameelselt libiseda üle jalakäijate, üle kaupluste siltide, kuid millelgi pilku peatamata. Ta ei olnud ammu Venemaalt

kirja saanud: ei Kiievist ega Odessast ega Peterburist. Tal oli igav, ta oli veel kolm kirja postile viinud ja oli teel koju.

Äkki jäi ta pilk millelegi liikumatult, hämmastunult peatuma, kuid võttis siis jälle hariliku ilme. Kaks daami pöördusid bulvarilt kõrvale ja astusid magasinini.

«Ei, ei või olla,» mõtles ta, «milline mõte! Ma oleksin ju teadnud! Need ei ole «nemad».»

Siiski astus ta selle magasinini akna juurde ja silmitses hoolikalt daame läbi klaasi: «Võimatu on ära tunda, nad seisavad seljaga akna poole.»

Stolz astus magasinini ja hakkas midagi ostma. Üks daamidest pöördus valguse poole ja Stolz tundis temas ära Olga Iljinskaja, — kuid samaaegselt nagu ei tundnud ka! Ta tahtis tormata tema poole — kuid jäi seisma, hakates teraselt silmitsema.

Mu jumal! Milline muutus! Nagu oleks Olga ja nagu ei ole. Tema näojooned, kuid ta on kahvatu, silmadki oleksid nagu veidi auku vajunud ja huultelgi pole enam lapselikku naeratust, naiivsust, muretust. Kulmude kohal hõljuks nagu mõni tähtis või nukker mõte, silmad räägivad asjadest, mida ei teadnud ega rääkinud varem. Vaatab küll nagu varemgi avameelselt, selgelt ja rahulikult, kuid kogu näol lasub mingi kurbuse või udupilv.

Stolz astus talle juurde. Olga kulmud tõmbusid veidi kokku; ta vaatas hetke vältel Stolzile nõutult otsa, tundis ära: kulmud nihkusid teineteisest eemale, jäädes sümmeetriliselt kohale, silmis lõi helkima vaikse, mitte hoogsa, kuid sügava rõõmu sära. Iga vend oleks olnud õnnelik, kui armastatud öde oleks tema pärast nõnda rõõmustanud.

«Mu jumal! Kas tõesti teie!» hüüdis ta hingeni tungival ja helluseni rõõmsal häälel.

Tädi pöördus kähku ümber ja kõik kolm hakkasid korraka rääkima. Stolz tegi etteheiteid, et nad temale ei kirjutanud; nad kaitsesid end. Nad olid siin alles kolmandat päeva ning otsisid teda igalt poolt. Ühes korteris öeldi neile, et ta on sõitnud Lyoni, ja nad ei teadnud, mida peale hakata.

«Ja kuidas see teile mõttesse tuli? Et mulle mitte sõnagil» heitis Stolz ette.

«Me asusime teele väga ruttu, ei tahtnud teile kirjutada,» vastas tädi. «Olga tahtis teid üllatada.»

Stolz vaatas Olgale: Olga nägu aga ei kinnitanud tädi sõnu. Stolz heitis veelgi terasema pilgu Olgale, kuid Olga jäi ikkagi tema vaatele läbitungimatuks, ligipääsematuks.

«Mis temaga on juhtunud?» mõtles Stolz. «Varem märkas ma kohe, nüüd aga... missugune muutus!»

«Kuidas teie, Olga Sergejevna, arenenud olete, kasvanud, küpsenud,» ütles ta kuuldavalt, «ma ei tunne teid ära! Ainult aasta ei ole me kokku saanud. Mida te tegite, mis on teiega juhtunud? Jutustage, jutustage!»

«Aga... ei midagi erilist,» ütles Olga riiet silmitsedes.

«Mida teeb teie laul?» küsis Stolz, jätkates temale uuena näiva Olga uurimist, püüdes lugeda tema tundmatut ilme mängu; kuid see ilme rabeles välguna välja ja peitis end.

«Pole ammu laulnud, umbes kaks kuud,» vastas Olga ükskõikselt.

«Aga mida teeb Oblomov?» küsis Stolz äkki. «Elus? Ei kirjuta?»

Siin oleks Olga võib-olla oma saladuse tahtmatult reetnud, kui tädi ei oleks appi tulnud.

«Kujutage ette,» ütles ta kauplusest väljudes, «külastas meid iga päev, ja siis äkki kadus. Meie valmistusime välismaasõidule, ma saatsin tema juurde — öeldi, olevat haige, ei võtvat vastu: nii ei saanudki kokku.»

«Ja ka teie ei tea?» küsis Stolz Olgalt hoolitsevalt.

Olga vaatas teraselt läbi lornjeti möödasõitvat tõlda.

«Ta jäi tõepoolest haigeks,» ütles Olga, silmitsedes teeseldud tähelepanuga möödasõitvat lahtist tõlda. «Ma tante, vaadake, näib, et meie reisikaaslased sõitsid mööda.»

«Ei, te andke mulle minu Ilja kohta aru,» käis Stolz peale, «mida olete te temaga teinud? Miks ei toonud te teda kaasa?»

«*Mais ma tante vient de dire,*»¹ ütles Olga.

«Ta on hirmus laisk,» tähendas tädi, «ja nii metsik, et niipea kui meile kolm-neli inimest tuli, läks ta kohe ära. Kujutage ette, ta võttis abonemendi ooperisse ja ligemale poolt abonementi ei kuulnudki.»

«Rubinit ei kuulnud,» lisas Olga.

Stolz vangutas pead ja ohkas.

¹ *Mais ma tante vient de dire* (loe: Me ma tant vjeen dö diir) — aga tädi ütles ju praegu (pr. k.).

«Kuidas te otsustasite? Kas kauaks? Kuidas see äkki teil pähe tuli?» küsis Stolz.

«Tema pärast, arsti nõuandel,» ütles tädi Olgale osutades. «Peterburi kliima hakkas märgatavalt temale mõju avaldama, me sõitsime talveks ära, kuid ei ole veel otsustatud, kus me selle mööda saadame: Nizzas või Šveitsis.»

«Jah, te olete väga muutunud,» rääkis Stolz mõtlikult, puurides silmad Olgasse, uurides iga soonekest, vaadates silmi.

Pool aastat elasid Iljinskid Pariisis; Stolz oli nende iga-päevaseks ning ainukeseks jutukaaslaseks ja teejuhiks.

Olga hakkas märgatavalt paranema; mõtlikkusest siirdus ta rahule ja ükskõiksusele, vähemalt väliselt. Mis sündis tema sisemuses, — kes seda teab, kuid vähehaaval muutus ta jälle Stolzile endiseks sõbratariks, kuigi enam ei naernud nii valjult lapselikult, hõbedaselt, vaid naeratas tagasihoidlikult, kui Stolz teda naerma ajas. Mõnikord oli ta isegi nagu pahane, et ei suutnud enam naerda.

Stolz märkas kohe, et ta Olgat naerma ajada enam ei saa: sageli kuulab Olga teda teraselt, üks kulm teisest ebasümmetriliselt kõrgemale tõstetud otsaesisel kurd, kuid ei naerata, vaatab talle endiselt vaikides otsa nagu heites ette kergemeelsust, — või äkki esitab vastuse asemel naljale kannatamatult sügava küsimuse ja saadab seda nii tungiva pilguga, et Stolzil hakkab häbi hooletu, tühja jutu pärast.

Mõnikord ilmnes Olga juures niisugune sisemine väsimus inimeste igapäevasest tühjast jooksmisest ja lobisemisest, et Stolzil tuli kohe minna üle teise keskkonda, kuhu ta harva ning vastumeelselt laskus naistega. Kui palju mõtteid ja mõistuse leidlikkust raisati ainuüksi selleks, et Olga sügav, küsiv pilk muutuks selgeks ja rahuneks, ei januneks, ei otsiks küsivalt midagi edasi kelleltki teiselt, vaid ainult temalt.

Kuidas sattus Stolz ärevusse, kui pealiskaudse seletuse tagajärjel Olga pilk muutus tuimaks ja karmiks, kulmud liigahtasid ja mööda nagu valgus laiali sõnatu, kuid sügava rahulolematuse vari. Oli vaja tarvitada kaks-kolm ööd-päeva mõistuse kõige peenemat mängu, isegi kavalust, tuld ja kogu oma naistega käitumise oskust, et vaevaga ning vähehaaval kutsuda Olga südamest ta näole selguse koitu ning pilku ja naeratusse leppimise mahedust.

Ta tuli mõnikord päeva lõpul sellest võitlusest koju ära piinatuna ning oli õnnelik, kui sellest võitjana väljus.

«Kui küps ta on, mu jumall! Kuidas see tüdruk on arenenud! Kes oli tema õpetajaks? Kellelt võttis ta elu õppetunde? Parunilt? Sellel on kõik sile, tema elegantsetest lausest ei ole midagi ammutada! Ega's ometi Iljalt!...»

Ta ei suutnud Olgat mõista ja jooksis järgmisel päeval uuesti Olga juurde ning uuris nüüd juba ettevaatlikult, kartlikult tema pilku, sattus sageli raskustesse ning ainult kogu oma mõistuse ja elutundmisega sai võitu küsimustest, kahtlustest, nõudmistest — kõigest, mis ilmnes Olga näojoontes.

Kogemustulega käes laskus Stolz Olga mõistuse ja iseloomu labürinti, ta avastas ja õppis tundma iga päev uusi jooni ja fakte, kuid veel ei näinud põhja, jälgis ainult imestuse ja ärevusega, kuidas Olga mõistus pidevalt «igapäevast leiba» nõuab, kuidas tema hing ei vaiki, vaid palub kogemust ja elu.

Tervele Stolzi tegevusele, tervele elule kasvas iga päevaga külge veel võõras elu ja tegevus: olles ümbritsenud Olga lilled, raamatute, nootide ja albumitega, rahunes Stolz, arvates, et nüüd on tema sõbratari jõudeaeg kauaks täidetud, ning siirdus tööle või sõitis vaatama mõnda kaevandust, mõnda eeskujulikku mõisa, läks inimeste hulka, et tutvuda ja puutuda kokku uute või tähelepanuväärsete isikutega; tuli siis väsinult Olga juurde tagasi, et istuda Olga klaveri kõrvale ja puhata tema hääle helisid kuulates. Kuid äkki leidis Stolz Olga näol juba valmis küsimuse, pilgus aruande tungiva nõudmise. Ja tähelepanematult, tahtmatult, vähehaaval hakkas ta Olgale välja laduma seda, mida ta oli näinud ja mispärast oli seda vaatamas käinud.

Mõnikord avaldas Olga soovi ise näha ja tundma õppida kõike, mida oli näinud ja õppinud Stolz. Ning Stolz kordas oma ettevõtet: sõitis Olgaga vaatama hoonet, kohta, masinat, lugema müüridelt ja kividelt vanadest sündmustest. Vähehaaval, tähelepanematult harjus Stolz Olga kuulates valjusti mõtlema ning tajuma ja äkki end ükskord rangelt kontrollides sai aru, et ta enam ei ela üksi, vaid kahekesi, ja et seda elu elab ta Olga saabumise päevast alates.

Peaaegu alateadlikult, nagu endamisi hindas ta Olga kuulates omandatud aaret ning imestas nii iseennast kui ka Olgat; ta kontrollis siis hoolikalt, kas Olga pilku ei ole jäänud küsimust, kas Olga näo mõttekoit on rahuldatud ja kas Olga pilk saadab teda kui võitjat.

Kui arvamus leidis kinnitust, läks Stolz koju uhkelt, värsedes ärevusest, ja valmistus öösel kaua ning salaja homseks ette. Isegi kõige igavamad hädatarvilikud tööd ei tundunud talle kuivadena, vaid ainult tarvilikkudena: nad tungisid sügavamalt ta elu alusesse, elu koesse; mõtted, vaatlused, nähtused ei talletunud vaikides ja lohakalt mälu arhiivis, vaid andsid ereda värvingu igale päevale.

Milline kuum koit kattis Olga kahvatut nägu, kui Stolz Olga küsivat ja janunevat pilku ootamata ruttas talle uut tagavara, uut materjali tuhinal ja energiliselt jalge ette heitma!

Ning tema ise, kui õnnelik ta siis oli, kui Olga mõistua ruttas niisama hoolikalt ja armsa alandlikkusega püüdma tema pilku, iga sõna, ning mõlemad vaatasid teraselt teineteise otsa: Stolz Olga otsa, kas Olga silmadesse ei ole jäänud küsimust, Olga Stolzi otsa, kas ei ole jäänud midagi ütlemata, kas pole Stolz midagi unustanud, ja peaasi — jumal hoidku selle eest —, kas ei jätnud ta Olgale üleolekust avaldamata mõnd udust, Olgale kättesaamatut nurgakest, arendamata mõnd oma mõtet?

Mida tähtsam, keerukam oli küsimus ja mida tähelepanelikumalt ta seda Olgale avaldas, seda kauem ja terasemalt peatus temal Olga tänulik pilk, seda soojem, südamlikum oli see pilk.

«Olga, see laps!» mõtles ta hämmastuses. «Ta kasvab minust üle!»

Ta mõtles Olgast, nagu ta ei olnud mõelnud mitte kunagi ega millegi üle.

Kevadel sõitsid nad kõik Šveitsi. Stolz otsustas juba Pariisis, et nüüdsest peale ei saa ta enam Olgata elada. Otsustanud selle küsimuse, hakkas ta lahendama küsimust, kas Olga saab elada temata. Kuid sellest küsimusest ta nii kergesti jagu ei saanud.

Ta lähenes sellele pikkamisi, ümber vaadates, ettevaatlikult, astus kord käsikaudu, kord julgelt, ja mõtles, et just nüüd on ta eesmärgil, nüüd kohe tabab ta mõne kindla tunnuse: pilgu, sõna, igatsuse või rõõmu. On vaja veel väikest joont, Olga kulmude vaevalt märgatavat liigutust, tema ohet, ning homme langeb saladus: teda armastatakse!

Olga näolt luges ta usaldust enda vastu, mis ulatus lapsikuseeni; Olga vaatas mõnikord tema otsa nii, nagu ta ei vaada-

nud mitte kellelegi teisele, võib-olla oleks vaadanud ema otsa, kui tal ema oleks olnud.

Stolzi tulekuid, tema jõudeaja tervete päevade raiskamist, et olla Olgale meele järgi, ei pidanud Olga vastutulekuks, armastuse meelitavaks annetuseks, armastusväärseks, vaid lihtsalt kohuseks, nagu oleks Stolz olnud tema vend, isa või isegi mees: aga seda oli palju, see oli kõik. Tema ise oli Stolzi vastu iga sõna, iga liigutusega nii vaba ja siiras, nagu oleks Stolzil tema üle vaieldamatu mõju ja autoriteet.

Stolz tundis oma autoriteeti; Olga kinnitas seda igal sammul, rääkis, et ta usub ainult Stolzi ja võib elus pimesi ainult temale lootma jääda ning mitte kellelegi teisele terves maailmas. Stolz muidugi oli sellele uhke; kuid sellele võis ju uhke olla ka mõni elatanud, tark ja kogenud onu, isegi parun, kui ta oleks olnud selge pea ja kindla iseloomuga mees.

Kas see autoriteet oli tekkinud armastusest — see oli küsimus! Kas sellesse autoriteeti kuulus kuigi palju Olga võluvast endapetttest, tollest meeldivast pimestusest, mille mõjul naine võib rängalt eksida ja olla õnnelik oma eksituses?...

Ei, Olga allub Stolzile teadlikult. Tõsi küll, Olga silmad põlevad, kui Stolz mingit mõtet arendab või oma hinge Olga ees paljastab; Olga kallab ta üle oma pilkude kiirtega, kuid alati on näha, mille eest: mõnikord ütleb ta ise ka põhjuse. Armastuses aga saavutatakse teene pimesi, ebateadlikult ning selles pimestuses ja ebateadlikkuses peitubki õnn. Kui Olga solvub, siis on kohe näha, mille pärast ta solvus.

Ei äkilist punastamist, ei ääretut rõõmu, ei rauget või armuleegist värelevat pilku ei tabanud ta, või kui oligi midagi sellesarnast, siis tundus Stolzile, et Olga nägu oleks nagu valust moondunud, eriti kui mees teatas, et sõidab neil päevil Itaaliasse; vaevalt jäi süda seisma ja nõretas verest nende kallite ja haruldaste hetkede pärast, kui äkki kadus kõik jälle nagu loori taha; Olga aga lisas naiivselt ja otsekoheselt:

«Kui kahju, et ma ei saa koos teiega sinna sõita, ma tahaksin nii väga! Aga teie jutustate mulle kõik ja annate edasi nii, nagu oleksin ma ise seal käinud.»

Ning võlu oligi hävitatud selle silmanähtava, varjamatu sooviga, selle labase, vormilise kiitusega tema jutustamisandele. Vaevalt on Stolz kogunud kokku kõik pisimad jooned, vaevalt õnnestub tal kududa kõige peenem pits, jääb lõpetada mingi silm — näe nüüd, nüüd kohe...

Ning äkki on Olga jälle rahulik, tasane, lihtne, mõnikord isegi külm. Istub, töötab ja kuulab teda vaikides, tõstab aegajalt palge, heidab Stolzile uudishimulikke, küsivaid, otse asjasse puutuvaid pilke, nii et Stolz rohkem kui korra viskas meelepahaga raamatu kõrvale ja katkestas seletuse, hüppas püsti ja jooksis ära. Pöördub siis ümber — Olga saadab teda imestava pilguga; Stolzil hakkab häbi, ta tuleb tagasi ja mõtleb midagi enda vabanduseks välja.

Olga kuulab nii lihtsalt ja usub. Tema näol ei ole isegi kahtlust, kelmikat naeratust.

«Armastab või ei armasta?» keerles Stolzi peas kaks küsimust.

Kui armastab, miks ta siis nii ettevaatlik, nii kinnine on? Kui ei armasta, miks ta siis nii vastutulelik, nii alandlik on? Stolz pidi nädalaks Pariisi ja Londoni sõitma ning tuli seda Olgale ütlema ärasõidupäeval, varem ette teatamata.

Kui Olga oleks äkki ehmunud, näost muutunud — olekski lõpp, saladus oleks paljastatud ja Stolz oleks olnud õnnelik! Olga ainult surus tal kõvasti kätt, kurvastas.

Stolz oli meeleheitel.

«Mul saab väga igav olema,» ütles Olga, «hakkan nutma, ma jään nüüd nagu vaesekslapseks. Ma tante! Vaadake, Andrei Ivanõtš sõidab ära!» lisas Olga nutuselt juurde.

Olga jällegi ei avaldanud end.

«Pöördus isegi tädi poole!» mõtles Stolz. «See veel puudus! Näen, tal on kahju, võib-olla ... armastab ... kuid seda armastust saab osta börsilt nagu kaupa nii-ja-niipalju kulu- tatud aja eest, nii-ja-niipalju tähelepanu ning meeltemööda-ole- mise eest ... Ma ei tule tagasi,» mõtles ta mornilt. «Palun väga, Olga, lapsuke! Oli aeg, kus käis nagu nööri mööda. Mis temaga on juhtunud?»

Ja Stolz langes sügavasse mõtisklusse.

Mis Olgaga on juhtunud? Stolz ei teadnud seda pisiasja, et Olga oli kord armastanud niivõrd, kuivõrd oli selleks suu- teline, oli üle elanud neitsiaja, kus ei osata end valitseda, punastatakse äkki, varjatakse halvasti südamevalu, armastuse palavikulisi tunnuseid, selle tuhinat.

Oleks Stolz seda teadnud, siis, kuigi ta poleks välja uuri- nud seda, kas Olga teda armastab või mitte, oleks ta vähe- malt aru saanud sellest, miks on nii raske mõistatada, mis Olgas sünnib.

Sveitsis viibisid nad kõikjal, kus võib näha reisijaid. Kuid aagedamini ja suurema armastusega peatusid nad vaiksetes nurgakestes, mida külastatakse vähe. Neid, või vähemalt Stolzi, huvitas niivõrd «omaenda mure», et reisimine, mis nende jaoks oli nihkunud tagaplaanile, hakkas neid sootuks väsitama.

Stolz, kes saatis Olgat mägedes, vaatas järsakuid, koski, kuid igas raamis jäi Olga esiplaanile. Stolz astub Olga järel mööda mõnd kitsast jalgrada; tädi istub all kalessis; Stolz jälgib salaja ja teraselt, kuidas Olga ronib, seisatab, hinge tagasi tõmbab ja missuguse pilguga teda vaatab, tingi- mata ka teda vaatab: selles oli Stolz veendunud.

See oli hea: südames hakkas soe ja selge, kuid äkki laseb Olga pilgul libiseda üle ümbruse ja tardub, uneleb vaadeldes — ja äkki ei ole Stolzi enam tema ees.

Niipea kui Stolz end liigutab, end meelde tuletab, sõna lausub, — ehmun Olga, mõnikord kiljatabki: on ilmne, et Olga unustas, kas Stolz on siin või kaugel, lihtsalt — kas teda üldse siin maailmas on olemas.

Aga pärast kodus, akna juures, rõdul räägib Olga ainult temale, räägib kaua, korjab kaua hingest muljeid, kuni kõik on avaldatud; ta räägib tuliselt, kaasakiskuvalt, mõnikord peatub, valib sõnu ja haarab lennult Stolzi poolt etteöeldud väljendusi, ning siis vilksatab Olga pilgus tänukiir abi eest. Või istub väsimusest kahvatuna mugavasse tugitooli, ning ainult ahned, väsimatud silmad räägivad Stolzile, et Olga teda kuulata tahab.

Olga kuulab liikumatult, kuid ei lausu sõnagi, ei lase mööda ühtegi pisiasja. Stolz jääb vait, Olga aga kuulab edasi, silmad veel küsivad, ja selle tumma kutse peale jät- kab Stolz uue jõu ja uue innustusega oma arvamuste aval- damist.

Nii oli hea: selge, soe, süda tuksub; tähendab, Olga elab siin, tal ei ole muud vaja: siin on ta valgus, tuli ja mõistus. Kuid äkki tõuseb Olga väsinult üles ja needsamad, alles praegu küsivad silmad paluvad Stolzi lahkuda, või Olgal tekib isu ja ta sööb nii meeleldi ...

See kõik oleks suurepärane: tema, Stolz, ei ole unistaja; ta ei tahaks tormakat kirge, nagu seda ei tahtnud ka Oblo- mov, kuid teistel põhjustel. Stolz sooviks, et tunne voolaks ühtlast rada, olles alguses allika juures kuumalt keema

hakanud, et sellest joobuda, ning pärast terve eluaja teada, kust see õnneallikas purskab...

«Kas ta armastab või mitte?» küsis Stolz piinava ärevusega, peaaegu verise higiga, peaaegu pisarais.

Ikka rohkem ja rohkem sütitas Stolzi see küsimus, haaras teda nagu leek, köitis ta kavatsused: see ei olnud enam armastuse küsimus, vaid elu peaküsimus. Millekski muuks ei olnud tema hinges enam kohta.

Tundus, et sellesse poolaastasse kogunesid ühekorraga kokku ja löid temas lõkkele kõik armastuse vaevad ja piinad, mille eest ta nii osavalt oskas hoiduda naistega kohtumisel.

Ta tundis, et ka tema rikkumatu organism ei suuda vastu pidada, kui see mõistuse, tahte ja närvide pinge veel kaua kestab. Ta sai aru — see oli talle seni tundmatu —, kuidas selles hinge varjatud võitluses kirega jõudu raisatakse, kuidas südamesse tekivad parandamatud veretud haavad, mis ajavad oigama, kuidas möödub elu.

Tema upsakas kindlus enda jõusse andis veidi järele; ta ei naljatlenud enam kergemeelselt, kui kuulis, kuidas mõned aru kaotavad, mitmesugustel põhjustel kidunevad, muuseas ka armastusest.

Tal hakkas hirm.

«Ei, ma teen sellele lõpu,» ütles ta, «ma loen tema hingest nagu varengi, ja homme — kas saan õnnelikuks või sõidan ära!»

«Pole jõudul!» rääkis ta edasi peeglisse vaadates. «Ma ei ole enam kellegi nägu... Küllalt!...»

Ta lähenes otseteed eesmärgile, see tähendab — Olgale.

Kuid Olga? Ta kas ei pannud Stolzi seisukorda tähele või oli ta Stolzi vastu tundetu?

Olgale ei saanud see märkamatuks jääda: ka mitte nii peenetundelised naised kui tema oskavad sõbralikku truudust ja meeltemööda-olemist eraldada teise tunde õrnast avaldusest. Saades õieti aru Olga tõsisest, mitte silmakirjalikust, mitte kellegi poolt sisendatud kõlblusest, ei saanud temas oletada edvistamist. Ta seisis sellest labasest nõrkusest kõrgemal.

Jääb järele ainuke oletus: et talle meeldis — ilma igasuguse praktilise tagamõtteta — Stolzi-taolise mehe lakkamatu mõistuserikas ja kirglik austus. Teadagi, see meeldis: see

austus seadis uuesti jalule tema solvatud enesearmastuse ja vähehaaval tõstis ta uuesti sellele kõrgele seltskondlikule positsioonile, millelt ta oli langenud; vähehaaval hakkas ta enesest jälle lugu pidama.

Aga mis ta ise arvab: millega pidi see tema ees kummardamine lõppema? Ei või see ju igavesti väljenduda ainult Stolzi juurdlemistes, alalises võitluses, ning tema, Olga kangekaelses vaikimises. Kas ta vähemalt aimas, et terve see Stolzi võitlus ei ole asjatu, et ta võidab selle, millele ta nii palju tahet ja iseloomu kulutab? Või raiskab ta seda leeki, sära asjatult? Kas upub selle sära kiirtesse Oblomovi ja tolle armastuse kuju?...

Olga ei taibanud sellest midagi, ei tajunud selgesti ja võitles meeletult nende küsimustega, iseendaga ega teadnud, kuidas kaosest pääseda.

Mis teha? Kahevahele jääda on võimatu: see rinda sulenud tunnete tumm mäng ja võitlus lõpeb kunagi sõnadega — mida ütleb ta oma mineviku kohta? Kuidas nimetab ta seda, ja kuidas nimetab seda teist, mida ta Stolzi vastu tunneb?

Kui ta Stolzi armastab, mis oli siis too teine armastus? Kas edvistamine, kergemeelsus, või midagi halvemat? Tal hakkas kuum ja häbi — puna tõusis tal selle mõtte juures näkku. Niisugust süüdistust ta endale ei esita.

Kui see aga oli tema esimene, puhas armastus, kuidas nimetada siis tema suhet Stolziga? Jälle mäng, pettus, peen arvestus ahvatleda teda kosimisele ja nõnda katta oma käitumise kergemeelsus? ... Tal hakkas külm ja ta kahvatas üksnes selle mõtte juures.

Ja kui mitte mäng, mitte arvestus, — siis... jällegi armastus?

Sellest oletusest kaotas ta pea: teine armastus — seitse-kaheksa kuud peale esimest! Kes seda usub? Kuidas ta sellest teatab, kutsumata esile hämmastust, võib-olla... põlgust! Ta ei tohi sellele mõteldagi, tal ei ole õigust!

Ta soris oma kogemustes: seal ei leidunud mingisuguseid andmeid teise armastuse kohta. Talle tulid meelde tädide, vanapiigade, igasuguste tarkade naiste, lõpuks kirjanike, «armastuse filosoofide» arvamused — igalt poolt oli kuulda halastamatut otsust: «Naine armastab tõsiselt ainult korra». Ka Oblomov oli olnud samal arvamusel. Meenus Sonitška, — mida oleks tema arvanud teisest armastusest, kuid Vene-

maalt saabunult kuulis Olga, et tema sõbratar on läinud juba kolmandale...

Ei, ta ei armasta Stolzi, otsustas ta, ega saagi armastada! Ta oli armastanud Oblomovit, kuid see armastus suri, elu õied närbusid igaveseks! Stolzi vastu on tal ainult sõprus, mis on rajatud Stolzi hiilgavatele omadustele ja Stolzi sõprusele, tähelepanule ning usaldusele tema vastu.

Nii lükkas Olga endast eemale mõtte armastusest, isegi selle võimalusest oma vana sõbra vastu.

See oligi põhjus, miks Stolz ei võinud tabada Olga näolt ega sõnadest ei täieliku ükskõiksuse ega tunde üürikese sähvatuse ainsatki märki, isegi sädet, mis juuksekarva võrragi oleks üle astunud sooja, südamliku, kuid hariliku sõpruse piirist.

Et seda kõike korruga lõpetada, jäi Olgale ainult üks võimalus: olles märganud Stolzis tärkava armastuse tunnuseid, otsustas ta sellele toitu mitte anda ja kiiremini ära sõita. Kuid Olga oli õige aja juba mööda lasknud: see juhtus ammu, ja Olga oleks pidanud ette nägema, et Stolzi tunne peab puhkema kireks; kuid tema pole ju Oblomov: Stolzi eest sa juba kuhugi ei sõida.

Kuigi see füüsiliselt võimalik oleks, on temale, Olgale, ära sõit moraalselt võimatu: alguses kasutas ta ainult sõpruse endisi õigusi, ta leidis Stolzis nagu varemgi kord mänglevat, teravmeelset, pilkavat jutukaaslast, kord täpset ja sügavat elunähtuste vaatlajat — kõige vaatlajat, mis nendega juhtus, neist mööda tormas või neid huvitas.

Kuid mida sagedamini nad kohtusid, seda enam lähenesid nad teineteisele hingeliselt, seda elavamaks muutus Stolzi osa: ta muutus märkamatuks vaatlajast sündmuste seletajaks, Olga juhatajaks. Stolz sai nähtamatult Olga mõistuseks ja südametunnistuseks; sellega koos ilmusid uued õigused, uued salasidemed, mis mässisid endasse kogu Olga elu peale ühe salajase nurgakese, mida Olga Stolzi vaatluse ja arvamusel eest hoolikalt varjas.

Olga leppis selle moraalse eestkostmisega oma mõistuse ja südame üle ja nägi, et ka tal endal on mõju Stolzile. Nad vahetasid õigusi; see toimus kuidagi märkamatuks, Olga andis vaikides võimaluse vahetuseks.

Kuid nüüd äkki see kõik tagasi võtta? Ja pealegi on selles nii palju... nii palju tegevust... lõbu... mitmekesi-

aust... elu... Mida hakkab ta tegema, kui seda äkki enam ei ole? Ja kui Olgal tuli mõte põgeneda — siis oli juba hilja, tal ei jätkunud selleks jõudu.

Iga Stolzita möödasaadetud päev, iga temale avaldamata ja temaga jagamata jäänud mõte — see kõik kaotas Olga silmis värvi ja tähenduse.

«Mu jumal! Kui ma võiksin olla Stolzi õde!» tuli talle mõttesse. «Missugune õnn omada õigusi niisuguse inimese peale, mitte ainult tema mõistuse, vaid ka südame peale. nautida tema juuresolekut seaduslikult, avalikult, ilma et selle eest tuleks tasuda raskete ohvritega, kurvastustega, usaldades viletsat minevikku.»

«Aga mis olen ma nüüd? Kui Stolz peab ära sõitma — ei ole mul õigust teda tagasi hoida, vaid ma pean soovima tema lahkumist; kui ma aga teda tagasi hoian — mida ütlen ma talle siis, mis õigus on mul teda iga hetk näha, kuulda?... Seepärast, et mul on igav, et ma nukrutsen, et ta mind õpetab, lõbustab, et ta mulle kasulik on ja meeldib? Muidugi on see põhjus, kuid mitte õigus. Aga mida annan ma talle vastu? Õiguse mind omakasupüüdmatult vaadelda, ilma et tohiks vastastikusest armastusest mõeldagi, ja ometi nii palju teisi naisi peaksid endid õnnelikuks...»

Olga piinles ja mõtles, kuidas sellest seisukorrast pääseda, ega näinud mingit eesmärki, lahendust. Ees oli ainult hirm, et Stolz pettub ja lahkub igaveseks. Mõnikord tuli Olgale pähe mõte avaldada Stolzile kõik, et lõpetada ühekorraga nii oma kui ka Stolzi võitlus, kuid hing jäi kinni, kui ta sellele mõtles. Tal oli häbi, valu.

Kõige kummalisem oli see, et ta oma minevikust enam lugu ei pidanud, ja sellest ajast peale, kus ta Stolziga lahutamatuks muutus, kus Stolz tema elu oma võimu alla võttis, ta isegi häbenes seda. Kui saaks teada näiteks parun või keegi teine, ta oleks muidugi sattunud segadusse, tal oleks olnud piinlik, kuid ta ei oleks piinelnud nii nagu piinles nüüd mõtte juures, et kõik saab teada Stolz.

Ta kujutas endale hirmuga ette, missugune ilme väljendub Stolzi näos, kuidas ta teda hetkel vaatab, mida ütleb, mida pärast mõtleb. Olga tundub talle siis nii tühisena, nõrgana, väikesena. Ei, ei, ei mingi hinna eest!

Olga hakkas end tähelepanelikult vaatlema ja avastas hirmuga, et tal on häbi mitte ainult oma möödunud romaani,

vaid ka selle kangelase pärast... Siin kõrvetas teda veel kahetsus, et ta oli olnud tänamatu oma endise sõbra vastu tema sügava truuduse eest.

Võib-olla oleks Olga oma häbiga harjunud, selle ära kannatanud — millega küll inimene ei harju —, kui tema sõprus Stolziga oleks olnud vaba igast omakasupüüdlisest mõttest ja soovist. Kuigi Olga lämmatas iga kavala ja meelitava südamesosina, ei saanud ta võitu oma mõttele unelmatest: sageli tõusis vastu tema enda tahtmist tema silme ette ja säras selle teise armastuse kuju; ikka võluvam, võluvam näis unistus toredast õnnest, mitte koos Oblomoviga, mitte laisas suikumises, vaid igakülgse elu laial areenil, kogu tema sügavuse, veetlevuse ja kurbustega — õnnest koos Stolziga...

Siis loputas ta oma minevikku pisaratega ega suutnud seda puhtaks pesta. Ta kainenest unistustest, kuid peitis end veel hoolikamalt läbitungimatuse, vaikimise ja sõbraliku ükskõiksuse varju, mis Stolzi nii piinas. Hiljem end unustades laskis ta end sõbra juuresolekust omakasupüüdmatult kaasa kiskuda, oli võluv, lahke, usaldav, kuni ebaseaduslik unistus õnnest, millele ta oli kaotanud õiguse, talle jälle meelde tuletas, et tulevik on talle kadunud, et roosilised unistused on jäänud seljataha, et elu õied on pudenenud.

Arvatavasti oleks ta aastate jooksul jõudnud oma seisukorraga leppida ja oleks tulevikulootustest võõrdunud, nagu teevad kõik vanapiigad, oleks langenud külma apaatiasse või oleks hakanud tegelema heategevusega; kuid äkki võttis tema ebaseaduslik unistus ähvardavama kuju — eriti kui ta mõnest Stolzi suust väljalipsanud sõnast selgesti aru sai, et temas on ta kaotanud sõbra, kuid leidnud kirgliku austaja. Sõprus uppus armastusse.

Sel hommikul, mil ta selle avastas, oli ta kahvatu, ei läinud terve päeva jooksul välja, oli erutatud, võitles iseendaga, mõtles, mida ta peaks tegema, mis on tema kohus, — ega suutnud midagi välja mõelda. Ta ainult needis ennast, miks ta juba alguses ei olnud häbist võitu saanud ega Stolzile varem oma minevikku avaldanud, nüüd aga tuleb tal ka veel hirmust võitu saada.

Esines ka julgusehoogusid, eriti kui rind oli valust lõhkenud, kui rinnas kipitasid pisarad, kui tuli tahtmine Stolzi juurde tormata ja jutustada talle mitte sõnades, vaid härdas

nutus, krampide ja minestusega oma armastusest selleks, et Stolz näeks ka lunastust.

Olga oli kuulnud, kuidas talitavad selliseil juhtudel teised naised. Sonitska näiteks oli rääkinud oma peigmehele kornetist, et tema oli teda ninapidi vedanud, et kornet oli poisa, et ta oli meelega lasknud kornetil külma käes oodata, kuni ta väljub, et tõlda istuda, ja nii edasi.

Sonitska ei oleks kõhelnud Oblomovi kohta öelda, et oli enda lõbustuseks temaga nalja teinud, et see oli nii naljakas, et kas on võimalik armastada «niisugust kotti», seda isegi keegi ei usuks. Ent niisugust käitumisviisi oleks võinud mõista õigeks ainult Sonitska mees ja paljud teised, kuid mitte Stolz.

Olga oleks võinud lugu viisakamalt kujutada, öeldes, et tahtnud ainult Oblomovit kuristikust välja kiskuda, ja selleks nii-öelda võttis abiks sõbraliku edvistamise... et kustuvat inimest elustada ja siis temast lahkuda. Kuid see oleks olnud juba liiga otsitud, pingutatud ja igal juhul vale... Ei, pääsmist ei ole!

«Jumal, missuguses kuristikus ma olen!» piinles Olga endamisi. «Avaldada! ... Ah ei! Ärgu ta saagu sellest teada nii pea, mitte kunagi! Kuid jätta avaldamata — see on sama, mis varastada. See sarnaneb pettusele, püüdele meeldida. Jumal, aita mind! ...» Kuid abi ei olnud.

Ehkki Olgale Stolzi juuresolek nii väga meeldis, kuid aegajalt oleks ta soovinud Stolzi enam mitte kohata, tema elust ainult vaevaltmärgatava varjuna läbi minna, tumestamata Stolzi selget ja mõistlikku elu ebaseadusliku kirega.

Olga oleks oma nurjaläinud armastuse pärast vahest kurvastanudki, nuttes minevikku kahetsenud, mälestuse sellest hingesse matnud, pärast... pärast oleks võib-olla leidnud kohase partii, milliseid on palju, ja oleks saanud heaks, targaks, hoolitsevaks naiseks ja emaks, kuid minevikku oleks pidanud neipõlve unistuseks ning oleks kogu oma elu mitte elanud, vaid kannatanud. Sest nõnda teevad ju kõik!

Kuid siin ei seisa asi mitte ainult temas, siia on segatud teine, ja too teine on pannud oma parimad ning lõplikud elulootused tema peale.

«Milleks... ma armastasin?» piinles Olga nukrutsedes ja tuletas meelde hommikut pargis, kui Oblomov tahtis põgeneda. Olga aga mõtles siis, et kui Oblomov põgeneb, langeb tema eluraamat igaveseks kinni. Ta otsustas siis julgelt ja

kerget armastuse ning elu küsimusi, kõik näis talle nii selgena — ja kõik on sassi läinud.

Ta tahtis olla tark, mõtles, et vaja vaadata kõigele ainult lihtsalt ning minna otseteed — ja elu laotub kuulekalt nagu lõuend su jalge alla, — ja näe! ... Ei ole kellelegi süüd veeretada: tema üksi on süüdi!

Stolzi tuleku põhjust aimamata tõusis Olga muretult, pani raamatu käest ja läks talle vastu.

«Kas ma ei sega teid?» küsis Stolz, istudes järvele avaneva akna alla. «Te lugesite?»

«Ei, ma juba lõpetasin, läheb pimedaks. Ootasid teid! rääkis ta pehmelt, sõbralikult ja usaldavalt.

«Seda parem: mul on vaja teiega rääkida,» tähendas Stolz tõsiselt, nihutades Olga jaoks teise tugitooli akna juutde.

Olga võpatas ja jäi paigale. Seejärel laskus ta masinlikult tugitooli, kallutas pea longu ning istus silmi tõstmata piinlikus seisukorras. Ta oleks tahtnud sel silmapilgul sada versta sellest paigast eemal olla.

Välguna vilksatas sel hetkel minevik läbi tema mälu. «Kohutapäev on käes! Elu ei ole nukumäng!» kõlas ta kõrvus mingi võõras hää. «Ära naljata eluga: pead tasuma!»

Nad vaikisid mõne minuti. Stolz kogus nähtavasti mõtteid. Olga silmitses teraselt, kartlikult tema kõhnunud nägu, kortsus kulme, otsustavalt suletud huuli.

«Nemesis!»¹ mõtles neiu sisemise värinaga. Mõlemad nagu oleksid valmistunud kahevõitlusele.

«Teie, Olga Sergejevna, muidugi aimate, millest ma tahan rääkida?» ütles Stolz, vaadates küsivalt Olgale.

Stolz istus akendevahelise seina ääres, mis varjas ta nägu, samal ajal kui Olgale langes aknast valgus ja Stolz võis ta näolt lugeda tema mõtteid.

«Kuidas võiksin ma seda teada?» vastas Olga tasa.

Selle kardetava vastase ees ei olnud tal tahte- ja iseloomujõudu, läbinägevust ega enesevalitsemist, millega ta alati ilmus Oblomovi ette.

Olga taipas, et kui ta seni oli end suutnud Stolzi terava pilgu eest varjata ja temaga edukalt sõdida, siis ei olnud

¹ Nemesis — muistses kreeka mütoloogias õigluse ja tasumise jumalanna. Ulekantud tähenduses siin kättetasumine, karistus. (Tõlk.)

selle põhjuseks tema oma jõud nagu võitluses Oblomoviga, vaid Stolzi kangekaelne vaikimine, tema kinnine käitumine. Kuid lagedal võitlusväljal ei olnud ülekaal Olga poolel ja seepärast tahtis ta küsimusega: «Kuidas võiksin ma seda teada?» võita verssoki maad ja hetke aega, et vaenlane avaldaks selgemini oma kavatsuse.

«Ei tea?» ütles Stolz lihtsameelselt. «Hea küll, ma ütlen siis ...»

«Ah ei!» lipsas Olga huulilt.

Ta haaras Stolzi käest kinni ja vaatas talle silmi, nagu paluks halastust.

«Noh näete, ma aiasin, et te teate!» ütles Stolz. «Miks siis see ei?» lisas ta nukralt.

Olga vaikis.

«Kui te aiasite, et ma millalgi oma mõtteid avaldan, siis pidite ka teadma, mis mulle vastata?» küsis Stolz.

«Aiasin ja piinlesin!» ütles Olga, laskus toolikorjule ja pööras näo valguse eest kõrvale, kutsudes mõttes endale kiiremini appi videvikku, et Stolz ei saaks lugeda tema näolt hämmelduse ja nukruse võitlust.

«Piinlesite! See on hirmus sõna,» lausus Stolz peaaegu sosinal, «see on Dante: «jätta lootus igaveseks». Mul ei ole enam midagi öelda: siin on kõik! Kuid tänan sellegi eest,» lisas Stolz sügavalt ohates, «ma olen nüüd pääsenud kaosest, pimedusest ja tean vähemalt, mida pean tegema. Ainuke pääsetee on — kiire põgenemine!»

Stolz tõusis toolilt.

«Ei, jumala pärast ei!» hakkas Olga ehmunult rääkima, paludes ning sööstes Stolzi juurde ja haarates teda jällegi käest. «Halastage mu peale: mis minust saab?»

Stolz istus ja Olga samuti.

«Kuid ma ju armastan teid, Olga Sergejevna!» ütles Stolz peaaegu karmilt. «Te nägite, mis minuga selle poole aasta vältel sündis! Mida te siis veel tahate: täielikku võitu? Et ma kiduneksin või läheksin hulluks? Täna väga!»

Olga muutus näost.

«Sõitke ära!» ütles Olga tagasisurutud haavumustunde väärkusega ja sügava kurbusega, mida ta ei suutnud varjata.

«Andestage, olen süüdil» vabandas Stolz. «Vaata läksimegi tülli, asja ees teist taga. Ma tean, et teie ei või seda soovida, kuid teil on ka võimatu end minu olukorda seada ja

seepärast näib teile minu teguviis — põgeneda — kummali-
sena. Inimene muutub mõnikord ebateadlikult egoistiks.»

Olga kehtas end tugitoolis, nagu oleks tal ehamugav
istuda, kuid ta ei öelnud midagi.

«Noh, oletame, et ma jään: mis siis?» jätkas Stolz. «Te
pakute mulle muidugi sõprust; kuid see kuulub mulle juba
selletagi. Ma sõidan ära ja aasta või kahe pärast kuulub see
ikka minule. Sõprus on hea, Olga Sergejevna, kui see on
armastus noore mehe ja noore naise vahel või mälestused
armastusest raukade vahel. Kuid jumal hoidku selle eest, kui
see ühel on sõprus ja teisel armastus. Ma tean, teil ei ole
minuga igav, kuid kuidas on minul teiega?»

«Jah, kui nõnda, siis sõitke ära, jumal kaasa!» sosistas
Olga vaevalt kuuldavalt.

«Jääda,» arutas Stolz kuuldavalt, «kõndida noateral, vaat
see oleks alles sõprus?»

«Kuid kas siis minul on kergem?» vastas ootamatult Olga.

«Millest siis teil?» küsis Stolz elavalt. «Teie... teie ei
armasta...»

«Ma ei tea, vannun jumala nimel, ei tea! Aga kui teie...
kui kuidagi muutub minu praegune elu, mis siis minust
saab?» lisas ta nukralt ja peaaegu endamisi juurde.

«Kuidas pean ma seda mõistma? Seletage mulle tõepoo-
lest!» ütles Stolz tugitooli Olgale lähemale nihutades, sega-
dusse viiduna Olga sõnadest ja sügavast teesklematust hää-
lest, millega need olid öeldud.

Stolz püüdis Olga näojooni teraselt vaadelda. Olga vaikis.
Ta rinnus põles soov Stolzi rahustada, võtta tagasi oma sõna
«piinlesin» või tõlgendada seda teisiti, mitte nii, nagu Stolz
sellest oli aru saanud; aga kuidas seda tõlgendada, seda ei
teadnud Olga isegi, tundis vaid ähmaselt, et nad mõlemad on
saatusliku nõutuse surve all, et mõlemal on seepärast raske ja
et ainult Stolz või tema ise Stolzi abiga võiks siia selgust
tuua ja korraldada nii minevikku kui ka olevikku. Kuid sel-
leks tuleb kuristik ületada, tuleb Stolzile avaldada, mis
temaga oli juhtunud: kuidas ta soovis ja kuidas ta kartis
Stolzi kohut!

«Ma ise ei saa midagi aru; ma olen suuremas kaoses ja
pimeduses kui teie!» ütles Olga.

«Kuulge, kas te usute mind?» küsis Stolz Olga käest kinni
võttes.

«Piiritult, nagu oma ema — te teate ju seda,» vastas Olga
nõrgal häälel.

«Jutustage siis mulle, mida te olete teinud sel ajal, kui me
teineteist ei näinud. Te olete praegu minu pilgule läbinähta-
matu, kuid varem võisin ma lugeda mõtteid teie näost: see on
arvatavasti ainuke abinõu teineteisest arusaamiseks. Olete
nõus?»

«Ah jah, see on hädavajalik... peab millegagi lõpe-
tama...» lausus Olga tusasena ülestunnistuse vältimatu-
sest. «Nemesis! Nemesis!» mõtles ta pead rinnale norgu las-
tes.

Olga lõi silmad maha ja vaikis. Stolzi hinge aga hoovas
nendest lihtsatest sõnadest ja veel enam tema vaikimisest
hirmupuhang.

«Olga piinleb! Jumal! Mis on temaga juhtunud?» mõtles
Stolz lauba jahtudes ja tundis, et ta käed ja jalad värisevad.
Ta vaimusilme ees liikus midagi väga koledat. Olga vaikib
ikka veel ja nähtavasti võitleb iseendaga.

«Niisiis... Olga Sergejevna...» kiirustas Stolz.

Olga vaikis, kuid ta tegi jälle mingi närvilise liigutuse,
millest aga hämaruse tõttu oli võimatu aru saada; oli ainult
kuulda, kuidas tema siidkleit kahises.

«Ma kogun julgust,» ütles lõpuks Olga. «Küll on raske,
kui te ainult teaksitel!» lisas ta siis nagu kõrvale pöörates ja
endast võitu saada püüdes.

Olga soov oli, et Stolz ei kuuleks seda kõike mitte tema
suust, vaid mingi ime läbi. Onneks hakkas juba pimenema ja
Olga nagu oli varjus: ainult hääle võis teda reeta, kuid sõnad
ei tulnud tal suust, nagu kõhkleks ta, millise noodiga alus-
tada.

«Mu jumal! Kuis olen ma küll süüdi, et mul nii häbi, nii
valus on!» piinles ta oma hinges.

Ja ammuks see oli, kui ta nii enesekindlalt juhtis oma ja
võõrast saatust, oli nii tark ja tugev! Ja nüüd on tema kord
tütarlapsena väriseda! Häbi mineviku pärast ja solvatud
enesearmastuse valu oleviku pärast kui ka väär seisukord pii-
nasid teda... Talumatul!

«Ma aitan teid... teie... armastasite?...» lausus Stolz
suuri vaevu — nii valus hakkas tal iseenda sõnadest.

Olga jaatas vaikimisega. Ja Stolzis tõusis jälle hirmu-
puhang.

«Keda siis? Või on see saladus?» küsis ta, püüdes rääkida kindlalt, kuid ta ise tundis, et tal huuled värisevad.

Olgale aga oli see veel piinavam. Ta oleks tahtnud öelda mõne teise nime, mõelda välja teise loo. Ta kõhkles silmapilgu, kuid polnud parata: nagu inimene, kes äärmise hädaohu hetkel viskub alla järsult kaldalt või sööstab tulle, ütles ta äkki:

«Oblomovit!»

Stolz jahmus. Minutit kaks kestis vaikus.

«Oblomovit!» kordas Stolz hämmastunult. «See ei ole tõsi!» lisas ta hiljem kindlalt, madalama häälega.

«See on tõsi!» ütles Olga rahulikult.

«Oblomovit!» kordas Stolz uuesti. «See ei või olla!» lisas ta jällegi kindlalt juurde. «Siin on mingi arusaamatus: teie kas ei mõistnud iseend, Oblomovit või lõpuks armastust.»

Olga vaikis.

«Ma tõendan, see ei olnudki armastus, vaid midagi muud!» kordas Stolz jonnakalt.

«Jah, ma edvistasin temaga, vedasin teda ninapidi, tegin ta õnnetuks... ja siis, nagu teie arvate, asun teie kallale!» lausus Olga surutud häälel ja ta hääles hakkasid jälle keema ülekohtu pisarad.

«Armas Olga Sergejevna! Ärge pahandage, ärge rääkige nõnda: see ei sobi teile. Te teate, et ma ei mõtle mitte seda. Kuid minu pähe ei mahu kuidagi, ma ei taipa, kuidas Oblomov...»

«Ta ju väärrib teie sõprust; te ei tea, kuidas teda hinnata; miks ei vääri ta siis armastust?» kaitses end Olga.

«Ma tean, et armastus on vähem nõudlik kui sõprus,» ütles Stolz. «Sageli on ta isegi pime, ei armastata ju teenete pärast — see kõik on nõnda. Kuid armastuseks on vaja midagi erilist, mõnikord tühiasja, mida ei saa piiritleda ega ka nimetada ja mida ei leidu ka minu võrratult kallil, kuid kohmakal Iljal. Seepärast ma imestangi. Kuulge,» jätkas Stolz elavalt, «nii me ei jõua kunagi lõpuni, ei saa teineteisest aru. Ärge häbenege üksikasju, olge pool tundi halastamatu enda vastu, jutustage mulle kõik, ja ma ütlen teile, mis see oli, ja võib-olla isegi seda, mis tuleb... Mulle näib, et siin on midagi muud... Ah, kui see oleks tõsi!» lisas Stolz vaimustatult. «Ah, kui see oleks Oblomov, aga mitte mõni teine! Kui see oleks Oblomov! Sest see ju tähendaks, et te

ei kuulu ei minevikule ega armastusele, vaid et te olete vaba... Jutustage, jutustage rutem!» lõpetas Stolz rahuliku, peaaegu rõõmsa häälega.

«Jah, tõepoolest!» vastas Olga usaldavalt, rõõmustades, et osa ahelaid on talt maha võetud. «Üksinda ma hullun. Kui te teaksite, kui haletsusväärne ma olen! Ma ei tea, kas ma olen süüdi või mitte, kas häbeneda minevikku ja kahetseda seda, kas loota tulevikule või ahastada... Te rääkisite oma kannatustest, kuid te ei aimanud minu omi. Kuulake siis lõpuni, kuid mitte mõistusega: ma kardan teie mõistust; parem südamega: võib-olla taipab süda, et mul puudus ema, et ma olin kui metsas...» lisas Olga tasa, hädise häälega. «Ei,» parandas ta end rutakalt, «ärge halastage mu peale. Kui see oli armastus, siis... sõitke ära.» Ta peatus hetkeks. «Tulge tagasi siis, kui uuesti hakkab rääkima ainult sõprus. Kui see oli aga kergemeelsus ja edevus, siis karistage mind, põgenege kaugemale ja unustage mind. Kuulake.»

Vastuseks surus Stolz kõvasti Olga mõlemaid käsi.

Algas Olga pihtimus, pikk ja üksikasjaline; ta ladus oma mõistusest võõra mõistusesse selgelt, sõna sõna järel kõik, mis oli teda nii kaua närinud, mille pärast ta oli punastanud, millest varem hõrdus ja oli õnnelik, kuna aga pärast äkki langes murede ja kahtluste keerisesse.

Olga jutustas jalutuskäikudest, pargist, oma lootustest, Oblomovi tõusust ja langusest, sirelioksast, isegi suudlusest. Ainult lämmatavast õhtust aias läks ta vaikides mööda, arvatavasti seepärast, et ei olnud ikka veel jõudnud otsusele, mis hoog see tal tookord oli.

Alguses kostis ainult häbelik sosin, kuid sedamööda, kuidas ta rääkis, muutus ta hääle selgemaks ja vabamaks: sotsinast muutus see poolsosinaks ja sealt tõusis täieliku rinnatoonini. Ta lõpetas rahulikult, nagu jutustaks mõnd võõrast lugu.

Ta enda silme eest langes eesriie, hargnes minevik, kuhu ta seni polnud julgenud avasilmi vaadata. Silmad avanesid tal nii mõneski asjas ja ta oleks julgelt oma kaasvestlejale otsa vaadanud, kui ei oleks olnud nii pime.

Ta lõpetas ja ootas kohtuotsust. Kuid vastuseks oli hääle vaikus.

Mis Stolziga on? Ei ole kuulda sõnagi, ei liigutust, isegi mitte hingamist, nagu ei oleks kedagi olemas.

See tummus heitis Olga jällegi kahtlusse. Vaikus kestis. Mida tähendab see vaikimine? Missugune otsus valmib talle maailma kõige läbinägevama ja heatahtlikuma kohtuniku poolt? Kõik teised mõistavad teda halastamatult hukka, ainult Stolz üksi võiks olla tema kaitsjaks, tema oleks endale valinud ainult Stolzi... Stolz mõistaks kõik, kaaluks õieti ja otsustaks paremini tema kasuks kui ta ise! Kuid Stolz vaikib. Kas tõesti ta asi on kaotatud?...

Olga hakkas jällegi hirm.

Avanes uks ja toatüdruku toodud kaks küünalt valgustas nende nurka.

Olga heitis Stolzile ara, kuid ahne küsiva pilgu. Stolz pani käed ristamisi ja vaatas Olgale otsa nii mahedate, pärani silmadega, nautides Olga hämmeldust.

Olga süda muutus kergemaks, soojenes. Ta ohkas rahustunult ja oleks peaaegu nutma hakanud. Silmapilkselt sai ta tagasi leebuse, enda vastu, usalduse Stolzi vastu. Ta oli õnnelik nagu laps, kellele on andestatud, keda on rahustatud ja hellasti koheldud.

«Kõik?» küsis Stolz tasa.

«Kõik!» vastas Olga.

«Kuid tema kiri?»

Olga võttis mapist kirja ja ulatas Stolzile. Stolz astus küünla juurde, luges kirja läbi ja pani lauale. Tema silmad pöördusid jällegi Olga poole sama ilmega, mida Olga ei olnud juba ammu näinud.

Olga ees seisis endine, enesekindel, pisut pilkav ja piiritult hea, teda hellitav sõber. Ta näos ei olnud kannatuse ega kahtluse varjugi. Ta haaras Olga mõlemast käest kinni, suudles ühte ja teist ja jäi siis sügavasse mõttesse. Olga omakorda vaikis ja jälgis silmi pilgutamata iga mõtte liikumist Stolzi näos.

Äkki tõusis Stolz.

«Jumal, kui ma oleksin teadnud, et asi seisab Oblomovis, kas ma oleksin siis nõnda piinelnud!» ütles ta, vaadates Olgale nii hellitavalt, niisuguse usaldusega, nagu ei olekski olnud seda hirmsat minevikku.

Olga süda muutus eriti rõõmsaks, pidulikuks. Tal oli kerge. Ta taipas, et ta häbenes ainuüksi Stolzi, kuid see ei karista teda ega põgene tema eest! Mis puutub temasse kogu maailma arvamus!

Stolz valitses jälle enda üle, oli lõbus. Olgale aga oli sellest vähe. Ta nägi, et ta on õigeks mõistetud; kohtualusena tahtis ta otsust teada saada. Stolz võttis kübara.

«Kuhu te lähete?» küsis Olga.

«Te olete erutatud, puhake!» ütles Stolz. «Homme räägime.»

«Te tahate, et ma ei magaks kogu öö?» katkestas teda Olga, pidades teda käest kinni ja pannes ta toolile istuma. «Tahate lahkuda ütle mata, mis see... oli, et mina nüüd, mis minust... saab. Halastage, Andrei Ivanovitš: kes siis mulle ütleb? Kes karistab mind, kui ma seda pälvin, või... kes andestab?...» lisas ta juurde ja vaatas Stolzile nii õrna sõbrusega, et Stolz viskas kübara kõrvale ja peaaegu oleks ise laskunud põlvile Olga ette.

«Minu ingel, lubage nõnda öelda!» rääkis Stolz. «Ärge piinelge asjatult: teid ei tule karistada ega teile ka andestada. Mul ei ole isegi midagi teie jutustusele juurde lisada. Missugused kahtlused teil võiksid olla? Teie tahate teada, mis see oli, nimetada seda nimepidi? Te teate seda ammu... Kus on Oblomovi kiri?»

Ta võttis kirja laualt.

«Kuulake siis!» Ja ta luges: «Teie praegune «armastan» ei ole õige armastus, vaid ainult tuleviku armastus. See on ebateadlik vajadus armastada, mis õige toidu puudumisel väljendub mõnikord naistel lapse või teise naise kallistamises, isegi lihtsalt pisarates ja hüsteerilistes hoogudes!... Teie eksite (luges Stolz seda sõna rõhutades): teie ees ei ole see, keda te ootasite, kellest unistasite. Oodake: ta tuleb ja siis teie virgute ja teil hakkab oma eksituse pärast kahju ja häbi...»

«Näete, kui õige see on!» ütles Stolz. «Teil on häbi ja kahju... eksituse pärast. Sellele juurde lisada ei ole midagi. Temal oli õigus, teie aga ei uskunud, ja selles on kogu teie süü. Te oleksite pidanud siis teineteisest lahkuma; teda vallutas teie ilu... kuna teid liigutas... tema tuvilik õrnus!» lisas Stolz mõnevõrra pilkavalt.

«Ma ei uskunud teda, ma arvasin, et süda ei eksi.»

«Ei, eksib ja mõnikord veel nii hukutavalt! Teile see südameni veel ei jõudnud,» lisas Stolz. «Ettekujutus ja enese-armastus ühelt poolt, nõrkus teiselt poolt... Teie juba kartsite, et elus ei tulegi enam teist pidupäeva, et see kahvatu

küir heidab korraks valgust ellu ja seejärel tuleb igavene õõ...

«Aga pisarad?» ütles Olga. «Kas need ei olnud südamest, kui ma nutsin? Ma ei valetanud, ma olin siiras...»

«Mu jumal! Mille üle naised ei nuta? Te ju ise ütlete, et teil oli kahju sirelioksast, armsast pingist. Lisage siia petetud enesearmastus, ebaõnnestunud päästjaosa, pisut harjumust... Kui palju põhjuseid pisarateks!»

«Ja meie kohtumised, jalutuskäigud, kas ka need on eksitus? Te ju mäletate, et ma... käisin tema juures...» ütles Olga häbelikult ja tundus, et ta tahtis ise oma sõnu summutada.

Ta püüdis end süüdistada ainult selleks, et Stolz teda tulisemalt kaitseks, et muutuda tema silmis üha õigemaks ja õigemaks.

«Teie jutustusest on näha, et viimastel kohtumistel teil ei olnud enam millegi rääkida. Teie nõndanimetatud «armastusel» ei jätkunud sisu; kaugemale see minna ei saanud. Te läksite lahku juba enne lahkuminekut ja olite truud mitte armastusele, vaid sellele viirastusele, mille ise olite välja mõelnud — see on terve saladus.»

«Kuid suudlus?» sosistas Olga nii tasa, et Stolz seda ei kuulnudki, vaid ainult aimas.

«Oh, küll see on tähtis,» lausus ta naljaka karmusega, «selle eest oleks pidanud teid... ilma jätma ühest toidust lõunalauas.»

Stolz vaatas Olgale suurima hellusega, suurima armastusega.

«Nali ei ole niisuguse «vea» vabandus,» vastas Olga tõsiselt, solvunud Stolzi ükskõiksusest ja pealiskaudsest toonist. «Mul oleks kergem, kui te karistaksite mind mõne kõva sõnaga, nimetaksite minu eksimust selle õige nimega.»

«Ma ei naljataks, kui asi ei puutuks Iljasse, vaid kellessegi teisesse,» vabandas Stolz. «Siis oleks eksimus võinud lõppeda... õnnetusega: Oblomovit aga ma tunnen...»

«Teine — ei iialgil!» katkestas teda Olga punastades. «Ma õppisin teda tundma paremini kui teie...»

«Näete nüüd!» kinnitas Stolz.

«Kui ta aga oleks muutunud... elustunud, mind kuulnud... kas ma teda siis ei oleks armastanud? Kas ka siis see oleks olnud vale, eksimus?» küsis Olga, et vaadelda asja

igast küljest, et ei jääks kõige vähematki plekki, ühtegi mõistatust.

«See tähendab — kui tema asemel oleks olnud mõni teine inimene,» rääkis Stolz vahele, «ei ole kahtlust, teie suhted oleksid lõõnud lõkkele armastuseks, oleksid muutunud kindlamaks kui siis... kuid see on teine romaan ja teine kangelane, kellega meil ei ole kokkupuutumist.»

Olga ohkas, nagu heidaks ta hingelt viimse raskuse. Mõlemad jäid wait.

«Ah, missugune õnn on... haigusest terveneda,» lausus Olga aeglaselt ja nagu õitsele puhkedes ning vaatas Stolzile nii sügava tänulikkuse ja tulise, enneolematu sõpruse pilguga, et Stolzile viirastus selles pilgus säde, mida ta oli asjata püüdnud leida peaaegu aasta vältel. Teda läbis rõõmuvärin.

«Ei, tervenemine mina!» ütles Stolz ja jäi mõttesse. «Ah, kui ma ainult oleksin võinud teada, et selle romaani kangelane oli Ilja! Kui palju aega on raisatud, kui palju verd rikutud! Mispärast? Milleks?» kordas ta peaaegu tusaselt.

Äkki ta nagu kainestus oma meelepahast, virgus raskest mõtiskelust. Laup silenes, silmad muutusid rõõmsaks.

«Nähtavasti oli see vältimatu: see-eest kui rahulik olen ma nüüd ja... kui õnnelik!» lisas Stolz joovastuses.

«Nagu unenägu, nagu ei olekski midagi olnud!» rääkis Olga mõtlikult ja vaevukuuldavalt, imetledes oma äkilist taassündi. «Te ei võtnud mult mitte ainult häbi, kahetsuse, vaid ka kibeduse, valu — kõik... Kuidas te seda tegite?» küsis ta tasa. «Ja see kõik möödub, ka see... eksitus?»

«Ma arvan, et ongi möödunud!» ütles Stolz, heites Olgale esimest korda varjamatu kirepilgu. «See tähendab, mis on olnud.»

«Kuid see, mis... tuleb... ei ole eksitus... vaid tõde?» küsis Olga lauset lõpetamata.

«Vaata siin on kirjutatud,» otsustas Stolz ja võttis jälle kirja, «teie ees ei ole see, keda te ootasite, kellest unistasite. Oodake: ta tuleb ja siis teie virgute...» Ja hakkate armastama, lisan enda poolt, hakkate nõnda armastama, et selleks armastuseks ei jätku aastast, vaid ka kogu elust, ainult ma ei tea... keda?» lõpetas ta lause ja kiindus pilguga Olgasse.

See lõi silmad maha ja surus huuled kokku, kuid läbi silmalaugude tungisid välja kiired, huuled püüdsid kinni

pidada naeratust, suutmata seda tagasi hoida. Olga vaatas Stolzile ja hakkas nii südamest naerma, et isegi pisarad tulid silma.

«Ma juba ütlesin teile, mis teiega oli, ja isegi seda, mis on tulemas, Olga Sergejevna,» lõpetas Stolz. «Teie aga ei vasta midagi minu küsimusele, mida te ei lasknud lõpetada.»

«Noh, mida ma võiksin vastata?» rääkis Olga hämmeldunult. «Kas mul oleks selleks õigust, kui suudaksingi öelda, mida te nii vajate ja mida... te nii väärите?» lisas Olga sosistades ja heitis Stolzile häbeliku pilgu.

Stolzile näis Olga pilgus jällegi enneolematuid sõpruseädemeid; ta võpatas uuesti õnnest.

«Ärge rutake,» lisas ta. «Kui on möödunud meie südamete leiuaeg, mida nõuab viisakus, siis öelge mulle, mida ma väärin. See aasta on mulle oelnud nii mõndagi. Ja nüüd otsustage ainult üks küsimus: kas ma pean sõitma või... jääma?»

«Kuulge: kas te ei mängi minuga?» ütles Olga äkki rõõmsalt.

«Oh ei!» tähendas Stolz tähtsalt. «See ei ole endine küsimus, sellel on nüüd teine tähtsus: kui ma jään, siis... mis õigustega?»

Olga kohmetas äkki.

«Näete, et ma ei mängi,» naeris Stolz, olles rahul, et ta oli Olgat tabanud. «Sest peale tänast jutuajamist tuleb meil teineteisesse teisiti suhtuda: me kumbki ei ole enam need, kes olime eile.»

«Ma ei tea...» sosistas Olga veel suuremas hämmelduses.

«Lubage mul teile nõu anda?»

«Rääkige... ma täidan kõik pimesi!» lisas Olga peaaegu kirgliku alistuvusega.

«Abielluge minuga ootuses, kuni see tuleb!»

«Ei sõanda veel...» sosistas Olga, kattes ärevuses näo kätega, kuid õnnelikuna.

«Miks ei sõanda?» küsis Stolz samuti sosinal ja tõmbas Olga pea enda poole.

«Kuid see minevik?» sosistas Olga jälle, pannes pea Stolzi nagu ema rinnale.

Stolz võttis taakesi Olga käed näo eest, suudles pead ja vaatlles mõnuga tema hämmeldust, vaatas nautides tema laugude vahelt ilmuvaid ja silmi uputavaid pisaraid.

«Närtsib nagu teie sirell!» lõpetas Stolz. «Te olete saanud õppetunni: nüüd on aeg seda kasutada. Algab elu: usaldage oma tulevik minu hoolde ja ärge mõelge millelegi — mina vastutan kõige eest. Lähme nüüd tädi juurde.»

Stolz läks hilja koju.

«Leidsin oma,» mõtles ta ja vaatlles armunud silmadega puid, taevast, järve, isegi veest tõusvat udu. «Suutsin oodata! Kui palju aastaid tundmuste janu, kannatlikkust, hingejõudude kokkuvõidu! Kui kaua ma ootasin — kõik on nüüd tasutud: siin see on, see inimese ülim õnn!»

Õnnest varjatuna ilmus nüüd kõik tema silme ette: kontor, isa vanker, seemisnahksed kindad, võidunud arvelaud — kogu ärielu. Ta mälestustesse tärkas ainult ema lõhnav tuba, Herzi variatsioonid, vürsti galerii, sinised silmad, puuderdatud kastanpruunid juuksed — kõike seda kattis aga Olga õrn hää: mõtteis helises Olga laul.

«Olga on minu naine!» sosistas ta kirglikul värinal. «Kõik on leitud, pole enam midagi otsida, edasi ei ole enam kuhugi minna!»

Ja mõtlikus õnneuimas sammus ta koju, nägemata teed, uulitsaid...

Olga saatis teda kaua silmadega, avas siis akna, hingas mõne minuti õist jahedust; erutus vaibus pikkamööda, rind hingas ühetasaselt.

Olga vaatas järvele, kaugusesse ja jäi nii vaikselt ja sügavalt mõtisklema, nagu oleks ta uinunud. Ta tahtis tabada seda, mida ta mõtles, mida tundis, ega saanud. Mõtted voolasid nii ühtlaselt nagu lained, veri voogas nii sujuvalt soonetes. Ta tundis õnne, kuid ta ei suutnud kindlaks määrata, kus on selle piirid ja milles see avaldub. Ta mõtles, miks on tal nii vaikne, rahulik, segamatult hea olla, miks on ta rahulik, kuna aga...

«Ma olen tema pruut...» sosistas ta.

«Ma olen pruut!» mõtleb neiu uhkusevärinal, kui ta on jõudnud ära oodata selle hetke, mis valgustab heledasti tervet tema elu, ja ta sirgub pikemaks ning vaatab kõrgelt tolele pimedale teerajale, kus ta veel eile astus üksildaselt ja tähelepanematult.

Aga miks Olga ei karda? Ka tema käis samuti üksildast märkamatu rada, ka Olgale tuli ristteel vastu tema, ulatas käe ja viis ta välja mitte pimestavate kiirte helki, vaid nagu

laia jõe veetõusule, avarate väljade ja sõbralikult naeratavate kinkude juurde. Olga ei pigistanud silmi kinni särast, süda ei jäänud seisma, ei süttinud kujutlusvõime.

Olga rahustas vaikselt rõõmus oma pilku elutulvil, selle laiadel väljadel ja rohelistel kinkudel. Värin ei läbistanud ta õlgu, pilk ei põlenud uhkusest; ainult siis, kui ta pööras pilgu väljadelt ja kinkudelt sellele, kes talle käe ulatas, tundis ta, et tema põsel veereb pikkamisi pisar.

Ta istus ikka veel nagu magades — nii vaikne oli tema õnneuni: ta ei liigutanud end, peaaegu ei hinganudki. Langedes teadvusesse, suunas ta oma mõttepilgu mingisugusesse vaiksesse sinisesse, mahedapaistelisse sooja ja lõhnava õõsse. Õnneunelm, paisutades laiu tiibu, laugles pikkamööda nagu pilv tema pea kohal taevas.

Ta ei näinud end selles unelmas kaheks tunniks looridesse ja siidpitsidesse mähituna, kuid hiljem terveks eluajaks äripäevastesse räbalatesse rietatuna. Ta ei näinud unes ei pidusööke ega tulesid ega rõõmsaid hüüdeid; ta nägi unes õnne, kuid nii lihtsat, nii ilustamatut, et ta sosistas veel kord uhkusevärinata, kuid siiski sügavas heldimuses:

«Ma olen tema pruut!»

V

Mu jumal! Kui sünge ja igav oli Oblomovi korter poolteist aastat pärast nimepäeva, kui teda oli ootamatult lõuna ajal külastanud Stolz. Ilja Iljitš on haiglaselt rasvunud; igavus on talle sööbinud silmadesse, mis vahib sealt vastu mingisuguse tõvena.

Oblomov astub mõne sammu mööda tuba, heidab siis pikali ja vahib lakke; võtab riulilt raamatu, laseb pilgul üle ridade käia, haigutab ja hakkab sõrmedega vastu lauda trummeldama.

Zahhar on muutunud veelgi kohmakamaks ja kasimatumaks; ta küünarnukkidele on ilmunud paigad; ta näeb välja nii vilets ja näljane, nagu sööks ta halvasti, magaks vähe ja töötaks kolme eest.

Halatt Oblomovi seljas on kulunud ja kuigi augud on hoolikalt nõelutud, siiski laguneb see igast kandist ja mitte ainult õmblustest: ammu oleks vaja uut. Voodivaip on samuti kulunud, mõnest kohast paigatud; kardinad akende

on ära pleekinud ja kuigi need on pestud puhtaks, sarnanevad räbalatele.

Zahhar tõi vana laudlina, laotas selle üle poole laua Oblomovi ette, tõi ettevaatlikult, keelt hammaste vahel hoides lauanõud koos viinakaraviniga, pani ka leiva lauale ja lahkus.

Uks pererahva poolelt avanes ja sisse astus Agafja Matvejevna, kandes osavalt säreivat panni munaroaga.

Temagi on kohutavalt muutunud — ja mitte enda kasuks. Ta on jäänud kõhnaks, ei ole enam ümmargusi valgeid põski, mis ei punasta ega kahvata; harvad kulmud ei läigi; silmad on auku vajunud.

Rõivastatud on ta vanasse sitskleiti; käed on kas päevitanud või tööst karedaks muutunud: kas tulest või veest, või nii ühest kui teisest.

Akulinat majas enam ei ole. Anisja töötab nii köögis kui ka juurviljaaias, hoolitseb lindude eest, peseb põrandaid ja pesu; ta ei jõua üksi kõike ära teha ja Agafja Matvejevna peab tahes-tahmata ise köögis talitama: ta tambib, sõelub ja riivib, kuid vähe, sest kohvi, kaneeli ja mandleid kulub vähe, pitside peale aga on ta unustanud mõtlemisegi. Nüüd tuli tal sageli peenendada sibulat, riivida määrõigast ja selletaolisi maitseaineid. Ta näol lasub sügav nukrus.

Mitte enda pärast, mitte oma kohvi pärast ei ohka ta, ta ei kurvasta mitte seepärast, et tal ei ole võimalust askeldada, laialt maja pidada, tampida kaneeli, panna kastmesse vaniljet või keeta paksu koort, vaid seepärast, et juba teist aastat ei söö seda kõike Ilja Iljitš, seepärast, et kohvi Ilja Iljitši jaoks ei osteta enam puudaviisi parimast magasinist, vaid ostetakse kümnekopikalise eest poekesest; koort ei too enam soomlanna, vaid seda ostetakse samast poekesest, seepärast, et mahlase kotleti asemel viib perenaine talle eineks munaroa, mis on praetud vintske, poes kauaseisnud singiga.

Mida see siis tähendab? Aga seda, et juba teist aastat lähevad sissetulekud Oblomovkast, mida Stolz korralikult saadab, võlakirja maksmiseks, mille Oblomov oli perenaisele andnud.

Vennase «seaduslik asi» õnnestus üle ootuste hästi. Esimesel Tarantjevi vihjel skandaalile punastas Ilja Iljitš ja kohmetas; siis lepiti, joodi kolmekesi viina ja Oblomov kirjutas alla nelja-aastase tähtajaga võlakirjale; aga kuu aja

pärast kirjutas Agafja Matvejevna alla samasugusele kirjale, mis oli vennase nimele, aimamata, mis see on ja mispärast ta alla peab kirjutama. Vennas ütles, et seda paberit on vaja maja asjus, ja käskis kirjutada: «Sellele võlakirjale on kirjutatud alla see ja see (seisus, ees- ja perekonnanimi) oma käega.»

Raskust sünnitas ainult see, et oli vaja palju kirjutada, ja ta palus vennast, et see sunniks parem Vanjat seda tegema, sest «Vanja on hakanud juba päris nobedasti kirjutama», kuna tema ise võib-olla ajab midagi segi. Kuid vennas nõudis tungivalt, nii et ta kirjutaski alla ise viltu, keereldi ja suurte tähtedega. Pärast ei olnud sellest enam kunagi juttu.

Võlakirjale alla kirjutades lohutas Oblomov end osalt sellega, et see raha läheb vaestelaste kasuks, kuid hiljem, teisel päeval, kui ta oli pea selgeks maganud, tuletas ta seda asja meelde häbiga, püüdis seda unustada ja vältis kohtumist vennasega, ja kui Tarantjev sellest juttu tegi, ähvardas ta isegi viivitamatult korterist välja kolida ja külasse sõita.

Pärast, kui Oblomov oli külast raha saanud, tuli vennas tema juurde ja seletas, et temal, Ilja Iljitšil, oleks parem oma sissetulekust kohe maksuma hakata, et umbes kolme aastaga oleks võlakiri kaetud; kui aga juhtub, et tähtaeg on kätte jõudnud ja dokument antakse sissenõudmisele, peab küla avalikul enampakkumisel müügile minema, sest niisugust summat Oblomovil sularahas ei ole ega ole ka ette näha.

Kui kõik, mis Stolz saatis, läks võla katteks ja Oblomovile jäi ainult väike summa äraelamiseks, sai ta aru, missuguste pihtide vahele ta oli sattunud.

Vennas ruttas, tahtes vabatahtlikku tehingut oma võlgnikuga paari aasta jooksul lõpetada, et mingi asi kuidagiviisi ei takistaks asjade arengut, ja seepärast sattuski Oblomov äkki täbarasse olukorda.

Alguses Oblomov ei märganud midagi tänu harjumusele, et ta kunagi ei teadnud, kui palju tal taskus raha on; Ivan Matvejevitšil tuli aga pähe kellegi jahukaupmehe tütar kosida, ta üüris eraldi korteri ja kolis üle.

Agafja Matvejevna majapidamise lai haare tõmbus äkki kokku: tuurakala, lumivalge vasikaliha ja kalkunid läksid nüüd teise kööki, Muhhojarovi uude korterisse.

Seal põlesid õhtuti tuled, tulid kokku vennase tulevased sugulased, kaasametnikud ja Tarantjev; kõik olid koos.

Agafja Matvejevna ja Anisja jäid ammuli sui ja tööta, rippulaatud kätega tühjade kastrulite ja pottide juurde.

Esimest korda sai Agafja Matvejevna tunda, et temal on ainult maja, juurviljaaed ja kanapojad, kuid kaneel ja vanilje ei kasva tema juurviljaaias; ta nägi, et poodnikud turgudel ei teretanud teda enam sügavalt kummardades ja naeratades, et need kummardused ja naeratused said osaks tema vennase uuele, paksule ja ehitud köögitudrukule.

Oblomov andis kõik raha, mis vennas talle äraelamiseks jättis, perenaisele; umbes kolm-neli kuud jahvatas perenaine endiselt, meeletult puudade viisi kohvi, tampis kaneeli, praadis vasikaliha ning kalkuneid, ja tegi seda päevani, mil raiskas ära viimased seitsekümmend kopikat ja tuli siis Oblomovile ütlema, et tal raha enam ei ole.

Selle teate mõjul pööras Oblomov diivanil kolm korda külge ja vaatas oma laekasse: ka temal ei olnud raha. Ta hakkas meelde tuletama, kuhu ta raha on pannud, kuid midagi ei tuletanud meelde; kobas käega laual, kas pole vaskraha, küsis Zahharilt, too polnud seda uneski näinud. Perenaine läks vennase juurde ja ütles naiivselt, et majas ei ole enam raha.

«Kuhu's te oma suure isandaga need tuhat rubla nii ruttu maha laristasite, mis ma talle äraelamiseks andsin?» küsis vennas. «Kust võtan mina raha? Sa ju tead, et ma astun seaduslikku abiellu: kahte perekonda ülal pidada ei jõua; teie koos isandaga pingutage püksirihma kere kohaselt!»

«Mis te, vennas, mulle isandat ette heidate?» ütles Agafja. «Mis ta teile kurja on teinud? Kedagi ei puutu, elab omaette. Ega's mina teda korterisse meelitanud; teie koos Mihhei Andreitšiga.»

Vennas andis talle kümme rubla ja ütles, et rohkem ei saa. Kuid hiljem, kui ta «joogimajas» oli küsimust vaderiga kaalunud, otsustas ta, et õde ja Oblomovit maha jätta ei saa, et võib-olla ulatub asi äkki Stolzini, see tuleb siia, saab asjast aru, ja võib kergesti juhtuda, et kuidagiviisi asjad ümber korraldab enne kui võlad jõuad sisse nõuda, olgugi et on «seaduslik asi»; sakslane on ju kavall!

Vennas hakkas iga kuu veel viiskümmend rubla juurde andma, lootes, et nõuab selle raha sisse Oblomovi kolmanda aasta tuludest, kuid tegi õele kohe selgeks ja kinnitas jumala nimel, et rohkem enam krossigi ei anna, vaid arvestas välja,

kuidas nad peavad sööma, kuidas väljaminekuid vähendada, määras kindlaks, missuguseid toite ja millal keeta, arvestas välja, kui palju võib öde kanapoegadest ja kapsastest saada, ja tuli otsusele, et sellest kõigest võib väga hästi ära elada.

Esimest korda elus jäi Agafja Matvejevna mõttesse mitte majapidamise, vaid muude asjade üle, esimest korda nuttis, mitte pahameelest, et Akulina sööginõusid lõhkus, mitte vennase sõimu pärast, et kala on halvasti keedetud; esimest korda ilmus tema ette ähvardav puudus, kuid ähvardav mitte temale, vaid Ilja Iljitšile.

«Kuidas äkki hakkab see isand,» arutles ta, «spargli asemel sööma naereid võiga, laanepüüde asemel lambaliha, gatšina forellide, merivaiguvärvi tuurakalade asemel — soolatud koha, või sülti, mis poest ostetud...»

Kole! Agafja Matvejevna ei mõelnud lõpuni, vaid rõivas tus ruttu, võttis voorimehe ja sõitis mehe sugulaste juurde, mitte lihavõtte- või jõulupühade perekondlikule olengule, vaid hommikul vara murega, harukordse jutu ja küsimusega, mida teha ning kuidas nendelt raha laenata.

Neil on palju: nad annavad kohe, kui saavad teada, et see on Ilja Iljitšile. Kui see oleks temale endale kohvi, tee, lastele riiete, kingade või teiste sellesarnaste tujude jaoks, ta poleks piiksatanudki, kuid nüüd oli vaja äärmiseks vajaduseks, hädaliselt: et osta Ilja Iljitšile sparglit, praeks laanepüüsid, ta armastab prantsuse herneid...

Kuid seal imestati, raha talle ei antud, vaid öeldi, et kui Ilja Iljitšil on mingisuguseid asju kullast või hõbedast, isegi karusnahku, siis saab need panti panna, et on niisuguseid heategijaid, kes annavad ühe kolmandiku palutud summast seniks, kuni ta külast uuesti raha saab.

Teisel ajal oleks see praktiline õppetund geniaalse perenaise peast mööda lennanud, pead puudutamata, ega oleks saanud seda temale kuidagi selgeks teha, kuid nüüd taipas ta kohe oma südamehäälega, sai kõigest aru ja kaalus... oma pärleid, mis ta oli kaasavaraks saanud.

Mitte midagi aimates jõi Ilja Iljitš järgmisel päeval sõst-raviina, hammustas peale suurepärase lõhe kala, sõi armastatud rupskeid ja värsket valget laanepüüd. Agafja Matvejevna koos lastega sõi pere toitu: kapsasuppi ja putru ning ainult Ilja Iljitšile seltsiks olles jõi perenaine kaks tassi kohvi.

Varsti peale pärleid võttis ta päritud kirstust medaljoni, pärast läks hõbe, hiljem salopp...

Saabus külast rahasaadeti: Oblomov andis kõik perenaise kätte. Perenaine ostis välja pärlid ja maksis protsendid medaljoni, hõbeda ja karusnaha eest ning keetis Oblomovile jälle sparglit, laanepüüsid ja ainult silmakirjaks jõi koos temaga kohvi. Pärleid asusid jälle oma kohale.

Nädalast nädalasse, päevast päeva pingutas Agafja Matvejevna kõigest jõust, piinles, püüdis elust vaevaga läbi lüüa, müüs ära salli, saatis müügile pidukleidi, jättes endale vaid igapäevase sitskleidi. Künarnukid olid endiselt paljad ja pühapäevadel kattis ta kaela vana ärakantud rätikuga.

Vaat, mis pärast ta oli kõhnaks jäänud, miks ta silmad olid auku vajunud ja miks ta ise Ilja Iljitšile einet kandis.

Tal jätkus isegi mehisust teha rõõmus nägu, kui Oblomov talle teatas, et homme tulevad tema juurde lõunale Tarantjev, Aleksejev või Ivan Gerassimovitš. Lõuna oli maitsev ja puhalt serveeritud. Perenaine peremehele häbi ei teinud. Aga kui palju erutust, jooksmist, nurumist poodides, hiljem unetust ja isegi pisaraid maksid need hoolitsused.

Kuivõrd sügavalt sukeldus ta äkki elu vintsutustesse ja kuidas õppis tundma selle elu õnnelikke ja õnnetuid päevi! Kuid ta armastas seda elu: hoolimata oma pisarate ja mure kibedusest ei oleks ta seda vahetanud oma endise, vaikse eluvoolu vastu, kui ta veel Oblomovit ei tundnud, kui ta valitses väarikalt täidetud podisevate ja susisevate kastrulite, pannide ja pottide keskel, käsutades Akulinat ning koja-meest.

Ta isegi võpatab hirmust, kui peas vilksatab äkki surmamõte; kuigi surm teeks korraga lõpu ta kuivamatule pisarale, igapäevasele jooksmisele ja igaõisele unetusele.

Ilja Iljitš einestas, kuulas, kuidas Maša prantsuse keelt luges, istus mõnda aega Agafja Matvejevna toas, yaatas, kuidas ta Vanja pealiskuube parandas ja seda kümme korda ühtepidi ja siis teistpidi pööras, joostes samaaegselt vahetpidamata kõiki vaatama, kuidas seal lambaliha lõunaks praeb, kas ei ole juba aeg kalaleent keema panna.

«Mis te muudkui askeldate, tõepoolest?» küsis Oblomov. «Laske olla!»

«Kes siis askeldab kui mitte mina?» ütles perenaine. «Näe, paneme siia kaks paika peale, siis hakkame kalaleent keetma.

Kui halb poiss on see Vanja küll! Alles möödunud nädalal parandasin pealiskuue — kuid jälle rebis lõhki! Mis sa naerad,» pöördus ta laua juures istuva Vanja poole, kes oli särgiväel, püksid ühe traksiga ülal. «Näe, enne hommikut ära ei paranda, siis ei saa värava taha joosta. Poisid arvatavasti kiskusid katki; kas kaklesite — tunnista üles!»

«Ei, mammake, ise läks katki,» vastas Vanja.

«Või ise! Oleks parem istunud kodus ja ülesandeid õppinud, selle asemel et mööda uulitsaid joosta! Kui nüüd Ilja Iljitš jälle ütleb, et sa prantsuse keelt halvasti õpid, võtan ma sul ka saapad jalast: kas tahad või mitte, aga raamatu taga tuleb sul istuda!»

«Ma ei armasta õppida prantsuse keelt.»

«Miks nii?» küsis Oblomov.

«Prantsuse keeles on palju rumalaid sõnu...»

Agafja Matvejevna punastas. Oblomov hakkas laginal naerma. Arvatavasti oli neil juba varem olnud juttu «rumalatest sõnadest».

«Ole vait, nurjatu poiss,» ütles perenaine. «Pühi parem nina puhtaks, kas sa ei näe?»

Vanja turtsatas, kuid nina puhtaks ei pühkinud.

«Kannatage, niipea kui külast raha saan, lasen talle uued riided õmmelda,» segas Oblomov vahele, «sinise pealiskuue ja vormikuue tulevaks aastaks: gümnaasiumi sisseastumiseks.»

«Noh, käib veel vanagi,» lausus Agafja Matvejevna, «raha aga kulub ära majapidamiseks. Varume soolaliha, keedame teile keediseid... Lähen vaatan, kas Anisja tõi hapukoort...»

Ta tõusis.

«Aga mis on täna lõunaks?» küsis Oblomov.

«Kalaleem kiiskadest, lambapraad ja kohupiimakäkid.»

Oblomov vaikis.

Äkki sõitis ette sõiduk, koputati vastu jalgvärvat, algas koera karglemine ja haukumine keti otsas.

Oblomov läks oma tuppa, arvates, et keegi tuli perenaise juurde: lihunik, juurviljakaupmees või mõni teine säärane isik. Niisugust visiiti saatis tavaliselt rahapalve, perenaise äraütlemine, siis ähvardus müüjalt, siis perenaise palve oodata, siis sõim, uste ja jalgvärava paukudes kinnilöömine ning koera raevune karglemine ja haukumine — üldiselt ebameeldiv stseen. Kuid ette sõitis lahtine tõld — mis see või

tähendada? Lihunikud ja juurviljamüüjad ei sõida lahtistes tõldades.

Äkki jooksis perenaine ehmunult Oblomovi juurde tuppa.

«Teile on külalinel!»

«Kes siis! Tarantjev või Aleksejev?»

«Ei, ei, toosama, kes meil eeliasepäeval lõunat sõi.»

«Stolz!» hüüdis Oblomov ärevuses ja vaatas ringi, kuhu minna. «Jumal! Mida ta küll ütleb, kui näeb... Oelge, et ma olen ära sõitnud!» lisas ta rutates ja kadus perenaise tuppa.

Anisja jõudis õigel ajal külalisele vastu. Agafja Matvejevna jõudis talle käsu edasi anda. Stolz jäi uskuma, kuid imestas, kuidas siis Oblomovit kodus ei ole.

«Noh, ütle, et ma tulen kahe tunni pärast ja jään lõunale!» ütles Stolz ja läks lähedal asuvasse linnaaeda.

«Jääb lõunale!» andis ehmunult edasi Anisja.

«Jääb lõunale!» kordas hirmuga Agafja Matvejevna Oblomovile.

«Tuleb teine lõuna valmistada,» otsustas Oblomov peale mõningat vaikimist.

Perenaine vaatas Oblomovi otsa pilguga, mis oli täis hirmu. Tal oli järel ainult viiskümmend kopikat ja esimese kuupäevani, kui vennas raha annab, jäi veel kümme päeva. Võlgu keegi ei anna.

«Meie ei jõua enam, Ilja Iljitš,» tähendas perenaine aralt, «las sööb, mida on...»

«Ta ei söö seda, Agafja Matvejevna; kalaleent ei või sallida, isegi sterletist, ka lambaliha ei võta suu sisse.»

«Vorstipoest võib tuua keelt!» ütles äkki perenaine, nagu oleks talle väim peale tulnud. «See on ligidal.»

«See on hea, seda võib; ja käskige tuua mingit värsket juurvilja, värskaid ube...»

«Oad maksavad kaheksakümmend kopikat naell!» liikus perenaisel kurgus, kuid sõna ei tulnud keelelt.

«Hea küll, ma korraldan...» ütles ta, otsustanud oad kapsastega asendada.

«Käskige osta üks nael šveitsi juustul!» käsutas Oblomov, teadmata Agafja Matvejevna rahalist seisukorda. «Ja rohkem midagi! Ma vabandan, ütlen, et ei oodanud... Ja kui saaks mingit rammuleent.»

Perenaine hakkas minema.

«Aga veini?» tuli Oblomovile äkki meelde.
Perenaine vastas uue hirmunud pilguga.
«Tarvis saata lafitti tooma,» ütles Oblomov külmavereliselt.

VI

Kahe tunni pärast tuli Stolz.

«Mis sinuga on? Kuidas sa oled muutunud, haiglaselt rasvunud, kahvatu! Oled sa terve?» küsis Stolz.

«Tervis on vilets, Andrei,» rääkis Oblomov teda kaelustades, «vasak jalg sureb ühtelugu ära.»

«Kui vastik siin on!» ütles Stolz ringi vaadates. «Miks ei viska sa seda halatti ära? Vaata, üleni paikades!»

«Harjumus, Andrei; kahju lahkuda.»

«Aga voodivaip, aga kardinaad...» algas Stolz, «kas samuti harjumus? On kahju neid kaltse uute vastu vahetada? Armas aeg, kas sa tõesti saad selles voodis magada? Mis sinuga ometi on juhtunud?»

Stolz vaatas teraselt Oblomovile, siis jälle kardinale, voodile.

«Ei midagi,» rääkis segadusse sattunud Oblomov, «sa tead, et ma alati väga vähe oma toa eest hoolitsesin... Hakkame parem lõunat sööma. Hei, Zahhar! Kata laud kiiremini! Noh, kas tulid kauaks? Kust?»

«Arva, kes ma olen ja kust ma tulen?» küsis Stolz. «Sinuni ju sõnumid elavast maailmast ei jõua.»

Oblomov vaatas teda uudishimulikult ja ootas, mida ta ütleb.

«Mida Olga teeb?» küsis ta siis.

«Ahah, pole unustanud! Ma mõtlesin, et oled unustanud,» märkis Stolz.

«Ei, Andrei, kas võib siis teda unustada? See tähendab unustada, et ma kunagi elasin, olin paradiisis... Nüüd aga, näed!...»

Ta ohkas.

«Aga kus ta siis on?»

«Peremehetseb omas külas.»

«Tädiga?» küsis Oblomov.

«Ja mehega.»

«On ta mehel?» küsis Oblomov äkki silmi pärani ajades.

«Miks sa ära kohkusid? Ega mitte mälestused?...» lisas Stolz peaaegu õrnalt juurde.

«Ah ei, jumal sinuga!» kaitses end Oblomov enesevalitsust tagasi saades. «Ma ei kohkunud, vaid imestasin; ei tea, miks see mind nii üllatas. Kas ammu? On ta õnnelik? Ütle, jumala pärast! Ma tunnen, et sa võtsid minult raske koorma! Ehkki sa mulle kinnitasid, et Olga on andestanud, kuid tead... ma ei olnud rahulik! Ikka näris mind midagi... Armas Andrei, kui tänulik ma sulle olen!»

Oblomov oli nii südamest rõõmus, et hüples oma diivanil, liigutas end nii, et Stolz jälgis teda imetlusega ja oli isegi liigutatud.

«Kui hea sa oled, Ilja!» ütles ta. «Sinu süda oli Olga väärt! Ma jutustan talle kõik!»

«Ei, ei, ära räägi!» segas vahele Oblomov. «Ta peab mind tundetuks, kuuldes, et ma tema mehelemineku puhul rõõmustasin.»

«Kas rõõm ei ole siis tunne ning pealegi egoismita tunne! Sa rõõmustad ainult tema õnne üle.»

«Tõsi, tõsi!» rääkis vahele Oblomov. «Jumal teab, mis ma jahvatan... Kes siis, kes on see õnnelik? Seda ma ei küsinudki.»

«Kes?» kordas Stolz. «Küll oled sa juhm, Ilja!»

Oblomov peatas äkki liikumatu pilgu oma sõbral: ta näojooned kangestusid hetkeks ja puna kadus näolt.

«Ega... ometi sina?» küsis ta äkki.

«Jälle ehmusid! Aga miks siis?» küsis Stolz naerma hakates.

«Ära naljata, Andrei, ütle tõtt!» rääkis Oblomov erutatult.

«Jumala eest, ei naljata. Olen juba teist aastat Olgaga abielus.»

Vähehaaval kadus ehmatuse Oblomovi näolt, loovutades koha vaiksusele mõtlikkusele; ta ei tõstnud veel silmi, kui hetke pärast oli tema mõtlikkus juba täis vaikset ja sügavat rõõmu; kui ta aga aeglaselt pilgu Stolzile tõstis, võis ta silmis näha heldimust ja pisaraid.

«Armas Andrei!» lausus Oblomov teda kaisutades. «Armas Olga... Sergejevna!» lisas ta siis vaimustust tagasi hoides. «Jumal ise õnnistagu teid! Mu jumal! Kui õnnelik ma olen! Ütle siis talle...»

«Ütlen, et ma teist Oblomovit ei tunne!» rääkis talle vahele sügavalt liigutatud Stolz.

«Ei, ütle, tuleta meelde, et ta kohtas mind selleks, et teda teele välja viia, ja et ma õnnistan seda kohtamist, õnnistan teda ka uuel teel! Mis, kui oleks teine?» lisas ta hirmul juurde. «Aga nüüd,» lõpetas ta rõõmsalt, «ei punastagi ma oma osa pärast, ei kahetse; hingelt on langenud koorem; seal valitseb selgus ja ma olen õnnelik. Mu jumal! Ma tänan sind!»

Jälle oli ta erutusest peaaegu diivanilt üles hüppamas: kord tungivad silmi pisarad, kord hakkab ta naerma.

«Zahhar, vahuviina lõuna juurde!» hüüdis ta, unustanud, et tal krossigi pole.

«Kõik ütlen Olgale, kõik!» lausus Stolz. «Ega ta asjata sind unustada ei suuda. Ei, sa väarisid teda; sul on süda sügav nagu kaev!»

Zahhari pea ilmus esikust nähtavale.

«Tulge siia!» rääkis ta isandale silma pilgutades.

«Mis seal on?» küsis Oblomov kannatamatult. «Mine välja!»

«Lubage raha!» sosistas Zahhar.

Oblomov vaikis äkki.

«Noh, pole vaja!» sosistas ta ukse vahelt. «Ütle, et unustasid, ei jõudnud! Mine... Ei, tule siia!» ütles ta valjusti. «Kas tead uudist, Zahhar? Soovi õnne: Andrei Ivanõtš võttis naisel!»

«Ah, issake! Andis jumal elada niisuguse rõõmuni! Soovime õnne, isake Andrei Ivanõtš; andku jumal teile palju aastaid elada, lapsukesi saada. Ah, issand, näed sa, kus on rõõm!»

Zahhar kummardas, naeratas, kägises, ägises. Stolz võttis paberraha ja ulatas Zahharile.

«Säh, võta ja osta endale uus kuub,» ütles ta, «vaata, sa oled nagu kerjus.»

«Kelle te võtsite, isake?» küsis Zahhar, püüdes Stolzi kätt haarata.

«Olga Sergejevna — mäletad?» ütles Oblomov.

«Iljinski preili! Issand! Missugune tubli tüdruk! Olin ära teeninud, kui teie, Ilja Iljitš, tookord mind, vana koera, sõimasite! Mina, patune, olin süüdi: ma ajasin kõik teie peale. Tookord jutustasin mina ka Iljinski teenijatele, aga

mitte Nikita! Tõepoolest, tuli välja laim. Ah issand, ah mu jumal!» kordas ta esikusse minnes.

«Olga kutsub sind külasse enda juurde võõrusele; su armastus on jahtunud, pole hädaohtlik: sa ei saa armukadedaks. Sõidame.»

Oblomov ohkas.

«Ei Andrei,» ütles ta, «ma ei karda ei armastust ega armukadedust, kuid teie juurde siiski ei sõida.»

«Mida sa siis kardad?»

«Kardan kadedust: teie õnn saab mulle olema peegliks, kus ma ikka saan nägema oma kibedat ja asjatult raisatud elu; aga teisiti elama hakata ma enam ei saa, ei suuda.»

«Mine ikka, armas Ilja! Tahtmatult hakkad elama nii nagu elavad teised sinu ümber. Hakkad arvutama, majapidamist juhtima, lugema, muusikat kuulama. Olga hääl on nüüd nii välja arenenud! Mäletad «Casta diva't?»»

Oblomov hakkas käega vehkima, et Andrei seda ei meenutaks.

«Sõidame ometi!» käis Stolz peale. «See on Olga tahtmine, ta ei jäta rahule. Mina väsin ära, aga tema mitte. See on niisugune tuli, niisugune elu, et mõnikord isegi mina vatti saan. Sul hakkab minevik uuesti hinges käärima. Meenub park, sirelioks, hakkad end veidi liigutama.»

«Ei, Andrei, ei, ära tuleta meelde, ära osata, jumala pärast!» hüüdis Oblomov tõsiselt vahele. «Mulle on see valus ja mitte rõõmustav. Mälestused on kas suurim luule, kui nad on mälestused elavast õnnest, või põletav valu, kui nad puudutavad kuivanud haavu... Räägime muust! Jah, ma ei ole sind minu asjade ajamise, küla hooldamise eest tänanudki. Mu sõber! Ma ei saa, ma ei suuda; otsi tänu omaenda südames, oma õnnes — Olga... Sergejevna, mina aga... mina ei suuda! Anna andeks, et ma ise tänini ei ole sind hoolest vabastanud. Kuid nüüd varsti on kevad, ma tulen tingimata Oblomovkasse...»

«Tead sa ka, mis Oblomovkas toimub? Sa ei tunne Oblomovkat ära!» ütles Stolz. «Ma ei kirjutanud sulle, kuna sa kirjadele ei vasta. Sild on valmis, maja sai möödunud suvel katuse alla. Sisemise kaunistuse eest hoolitses ise oma maitse järgi — seda mina enda peale ei võta. Majapidamist juhatab uus valitseja, minu inimene. Nägid sa väljaminekuid aruandes?»

Oblomov vaikus.

«Sa ei lugenud neid?» küsis Stolz Oblomovit vaadates.
«Kus need on?»

«Oota, pärast lõunat otsin üles: tuleb Zahharilt küsida...»

«Ah, Ilja, Ilja! Ei tea, kas nutta või naerda.»

«Pärast lõunat otsin üles. Hakkame lõunastama!»

Stolz krimpsutas lauda istudes nina. Talle meenus eeliasepäev: austrid, ananased, nepid; nüüd aga nägi ta jämedat lina, äädika- ja õlinõud olid korkideta, pabertroppidega; taldrikutel olid suured rukkileivaviilud, kahvlitel harud murtud. Oblomovile toodi kalaleem, temale aga supp kruupidega ja keedetud kanapoeg. Siis järgnes vintske keel, pärast lambaliha. Toodi punast veini. Stolz kallast pool klaasi, maitset, pani klaasi lauale ega maitnud enam. Ilja Iljitš jõis kaka klaasi sõstraviina järjestikku ja asus ahnelt lambaliha kallale.

«Vein ei kõlba kuhugi,» ütles Stolz.

«Vabanda, rutuga ei jõudnud teisel pool jõge käia,» selistas Oblomov. «Aga kas sa ei taha sõstraviina? Päril hea, Andrei, maitset!»

Ta valas veel klaasi ja jõi tühjaks.

Stolz vaatas teda hämmastunult, kuid vaikides.

«Agafja Matvejevna paneb ise tõmbama; hea naine!» rääkis Oblomov pisut vinti jäädes. «Ma pean tunnistama, ei tea, kuidas ma külas temata elama hakkani: niisugust pere-naist ei leia.»

Stolz kuulas teda veidi kulmu kortsutades.

«Mis sa arvad, kes seda kõike valmistab? Anisja? Eil!» jätkas Oblomov. «Anisja hoolitseb kanapoegade eest, rohib juurviljaaias kapsaid ja peseb põrandaid; seda kõike teeb Agafja Matvejevna.»

Stolz ei söönud ei lambaliha ega kohupiimakäkke, pani kahvi kõrvale ja vaatas, missuguse isuga sõis seda kõike Oblomov.

«Nüüd sa enam minu seljas pahempidi särki ei näe,» jätkas Oblomov, isuga konti imedes. «Ta vaatab kõik üle, näeb kõik, mitte ühtegi sokki ei ole nõelumata, ja kõik teeb ise. Ning missugust kohvi ta keedab! Noh, pärast lõunat kostitan sind kohviga.»

Stolz kuulas vaikides murelikul näol.

«Nüüd kolis ta vends ära, tuli pähe naine võtta, seepärast ei ole ka majapidamine, tead, enam nii suur kui varem.

Varem juhtus, et kõik kees tema käes. Hommikust õhtuni aina lendab: küll turule, küll kaubahoovi... Tead, ma ütlen sulle,» lõpetas Oblomov halvasti keelt valitsedes, «anna mulle tuhandet kaks-kolm, siis ma ei hakka sind keele ja lambalihaga kostitama; oleks pannud lauale terve tuurakala, forellid, esimest sorti filee. Kuid Agafja Matvejevna teeb ka ilma kokata imeasju — jah!»

Oblomov jõi veel klaasi viina.

«Joo ometi, Andrei, tõepoolest joo: tore viin! Olga Sergejevna sulle niisugust ei valmista!» rääkis Oblomov eba-kindlalt. Ta laulab «Casta diva't»; aga niisugust viina valmistada ta ei oska! Ka niisugust pirukat värskete seente ja kanapoegade ta ei küpseta! Niiviisi küpsetati ainult vanasti Oblomovkas ja siis veel siin! Ja veel on hea see, et mul ei ole kokka; jumal teab, missuguste kätega ta pirukaid valmistab; Agafja Matvejevna on aga puhtus isel!»

Stolz kuulas tähelepanelikult, teritas kõrvu.

«Aga käed olid tal valged,» jätkas viinast märgatavalt uimaseks jäänud Oblomov, «pole patt suudelda! Nüüd aga on need läinud karedaks, sest et ta kõike teeb ise! Ise tärgeldab mulle särgeid!» lausus Oblomov tundlikult, peaaegu pisarais. «Jumala eest, nii see on, ma ise nägin. Teise eest ei hoolitse naine niiviisi: tõepoolest! Tore inimene, see Agafja Matvejevna! Eh, Andrei! Koli õige koos Olga Sergejevnaga siia, üüri siia suvila: küll hakkaksime elama! Jooksime metsasalus teed, eeliasepäeva reedel lähaksime Püssirohuvabrikute juurde, meie järele sõidaks vanker toidumoon ja teemasinaga, seal heidaksime murule vaibale pikali! Agafja Matvejevna õpetaks ka Olga Sergejevnale majapidamist, tõepoolest õpetaks talle selgeks. Ainult nüüd läheb halvasti: vend kolis teise korterisse; aga kui «meile» antaks kolm-neli tuhat, ma paneksin sulle siia niisugused kalkunid...»

«Sa saad minult viis!» ütles äkki Stolz. «Kuhu sa need siis paned?»

«Aga võlg?» lipsas äkki Oblomovi suust.

Stolz kargas püsti.

«Võlg?» kordas ta. «Missugune võlg?»

Ja ta vaatas nagu ähvardav kooliõpetaja peitupugevale koolipoisile otsa.

Oblomov jäi vait. Stolz istus tema juurde diivanile.

«Kellele sa võlgu oled?» küsis ta.

Oblomov kainenenes veidi ja võttis end kokku.

«Mitte kellelegi, ma valetasin,» vastas ta.

«Ei, just praegu valetad sa ja sedagi oskamatult. Mis sul viga on? Mis on sinuga juhtunud, Ilja? Ahah, näe, mida tähendab lambaliha, hapu vein! Sul ei ole raha! Kuhu sa siis selle paned?»

«Ma olen tõepoolest... veidi perenaisele toidumoonast... võlgu...» rääkis Oblomov.

«Lambaliha ja keele eest! Ilja, räägi, mis siin sünnib? Mis lugu see on: vend kolis üle, majapidamine muutus viletsaks... siin on midagi korrast ära. Kui palju sa võlgu oled?»

«Kümme tuhat, võlakirja põhjal...» sosistas Oblomov.

Stolz kargas püsti ja istus siis jälle.

«Kümme tuhat? Perenaisele? Toidumoonast eest?» kordas ta õudusega.

«Jah, sai palju võetud; ma elasin liiga laialt... mäletad, ananased ja virsikud... nii jäingi võlgu...» pomises Oblomov. «Aga mis sellest rääkida!»

Stolz ei vastanud talle. Ta arutles: «Vend kolis ära, majapidamine muutus viletsaks — jah, tõepoolest see on nõnda: kõik näeb välja nii paljas, vaene, räpane! Mis naine see perenaine küll on? Oblomov kiidab teda! Ta hoolitseb Oblomovi eest; Oblomov räägib temast innuga...»

Tabanud tõe, muutus Stolz äkki näost. Tal hakkas külm.

«Ilja!» hüüdis ta. «See naine, mis ta on sulle?»

Oblomov aga asetas pea lauale ja jäi tukkuma.

«See naine röövib teda, kisub temalt kõik... see on iga-päevane lugu ja mina ei taibanud seda tänini!» mõtles ta.

Stolz tõusis ja avas kiiresti ukse perenaise juurde, nii et perenaine pillas teda nähes ehmatusest käest lusika, millega parajasti segas kohvi.

«Mul on vaja teiega rääkida,» lausus Stolz viisakalt.

«Palun astuge võõrastetuppa, ma tulen kohe,» vastas perenaine aralt.

Ning visanud rätiku ümber kaela, tuli ta Stolzi järel võõrastetuppa ja istus diivani äärel. Salli tal enam ei olnud ja ta püüdis oma käsi rätiku alla peita.

«Kas Ilja Iljitš andis teile võlakirja?» küsis Stolz.

«Ei,» vastas perenaine imestavalt küsival pilgul, «nad pole mulle mingit kirja andnud.»

«Kuidas mitte mingit?»

«Ma pole näinud mingit kirja!» kinnitas perenaine selle sama nüri imestusega.

«Võlakirja!» kordas Stolz.

Perenaine mõtles pisut.

«Ehk räägiksite vennasega,» ütles ta, «mina aga ei ole näinud mingit kirja.»

«On ta loll või on ta kelm?» mõtles Stolz.

«Aga kas ta teile võlgu on?» küsis Stolz.

Perenaine vaatas talle tuimalt otsa, siis äkki muutus ta nägu arukaks, sellesse ilmus isegi ärevus. Talle tulid meelde panti pandud pärlid, hõbeasjad ja salopp ning ta arvas, et Stolz sellele võlale viitab; ainult ta ei suutnud kuidagi taibata, kuidas seda teada saada; ta ei olnud sõnakestki lausunud sellest saladusest mitte ainult Oblomovile, vaid ka Anisjale, kellele ometi andis aru iga kopika kohta.

«Kui palju on ta teile võlgu?» päris Stolz rahutult.

«Ei ole midagi võlgu! Mitte kopikatki!»

«Varjab minu eest, häbeneb, ahne loom, liigkasuvõtja!» mõtles Stolz. «Aga ma saan su kätte.»

«Aga kümme tuhat?» küsis ta.

«Missugused kümme tuhat?» küsis perenaine ärevas imetuses.

«Ilja Iljitš võlgneb teile kümme tuhat võlakirja alusel — jah või ei?» küsis ta.

«Nemad ei võlgne midagi. Paastuajal olid lihunikule kaksteist ja pool rubla võlgu, aga selle maksid ära juba kolmandal paastunädalal; piimanaisele koore eest maksid samuti ära — nad ei ole midagi võlgu.»

«Kas teil siis dokumenti tema kohta ei ole?»

Perenaine vaatas talle nürilt otsa.

«Ehk räägiksite vennasega?» vastas perenaine, «nad elavad üle uulitsa, Zamõkalovi majas, näe seal; majas on veel veinikelder.»

«Ei, lubage, et ma teiega läbi räägin,» ütles Stolz kindlalt. «Ilja Iljitš arvab, et ta on võlgu teile, aga mitte vennasele...»

«Nemad ei ole mulle võlgu,» vastas perenaine. «Aga et ma panin panti hõbeasju, «bärlid» ja karusnahad, siis panin

ma need panti iseenda jaoks. Mašale ja endale ostsin kingad, Vanjušale särgiriiet ja maksin juurviljapoodidesse. Kuid Ilja Iljitši peale ei läinud kopikakestki.»

Stolz vaatas perenaise otsa, kuulas ja süvenes ta sõnade mõttesse. Tundus, et Stolz üksi oli Agafja Matvejevna saladuse lahenduse lähedal, ning uudishimu, kaasatundev pilk asendas halvustava, peaaegu põlgliku pilgu, mida ta rääkides perenaisele oli heitnud.

Pärliste ja hõbeasjade pantimisest luges Stolz ähmaselt mingit saladust ohvritest, kuid ei saanud otsustada, kas neid toodi puhtast kiindumusest või lootusest hüvedele tulevikus.

Stolz ei teadnud, kas ta pidi Ilja pärast kurvastama või rõõmustama. Oli selge, et Oblomov perenaisele võlgu ei ole ja et see võlg on mingisugune kelmus perenaise vennase poolt, kuid peale selle selgus veel palju muudki... Mida tähendavad need hõbeasjade ja pärliste pantimised?

«Teil siis Ilja Iljitši vastu nõudmisi ei ole?» küsis Stolz.

«Te võtke vaevaks rääkida vennasega,» vastas perenaine monotonselt, «nüüd peaksid nad kodus olema.»

«Teie ütlete, et Ilja Iljitš teile võlgu ei ole?»

«Mitte kopikakestki, jumala eest, tõsi!» kinnitas ta jumala nimel, vaatas pühapildile ja lõi risti ette.

«Kas te kinnitate seda ka tunnistajate juuresolekul?»

«Kõigi juuresolekul, kas või pihil! Aga et ma «bärlid» ja hõbeasjad panti panin, siis see oli oma kuludeks...»

«Väga hea!» rääkis Stolz vahele. «Homme tulen teie juurde kahe oma tuttavaga ning teie ei keeldu siis ja ütlete nende juuresolekul sedasama?»

«Parem, kui teie vennasega läbi räägiksite,» kordas perenaine, «sest ma ei ole nõnda riietatud... olen alati kõõgis, — ei ole hea, kui võõrad näevad: mõistavad hukka.»

«Pole viga, pole viga; teie vennasega saan ma kokku homme, pärast seda, kui olete paberile alla kirjutanud...»

«Kirjutamisest olen ma täiesti võõrdunud.»

«Siin on ju vähe kirjutada, kõigest kaks rida.»

«Ei, vabastage mind sellest; las parem kirjutab Vanjuša: ta kirjutab puhtalt...»

«Ei, te ärge keelduge,» käis Stolz peale. «Kui te paberile alla ei kirjuta, siis tähendab see seda, et Ilja Iljitš on teile kümme tuhat võlgu.»

«Ei, nemad pole midagi võlgu, mitte kopikakestki,» kinnitas ta, «jumala eest!»

«Niisugusel juhul peate te lehele alla kirjutama. Huvasti, homseni.»

«Astuksite parem homme vennase juurde sisse...» rääkis perenaine Stolzi saates, «näe, seal, nurga peal, üle uulitsa.»

«Ei, ma palun ka teid vennasele enne mind mitte midagi rääkida, muidu saab see olema Ilja Iljitšile väga ebameeldiv...»

«Siis ei ütle ma neile midagi!» ütles perenaine kuulekalt.

VII

Järgmisel päeval andis Agafja Matvejevna Stolzile tõendi, et tal ei ole Oblomovi vastu mingit rahalist nõudmist. Selle tõendiga ilmus Stolz äkki vennase ette.

See oli Ivan Matvejevitšile tõeliseks pikselöögiks. Ta võttis dokumendi ja näitas parema käe väriseva sõrmega, küüs allapoole, Oblomovi allkirjale ja maakleri kinnitusele.

«Seadus,» ütles ta, «asi ei puutu minusse; ma ainult valvan õe kasusid, ja mis rahasid Ilja Iljitš on laenanud, seda ma ei tea.»

«Sellega teie asi ei lõpe,» ähvardas Stolz ära sõites.

«Seaduslik asi, see ei puutu minusse!» kaitses end Ivan Matvejevitš ja tõmbas käed käistesse.

Niipea kui ta järgmisel päeval ametisse ilmus, tuli kindrali juurest käskjalg teatega, et kindral teda viivitamatult enda juurde nõuab.

«Kindrali juurde!» kordas hirmunult terve ametkond. «Miks? Mis on? Kas ei nõuta mõnda toimikut? Missugust nimelt? Ruten, ruten! Toimikud kokku õmmelda, nimekirjad teha! Mis see on?»

Õhtul tuli Ivan Matvejevitš «joogimajja» äärmiselt ärritatud meeleolus. Tarantjev ootas teda seal juba ammu.

«Mis on, vader?» küsis ta kannatamatult.

«Mis!» lausus Ivan Matvejevitš monotonselt. «Aga mida sina arvad, mis?»

«Sõimati läbi või?»

«Sõimati läbi!» osatas teda Ivan Matvejevitš. «Oleks parem, kui oleks läbi pekstud! Aga sina oled ka paras!»

heitis ta ette, «ei öelnud, mida see sakslane enesest kuju-
tab!»

«Ma ju rääkisin sulle, et on kaval!»

«Mis sellest, et on kaval! Oleme kavalamaid näinud! Aga miks sa ei öelnud, et tal on ka võimu! Tema ja kindral sinatavad teineteist nii nagu meie sinuga. Kas oleksin mina hakanud niisugusega tegemist tegema, kui ma seda oleksin teadnud!»

«On ju «seaduslik asi!» kostis Tarantjev.

«Seaduslik asi!» osatas teda jälle Muhhojarov. «Mine ütle seal: keel jääb kurku kinni. Kas sa tead, mida kindral minult küsis?»

«Mida?» küsis Tarantjev uudishimulikult.

«Kas see on tõsi, et teie koos kellegi lontrusega jootsite mõisnik Oblomovi täis ja sundisite alla kirjutama võlakir-
jale, mis on teie õe nimele?»

«Ja nõnda ütleski: lontrusega?» küsis Tarantjev.

«Jah, nii ütleski...»

«Kes see niisugune lontrus siis on?» küsis jälle Tarant-
jev.

Vader vaatas talle otsa.

«Kas sa siis ei tea või?» ütles ta sapiselt. «Kas pole see äkki sina?»

«Milleks siis mind sisse mässisid?»

«Täna sakslast ja omakandimeest Oblomovit. Sakslane nuuskis kõik välja, päris järele...»

«Sina, vader, oleksid võinud tunnistada mõne teise peale, kuid minu kohta oleksid öelnud, et mind seal ei olnud!»

«Ennäe! Mis pühak sina siis oled!» hüüatas vader.

«Mis sa vastasid, kui kindral küsis: kas on tõsi, et teie seal koos kellegi lontrusega? ... Noh, siin sa oleksid pidanudki mööda hiilima.»

«Mööda hiilima? Mine katsu mööda hiilida! Silmad on mingisugused rohelised! Pingutasin ja pingutasin jõudu, tahtsin lausuda: «pole tõsi, on laim, teie ekstsellents, ma ei tunne mingit Oblomovit, seda kõike tegi Tarant-
jev! ...», kuid see ei tulnud suust; ainult langesin ta jalge ette.»

«Noh, aga nemad mis, kas tahavad kohtusse anda?» küsis Tarantjev tumedalt. «See ei puutu ju minusse; aga sina, vader...»

«Ei puutu sinusse! Ei puutu sinusse! Ei, vader, kui juba tuleb silmus kaela panna, siis oled sina esimene, kes Oblomovile auku pähe rääkis ja teda jooma sundis! Kes häbis-
tas, kes ähvardas? ...»

«Sa ise ju õpetasid,» rääkis Tarantjev.

«Aga kas sa oled täisealine või mitte? Mina ei ole mitte midagi kuulnud ega näinud.»

«See, vader, on häbematus! Kui palju oled sa minu kaudu saanud, mina aga sain ainult kolmsada rubla...»

«Mis siis, pean ma kõik ainult enda peale võtma? Vaat, kus mul õige soov! Ei, mina ei tea midagi,» rääkis ta, «mind palus öde, sest tema on naisena oskamatu, võlakiri maakleri juures kinnitada — see on kõik. Sina ja Zatjortõi olite tunnistajateks, teil tuleb ka vastutada!»

«Oleksid pidanud õe käsile võtma — kuidas ta tohtis venna vastu välja astuda?» ütles Tarantjev.

«Öde on tobu: mis temaga teha?»

«Mis ta praegu teeb?»

«Mis? Nutab, kuid ise kinnitab: Ilja Iljitš võlgu ei ole ja see on kõik, ning mingit raha ta Oblomovile andnud ei ole.»

«Aga sul on võlakiri õe vastu,» ütles Tarantjev, «sina omast ilma ei jää...»

Muhhojarov võttis taskust võlakirja, rebis selle tükkideks ja ulatas Tarantjevile.

«Säh, võta, ma kingin sinule, kas sa ei taha?» lisas ta juurde. «Mida temalt võtta? Kas maja koos juurviljaaiaga? Sellest ei anta tuhandetki: maja üleni lagunemas. Ja kas ma siis mõni pagan olen? Saadan õe koos lastega kerjama?»

«Tähendab, algab juurdlus?» küsis Tarantjev aralt. «Noh, vader, kui aga saaks kuidagi odavamalt läbi: sina, vennas, aita välja!»

«Mis juurdlus? Mitte mingit juurdlust ei tule! Algul ähvardas kindral küll linnast välja saata, kuid sakslane astus vahele, ei taha Oblomovit häbistada.»

«Mis sa räägid, vader! Nagu oleks koorem turjalt langed-
nud! Joomel!» ütles Tarantjev.

«Joomel? Missugustest sissetulekutest? Sinu omadest või?»

«Aga sinu omad? Täna oled vist ikkagi oma seitse rubla teeninud?»

«Mi-is? Hüvasti, sissetulekud! Seda, mida kindral ütles, pole ma veel lõpuni rääkinud.»

«Aga mida siis?» küsis Tarantjev jälle äkki araks muu-
tudes.

«Käskis ametist lahkumist paluda.»

«Mis sa räägid, vader!» ütles Tarantjev talle otsa jõllita-
des. «Noh,» lõpetas ta raevukalt, «nüüd sõiman omakandi-
mehe rängalt läbi!»

«Sina muud ei oskagi kui sõimata!»

«Ei, sõiman läbi, tee mis tahad!» seletas Tarantjev. «Aga
siiski õigus, parem ootan; kuula, mis ma välja mõtlesin:
kuula, vader!»

«Mis veel?» kordas Ivan Matvejevitš mõtetes.

«Võiks hea tehingu teha. Ainult kahju, et sa korterist
välja kolisid...»

«Aga mis?»

«Mis!» seletas ta Ivan Matvejevitšile vaadates. «Passida
Oblomovi ja õe järele, mis pirukaid nad seal küpsetavad, ja
siis... tunnistajad! Siin ei saaks sakslanegi midagi teha.
Aga sina oled nüüd vaba kasakas: alustad juurdluse — sea-
duslik asi! Küllap ka sakslane muutub araks, läheb kokku-
leppele.»

«Aga mis, tõepoolest, võiks!» vastas Muhhojarov mõtli-
kult. «Väljamõeldiste peale ei ole sa rumal, ainult asjade
läbiviimiseks sa ei kõlba ja Zajtortõi samuti mitte. Aga küll
ma leian, kannata!» rääkis ta elavnedes. «Ma neile näitan!
Ma saadan oma köögitüdruku õe juurde kööki: ta sõbrustab
Anisjaga, nuusib kõik välja ning siis... Joome, vader!»

«Joome!» kordas Tarantjev. «Ja pärast sõiman omakandi-
mehe läbi!»

Stolz katsus Oblomovit kaasa viia, kuid see palus teda
veel ainult üheks kuuks jätta, palus nii, et Stolz ei saanud
teisiti kui halastada. Oblomovi sõnade järgi vajas ta seda
kuud, et õiendada kõik arved, korter ära anda ja kõik asjad
Peterburis korraldada nii, et ei oleks vaja enam tagasi tulla.
Oli vaja veel mõndagi osta maal asuva maja sisseseadmiseks;
lõpuks tahtis ta endale leida hea majapidajanna, Agafja
Matvejevna taolise; ta isegi lootis, et suudab teda meeli-
tada, et ta oma maja ära müüb ja küllasse asub, kus teda
ootab väarikas tööpõld — mitmekülgne, laialdane maja-
pidamine.

«Muuseas, perenaise kohta,» rääkis Stolz vahele, «ma
tahtsin sult küsida, Ilja, — mis vahekord sul temaga on?»

Oblomov punastas äkki.

«Mis sa tahad öelda?» küsis ta rutakalt.

«Sa tead väga hästi,» tähendas Stolz, «muidu ei oleks
põhjust punastamiseks. Kuule, Ilja, kui hoiatus siin midagi
teha suudab, siis palun ma kogu meie sõpruse nimel, ole ette-
vaatlik...»

«Milles? Armas aeg!» kaitses end segadusse sattunud
Oblomov.

«Sa rääkisid temast niisuguse innuga, et ma tõepoolest
hakkasin arvama, et sa teda...»

«Armastan või, tahad sa öelda? Mine ikka!» rääkis
Oblomov sunnitud naerdes vahele.

«Seda halvem, kui siin ei ole ühtegi moraalselt sädet, kui
see on ainult...»

«Andreil! Kas tunned sa mind kui kõlvatut inimest?»

«Miks sa siis punastasid?»

«Seepärast, et sa seda oletada võisid.»

Stolz vangutas kahtlevalt pead.

«Vaata, Ilja, ära auku lange. Lihtne eit, räpane elukord,
läämatav ümbrus, nürimeelsus, jämedus, — ptüü!...»

Oblomov vaikis.

«Noh, hüvasti,» lõpetas Stolz, «ma ütlen siis Olgale, et
suvel saame sind näha, kui mitte meil, siis Oblomovkas. Pea
meeles: tema sind rahule ei jäta!»

«Tingimata, tingimata,» vastas Oblomov jaatavalt, «isegi
lisa juurde, et kui ta lubab, veedan ma talve teie juures.»

«Küll teeksid sa talle sellega rõõmu!»

Stolz sõitis samal päeval ära, õhtul aga ilmus Oblomovi
juurde Tarantjev. Ta ei läbenud ära oodata, et Oblomovit
vaderi pärast hästi läbi sõimata. Kuid ühte asja ei võtnud ta
arvesse: et Iljinskitega läbi käies oli Oblomov võõrdunud
Tarantjevile omastest stseenidest, ja ükskõiksuse ning hea-
tahtliku suhtumise asemel jöhkkrusse ja jultumusse oli astunud
jätkusetunne. See pidi juba ammu ilmsiks tulema, ja osalt
ilmneski Oblomovi suvilas elades, kuid sellest ajast peale
küllastas Tarantjev teda harvemini ning pealegi teiste juures-
olekul, ja kokkupõrkeid nende vahel ei olnud.

«Tere, omakandimees!» ütles Tarantjev tigidalt, kätt ula-
tamata.

«Terel!» vastas Oblomov külmalt ja vaatas läbi akna välja.

«Mis, kas saatsid oma heategija minema?»

«Saatsin. Mis siis?»

«Näe, kus heategija!» jätkas Tarantjev mürgiselt.

«Mis, kas sulle ei meeldi?»

«Ma pooksin ta üles!» kähises Tarantjev vihaselt.

«Või nii?»

«Ning sind koos temaga ühe haava otsa!»

«Mille eest siis?»

«Aja ausalt asju: kui oled võlgu, siis maksa, ära põikle kõrvale. Aga mida oled sina teinud?»

«Kuule, Mihhei Andreitš, vabasta mind oma muinasjuttudest; olen sind oma laiskusest ja muretusest küllalt kuulnud: ma arvasin, et sul on raasukenegi südametunnistust, kuid seda sul ei ole. Sina ja too kelm tahtsite mind petta; kes teist on halvem, seda ma ei tea, kuid teie olete mulle mõlemad vastikud. Sõber aitas mind sellest rumalast loost välja.»

«Vaata kus sõber!» rääkis Tarantjev. «Ma kuulsin, et ta olevat sinu pruudigi üle löönud; heategija, pole midagi öeldal Noh, vend, omakandimees, sa oled loll...»

«Ole hea, jäta need õrnused!» peatas teda Oblomov.

«Ei, ei jäta! Sina, tänamatu, ei tahtnud minust teada! Ma sobitasin su siia, leidsin naise — aarde. Rahu, igasugune mugavus — selle kõik olen sulle muretsenud, kõigiti head teinud, sina aga pöörasid kärsa kõrvale. Leidsid endale heategija: sakslase! Võttis mõisa rendile; noh, oota: ta koorib su paljaks, annab veel aktsiaid. Ta saadab su kerjama, tuleta mu sõnu meelde! Loll oled, ütlen ma sulle, ja veel vähe, et loll, vaid pealegi tõbras, tänamatul!»

«Tarantjev!» käreatas Oblomov ähvardavalt.

«Mis sa karjud? Ma karjun nii, et terve maailm kuuleb, et sa oled loll, tõbras!» kisendas Tarantjev. «Mina ja Ivan Matveitš hoolitsesime sinu eest, hoidsime sind; teenisime sind nagu pärisorjad, käisime kikirvarbail, lipitsesime su ümber, sina aga kaebasid tema ülemusele; nüüd on ta kohata ja leiavapalukeseta! See on alatu, jälk! Nüüd pead sa temale andma poole oma varandusest; anna veksle tema nimele; praegu sa ei ole joobnud, oled mõistuse juures, anna, räägin ma sulle, selleta ma siit ära ei lähe...»

«Mida te siin nii karjute, Mihhei Andreitš?» küsisid perenaine ja Anisja uksest sisse vaadates. «Kaks möödaminejat jäid seisma, kuulavad, mis kisa see on...»

«Karjun edasi,» ulgus Tarantjev, «tundku see molkus ometi

häbigi! Petku sind see kelm sakslane, kuna ta on nüüd sinu armukesega ühte mesti löönud...»

Toas kajas vali kõrvalops.

Oblomovi poolt vastu vahtimist tabatud Tarantjev jäi silmapilkselt vait, laskus toolile ja pööritas hämmastunult hullunud silmi.

«Mis see oli? Mis see oli — ah? Mis see oli?» rääkis ta näost kahvatuna, hingeldades ja põske kinni hoides. «Teotus? Sa tasud mulle selle eest. Kohe esitan kirja kindral-kubernerile. Teie nägite?»

«Meie ei näinud midagi!» kostsid mõlemad naised nagu ühest suust.

«Ahah! Siin on vandenõu, röövliite salaugas! Kelmide jõuk! Röövivad, tapavad...»

«Välja, lurjus!» karjus Oblomov näost kahvatades ja rae-vust värisedes. «Silmapilk, et su jälge enam siin ei oleks, või ma tapan su kui koera!»

Ta otsis silmadega keppi.

«Issake! Riisumine! Appil!» karjus Tarantjev.

«Zahhar! Viska see lurjus välja ja ärgu ta oma nagu enam siia näidaku!» kisendas Oblomov.

«Palun, seal on jumal ja siin on uks!» ütles Zahhar, näidates pühapildile ja uksele.

«Ma ei tulnud mitte sinu, vaid vaderi juurde,» ulgus Tarantjev.

«Jumal teiega! Minul pole teid vaja, Mihhei Andreitš,» ütles Agafja Matvejevna. «Te käisite vennase ja mitte minu juures! Minule olete halvem kui kibe rõigas. Joote, sööte teise kulul ja haugute veel pealegi!»

«Ahah! Või nõnda, vader! Hea küll, küll vennas teile näitab! Sina aga tasud mulle teotuse eest! Kus on mu kübar? Kurat teiega! Röövlid, mõrtsukad!» kisendas ta mööda hoovi minnes. «Küll sa mulle teotuse eest veel tasud!»

Koer kargles keti otsas ja haukus heledalt.

Pärast seda Tarantjev ja Oblomov enam ei kohtunud.

VIII

Stolz ei käinud mitu aastat Peterburis. Ainult korra sõitis ta lühikeseks ajaks vaatama Olga mõisa ja Oblomovkat. Ilja

Iljitš sai temalt kirja, milles Andrei püüdis teda veenda, et Oblomov sõidaks ise maale ja võtaks kordaseatud mõisa enda hoolde. Stolz aga sõitis koos Olga Sergejevna Krimmi lõunarannikule, et ajada Odessas äriasju ja taastada naise tervis, mis pärast sünnitamist oli korrast ära.

Nad asusid elama vaiksesse nurgakesse mererannal. Nende majake oli väike ja tagasihoidlik. Selle sisustusel oli oma stiil nagu välisel arhitektuuril ja kogu majal, mis kandis pere- rahva mõtte ja isikliku maitse pitserit. Palju igasuguseid esemeid tõid nad siia kaasa; palju saadeti neile Venemaalt ja välismaalt: suurte pakkidena, kohvritena, koormatena.

Mugavuseharrastaja oleks ehk õlgu kehitanud, nähes mööbli välist ebaühtlust, vanu pilte, raidkujusid küljest mur- tud käte ja jalgadega, mõnikord halbu, kuid mälestuste tõttu kalleid gravüüre, pisasju. Ainult asjatundja silmis oleks võib-olla rohkem kui korra süttinud põlema ahnusetuli, nähes üht või teist pilti, mõnd ajast koltunud raamatut, vana port- selani, kive või münte.

Kuid selle mitmest sajandist pärineva mööbli hulgas, keset pilte, millel ei olnud mitte kellelegi mingit tähtsust, kuid mis tähistasid neile kahele mõnda õnnelikku tundi, mõnda unu- tamatut hetkelist piasja, selles raamatute ja nootide ookea- nis tundus sooja elu hõngu, mis ergutas mõistust ja ilutunnet; kõikjal oli tunda kas valvsat mõtet või inimese säravat töö- ilu, samuti nagu säras ümberringi looduse igavene ilu.

Siin oli leidnud oma koha kõrge pult, nagu see oli ka Andrei isal, seemisnahksed kindad; nurgas kapi kõrval — mineraalide, konnakarpide, täistopitud lindude, savi, kaupade ja muude proovidega — rippus vana vahariidest mantel. Kogu selle sisustuse keskel hiilgas aukohal kulla ja inkrus- tatsiooniga ilustatud Érard'i klaver.

Viinapuude, luuderohu ja mürtide võrk kattis kogu elamut väljastpoolt ülalt alla. Rõdult võis näha merd, teiselt poolt — teed linna.

Seal ootas Olga Andreid, kui see kodunt asjatoimetusele sõitis, ja jooksis alla, läbis suurepärase lilleaia, pika papli- allee ja viskus mehe rinnale alati rõõmust õhetavil palgeil, säraval pilgul, ikka kärsituna õnne ühesugusest innust, hooli- mata sellest, et nende abiellumisest oli möödunud enam kui kaks aastat.

Stolzi vaade armastusele ja abielule oli mõnevõrra algu- pärane, liialdatud, kuid igal juhul iseseisev. Ka siin käis ta vaba ja, nagu temale näis, lihtsat rada; kuid missuguste tähelepanekute ja kannatuste raske kooli oli ta pidanud läbi tegema, õppides neid «lihtsaid samme»!

Isalt oli ta õppinud elus kõigele, isegi piasjadele vaatama tõsiselt; võib-olla oleks ta omandanud temalt ka pedantse valjuse, mis saadab sakslaste maailmavaadet ja iga sammu eluteel, isegi abielu.

Vana Stolzi elu oli raiutud nagu kivist käsulaudadele, kõikidele ja igaühele avalikult, ja selle kohta polnud enam midagi mõelda. Kuid ema oma lauludega ja õrna sosinaga, ja vürsti mitmekülgne kodu, edasi ülikool, raamatud ja selts- kond — see kõik juhtis Andrei kõrvale sirgest, isa poolt joonistatud elurajast; vene elu ise maalis oma nähtamatuid mustreid ja tegi värvitust tabelist ereda, laia pildi.

Andrei ei sulgenud tundeid pedantsuse ahelaisse, vaid andis isegi mõtlikele unistustele seadusliku vabaduse, püüdes ainult mitte kaotada «pinda jalge alt»; ja kainenedes nendest kas oma sakslase loomuse tõttu või millegi muu pärast ei suutnud ta hoiduda järelduste tegemisest ja sai sellest jälle mingisuguse elutarkuse raasu.

Ta oli loomult erk, sest et oli erk ka mõistuselt. Ta oli noorukipõlves elav, vallatu, ja kui ta ei vallatanud, siis oli isa kontrolli all töötamas. Tal polnud aega unistustes laiali valguda. Tema kujutlusvõime ei olnud moraalselt rikutud, tema süda ei läinud raisku; nii ühe kui ka teise puhtuse ja neitsilikkuse järele valvas ema.

Noormehena hoidis ta instinktiivselt oma jõu värskust, avastas siis peagi, et see värskus sünnitab erksuse, rõõmsa meele, kujundab mehelikkust, milles peab karastuma hing, et mitte kahvatada elu ees, olgu see missugune tahes, et mitte vaadata elule kui ikkele, ristile, vaid ainult kui kohustusele ning kannatada väärilt välja võitlus sellega.

Palju mõtteid pühendas ta nii südamele kui ka selle kee- rukatele seadustele. Vaadeldes teadlikult ja ebateadlikult ilu peegeldumist kujutlusvõimes, siis mulje tundeks muutumist, selle sümptoomi, mängu ja tagajärgi ning vaadates ringi, lii- kudes elus edasi, ta töötas välja oma veendumuse, et armas- tus paneb Archimedese hoovana liikuma terve maailma; et armastuses on niisama palju üldist ümberlökkamatut tõde ja

headust, kui tema mittemõistmises ning kurjasti tarvitamises valet ja inetust. Kus on siis headus? Kus pahe? Kus on piir nende vahel?

Küsimuse juures: «kus on vale?» tõusis tema ettekujutusse käesoleva ja möödunud aja kirjud maskid. Kord naeratades, kord jälle punastades, kord kulmu kortsutades jälgis ta armastuse mees- ja naiskangelaste lõpmatut rida: teraskinnastes don quijotesid nende unistuste daamidega, kes viiekümne lahusoluaasta järel jäid ikka veel teineteisele truuks; punapalgelisi, lihtsameelsete pungissilmadega karjaseid ja nende chloesid koos tallekestega.

Tema silme ette ilmusid puuderdatud, pitsides markiid, kelle pilgus vilgub mõistus ja kelle naeratus on kõlvatu; siis end mahalasknud, ülespoonud, kägistanud wertherid; edasi — närtsinud neiud alaliste armupisaratega, kloostriiga; siis hiljutiste kangelaste vurrulised näod, kellel silmis loidab leek; edasi naiivsed, ja teadlikud don juanid ja nupukad, armastuse kahtlustes värisevad, kuid salaja oma majapidajannasid jumaldavad mehed... kõik, kõik!

Küsimuse juures: «kus on siis tõde?» otsis ta kaugelt ja lähedalt, ettekujutuses ja silmanähtavaid näiteid lihtsa, ausa, kuid sügava ja lahutamatu, lähedase sõpruse kohta naisega, ning ei leidnud seda; kui juba näis, et on leidnud, siis see ainult näis nii ja pärast tuli pettuda, ning ta jäi nukralt mõtlesse ja sattus isegi meeletehetele.

«Nähtavasti seda hüvet tema terves täiuses ei esine,» mõtles ta, «või on need südamed, mis niisuguse armastuse valguses säravad, häbelikud: nad löövad araks ja peidavad end ega püüa nupukatele vastu vaielda; võib-olla on neil kahju neist, andestavad oma õnne nimel neile, kes lilli porri tallavad, sest puudub pind, kus see lill saaks sügavalt juurduda ja sirguda niisuguseks puuks, mis annaks varju kogu eluaja.»

Ta vaatles abielusid ja mehi ning nägi nende suhtumises naistesse ikka sfinksi koos tema mõistatusega, ikka oli nagu midagi arusaamatut, ütle mata-jäetut, kuid sealjuures ei jäänud mehed mõtlema keerukate küsimuste ees, vaid läksid oma abieluteed ühtlasel, teadlikul sammul, nagu polekski midagi otsustada või otsida.

«Ehk on neil õigus? Võib-olla ei ole tõepoolest midagi rohkem vaja,» mõtles ta umbusklikult, vaadates, kuivõrd

ruttu õpib mõni ära armastuse nagu abielu aabitsa või viisakuse vormi; nagu oleksid nad seltskonda astudes, kumardama pidades jälle kiiresti asja juurde asunud!

Kärsitult püüavad nad lahti saada elukevadest; paljud vahivad hiljem isegi terve eluaja oma naistele kõõrdi, nagu oleksid nad pahased, et olid kunagi nii rumalad ja armastasid neid.

Teistest ei lahku armastus kaua, mõnikord isegi vanaduseni, kuid neist ei lahku ka saatüri naeratus.

Lõpuks abiellub suurem osa neist nii, nagu ostaks mõisa, nad naudivad selle olulisi kasusid: naine toob majja parema korra — ta on perenaine, ema, lastekasvataja; armastusele aga vaatavad nad nii, nagu praktiline peremees vaatab mõisa asukohale, see tähendab — harjub sellega ja pärast ei märka enam midagi.

«Mis see siis on: kas looduseadustest tingitud sünnipärane andetus?» arutas ta, «või ettevalmistuse, kasvatuse puudus? ... Kus on siis see sümpaatia, mis kunagi ei kaota loomulikku veetlevust, mis ei ehi end narri hilpudega, mis muutub küll, kuid ei kustu? Missugused on selle kõikjale tulvava ja kõike endaga täitva hüve, selle elumahla õied ja värvid?»

Ta silmitses prohvetlikult, teraselt kaugust ja seal ilmus talle nagu läbi udu ta tunde kuju ja koos sellega ka naine, ehitud tema, Stolzi õitega, särades tema värvides, nii lihtne, kuid helge, puhas kuju.

«Unistus! Unistus!» rääkis ta kainenedes endamisi ja naeratas mõtte tegevuseta ärritusest.

Kuid selle unistuse visand jäi vastu tema enda tahtmist ta mäluks elama.

Alguses ilmus see kuju talle ainult unes, ta nägi selles naise tulevikku üldse; kui ta aga hiljem täiskasvanud ja küpses Olgas nägi mitte ainult selle õitsele puhkenud ilu toredust, vaid ka jõudu, mis on valmis eluks, millel on janu mõista ja võidelda elu eest, kui ta nägi kõiki tema unistuse vaimuandeid, tärkas Stolzis ammune, tema poolt peaaegu unustatud armastusekuju ning selles kujus hakkas talle unes viirastuma Olga ja ta nägi kaugele ette, et nende sümpaatias on tõde võimalik — narri hilpudeta ja kuritarvituseta.

Kuigi Stolz ei mänginud küsimusega armastusest ja abielust, kuigi ta ei seganud sellesse teisi arvestusi, raha, side-

meid, teenistuskohiti, siiski mõtles ta selle üle, kuidas tema väline, tänini nii püsiv tegevus lepib tema sisemise, perekondliku eluga; kuidas ta turistist, ärimehest muutub perekondlikuks kodusistujaks; kuidas rahuneb ta sellest väljaspool kodu jooksmisest, mis täidab tema igapäevast elu? Laste kasvatamine, õpetamine, nende elu suunamine pole muidugi kerge ja tühine ülesanne, kuid selleni on veel palju aega, aga mida teeb ta seni?

Need küsimused erutasid teda ammu ning sageli ja ta ei pidanudki vallalist elu koormavaks; tal ei tulnud pähegi, kui ta süda ilu lähedust tundes tuksuma hakkas, võtta enda peale abielu ahelad. Seepärast ta nagu ei oleks Olgast hoolinudki — neiuna imetles teda ainult kui armast, suuri lootusi andvat last; ta heitis naljatades möödaminnes Olga ahnesse ja vastuvõtlikku mõistusesse uue, julge mõtte, tabava tähelepaneku elust ning mõtlemata ja arutlemata otsis Olga hinges õiget arusaamist nähtustest ja õiget vaadet, kuid pärast unustas nii Olga kui ka enda poolt möödaminnes antud õppetunnid.

Kuid aeg-ajalt, nähes, et Olgas vilguvad mitte päris tavalised mõistusejooned ja vaated, et temas ei ole valet, et ta ei otsi üldist kummardamist, et tunded tulevad ja lähevad temas lihtsalt ja vabalt, et ei ole midagi võõrast, vaid kõik on oma ja et see oma on nii julge, värske ja kindel, — ei suutnud Stolz taibata, kust Olga on seda kõike õppinud, ei tundnud ära oma õppetunnikesi ja möödaminnes tehtud tähendusi.

Kui ta oleks siis oma tähelepanu Olgal peatanud, oleks ta aru saanud, et Olga sammub oma rada peaaegu üksinda, et tädi pealiskaudne järelevalve kaitseb teda äärmuste eest, kuid tema peal ei lasu koormana suurearvulise hooldajaskonna autoriteeti: seitsme hoidja, vanaemade ja tädide näol koos sugukonna, perekonna ja seisuse, vananenud meelelaadi, kommete ja mõttekildude pärimustega, et teda ei veeta vägisi piki ärasõidetud teid, et ta astub uut rada, mida tal tuli rajada omaenda mõistuse, vaate ja tunde abil.

Looduski ei olnud selles kõiges talle liiga teinud; ka tädi ei valitsenud despootlikult tema tahte ja mõistuse üle, ja Olga taipas ise nii mõndagi, silmitsedes ettevaatlikult, teraselt elu, kuulatas tähelepanuga... muuhulgas ka oma sõbra jutte ja nõuandeid...

Stolz ei saanud sellest aru ja ootas temalt veel palju tulevikus, kuid kauges tulevikus, kordagi mõtlemata, et Olgast võiks saada talle eluseltsiline.

Kuid oma iseka häbelikkuse ajal ei andnud Olga võimalust aimata oma õiget iseloomu ja alles välismaal peale piinavat võitlust nägi Stolz imestades, missuguseks lihtsuse, jõu ja loomulikkuse eeskujuks oli kasvanud see paljutöötav ja tema poolt unustatud laps. Siis avanes tema ees vähehaaval Olga hinge lõpmatu sügavus, mida tal tuli täita ning mis ei saanud kunagi täis.

Algul tuli tal kaua võidelda Olga elava loomuga, ta pidi pidurdama nooruse indu, paigutama ta tuhinat kindlatesse mõõtudesse, andma elule ühtlase voolu, kuid seda ainult ajutiselt: niipea kui ta silmad usaldavalt sulges, tõusis jälle ärevus, elu kees allikana, kostis rahutu mõistuse ja erutatud südame uus küsimus; oli vaja rahustada ärritatud kujutlust, pidurdada või äratada enesearmastust. Jäi aga Olga mingi nähtuse üle mõttesse, ruttas Stolz andma Olga kätte võit selle lahendamiseks.

Usk juhuslikkusesse, udu, viirastused kadusid elust. Heledana ja vabana avanes Olga ees kaugus ja nagu selges vees nägi ta selles iga kivikest, auku ja puhast põhja.

«Ma olen õnnelik!» sosistas ta tänulikult, vaadates vilksamisi tagasi oma möödunud elule ja uurides tulevikku, tuletas meelde oma neiupõlve õnneunelmat, mida ta kunagi Šveitsis oli näinud, seda unistavat, sinist ööd, ja nägi, et see unenägu laugleb varjuna ka elus.

«Mille eest see mulle osaks on saanud?» mõtles ta alandlikult.

Olga jäi mõttesse ja mõnikord isegi kartis, et see õnn võiks katkeda.

Aastad möödusid, kuid nad ei väsinud elamast. Algas vaikus, vaibusid ka tuhinad; elu kõverused said arusaadavaks, neid taluti kannatlikult ja julgelt, kuid elu neis ei vaikunud.

Olga oli juba kasvanud tõsise elu mõistmiseni; kaks elu — tema ja Andrei oma valgusid kokku üheks vooluks; metsikutel kirgedel ei saanud enam olla täielikku vabadust; kõik nendes oli kooskõla ja vaikus.

Näis, et selles ärateenitud rahu võiks uinuda ja olla õnnelik, nagu on õnnelikud vaiksete nurgakeste elanikud, kes kolm

korda päevas tulevad kokku, haigutavad tavalise jutu juures, langevad tuima suikesse, piinlevad hommikust õhtuni, sest kõik on juba läbi mõeldud, ära räägitud ja tehtud, sest ei ole enam midagi rääkida ega teha, sest niisugune on juba kord see maailma elu.

Väliselt elasid nad nagu teisedki. Nad tõusid üles mitte küll koidu ajal, kuid siiski vara; armastasid teelauas kaua istuda, mõnikord isegi vaikisid laisalt, pärast läksid lahku oma nurkadesse või tegid tööd koos, sõid lõunat, sõitsid põldudele, tegelesid muusikaga: nagu kõik, nagu unistas sellest ka Oblomov.

Ainult neil puudus unisus, norutamine; nad veetsid päevi igavuseta ja apaatiata; ei olnud loidu pilku ega sõna; neil ei lõppenud jutt ja sageli oli see isegi äge.

Tubades kostsid nende kõlavad hääled, ulatusid aiani, või andsid nad tasa, nagu joonistades teineteisele edasi oma unistuse mustjät, tekkiva mõtte esimest liigutust, kasvu, mida keel ei suuda tabada, nagu vaevaltkuuldavat hingesosinat...

Ka nende vaikimine oli mõnikord unistav õnn, millest vahete-vahel unistas Oblomov, või see oli mõttetöö, kummalgi omaette, teineteisele antud materjali lõpmatul lahendamisel.

Nad langesid sageli vaikivasse imetlusse igavesti uue ja särava looduse ilu ees. Nende tundelised hinged ei suutnud selle iluga ära harjuda: maa, taevas, meri — kõik äratas nende tundeid ja nad istusid vaikides kõrvuti, vaatasid ühe ja sama pilguga ning ühe hingega seda loomingu sära ja mõistsid teineteist ka sõnadeta.

Nad ei võtnud hommikut vastu ükskõiksel, ei sukeldunud tuimalt lõunamaa öö sooja tähisesse pimedusse. Neid äratas mõtte igavene liikumine, igavene hinge ärkvelolek ja vajadus kahekesi koos mõelda, tunda ja rääkida...

Aga mis oli nende palavate vaidluste, vaiksete vestluste, lugemiste ja kaugete jalutuskäikude aineks?

Kõik. Juba välismaal võõrdus Stolz omaette lugemisest ja töötamisest: ka siin, Olgaga nelja silma all, mõtlesid nad kahekesi. Ja ta suutis vaevu järgneda Olga mõtte ja tahte väsitavale rutakusele.

Küsimus, kuidas Stolz pidi käituma perekondlikus elus, oli juba ära langenud, iseendast lahenenud. Olgat tuli tal pühendada isegi oma töösse, äriellu, sest Olga lämbus tegevuseta elus nagu õhuta ümbruses.

Mingisugune ehitus, asjaajamised omas või Oblomovi mõisas, kompanii äritehingud — ükski asi ei sündinud tema teadmises või osavõtuta. Ühtki kirja ei saadetud ära ilma et Olga poleks seda läbi lugenud, ükski mõte ja veel vähem tegu ei libisenud temast mööda, ta teadis kõike, teda huvitas kõik, kuna see huvitas Stolzi.

Alguses toimis Stolz nõnda seepärast, et ei olnud võimalust tema eest midagi varjata: kirjutati kirju, aeti volinikuga või mõne töö-ettevõtjaga asju — ikka tema juuresolekul, tema silme all; hiljem jätkas Stolz sedasama harjumusest ja lõpuks muutus see talle hädavajalikuks.

Olga märkus, nõuanne, heakskiitmine või laitus muutusid Stolzi vältimatuks kontrolliks: ta märkas, et Olga saab asjadest samuti aru nagu tema, ei arutle temast halvemini... Zahhar haavub oma naise niisugusest andest ja samuti solvuvad paljudki, Stolz aga oli õnnelik!

Siis veel lugemine ning õppimine — mõtte igavene toitmine, selle lõpmatu arendamine! Olga kadestas Stolzi iga raamatu, iga ajakirja-artikli pärast; vihastas ja haavus tõsiselt, kui Stolz pidas õigeks talle mitte näidata mõnda asja, mis tema meelest oli liiga tõsine, igav, Olgale arusaamatu; Olga nimetas seda pedantsuseks, labasuseks, mahajäävuseks, sõimas teda «vanaks saksa parukaks». Sel põhjusel juhtus nende vahel elavaid, ägedaid stseene.

Olga vihastas, Stolz aga naeris. Olga vihastas veel rohkem ja leppis ainult siis, kui Stolz lakkas naljatamast ja jagas temaga oma mõtteid, teadmisi, lektüüri. Lõppes sellega, et kõike, mida Stolz tahtis teada või pidi teadma, lugema, seda oli tarvis ka Olgal teada.

Stolz ei sündinud Olgale peale oma teaduslikku tehnikat selleks, et hiljem rumala hooplemisega olla uhke oma «õpetatud naisele». Kui Olga jutus oleks lipsanud kas või sõnake, isegi vihje taolisele pretensioonile, oleks Stolz punastanud tugevamalt kui siis, kui Olga oleks teadmatuse nüri pilguga vastanud küsimusele, mis on küll harilik teaduse vallas, kuid naiste kaasaegsele kasvatusel alles kättesaamatu. Stolzil oli soov, ja Olgal oli see kahekordne soov, et ei oleks midagi, mis jääks kättesaamatuks — mitte Olga teadmiste, vaid arusaamisele.

Stolz ei joonistanud talle tabelleid ega kirjutanud arve, kuid ta rääkis kõigest, luges palju, hoidumata ka mõnest majan-

dusteaduslikust teooriast, sotsiaalsetest või filosoofilistest küsimustest, ta rääkis kaasakiskuvalt, kirglikult: ta nagu oleka joonistanud Olgale lõpmatu elava pildi teadmistest. Üksik- asjad kadusid hiljem Olga mälust, kuid iialgi ei kadunud erksast mõistusest joonistus, ei kadunud värvid ega kustunud tuli, millega Stolz valgustas Olgale loodavat kosmost.

Stolz hakkas värisema uhkusest ja õnnest, kui märkas, kuidas hiljem Olga silmis säras selle tule säde, kuidas tema kõnes kõlas talle edasiantud mõtte vastukaja, kuidas see mõte oli tunginud tema teadvusse ja arusaamisse, kuidas see oli ümber töötatud tema mõistuses ja paistis tema sõnades mitte kuivana ja karmina, vaid säravana naiselikust graatsiast; eriti rõõmustas Stolzi see, kui mingi viljakas osake räägitust, loetust, joonistatust laskus pärlina naise heledasse elupõhja.

Mõtlejana ja kunstnikuna kudus ta Olgale mõistlikku olemasolu, ja ta ei olnud veel kunagi kogu oma elus nii sügavalt haaratud, ei oma õppeajal ega raskeil tundidel, kui tuli elu eest võidelda, selle pööretest välja rabelda, muutuda tugevamaks, karastada end mehisuse kogemustega, nagu nüüd jannates oma sõbratari vaikimatu, vulkaanilise vaimutööga!

«Kui õnnelik ma olen!» rääkis Stolz endamisi ja unistas omal kombel ette rutates tulevikuaastaist, kui on möödunud nende abielu mesinädalad.

Kauguses naeratas talle jälle vastu Olga uus, altruistlik kujud; see polnud kirglikult armastav naine ega ema-lapsehoidja, kes hiljem värvitus, mitte kellelegi vajalikus elus nārbuma hakkab, vaid midagi muud, üllast, peaaegu enneolematut...

Stolz unistas loovast emast, kes võtab osa õnneliku inim-põlve kõlblast ja ühiskondlikust elust.

Kartusega mõtles ta, kas jätkub Olgal tahet ja jõudu... ja kärsitult aitas ta tal vallutada elu, välja töötada mehisuse tagavara eluvõitluseks: just siis, kui nad mõlemad on veel noored ja tugevad, kui elu veel hoiab neid või selle löögid ei tundu rasketena, kui mure upub armastusse.

Nende päevad tumestusid, kuid mitte kauaks. Äpardused äriasjades, tõhusa rahasumma kaotus — see kõik riivas neid ainult pealiskaudselt. See maksis neile küll uusi askeldusi, sõituseid, kuid unus ruttu.

Tädi surm kutsus Olgas esile kibedad, siirad pisarad ja langes varjuna umbes pooleks aastaks tema elule.

Kõige elavamalt kartust ja alalist muret tekitasid laste haigused. Aga niipea kui kartus möödus, tuli õnn tagasi.

Kõige rohkem häiris Stolzi Olga tervis. Peale sünnitust kosus Olga aeglaselt, ja kuigi ta tervenenes, ei lõppenud Stolzi kartused. See oli ta suurem mure.

«Kui õnnelik ma olen!» kordas ka Olga tasa, vaadeldes meeleldi oma elu, ja langes selle tunnetamisel mõnikord mõtiskellu... eriti viimasel ajal, kolmandal-neljandal abielu-aastal.

Inimene on imelik! Mida täielikum oli Olga õnn, seda mõtlikumaks ta muutus ja isegi... pelglikumaks. Olga hakkas end karmilt silmas pidama, märgates, et teda hämmeldas see elu vaikus, õnnesilmapilkude seisak. Ta raputas vägivaldselt oma hingelt need mõtted ja kiirendas elusamme, otsis palavikuliselt müra, liikumist, muret, kippus mehega linna sõitma, katsus liikuda seltskonnas, inimeste hulgas, kuid mitte alati.

Seltskondlik askeldus riivas teda ainult pealiskaudselt ja ta ruttas oma kodunurgakesse, et heita hingelt mõni raske, ebaharilik mulje, ning ta sukeldus uuesti koduse elu väikestesse muredesse ega lahkunud terveid päevi lastetoast, ta kandis ema-lapsehoidja kohustusi või süvenes koos Andreiga lugemisse, arutellu «tõsise ja igava» üle või nad lugesid poeete või kõnelesid aeg-ajalt Itaalia-reisist.

Olga otsekui kartis langeda Oblomovi-sarnasesse apaatiasse. Ja kuidas ta ka püüdis neid hinge kangestuse silmapilke, hinge und maha raputada, ometi hiilis aeg-ajalt tema juurde õnneunelm, ümbritses teda helesinise ööna ja aheldas oma suikega, kuna pärast saabus jällegi mõtisklev seisak, nagu puhkus elus ja seejärel... hämmeldus, kartus, piinlemine, mingi tuikav nukrus, ja rahutus peas kajasis mingid ebaselged udused küsimused.

Olga kuulatas valvsalt, proovis ennast, kuid ei suutnud välja uurida, selgust saada, mida ta hing aeg-ajalt palub, mida ta hing otsib, kuid aina palub ja otsib midagi, isegi nagu — hirm on öelda — igatseb, nagu oleks talle õnnelikust elust vähe, nagu väsiks ta sellest ja nõuaks üha uusi, enneolematuid elunähtusi, tahtes heita pilku kaugemale tulevikku...

«Mis see ometi on?» mõtles ta hirmuga. «Kas on midagi tarvis või on veel midagi soovida? Kuhu minna? Ei kuhugi!

Edasi ei ole teed... Kas tõesti ei ole, kas tõesti on eluring tehtud? Kas tõesti on seal kõik... kõik?» küsis Olga hing, jättes vastuse ütle mata... ja Olga vaatas erutatult ringi nagu kartes, et keegi võiks tema hingesosinaid kuulda... Ta küsitles pilguga taevast, merd, metsa... vastust ei leidnud kuskilt: seal oli kaugus, sügavus ja pimedus.

Loodus rääkis aina üht ning sama, ta nägi seal lakkamatut, kuid üksluist eluvoolu, millel polnud algust ega otsa.

Olga teadis küll, kellelt tuleks nende ärevuste kohta nõu küsida, ja oleks leidnud vastusegi, kuid missuguse? Aga mis siis, kui see on ainult viljatu mõistuse nurin või, mis veel halvem, sümpaatiaks mitte loodud ebanaiseliku südame janul Issand! Tema, oma mehe ebajumal, — on südametü, kuiva, mitte millegagi rahuldatava mõistusega. Mis temast siis saab? Kas tõesti sinisukk? Kuidas ta langeb, kui Stolz avastab need uued, enneolematud, kuid muidugi temale elus tuntud kannatused!

Olga püüdis end Stolzi eest peita või mõtles välja haiguse, kui silmad vastu tema enda tahtmist kaotasid sametise pehmuse, vaatasid kuidagi tuimalt ja kiivalt, kui nägu hakkas varjutama raske pilv ja ta kõigile püüetele vaatamata ei suutnud end sundida naeratama või rääkima, kuulas ükskõikselt kõige värskema uudiseid poliitilisest maailmast, teaduse uutest avastustest, kunstimaailma uue loomingu kõige huvitavamatest kommentaaridest.

Polnud seejuures nututu ju, ei olnud äkilisi värinaid nagu tol ajal, kui tema närvid mänglesid, kui tema neitsilikud jõud ärkasid ja avaldusid. Ei, see ei ole seal!

«Mis see siis on?» küsis ta meeleheitel, kui ta äkki imeilusalt unistamisväärsel õhtul, või hälli juures, või isegi keset mehe kallistusi ja juttu muutus ootamatult kõige vastu ükskõikseks, kannatas igavuse all...

Äkki ta nagu kivistus ja vaikis, hakkas siis teeseldud elavusega askeldama, et oma kummalist tõbe varjata, või vabandas peavaluga ja heitis magama.

Kuid tal ei olnud kerge end Stolzi terava pilgu eest varjata: ta teadis seda ja valmistus vastama, kui seda peaks vaja tulema, samasuguse ärevusega, nagu kunagi valmistus oma mineviku pihtimuseks. Kõnelus jõudiski kätte.

Nad jalutasid kord õhtul paplipuisteel. Olga peaaegu rippus Stolzi õlal, kuid vaikis sügavalt. Ta piinles oma tund-

matus haigusehoos ja kõigele, millest Stolz juttu alustas, vastas lühidalt.

«Hoidja rääkis, et Olinka on öösel köhinud. Kas saata homme arsti järele?» küsis Stolz.

«Ma andsin talle sooja jooki ja homme teda jalutama ei lase, eks siis vaatamel!» vastas Olga monotoonset.

Nad läksid vaikides puistee lõpuni.

«Miks sa oma sõbratari Sonitška kirjale ei vastanud?» küsis Stolz. «Mina aga ootas, peaaegu oleksin postile hiline nud. See on juba kolmas kiri temalt, mis on jäänud vastamata.»

«Jah, ma tahaksin teda rutem unustada...» lausus Olga ja vaikis siis.

«Ma tervitasin sinu poolt Bitsurinit,» hakkas Andrei uuesti rääkima, «ta on sinusse armunud, võib-olla lohutab see teda veidi, kuna tema nisu kohalesaabusmine viibib.»

Olga naeratas kuivalt.

«Jah, sa juba rääkisid,» vastas ta ükskõikselt.

«Mis sul on, tahad magada või?» küsis Andrei.

Olga süda ei tuksatanud esimest korda, kui algasid küsimused, mis olid nii lähedal asja sisule...

«Veel mitte,» ütles ta tehtud virgusega, «aga mis siis?»

«Oled haige?» küsis Stolz jälle.

«Ei. Miks sa seda arvad?»

«Või tunned igavust?»

Olga surus mõlema käega kõvasti Andrei õlavart.

«Ei, ei!» põikles ta tehtult-sundimatu häälel, milles paraku siiski kõlas igatsus.

Stolz viis ta puisteele kõrvale ja pööras ta näo vastu kuuvalgust.

«Vaata mulle otsa!» ütles ta ja vaatas Olgale ainiti silma.

«Võiks arvata, et sa oled... õnnetu! Sul on täna nii kummalised silmad, ja mitte ainult täna... Mis sinuga on, Olga?»

Kätt naise piha ümber pannes talutas ta Olga uuesti puisteele.

«Tead mis, ma olen nälginud,» ütles Olga ja püüdis naerma hakata.

«Ära valeta, ära valeta! Ma ei armasta seda!» lisas Stolz teeseldud karmusega.

«Õnnetu!» kordas Olga etteheitvalt, peatades Stolzi puies-

teel. «Jah, võib-olla õnnetu seepärast... et olen liiga õnnelik!» lõpetas ta lause nii õrna, pehme häälevarjundiga, et Stolz teda suudles.

Olga muutus julgemaks. Oletus, kuigi kerge, naljatlev, et ta võiks olla õnnetu, tõukas teda ootamatule avameelsusele.

«Mul ei ole igav ega võigi olla: sa tead seda ja ise muidugi ei usu oma sõnu; ma ei ole ka haige, kuid ma... olen mõnikord... nukker... säh sulle — talumatu inimene, kui end sinu eest varjata ei saa! Jah, olen nukker ja ma ei tea, miks.»

Ta pani pea Stolzi õlale.

«Või nii! Miks siis?» küsis Stolz tasa, kummardudes Olga poole.

«Ei tea,» kordas see.

«Kuid peab ju ometi põhjus olema, kui mitte minus ega sinu ümbruses, siis sinus endas. Mõnikord ei ole niisugune nukrus midagi muud kui haiguseidu... Oled sa terve?»

«Jah, võib-olla,» vastas Olga tõsiselt, «et see on midagi sellesarnast, ehkki ma midagi ei tunne. Sa näed, kuidas ma söön, jalutan, magan, töotan. Kuid äkki tuleb mulle nagu midagi peale, mingi tusk, elu tundub mulle... sellisena, nagu puuduks selles midagi... Ah ei, sa ära kuula: see kõik on tühine...»

«Räägi, räägi!» mangus Stolz elavalt. «Noh — elus puudub midagi. Mis veel?»

«Mõnikord nagu kardaksin,» jätkas Olga, «et see ehk muutub... lõpeb... ei tea isegi! Või piinlen rumala mõtte käes: mis veel tulemas on? ... Milleks siis see õnn... kogu elu...» rääkis ta kord-korralt ikka tasemini, häbenedes oma küsimusi. «Kõik need rõõmud, mured... loodus...» sosistas ta, «see kõik kisub mind veel kuhugi; ma ei rahuldu millegagi... Mu jumal! Ma isegi häbenen neid rumalusi... need unistused... Sa ära pane tähele, ära vaata sellele...» lisas ta paluval häälel meelitades. «See kurbus möödub peagi ja ma muutun jälle helgeks ning rõõmsaks, nagu tunnen end praegugi!»

Olga liibus nii aralt ja sõbralikult Stolzi õla vastu, nagu häbeneks ta tõeliselt ja nagu paluks «rumaluste» pärast andestust.

Stolz küsitles teda kaua, kaua vastas Olga nagu haige arstile, jutustas oma nukruse tunnusmärkidest, avaldas kõik

ebaselged küsimused, joonistas talle oma hinge hämmeldusi ja seda, kuidas kadus see terendus, — kõik, kõik, mida suutis meenutada ja tähele panna.

Stolz sammus vaikides puiesteel, pea rinnal, kogu mõttega ärevalt, hämmastunult süvenenud naise ebaselgesse pihtimusse.

Olga vaatas aeg-ajalt mehele silma, kuid ei märganud midagi; ja kui nad kolmandat korda puiestee lõppu jõudsid, ei lasknud ta mehel ümber pöörduda, vaid viis ta omakorda välja kuuvalgusse ja vaatas talle küsivalt silmi.

«Mis sa arvad?» küsis naine häbelikult. «Sa naerad minu rumaluste üle — eks? See nukrus on väga rumal — eks ole?»

Andrei vaikis.

«Miks sa vaikid?» küsis Olga kannatamatult.

«Sa vaikisid kaua, kuigi sa teadsid, et ma juba ammu sind silmas pean; lase siis ka minul vaikida ja mõelda. Sa andsid mulle raske ülesande.»

«Näe, nüüd hakkad sina mõtlema ja mina piinlema, et mida sa küll üksi, endamisi välja mõtled. Asjata ütlesin sulle!» lisas ta. «Parem räägi midagi...»

«Mida pean ma sulle rääkima?» ütles Andrei mõtteis. «Võib-olla avaldub sinus aeg-ajalt veel närvide rike: siis otsustab arst ja mitte mina, mis sul viga on. Homme vaja arsti järele saata... Kui aga see pole see...» algas ta ja jäi mõtlema.

«Mis siis, «kui aga see pole see», räägil» mangus Olga kannatamatult.

Stolz astus mõtteis edasi.

«Noh?» küsis Olga ja raputas meest käest.

«Võib-olla on see fantaasia üliküllus, sa oled liiga elav... võib-olla oled niivõrd küpseks saanud...» lõpetas Andrei poolel häälel, peaaegu endamisi.

«Räägi palun kuuldavalt, Andrei! Ma ei või kannatada, kui sa endamisi pomised!» kaebas Olga. «Ma rääkisin talle rumalusi kokku, tema aga laseb pea norgu ja sosistab midagi omaette! Mul on isegi hirm sinuga siin pimeduses olla...»

«Ei tea, mida öelda... «nukrus tuleb peale, mingisugused küsimused häirivad»: mida sellest mõista? Me räägime sellest veel ja eks siis vaatame. Näib, et tuleb jälle hakata meres käima...»

«Sa ütlesid endamisi: «kui aga... võib-olla... oled küpseks saanud» — mis sa sellega mõtlesid?» küsis Olga.

«Ma mõtlesin...» alustas Andrei, rääkides pikkamööda ja järele mõeldes, nagu ei usaldaks ta isegi mõtteid ja nagu häbeneks ka oma sõnu: «Näed... on silmapilke... see tähendab juhul, kui see ei ole mõne häire tunnusmärk, kui sa oled täiesti terve, siis võib-olla oled sa valminud, oled jõudnud sinna ajajärku, kus elu kasv jääb seisma... kui ei ole enam mõistatusi, kui elu avaneb tervena...»

«Sa tahad vist öelda, et ma olen vanaks jäänud?» rääkis Olga elavalt vahele. «Seda sa ei tohi!» Ta isegi ähvardas meest. «Ma olen alles noor, tugev...» lisas ta end sirgu ajades juurde.

Mees hakkas naerma.

«Ära karda,» ütles ta, «sinul, tundub, on eeldusi mitte kunagi vananeda! Ei, see ei ole see... vanaduses jõud raugeb ja lakatakse eluga võitlemast... Ei, sinu kurbus, nukrustamine — kui see on vaid see, mida mina arvan — on pigemini jõu tunnus... Elava, ärritatud mõistuse otsingud tungivad mõnikord üle igapäevase elu piiride, ei leia seal teadagi vastuseid ja nõnda ilmub nukrus... ajutine rahulolematuse eluga... See on hingenukirus, mis pärib elult tema saladuse järele... Võib-olla on sinuga samuti... Kui see nii on, siis see ei ole rumalus.»

Olga ohkas, kuid tundus, et see oli pigemini rõõmuohe sellepärast, et ta kartused on möödas, et mehe silmis ta ei lange, vaid vastupidi...

«Kuid ma olen ju õnnelik: mu mõistus ei ole tegevusetas; ma ei unista; mu elu on mitmekesine — mis on siis veel vaja? Milleks need küsimused?» rääkis ta. «See on haigus, depressioon!»

«Jah, võib-olla pimedale, nõrgale mõistusele, mis ei ole selleks ette valmistatud, on see surveks. See nukrus ja need küsimused on võib-olla paljusid hulluks ajanud; mõnele tunduvad nad inetute viirastustena, mõistuse sonimistena.»

«Õnn ajab üle, nii väga tahaks elada... ja siis äkki seguneb hulka mingisugune kibestus...»

«Ahah! See on tasu Prometheuse tule eest! Vähe sellest, et sa pead kannatama, ei! Sa pead ka armastama seda nukrust ja austama kahtlusi ning küsimusi: need on tulvil täidetud üliküllus, elu luksus ja nad ilmuvad enamasti õnne tipul, siis, kui ei ole enam jõhkraid soove; nad ei teki igapäevases elus, kus on mure ja puudus, seal ei ole selleks

aega; rahvahulgad liiguvad ega tunne seda kahtluste udu, seda küsimuste tuska... Kuid sellele, kes nendega on õigel ajal kokku puutunud, sellele ei ole nad raskuseks, vaid armsateks külalisteks.»

«Kuid nendest ei saa jagu; nad toovad tuska ja ükskõiksust... peaaegu kõige vastu...» lisas Olga kõhklevalt.

«Kas kauaks? Pärast nad isegi värskendavad elu,» rääkis Stolz. «Nad viivad kuristiku juurde, kust ühegi mungumise peale midagi ei leia, ja sunnivad siis uuesti veel suurema armastusega vaatama elule... Nad kutsuvad juba äraproovitud jõudusid endaga võitlusse, ja nagu näib, selleks, et neil mitte lasta uinuda...»

«Piinelda mingisuguse udu, viirastuste pärast!» kaebas Olga. «Kõik on selge, siis äkki langeb tervele elule mingisugune pahaendeline vari! Kas tõesti ei ole abinõusid selle vastu?»

«Miks ei ole! Tugi on elus eneses! Kui seda aga ei ole, siis on ka küsimusteta vastik elada!»

«Mis siis teha? Alistuda ja nukrustada?»

«Mitte midagi,» vastas Andrei. «Tuleb relvastuda kindla-meelsusega ja minna oma teed edasi kannatlikult ja visalt. Meie sinuga ei ole titaanid,» jätkas Stolz Olga emmates, «meie ei lähe koos manfredite ja faustidega jõhkrasse võitlusse mässavate küsimuste vastu, ei võta vastu nende väljakutset, langetame pead ja elame raske hetke alandlikult üle ning pärast naeratab meile jälle eluõnn ja...»

«Aga kui nad meid rahule ei jäta: nukrus hakkab häirima ikka enam ja enam?» küsis Olga.

«Mis siis? Võtame selle vastu kui elu uue stiihia... Kuid ei, seda ei ole, seda ei või meiega juhtuda! See ei ole sinu nukrus; see on kogu inimsoo vaev. Sulle langes sellest ainult üks tilk... See kõik on kohutav, kui inimene kisub enda elust lahti... kui ei ole tuge. Kuid meil... Annaks jumal, et sinu nukrus oleks see, milleks ma seda pean, ja mitte mõni haiguse tunnus... see oleks halvem. Näed sa, see on see mure, mille ees ma kaitsetult, jõuetult maha langen... Kuid kas suudavad udu, nukrus, mingisugused kahtlused, küsimused võtta meilt meie õnne, meie...»

Andrei ei lõpetanudki, kui naine tormas nagu meeletu tema embusesse ning, põiminud käed ta kaela ümber, tardus bakhandina üheks silmapilguks kirglikku unustusse.

«Ei selgusetus, ei nukrus, ei haigus, ei... isegi surm!» sosistas ta vaimustatult, olles õnnelik, rahustatud, rõõmus. Talle näis, et ta ei olnud oma meest iialgi armastanud nii kirglikult kui sel silmapilgul.

«Vaata ette, et saatust salaja sinu nurinat pealt ei kuulaks,» lõpetas Andrei ebauskliku tähendusega, mida talle sisendas õrn ettevaatus, «ja seda tänamatuseks ei peaks! Saatust ei armasta seda, et tema andidest lugu ei peeta. Täna sa alles õppisid elu tundma, kuid seda peab ka kogema... Oota, kuni elu lööb lõkkele, algavad mured ja töö... ja need algavad — siis... ei ole aega nendeks küsimusteks... Säästa jõudu!» lisas ta tasa, peaaegu endamisi vastuseks Olga kirglikule tuhinale. Ta sõnades kõlas nukrus, nagu oleks ta kauguses juba näinud nii «muret kui ka tööd».

Olga vaikus, tabatuna äkki Andrei hääle nukrast helist. Ta uskus Andreid piiritult, uskus ka tema häält. Ta nakatus Andrei mõtlikkusest, keskendus ja süvenes endasse.

Andreile tõetudes jalutas Olga masinlikult ja pikkamisi mööda puisteed, süvenenud kangekaelsesse vaikimisse. Ta vaatas kartlikult nagu Andreigi elukaugusesse, sinna, kus mehe sõnade järgi algab «katsumuste» aeg, kus ootavad «mured ja töö».

Ta hakkas nägema teistsuguseid unenägusid, mitte sinist ööd, talle avanes nüüd teine elukülg, mitte läbipaistev ja pidulik elu vaikes nurgakeses, keset piiritut üliküllust, kahekesi tema a...

Ei, seal nägi ta tervet ahelat pisaratega niisutatud kahjusid ja kaotusi, paratamatuid ohvreid, nägi elu paastumist, tegevusetusest tekkinud tujudest tahtmatut loobumist, hädakisa ja oigeid, mis tingitud uutest, praegu meile tundmata tunnetest; ta nägi unes haigusi, häireid, mehe kaotust...

Ta võpatas, roidus, kuid vaatas mehise uudishimuga seda uut eluviisi, silmitses seda hirmuga ning mõõtis oma jõudu... Ainult armastus ei pöördunud temast selles unenäos ära, see valvas truu valvurina ka uut elu; kuid ka tema ei olnud enam endine!

Ei ole enam tema kuuma hingust, ei ole selgeid kiiri ja sinist ööd; aastate tagant tundus kõik lapsepõlve mänguna tolle kaugel armastuse kõrval, mille parandas endale sügav ja ähvardav elu. Seal ei ole kuulda ei suudlusi ega naeru, ei

värelev-unistavaid jutte lillede keskel metsasalus, looduse ja elu pidupäevil. Kõik on närbunud ja möödunud.

Too närtsimatu ja hävimatu armastus levis võimsa elujõuna nende nägudel, helkis ühise kurbuse päevil ühise kannatuse aeglaselt vaikivalt vahetatud pilgus, kostis lõputus ühises elupiinade väljakannatamistes, tagasihoitud pisarates ja summutatud nuuksumistes...

Olgat külastavasse udusesse nukrusesse ja küsimustesse asusid tasahilju teised, kuigi kauged, kuid selged ja ähvardavad unenäod...

Mehe rahustava ja kindla sõna ning piiritu usalduse mõjul tema vastu puhkas Olga oma mõistatuslikust, vähestele tuntud nukrusest, tuleviku selgeltnägevatest ja ähvardavatest unedest ning astus julgelt edasi.

Pärast «udu» algas valge hommik koos ema ja perenaise muredega; siin meelitasid teda enda juurde lilleaed ja põld, seal mehe kabinet. Kuid mitte muretult nautides ei mänginud ta eluga, vaid ta elas salajase, tagasihoitud ja erksa mõttega, valmistus ette, ootas...

Ta kasvas ikka suuremaks, suuremaks... Andrei nägi, et ta endine ideaal naisest ja abikaasast on küll kättesaamatu, kuid ta oli õnnelik ka selle ideaali kahvatu vastuhelgi üle Olgas: ta ei lootnud kunagi seda.

Aga ka Stolzil seisis veel ees kaua, kogu eluaja hoolitseda oma meheväärtuse ühel kõrgusel hoidmise eest ennastarmastava ja uhke Olga silmis; seda mitte labasest agarusest, vaid selleks, et ei tumestuks see kristallselge elu; see aga oleks võinud juhtuda, kui Olga usk mehesse oleks vähegi kõikumalöönud.

Paljudele naistele pole selletaolist vaja: kui nad kord mehele on läinud, siis võtavad nad alandlikult vastu nii mehe head kui ka halvad omadused, lepivad tingimusteta neile valmistatud positsiooni ja ümbrusega, või annavad niisama alistuvalt järele esimesele juhuslikule seiklusele ja tunnistavad võimatuks või ei pea vajalikuks sellele vastu panna: «See olevat saatust, kired, naine olevat nõrk olend,» ja nii edasi.

Isegi siis, kui mees mõistuse, selle oma võluva jõu poolest paljudest kõrgemal seisab, siis niisugused naised on sellele mehe paremusele uhked nagu mingile kallile kaelaehtele, ja sedagi ainult juhul, kui see mõistus jääb pimedaks nende viletsatele naiselikkudele vempudele. Kui aga mees julgeb

hakata nägema nende kavala, tühise, mõnikord pahelise elu väiklast veiderdust, lähebki neil selle mõistuse pärast elu raskeks ja kitsaks.

Olga ei tundnud seda pimedale saatusele alistumise loogikat ning ei saanud aru naiste kirekestest ja armulugudest. Oli ta kord oma väljavalitud isiku enese vääriliseks tunnustanud ja temale enda üle õigused andnud, siis uskus ta teda ja seepärast armastaski. Kui ta aga lakkas uskumast — lakkas ka armastamast, nagu see juhtus Oblomoviga.

Kuid seal olid ta sammud veel kõhklevad, tahe kõikuv; ta veel silmitses teraselt ja mõtles süvenedes elu üle järele, äratas alles ellu oma mõistuse ja iseloomu stiihiaid, kogus materjali; loomise töö ei olnud veel alanud, eluteed ei olnud veel õieti välja arvestatud.

Nüüd aga uskus ta Andreisse mitte pimesi, vaid teadlikult, ja Andreis kehastuski mehe täiuslikkuse ideaal Olga silmis. Mida rohkem ja teadlikumalt ta Andreisse uskus, seda raskem oli Andreil ühel kõrgusel püsida, olla mitte ainult Olga mõistuse ja südame, vaid ka kujutluse kangelaseks. Kuid Olga uskus temasse nii, et ei tunnustanud tema ja enda vahel teist vahemeest, teist instantsi peale jumala.

Seepärast poleks Olga tahtnud taluda, kui tema poolt tunnustatud Andrei väärtused oleksid karva võrragi langenud; iga vale toon tema iseloomus või mõistuses oleks toonud kaasa vapustava lahkeli. Purustatud õnnahoone oleks ta matnud rusude alla, või kui ta jõud oleks alles jäänud, siis oleks ta otsinud...

Aga ei, sellised naised ei eksi kaht korda... Pärast niisuguse usu, niisuguse armastuse langust on taassünd võimatu.

Stolz oli oma küllase, voogava eluga, milles õitses närtsimatu kevad, sügavalt õnnelik ja haris, hoidis ja hellitas seda kiivalt, toimekalt, teraselt. Hirm tõusis hingepõhjast ainult sel puhul, kui talle meenus, et Olgagi oli olnud hukkumisest ainult juuksekarva võrra eemal, et see ettearvatud tee, nende kaks elu, mis sulasid kokku üheks, — oleks võinud minna lahku; et eluteede mittetundmine oleks lasknud juhtuda hukutaval veal, et Oblomov...

Ta võpatas. Kuidas! Kuidas oleks Olga toime tulnud tolles elus, mida valmistas talle Oblomov! Tema — ja päevast päeva roomamise keskel, proua maalt, oma laste hoidja, perenaine — ja kõik!

Kõik küsimused ja kahtlused, terve elu palavik kuluks majapidamise muredele, pühade, külaliste, perekondlike kokkutulekute ootamisele, sünnipäevadele, ristsetele, mehe apaatiale ja magamisele!

Abielu oleks ainult vormiks, aga mitte sisuks, abinõuks, mitte eesmärgiks; ta oleks laiaks ja muutumatuks raamiks visiididele, külaliste vastuvõttudele, lõunasöökidele ja piduõhtutele, tühjale lobisemisele? Kuidas suudaks Olga seda elu taluda? Alguses oleks rabelnud, otsides ja aimates elu saladust, oleks nutnud, piinelnud, siis oleks ära harjunud, läinud paksuks, söönud, maganud, nürinenud...

Ei, temaga oleks läinud teisiti: ta oleks nutnud, piinelnud, hääbunud ja surnud armastava, hea ning jõuetu mehe embuses... Vaene Olga!

Aga kui tuli ei kustu, elu ei sure, kui jõud peab vastu ja hakkab nõudma vabadust ja kui ta lööb korraks tiibadega nagu tugev ja terane emakotkas, keda on hetkeks vangistanud nõrgad käed, ning sööstab tollele kõrgele kaljule, kus ta näeb isakotkast, kes on temast veel tugevam ja terasem!... Vaene Ilja!

«Vaene Ilja!» ütles korra Andrei kuuldavalt, meenutades minevikku.

Selle nime juures langetas Olga äkki käed tikkimistööga põlvedele, tõstis pea ja jäi sügavasse mõttesse. Hüüatus kutsus esile mälestused.

«Kuidas ta elab?» küsis ta hetk hiljem. «Kas tõesti ei saa teada?»

Andrei kehtas õlgu.

«Võib mõelda,» vastas ta, «et elame ajal, kus puudub post, kui inimesed eri suundades lahkudes pidasid teineteist hukkunuks ja tõepoolest kadusidki teadmatult.»

«Sa võiksid jälle kirjutada mõnele oma sõpradest: saaks vähemalt teada...»

«Mitte midagi ei saa teada peale selle, mida me juba teame: elus, terve, sealsamas korteris — seda tean ma ilma sõpradeta. Mis temaga aga on, kuidas ta oma elu välja kannatab, kas ta on moraalselt surnud või hingitseb temas veel elusäde — seda võõras inimene ei tea...»

«Ah, ära räägi nõnda, Andrei: mul on hirm ja valus kuulda! Ma tahaksin teada saada, kuid kardan...»

Tal oli nutt varuks.

«Kevadel sõidame Peterburi, — siis saame kuulda.»

«Sellest on vähe, et saame kuulda, — peab tegema kõik, et...»

«Kas ma ei ole seda juba teinud? Kas ma olen teda vähe manitsenud, tema pärast vaeva näinud, tema asju korraldanud, — kui ta selle peale veel vastakski! Kokkusaamisel lubab kõik, aga vaevalt on silme alt ära — hüvasti — jälle uinunud. Janda nagu joomariga!»

«Miks teda silme alt ära lasta?» vastas Olga kannatamatult. «Temaga peab otsustavamalt toimima: tõlda kaasa võtma ja ära viima. Nüüd me asume mõisa elama: ta saab olema meie lähedal... me võtame ta endaga kaasa.»

«Oleme aga saanud endile koorma kaela!» arutles Andrei toas edasi-tagasi käies... «Ja lõppu sel ei olegi!»

«Pead sa seda koormaks?» küsis Olga. «See on uudis! Ma kuulen esmakordselt sinu nurinat selle koorma pärast.»

«Ma ei nurise» vastas Andrei, «ma arutlen.»

«Aga kust tuli see arutus? Sa tunnistasid iseendale, et see on igav, tülikas — eks?»

Olga vaatas Andreile uurivalt otsa. Andrei raputas eitavalt pead.

«Mitte tülikas, vaid kasutu: seda mõtlen ma vahel.»

«Ära räägi nii, ära räägil!» peatas teda Olga. «Mõtlen jälle, nagu möödunud nädalal, terve päeva sellest ja nukrutsen. Kui sinus on kustunud sõprus tema vastu, siis armastusest inimese vastu pead sa seda muret kandma; kui sa ära väsid, lähen ma üksi ega tule sealt temata tagasi: ta heldib minu palvetest, ma tunnen, et mul tuleb kibedalt tasuda, kui näen teda murtuna, surnuna! Võib-olla pisarad...»

«Äratavad ellu, arvad sa?» rääkis Andrei vahele.

«Ei, tegevusele teda ei ärata, kuid vähemalt sunnivad teda enda ümber ringi vaatama ja oma elu paremini korraldama. Ta ei oleks enam poris, vaid endale võrdsete lähedal, koos meiega. Tookord, niipea kui ma ilmusin — ärkas ta silmapilkselt, tal hakkas häbi...»

«Ega sa teda ometi endiselt ei armasta?» küsis Andrei naljatades.

«Ei!» rääkis Olga naljatamata ja mõtlikult, nagu vaadates minevikku. «Mina ei armasta teda endiselt, kuid temas on midagi, mida ma armastan, millele, nagu näib, ma olen truuks jäänud ega muutu nagu teised...»

«Kes teised? Ütle välja nagu mürgine madu, salva, nõela: kas mina või? Eksid. Aga kui sa just tahad teada tõtt, siis mina sind teda armastama õpetasingi ja vähe puudus, et oleksin viinud õnneliku lõpuni. Minuta oleksid sa temast tähelepanematult mööda läinud. Ma andsin sulle mõista, et temal on mõistust mitte vähem kui teistel, ainult see on maetud, iga-suguse rämpsuga alla lämmitatud ja tegevusetu elust uinunud. Tahad, ma ütlen sulle, miks ta sulle kallis on ja miks sa teda veel armastad?»

Olga noogutas peaga nõusoleku märgiks.

«Selle pärast, mis on temas kallim igast mõistusest: ausa, ustava südame pärast. See on ta sünnipärane kuld: ta on seda kaotamatult elust läbi kandnud. Ta kukkus tõugetest, jahtus, uinus, lõpuks kaotas mahalööduna, pettununa jõu elamiseks, kuid ta ei kaotanud ausust ja ustavust. Tema süda ei ole ühtegi valenooti kuuldavale toonud, pori temale külge jäänud ei ole. Teda ei ahvatle iialgi ehitud vale ja miski ei kisu teda eksiteele; lainetagu tema ümber terve ookean rämpsuga ja kurjust, mürgistugu terve maailm mürgist ja mingi pahempidi — Oblomov ei kummarda iialgi vale ebajumala ees, ta hing jääb alati puhtaks, selgeks, ausaks... See on kristalne, läbipaistev hing; niisuguseid inimesi on vähe; nad on haruldased, nad on pärlid rahva hulgas! Tema südant ei saa millegagi osta; teda võib usaldada igas asjas. Näed sa, millele sa oled truuks jäänud ja miks sulle ei saa tema eest hoolitsemine raskeks muutuda. Ma olen tundnud paljusid kõrgete omadustega inimesi, kuid ei ole kunagi kohanud puhtamat, helgemat ja lihtsamat südant; ma olen paljusid armastanud, kuid mitte kedagi nii kindlalt ja palavalt nagu Oblomovit. Kord teda tundma õppinud, ei saa lakata teda armastamast. On see nii? Olen ma õieti väljendanud?»

Olga vaikus ja lõi silmad maha, vaatas tööle. Andrei jäi mõttesse.

«Kas tõesti ei ole sellega öeldud kõik? Ah!...» lisas ta siis elavnes ja rõõmsalt. «Unustasin täiesti «tuvi-õrnuse»...»

Olga hakkas naerma, jättis oma õmblustöö, jooksis Andrei juurde, haaras tal kaela ümbert, vaatas mõned hetked talle sädelevalt silma, jäi siis mõtlema, pani pea mehe õlale. Olga mälestuses tõusis ellu mahe, õrna pilguga mõtlik nägu, alis-tuvus, tema hale, häbelik naeratus, millega ta lahkudes vas-

tas Olga etteheitele... ja Olgal oli nii valus, nii kahju temast...

«Sa ei jäta teda maha?» rääkis Olga, käsi mehe kaela ümbert võtmata.

«Iialgi! Või olgu siis, kui meie vahele ootamatult peaks avanema kuristik, kerkima müür...»

Olga suudles meest.

«Kas Peterburis sa võtad mu tema juurde kaasa?»

Andrei vaikis kõheldes.

«Ütle jah? Jah?» nõudis Olga tungivalt vastust.

«Kuule, Olga,» ütles ta ja püüdis oma kaela Olga käte rõngast vabastada, «enne on vaja...»

«Ei, ütle jah, anna lubadus, ma ei jäta sind rahule!»

«Võib-olla, aga mitte esimesel, vaid teisel korral: ma tean, mis sinuga sünnib, kui tema...»

«Ära räägi, ära räägi!...» katkestas teda Olga. «Sa võtad mu kaasa: kahekesi me teeme kõik. Üksi sa ei oska ega taha!»

«Olgu nii; kuid sa rikud oma tuju ja võib-olla kauaks,» ütles ta rahulolematult, kuna Olga temalt nõusoleku välja pressis.

«Pea siis meeles,» lõpetas Olga oma kohale istudes, «et sa taganed ainult siis, kui «avaneb kuristik või tõuseb müür tema ja sinu vahele», neid sõnu ma ei unusta.»

IX

Rahu ja vaikus valitseb Viiburi poolel, selle prügitamata uulitsail, puust kõnniteedel, kehvade aedade ja nõgeseid täiskasvanud kraavide kohal, kus mõni kits, kaelas katkitõmmatud nõõrijupp, näpsib usinasti aia ääres rohtu või tukub nürimeelselt, ja keskpäeval kopsivad kõnniteel mööduva kirjutaja moodsad kõrged kontsad; aknal liigub musliinkardin ja pelargooni tagant vaatab välja ametniku naine, kuid äkki ilmub aia kohale neiu värske nägu ja kaob samal hetkel, tema järel ilmub välja teine samasugune nägu ja kaob samasugusel viisil, siis ilmub jälle esimene ja seda vahetab teine; kostab kiigel kiikuvate neidude hõikeid ja naeru.

Pšenitsõna majas on kõik vaikne. Vaevalt oled astunud hoovi, kui sind haarab elav idüll: kanad ja kuked sagivad ning

jooksevad nurkadesse peitu; koer hakkab ägedalt haukudes keti otsas karglema; Akulina jätab lehmaliipsmise pooleli, kojamees puulõhkumise ja mõlemad vahivad uudishimulikult külalist.

«Keda soovite?» küsib kojamees ja, kuulnud Ilja Iljitši või majaperenaise nime, näitab vaikides välistrepile ja hakkab jälle puid lõhkuma, külaline aga astub mööda puhast, liivaga kaetud jalgrada välistrepi juurde, mille astmetele on laotatud lihtne, puhas vaibake, tõmbab kella läikima-hõõrutud vaskkäepidemest, ukse avab kas Anisja või lapsed, mõnikord perenaine ise või Zahhar — Zahhar küll viimasena.

Pšenitsõna majas õhkus kõik niisugusest majapidamise külusest ja täiusest, mida polnud isegi varem, kui Agafja Matvejevna oli ühine majapidamine vennasega.

Kööök, sahvrid, puhvet — kõik olid täis riuleid sööginõudega, suuri ja väikesi, ümarikke ja ovaalseid vaagnaid, kastmekanne, kausse, virnadena taldrikuid, malmist, vasest ja savist potte.

Kappidesse oli asetatud nii oma, juba ammu väljaostetud ja enam mitte panditud hõbe kui ka Oblomovi hõbeasjad.

Terved riulid tohtu suuri maokaid ja miniatuurseid teekanne ja mitmed read lihtsaid, maalitud, kullaga kirjatud, lõõmavate südametega, hiinlastega kaunistatud portselantasse. Suured klaaspurgid kohvi, kaneeli, vaniljega, kristallist teeteesid, õli- ja äädikanõud.

Siis olid veel terved riulid täis kuhjatud koduste ravimite, taimede, kompressilahuste, plaastrite, piirituste, kampri, pulbrite, lõhnavate suitsetamisainete pakkidega, pudelite ja karpidega; siin olid ka seep, vahendid pitside puhastamiseks, plekid kide väljavõtmiseks ja muud ja muud — kõike, mida leiad provintsis igast majast, iga majapidamise eest hoolitseva perenaise juurest.

Kui Agafja Matvejevna avab äkki kapi, mis on täis kõiki neid tarbeasju, siis ei suuda ta ise neile narkootilistele lõhnadele vastu panna ja pöörab esialgu näo viivuks kõrvale.

Aidalaes rippusid singid, et hiired neid ei rikuks; seal olid ka juustukerad, suhkrupead, päikesepaistel kuivatatud kalad ja kotid kuivatatud seentega, mis soomlaselt pähklike eest saadud.

Põrandal seisis pütid võiga, suured pealt kaetud savinõud hapukoorega, munakorvid — ja mida-mida seal küll kõike ei

olnud! On vaja teise Homeroose sulge, et täielikult ja üksikasjaliselt loetleda kõike, mis oli kogutud koduse elu väikese noalaeva kõigisse nurkadesse ja kõigile riiulitele.

Köök oli suure perenaise ja ta väärilise abilise Anisja tegevuse tõeliseks pühapaigaks. Majas oli kõike ja kõik oli käepärast omal kohal, kõigis asjus valitses kord ja puhtus; võiks öelda, et kui terves majas oli nurk, kuhu iialgi ei tunginud valgusekiir ega värske õhuvool, ei perenaise silm ega kärmas, kõike ärapühkiv Anisja käsi, siis see oli Zahhari nurk või pesa.

Zahhari tuba oli aknata ja igavene pimedus soodustas inimese eluaseme muutumist pimedaks urkaks. Kui Zahhar siit mõnikord eest leidis perenaise, kel olid mingisugused paranduste ja puhastuste plaanid, teatas ta kindlalt, et see pole naiste teha, kus ja kuidas peavad seisma harjad, viks ja saapad, et kellelgi pole asja sellega, kui tema riided vedelevad põrandal kuhjas, kui magamisase on ahju taga nurgas, tolmu sees, sest tema kannab riideid ja magab sel asemel ja mitte perenaine. Mis aga puutub vihasse, laudadesse, kahte telliskivisse, vaadipõhjasse ja paari puuhalusse, mida ta oma toas hoidis, siis nendeta ta oma majapidamises läbi ei saanud, aga miks — seda ta ei seletanud; edasi ütles ta, et tolm ja ämblikud teda ei sega, ja ühe sõnaga, kuna tema ei topi oma nina nende juurde kööki, järelikult ei soovi ta, et ka teda puudutataks.

Anisjale, kelle ta kord sealt eest leidis, avaldas ta niisugust põlgust, ähvardas nii tõsiselt küünarnukiga, et Anisja kartis Zahhari tuppa vaadatagi. Kui asi esitati kõrgemasse instantsi, see on: Ilja Iljitšile heaksarvamiseks, läkski isand, et järele vaadata ja teha korraldused nagu kord ja kohus ja rangemalt, kuid pistnud ainult pea ukse vahelt Zahhari tuppa vaadanud minuti vältel, mis seal oli, ainult sülitas ega öelnud sõnagi.

«Noh mis, kas saite võitu?» lausus Zahhar Agafja Matvejevna ja Anisjale, kes olid tulnud koos Ilja Iljitšiga, lootes, et Ilja Iljitš osavõtt toob mingisuguse muudatuse. Ja ainult naeratas omal viisil, kogu näoga, nii et kulmud ja põskhabe nihkusid laiali.

Teistes tubades oli igal pool valge, puhas ja tuulutatud. Vanad, luitunud aknakardinad olid kadunud, võõrastetoa ja kabineti aknaid varjasid sinised ja rohelised drapeeringud ning

punaste sakiliste äärtega musliinkardinad — kõik Agafja Matvejevna kätetöö.

Padjad valendasid nagu lumi ja kerkisid mäena peaaegu laeni, voodivaibad olid siidist ja tikitud.

Terveid nädalaid oli perenaise tuba ummistatud mitmest lahtitõmmatud ja üksteisele jätkuks pandud kaardilauast, mille peale olid laiali laotatud voodivaibad ja Ilja Iljitši halatt.

Agafja Matvejevna lõikas riide, pani vatti alla ja tikkis neid oma käega, surudes tööd oma tugeva rinnaga, puurides sellesse silmad, isegi suu, kui oli tarvis läbi hammustada niit, ja töötas armastusega, väsimatu usinusega, tasudes endale tagasihoidlikult mõttega, et halatt ja voodivaibad saavad katma, soojendama, hellitama suurepärase Ilja Iljitši ja ta rahu eest hoolitsema.

Oblomov vaatas päevade kaupa oma toas diivanil lamades mõnuga, kuidas paljad küünarnukid liikusid edasi-tagasi nööla ja niidi järel. Korduvalt tukastas ta läbitõmmatava niidi sahina ja läbihammustatava niidi naksatuse saatel, nagu see juhtus ka vahel Oblomovkas.

«Piisab töötamisest, väsite ära!» keelitas ta perenaist.

«Jumal armastab tööd!» vastas see silmi ja käsi töölt pööramata.

Kohvi toodi Oblomovile niisama hoolikalt, puhtalt ja maitsvana nagu alguseski, kui ta mõned aastad tagasi sellesse korterisse oli kolinud. Rupskisupp, parmesaan-juustuga makaronid, kulebjakad, botvinja, omad kanapojad — see kõik vaheldus ranges järjekorras ja mitmekesisustas meeldivalt väikese majakese üksluisi päevi.

Aknasse paistis hommikust õhtuni teravalt rõõmus päikesekiir, pool päeva ühele, pool päeva teisele poolele, millestki tõkestamatult, sest kummalgi pool olid juurviljaaiad.

Kanaarilinnud siristasid rõõmsalt; pelargoonid ja mõnikord hüatsindid, mida lapsed krahvi aiast tõid, levitasid väikeses toas tugevat aroomi, mis meeldivalt segunes puhta havanna sigari suitsuga, kaneeli ja vaniljega, mida tampis perenaine, liigutades energiliselt küünarnukke.

Ilja Iljitš elas nagu kuldses eluraamis, milles nagu dioraamis¹ vaheldusid ainult päeva ja öö ning aastaaegade hari-

¹ Dioraam — pilt-dekoratsioon läbipaistval pinnal. (Tõlk.)

likud faasid; teisi muudatusi, eriti suuri juhtumeid, mis elu põhjast üles loksutavad terve sadestuse, tihti kibeda ja sogase, ette ei tulnud.

Sest ajast peale, kui Stolz Oblomovi vennase rõõvvõlgadest päästis, kui vennas ja Tarantjev jäädavalt eemale jäid, eemaldus koos nendega ka kõik vaenulik Ilja Iljitši elust. Teda ümbritsesid nüüd lihtsad, head, armastavad inimesed, kes kõik olid nõus oma olemasoluga toetama tema elu, aitama, et ta oma elu tähele ei paneks, ei tunneks.

Agafja Matvejevna seisis oma elu kõrgpunktis; ta elas ja tundis, et elas täiuslikult, nagu ta kunagi varem ei elanud; ainult sõnades seda väljendada ta ei osanud kunagi, nii nagu ennegi, või õigemini — tal ei tulnud seda pähegi. Ta palus ainult jumalat, et see pikendaks Ilja Iljitši elupäevi ja päästaks teda igast «vaevast, kurjast ja puudusest», kuid enda, oma lapsed ja terve maja andis ta jumala meelevalle alla. Seepärast väljendas ta nägu alati üht ja sama: täit, rahuldatus ja soovideta õnne, mis järelikult on haruldane ning teistsuguse iseloomu juures võimatu.

Ta oli tüsedamaks muutunud; rind ja õlad särasid samast rahulolust ja lihavusest, silmades helkis mahedus ja ainult hool majapidamise üle. Ta oli saanud tagasi selle väarikuse ja rahu, millega ta alandlike Anisja, Akulina ja kojamehe keskel maja üle valitses. Nagu endiselt, ta ei käi, vaid nagu ujaks — kapi juurest kööki, köögist aita, ning annab käske tasa ja ruttamata, täielikus teadmises sellest, mida ta teeb.

Anisja on muutunud veel elavamaks kui varem, sest tööd on rohkem; ikka liigub ta, askeldab, jookseb, töötab, kõik nagu perenaine käsib. Ta silmad on isegi ilmekamad, ja nina, see rääkiv nina tükib juba enne ta isikut esile ja otse punetab hoolest, mõttest, kavatsustest, otse räägib, kuigi keel vaikib.

Nad mõlemad on riidetatud vastavalt oma seisuse ja ameti väarikusele. Perenaine on endale soetanud suure kapi, kus on küllaldaselt siidkleite, peleriine ja saloppe; tanud telliti teiselt poolt jõge, peaaegu Liteinajalt, kingi ei ostetud mitte Apraksini, vaid Gostinõi kaubahoovist ja kübargi — kujutage ette — Morskajalt! Anisjagi, kui on keetmise lõpetanud, eriti veel pühapäeval, paneb selga villase kleidi.

Ainult Akulina käib ikka veel, seelikusaba vöö vahele

pistatud, ja kojamees ei suuda isegi suvisel ajal lahkuda pihtkasukast.

Zahharist ei maksa rääkidagi: see tegi hallist frakist endale pihtkuue, samuti raske on otsustada, mis värvi on tal püksid ja millest on tehtud kaelarätt. Ta puhastab saapaid, magab, istub värava juures, vaadates nürilt harvu möödujaid, või lõpuks istub lähimas vürtspoe ning teeb ikka sedasama ja samal viisil, mida varemgi tegi, algul Oblomovkas, pärast Gorohhovajal.

Aga Oblomov ise? Oblomov ise oli selle rahu, külluse ja häirimatu vaikuse täielikuks ja loomulikuks peeglipildiks ning väljendajaks. Oma igapäevast elu teraselt silmitsedes, selle üle mõeldes ja ikka rohkem ja rohkem sellega harjudes otsustas ta lõpuks, et tal pole enam kuhugi minna, pole enam midagi otsida, et ta eluideaal on teostunud, kuigi luuleta ja nende kiirteta, mida talle kunagi maalis ettekujutus: isandlik, lai ja muretu eluvool kodukülas, talupoegade ja mõisateenijate keskel.

Oma praegusele elukorrale vaatas ta kui tollesama Oblomovka elu jätkamisele, ainult kohal ja osalt ka ajal oli teine koloriit. Ka siin, nagu Oblomovkas, õnnestus tal kerge vaevaga elust jagu saada, talt välja kaubelda ja enesele kindlustada häirimatu rahu.

Ta võidurõõmutses sisemuses, kuna ta oli pääsenud elu tüütavate, piinavate nõuete ja ohtude eest, selle horisondi alt, kus valguvad suurte rõõmude piksed ja kajavad suurte murede äkilised kärgatused, kus mänglevad valelootused ja õnne suurepärase viirastused, kus omaenda mõte närib ja sööb inimest, kus tapab kirg, kus mõistus kord hukkub, kord pühitseb võitu, kus inimene võitleb lakkamatus lahingus ja lahkub lahinguväljalt kurnatuna ning ikka rahuldamatuna ja täitmatuna. Tema, kes ei olnud tunnetanud võitluses saavutatud naudinguid, loobus nendest oma mõtteis ja tundis hingerahu ainult tolles mahajäetud nurgakeses, millele on võõras liikumine, võitlus ja elu.

Aga kui ta ettekujutus uuesti keema lööb, unustatud mälestused ja teostamata jäänud unistused mässama hakkavad, kui südametunnistuses hakkavad liikuma etteheited, et elu on nõnda ja mitte teisiti ära elatud — siis magab ta rahunult, ärkab üles, kargab voodist välja, nutab mõnikord lootusetuse külmi pisaraid, leinates helget, alatiseks kustunud eluideaali,

nagu leinaks mõnd kallist kadunut, kibeda teadlikkuse tun-
dega, et pole küllalt palju tema heaks tehtud siis, kui ta elas.

Siis heidab ta pilgu enda ümber, maitseb ajutisi hüvesid ja rahuneb, vaadates mõtteis, kuidas õhtupäike upub vaikselt ja rahulikult ehapuna tulle; lõpuks jõuab arvamusele, et ta elu pole mitte kujunenud, vaid on loodud nii, on isegi ette määratud nii lihtsana, mitte keerukana, et väljendada inimloo ideaalselt rahuliku külje võimalikkust.

Teistele, mõttes ta, on osaks saanud väljendada selle erutavaid külgi, liikvele panna loovaid ja purustavaid jõude: igapähele on oma ülesanne!

Näe, missugune filosoofia arenes välja obloomvlikul Platol, et uinutada teda kohuse ja ülesande küsimuste ja rangete nõudmiste keskel. Ta oli sündinud ja kasvatatud mitte gladiatori areenile, vaid võitluse rahulikuks pealtvaatajaks, tema areng ja laisk hing ei suutnud taluda ei õnneärevust ega elu lööke — järelikult oli ta elu ühe äärmuse avalduseks, ja püüda selles midagi saavutada, midagi muuta või kahetseda — ei maksa.

Koos aastatega ilmusid erutused ja kahetsused harvemini, ja ta heitis tasa ning pikkamisi oma lihtsasse ja avarasse kirstu, mille oli valmistanud ülejäänud olemasolu, mille ta oli teinud oma kätega, nagu vanad erakud, kes, pööranud elule selja, kaevavad endale hauda.

Ta oli juba lakanud unistamast mõisa korraldamisest ja kogu majapidamise sinna toimetamisest. Stolzi poolt määratud valitseja saatis talle jõuluks korralikult väga kenakese summakese, talupojad tõid vilja ja kodulinde ning majas õitses küllus ja rõõm.

Ilja Iljitš muretses isegi endale paari hobuseid, kuid talle omasest ettevaatusest niisugused, kes alles peale kolmandat piitsalööki trepi eest liikuma hakkasid; esimesel ja teisel löögil astus üks neist kõrvale, siis astus korraks teine kõrvale ja alles siis hakkasid nad korruga ja ühtlaselt liikuma, kaelu, selgi ja sabasid pingutatult õieli ajades ja peadega jooksul noogutades. Nendega viidi Vanja teisele poole Neevat gümnaasiumi ja perenaine sõitis mitmesuguseid sisseoste tegema.

Või- ja lihavõttenädalal sõitsid terve pere ja Ilja Iljitš vabaõhupeole ja palaganidesse; harva võeti loož ja külastati teatrit, jällegi terve perega.

Suvel siirduti linna taha, eeliasepäeva reedel — Püssirohu-
vabrikute juurde, ja elus kordusid samad harilikud sündmu-
sed, mis ei toonud mingeid hävitavaid muudatusi; võiks
öelda, et elu löögid nagu üldse ei jõuaks vaiksetesse nurka-
desse. Kuid õnnetuseks kõuekärgatus, vapustades mäejala-
meid ja tohutu suuri õhuruume, tungib ka hiireurkasse, kuigi
nõrgemalt, tumedamalt, kuid urkale tuntavalt.

Ilja Iljitš sõi isuga ja palju, nagu söödi Oblomovkas, käis ja töötas laisalt ja vähe, samuti nagu Oblomovkas. Hoolimata aastate juurdekasvust jõi ta muretult veini ja sõstraviina, magas kaua ja veel muretumalt pärast lõunat.

Kuid äkki tuli muutus.

Kord pärast päevast puhkamist ja tukastust tahtis ta diivanilt tõusta, kuid ei suutnud, tahtis häält teha, kuid keel ei kuulunud sõna. Ehmunult vehkles ta käega, kutsudes inimesi endale appi.

Oleks ta elanud ainult koos Zahhariga, siis oleks ta võinud hommikuni käega telegrafeerida ja lõpuks surrugi, millest oleks teada saadud alles järgmisel päeval, kuid perenaise silm valvas teda jumala silmana; ta ei vajanudki mõistust, vaid ainult südame taipu selleks, et Ilja Iljitšiga pole kõik korras.

Ja niipea kui see mõte talle pähe sähvatas, kihutas Anisja kohe voorimehega arsti järele, perenaine aga pani Oblomovile pea ümber jääd, võttis korraks salakapist välja kõik piiritused ja kompressilahused — kõik, mida harjumus ja kuuldu käskisid tarvitusele võtta. Isegi Zahhar jõudis selle aja vältel ühe saapa jalga tõmmata ja niiviisi, üks saabas jalas, talitas koos arsti, perenaise ja Anisjaga isanda juures.

Ilja Iljitš äratati meelemärkusele, lasti aadrit ja pärast teatati, et tal oli olnud rabandus ja et Oblomovil tuleb muuta eluviisi.

Viin, õlu, vein ja kohv — erakordsed juhused muidugi välja arvatud —, siis kõik rasvane, liha- ja vürtsitatud toit olid talle keelatud; selle asemel kirjutati ette iga päev liikumist ja mõõdukat magamist ainult öösel.

Agafja Matvejevna valveta poleks see kuidagi teostunud, kuid Agafja Matvejevna oskas seda maksma panna nii, et allutas sellele süsteemile terve maja, ja kord kavalusega, kord meelitusega juhtis Oblomovi kõrvale ahvatlevatest kat-

setest juua viina, magada pärast lõunat ning süüa rasvast kulebjakat.

Kui Oblomov jäi tukkuma, kukkus toas nagu iseenesest tool ümber või läks kõrvaltoas mürinal puruks vana, tarvitamiseks kõlbmatu sööginõu või hakkasid mürama lapsed — nii et jookse kas või majast välja! Kui see ei aidanud, kostis perenaise vaikne hää: ta hüüdis Oblomovit ja küsis temalt midagi.

Juurviljaaeda oli rajatud jalgteed ja Ilja Iljitš sooritas seal hommikul ja õhtul kahetunnilisi jalutusi. Koos temaga oli kas perenaine, või kui tal polnud aega, siis Maša või Vanja, või vana tuttav, vaikiv, kõigele alistuv ja kõigea nõusolev Aleksejev.

Seal astub Ilja Iljitš pikkamisi mööda teerada, toetudes Vanja õlale. Vanja on juba peaaegu noormees, gümnaasiumi muundris, ta hoiab vaevu tagasi oma erksat, rutakat sammu, seades end Ilja Iljitši kõnnaku järgi. Ühe jalaga astub Oblomov mitte päris vabalt — see on rabanduse tagajärg.

«Noh, Vanjusa, lähme tupp!» ütles Oblomov.

Nad hakkasid ukse poole sammuma. Neile ilmus vastu Agafja Matvejevna.

«Kuhu teie nii vara?» küsis ta, neid trepile laskmata.

«Mis vara see on! Käisime juba korda kakskümmend edasi-tagasi, siit aiani on aga viiskümmend silda, tähendab — kaks versta.»

«Mitu korda te käisite?» küsis perenaine Vanjalt.

See kogeles.

«Ära valeta, vaata sa mull!» ähvardas Agafja Matvejevna Vanjale silma vaadates. «Ma näen kohe. Pea meele püha-päeva, ma ei lase sind võõrusele.»

«Ei, mammake, tõesti korda kaksteist käisime küll.»

«Ah sa, kelm niisugune!» ütles Oblomov. «Sina muudkui näppisid akaatsiaid, mina aga lugesin kordi...»

«Ei, käige veel! Ka kalaleem pole mul veel valmis!» otsustas perenaine ja lõi ukse nende ees kinni.

Ja Oblomov, tahes või tahtmata, luges veel kaheksa korda, alles siis tuli tupp.

Suurel ümmargusel laual auras kalaleem. Oblomov istus oma kohale, üksipäini diivanile, tema kõrvale, paremale poole toolile asetus Agafja Matvejevna, vasakul, väikesel lapsetoolil istus umbes kolmeaastane laps. Tema kõrvale võt-

tis istet Maša, juba aastat kolmteist vana tüdrukuke, siis Vanja, ja lõpuks oli sel päeval ka Aleksejev Oblomovi vastas istet võtnud.

«Oodake, laske ma panen teile veel ühe kiisa! Juhtus niisugune rasvanel!» rääkis Agafja Matvejevna, pannes Oblomovi taldrikule kiisa.

«Selle juurde maitseks pirukas hästi!» arvas Oblomov.

«Unustasin, tõepoolest unustasin! Ma tahtsin juba õhtul, kuid läks meelest, nagu peoga pühiti peast!» kavaldas Agafja Matvejevna. «Ka teile, Ivan Aleksejevitš, unustasin kotlettide kõrvale kapsaid valmistada,» lisas ta juurde, pöördudes Aleksejevi poole. «Ärge pange pahaks.»

Ta kavaldas jälle.

«Pole viga: ma võin kõike süüa,» ütles Aleksejev.

«Miks siis, tõepoolest, talle ei valmistata sinki hernestega või biifsteeki?» küsis Oblomov. «Tema armastab seda...»

«Ise käisin, vaatasin, Ilja Iljitš, ei olnud head loomaliha saada! Seepärast käskisin teile valmistada kirsisiirupist kisselli: tean, et te seda armastate,» lisas ta Aleksejevi poole pöördudes.

Kissell oli Ilja Iljitšile kahjutu ja seepärast pidi seda armastama ja sööma kõigea rahulolev Aleksejev.

Pärast lõunat ei suutnud keegi ega miski Oblomovit lamamisest tagasi hoida. Harilikult heitis ta siinsamas diivanile selili, kuid ainult selleks, et tunnike lamada. Et ta ei magaks, kallas perenaine siinsamas, diivanil, kohvi, samas mängisid lapsed vaibal ja Ilja Iljitš pidi tahes-tahtmata kõigest osa võtma.

«Jäta Andrjuša narrimine: ta hakkab kohe nutma!» tõrises ta Vanjaga, kui see last ärritama kippus.

«Mašenka, vaata, Andrjuša lööb enese vastu tooli ära!» hoiatas ta hoolitsevalt, kui laps tooli alla ronis.

Ja Maša tõttas «vennast», nagu ta teda nimetas, ära päästma.

Silmapilguks jäi kõik vaikseks, perenaine siirdus kööki vaatama, kas kohv on valmis. Lapsed jäid wait. Toas oli kuulda norskamist, algul tasast, nagu sordiini all, pärast valjemat, ja kui Agafja Matvejevna köögist aurava kohvikannuga ilmus, hämmastas teda norskamine, mis kostis nagu postijaama voorimeeste tarest.

Perenaine vangutas Aleksejeville etteheitvalt pead.

«Ma äratasin, kuid nemad ei pane tähele,» ütles Aleksejev enda vabanduseks.

Perenaine asetaski ruttu kohvikannu lauale, haaras põrandalt Andrjuša ja pani ta tasakesi Ilja Iljitši juurde diivanile istuma. Laps hakkas mööda Oblomovit roomama, jõudis näoni ja haaras tal ninast kinni.

«Aa! Mis? Kes see on?» rääkis ärganud Ilja Iljitš rahutult.

«Teie jäite tukkuma, Andrjuša aga ronis ning ajas teid üles,» kostis perenaine sõbralikult.

«Kuidas ma siis tukkuma jäin?» vastas Oblomov Andrjušat kaissu võttes. «Kas ma ei kuulnud, kuidas ta käekesega minu juurde ronis? Ma kuulen kõik! Ah, sa vallatu niisugune: võttis ninast kinni! Vaat, küll ma sulle näitan! Pea nüüd, pea!» rääkis ta last hellitades ja paitades. Pärast pani ta lapse põrandale ja ohkas nii, et oli kuulda kogu toas. «Jutustage midagi, Ivan Aleksejevitsš,» ütles Oblomov.

«Kõik on juba jutustatud, Ilja Iljitš; pole midagi jutustada,» vastas see.

«Noh, kuidas nii? Teie käite rahva hulgas; kas pole siis midagi uut? Ma arvan, et loete ka midagi?»

«Jah, mõnikord loen, või loevad ja räägivad teised, mina aga kuulan. Vaat eile Aleksei Spiridonõtši juures nende poeg, üliõpilane, luges ette...»

«Mis ta siis luges?»

«Inglastest luges, et toonud kellelegi püsse ja püssirohtu Aleksei Spiridonõtš arvasid, et tuleb sõda.»

«Kellele nad seda tõid?»

«Kas Hispaaniasse või Indiasse — ei mäleta — ei mäleta, ainult saadik oli väga solvunud.»

«Missugune saadik siis?» küsis Oblomov.

«Olen selle unustanud!» ütles Aleksejev, nina lakke tõstes ja püüdes meelde tuletada.

«Kellega see sõda tuleb?»

«Türgi pašaga vististi.»

«Noh, mis siis veel on uut poliitikas?» küsis Oblomov, olles veidi aega vaikinud.

«Kirjutatakse, et maakera hakkab järjest jahtuma: millalgi külmub täiesti ära!»

«Ennäe! On's see poliitika?» küsis Oblomov.

Aleksejev kohmetas.

«Dmitri Alekseitš rääkis esiteks poliitikast,» kaitses end Aleksejev, «ja siis lugesid kõik järgemööda, kuid ei öelnud, kus mis lõppes. Ma tean, et siit algas juba kirjandus.»

«Mis ta siis kirjandusest ka luges?» küsis Oblomov.

«Luges teine, et kõige paremad kirjanikud on Dmitrijev, Karamzin, Batjuškov ja Zukovski...»

«Aga Puškin?»

«Puškinist seal juttu ei olnud. Mina mõtlesin ise ka, miks temast juttu ei ole! Ta on ju heenius,» ütles Aleksejev. Hääldades g-tähte nagu h-d.

Järgnes vaikus. Perenaine tõi õmblustöö ja hakkas nõelapisteid tegema, heites aeg-ajalt pilke Ilja Iljitšile ja Aleksejeville ning erksate kõrvadega kuulates, kas pole kusagil korratust, müra, kas Zahhar köögis ei tõrele Anisjaga, kas Akulina peseb sööginõusid, kas jalgvärv hoovis ei kriuksunud, see on, kas kojamees ei läinud «joogimajja».

Oblomov langes vaiksesse mõtisklusse ja vaikis. See mõttesse süvenemine polnud uni ega ka ärkvelolek: muretult laskis ta mõtteil vabalt uidata, neid millelegi koondamata, kuulas rahulikult südame rütmilist tuksumist ja pilgutas vahetevahel tasaselt silmi nagu inimene, kes ei suuna millelegi pilku. Ta langes ebamäärasesse, saladuslikku seisukorda, omataolisse hallutsinatsiooni.

Vahel laskuvad inimesele harukordsed ja lühikesed mõttesoleku hetked, kus talle tundub, et ta elab teistkordselt läbi kunagi ja kusagil läbielatud hetke. Kas on ta tema ees toimuvat nähtust unes näinud või on see tal kunagi varem elus esinenud, ta on selle unustanud, kuid ta näeb, et tema ümber istuvad needsamad isikud, kes istusid siis, et needsamad sõnad olid juba kord lausunud; kujutlus on jõuetu selleks, et jälle sinna kaduda, mälu ei ärata ellu minevikku, vaid paneb mõtisklema.

Sama oli ka Oblomoviga nüüd. Teda varjab mingi, kusagil juba olnud vaikus, liigub tuttav kellapendel, kuuldu katkihammustatava niidi naksatus; korduvad tuttavad sõnad ja sosin.

«Näe, mitte kuidagi ei saa niiti nõela taha: võta õige sina, Maša, sul on teravamad silmad!»

Laisalt, masinlikult, nagu teadvusetuses vaatab Oblomov perenaisele näkku ja ta mälestuste sügavusest kerkib tuttav, kusagil tema poolt nähtud kuju. Ta püüab selgusele jõuda, millal ja kus on ta seda kuulnud...

Ta näeb suurt, pimedat, ainult ühest rasvaküünlast valgustatud võõrastetuba vanemate majas; ümmarguse laua juures istuvad kadunud ema ja külalised: nad õmblevad vaikides; isa käib vaikselt. Olevik ja minevik sulasid üheks ja segunesid.

Oblomovile näib, et ta on saavutanud selle töötatud maa, kus voolavad mee- ja piimajõed, kus süüakse teenimata leiba ja kaetakse end kulla ja hõbedaga.

Ta kuuleb jutte unenägudest, ennetest, taldrikute kõlinal ja nugade kopsimist, litsub enese hoidja ligi, kuulatab vana-inimese värisevat häält.

«Militrissa Kirbitjevna!» lausub hoidja ja osutab perenaisele.

Talle näib, et seesama pilveke ujub sinises taevas, nagu tookird, seesama tuuleke puhub aknast sisse ja mängib tema juustega; ja Oblomovka isakalkun käib ja kisendab täiest kõrist akna all.

Nüüd hakkas koer haukuma: vististi on külaline saabunud. Ega ometi Andrei ühes isaga ole Verhljovost siia sõitnud? See oli talle pidupäevaks. Tõepoolest, vististi tema: sammud on lähemal, lähemal, uks avaneb... «Andrei!» ütleb ta. Tõepoolest, ta ees seisab Andrei, kuid mitte poisike, vaid täisealine mees.

Oblomov, ärkas: tema ees seisis mitte viirastus, vaid tõeline Stolz.

Perenaine haaras ruttu lapse, tõmbas oma töö laualt, viis ära teised lapsed; kadus ka Aleksejev. Stolz ja Oblomov jäid kahekesi ja vaatasid teineteisele vaikides ning liikumatult. Stolz otse puuris temast silmadega läbi.

«Oled see sina, Andrei?» küsis Oblomov erutusest vaevalt kuuldavalt, nagu küsib armastaja oma sõbratarilt peale pikaajalist lahusolekut.

«Mina,» ütles Andrei tasa. «Sa oled elus, terve?»

Oblomov embas teda, surudes end tugevasti ta vastu.

«Ah,» lausus ta venitades, valades sellesse «ah'i» kogu ulatuses selle nukruse ja rõõmu, mis kaua oli hinges pesitunud ja mida ta võib-olla kunagi lahkumisajast peale ei olnud kellegi ega millegi peale välja puistanud.

Nad istusid uuesti ja vaatasid teineteisele otsa.

«Oled sa terve?» küsis Andrei.

«Jah, praegu küll, jumal tänatud.»

«Aga olid haige?»

«Jah, Andrei, mul oli rabandus...»

«On see võimalik? Mu jumal!» ütles Andrei ehmudes ja kaastundlikult. «Kuid tagajärgedeta?»

«Jah, ainult vasakut jalga ei saa vabalt liigutada...» vastas Oblomov.

«Ah, Ilja Iljitš! Mis sinuga on? Sa oled ju hoopis alla käinud! Mis sa oled teinud selle aja? Ega see ei ole naljasi, juba viies aasta, kus me kokku pole saanud!»

Oblomov ohkas.

«Miks sa Oblomovkasse ei sõitnud? Miks ei kirjutanud?»

«Mis sulle rääkida, Andrei? Sa tunned ju mind ja ära enam päri!» ütles Oblomov kurvalt.

«Ja ikka siin, selles korteris?» rääkis Stolz, lastes pilgul mööda tuba käia. «Ja pole ümber kolinud?»

«Jah, ikka siin... Nüüd enam ei koligi ära!...»

«Miks, on see kindel?»

«Jah, Andrei... kindel.»

Stolz silmitses Oblomovit teraselt, jäi mõttesse ja hakkas mööda tuba käima.

«Aga Olga Sergejevna? On ta terve? Kus ta on? Kas mäletab?...»

Ta ei rääkinud lõpuni.

«On terve ja mäletab sind, nagu oleksite eile teineteisest lahkunud. Ma kohe ütlen sulle, kus ta on.»

«Aga lapsed?»

«Ka lapsed on terved... Kuid ütle, Ilja: sa heidad nalja, et siia jääd? Mina aga tuln sulle järele, et sind sinna, meie juurde, külasse kaasa viia...»

«Ei, ei!» hakkas Oblomov rääkima häält madaldades ja uksele pilku heites, silmanähtavalt ärritatult. «Ei, palun ära alustagi, ära räägi...»

«Miks? Mis sinuga on?» algas Stolz. «Sa tunned mind: ma olen ammu selle endale ülesandeks teinud ja ei loobu sellest. Täni segasid mitmesugused asjaolud, kuid nüüd olen ma vaba. Sina pead elama koos meiega, meie lähedal: otsustasime Olgaga nõnda ja nii see jääb. Jumalale tänu, et ma sind niisugusena ja mitte halvemana eest ei leidnud. Ma ei lootnud... Sõidame!... Ma olen valmis sind isegi vägivaldaga ära viima! Peab teisiti elama, sa saad ju aru, kuidas...»

Oblomov kuulas seda sõnadevalingut kannatamatusega.
«Ära karju, palun, tasemini!» palus ta tungivalt.
«Seal...»

«Mis on seal?»

«Kuuldakse... perenaine mõtleb, et ma tõepoolest tahan ära sõita...»

«Noh, ja mis siis sellest? Las mõtleb pealegi!»

«Ah, kuidas võib sedaviisi!» rääkis Oblomov vahele.
«Kuule, Andrei!» lisas ta äkki otsustaval, senikuulmatul toonil. «Ära tee asjatuid katseid, ära püüa mind veenda: mina jään siia.»

Stolz vaatas hämmastunult sõbrale otsa. Oblomov vaatles teda rahulikult ja kindlalt.

«Sa oled hukkunud, Ilja!» ütles ta. «See maja... see naine... kogu see olukord... Ei või olla: sõidame, sõidame ära!»

Ta haaras Oblomovil käisest ja vedas teda ukse poole.

«Miks tahad sa mind ära viia? Kuhu?» rääkis Oblomov vastu punnides.

«Välja sellest mülkast, soost, valguse ja avaruse kätte, kus on terve, normaalne elu!» rääkis Stolz tõsiselt, peaaegu käskivalt. «Kus sa elad? Mis sinust on saanud? Võta aru pähe! Kas valmistasid sa end selleks elus ette, et magada nagu mutt oma pesas? Sa tuleta meelde kõik...»

«Ära tuleta meelde, ära häiri minevikku: sa ei too seda tagasi!» rääkis Oblomov ja ta näos oli mõte, täis teadlikku mõistust ja tahet. «Mida tahad sa minuga teha? Sellest maailmast, kuhu sa mind kutsud, olen ma jäädavalt lahti lõõnud; kaht lahtikäristatud poolt ei liida ega jooda sa kokku. Hella kohaga olen ma selle mülka külge kasvanud: katsu lahti käristada — järgneb surm.»

«Kuid sa vaata ringi, kus ja kellega sa oled?»

«Tean, tunnen... Ah, Andrei, ma tunnen kõik, saan aru kõigest... mul on ammu häbi maailmas elada! Kuid ma ei saa minna koos sinuga sinu teed ka siis, kui ma isegi tahaksin... Võib olla, et viimane kord oleks veel võimalik olnud... Nüüd... (ta langetas silmad ja vaikis umbes minuti) nüüd on hilja... Mine, ja ära peatu minu juures. Ma väärin su sõprust — seda näeb jumal, kuid ei vääri sinu hoolt.»

«Ei, Ilja, sa räägid, kuid ei räägi lõpuni. Ma viin su ikkagi ära, viin just seepärast, et kahtlustan... Kuule,»

ütles ta, «tõmba midagi selga ja sõidame minu juurde, istu õhtu minu juures. Ma jutustan sulle palju-palju: sa ei tea, mis meil nüüd teoksil on, sa pole kuulnud?»

Oblomov vaatas talle küsivalt otsa.

«Sina ju ei puutu inimestega kokku, olen selle unustanud: lähme, ma jutustan sulle kõik... Kas tead, kes on siin värava juures, tõllas, ta ootab mind... Ma kutsun siia!»

«Olga!» libises äkki ehmunud Oblomovi huulilt. Ta muutus isegi näost teiseks. «Jumala pärast, ära too teda siia, sõida ära. Huvasti, huvasti, ole nii lahke!»

Ta tahtis Stolzi välja lükata, kuid see ei liikunud.

«Ma ei saa minna tema juurde sinuta: ma andsin sõna, kuuled, Ilja? Kui mitte täna, siis homme, sa ainult viivitad, kuid mind minema sa ei kihuta... Homme, ülehomm, kuid ikkagi saame kokku!»

Oblomov vaikus langetatud päi ega julgenud Stolzile pilkugi heita.

«Millal siis? Olga nõuab minult vastust.»

«Ah, Andrei,» ütles ta õrnal anuval häälel, emmates Stolzi ja pannes pea ta õlale. «Jäta mind päriselt... unusta...»

«Kuidas, jäädavalt?» küsis Stolz hämmastunult, vabastades end ta embusest ja vaadates talle näkku.

«Jah,» sosistas Oblomov.

Stolz taandus Oblomovist sammu.

«Oled see sina, Ilja?» noomis ta teda. «Sa tõukad minu endast tema pärast, selle naise pärast!... Mu jumal!» peaaegu karjus ta nagu äkilises valus. «See laps, keda ma praegu nägin... Ilja, Ilja! Põgene siit, lähme, lähme rutiinini! Kuis oled sa langenud! See naine... mis ta sulle on...»

«Abikaasa!» lausus Oblomov rahulikult.

Stolz kivistus.

«Ja see laps on minu poeg! Ta nimi on Andrei, sinu mälestuseks!» lõpetas Oblomov rahulikult hinge tagasi tõmmates, et oli südame raskest koormast vabastanud.

Nüüd muutus Stolz omakorda näost ja pööritas enda ümber hämmastunud, peaaegu totraid silmi. Tema ees äkki «avanes kuristik», kerkis «müür», ja Oblomovit poleks nagu enam olnudki, nagu oleks ta tema silmist kadunud, ja ta tundis ainult seda põletavat tuska, mida tunneb inimene, kes

tõttab erutatult peale lahusolekut sõbraga kokku saama ja saab teada, et teda juba ammu enam pole, et ta on surnud.

«Hukkunud!» ütles ta masinlikul sosinal. «Mida ütlen ma Olgale?»

Oblomov kuulis viimaseid sõnu, tahtis midagi öelda, kuid ei suutnud. Ta sirutas Andreile mõlemad käed ja nad embasid teineteist vaikides, tugevasti, nagu seda tehakse lahingu eel, surma eel. See embus lämmatas nende sõnad, pisarad, tunded...

«Ära unusta minu Andreid!» olid Oblomovi viimased, kustunud häälel öeldud sõnad.

Vaikides, pikkamisi läks Andrei välja, mõtteis ja pikkamisi astus üle hoovi ja istus tõlda, Oblomov aga istus diivanile, toetus küünarnukkidega lauale ja kattis näo kätega.

«Ei, ma ei unusta sinu Andreid,» mõtles Stolz nukralt, sammudes üle hoovi. «Sa oled hukkunud, Ilja: ei maksa sulle rääkidagi, et sinu Oblomovka ei asu enam kolkas, et elu on ka temani jõudnud ja et ka tema peale on langenud päikesekiired! Ei ütle ma sulle, et aasta nelja pärast muutub ta vahejaamaks raudteel, et sinu talupojad hakkavad ehitama teetammi, ja et pärast veereb su vili mööda raudteed sadama poole... Ja siis... kool, kirjaoskus, ja edasi... Ei, sa kohkud uue õnne koidust, harjumata silmadel saab olema valu. Kuid sinu Andrei viin ma sinna, kuhu sa ise ei saanud minna... ja koos temaga hakkame teostama endi noorusaja uniõnne... Hüvasti, vana Oblomovka,» ütles ta, viimast korda väikese maja akendele tagasi vaadates. «Sina oled oma ea ära elanud!»

«Mis seal on?» küsis Olga südame tugevasti kloppides.

«Ei midagi!» vastas Andrei kuivalt ja katkendlikult.

«On ta elus, terve?»

«Jah,» vastas Andrei tujutult.

«Miks sa siis nii ruttu tagasi tulid? Miks sa mind sisse ei kutsunud ja teda kaasa ei toonud? Las ma lähen!»

«Ei või!»

«Mis seal siis sünnib?» küsis Olga ehmunult. «Või «avanes kuristik»? Kas sa mulle ei ütle?»

Andrei vaikis.

«Mis seal siis on?»

«Oblomovlus!» vastas Andrei süngelt ja vaikis kuni koduni mornilt.

X

Viis aastat on jälle möödunud. Ka Viiburi poolel on paljugi muutunud: Pšenitsõna maja juurde viiva tühja uulitsa äärde on ehitatud suvilaid, mille vahelt kerkib pikk kroonu kivimaja, mis takistab päikesekiirtel paista rõõmsalt ja teravalt laiskuse ja rahu vaikse varjupaiga akendesse.

Ka majake ise on veidi vananenud, näib hooletusse jäetuna ja kasimatuna nagu inimene, kel habe ajamata ja nagu pesemata. Värv on maha pudenenud, vihmaveetorud kohati katki; seepärast on hoovil porilombid, millest, nagu varemgi, viib üle kitsas laud. Kui nüüd keegi jalgvärvavast sisse astub, ei kargle vana peni enam reipalt keti otsas, ta haugub kähi-sevalt ja laisalt, kuudist välja ronimata.

Ja missugused muutused on toimunud maja seesmuses! Seal valitseb võõras naine, vallatlevad võõrad lapsed. Sinna ilmub jälle aeg-ajalt metsiku Tarantjevi punane, ärajoodud nagu ega ole enam näha alandlikku, sõnakehva Aleksejevit. Ei ole näha Zahhari ega Anisjat: uus paks köögitüdruk talitab köögis, täites Agafja Matvejevna vaikkeid käske jõhkral ning vastu tahtmist; ja seesama Akulina, seelikusaba vöö vahel, peseb künasid ja suuri savinõusid; seesama unine kojamees, seljas toosama pihtkasukas, veedab osmikus oma elu lõpupäevi. Varajase hommiku ja lõunaaja kindlaksmääratud tundidel vilksatab aiavõrestiku tagant mööda «ven-nase» kuju, suur pakk kaenla all, kummikalossid jalas nii talvel kui suvel.

Mis on siis saanud Oblomovist? Kus ta on? Kus? — Lähemal kalmistul, tagasihoidliku hauamärgi all, põõsaste vahel, vaikselt nurgakeses puhkab ta põrm. Sõbraliku käe poolt istutatud sirelioksad suiguvad haura kohal ja segamatult lõhnab koirohi. Näib, nagu valvaks rahuingel ise tema und.

Nii teraselt kui naise armastav silm tema iga eluhetke valvaski, panid elumasina aeglaselt seisma nii igavene tegevusetus, igavene vaikus kui ka laisk päevast päeva olesklemine. Ilja Iljitš suri nähtavasti valuta, piinata, nagu jääb seisma üles keeramata jäänud kell.

Keegi ei näinud ta viimseid hetki ega kuulnud surmael-seid oiguid. Rabandus kordus veel aasta hiljem, möödus jälle õnnelikult: Ilja Iljitš muutus ainult kahvatuks, nõrgaks,

sõi vähe, harva läks aeda jalutama, muutus veelgi vaikivamaks ja mõtlikumaks, vahete-vahel nuttis. Ta tundis lähenevat surma ja kartis.

Korduvalt tundis ta end halvasti, kuid see möödus. Ükskord hommikul tahtis Agafja Matvejevna harjunud kombe kohaselt talle kohvi tuua, kuid leidis ta puhkamas surivoodil, niisama vaikselt, malbelt nagu magades, ainult pea oli padjalt pisut kõrvale nihkunud ja käed olid kramplikult südamele surutud, kuhu nähtavasti oli veri koondunud ja seisma jäänud.

Agafja Matvejevna on juba kolm aastat lesk; selle aja jooksul on kõik jälle endise kuju võtnud. Vennas oli tegelnud tööttevõtjana, kuid oli laostunud, saanud siis jälle kuidagiviisi, mitmesuguste kavaluste ja alandlikkude palvete abil kantseleisse, endisele sekretäri kohale, «kus talupoegi kirja panna»; ta käib jälle jalgsi ametis ning toob kahekümneviie-, viiekümne- ja kahekümnekopikalisi, täidab nendega kaugemale ärapeidetud laegast. Laud on endiselt jämedakoeline, lihtne, kuid rasvane ja rikkalik, nagu ajal enne Oblomovit.

Peaosa etendas majas vennase abikaasa Irina Pantelevna, s. t. ta võttis endale õiguse hilja üles tõusta, kolm korda päevas kohvi juua, kolm korda kleiti vahetada ning majapidamises ainult üht valvata: et ta aluskuued oleksid võimalikult kõvasti targeldatud. Muusse millessegi ta end ei seganud ja Agafja Matvejevna oli endiselt majas elavaks pendliks: ta talitas köögis toidu juures, jootis tervet maja tee ja kohviga, õmbles kõigile riideid, vaatas pesu, laste, Akulina ja kojamehe järele.

Kuid miks siis nõnda? Ta on ju proua Oblomova, mõisniku lesk; ta oleks võinud elada eraldi, sõltumatult, ilma et ta kedagi vajaks ja et tal millestki puudu oleks? Mis võis teda siis sundida võtma enese peale võõra majapidamise koormat, hoolitsema võõraste laste eest, kõigi nende pisiasjade eest, millele naine end pühendab kas armastuse ajal, perekondlike sidemete püha kohustuse tõttu või igapäevase leiva pärast? Kus on Zahhar, Anisja, ta teenrid, kelle peale tal olid kõik õigused? Kus on lõpuks see elav pant, kelle mees oli talle jätnud, väike Andrjuša?

Ka lapsed on endile kohad leidnud: Vanja lõpetas õppekursuse ja astus teenistusse, Mašenka läks kellelegi kroonu-

maja ülevaatajale mehele, Andrjuša mangusid endale kasvatamiseks Stolz ja ta naine ning peavad teda oma perekonna liikmeks. Agafja Matvejevna ei pidanud kunagi võrdseks ega seganud Andrjuša saatust oma esimeste laste saatusega, kuigi oma südames, võib-olla alateadlikult, leidis neile kõigile võrdse koha. Kuid ta lahutas Andrjuša kasvatusel, eluviisi, tulevase elu terve kuristikuga Vanjuša ja Mašenka elust.

«Mis on need teised? Samasugused kriimsilmad nagu mina ise,» rääkis ta hoolimatult, «nad on sündinud lihtsaist vanemaist, aga see,» lisas ta Andrjuša kohta peaaegu austusega ja teda kui just mitte aralt, siis ometi ettevaatlikult paitades, «see on mõisnikupoeg! Vaata, kui valge ta on, matsakas; kui väikesed käekesed ja jalakesed tal on ning juuksed — kui siid. Täiesti kadunukesse!»

Seepärast nõustus ta vastuvaidlematult, isegi mõninga rõõmuga Stolzi ettepanekuga anda Andrjuša talle kasvatada, arvates, et seal on Andrjušal õige koht ja mitte siin «lihtrahva seas» koos ta kasimata vennapoegade, vennase lapsukestega.

Ta elas majas koos Anisja ja Zahhariga umbes pool aastat pärast Oblomovi surma ning kurdus mures. Ta tallas teeraja mehe hauale ja nuttis silmad tuhmiks, ei söönud, ei joonud peaaegu sugugi, toitis end ainult teest, kuid öösiti ei pannud sageli silmaki kinni ning roidus täiesti. Ta ei kaevanud kunagi kellelegi ja näis, et mida kaugemale nihkus temast lahkumishetk, seda rohkem süvenes ta iseendasse, oma kurbusesse ja sulgus kõikide eest, isegi Anisja eest. Keegi ei teadnud, mis toimus tema hinges.

«Teie perenaine nutab ikka veel meest taga,» rääkis poodnik turul, kellelt osteti perekonnale toidukraami.

«Ikka veel igatseb mehe järele,» rääkis eestseisja kirikuleibade küpsetaja naisele, osutades Agafja Matvejevna kalmistukirikus, kuhu lohutamatu lesk iga nädal palvetama ja nutma tuli.

«Ikka veel tapab end murega,» räägiti vennase majas.

Kord ilmus tema juurde ootamatult, vägivaldselt sisse tungides, kaastunde avaldamise ettekäändel terve vennase perekond koos laste ja isegi Tarantjeviga. Hakkasid voolama labased lohutused, nõuanded «end mitte tappa, hoida end laste jaoks», kõik see, mida oli talle räägitud aastat viisteist

tagasi esimese mehe surma puhul ja mis sel ajal avaldas soovitud mõju, kuid nüüd millegipärast tekitas ainult tusk ja vastikustunnet.

Ta meel muutus palju kergemaks, kui hakati rääkima kõrvalisist asjust ja kui talle teatati, et nüüd võivad nad jällegi üheskoos elada, et ka temal saab olema kergem «oma inimeste hulgas vihelda», et ka neil on hea, sest nii nagu tema ei oska keegi majapidamist juhtida.

Ta palus mõtlemiseks aega, piinles leinates veel umbes kaks kuud ja lõpuks nõustus üheskoos elamisega. Sel ajal võttis Stolz Andrjuša enda juurde ja perenaine jäi üksi.

Näe, seal ta on, tumedas kleidis, must villane rätik kaelas, käib toa ja köögi vahet nagu vari, avab ja suleb endiselt kappe; õmbleb, triigib pitse, kuid aeglaselt, nagu energiata, räägib nagu vastu tahtmist, vaikselt häälel ega vaata enam ringi nagu enne muretult, ühelt esemelt teisele jooksvate silmadega, vaid keskendatud ilmel, varjatud sisemise mõttega silmis. See mõte laskus ta näole nähtavasti samal hetkel, kui ta oli teadlikult ja kaua teraselt silmitsenud oma surnud mehe nägu, ja sest ajast see ei lahkunud temast enam.

Ta liikus majas, tegi kätega kõik, mis oli vaja, kuid ta mõte sellest enam osa ei võtnud. Näis, et mehe surnukeha juures, teda kaotades mõistis ta äkki tervet oma elu ja hakkas selle tähenduse üle järele mõtlema, ja see mõtisklus laskus alatiseks varjuna ta näole. Pärast põletava mure väljanutmist keskendus ta kaotuse teadvusele: terve ülejäänud minevik peale väikese Andrjuša oli temale surnud. Ainult Andrjušat nähes näisid temas ärkavat elumärgid, ta näojooned elustusid, silmad täitusid rõõmusäraga ja valgusid täis mälestuste pisaraid.

Tal nagu poleks olnudki ümbritsevaid lähikondseid: kas vihastab vennas heldel käel väljaantud või mahakauplemata rubla, kõrbenud prae või mittevärske kala pärast, või mossitab vennanaine nõrgalt targeldatud kuubede, lahja ja külma tee üle, või räägib paks köögitudruk jämedusi, Agafja Matvejevna ei pane seda tähele, nagu poleks jutt temast, ei kuula isegi solvavat sosinat: «Proua, mõisnikunaine!...»

Ta vastab kõigele kurbuse väarikusega ja alandliku vaikimisega.

Seevastu aga jõuluajal, lihavõttepühadel, võinädala lõbusatel õhtutel, kui kõik majas rõõmust rõkkab, laulab, sööb ja

joob, hakkab ta äkki keset üldist rõõmu palavaid pisaraid valama ja poeb oma nurka peitu.

Pärast saab jälle tagasi oma keskendunud ilme ja vaatab isegi vennast ja ta naist teatud uhkuse ning kahjutundega.

Ta sai aru, et ka tema elu oli mõnda aega keenud ning hiilanud ja et see on nüüd möödas, et jumal andis tema elule hinge ja oli võtnud selle nüüd tagasi, et temalegi oli sarnanud kord päike, kuid on nüüd alatiseks kustunud... Tõsi küll, et jäädavalt; kuid ühtlasi sai ta elu ka alatiseks mõtte: ta teadis nüüd, milleks ta oli elanud, ja et ta elu polnud möödunud asjata.

Ta oli nii täielikult ja palju armastanud: Oblomovit oli ta armastanud kui armukest, kui meest, kui isandat; ainult rääkida sellest, nagu ka varem, ei suutnud ta kunagi kellelegi. Ja keegi poleks temast arugi saanud. Kust oleks ta selleks sõnu leidnud? Vennase, Tarantjevi ja vennanaise sõnavaras ei olnud niisuguseid sõnu, sest neil polnud neid mõisteid; ainult Ilja Iljitš oleks teda mõistnud, kuid ta ei avaldanud seda talle kunagi, sest siis ei mõistnud ta seda veel isegi.

Vananedes mõistis ta enda minevikku üha rohkem ja selgemini ning varjas seda ikka tõsisemalt, muutus üha sõnahteramaks ja keskendunumaks. Seitsmest aastast, mis ühe hetkena olid mööda vilksatanud, valgusid tervele ta elule kiired, vaikne valgus ja tal polnud põhjust enam midagi soovida ega kuhugi minna.

Ainult kui Stolz talveks linna sõitis, jooksis ta tema juurde ja vahtis ahnelt Andrjušat, kallistas teda arglikult, õrnalt ja pärast tahtis Andrei Ivanovitšile midagi öelda, teda tänada, lõpuks puistata talle välja kõik, kõik, mis oli keskendunud ta südamesse ja elas seal väljapääsuta: Stolz oleks aru saanud, kuid perenaine ei oska, ta tormab ainult Olga juurde, surub huuled ta kaele ja hakkab nii palavaid pisaraid valama, et ka Olga koos temaga tahtmatult nutma puhkeb, Andrei aga erutatult toast lahkub.

Neid kõiki köitis ühine sümpaatia, ühine mälestus surnu kristall-puhtast hingest. Stolzid palusid tungivalt Agafja Matvejevnaat koos nendega maale sõita, kus ta elaks koos nendega, Andrjuša juures, kuid ta kordas ikka üht: «Kus olete sündinud ja eluaja elanud, seal peab ka surema.»

Asjata andis Stolz talle aru mõisa valitsemisest, saatis talle temale kuuluvad sissetulekud, — kõik andis ta tagasi, paludes need Andrijuša jaoks alal hoida.

«See on tema, mitte minu oma,» kordas ta kangekaelselt, «temale läheb seda tarvis; ta on isand, aga mina elan ära selletagi.»

XI

Kord umbes keskpäeva ajal läksid Viiburi poolel mööda puust jalgteed kaks isandat; nende järel sõitis kaless. Üks neist oli Stolz, teine tema sõber, kirjanik, tüse, ükskõikse näoga, unistavate, nagu uniste silmadega. Nad jõudsid kiriku juurde; päevane jumalateenistus oli juba lõppenud ja rahvas voolas uulitsale; kõige ees tulid kerjused. Nende jõuk oli suur ja mitmekesine.

«Ma tahaksin teada, kust tulevad kerjused?» ütles kirjanik kerjuseid vaadeldes.

«Kuidas kust? Roomavad välja igasugustest pragudest ja urgastest...»

«Ma ei küsi mitte seda,» vastas kirjanik, «ma tahaksin teada: kuidas võib muutuda kerjuseks, sattuda sellesse seisukorda? Kas sünnib see äkki või pikkamööda, tõeliselt või silmakirjaks?»

«Milleks sa seda teada tahad? Kavatsed ehk kirjutada *Mystères de Pétersbourg*?»¹

«Võib-olla...» lausus kirjanik laisalt haigutades.

«Paras juhus: küsi ükskõik kellelt, ühe rubla hõbeda eest müüb ta sulle kogu oma eluloo, sina ainult kirjuta üles ja müü kasudega edasi. Vaata vanameest, näib, et ta on kõige tavalisem kerjusetüüp. Hei, vanamees! Tule siia!»

Vanamees pöördus kutse peale ümber, võttis mütsi peast ja astus nende juurde.

«Armulised härrased!» kähises ta. «Aidake vaest, kolmekümnes lahingus vigastatud, puruvana sõjameest...»

«Zahhar!» hüüatas Stolz imestunult. «See oled sina?»

Zahhar vaikis viivu, varjas silmi käega päikese eest ja vaatas teraselt Stolzile otsa.

¹ *Mystères de Pétersbourg* — Peterburgi saladused (prants. k.). Stolz vihjab siin Eugène Sue romaanile „Pariisi saladused“.

«Vabandage, ekstsellents, ei tunne ära... olen päris pime!»

«Oled unustanud oma härra sõbra Stolzi,» ütles Stolz etteheitvalt.

«Ah, ah, isake Andrei Ivanovitš! Issand, pimedus võttis võimuse! Isake, kallid taadik!»

Ta püüdis Stolzi kätt ja seda mitte tabades suudles tema kuuehõlma.

«Et issand mulle, neetud penile, veel selle rõõmu laskis osaks saada...» hakkas ta pool-naerdes, pool-nuttes ulguma.

Terve tema nägu laubast lõuani oli nagu põletatud punasest pitsatist. Peale selle helkis ninal sinakas varjund. Pea oli täiesti paljas; põskhabe oli endiselt suur, kuid sassis ja vanunud nagu vilt, kummaski habemepooles valendas nagu tomp lund. Seljas oli tal kulunud, täiesti luitunud sinel, millel üks hõlm puudus; paljaste jalgade otsas olid vanad viltusõtkutud kalossid; käes hoidis ta üsna kulunud karusnahkset mütsi.

«Ah, sa armuline issand! Missugust armu on ta mulle andnud tänase päha puhul...»

«Millises seisukorras sa oled? Mispärast? Kas sul häbi ei ole?» küsis Stolz karmilt.

«Ah, isake Andrei Ivanõtš! Mis teha?» algas Zahhar ohates. «Millega end toita? Kui Anisja alles elas, siis ma ei hulkunud, oli tükki leiba, aga kui ta koolerasse suri — jumal olgu talle armuline! —, ei tahtnud proua vennas mind enam pidada, nimetas mind söödikuks. Mihhei Andreitš Tarantjev ikka katsus, kui temast mööda läksin, tagant jalaga lüüa: ei olnud enam mingit elu! Kui palju etteheiteid pidin kannatama. Kas usute, isand, et leivatükk ei läinud kurgust alla! Kui mitte proua, jumal andku talle tervist!» lisas Zahhar risti ette lüües, «oleksin ammugi külma käes hukkunud. Ta andis talveks riideid ja niipalju leiba, kui süda kutsus, ning nurga ahju peal — kõik oma armust. Kuid minu pärast hakati talle etteheiteid tegema ja ma läksin ära iga nelja tuule poole! Nüüd vi olen juba teist aastat...»

«Miks sa teenima ei läinud?» küsis Stolz.

«Isake Andrei Ivanõtš, kus leiad tänapäeval teenistust? Olin kahel kohal, kuid minuga ei olnud rahul. Nüüd on kõik teisiti, mitte nagu enne, ajad on muutunud halvemaks. Toa-

poisse nõutakse kirjaoskajaid ja ka suursugustel isandatel ei ole enam viisiks, et esikud oleksid endiselt rahvast täis. Ikka üksainus toapoiss, harva kaks. Ise võtavad saapad jalast, olevat mingisuguse masina välja mõelnud!» jätkas Zahhar masendatult. «Häbi, häbi, isandate sort hakkab kaduma!»

Ta ohkas.

«Vaata, olin sakslase, kaupmehe juurde peaaegu kohta saamas, pidin esikus istuma: kõik läks hästi, aga siis saatis ta mind puhvetisse tööle! On see siis minu töö! Kord viisin mingisuguseid sööginõusid, böömi omad või... põrandad siledad, libedad — et nad maa alla vajusid — äkki jalad läksid laiali, kõik nõud, nii nagu olid, lendasid koos kandmikuga vastu põrandat: noh, mind kihutati minema! Teisel korral meeldis minu välimus ühele vanale krahvinnale. «Auväärne välimuselt,» ütles ta ja võttis mind uksehoidjaks. Hea, vanaaegne amet: istu võimalikult tähtsa näoga toolil, pane jalg põlvele, kiiguta seda ja ära tee kohe väljagi, kui keegi tuleb, vaid urise enne, siis alles lase ta läbi või anna kuklasse ja viska välja, nagu just vaja on; kuid headele külalistele enesestki mõista käega niisugune žest, näe, nii!» Zahhar näitaski, kuidas käega žesti tehakse. «See on meelitatav, teadagi. Kuid proua juhtus piriseja — jumal temaga! Kord heitis pilgu minu kongi, nägi lutikat, hakkas jalaga vastu maad trampima ja kisendama, nagu oleksin mina lutikad välja mõelnud! Kes on näinud majapidamist lutikatal! Teinekord jälle läks minust mööda ja näe, talle tundus, nagu oleks mul viinahais juures... tõesti imelik! Ja vallandas.»

«Sa tõepoolest haised viinast, lehkab kohel!» lausus Stolz.

«Mure pärast, isake Andrei Ivanõtš, jumala eest, mure pärast,» kähises Zahhar kibedalt nagu kortsutades. «Proovisin voorimehegi ametit. Kauplesin enda peremehe juurde, kuid külm võttis jalad ära: jõudu on vähe, olen jäänud vanaks! Hobune juhtus igavene õel: ükskord ajas mind tõlla alla, peaaegu oleks vaeseomaks teinud; teinekord muljus vanaeite, mind viidi jacs-konda...»

«Noh, hea küll, ära hulgu ega joo, tule minu juurde, annan sulle nurga, sõidame maale — kuuled?»

«Kuulen, isake Andrei Ivanõtš, jah...»

Ta ohkas.

«Ei tahaks kuidagi siit ära sõita, hauakese juurest! Meie toitja Ilja Iljitš,» hakkas ta jälle ulguma, «veel täna tuleta-

sin teda meelde, issand olgu talle armuline! Missuguse isanda võttis meilt issand! Elas inimestele rõõmuks, oleks võinud elada sada aastat...» nuuksus ja kordas sõnahaaval Zahhar, kortsutades nägu. «Täna käisin tema haua; alati kui siiapooletulen, siis lähen ka sinna vaatama, istun ja istun; pisarad aina jooksevad... Jään mõnikord sedaviisi mõtetesse, kõik vaikib ja mulle näib, nagu hüüaks ta: «Zahhar, Zahhar!» Kananahk tuleb ihule! Jah, pole enam niisugust härrat! Ja kuidas ta teid armastas, issand, tuleta tema hingest oma taevariigis meelde!»

«Noh, tule Andrijušat vaatama; ma lasen sulle süüa anda, sind rõivastatakse ja tee siis, nagu tahad!» ütles Stolz ja andis talle raha.

«Tulen; kuidas ei peaks ma tulema Andrei Iljitši vaatama? On vist juba suureks sirgunud! Issand! Missugust rõõmu on issand lasknud mulle osaks saada! Tulen, isake, andku jumal teile tervist ja pikka iga...» pomises Zahhar ärasõitvale kalessile järele.

«Noh, kas kuulsid selle kerjuse elulugu?» küsis Stolz oma sõbralt.

«Kuid kes oli see Ilja Iljitš, keda ta mainis?» küsis kirjanik.

«Oblomov: ma olen temast sulle juba sageli rääkinud.»

«Jah, nime mäletan; see oli sinu seltsimees ning sõber. Mis temast sai?»

«Hukkus, hävis asjatult.»

Stolz ohkas ja süvenes mõtteisse.

«Kuid ta ei olnud teistest rumalam, ta oli puhta ja selge hingega nagu klaas; õilis, õrn, kuid — kadus!»

«Miks? Mis põhjusel?»

«Mis põhjusel... mis oli põhjuseks?... Oblomovlus!» ütles Stolz.

«Oblomovlus!» kordas kirjanik nõutult. «Mis see on?»

«Kohe jutustan, las kogun mõtteid ja tuletan veel meelde. Ja sina kirjuta üles: võib-olla läheb kellelegi vaja.»

Ja ta jutustas, mis siin on kirjutatud.

„OBLOMOV“¹

Romaan „Oblomov“ on Gontšarovi kunstilise loomingu tipp-saavutus. „Oblomovis“ häbimärgistab ta suure kunstilise väljendusjõuga pärisorjust, mis Gontšarovi arvates läks paratamatult vastu oma lõpule, paljastab maa-aadli mahajäämust ning tardumust ja näitab meile „oblomovlust“ kui vene elu suurimat pahet ning häda. Maksim Gorki hindas „Oblomovit“ kui vene kirjanduse üht silmapaistvamat teost. Gontšarovi romaanil oli suur tähtsus vene haritlaskonna progressiivsete ringide võitluses pärisorjusliku korra vastu, teos etendas suurt osa vene kriitilise realismi arengus.

Romaani idee tekkis 1847. aastal. „Peatselt peale „Tavalise loo“ ilmumist ajakirjas „Sovremennik“ oli mul valminud „Oblomovi“ plaan,“ kirjutas Gontšarov hiljem.

Töö romaani kallal edenes aeglaselt, suurte vaheaegadega. Katke romaanist, „Oblomovi unenägu“, ilmus trükis veebruaris 1849. a. Romaani esimene osa valmis mustandina 1850. aastal. Peale ümbermaailmareisilt tagasitulekut Peterburi pöördus Gontšarov uuesti oma teose juurde tagasi. Sellest jutustab kirjanik järgmist: „1857. a. sõitsin ma välismaale, Marienbadi, tegin seal läbi tervisvee ravikuuri ja seitsme nädala jooksul kirjutasin valmis peaaegu kõik kolm viimast jagu.“

Romaani idee ja „Oblomovi“ kirjutamise algus kuuluvad aega, mil Gontšarov suhtles Belinskiga. Ei ole kahtlust, et romaani pärisorjusevastane sisu kujunes suure revolutsioonilise demokraadi mõjutusel. Seda tõendab ka Gontšarov ise, öeldes: „Kirjanikud, kes oma jutustustes ja olukirjeldustes kujutasid pärisorjuslikku korda, võlgnevad selle suuna eest tänu peamiselt tema (s. t. Belinski) tulistele nii suulistele kui ka kirjalikele sõnavõttudele.“ Gontšarov kirjutas oma romaani pärisorjuse kaotamise

¹ Tõlgitud teosest: С. М. Петров — И. А. Гончаров. Изд. «Знание», Москва, 1951.

eelõhtul, demokraatliku liikumise tõusu ajal, mille eesotsas olid Tšernõševski ja Dobroljubov. Tolle aja ühiskondlik suund ja „Sovremenniku“ tegevus tugevdasid kindlasti „Oblomovi“ kriitilist teravust. Seda tõendab ka see fakt, et Gontšarov oli pärast täiesti nõus Dobroljubovi hinnanguga romaani sotsiaal-poliitilise mõtte kohta.

„Oblomov“ ilmus 1859. a. ajakirja „Otetšestvennõje Zapiski“ neljas esimeses numbris. Romaanil oli suur edu.

Kirjanikud „Sovremenniku“ ringkonnast tervitasid soojalt romaani ilmumist. L. N. Tolstoi kirjutas samal aastal ühes oma kirjadest: „„Oblomov“ on kapitaalset teos, missugust ammu, ammu ei ole enam ilmunud. Oelge Gontšarovile, et ma olen „Oblomovist“ vaimustatud... „Oblomovi“ edu ei ole juhuslik ega ülespuhutud, vaid terve, täielik ja mitte ajutine...“

Hüüdsõna „oblomovlus“ lendas kiirelt läbi terve Venemaa. „Sõna „oblomovlus“ ei sure meie kirjanduses,“ märkis kriitik-demokraat Pissarev samal 1859. aastal. „See sõna on loodud nii õnnestunult, see iseloomustab nii käegakatsutavalt üht olulist perioodi meie vene elus, et tõenäoselt levib see kirjandusest kõnekeelde ja saab üldtarvitatavaks.“

Kõige põhjalikuma hinnangu andis Gontšarovi romaanile revolutsioonilis-demokraatliku leeri esindaja N. Dobroljubov oma kuulsas artiklis „Mis on oblomovlus?“. See kuulus artikkel ilmus „Sovremennikus“ 1859. a. maikuus. Selles teoses rõhutas Dobroljubov selle romaani tohutu suurt ühiskondlik-poliitilist tähtsust ja kriipsutas alla „Oblomovi“ feodalistlik-pärisorjuslikku korda paljastavat jõudu.

Gontšarovi romaan „Oblomov“ oli vene progressiivsete ringide püüete väljenduseks, nende ringide väljenduseks, kes tajusid pärisorjuse ikkest rõhutatud vene elu edaspidise seiskumise ja mahajäämise talumatust.

Romaanis on antud pilt pärisorjuse ajastu vene ühiskonna nende kihtide elust, kellele pärisorja-talupoja sunnitöö oli heaolu aluseks. Gontšarov kujutas realistlikult mõisnike ja aadlike keskonda, unist pärisorjuslikku Oblomovkat ja bürokraatlikku Peterburit, paljastades sellega poolfeodalistliku Venemaa kogu ühiskondlikku korda. Lapsepõlve-muljed, Simbirski provintsielu pildid ja teenistus pealinnas andsid rikkalikku materjali Venemaa kaasaegset elu haarava romaani jaoks. Tuletades meelde oma lapsepõlve-aastaid, kirjutas Gontšarov: „Mulle tundub, et minul, väga terasel ja tundlikul poisil, tekkis oblomovlusest ähmane

kujutlus juba siis, kui ma vaatasin kõiki neid inimesi, seda mure-
tut olesklemist, jõudeelu ja lamamist." Hiljem rikastus see kujut-
lus uute muljetega, mis peegeldusid ka romaanis.

Oblomovluse olemust ja tekkimist paljastatakse romaanis
pärisorjusevastasest, demokraatlikust seisukohast. Juba „Oblomovi
unenäos" näitas Gontšarov veenvalt, et oblomovlus kujunes ja
kasvas välja pärisorjuslike suhete pinnal „ristitud elus-
omandi", „kolmesaja Zahhari" valdamise pinnal. Temale omase
üksikasjalisusega näitab Gontšarov, kuidas reipast ja elavast poi-
sist Iljušast kasvas Oblomov, kuidas järk-järgult suruti temas
maha tegevusekatsed ning kuidas ta muutus selleks, mis ta on.
Lapsepõlvest peale ümbritses teda unine, laisk elu. Oblomovka
elanikud mõistsid elu õiget hüvangut kui... rahu ja tegevuse-
tust, nad talusid tööd nagu nuhtlust. Isegi raamatuid peeti „niisu-
guseks" asjaks, milleta võib kergesti läbi saada". Poisil ei lubatud
kunagi midagi ise endale teha. Zahhar „tõmbab talle sukad jalga,
pane kingad otsa, ja Iljuša, nüüd juba neljateistkümnepaastane
poiss, ei tee muud, kui ulatab lamades teenrile kord ühe, kord
teise jala; kui talle aga vähegi midagi on vastumeelt, siis annab
ta Zahharkale jalaga vastu nina. Kui aga rahulolematule Zahhar-
kale tuleb mõttesse kaevata, saab ta ka veel vanematelt müksu." Ja
nii kasvas Oblomov inimeseks, kes ei sobinud tööks ega aktiiv-
seks eluks. Ning pikkamööda arenes ka Oblomovis vastik päris-
orjuslik moraali. „Nurjatu harjumus saada oma soovide rahul-
dust mitte omaenda jõupingutustest, vaid teistelt," kirjutab Dob-
roljubov Oblomovist, „oli temas arendanud apaatse liikumatuse
ja teda paisanud kõlbelise orjuse viletsasse seisundisse. See
orjus põimub nii ühte Oblomovi härrasmehelikkusega, nad tungi-
vad sedavõrd teineteise sisse ja üks sõltub sedavõrd teisest, et
nende vahel ei näi olevat vähematki võimalust piiri tõmmata."¹

Oblomovi pärisorjust pooldav iseloom, tema parasiitlik filo-
soofia ja iseenda isiku hindamine on hiilgavalt väljendatud stsee-
nis, kus Oblomov noomib solvunult Zahhari, kes oli julgenud võr-
relda oma isandat „teistega". „Mina olevat teine! Kas mina rahe-
len, kas ma töötan? Sõõn ma vähe, mis? Olen ma välimuselt
kõhetu ja armetu? Paudub mul midagi? Mul on, kes kätte ulatab,
tee! Ma ei ole kordagi oma elu vältel endale ise sukki jalga
tõmmanud, jumalale tänu! Või hakkan ma muretsema? Milleks?
Ja kellele ma seda räägin? Kas ei ole sina mind talitanud minu

¹ N. Dobroljubov — Valitud filosoofilised teosed I, RK „Ilukir-
jandus ja Kunst", Tallinn 1948, lk. 290.

lapsepõlvest alates? Sa tead seda kõike, oled näinud, et mind on
kasvatatud hellalt, et ma ei ole iialgi kannatanud ei külma ega
nälga, ei ole tundnud puudust, ei ole ise endale leiba teeninud
ja üldse tegelnud musta tööga." See kuulus tiraad näitab, et
aadli parasitism, jõudeolek ja kõlbmatus tööle ei paistnud
Oblomovile sugugi tülgaastavatena; otse vastupidi — ta ülendas
nad oma elu printsiibiks.

Dobroljubov näitas oma artiklis, et luues endale ideaali mure-
tust, vabast ning külluslikust mõisnikuelust, mida kindlustas
pärisorjade töö, Oblomov ei mõelnudki sellele, kas tal selleks on
õigusi, ta „ei selgitanud endale oma vahekordi maailma ning
ühiskonnaga... seepärast tüütas teda ja ajas talle igavust peale
kõik, mida ta oli sunnitud tegema. Ta teenis — ja ei suutnud aru
saada, milleks kirjutatakse neid pabereid"¹; ta läks erru, õppis —
teadmata milleks, ning ladus raamatud nurka. „Kõik muutus talle
igavaks ja vastikuks, ja ta lebas küljeli täieliku, teadliku põlgu-
sega „inimeste sipelgatöö" vastu, kes askeldavad ja kurnavad
endid jumal teab mispärast..."²

Oblomovluse pinnal arenes romaani kangelasel haiglane unis-
tamisvõime, väljendudes igasugustes manilovlikkudes fantaasiates,
mis võttis võimust diivanil lamava Oblomovi üle. Kord kujutab
ta end geniaalse ja võitmatu väejuhina, kord valib ta „mõtte-
targa või suure kunstniku elutee: kõik kummardavad tema ees;
ta löikab loorbereid; rahvamurd jookseb talle järele".

Tavaliselt aga valdas teda apaatia ja ta ei pidanud seda
sugugi koormavaks. Oblomovi silmis jagunes elu kaheks pooleks:
„üks pool koosnes tööst ja igavusest — need olid talle sünonüü-
mid, teine — rahust ja vaiksest lõbust". Kuid lõbustusedki
tüütasid teda pikapeale. Aeglaselt, kuid kindlalt suri Oblomovis
vaimne elu. Ta pettus kunstis ja looduse ilus, sõbrad muutusid
talle vastikuks... Nagu ehtne feodaal-mõisnik kardab Oblomov
ka linna koos selle rahutu eluga. Hirmu ja meelepahaga kuulab
ta Stolzi jutustusi tööstuslikest uuendustest Oblomovka läheduses
ja unistab idüllilisest elust mõisas, kaugel linna tormisest elust.

Gontšarov näitab, et Oblomovil ei puudunud mõningad head
omadused. Ta on humaanne, tahab, et ühiskond hoolitseks ka hei-
dikute, õnnetute inimeste eest. Oma arutlustes ilmutab ta sageli
tervet mõistust ja isegi kriitilist suhtumist niisugustesse elunäh-
tustesse nagu bürokraatia, seltskonna tühisus jne. Kuid kõik

¹ N. Dobroljubov — Valitud filosoofilised teosed I, lk. 293.

² Sealsamas, lk. 294.

need mõttemõlgutused jäid viljatuks, ja ikka sellesama olustiku-
lise kasvatuse ja harjumuse tõttu, mille nimeks on — oblomovlus.

Oblomovil oli õnne kohata ebatavalist, tundelist neiut, too
hakkas teda kuumalt armastama. Armastus haaras ka Oblomovit,
kuid kõik see lõppes samas oblomovluse vaimus. Laiskus võitis
Oblomovis armastuse: ta ei suutnud taluda uute tunnete häireid,
võtta endale mingisuguseid kohustusi teise inimese ees, muuta
oma eluviisi. Ta tuli järeldusele, et armastus on üliraske elukool,
ja loobus armastusest.

Olga Iljinskaja katse äratada Oblomov aktiivsele elule lõppes
ebaõnnestumisega. Kibeda pettumusega oli Olga sunnitud ütleva
Oblomovile, kes kartis eksitust armastuses: „Heitke jälle selili,
siis te ei eksi, ei lange kuristikku.“ Ja kui Olga on sunnitud
nukralt küsima: „Miks hävines kõik? Kes on sind, Ilja, ära need-
nud?.. Sellel pahel ei ole nime...“, vastab Oblomov vaevalt
kuuldavalt: „On... oblomovlus!“ See oli tema teadvuse, mõtte
viimaseks avalduseks.

Oma romaanis püüdis Gontšarov näidata ka kaasaja uut
inimest, Oblomovi vastandit. See on Andrei Ivanovitš Stolz.
Stolz tuletab meelde onu Adujevit „Tavalisest loost“. Ta on
aktiivne inimene, täis energiat, ta omab head haridust, ta on kul-
tuurne, ettevõtlik, praktilise meelega tegelane, täielik vastand
Oblomovile — niisugune on Stolzi pale. Isegi oma välimuselt on
Stolz kontrast Oblomovile. Ta „koosneb luudest, lihastest ja erku-
dest nagu puhastverd inglise hobune.“ Tutvustades Stolzi jutus-
tab Gontšarov: „Ja nii nagu tal ei olnud midagi liigset organis-
mis, tasakaalustas ta ka oma elu kõlbeliste funktsioonide prakti-
lised küljed vaimu peente vajadustega.“ Kuigi esimesed olid ilm-
selt ülekaalus teiste ees.

Kodanliku ideaali seisukohast oli Stolz saavutanud kõik: mate-
riaalse heaolu, mugavuse, kaalu ja positsiooni seltskonnas. Kuid
juba siis märkis kriitika, et Gontšarov oli sakslase Stolzi kuju
elu õpetajana ilmselt idealiseerinud, et temas ei ole seda ajaloo-
list tõde ja reaalsust, millega rabas kõiki Oblomov. Ka Gontša-
rov ise oli sunnitud tunnistama, et Stolzi kuju on „nõrk, kahvatu,
idee paistab temast liiga katmatult“. Stolzi isik ja tema osa ei
näita niivõrd vene elu tegelikkust kuivõrd seda, mida kirjanik ise
elus soovis näha.

Gontšarov püüab Stolzi ja Oblomovi omavahelises suhtlemises
ja nende iseloomudes näidata kahe kultuuri vastandlikkust: vana
mõisniklik-patriarhaalset, pärisorjuslikku, ja uut kodanlik-ette-

võtlikku, mis pidi asendama minevikku vajuvat oblomovlust.
Gontšarov nägi Stolzi võidus ja edus Venemaa üleminekut uuele
olukorrale kodanlik-kapitalistlikus suunas. Stolzi-Oblomovi
kokkupõrkes peegeldus vene tegelikkuse objektiivne areng ja
Gontšarov märkis ning näitas õigesti selle arengu suunda —
pärisorjusliku oblomovluse vältimatut hukkumist.

Kuid kirjanik ei märganud seda tähtsat ajaloolist asjaolu, et
vene kodanluse areng ei toimunud niivõrd võitluses pärisorjusliku
korraga kuivõrd vene kodanlike ettevõtjate kohandumises uue
isevalitsusliku korraga. Pärisorjuse pinnal üleskasvanud vene
kodanluses endas oli küllaltki oblomovlust, mis ka peale päris-
orjuse kaotamist toitus paljudest pärisorjuslikest igandeist. Gon-
tšarovil oli täielik õigus, kui ta osutas oblomovluse hukkamise
vältimatuks. Oma romaanis aga pidas ta sellele liiga vara suri-
palvet. Nagu elavat haaranud surnu jätkas oblomovlus ka edas-
pidises ühiskondlikus elus progressiivse arengu takistamist.

Gontšarov püüdis Stolzi kuju kaudu kõita lugejat ideega,
ühendada elu „progressiivse tendentsina“ kodanlikku ettevõt-
likkust ja toimekust vana aadlikultuuriga, mida kirjanik
kaldus hindama kaunis kõrgelt. Gontšarov näitas õigesti, et elu
realistliku tõlgenduse alla olid Stolzid peidetud kuiv ja kaine
kaalutlus, inimese allutamine ettevõtja praktilisusele. Gontšarov
märkis kriitiliselt ka Stolz seda, mis on onu Adujevi nõrgaks
küljeks — kodanlikku piiratud. See on romaanis suurepäraselt
esile toodud tema suhtlemises Olga Iljinskajaga.

„Oblomovi“ naiskangelane on üks silmapaistvamaid vene
naise kujusid meie klassikalises kirjanduses. Nagu Turgenevigi,
oskas Gontšarov luua kütkestavaid naiste portreesid. Oma ise-
loomu ja taotluste poolest on Olga lähedane Turgenevi Jelenale
„Eelõhtust“, samuti on ta „Järsaku“ Veera eelkäijaks. Olgal on
üllas, kirglik, armastav süda. Ta sarnaneb Puškini Tatjanaga: ta
vihkab seltskonna tühisust, ta on täis vaimseid püüdlusi, armas-
tus ei ole talle mehelemineku vahendiks, vaid ülev ja kõrge
maailm.

Kuid Tatjanast erinevalt — see tähistaski uut sammu edasi
Gontšarovi poolt loodud vene naise arengus — ei ole Olga suu-
teline end passiivselt allutama oma saatusele. Armastades Oblomov-
it püüab Olga teda paremuse poole juhtida, ja kui ta näeb
pingutuste asjatust ja veendub, et armastatu isik ei vasta tema
kõrgele kujutlusele inimese ideaalist, ta lakkab armastamast. Nii
kulgesid Olga ja Oblomovi suhted. Avaldades Oblomovile armas-

tust ütles Olga selgesti, et ta ei saa keskenduda ainult armastusele. Olga elab rikast intellektuaalset elu, tal on otsiv mõistus, kuid peamine — ta on täis tegutsemisindu. Olga unistas kangela-sest, kes omaks kõrgeltarenenud mõistust, kirglikke tundeid, kind-lat elu eesmärki ja tahet rühkida selle eesmärgi poole. Talle ei paistnud sugugi kõik nii suurepärasena kaasaegses elus kui Stol-zile, kes sai Olga meheks peale tema suhte katkemist Oblomoviga. Perekondlik õnn, mugavus, jõukus ei andnud Olgale täit rahul-olu. Ta unistas millestki muust. „...olen mõnikord... nuk-ker...” räägib ta. Sageli tundis ta mingit külmust ja elu tundus talle tühjana. „See kõik kisub mind veel kuhugi; ma ei rahuldu millegagi...”

Need puhangud ja unistused, see rahulolematuse eluga hirmu-tasid mitte ainult Oblomovit, see kõik oli arusaamatu ka Stolzile. „Meie sinuga ei ole titaanid,” jätkas Stolz Olgat emmates, „meie ei lähe koos manfredite ja faustidega jõhkrasse võitlusse mäs-sa-vate küsimuste vastu, ei võta vastu nende väljakutset, langetame pead ja elame raskel hetkel alandlikult üle ning pärast nae-ratab meile jälle eluõnn ja...”

Vaevalt, et see kodanlikult piiratud mõistusega Stolzi tiraad rahuldab Gontšarovi ennastki. On selge, et lugeja tundis Olgas eesrindliku vene noorsoo esindajat, kes mõistis hukka oblomov-luse ega rahuldunud ka stolzliku heaoluga.

Dobroljubov kummutas oma artiklis lõplikult Stolzi kui vene ühiskondliku elu uute inimeste esindaja aupaiste. „Stolz ei küüni veel vene ühiskonnategelase ideaalini... tema pole mitte see inimene, kes „vene hingele omases keeles oleks osanud öelda meile selle kõikvõimsa sõna: „edasi!””¹

Dobroljubov aga hindab kõrgelt Gontšarovi poolt loodud Olga Iljinskaja kuju: „Oma arenemiselt kujutab Olga kõrgeimat ideaali, mida praegune vene kunstnik suudab praegusest vene elust esile manada... temalt võib oodata sõna, mis põletab ära ja haju-tab oblomovluse...”²

Romaan esitab feodaal-pärisorjusliku korra kriitikat mitte ainult manduva Oblomovi näol, vaid ka kiirelt edasijõudva ametniku-bürokraadi Sudbinski, tühja keigari Volkovi ja kelmi ning väljapressija Tarantjevi kujudes. Gontšarov viitas kõigis neis tüüpides ikka sellelesamale oblomovlusele, mitte kui pat-riarhaalse vana-aja süütule nähtusele, nagu seda püüdsid tõen-

¹ N. Dobroljubov — Valitud filosoofilised teosed I, lk. 324, 325.

² Sealsamas, lk. 325, 326.

dada liberaalsed kriitikud („Oblomov on meile kõigile armas,” kirjutas Družinin, „ja väärrib piiratud armastust”), vaid kui hirm-sale sotsiaalsele pahele, mis aheldas rahva loovat elu, mis takis-tas selle ühiskondlikku vaimset ja moraalist arengut.

Romaan „Oblomov” puudutas pärisorjuse ajastu vene elu nii olulisi nähtusi ja küsimusi, et romaani ümber tekkis spontaanselt kärarikas poleemika, otse kirjanduslik-ühiskondlik võitlus.

Reaktsiooniline slavofiilide leer kriitik A. Grigorjevi ja teiste näol relvastus kaitsma oblomovlust kui nähtust vene ühis-kondlikus elus. Slavofiilid püüdsid idealiseerida Oblomovi enda ja väikekodanik Pšenitsõna kuju kui vene elu positiivseid alu-seid. Lepituspoliitilist suhtumist oblomovlusse ilmutas ka aadellik-estetiiline kriitika. Nii kirjutas A. V. Družinin, et „oblomovlus tekib liiga kõrgest arenemisastmest, on talumatu nähtus, kuid vabasse ja mõõdukasse oblomovluse avaldumisse pole põhjust suhtuda vaenulikult”. Kriitika see osa aga, mis kummardas kodanliku Lääne ees, nägi oblomovluses „vene rahvusliku hai-guse” avaldumist ja laimas jultunult vene rahvuslikku iseloomu, vene rahvast, mis oleks nagu nakatatud oblomovlusest.

Ainult Dobroljubov andis romaanile õige, sügava, poliitiliselt selge kriitika, mis lõi uue ajajärgu edumeelse vene ühiskondliku mõtte ajaloos.

Gontšarov tunnistas õigeks Dobroljubovi artikli oblomovlusest ja selle sotsiaalsest mõttest: „Vaadake, palun, Dobroljubovi artiklit „Oblomovist”,” kirjutas ta kriitik Annenkovile 20. mail 1859. aastal. „Mulle näib, et oblomovluse kohta, või selle kohta, mis ta tegelikult on, ei saa peale selle midagi öelda.”

Dobroljubovi artikkel „Mis on oblomovlus?” ilmus tol ajaloo-lisel hetkel, kui Venemaal kujunes revolutsiooniline situatsioon, kui alustasid teravat võitlust isevalitsuse ja aadlike eesõiguste vastu revolutsiooniliselt meelestatud segaseisuslased. Dobrolju-bov kasutas „Oblomovit” kui teravat relva mädanenud pärisorjus-liku korra paljastamiseks võitluses rahva huvide eest. Osutades „romaani sisu ebatavalisele rikkusele”, tõi suur kriitik nähtavale romaani sügava sotsiaal-poliitilise mõtte, nähes oblomovluses pärisorjusliku korra sünnitust ja hinnates romaani kui protesti pärisorjusliku korra vastu. „Temas on,” kirjutas Dobroljubov, „öeldud meie ühiskondliku arenemise uus sõna, mida hääldatakse selgelt ning kindlalt, ilma meeletlikkuse ja lapselike lootus-teta, ent täieliku tõetundega. See sõna on — oblomovlus...”¹

¹ N. Dobroljubov — Valitud filosoofilised teosed I, lk. 284.

Toonitades romaani suurt ühiskondlikku tähtsust, Dobroljubov lõpetab: „Meie näeme Oblomovi tüübis ja kogu selles oblomovluses midagi suuremat kui lihtsalt tugeva ande õnnestunud loomingu; meie leiame temas vene elu toodet, aja märki.”¹

Dobroljubov andis oma artiklis hiilgava analüüsi Ilja Oblomovi iseloomu kujunemisest ja tõestas Oblomovi sotsiaalsed- psühholoogilist sugulust „üleliigse inimesega”, kelle oli loonud pärisorjuse ajajärgu aadlikkirjandus juba enne Gontšarovi. Suur kriitik märgib oblomovluse jooni Oneginis, Petšorinis, Rudinis ja ka Beltovis (Herzeni romaani „Kes on süüdi?” kangelane). Dobroljubov toob nähtavale ajaloolise seose kõigi nende ja Oblomovi vahel, näidates, et nad kõik olid võrsunud aadlist ja kasvunud pärisorjusliku korra pinnal. Muidugi paistab silma suur vahe Oblomovi ja tema eelkäija, „üleliigse inimese” vahel, kes tõusis tavalisusest kõrgemale oma andekuse, kõrge intellektuaalse taseme ja ühiskondliku elu kriitika poolest. Puškini, Lermontovi, Turgenevi teoste kangelasi piinas vasturääkivus vaimu- jõu tegevusjanu ja selle tegelikku ellu rakendamise võimatuse vahel. Oblomov aga on laiskvorst, kelle ettekujutus elu ideaalist harmoneeris vahetult tema igapäevase eluga, see on diivanil lamamisega.

Kuid Dobroljubovil oli õigus konstateerida, et loetletud aadlikirjanduse ülalnimetatud kangelastel ei olnud niisugused omadused nagu jõudeolek või „keemine tühises toimingus”, töövõimetus, otsustamise jõuetus elu kriitilisil hetkil midagi muud kui seesama oblomovluse avaldus. „Üleliigsete inimeste” positiivsed jooned, mis avaldusid nende heades kalduvustes, ei olnud võõrad ka Oblomovile, kuid temas olid need kaasaegse keskkonna poolt veelgi suuremal määral maha surutud.

Dobroljubov kirjutas: „On selge, et Oblomov pole mitte nüri- meelne, apaatne iseloom, vaid inimene, kes oma elus ka midagi otsib, millegi üle mõtleb”², kuid tema suurim kurbloolus peitub selles, „et Oblomov kui härrasmees ei või ega oska töötada...”³

Oblomovlus selgitaski suurel määral pärisorjusaegse aadlikirjanduse „üleliigse inimese” tragöödia.

Kuid Dobroljubov näitas veel, et need kangelased ei ole mitte ainult kirjanduslikud kujud, vaid et kõik nad esinevad reaalses elus ning on uute tekkivate ideede kõige kurjemateks vaenlas-

teks. Ta häbimärgistas teravalt liberaalseid sõnakõlksutajaid, kes kardavad osa võtta aktiivsest tegevusest rahva hüvanguks. Mõistukõnelises vormis näitas Dobroljubov, missugune hädaoht rahva taotlustele peitub oblomovluses, kuid hoiatas ette, et rahvas pühib need tegevuseta lobisejad oma teelt hetkel, kui ta saab teadlikuks „õige töö hädavajalikkusest”.

Gontšarovi romaan tunnistab feodaalse, pärisorjusliku korra üldist kriisi, uute teede ja uute inimeste vajadust Venemaa elus. Revolutsiooniline demokraatia oskas kasutada oblomovlust kui eredat ja vaieldamatut tõendit, et revolutsiooniline võitlus oblomovluse sünnitanud pärisorjusliku korraga on hädavajalik.

Sel hetkel, kui ilmus Gontšarovi romaan „Oblomov”, oli edumeelne põlvkond juba leidnud oma juhi, oma ideaali. See oli revolutsioonilise demokraatia ideaal, need olid Tšernõševski ja Dobroljubovi ideed, mis kutsusid revolutsioonilisse võitlusse mitte ainult oblomovluse ja teda sünnitanud pärisorjusliku korra vastu, vaid ka kodanluse „pimeduseriigi” vastu. Gontšarovile endale jäid need ideed tundmatuks, kuid oma romaaniga soodustas ta nende levikut vene progressiivsetes ringkondades.

¹ N. Dobroljubov — Valitud filosoofilised teosed I, lk. 284.

² Sealsamas, lk. 290.

³ Sealsamas, lk. 291.

Toimetaja F. Kõlli.

Kunstiline toimetaja
H. Vitsur.

Tehniline toimetaja
O. Kasemets.

Korrektorid
L. Golberg ja A. Mark.

Madumisele antud 11. VIII 1952.
Trükkimisele antud 11. XI 1952.
Trükiarv 15 000. Paber 54:84, 1/16.
Trükipoognaid 32,75 + 1 lisaleht.
Formaadile 60:92 kohaldatud
trükipoognaid 26,91. Arvutus-
poognaid 30,9. MB-21009. Trüki-
koda «Punane Täht», Tallinn,
Pikk tän. 54/58. Tellimise nr. 1595.

На эстонском языке.

Hind rubl. 9.75.

Eksitavaid trükivigu.

Lk., rida	On trükitud	Peab olema	Süüdlane
122., 17. rida alt	kirikukülas Oblomovkast umbes...	kirikukülas, Oblomovkast umbes...	Trükikoda
141., 12. rida ülalt	kimmel	kimlil	"
161., 12. rida alt	ballide	ballidel	"
247., 14. rida alt	oli	olid	Toimetaja

